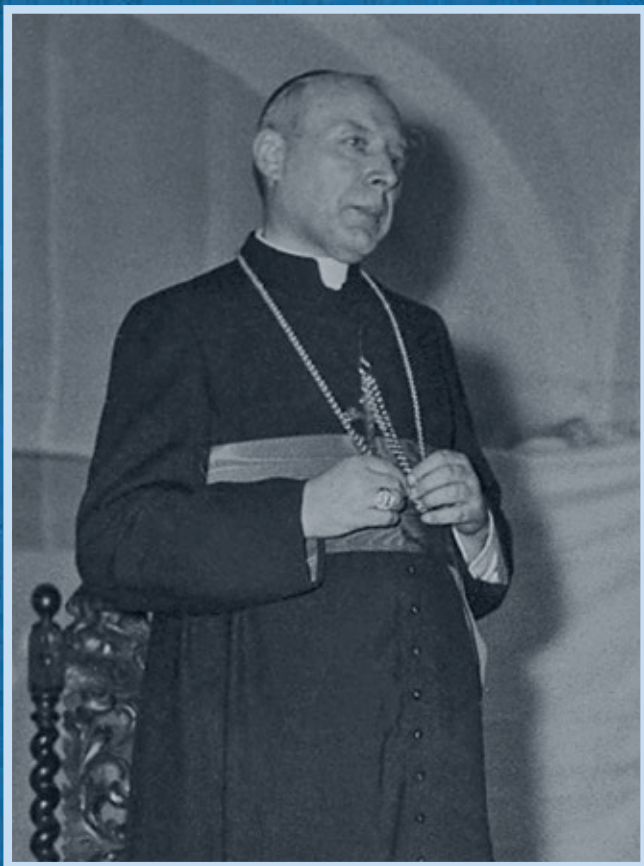

STEFAN WYSZYŃSKI

PRO MEMORIA TOM VII: 1960

STEFAN WYSZYŃSKI
PRO MEMORIA

STEFAN WYSZYŃSKI

PRO MEMORIA

TOM VII

1960

Rada Programowa

bp prof. Jan Kopiec (przewodniczący), Iwona Czarcińska,
ks. prof. Bogdan Czyżewski, prof. Antoni Dudek, dr Tadeusz Krawczak,
ks. prof. Józef Marecki, ks. prof. Krzysztof Pawlina, bp dr Marek Solarczyk,
ks. dr hab. Dominik Zamiatała, prof. Jan Żaryn

Zespół redakcyjny

dr hab. Paweł Skibiński (przewodniczący), dr Ewa K. Czaczkowska,
ks. dr Andrzej Gałka, Anna Rastawicka, Krzysztof Wiśniewski (sekretarz)

Redaktor naukowy tomu

dr Rafał Łatka

Recenzenci

prof. dr hab. Antoni Dudek, dr Zbigniew Stanuch

Redakcja językowa

Katarzyna Jutkiewicz-Kubiak

Korekta

Katarzyna Ziębik

Projekt graficzny

Katarzyna Dziedzic-Boboli

Indeks osób

Magdalena Zarzycka

Skład i łamanie

Katarzyna Szubka

Zdjęcie na okładce

Kardynał Stefan Wyszyński przemawia do Rodziny Rodzin
podczas spotkania opłatkowego, 6 stycznia 1960 r.
(Archiwum Instytutu Prymasowskiego Stefana Kardynała Wyszyńskiego)

© Copyright: Archidiecezja Warszawska i Archidiecezja Gnieźnieńska,
Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu,
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2019

ISBN 978-83-8376-436-8

Publikacja powstała w ramach Centralnego Projektu Badawczego Instytutu Pamięci Narodowej
„Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989”
w serii wydawniczej „Kościół katolicki w dokumentach”
(redaktor naukowy serii: dr Rafał Łatka)

Publikacja finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego
pod nazwą „Pomniki polskiej myśli filozoficznej, teologicznej i społecznej XX i XXI wieku”
w latach 2016–2021, nr projektu 0013/FIL/2016/20 (kierownik: prof. Jan Żaryn)

WSTĘP DO TOMU SIÓDMEGO

TŁO HISTORYCZNE

Rok 1960 w życiu Kościoła katolickiego w Polsce stał przede wszystkim pod znakiem dalszego realizowania programu Wielkiej Nowenny, ułożonego przez prymasa Stefana Wyszyńskiego¹, oraz wzrastającej antykościelnej ofensywy władz Polski „ludowej”². Właśnie w czasie tych dwunastu miesięcy doszło do brzemiennej w skutki wydarzeń w Nowej Hucie, związanych z obroną krzyża przez wiernych (27 kwietnia)³, tzw. wydarzeń zielonogórskich, czyli obrony domu katolickiego w Zielonej Górze przed likwidacją (30 maja)⁴, oraz rozwinęcia przez władze komunistyczne akcji zmierzającej do skompromitowania (i odwołania ze stanowiska) ordynariusza kieleckiego bp. Czesława Kaczmarka⁵. W dalszym ciągu trwały represje wymierzone w Instytut Prymasowski na Jasnej Górze⁶. Atmosfera wzajemnych relacji coraz bardziej się pogarszała. Świadczy o tym choćby spotkanie kard. Wyszyńskiego z Władysławem Gomułą w styczniu 1960 r., szczegółowo zrelacjonowane przez prymasa na kartach *pro memoria* z 1960 r.⁷ Mimo iż w jego trakcie prymas podkreślał: „Mielśmy wiele odwagi, aby pierwsi szukać wyjścia z nowej sytuacji: katolicyzm i komunizm. Był to dowód wielkiej odwagi Episkopatu,

¹ Każdy rok Wielkiej Nowenny miał swoje hasło programowe. Rozpocynało go ponowienie przyrzeczeń jasnogórskich w pierwszą niedzielę po 3 maja. Tematem przewodnim III roku Wielkiej Nowenny 1959/1960 była obrona życia, hasłem zaś: „Życie jest światłością ludzi”; tematem przewodnim IV roku była wierność małżeńska, a hasłem: „Małżeństwo – sakrament wielki w Kościele”. Na temat Wielkiej Nowenny i obchodów milenium chrztu Polski zob. szerzej: B. Noszczak, „*Sacrum*” czy „*profanum*”? *Spór o istotę obchodów milenium polskiego (1949–1966)*, Warszawa 2002; *Milenium czy Tysiąclecie*, red. B. Noszczak, Warszawa 2006. Na temat przeciwdziałania władz zob. W.J. Wysocki, *Reakcje władz na milenijną nowennę i peregrynację*, „*Studia Prymasowskie*” 2008, nr 2, s. 21–44; *Pół wieku milenium. Religijne, polityczne i społeczne aspekty obchodów tysiąclecia chrztu Polski*, red. B. Noszczak, Warszawa 2018.

² Na temat założeń antykościelnej polityki wyznaniowej władz w tym okresie zob. szerzej: J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce 1944–1989*, Warszawa 2003, s. 185–217; Ł. Marek, „*Kler to nasz wróg*”. *Polityka władz państwowych wobec Kościoła katolickiego na terenie województwa katowickiego w latach 1956–1970*, Katowice 2009; idem, *Priorytety polityki wyznaniowej władz w okresie Gomułki* [w:] *Priorytety polityki wyznaniowej władz Polski „ludowej”*, red. R. Łatka, „*Glaukopis*” 2016, nr 33, s. 254–286; R. Łatka, J. Marecki, *Kościół katolicki w Polsce rządzonej przez komunistów*, Warszawa 2017, s. 52–78.

³ Zob. szerzej: J.L. Franczyk, *W obronie Krzyża. Wypadki nowohuckie – 27 kwietnia 1960 roku* [w:] *Kościół w go-dzinie próby 1945–1989. Nieznane dokumenty i świadectwa*, red. T. Balon-Mrocza, J. Szarek, Warszawa 2006, s. 211–220.

⁴ R. Łatka, J. Marecki, *Kościół katolicki...*, s. 62–63; T. Dzwonkowski, *Wydarzenia zielonogórskie w 1960 roku*, Zielona Góra 2017. Zob. również film dokumentalny: *Wydarzenia zielonogórskie 1960. Bitwa o Dom Katolicki* (Zielona Góra 2017).

⁵ J. Śledzianowski, *Ksiądz Czesław Kaczmarek, biskup kielecki*, Kielce 2008, s. 469–536. Zob. także: A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół w Polsce (1945–1989)*, Kraków 2006, s. 171–179; R. Gryz, *Biskup Czesław Kaczmarek. Biografia*, mps w zbiorach autora.

⁶ Częstym gościem prymasa Wyszyńskiego w 1960 r. był Bohdan Skąpski, jedna z osób skazanych za działalność w Instytucie Prymasowskim po „najeździe” na instytut w 1958 r. Zob. np. zapis z 12 II i 11 IV 1960, s. 56–58, 102.

⁷ Zob. zapis z 11 I 1960, s. 13–20.

a ściślej rzecz biorąc – mojej, gdyż od strony Kościoła w Polsce ja wziąłem odpowiedzialność za «porozumienie»⁸, to po spotkaniu doszedł do wniosku, że o porozumienie z władzami w kwestii praw i wolności Kościoła będzie niezwykle trudno⁹.

Rok 1960 to również zintensyfikowanie procesu usuwania nauki religii ze szkół (która do nich powróciła na mocy porozumienia z grudnia 1956 r.)¹⁰ oraz – patrząc szerzej – eliminowanie Kościoła ze sfery publicznej, a także próba wprowadzenia nadzoru władz nad seminariami duchownymi oraz cały szereg działań aparatu represji i Urzędu do spraw Wyznań związanych ze zmuszaniem proboszczów do prowadzenia ksiąg inwentarzowych w parafiach. Równocześnie przy pomocy aparatu bezpieczeństwa intensywnie inwigilowano duchownych aktywnych społecznie bądź sprzeciwiających się władzom oraz inspirowano rozwój organizacji tzw. księży caritasowców, czyli duchownych wspierających komunistyczne władze¹¹.

Ważnym wydarzeniem z tego roku było zawarcie 31 grudnia porozumienia między władzami PRL a rządem kanadyjskim w sprawie sprowadzenia arrasów wawelskich do Polski¹². Rola kard. Wyszyńskiego była w tym względzie niepoślednia, gdyż – wobec wątpliwości rządu Kanady – był on właściwie swoistym gwarantem porozumienia. Charakterystyczne jest to, że nie wysuwał swojej osoby na pierwszy plan, uważając, że najważniejsze jest to, by skarby wawelskie powróciły do ojczyzny (nawet jeśli władze PRL będą to propagandowo przedstawiać jako swoją wyłączną zasługę)¹³.

TEMATYKA ZAPISKÓW PRYMASOWSKICH

Zapiski Prymasa Tysiąclecia są źródłem wyjątkowym, gdyż dotyczą nie tylko życia samego kard. Wyszyńskiego i spraw polskiego Kościoła, ale również realiów politycznych Polski pod rządami komunistów. Nie brakuje w nich wnikliwych ocen dotyczących Polski „ludowej”, ze szczególnym uwzględnieniem charakteru antykościelnych działań władz komunistycznych. Jak trafnie zauważył Paweł Skibiński we wstępie do tomu pierwszego zapisków prymasa: „Kardynał Wyszyński był człowiekiem, jak na tamte czasy, doskonale poinformowanym, nieujawniającym źródeł swoich informacji. Był także znakomitym obserwatorem otaczającej go rzeczywistości. Zdarzało mu się być nieraz ironicznym

⁸ *Ibidem*, s. 14.

⁹ Warto jednakże nadmienić, że prymas Wyszyński już w listopadzie 1956 r. nie miał złudzeń co do intencji władz PRL związanych z tzw. odwilżą: „Nie mamy wielkich nadziei na trwałe dążenie do zmiany postępowania władz partyjnych wobec Kościoła”, AAG, S. Wyszyński, *Pro memoria 1956*, zapis z 21 XI 1956. Zob. szerzej: R. Łatka, *Koniec odwilży w relacjach państwo–Kościół (1957–1958) z perspektywy Prymasa Stefana Wyszyńskiego* [w:] *Księga pamiątkowa dla bp. Edwarda Frankowskiego*, red. M. Krzysztofiński, J. Wołczański, Rzeszów 2018, s. 313–334.

¹⁰ A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół...*, s. 147–163. Zob. szerzej, H. Konopka, *Religia w szkołach Polski Ludowej. Sprawa nauczania religii w polityce państwa (1944–1961)*, Białystok 1995.

¹¹ Zob. szerzej, A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół...*, s. 179–198.

¹² Dotarły one do Polski 16 I 1961.

¹³ S. Wyszyński, *Prymas Polski o skarbach wawelskich. Wyjątek z przemówienia wygłoszonego w czasie odpustu św. Wojciecha*, Gniezno, 24 IV 1960 [w:] *idem, Dzieła zebrane*, t. 6: 1960, oprac. zbiorowe, Warszawa 2007, s. 171. Zob. szerzej, zapiski prymasa Wyszyńskiego z 3 i 14 III, 24 IV, 22 VI, 9 XI i 1 XII 1960.

wobec opisywanych przez siebie osób, ale co charakterystyczne – bardziej krytyczny był wobec duchownych, a łagodniej odnosił się do osób świeckich, nawet wrogów Kościoła”¹⁴.

Prymas Stefan Wyszyński wykazywał się silną wolą, troską o wypełnianie misji Kościoła w Polsce oraz intuicją i dobrym zmysłem analizy politycznej, która pozwalała na trafne odczytywanie intencji władz PRL¹⁵.

Głównym tematem podejmowanym przez kard. Wyszyńskiego w zapiskach z 1960 r. było życie Kościoła katolickiego w Polsce i ograniczenia nakładane przez władze PRL na jego aktywność społeczną i religijną.

Prymas wiele miejsca poświęcił opisowi „sprawy” bp. Kaczmarka, który w 1960 r. padł ofiarą bezprecedensowej nagonki¹⁶. Na jego wniosek Komisja Główna Episkopatu powołała Komisję Specjalną (z abp. Antonim Baraniakiem na czele), mającą za zadanie wyjaśnić oskarżenia o charakterze obyczajowym kierowane pod adresem ordynariusza kieleckiego przez ks. Leonarda Świderskiego¹⁷. Na podstawie przedłożonego przez abp. Baraniaka materiału ze śledztwa kard. Wyszyński opracował list do Ojca Świętego, w którym postulował zwolnienie bp. Kaczmarka z funkcji. Jak wynika z zapisku prymasa z 4 grudnia 1960 r.: „Zarówno abp Baraniak, jak Komisja i ja jesteśmy przekonani, że bp Kaczmarek powinien ustąpić, gdyż w takiej sytuacji nie da się dalej skutecznie pracować dla Kościoła św.”¹⁸.

W styczniu 1961 r. na posiedzeniu Komisji Głównej Episkopatu decyzję Komisji Specjalnej abp Baraniak przekazał ordynariuszowi kieleckiemu. Biskup Kaczmarek nie miał jednak zamiaru rezygnować ze swojej funkcji i w efekcie pełnił ją aż do śmierci w 1963 r.¹⁹

Stanowisko kard. Wyszyńskiego nie wynikało jednakże z uznania za prawdziwe oskarżeń kierowanych pod adresem ordynariusza kieleckiego przez ks. Leonarda Świderskiego, gdyż prymas miał następującą opinię na temat tzw. zielonych zeszytów: „Jest to tak straszne świństwo, że chyba największym zboczeńcem jest autor”²⁰, lecz z prze-

¹⁴ P. Skibiński, *Wstęp do tomu pierwszego* [w:] S. Wyszyński, *Pro memoria*, t. 1: 1948–1952, oprac. P. Skibiński, Warszawa 2017, s. XXII.

¹⁵ R. Łatka, *Prymas Wyszyński wobec rzeczywistości politycznej doby Władysława Gomułki* [w:] *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim*, t. 2: 1956–1972, red. M. Siedziako, Z. Stanuch, G. Wejman, Szczecin 2018, s. 47–65.

¹⁶ „Sprawa” bp. Kaczmarka pojawiła się już w trakcie styczniowej rozmowy kard. Wyszyńskiego z Władysławem Gomułką, w której prymas zadeklarował gotowość wysłania bp. Kaczmarka na urlop do Rzymu. Zapis z 11 I 1960, zob. s. 17. Była ona pokłosiem tzw. chińskiego kazania ordynariusza kieleckiego z 1959 r., w którym odnosił się on do prześladowania Kościoła katolickiego w tym państwie i wskazywał na napór bezbożnictwa na świecie. Zob. szerzej: R. Gryz, *Biskup kielecki Czesław Kaczmarek w starciu z komunistycznym totalitaryzmem (1945–1963)*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 2005, nr 4, s. 215–216.

¹⁷ AAW SPP 04/15 Komisja Główna Episkopatu Polski 1960, k. 35–36, Protokół Komisji Głównej Episkopatu Polski z 3 IX 1960; K. Białecki, R. Łatka, R. Reczek, E. Wojcieszek, *Arcybiskup Antoni Baraniak 1904–1977*, Poznań–Warszawa 2017, s. 56–57. Prymas Wyszyński już w czasie posiedzenia Komisji Głównej z 15 III 1960 polecił bp. Kaczmarkowi, by nie przyjeżdżał na posiedzenia komisji. Ordynariusz kielecki uznał tę decyzję za krzywdzącą. AAW SPP 04/15 Komisja Główna Episkopatu Polski 1960, k. 12–13, Protokół Komisji Głównej Episkopatu Polski z 15 III 1960.

¹⁸ Zob. zapis z 4 XII 1960, s. 267.

¹⁹ K. Białecki, R. Łatka, R. Reczek, E. Wojcieszek, *Arcybiskup Antoni Baraniak...*, s. 56–57.

²⁰ Zob. zapis z 14 VIII, s. 173. Zarzuty wobec bp. Kaczmarka sformułowane przez ks. Świderskiego do dzisiejszego dnia nie zostały w pełni wyjaśnione. Wydaje się, że stanie się to możliwe dopiero, gdy badacze uzyskają materiały

konania, że działalność bp. Kaczmarka oraz jej bezwzględne zwalczanie przez władze komunistyczne przynoszą polskiemu Kościołowi znaczne szkody. Wynikało to również z jasno wyrażonego stanowiska kard. Wyszyńskiego, że dobro Kościoła jest ważniejsze od osoby biskupa, a nawet papieża, co dobitnie podkreślił w czasie rozmowy z bp. Kaczmarkiem 15 marca 1960 r.: „Trudno nam bronić. Biskup niekiedy postępuje, jakby uważał, że *l'État c'est moi*. Trzeba pamiętać, że biskup umrze, a diecezja zostaje; papież umiera, a K[ościół] trwa”²¹.

Równie wiele miejsca w zapiskach prymasa z 1960 r. zajmuje sprawa próby wymuszenia przez Kuratorium Oświaty i UdsW nadzoru nad seminariami duchownymi i usunięcia religii ze szkół. Kardynał Wyszyński zdecydowanie się temu sprzeciwiał, słusznie uważając to za kolejne działania mające na celu uzależnienie Kościoła od władz PRL. Na kartach *pro memoria* szczegółowo relacjonował przebieg rozmów w tej sprawie bp. Zygmunta Choromańskiego z min. Jerzym Sztachelskim oraz omawiał kolejne próby wejścia z kontrolą do poszczególnych seminariów. Prymas wydał w tej sprawie jednoznaczną dyrektywę zakazującą wpuszczania urzędników państwowych do seminariów. Metodę działania przewodniczący Episkopatu przedstawił w czasie swojego spotkania z bp. Choromańskim 28 marca: „każde ustępstwo jest stopniem do stawiania większych wymagań. Wystarczy raz wejść na tę drogę. Trzeba więc zwlekać i bronić się na płaszczyźnie niekompetencji naszej”²². Upór kardynała i odpowiednio dobrana taktyka przyniosły efekt, gdyż władze ostatecznie zrezygnowały z prób nadzorowania seminariów duchownych, koncentrując się na innego rodzaju represjach o charakterze administracyjnym (do tego zagadnienia strona rządowa powróciła w 1966 r.)²³. Podobne stanowisko prymas zajmował w kwestii usunięcia religii ze szkół. Uważał, że nie może być zgody Episkopatu na dobrowolne wycofanie się z placówek szkolnych. Napisał 25 marca pismo do Władysława Gomułki, w którym domagał się m.in. „rewizji stanowiska władz publicznych” w sprawie nauczania religii w szkołach²⁴. Wspomniane zabiegi nie przyniosły jednakże pozytywnych efektów, gdyż władze PRL usunęły naukę religii ze szkół w 1961 r.

ze śledztwa prowadzonego przez Komisję Specjalną powołaną przez Episkopat Polski oraz otrzymają dostęp do materiałów zgromadzonych w archiwach postsowieckiej Rosji. Przesłanką wskazującą, że zarzuty wobec bp. Kaczmarka zostały w znacznej części spreparowane, są dwa listy s. Domicelli do bp. Kaczmarka z 23 i 29 II 1949, w których siostra podkreśla, że jej zeznania są fałszywe i została do ich złożenia zmuszona przez ks. Świderskiego, AIPN 00611/1840, t. 3, k. 94–97. Dodatkowym argumentem przemawiającym za tą tezą jest fakt, że prymas Wyszyński pod koniec życia przeformułował swoje stanowisko wobec bp. Kaczmarka, domagając się ponownego zbadania jego sprawy (R. Gryz, *Biskup Czesław Kaczmarek...*).

²¹ Zob. zapis z 15 III 1960, s. 82–83.

²² Zob. zapis z 28–29 III 1960, s. 95.

²³ W tym okresie wzmocniono również działania wobec niższych seminariów duchownych, kilka z nich likwidując m.in. pod pretekstem nieprzestrzegania przepisów prawnych. Zob. szerzej: A. Mezglewski, *Proces likwidacji niższych seminariów duchownych w latach 1959–1963*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2002, t. 4, s. 31–57.

²⁴ A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół...*, s. 156. Prymas o prawie do nauki religii w szkołach wielokrotnie mówił również publicznie, zob. np. S. Wyszyński, *Wierni bądźcie!... Wierność przyrzeczeniom na co dzień. Na zakończenie Kongresu Maryjnego*, Bydgoszcz 11 IX 1960 [w:] *idem, Dzieła zebrane*, t. 6..., s. 340.

Prymas w kilku miejscach swoich zapisków wspominał o działalności środowiska księży „caritasowców”, szczególnie koncentrując się na aktywności jednego z ich liderów, ks. Stanisława Hueta. Z tą problematyką po części związane były jego uwagi dotyczące działalności Akademii Teologii Katolickiej, którą kierowali duchowni współpracujący z władzami komunistycznymi.

Kardynał Wyszyński wielokrotnie odnosił się do sytuacji na Ziemiach Zachodnich i Północnych, podkreślając troskę Kościoła nie tylko o opiekę duszpasterską nad tamtejszą ludnością, ale również o trwałe związanie tych terenów z Polską²⁵.

Zaskakująco niewiele kard. Wyszyński pisał w 1960 r. o wydarzeniach w Nowej Hucie i Zielonej Górze. Pierwszemu ze wspomnianych wydarzeń poświęcił trzy zapisy, przyjął m.in. proboszcza nowohuckiej parafii Bieńczyce, który przedstawił mu swoją relację. O drugim z nich napisał dość krótko w dwóch miejscach.

Prymas w ciekawy sposób (choć rzadko) pisał o mechanizmach funkcjonowania polskiego Kościoła. 30 sierpnia, po rozmowie z bp. Tadeuszem Zakrzewskim, zamieścił bardzo ciekawą uwagę na temat polskich biskupów: „Biskup należy do typu «biskupów proboszczów», z mieszaniną dawnego typu «biskupów-szlagonów». Dziś wziął górę w Episkopacie polskim typ «biskupa-profesora». Który z nich lepszy? Ci ostatni pracują systematycznie, zazwyczaj znają przedmiot, są wytrwali i spokojniejsi. Zadania zlecone wykonują rzetelnie; można na nich liczyć. Oni to dźwigają na sobie ciężar pracy w Komisjach, wyręczając «biskupów-milczących», którzy nigdy nie zabierają głosu, chyba że mają jakiś osobisty kłopot podwórkowy”²⁶.

Kardynał Wyszyński w swoich zapiskach wiele uwagi poświęcił środowiskom katolików świeckich. Uważał, że Stowarzyszenie PAX i jego lider Bolesław Piasecki działają na szkodę Kościoła i nie darzył ich zaufaniem. Prymas był też krytycznie nastawiony do aktywności „Więzi” i jej redaktora naczelnego Tadeusza Mazowieckiego²⁷. Wiele miejsca w zapiskach zajmuje opis spotkań z Jerzym Zawieyskim, którego traktował z wielką życzliwością, choć był świadomy jego wad i niedyskrecji. Kardynał Wyszyński uważał, że byłoby lepiej, gdyby lider środowiska Znak zrezygnował z aktywności politycznej i zajął się pisaniem, gdyż w jego przekonaniu Zawieyski był naiwnym politykiem, ale utalentowanym twórcą. Wielce wymowny jest pod tym względem zapis prymasa z 28 maja: „Jerzy Zawieyski – przyszedł po pociechę. Uporczywie napływają na niego różne skargi. [...] Inni są zdania, że J[erzy] Z[awieyski] wykorzystuje swoją sytuację, zbiera wiadomości na Miodowej, a jako słaby człowiek, dzieli się nimi użytecznie. Pomimo uporczywości tych pogłosek i listów nie przestaje odnosić się do J[erzego] Z[awieyskiego], jakby nie było tych rzeczy. [...] Jest człowiekiem dobrej, zatroskanej o Polskę i Kościół woli. Pragnąłby

²⁵ Zob. np. S. Wyszyński, *Po konsekracji Biskupa Wincentego Urbana*, Wrocław, 7 II 1960 [w:] *idem, Dzieła zebrane*, t. 6..., s. 46–50.

²⁶ Zob. zapis z 30 VIII 1960, s. 202–203.

²⁷ Zob. zapis z 1 XII 1960, s. 271–272.

neutralizować «ostrości» zachodzące między p[ąństwem] a K[ościółem]. [...] Zawsze uważa, że Kościół jeszcze może ustąpić, bo p[ąństwo] «nie ustąpi» [...]”²⁸. Z pewnością życzliwości prymas przyglądał się z kolei aktywności Janusza Zabłockiego, niemniej zachowywał wobec niej dystans, uważając, że Zabłocki walczy przede wszystkim o własne interesy.

SPECYFIKA *PRO MEMORIA* I PODSTAWA EDYCJI TOMU SIÓDMEGO

Kardynał Wyszyński w 1960 r. prowadził swoje zapiski na bieżąco, niemal codziennie. Najdłuższa przerwa nastąpiła w czasie urlopu wypoczynkowego – trwała siedem dni (21–28 lipca). Prymas starał się przede wszystkim odnotowywać swoje spotkania, stąd w zapiskach pojawia się bardzo wiele nazwisk, zwłaszcza księży (właściwie z całej Polski). Mocno zapracowany, mniej czasu mógł poświęcić na szczegółowe opisywanie tematów poruszanych w czasie prowadzonych rozmów. Nie pisał jednakże o wszystkim, co robił, jak również unikał niektórych tematów (np. takich jak działalność Kościoła za wschodnią granicą Polski). *Pro memoria*, choć są źródłem niezwykle ważnym, należy czytać wraz z innymi dokumentami – zarówno kościelnymi, jak i państwowymi, żeby lepiej zrozumieć specyfikę sytuacji Kościoła w okresie Wielkiej Nowenny.

Podstawę niniejszego pierwszego wydania krytycznego *pro memoria* prymasa Wyszyńskiego z 1960 r. stanowi rękopis przechowywany w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie. Składa się on z 653 kart formatu A5. Na początku każdego miesiąca do rękopisu dodana została karta tytułowa z nazwą miesiąca i liczbą paginowanych kartek obejmujących dany miesiąc. Rękopis sporządzono piórem o barwie atramentu niebieskiej lub czarnej (w przypadku 1960 r. przeważa kolor czarny).

Rękopis nie zawiera adnotacji pozwalających ustalić, kiedy dokładnie został przekazany do archiwum, nie zdradza także żadnych śladów późniejszej ingerencji czy to autora, czy to osób trzecich.

W rękopisie notatki z kolejnego dnia zaczynają się w sposób metodyczny na nowej kartce, zapisywanej obustronnie. W kilkunastu wypadkach – choć niekonsekwentnie – gdy zapiski dzienne zajmowały więcej kartek, u góry kolejnej kartki prymas powtarzał datę (nawet jeśli czasem wypadało to w połowie zdania). W niniejszym wydaniu powtórki daty nie zostały zaznaczone.

Zapisując datę w nagłówku, prymas oznaczał miesiąc cyfrą rzymską. W obecnym wydaniu – podobnie jak w poprzednich tomach *Pro memoria* – w datach znajdujących się w nagłówku dziennych zapisków miesiąc jest zapisywany słownie. Prawie zawsze przy dacie autor dopisywał miejsce i dzień tygodnia. Dla większej czytelności wydania

²⁸ Zob. zapis z 28 V 1960, s. 136.

w nagłówkach dziennych ujednolicono wyróżnienia, stosowane przez autora niekonsekwentnie (dotyczy to zwłaszcza dnia tygodnia, nie zawsze podkreślanego).

Zdecydowana większość akapitów zaczyna się odnotowaną godziną, zapisywaną w różny sposób. Wszędzie ujednolicono zapis.

Zwraca uwagę zwyczaj podkreślania przez autora nazwisk, aczkolwiek niekonsekwentnie. Miało to zapewne pomóc w szybkim ich odnalezieniu, gdyby było to potrzebne. W tym wypadku również wytłuszczeniem zostały wyróżnione tylko te nazwiska, które autor podkreślił.

Rękopis zawiera niewiele skreśleń i poprawek. Informacje o tego rodzaju autorskich ingerencjach są zamieszczone w przypisach tekstowych (oznaczonych literami).

Uszanowano specyfikę języka autora. Nietrudno zauważyć, że prymas notował szybko, nie chcąc, żeby w natłoku spotkań umknęły mu jakieś nazwiska czy ważne sprawy. Nie wracał już później do wcześniejszych notatek. Pośpiech widoczny jest zwłaszcza w stylu, w budowie zdań i ich stylistyce, w którą jednakże nie ingerowano.

Rafał Łatka

ZASADY WYDANIA

Tekst notatek *pro memoria* ze względu na swój brulionowy charakter, a także na wagę poruszanych zagadnień, stanowił poważne wyzwanie edytorskie. Zgodnie z wytycznymi Rady Programowej przedsięwzięcia redaktorzy naukowi przy opracowaniu edycji tekstu oparli się na instrukcji wydawniczej IPN¹ oraz zaleceniach zawartych w książce *Pisownia słownictwa religijnego*².

Przed wszystkim starano się nie ingerować w autentyczny tekst źródła, aby zachować autorski charakter zapisków kard. Wyszyńskiego. Zasadniczo uwspółcześniono tylko ortografię, w tym pisownię łączną i rozdzielną wyrazów, oraz interpunkcję.

Prymas Wyszyński miał także zwyczaj nadużywania – z punktu widzenia wrażliwości współczesnego czytelnika – majuskuły. Wynikało to w dużej mierze z emocjonalnego stosunku do pewnych osób czy wydarzeń. Tam, gdzie – zdaniem redaktora naukowego – mamy do czynienia z tego rodzaju majuskułą, pozostawiano ją (np. w słowach *Naród i Ojczyzna*). Jednak większość stosowanych przez prymasa majuskuł wynikała ze specyficznego kodeksu grzecznościowego, charakterystycznego dla ówczesnych środowisk kościelnych. Prymas pisał np. zazwyczaj słowo *ksiądz* wielką literą, także gdy było ono zapisywane skrótem. W takiej sytuacji konsekwentnie zmieniano pisownię na minuskułę. Podobnie w kościelnych nazwach pospolitych (np. katedra gnieźnieńska), nazwach kościelnych i państwowych jednostek terytorialnych (np. diecezje, województwa), a także w słowach takich jak *rząd* czy *państwo*.

Poza tym w związku z przyjęciem zasady ograniczonej ingerencji w podstawę wydania poprawiano – bez zaznaczenia przypisem – jedynie bezdyskusyjne omyłki gramatyczne czy ortograficzne popełnione przez autora, a także omyłki i opuszczenia interpunkcyjne, zakładając, że wynikały one z pośpiechu, nieuniknionego przy zapisywaniu codziennych niemal notatek.

Skróty nazw powszechnie znanych (np. PRL, PZPR, ZSRS itp.) przy pierwszym wystąpieniu redaktor naukowy zawsze rozwijał, następnie pozostając przy zapisie skróconym. Jednocześnie rozwinięcia skrótów umieszczone zostały w wykazie dołączonym na końcu tomu.

Skróty odnoszące się do tytułów oraz funkcji osób pozostały nierozwinięte, gdy występowały przed imionami i nazwiskami, natomiast rozwinięto je, gdy występowały samodzielnie. Skróty niestandardowe stosowane przez prymasa zostały dostosowane do

¹ Instrukcja wydawnicza (zasady opracowania maszynopisu wydawniczego dla wydawnictw BEP IPN).

² Ks. W. Przyczyna, R. Przybylska, *Pisownia słownictwa religijnego*, Tarnów 2011.

wymogów *Słownika języka polskiego* (np. arcbp zamieniano na abp). Rozwinięte zostały też wszystkie skróty występujące na początku zdania.

Wyrażenie „Msza św.” zostało jednolicie zapisane w takiej formie skróconej, która występuje w tekście najczęściej, choć nie jest stosowana przez prymasa konsekwentnie.

Nazwiska i imiona zapisane przez prymasa skrótami, najczęściej jedynie za pomocą inicjałów, redaktor naukowy rozwijał za każdym razem, gdy udało się zidentyfikować osoby, o których mowa, zaznaczając rozwinięcie za pomocą nawiasów kwadratowych.

Bardzo zróżnicowany w podstawie wydania zapis dat został ujednolicony zgodnie z zasadami instrukcji wydawniczej BEP IPN.

Wszystkie wyróżnienia dokonane przez prymasa Wyszyńskiego w tekście zostały oddane przez zastosowanie czcionki pogrubionej.

1. I. 1960. Piel.

Grinno.

Joh. Doe!

Maria Doe!

Ita, Peter!

Spodnie 0, 30. Istem na amboni o
Baryfne Pymosowli. Isum celbrzy
Wp. Jan Chrzest. Modlitwy w o. boga-
laninow na Tygrylu Nardu;
Kosiolu. Unoszenie kory w o. pl. 1.95.
Cokolwiek Boga ten rok uimow, apu
o petyt Mary - Ruben, quem uideat
Moyes, incumbentum a Kras uimow-
owal. Nie uideat wyolbrzy Nardu
z toni dnuowalicy, na Tocyj Nipcha-
longi Plani, Janta Naia Koshicilla.

8² Hna is. o kofly obumow.

10¹⁵ Juges de Baryf. Celbrzy
Wp. Barwari; namu rachozy pishy-
pishy, cyty qtes i bue Apu
baryfow o mowowin dnuow.

STYCZEŃ

1 stycznia 1960, piątek
Gniezno

*Soli Deo!*¹
*Maria Duce!*²
*Ita, Pater!*³

Godzina 0.30. Jestem na ambonie w bazylice prymasowskiej. Sumę celebryje bp Jan **Czer-
niak**⁴. Modlimy się o błogosławieństwo na Tysiąclecie Narodu i Kościoła. Uroczystość
kończy się o godz. 1.45. Oddajemy Bogu ten rok nieznany, ufni w potęgę Maryi – *Rubum
quem viderat Moyses, incombustum*⁵ – krzew niezniszczalny. Nie zdołamy wydobyć
Narodu z toni demoralizacji bez Twojej Niepokalanej Dłoni, Święta Boża Rodzicielko.

8.00 Msza św. w kaplicy domowej.

10.15 Ingres do bazyliki. Celebryje bp **Bernacki**⁶; zawsze zachowuje piękny, potężny,
czysty głos i brak stylu liturgicznego w sprawowaniu obrzędów. Kazanie wygłasza ks. kan.
Kłoniecki⁷, nowy *Canonicus theologus*⁸. Mówi bez życia i bez ognia, tylko czasami się
nieco zapala. Ale panuje nad zebraną treścią, którą szpikuje wiedzą biblijną. Słuchaczy
nie porwa.

Po sumie jest oddanie się Sercu Bożemu na Nowy Rok, *coram Sanctissimo*⁹.

¹ Łac. Jedynemu Bogu!

² Łac. Maryjo, prowadź!

³ Łac. Tak, Ojciec.

⁴ Jan Czerniak (1906–1999), biskup pomocniczy gnieźnieński 1958–1989. Święcenia 1932. W czasie okupacji wię-
ziony w Kazimierzu Biskupim, następnie wysiedlony do GG. Po wojnie kierownik wydziału duszpasterskiego kurii
archidiecezjalnej i sędzia posynodalny.

⁵ Łac. Płonący krzew nieulegający spaleni, który widział Mojżesz (antyfona maryjna z łacińskiego brewiarza).

⁶ Lucjan Bernacki (1902–1975), biskup pomocniczy gnieźnieński 1946–1975, wikariusz generalny i kapitulny ar-
chidiecezji gnieźnieńskiej od 1948. Święcenia 1926. Wykładowca w Arcybiskupim Seminarium Duchownym w Po-
znaniu. W czasie wojny duszpasterz Polaków na emigracji. Usunięty przez władze komunistyczne z archidiecezji
gnieźnieńskiej 1953–1956.

⁷ Felician Kłoniecki (1909–1990), ksiądz, biblista, doktor teologii, wykładowca w Wyższym Seminarium Duchow-
nym w Gnieźnie od 1953 oraz 1945–1947, a także ASD w Poznaniu 1947–1953. Święcenia 1933. Rektor PWSD
w Gnieźnie 1954–1956. Jeden z tłumaczy Biblii Tysiąclecia. Dziekan kapituły gnieźnieńskiej.

⁸ Łac. kanonik teolog.

⁹ Łac. w obecności Najświętszego Sakramentu.

Wstępuję drugi raz dziś na ambonę. Składam życzenia noworoczne Ojcu Świętemu, biskupom, kapitule i duchowieństwu, wiernym, ojczyźnie, rodzicom, ojcom, matkom, młodzieży i dziatwie. Wszystkich błogosławię.

12.15 W sieni domu prymasowskiego – dzieci z parafii gnieźnieńskich i przedstawiciele społeczeństwa. Na górze młodzież szkół, katecheci i chór prymasowski. Składają życzenia; otrzymują obrazki i błogosławieństwo.

13.00 Na obiedzie kapituła metropolitalna.

Po południu nadjeżdżają członkowie Komisji Maryjnej na jutrzejsze obrady. Przyjeżdża bp **Kominek**¹⁰, z którym prowadzę dwugodzinną rozmowę na temat wrocławskich spraw kościelnych.

2 stycznia 1960, sobota

Gniezno

10.00 Obrady Komisji Maryjnej Episkopatu w Gnieźnie. Obecni: bp **Goliński**¹¹ – wiceprzewodniczący, bp **Kominek**, bp **Pawłowski**¹², bp **Czerniak**, o. **Raczyński**¹³, o. **Paweł Kosiak**¹⁴, ks. prał. **Stefan Piotrowski**¹⁵ z Warszawy, o. **Bernard Przybylski**¹⁶,

¹⁰ Bolesław Kominek (1903–1974), specjalny delegat Prymasa Polski z uprawnieniami biskupa rezydencjalnego we Wrocławiu 1956–1967. Świecenia 1927. Od 1945 administrator apostolski Opola, 1951–1956 deportowany poza Opolszczyznę. Sakra potajemnie 1954. W 1962 arcybiskup tytularny; administrator apostolski *ad nutum Sanctae Sedis* archidiecezji wrocławskiej 1967–1972; arcybiskup metropolita wrocławski 1972–1974. Kardynał 1973. Wiceprzewodniczący Rady Konferencji Episkopatów Europy (CCEE) 1971–1974.

¹¹ Zdzisław Goliński (1908–1963), biskup diecezjalny częstochowski 1951–1963. Świecenia 1931. W latach 1939–1940 więziony przez Niemców na Zamku Lubelskim. Biskup pomocniczy lubelski 1947–1951.

¹² Antoni Pawłowski (1903–1968), biskup diecezjalny wrocławski 1952–1968, profesor teologii. Biskup koadiutor od 1950, ingres biskupi w 1953. Świecenia 1926. Przed wojną wykładał m.in. na UW i USB. W latach 1942–1944 więziony w niemieckich obozach pracy. Rektor WMSD w Warszawie 1949–1953.

¹³ Kajetan Karol Raczyński OSPPE (1893–1961), przeor Jasnej Góry 1946–1950 i 1959–1960. Świecenia 1916. W 1920 wstąpił do paulinów. Przeor w Budapeszcie 1934 i w Rzymie 1934–1946. Prokurator generalny zakonu przy Stolicy Apostolskiej. W 1943 rektor Polskiego Papieskiego Instytutu Kościelnego w Rzymie. W 1950 aresztowany i w 1951 skazany na 3 lata więzienia. Zwolniony w wyniku apelacji w 1952. Ponownie sądzony 4 IX 1958 za podważanie ustroju socjalistycznego (w kazaniu 25 VIII 1957); skazany na 2 lata więzienia w zawieszeniu na 5 lat.

¹⁴ Paweł Kosiak OSPPE (1916–1997), definitor generalny zakonu paulinów 1952–1963. W 1934 wstąpił do nowicjatu paulińskiego. Świecenia 1942. W zakonie pełnił funkcję podprzeora jasnogórskiego 1950–1952, wikariusza generalnego 1969–1975; 1978–1984. Wybitny mariolog i kaznodzieja.

¹⁵ Stefan Piotrowski (1900–1990), ksiądz, proboszcz parafii św. Michała w Warszawie 1947–1984, przewodniczący Wydziału Nauki Katolickiej kurii warszawskiej od 1949, wikariusz generalny archidiecezji warszawskiej od 1952. Świecenia 1923. Sekretarz Komisji Katechetycznej KEP od 1957.

¹⁶ Bernard Ludwik Przybylski OP (1907–1979), duszpasterz akademicki w Poznaniu i w Warszawie. Od 1951 mieszkał w klasztorze na Służewie w Warszawie. W 1956 założyciel Polskiego Studium Mariologicznego, a w 1958 Instytutu Tomistycznego. Inicjator międzynarodowych kongresów mariologicznych. Świecenia 1933. Prowincjał polskiej prowincji dominikanów 1946–1950 i 1963–1966. Przewodniczący Konferencji Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich (wyznaczany przez prymasa na wizytatora i kuratora niektórych żeńskich zgromadzeń, m.in. franciszkanek służebnic Krzyża) 1963–1966.

ks. **Antoni Kitliński**¹⁷ z Warszawy, ks. K[azimierz] **Majdański**¹⁸ z Włocławka, bp **Bernacki** (jako gość). Witam gości. B[iskup] **Goliński** przedstawia porządek dzienny. Ciekawy referat wygłasza o. Bernard nt. *Wiara ludu w prawdy maryjne*. Uwagi na temat biegu prac duszpasterskich „Roku Życia” – zagał bp **Kominek**. Długa dyskusja, która uzasadnia właściwość drogi maryjnej Wielkiej Nowenny do Millenium. O[jciec] **Nawrocki**¹⁹ referuje projekt instrukcji o sanktuariach maryjnych i pielgrzymkach. O[jciec] **Raczyński** mówi o przygotowywaniu się Jasnej Góry do duszpasterstwa pielgrzymiego. Program IV Roku Wielkiej Nowenny²⁰ – referuje bp **Goliński**. Długa dyskusja.

3 stycznia 1960, niedziela

Gniezno

9.00 Komisja Maryjna – dalszy ciąg obrad. Dyskusja nad programem IV Roku Wielkiej Nowenny. Prowadzi bp **Goliński**. Największe zagadnienie dotyczy pomocy wydawniczych dla tej pracy. Zwołuje się obrady Komisji Duszp[asterskiej] i Komisji Maryjnej w Zakopanem na połowę stycznia br. B[iskup] **Czerniak** referuje sprawę Kongresu Królowej Polski²¹ na Jasnej Górze. Uzupełnia o. Bernard **Przybylski**. W sprawie *Różańca rodzinnego* – materiały przygotowuje o. **Przybylski**.

Obrady trwają do godz. 12.30.

13.15 Nasi goście wyjeżdżają trzema autami na zwiedzanie zabytków romańskich: Trzemeszno, Strzelno, Kruszwica, Inowrocław, Mogilno.

20.00 Wracają zachwyceni; zwłaszcza Kruszwica wszystkich bierze za serce.

¹⁷ Antoni Kitliński (1909–1981), ksiądz, proboszcz w parafii archikatedralnej św. Jana Chrzciciela od 1958. Święcenia 1932. Proboszcz parafii św. Antoniego z Padwy w Warszawie od 1945. W 1951 skazany na 6 lat więzienia. Uczestnik powstania warszawskiego. Członek Komisji Duszpasterstwa Stanowo-Zawodowego.

¹⁸ Kazimierz Majdański (1916–2007), ksiądz, redaktor naczelny „Ateneum Kapłańskiego” 1956–1974. W czasie wojny więzień KL Sachsenhausen i KL Dachau. Święcenia 1945. Wicerektor WSD we Włocławku 1952–1957. Organizator i dyrektor Instytutu Studiów nad Rodziną w Łomiankach 1975–1993. Biskup pomocniczy włocławski 1962–1979. Biskup diecezjalny szczecińsko-kamieński 1979–1992. Arcybiskup tytularny od 1992.

¹⁹ Stanisław Nawrocki SJ (1915–1986), teolog, rekolekcjonista, członek Komisji Duszpasterskiej Episkopatu Polski 1960–1967. Do zgromadzenia wstąpił w 1930. Święcenia 1941. W 1950 aresztowany za działalność solidaryjną i skazany na 12 lat pozbawienia wolności, przebywał w więzieniu do 1955. W 1953 pozyskany do współpracy przez Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego jako TW „Jackowski”. Był aktywnym informatorem aż do 1982, kiedy to wyeliminowano go ze względu na zły stan zdrowia. Po wyjściu z więzienia pracował w Czechowicach-Dziedzicach jako rekolekcjonista oraz w Krakowie jako duszpasterz akademicki. Prowincjał Polski Południowej SJ 1967–1973.

²⁰ Program IV roku Wielkiej Nowenny koncentrował się wokół problematyki wierności małżeńskiej, pod hasłem „Małżeństwo – sakrament wielki w Kościele”.

²¹ Pierwszy Ogólnopolski Kongres Królowej Polski odbył się 15 VIII 1960 na Jasnej Górze.

4 stycznia 1960, poniedziałek

Gniezno

9.00 B[isku]p **Kominek** może wszcząć starania o wyjazd do Rzymu; dopiero po jego powrocie mogliby jechać inni biskupi zachodni. Radzę zaprosić na drugiego konsekrateura bp. **Urbana**²² – ks. abp. **Baziaka**²³.

9.30 B[isku]p **Czerniak** – plan ustalonych wizytacji kanonicznych i Kongresu Maryjnego w Bydgoszczy – przekazuję.

O[jciec] **przeor Raczynski** i o. **Paweł Kosiak** – proszą na odpust św. Pawła do Częstochowy. Proszę o zwolnienie z uwagi na trudność dojazdu.

B[isku]p **Bernacki** i rzeźbiarz **Roszowski**²⁴ – w sprawie kopii sarkofagu św. Wojciecha. B[isku]p Bernacki projektuje rzeźbę trumny z lipy, która byłaby pokryta srebrnymi płatkami. Mam zastrzeżenia do tego projektu, gdyż byłaby w tym jakaś nieprawda; dwa sarkofagi, jeden autentyczny, drugi feretron. Lepiej już zrobić coś zbliżonego do zwykłego relikwiarza. Rozważymy tę sprawę wieczorem u b[isku]pa.

Ks[iądz] prof. **Majdański** – sprawy duszpasterstwa lekarzy.

Ks[iądz] **Różewicz**²⁵ – po rekonwalescencji, w lepszym stanie. Radzę jechać do Krynicy, po naradzeniu się z doktorem.

Ks[iądz] **dyr. Len**²⁶ – w sprawie pożyczki z S[ekretariatu] P[rymasa] P[olski] na wydawnictwo *Modlitewnika archidiecezjalnego*. Gotowi są zwracać już teraz, chociaż są trudności. Omawiamy sprawę wydania *Rozważań liturgicznych*. Daję prawo do pracowania według wskazań reformy liturg[icznej].

Ks[iądz] **Eborowicz**²⁷ z Pelplina – prosi o zezwolenie na wyjazd do Włoch z odczytami. Ordynariusz popiera.

²² Wincenty Urban (1911–1983), biskup pomocniczy wrocławski 1959–1983, doktor teologii. Świecenia 1936. Organizator i kierownik Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Kapitułnej we Wrocławiu od 1946. Kanonik gremialny wrocławskiej kapituły katedralnej od 1946. Wykładowca w WSD we Wrocławiu, Nysie i Opolu od 1947; następnie także na PWT we Wrocławiu i na ATK. Kapelan sióstr elżbietanek we Wrocławiu. Autor licznych publikacji, zwłaszcza z zakresu historii Kościoła.

²³ Eugeniusz Baziak (1890–1962), arcybiskup lwowski 1944–1962, administrator apostolski archidiecezji krakowskiej 1951–1962. Świecenia 1912. Biskup pomocniczy lwowski 1933–1944. W 1946 przeniósł się do Lubaczowa. Na wniosek kard. Sapiehy wyznaczony w 1951 jego koadiutorem. Zmuszony przez władze komunistyczne do opuszczenia terenu obu swoich archidiecezji 1953–1956.

²⁴ Roszowski, brak bliższych danych.

²⁵ Tadeusz Różewicz (1927–1978), ksiądz, notariusz w Kurii Metropolitalnej Gnieźnieńskiej od 1957; kapelan bp. L. Bernackiego. W wyniku wypadku w 1958 do końca życia pozostał częściowo niesprawny. Świecenia 1956. Wysłany 1958 na studia na KUL (z powodu stanu zdrowia ich nie ukończył). Rektor kaplicy publicznej Nieustającej Adoracji pw. Bożego Ciała w parafii św. Apostołów Piotra i Pawła w Bydgoszczy, kapelan sióstr franciszkanek Najświętszego Sakramentu 1961–1978.

²⁶ Roman Rafał Len SAC (1916–1993), ksiądz, dyrektor wyd. Pallottinum w Poznaniu 1947–1960. Do pallotyńów wstąpił 1936. Świecenia 1943. Radca prowincjalny 1956–1959. Opuścił zakon pallotyńów 1967. Inkardynowany do archidiecezji gnieźnieńskiej 1968.

²⁷ Wacław Eborowicz (1915–1994), ksiądz, filolog i patolog, wykładowca w WSD w Pelplinie, w grudniu 1960 inkardynowany do diecezji chełmińskiej. Świecenia 1945. Członek redakcji „Studiów Pelplińskich” od 1969. Kanonik honorowy kapituły chełmińskiej w Pelplinie od 1970. W 1975 uzyskał habilitację.

11.00 Przełożone zakonne domów Archidiecezji Gnieźnieńskiej – na opłatku. Przemawia przełożona generalna z Pleszewa²⁸; wygłaszam dłuższe przemówienie o współpracy zakonnic w Kościele.

Wszystkie przełożone otrzymują mały dar; dla swych domów i obrazki. Loteria fantowa. Słucham kroniki prasowej, zręcznie ujętej przez siostrę z „Polskiej Wsi”.

13.00 B[isku]p **Goliński**, o[jciec] przeor²⁹ i o. Paweł³⁰ – wyjechali do Częstochowy.

15.00 Jesteśmy na opłatku u „pracowników odbudowy Bazyliki”. Przemawia ks. Michalski³¹. Składam wszystkim życzenia i dziękuję za pracę. Prócz opłatka jest mała koperta z kasy prymasowskiej i długa kielbasa z kapustą i kawa dla wszystkich. Dziękuję p[an] inżynier. Na zakończenie przemawiał ks. prał. **Piotrowski** z W[arsza]wy.

18.30 U **bp. Bernackiego** – na imieninach.

5 stycznia 1960, wtorek

Gniezno – Warszawa

10.00 Wyjazd z Gniezna do Warszawy z ks. prał. **Piotrowskim**. Droga b[ardzo] dobra. Śnieg dopiero pod Błoniem.

W domu stajemy na godz. 13.30.

6 stycznia 1960, środa

Warszawa

Uroczystość Objawienia P[ańskiego].

10.30 Suma pontyfikalna w archikatedrze. Kazanie głosi ks. prał. Chrościcki³². Ks[iądz] Sitkowski³³ na wózku jest przy tronie.

Dziś „Trybuna Ludu”³⁴ napadła na mnie za kazanie w par[afii] Dzieciątka Jezus. Zarzucają mi, że „bronię życia”, co uważam za zaszczyt i nakaz „polskiej racji stanu”. Zarzucają mi, iż twierdzę, że „lekarz nie jest grabarzem”.

²⁸ Chodzi o przełożoną generalną Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny z prowincji św. Józefa w Pleszewie (służebniczki wielkopolskie, wcześniej nazywane pleszewskimi). Funkcję przełożonej generalnej w tym okresie (1951–1963) pełniła Bolesława Maria Radomska BDNP (1896–1963).

²⁹ Chodzi o o. Kajetana Karola Raczyńskiego.

³⁰ Chodzi o o. Pawła Kosiaka.

³¹ Jan Michalski (1914–1989), ksiądz, wykładowca prawa kanonicznego w ASD w Gnieźnie 1955–1966. Świecenia 1939. Biskup pomocniczy gnieźnieński 1975–1989.

³² Julian Feliks Chrościcki (1892–1973), ksiądz, doktor teologii, pierwszy proboszcz parafii św. Teresy od Dzieciątka Jezus we Włochach (z prowizoryczną kaplicą) 1934–1973, dziekan dekanatu Warszawa-Okęcie 1953–1973. Świecenia 1916. Od 1941 wiceprezes Rady Głównej Opiekuńczej w Warszawie. Więziony przez Niemców, złożył ślub, że jeśli odzyska wolność, wybuduje kościół we Włochach (kościół konsekrowany 1965). Kanonik kapituły łowickiej i warszawskiej.

³³ Tadeusz Teofil Sitkowski (1906–1960), ksiądz, wykładowca liturgiki w warszawskim WSD; ceremoniarz prymasów Hłonda i Wyszyńskiego. Świecenia 1928. Proboszcz parafii św. Franciszka z Asyżu na Okęciu 1941–1950 i parafii archikatedralnej 1950–1952. Kanonik honorowy kapituły metropolitalnej.

³⁴ W numerze „Trybuny Ludu” z 6 I 1960 nie odnalazłem ataku prasowego, o którym wspominał prymas Wyszyński.

13.00 W seminarium – jubileusz 25-lecia kapłaństwa ks. kan. **Jankowskiego**. W czasie obiadu przemawiają: ks. St[anisław] **Sprusiński**³⁵ w imieniu muzyków kościelnych, ks. **Lewkowicz**³⁶ w imieniu szkoły muzycznej w Aninie, ks. **Ugniewski**³⁷ – w imieniu Kapituły, ks. **Miziołek**³⁸ – w imieniu Seminarium Metropolitalnego i ja. Odpowiada jubilat. Proszę go, by się nie starzał po jubileuszu.

16.15 W dolnym kościele **Wszystkich Świętych** – opłatek Rodziny Rodzin³⁹, organizowany przez L[iłę] **Wantowską**⁴⁰. Jest tu ogromnie ciasno. Samych dzieci przeszło 400. Wszystkie poubierane fantastycznie. Mała dziewczynka za moimi plecami dopytuje Murzynka ze sceny: „Murzynku, czy się wypałeś”. Murzynek przychodzi, by nas przekonać, że jest Polakiem. Ogromna praca, wiele radości, potu i ścisku. Jak w tym wszystkim radzić sobie? Moje przemówienie – ostatkiem sił, gdyż brak powietrza.

19.30 W „kłatkach” ks. prał. **Kaulbersza**⁴¹ – wieczerza.

7 stycznia 1960, czwartek

Warszawa

9.00 Ks[iądz] **rektor Miziołek** – sprawy seminaryjne; ustala się termin sesji, święceń, rekolekcji.

³⁵ Stanisław Sprusiński (1904–1965), ksiądz, rezydent w parafii Chrystusa Króla na Targówku 1958–1961, sędzia sądu metropolitalnego 1957–1965. Święcenia 1928. Proboszcz parafii Wniebowzięcia NMP w Kamieńczuku n. Bugiem 1938–1946, Narodzenia NMP na warszawskim Lesznie 1946–1953 (usunięty przez władze komunistyczne). Kapelan elżbietanek w Zalesiu Górnym 1953–1958. Proboszcz parafii św. Jadwigi w Milanówku 1961–1965.

³⁶ Wojciech Lewkowicz (1901–1971), ksiądz, muzykolog, kompozytor pieśni kościelnych, dyrygent. Wykładowca muzyki sakralnej na KUL, w WSD pallotynów w Ołtarzewie. Święcenia 1925. Dyrektor Chóru Katedralnego w Przemyślu 1930–1939 i ponownie od 1944. Administrator parafii Jarosław od 1940. Po wojnie aresztowany przez UB, przebywał w więzieniu śledczym w Przemyślu do 1955 (po Październiku 1956 zrehabilitowany). Do diecezji już nie powrócił. Osiadł jako rezydent przy parafii Nawrócenia św. Pawła w Warszawie.

³⁷ Stefan Ugniewski (1890–1974), ksiądz, proboszcz parafii św. Stanisława Kostki w Warszawie 1933–1974. Prałat papieski, kanonik kapituły metropolitalnej, starszy kapelan Wojska Polskiego, doktor prawa kanonicznego, działacz społeczny. Założyciel Fundacji im. Ojca Świętego Piusa XI, prowadzącej w podwarszawskim Chotomowie i Tarchominie dwa domy dla sierot po żołnierzach poległych w czasie działań I wojny światowej. Święcenia 1913.

³⁸ Władysław Miziołek (1914–2000), ksiądz, doktor teologii, rektor WMSD w Warszawie 1957–1969. Święcenia 1940. Duszpasterz w Karczewie i Międzyzlesiu 1940–1947. Kanonik gremialny kapituły warszawskiej od 1957. Biskup pomocniczy warszawski 1969–1992.

³⁹ Rodzina Rodzin, ruch apostołski, zainicjowany w 1952, akcentujący jako główne elementy duchowości: eklezjalność, maryjność, polskość, rodzinność, w tym również wzajemną pomoc między rodzinami.

⁴⁰ Maria Wantowska (1922–1991), założycielka Rodziny Rodzin, znana jako „ciocia Lila”, do swojej śmierci kształtowała oblicze duchowe tego ruchu i odpowiadała za jego działalność. Członkini-współzałożycielka Instytutu Prymasa Wyszyńskiego. Wraz z Marią Okońską i Janiną Michalską odwiedzała uwięzionego prymasa Polski w Komańczy, ostatnim miejscu jego odosobnienia.

⁴¹ Tadeusz Kaulbersz (1901–1982), ksiądz, doktor prawa kanonicznego, proboszcz parafii Wszystkich Świętych przy pl. Grzybowskiem w Warszawie 1957–1982. Promotor sprawiedliwości w Sądzie Metropolitalnym Warszawskim. Kanonik gremialny kapituły warszawskiej. Święcenia 1930. Kanclerz KMW 1946–1957.

10.15 Red[aktor] **Morawiecki**⁴² z kolegami z redakcji „**Więź**”⁴³. Długa dyskusja na temat „polskiej religijności”. Radzę opracować program planowego oddziaływania na młodzież, która nie ma rzetelnych podstaw doktrynalnych i światopoglądowych, a rwie się do dyskusji o wszystkim.

11.30 Ks[iądz] **Michałowicz**⁴⁴ z Mikołajewa, ad Sochaczew, zawieszony w swych czynnościach. Chętnie wyjdzie z parafii, ale chce, by Kuria Metrop[olitalna] Warsz[awska] wiedziała, że jest nagabywany przez U[rząd] B[ezpieczeństwa], który chce go wciągnąć do współpracy. Chcą wiedzieć, co się dzieje na konferencjach dek[analnych] i co mówią ks[ięża] biskupi w czasie wizytacji. Radzę rozmawiać spokojnie, krótko, z godnością, nigdy o innych.

13.00 Ks[iądz] **Wincenty Urban**, profesor seminarium we Wrocławiu, kanonik kap[itulny] – otrzymuje wiadomość, że Ojciec Święty⁴⁵ zamianował go sufraganem gnieźnieńskim i dał mi *facultatem*⁴⁶ skierowania go do Wrocławia, do pomocy biskupowi **Kominkowi**. Ustalamy konsekrację we Wrocławiu na dzień 7 II [1960]. Ma zaprosić na drugiego konsekratora abp. **Baziaka**. Ogłaszam nominację przy stole.

15.00 B[isku]p **Etter**⁴⁷ z Poznania – w sprawie **czytanek majowych**.

17.00 Przyjeżdża ks. H[enryk] **Raiter**⁴⁸ i ks. **Michalski**. Przywożą odlew Drzwi Gnieźnieńskich.

18.00 H[enryk] **Siemieński**⁴⁹ – były współpracownik z Ch[rześcijańskich] Z[wiązków] Z[awodowych]⁵⁰ we Włocławku.

⁴² Właśc. Krzysztof Morawski (1903–1981), ziemianin, przedsiębiorca, od 1956 wiceprezes, od 1972 skarbnik KIK. Publicysta „Więzi”. Współtwórca w 1957 Centrali Wytwórczo-Usługowej „Libella”, stanowiącej zaplecze gospodarcze dla „Więzi” i „Znak”.

⁴³ Stosunki prymasa Wyszyńskiego z redakcją „Więzi” od początku istnienia pisma były skomplikowane i nacechowane wzajemną nieufnością. Wynikało to w zasadniczej mierze z zupełnie innej wizji misji Kościoła katolickiego w Polsce oraz podążania za „nowinkami zachodnimi” przez redakcję pisma, co spotykało się ze zdecydowaną krytyką prymasa Wyszyńskiego, podobnie jak wszelkie próby „mieszania się” czasopisma w wewnętrzne sprawy Kościoła.

⁴⁴ Jan Michałowicz (1904–1986), ksiądz, proboszcz parafii Świętych Jana i Pawła w Mikołajewie 1952–1960. Świecenia 1929. Proboszcz parafii Wniebowzięcia NMP w Strachówce 1949–1952. Proboszcz parafii Wszystkich Świętych w Żelaznej 1960–1967.

⁴⁵ Jan XXIII, właśc. Angelo Giuseppe Roncalli (1881–1963), papież 1958–1963. Świecenia 1904. W czasie I wojny światowej sanitariusz i kapelan. Od 1925 tytularny arcybiskup Areopolis. Delegat apostolski w Bułgarii 1931, cztery lata później w Turcji i Grecji. Od 1953 kardynał. 28 X 1958 wybrany na papieża.

⁴⁶ *Fac.* uprawnienie.

⁴⁷ Tadeusz Etter (1911–1984), biskup pomocniczy poznański 1959–1984. Świecenia 1934. Wikariusz generalny archidiecezji poznańskiej, kanonik kapituły poznańskiej i redaktor naczelny pisma „Biblioteka Kaznodziejska” 1956–1984.

⁴⁸ Henryk Raiter (1906–1983), ksiądz, od 1946 pełnił różne funkcje w KMG; prałat, kanonik, kustosz kapituły prymasowskiej. Proboszcz parafii archikatedralnej w Gnieźnie 1956–1981. Świecenia 1929.

⁴⁹ Henryk Siemieński, sekretarz okręgowy Chrześcijańskich Związków Zawodowych, po powrocie z niewoli niemieckiej pracownik diecezjalnej centrali Caritas.

⁵⁰ Ksiądz Stefan Wyszyński w latach 30. XX w. prowadził wykłady i szkolenia z zakresu katolickiej nauki społecznej dla Chrześcijańskich Związków Zawodowych we Włocławku.

8 stycznia 1960, piątek

Warszawa

9.00 Kurs przeciwalkoholowy zgromadzeń zakonnych, w sali św. Jana Chrz[ciciela]. Na sali przeszło 100 księży zakonnych z ks. **Cząstką**⁵¹ na czele i o. **Benignuszem**⁵², kapucynem. Przemawiam na temat sposobów prowadzenia akcji przeciwalkoholowej.

10.15 Ks[iądz] **Obertyński**⁵³ – w sprawie procesu matki Darowskiej⁵⁴; omawia badane cudowne uzdrowienie **Anny Klinkosz**⁵⁵ w Bytomiu.

11.00 Ks[iądz] kan. **Cząstka** – była rewizja ube^a w poszukiwaniu akt **Elsów**, których uważają za ukrytą instytucję; zabrano wszystkie teksty powielone. – Wydaje katechizm u św. Wojciecha; są tam sprawy alkoholowe. Pragnie doczekać się zakazu Kościoła dla duchowieństwa przyjmowania napojów alkoholowych, jak istnieje prawo celibatu.

11.30 Ks[iądz] **Holak**⁵⁶, proboszcz parafii Koczały – mówi o rozpolitykowaniu duchowieństwa greko-katolickiego^b w posłudze duszpasterskiej. Powtarza szereg zarzutów o zaostrzeniu sytuacji między greko-katolikami a łacinnikami. Namiętny krzykacz, który nie widzi delikatności problemu.

12.15 **Dominik Morawski**⁵⁷ z K[lubu] I[n]teligencji K[atolickiej].

12.50 **Krzysztof Morawski i Wacław Auleytner**⁵⁸ – w sprawach aktualnych Klubu Inteligencji Katolickiej.

^a W rękopisie skrót UB prymas Wyszyński zapisywał często jako: ube.

^b Poprawna forma to: grekokatolicki, grekokatolicy. Prymas Wyszyński używa określenia popularnego w okresie powstania rękopisu.

⁵¹ Antoni Cząstka (1886–1976), ksiądz, kapelan siostr felicianek 1948–1964. Świecenia 1912. Wikariusz w Dynowie 1912–1913 i Krośnie 1913–1914, administrator w Kaszycach 1914–1915 i ekspozyt w Łobozewie 1915–1922. Przez wiele lat katecheta, a także współzałożyciel organizacji abstynentów. Kapelan siostr urszulanek 1964–1976.

⁵² Benignus Jan Sosnowski OFMCap (1916–1997), prowincjał warszawskiej prowincji zakonu kapucynów 1952–1955 i 1958–1961. Wstąpił do zakonu 1934. W czasie II wojny światowej więzień Sachsenhausen i Dachau. Świecenia 1946. Aresztowany 1953. Wieloletni gwardian w Zakroczymiu. Znany duszpasterz trzeźwościowy – założyciel i wieloletni dyrektor Ośrodka Apostolstwa Trzeźwości w Zakroczymiu.

⁵³ Zdzisław Obertyński (1894–1978), ksiądz, doktor habilitowany, historyk Kościoła, historyk sztuki. Kierownik Katedry Historii Kościoła w Polsce na UW od 1947. Za sprzeciw wobec utworzenia ATK przeniesiony 1957 na emeryturę. Świecenia 1922. Wykładowca historii Kościoła na UW 1932–1939. Kapelan PSZ na Zachodzie 1940–1947. Wspólnie z ks. B. Kumorem opracował *Historię Kościoła w Polsce* (t. 1–2, Poznań–Warszawa 1974–1979).

⁵⁴ Marcelina Maria Darowska CSIC (1827–1911), współzałożycielka i druga przełożona generalna Zgromadzenia Sióstr Niepokalanego Poczęcia NMP (niepokalanek), mistyczka oraz błogosławiona Kościoła katolickiego.

⁵⁵ Anna Klinkosz, brak bliższych danych.

⁵⁶ Władysław Holak (1906–1974), ksiądz, proboszcz parafii pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Koczale 1947–1974. Świecenia 1932.

⁵⁷ Dominik Morawski (1921–2016), publicysta, dziennikarz, aktor, działacz społeczny. Od 1958 przebywał w Ameryce jako stypendysta Fundacji Forda, a od 1963 na emigracji w Rzymie. Do Polski powrócił w 2003. Pozyskany przez UB w 1946 jako agent o ps. „Realista” (współpraca pod tym ps. trwała do 1956). Od 1956 informator SB o ps. „Nowak”. Od 1972 kontakt informacyjny o ps. „Sao”, oceniany jako cenne źródło informacji.

⁵⁸ Wacław Auleytner (1919–2016), działacz katolicki, członek Stowarzyszenia PAX 1952–1956. W 1956 współzałożyciel KIK-ów. Sekretarz zarządu KIK warszawskiego 1956–1972. Poseł na Sejm PRL 1972–1985. Od 1983 w Radzie Krajowej PRON i w prezydium Krajowej Rady TPPR. Informator, a następnie TW ps. „Anna” i „Jarosławski” 1949–1984, wykorzystywany przez UB, potem SB do inwigilacji środowisk katolickich, zwłaszcza KIK-ów.

13.30 Ks[iądz] **rektor K[atolickiego] U[niwersytetu] L[ubelskiego]**⁵⁹ – długa rozmowa o sytuacji po nałożeniu podatków. Wszyscy się obecnie wycofują. Ale są nowe kłopoty z T[owarzystwem] P[rzyjaciół] KUL⁶⁰.

15.00 Ks[iądz] **Wawryn**⁶¹ T[owarzystwo] J[ezusowe] – przyszedł zmaltretowany przez dyr. **Lecha**⁶² z Urzędu ds. W[yznań]^e. Jest pełen najgorszych przeczuć co do przyszłości życia zakonnego w Polsce. Boi się o seminaria zakonne. Usłyszał, jakoby było życzeniem władz, by te seminaria włączyć do sem[inariów] diec[ezjalnych].

19.00 Oplatek absolwentów KUL, mieszkających w Warszawie, organizowany przez o. Waczyńskiego⁶³. Przybyło około 100 osób, według obliczeń – szósta część wszystkich. Przemawia ks. rektor **Rechowicz**, o. **Waczyński** i ja.

9 stycznia 1960, sobota Warszawa – Łaski

9.00 Ks[iądz] prof. **Kwiatkowski**⁶⁴ i ks. **Subera**⁶⁵ z A[kademii] T[eologii] K[atolickiej] – w sprawie pracy ks. prof. Hueta⁶⁶ w ATK. Ks[iądz] H[uet] został poinformowany o stanowisku prymasa P[olski] w sprawie nowego Zrzeszenia Ks[ięży] Caritas⁶⁷. Zrzeszenie

^e Prymas Wyszyński rozmaicie zapisywał skrót określający Urząd ds. Wyznań, w tomie ujednolicono zapis do właściwej nazwy: *Urząd ds. Wyznań lub nazwy pisanej skrótem UdsW*.

⁵⁹ Marian Józef Rechowicz (1910–1983), ksiądz, historyk Kościoła, rektor KUL 1956–1965; prezes TN KUL i TP KUL. W 1958 doktor *honoris causa* Uniwersytetu Katolickiego w Lille. Dzięki jego staraniom i kontaktom zagranicznym KUL został wprowadzony 1958 do Międzynarodowej Federacji Uniwersytetów Katolickich i 1960 do Association Internationale des Universités. Święcenia 1933. Biskup administrator apostolski archidiecezji lwowskiej z siedzibą w Lubaczowie 1974–1983.

⁶⁰ Towarzystwo Przyjaciół Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego zostało założone w grudniu 1922 przez o. Jacka Woronieckiego, ówczesnego rektora. Jego głównym celem jest zdobywanie wsparcia społecznego i materialnego dla KUL, od początku istnienia prowadziło zbiórki pieniężne na działalność uniwersytetu.

⁶¹ Stanisław Wawryn SJ (1904–1991), przełożony prowincji wielkopolsko-mazowieckiej zakonu jezuitów 1956–1961. Święcenia 1933. Redaktor „Przeglądu Powszechnego” 1946–1953, dyrektor Wydawnictwa Księża Jezuitów. Zaufany współpracownik prymasa Wyszyńskiego.

⁶² Jan Lech, funkcjonariusz komunistycznego aparatu wyznaniowego w PRL, do 1962 zastępca dyrektora UdsW.

⁶³ Bogusław Waczyński SJ (1907–1981), teolog, specjalista od Kościołów wschodnich. 1946–1952 i 1957–1967 wykładowca na KUL (w 1952–1956 usunięty przez władze komunistyczne). Wstąpił do jezuitów 1923. Święcenia 1933. Wykładowca na Bobolanum w Lublinie 1937–1939 i 1942–1946. Przełożony wielkopolsko-mazowieckiej prowincji Towarzystwa Jezusowego i wykładowca na Wydziale Teologicznym Bobolanum w Warszawie 1952–1956.

⁶⁴ Wincenty Kwiatkowski (1892–1972), ksiądz, rektor ATK 1956–1965. Święcenia 1917. Był twórcą warszawskiej szkoły apologetycznej, profesorem teologii Uniwersytetu Warszawskiego w latach 30., po wojnie jednym z czołowych członków ruchu księży-patriotów. Redaktor naczelny kwartalnika „Collectanea Theologica” 1949–1964.

⁶⁵ Ignacy Leonard Subera (1907–1982), ksiądz, historyk prawa, kanonista, od 1948 wykładowca na UW, od 1954 na ATK. Prorok ATK 1956–1966 i 1972–1980. Święcenia 1933. Po wybuchu II wojny światowej, zagrożony aresztowaniem w Poznaniu, wyjechał do Warszawy. Duszpasterz w powstaniu warszawskim (ppłk WP). Prodziekan Wydziału Prawa Kanonicznego ATK 1954–1956, dziekan 1969–1972.

⁶⁶ Stanisław Huet (1904–1961), ksiądz, teolog, profesor UW, potem ATK. Święcenia 1927. Habilitował się na UJ. Od 1949 wykładał na Wydziale Teologicznym UW, gdzie w 1953 został profesorem zwyczajnym. W 1953 został narzucony przez władze komunistyczne jako wikariusz generalny archidiecezji krakowskiej. Związany ze Stowarzyszeniem PAX, był członkiem Komisji Intelktualistów i Działaczy Katolickich przy Polskim Komitecie Obrońców Pokoju oraz członkiem redakcji „Kuznicy Kapłańskiej”.

⁶⁷ W 1959 ruch księży-patriotów wznowił działalność jako Koło Księża przy Zrzeszeniu Katolików „Caritas”. ZK „Caritas” w 1950 przejęło majątek, struktury i działalność organizacji kościelnej Caritas.

księży nie może powstać bez zgody ordynariusza miejsca. Ks[iaźdz] H[uet] tłumaczył się, że działa w oparciu o „porozumienie”, które w aneksie wyraża zgodę na pracę księży w C[aritas]. Jednak co innego jest praca, a co innego tworzenie zrzeszenia jako organizacji księży. W kilka dni po tej rozmowie odwiedziło ks. **Kwiatkowskiego** dwóch panów z UdsW i zaprosiło go do min. **Sztachelskiego**⁶⁸ na rozmowę. W imieniu ministra przyjął ks. K[wiatkowskiego] dyr. Lech, który wyraził swoje oburzenie, że ks[iaźdz] prymas odmówił ks. Huetowi misji kanonicznej. Ks[iaźdz] K[wiatkowski] sprostował, że jeszcze nie. W wyniku tej rozmowy doszedłem do wniosku, że trzeba zaprosić senat ATK i przeprowadzić z nim zasadniczą rozmowę. Ustalono termin na 25 I br.

10.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej] – omawiamy głównie sprawy personalne. Sesja trwa do godz. 14.30.

16.00 Wyjazd do Lasek⁶⁹ z ks. prał. Padaczem⁷⁰. Zastaję tu wielki niepokój, gdyż działają tu różne komisje, z widocznym celem – upaństwowienia zakładu. W tej sprawie interweniowała p. **Grzegorzewska**⁷¹.

10 stycznia 1960, niedziela

Laski

Trwa tutaj od szeregu dni wizytacja władz oświatowych. Zmierza prawdopodobnie do tego, by w jakiś sposób położyć rękę na Zakładzie. Stara gwardia się kończy. **Henio Ruszczyc**⁷² zapadł ciężko, jakaś recydywa płucna, **Z[ygmunt] Serafinowicz**⁷³ leży, ciężko obłożony kilkoma chorobami. W kursie jest **Antek Marylski**⁷⁴, który mocno stawia na świeckich współpracowników i upatruje ich w różnych ptakach niebieskich. Siostry są tu istnym proletariatem roboczym, od którego wymaga się wszystkiego, w zamian za to przyznając bardzo mało praw i świadczeń. P[an] M[arylski] uważa, że p. **Grzegorzewska** uchroni

⁶⁸ Jerzy Sztachelski (1911–1975), pełnomocnik rządu ds. stosunków z Kościołem, kierownik Urzędu ds. Wyznań w drugim rządzie Józefa Cyrankiewicza 1956–1961.

⁶⁹ Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi w Laskach założone zostało w 1911 przez s. Różę Czacką, Bolesława Gepnera, Antoniego Górskiego, Wandę z Badenich Krasieńską, Stanisława Bukowieckiego. Zakład z siedzibą w Laskach powstał w 1921. Po wojnie Laski były miejscem spotkań inteligencji, nie tylko katolickiej.

⁷⁰ Władysław Padacz (1900–1974), ksiądz, kapelan prymasa Wyszyńskiego 1952–1974, wykładowca w WSD, doktor prawa kanonicznego; prałat. Świecenia 1927. Kapelan wojsk polskich we Włoszech, wicerektor Instytutu Polskiego w Rzymie i Polskiego Seminarium Duchownego 1945–1947. Rektor kościoła akademickiego św. Anny w Warszawie 1947–1952. Oficjał sądu metropolitalnego 1964–1974. Dwukrotnie odznaczony Krzyżem Virtuti Militari.

⁷¹ Maria Grzegorzewska (1888–1967), twórczyni polskiej pedagogiki specjalnej. Profesor w Katedrze Pedagogiki Specjalnej UW 1958–1960.

⁷² Henryk Ruszczyc (1901–1973), uczestnik kampanii 1920 i 1939, od 1930 wychowawca w Laskach, od 1933 kierownik internatu, od 1936 kierownik warsztatów szkolnych. Od 1947 pełnił funkcję wiceprezesa Zarządu Towarzystwa Opieki nad Ociemniałymi. Był jednym ze współtwórców Dzieła Lasek.

⁷³ Zygmunt Serafinowicz (1897–1971), brat poety Jana Lechonia (właśc. Leszka Serafinowicza), wieloletni nauczyciel i kierownik szkół dla niewidomych w Laskach, inicjator spółdzielni pracy dla niewidomych.

⁷⁴ Antoni Józef Marylski (1894–1973), od lipca 1922 związany z Ośrodkiem w Laskach. Był administratorem 1937–1950 oraz prezesem zarządu Towarzystwa Opieki nad Ociemniałymi w Laskach 1961–1973. Współzałożyciel kwartalnika „Verbum”. W 1971, pod koniec życia, przyjął święcenia kapłańskie z rąk prymasa Wyszyńskiego.

Laski od upaństwowienia, jako wychowawczyni p. **Tułodzieckiego**⁷⁵, ministra oświaty, któremu przypisuje się rozpoczęcie tej akcji.

12.00 Przyjechał **Jerzy Zawieyski**⁷⁶ – stosownie do umowy. Powtarza swoją rozmowę telefoniczną z p. **Gomułą**⁷⁷. Był on niezwykle uprzejmy i oświadczył, że z terminów zaproponowanych przez księdza prymasa wybrał poniedziałek 11 stycznia, o godz. 17, przy ul. Klonowej 6, na neutralnym terenie, w willi. Będzie tam ktoś oczekiwał przed ogrodzeniem. Pan Z[awieyski] wiele nadziei pokłada w tej rozmowie. Wyczuł z nadzwyczajnej uprzejmości pana Gomuły, że i jemu zależy na tym spotkaniu. Zdaje mi się, że z tym terminem związane jest gwałtowne zaproszenie bp. **Zakrzewskiego**⁷⁸ do min. **Sztachelskiego**, który pytał biskupa, co załatwiono w Rzymie. B[isku]p Zakrzewski chciał rozmowę odłożyć, ale p. Sztachelski uważał, że sobota jest terminem ostatecznym.

Długa rozmowa z J[erzym] Z[awieyskim] na temat spotkania z panem G[omułą].

11 stycznia 1960, poniedziałek

Laski – Warszawa

7.30 Msza św. w kaplicy domu rekolekcyjnego i przemówienie o św. rodzinie, w domowej rodzinie i o rodzinnym – dziele, powiązanych przez miłość do człowieka.

12.00 B[isku]p Z[ygmunt] **Choromański**⁷⁹ przyjechał do L[asek]. Omawiamy sprawy bieżące. Komunikuję o mającej dziś odbyć się konferencji mojej z Wł[adysławem] **Gomułą**. Informuję o celu tej rozmowy. Dłuższa wymiana myśli.

14.00 Po obiedzie – powrót do W[arsza]wy.

17.00 Rozmowa z Wł[adysławem] **Gomułą**, przy ulicy Klonowej 6. Trwała ona do godz. 21-ej. Nie da się jej odtworzyć dokładnie; to, co piszę, jest streszczeniem. Prawdopodobnie druga strona ma taśmę.

Postanowiłem sobie, jako założenie, nie polemizować z panem G[omułą], tylko wyłożyć stanowisko Episkopatu, by próbować odciąć się od zarzutów, które prasa komunistyczna uporczywie powtarza, a które kursują i w Głównym] UdsW, i za granicą. Powtarzane te zarzuty czynią złą krew i potęgują „gorącą wojnę z Kościołem”. Gdyby

⁷⁵ Wacław Tułodziecki (1904–1985), nauczyciel, polityk komunistyczny, członek PPS i PZPR, minister oświaty 1959–1966, poseł na Sejm PRL 1957–1972.

⁷⁶ Jerzy Zawieyski, do 1946 Henryk Nowicki (1902–1969), katolicki działacz społeczny, pisarz, polityk. Poseł na Sejm (koło Znak) 1957–1969, członek Rady Państwa 1957–1968. Wiceprezes ZG ZLP 1947–1948 i od 1956. Objęty zakazem druku 1949–1955, wspomagany finansowo przez prymasa Wyszyńskiego. Współtwórca i wieloletni prezes KIK w Warszawie.

⁷⁷ Władysław Gomuła (1905–1982), I sekretarz KC PZPR 1956–1970. Poseł na Sejm Ustawodawczy 1947–1952 i na Sejm PRL 1957–1972. Absolwent szkoły partyjnej w Moskwie. I sekretarz KC PPR 1943–1948. W 1948–1956 odsunięty od władzy na rzecz Bolesława Bieruta i 1951–1954 aresztowany.

⁷⁸ Tadeusz Paweł Zakrzewski (1883–1961), biskup diecezjalny płocki 1946–1961. Świecenia 1906. Rektor Papieskiego Instytutu Polskiego w Rzymie 1928–1938. Biskup pomocniczy łomżyński 1938–1946. Członek Komisji Mieszanej przedstawicieli rządu i Episkopatu.

⁷⁹ Zygmunt Choromański (1892–1968), biskup pomocniczy warszawski 1946–1968, sekretarz Konferencji Episkopatu Polski 1946–1968, członek Komisji Mieszanej przedstawicieli rządu i Episkopatu. Świecenia 1916.

ich nie było, czy nie powstałyby inne? Przecież idzie o samą wojnę z Kościołem, a nie o motywy.

Stwierdzam, że w prasie zachodniej zbyt często nas obydwu zestawiano: kardynał i sekretarz. Może dlatego, że obydwaj w jakimś stopniu wzięliśmy odpowiedzialność za nowy okres, który uratował Polskę „od Węgier”⁸⁰. Nie mam powodu do zmartwienia z tego powodu.

Wł[adysław] Gomułka: Ja też nie mam powodu do zmartwienia z tej przyczyny.

S[tefan] W[yszyński]: Pragnę określić stanowisko w czterech punktach:

1) **Sytuacja międzynarodowa** jest dla Polski taka, że musimy ją uznać i poważnie się z nią liczyć, jeśli nie chcemy zaprzepaścić suwerenności Polski. Wiemy dobrze, że obecnie nikt nie jest w stanie tej sytuacji zmienić. Nie trzeba też przypisywać Kościołowi w Polsce, jakoby liczył na tę zmianę i pracę swoją układał pod kątem oczekiwania zmiany. Kościół zawsze pracuje w takich warunkach, jakie są wytworzone. Kościół w Polsce nie wiąże się z żadnymi siłami międzynarodowymi. Nie otrzymuje też żadnych instrukcji politycznych od Watykanu, jak jest o to posadzany. Z całą odpowiedzialnością za słowa, w poczuciu całego sensu tej rozmowy muszę oświadczyć, że jako prymas nie otrzymałem ani od **Piusa XII**⁸¹, ani od **Jana XXIII**, ani od kard. Tardiniego⁸², czy też od kogokolwiek w Rzymie, jakichś wskazań na temat linii postępowania wobec sytuacji w Polsce. W dziedzinie tej jesteśmy samodzielni.

2) **Sytuacja w Polsce**. Stoimy na stanowisku, że za ten okres dziejów Polski odpowiedzialność bierze całkowicie PZPR. Nie uważamy, że dzieje Polski przerwały się w 1939 r., i nie czekamy na ich podjęcie. Polska jest organizmem żywym, którego życia nie można przerwać. Tu, nad Wisłą, toczą się dalsze dzieje Polski. Episkopat Polski stoi na stanowisku tego faktu i z nim się liczy. Mieliśmy wiele odwagi, aby pierwsi szukać wyjścia z nowej sytuacji: katolicyzm i komunizm. Był to dowód wielkiej odwagi Episkopatu, a ściślej rzecz biorąc – mojej, gdyż od strony Kościoła w Polsce ja wzięłem odpowiedzialność za „porozumienie”⁸³. Znaczenie jego obroniłem w Watykanie. Później przyszła z pomocą rozprawa hiszpańskiego doktoranta, który napisał rozprawę^a o „porozumieniu” po hiszpańsku i dowiódł, że „por[ozumienie]” nie było *contra legem*⁸⁴. Zresztą czas pokazał

^a W rękopisie słowo rozprawę zostało przekreślone.

⁸⁰ Prymas nawiązuje do losów powstania węgierskiego w 1956, krwawo stłumionego przez wojska sowieckie.

⁸¹ Pius XII, właśc. Eugenio Maria Giuseppe Giovanni Pacelli (1876–1958), papież w latach 1939–1958. Świecenią 1899. Od 1917 nuncjusz w Monachium oraz arcybiskup tytularny Sardes. W 1920 nuncjusz w Berlinie. Kardynał 1929. Wybrany na papieża 2 III 1939.

⁸² Domenico Tardini (1888–1961), sekretarz stanu Stolicy Apostolskiej 1958–1961. Świecenią 1912, sakra 1958, kardynał od 1958. Tardini nie był przychylny prymasowi, z dystansem odnosił się do jego postawy wobec władz komunistycznych, ubolewał nad podpisaniem „porozumienia” między rządem a Episkopatem z 1950. Pracownik Sekretariatu Stanu, prosekretarz przy Piusie XII pełniący funkcję sekretarza stanu 1935–1958.

⁸³ Chodzi o „porozumienie” z 14 IV 1950 regulujące stosunki państwo–Kościół. Prymas Wyszyński podejmując decyzję o jego podpisaniu, nie miał wsparcia większości biskupów (jednym z przeciwników „porozumienia” był kard. Sapięha).

⁸⁴ *Lac. niezgodne z prawem.*

jego znaczenie. Dziś żadnych wątpliwości w Watykanie nie podnosi się na temat faktu „porozumienia”. I nadal stoimy na tym stanowisku, że za obecny okres dziejów Polski może wziąć odpowiedzialność tylko PZPR. Licząc się z tym faktem, Episkopat nie podejmuje nic, co by ten fakt osłabiało.

3) **Sytuacja popaździernikowa.** W tym tragicznym dla Polski okresie znowu Episkopat okazał dużo odwagi i trzeźwej, samodzielnej oceny. Tak się złożyło, że na ten okres składają się zasługi i pana, i Kościoła. Pan stanął w obronie suwerenności Polski i to uznajemy za jego zasługę. Ale i Kościół ma swoją zasługę, bośmy zaufali w stałość przemian. Rzuciłem wtedy na szalę to zaufanie, które katolicy mają do mnie. Oczywiście, zdaję sobie sprawę z proporcji. Jednak tego nie można nie dostrzegać.

4) **Sytuacja obecna.** Nie brak konfliktów. Wyrastają one może i stąd, że nie działa Komisja Wspólna⁸⁵, a my jesteśmy zaskakiwani zarządzeniami, które wykonać się nie dadzą. Gdyby działała K[omisja] W[spólna], można by projekt wnieść na posiedzenie i wtedy wspólnie rozważono by, co jest do wykonania, a co nie. Przytoczę przykłady: 1° – **sprawa seminariów duch[ownych]** – Zarządzeniem jednostronnym usiłuje się wtłoczyć seminaria pod nadzór Min[isterstwa] O[światy] i UdsW według ustawy sanacyjnej z 1932 r. W tej ustawie brak elementów dających się zastosować, bo ustawa była pisana dla szkół prywatnych, świeckich, a nie dla wyższej uczelni duchownej, której ustrój określa KPP. I dziś jest kłopot, bo biskupi mówią: *non possumus*⁸⁶. I samo życie mówi to samo.

Przytoczę inny przykład – **podatki**. 2° – przeceniono nasze możliwości płatnicze, na skutek złych natchnień G[łównego] UdsW. Dziś okazuje się, że płacić nie możemy, chociaż chcemy, gdyż to zniszczyłoby nas w ciągu pół roku. Ile z tego powstało niepokoju, pisania, krzyku w prasie światowej. I cóż z tego? Co się wykonać nie da, stwarza sytuację bez wyjścia. Gdyby sprawę wniesiono na Komisję Wspólną, uniknęłoby się zbędnych zadrażeń.

Takich przykładów jest wiele, ale w tej chwili nie chcę ich mnożyć.

Zachodzi zasadnicza **różnica w ocenie wielu spraw wspólnych**. Ta różnica w ocenie nie musi oznaczać, że Kościół w Polsce walczy z państwem; znaczy to tylko, że Kościół wiele spraw ocenia pod kątem nadprzyrodzonym, a państwo – przyrodzonym. N[a] p[rzykład] sprawa przyrostu ludności. Rząd ocenia sprawę pod kątem ekonomicznych trudności. Zagadnienie jest bardzo skomplikowane; gdy jest oceniane pod jednym kątem, rodzi się niebezpieczeństwo pomyłki. To samo zagadnienie Kościół ocenia pod kątem moralnym, religijnym, rodzinnym, wspólnoty małżeńskiej dwojga i nadprzyrodzonym. Jest to dla nas nie tylko ekonomia, ale i sumienie. Z tego punktu sprawę oceniając, mamy odmienny

⁸⁵ Komisja Wspólna powołana do życia w 1949 z inicjatywy prymasa Wyszyńskiego, działała do 1967. W latach 60. częstotliwość jej spotkań systematycznie się zmniejszała. Ostatecznie jej pracę zawieszono w 1967 decyzją Władysława Gomułki, jako pretekst traktując powołanie do jej składu przez Episkopat Polski bp. Ignacego Tokarczuka. Episkopat przez kolejne lata zabiegał o jej reaktywację, co ostatecznie nastąpiło we wrześniu 1980.

⁸⁶ Łac. nie możemy [na to się zgodzić].

punkt widzenia. Ale nie trzeba myśleć, że ocena jest wymierzona w rząd. Mamy prawo krytykować ustawę i nie możemy sobie zasługiwać na zarzut walki z rządem. Mamy też obowiązek bronić sumienia katolików, czy to rodziców, czy lekarzy i pielęgniarek. Nie może nikt być zmuszany do działań niezgodnych z sumieniem. Ale oceniając sprawę pod kątem religijno-moralnym, nie tracimy uwagi na stronę demograficzną i ekonomiczną. Jest nas w Polsce za mało. Przy 30 milionach nie utrzymamy swego stanu posiadania. Dziś nasi sąsiedzi stawiają sobie ambitne plany ludnościowe. A my prowadzimy politykę samobójczą. Na tym terenie powinno nas być 50–60 milionów, a wyżywiłoby się i 90 milionów. Chiny wołają o miliard, Chruszczow⁸⁷ rozdaje orderzy matkom-bohaterkom, a u nas największą zasługą dla rzeczywistości jest zabić rodzącego się Polaka. A więc i pod kątem oceny polskiej racji stanu różnimy się, gdyż rząd angażuje się w problemy niepopularne. Jednak to jest walka o zasady, a nie walka z rządem.

W tym sensie prowadziłem dość długi wywód, trwający przeszło godzinę, którego p. G[omułka] słuchał spokojnie, patrząc w podłogę.

Z kolei zabrał głos, idąc po linii mojego wywodu.

Pan Gomułka:

1) **Sytuacja międzynarodowa** nie zmieni się i nikt nie może liczyć na tę zmianę. Wyczułem, że i ks[iądz] prymas liczy na tę zmianę (S[tefan] W[yszyński] – Nie leżało to w mojej intencji, to nieporozumienie). Pan G[omułka] dodał – tym lepiej. Nic się nie zmieni. Sytuacja rozwojowa idzie w tym kierunku. Nie zależy ona od nas, ale od sił międzynarodowych. Nie możemy się jej opierać. Co więcej, sytuacja bloku socjalistycznego jest taka, że dziś ZSRR może obrzucić rakietami całe USA i zniszczyć je w jednej chwili. Tego USA uczynić dziś nie może. A jednak Chruszczow proponuje pokój i rozbija się.

2) **Polska może się utrzymać tylko w tej sytuacji.** To nie zależy od tego, czy nas będzie 30, czy 50 milionów. Gdyby wojna wybuchła, zniknie Polska, jak tyle innych narodów. Polsce nie grozi wyludnienie nigdy. Jesteśmy dziś potencjalni biologicznie. Nie ma obawy. W sytuacji wewnętrznej, w jakiej żyjemy, ks[iądz] prymas mówi o tym, że K[ościół] nie przeszkadza. Idzie o to, by pomagał.

3) **Wziąłem odpowiedzialność za okres popaździernikowy.** Doceniamy stanowisko ks[iędza] prymasa w tym okresie. Bronilem suwerenności wtedy, gdy Chruszczow był na lotnisku w Warszawie. Zdołałem mu wytłumaczyć, że powinien wracać do siebie i nam zostawić sprawę domową do załatwienia. Chruszczow zaufał. Okazał nam wiele pomocy nawet **Stalin**⁸⁸, który był zawsze przyjacielem Polski. Dziś **Chruszczow** daje nam wiele pomocy. Nie chcieli godzić w naszą suwerenność, bronili bloku państw so-

⁸⁷ Nikita Chruszczow (1894–1971), polityk sowiecki, działacz partyjny i państwowy, I sekretarz KC KPZR 1953–1964 i premier ZSRS 1958–1964.

⁸⁸ Józef Stalin, właśc. Józef Dżugaszwili (1878–1953), komunistyczny dyktator ZSRS, jego metodą sprawowania rządów był masowy terror, którego ofiarą padło kilkadziesiąt milionów osób. Sekretarz Generalny KPZR od 1922, przewodniczący Rady Ministrów ZSRS od 1946.

cialistycznych, który był zagrożony na Węgrzech. Co byłoby, gdyby się to powtórzyło u nas. Wtedy my byśmy przegrali, a zyskaliby Niemcy. – Doceniamy odwagę ks[iędza] prymasa w tym okresie.

4) **Nie brak trudności wewnętrznych.** Ks[iędz] prymas ich nie wymienił wszystkich. Wśród najważniejszych dziś jest **sprawa Kielc**⁸⁹. Ks[ięża] biskupi powiedzieli, że sprawy załatwić nie mogą, a rząd cofnąć się nie może. Trzeba znaleźć wyjście.

S[tefan] W[yszyński] – Nie byłoby trudności, gdyby rząd miał zwyczaj niektóre sprawy ważniejsze zwracać do Komisji Wspólnej przed decyzją. Sprawę bp. K[aczmarska]⁹⁰ może załatwić tylko papież. Niepotrzebnie w sprawę miesza się UdsW i wysyła swoich urzędników, by rozrabiali diecezję, robiąc wiece duchowieństwa. Co to daje? Od księży idzie sprawa do społeczeństwa.

Wł[adysław] G[omułka] – Widocznie jest w prawie jakiś brak. Będziemy musieli zmienić dekret o obsadzaniu stanowisk kościelnych⁹¹.

S[tefan] W[yszyński] – I to nie rozwiąże sytuacji, bo nie ma wykonawców. Gdy idzie o księży, sprawę załatwiają kompetentni biskupi; ale gdy idzie o biskupów, sprawa nie leży w mocy Episkopatu Polski, tylko Rzymu.

Wł[adysław] G[omułka] – Gdyby bp **Kaczmarek** wyjechał na urlop, na jakiś czas. N[a] p[rzykład] gdyby wyjechał do Krynicy, a może do Rzymu.

S[tefan] W[yszyński] – Na urlop zdrowotny mógłby wyjechać, gdyż jest chory i wymaga kuracji. Ale co potem? Do Rzymu mógłby też pojechać, gdyby dostał paszport. Ale i to nie rozwiązuje sprawy. Trudno usuwać biskupa, który siedział tyle lat w więzieniu, był skazany i był rehabilitowany przez sądy wojskowe. Trudno działać przeciwko dekretem sądów, to chyba największe niebezpieczeństwo amnestii.

Wł[adysław] G[omułka] – Biskup nie był i wtedy bez winy, a skoro go zrehabilitowano, to stało się to dla wyrównania przeszłości. Nie mówimy o przeszłości, tylko o tym, co się dzieje w diecezji obecnie. Te przemówienia biskupa. Te Chiny⁹², to przekazywanie wiadomości nielegalne za granicę. Musieliśmy usunąć dyplomatów belgijskich.

⁸⁹ Chodzi o konflikt dotyczący działalności bp. Kaczmarska, który władze eskalowały w celu odwołania ordynariusza kieleckiego. Zasadniczym elementem ich strategii była nagonka prasowa oparta na oskarżeniach ks. Leonarda Świdarskiego, byłego kanclerza bp. Kaczmarska, który propagował je w swoim „dzienniku”, kolportowanym przez władze komunistyczne wśród duchowieństwa i wiernych diecezji kieleckiej.

⁹⁰ Czesław Kaczmarek (1895–1963), biskup diecezjalny kielecki 1938–1963. Święcenia 1922. Podczas okupacji niemieckiej rozwinął działalność charytatywną, udzielał schronienia klerykom z innych diecezji. Po wojnie aresztowany przez władze komunistyczne pod zarzutem współpracy z okupantem, w latach 1951–1956 więziony. Jego proces rozpoczął się 14 IX 1953 przed WSR w Warszawie. Wraz z nim na ławie oskarżonych zasiadły cztery osoby z kurii. Na skutek tortur i szykan w areszcie śledczym MBP bp Kaczmarek wyraził skruchę i odciął się od polityki Stolicy Apostolskiej. 22 IX 1953 skazano go na 12 lat za „kolaborację z Niemcami, usiłowanie obalenia ustroju PRL i propagandę na rzecz waszyngtońsko-watykańskich mocodawców”. Śledztwo przeciwko biskupowi z powodu braku dostatecznych dowodów umorzono w 1956, jednak pełna rehabilitacja nastąpiła w 1990.

⁹¹ Chodzi o uzgodniony w grudniu 1956 dekret o obsadzie stanowisk kościelnych.

⁹² Biskup Kaczmarek w swojej homilii z 10 II 1959 poruszył problem braku wolności religijnej w komunistycznych Chinach. Władze wystosowały w tej sprawie protest na ręce bp. Choromańskiego.

S[tefan] W[yszyński] – Co do Chin, to biskup przedstawił taśmę swego przemówienia. A sprawa przekazywania materiałów za granicę nie jest udowodniona. Dziś nie ma tajemnic, gdy kraj jest pełen dziennikarzy zagranicznych, to w ich interesie jest zdobywać informacje, nie trzeba się starać o to, by przekazywać je.

Wł[adysław] G[omułka] – Tekst o Chinach to kręctwo biskupa.

S[tefan] W[yszyński] – Lepiej tak prowadzić sprawy w kraju, by nie zachodziły takie fakty, którymi potem prasa posługuje się przeciwko Polsce. Zarządzenia krzywdzące Kościół, których było tak wiele w ostatnim roku, dały wiele powodów prasie zachodniej do napaści na sytuację wewnętrzną w Polsce. Na tym tle rodzą się konflikty personalne.

Wł[adysław] G[omułka] – Sytuacja Polski jest ciężka, zwłaszcza ekonomiczna. Gdybyśmy nie dostali pomocy od ZSRR, nie dalibyśmy sobie rady. W przyszłym roku będzie jeszcze ciężko. Zawiodły urodzaje, na skutek suszy, braku wody i niekorzystnych warunków siewów. Oczekujemy pomocy od społeczeństwa, które nie chce pracować.

S[tefan] W[yszyński] – Społeczeństwo nasze nie da się rządzić tylko nakazami i wolą. Trzeba umiejętnej perswazji i szacunku dla ludzi. To jest społeczeństwo inteligentne i zindywidualizowane. Od wielu wieków musiało się bronić przeciwko rządowi najeźdźców. I obroniło Naród. A dziś tak postępuje, jak jest rządzony. Gdy ma żyć ciągle w lęku, broni się, jak może. Nawet sabotażem w pracy.

Co Kościół może pomóc? Trzeba przyznać, że przez swoją naukę Kościół stale pomaga dla uspokojenia sytuacji wewnętrznej. A gdy idzie o konkretniejszą pomoc, nie jest łatwa, gdyż zbyt wiele krzywdy doznaliśmy ostatnio. Nie chcę schodzić do szczegółów, boć przed 2 laty, gdy rozmawialiśmy we trzech, dostarczyłem ich wiele. Pan nie był z tego zadowolony. Trudno mi było wtedy rozmawiać. Pan był zdenerwowany bardzo.

Wł[adysław] G[omułka] – Byłem po nieprzespanej nocy i chory.

S[tefan] W[yszyński] – A ja zmarzłem strasznie w tej sali. Pomagać chcielibyśmy, np. gdy idzie o zagadnienie trzeźwości. Chciałem wznowić bractwo trzeźwości. Cenzura nie pozwoliła.

Wł[adysław] G[omułka] – Bo można pomagać i bez bractwa. Kościół ma duże możliwości. Są ambony.

S[tefan] W[yszyński] – Ale do tego potrzebna jest i prasa. A prasy mamy b[ardzo] mało⁹³.

Wł[adysław] G[omułka] – Dość jest prasy.

S[tefan] W[yszyński] – Prasy jest mało, co to znaczy na całe społeczeństwo?

Wł[adysław] G[omułka] – (Dość twardo i ucinająco) Jest dość, wystarcza.

S[tefan] W[yszyński] – No widzi pan, jak łatwo o różnicę ocen. Chyba my lepiej znamy potrzeby katolickie społeczeństwa.

⁹³ Kościół katolicki dysponował jedynie kilkoma tytułami prasowymi, których nakład był ściśle limitowany przez władze. Episkopat regularnie domagał się zwiększenia liczby tytułów i nakładów prasy katolickiej, nie odniósł jednak pod tym względem większych sukcesów.

Wł[adysław] G[omułka] – Potrzeba nam pomocy na wsi. Przecież trzeba podnieść poziom wsi.

S[tefan] W[yszyński] – Jesteśmy też zdania, że poziom wsi trzeba podnieść. Ale tu jest wiele niejasności. Należy wyraźnie powiedzieć, do czego zmierzają kółka rolnicze. Bo społeczeństwo jest nieufne. W sytuacji Polski wielkie znaczenie ma własność prywatna. Wtedy społeczeństwo silniej się czuje i broni przeciwko najeźdźcom. Mamy doświadczenie z okupacji hitlerowskiej. Ziemian usunięto, a wieś wytrzymała. Trzeba więc powiedzieć, że kółka rolnicze nie godzą we własność prywatną, że spółdzielczość nie równa się wywłaszczeniu.

Wł[adysław] G[omułka] – Już to mówiliśmy.

S[tefan] W[yszyński] – Trzeba jeszcze raz wyraźnie powiedzieć. Wtedy i pomoc Kościoła – choć jest tu ograniczona – będzie możliwsza, gdyż będziemy wiedzieli, o co idzie. Stoimy na stanowisku prywatnej własności dla rodziny i dobrowolności spółdzielczej (zob. „porozumienie”). A poza tym, zachęcamy do pracy, do sumienności, do oszczędności, do trzeźwości.

Wł[adysław] G[omułka] – Bardzo mało jest tych zachęt.

S[tefan] W[yszyński] – Przyzna pan, że w br. jest nam wyjątkowo trudno, gdy tyle ciosów spada na Kościół. Ale mało nie jest. Sam się zdumiałem, przeglądając w tych tygodniach swoje przemówienia, jak często o tym mówiłem. Pan ich nie ma, bo panu nie wszystko podają.

Wł[adysław] G[omułka] – Czytałem ich bardzo dużo.

S[tefan] W[yszyński] – Jestem zdania, że należy zwołać Komisję Wspólną i niech tam będą omówione szczegóły. Dawno się nie zbierała.

Wł[adysław] G[omułka] – Nie było inicjatywy. Nie wiem, od kogo to zależy.

S[tefan] W[yszyński] – Od min. **Sztachelskiego**, u którego leży mnóstwo odwołań do Komisji Wspólnej, a jednak nie zwołuje. B[isku]p **Klepacz**⁹⁴ w rozmowie z min. **Kliszko**⁹⁵ dwa razy sugerował zwołanie K[omisji] W[spólnej]. To samo bp **Choromański** – w rozmowie z min. Sztachelskim. Nie wyszło. Gdyby pan sugerował min. **Sztachelskiemu**.

Wł[adysław] G[omułka] – Wiem, że na ostatnich posiedzeniach nie było języka wspólnego.

S[tefan] W[yszyński] – To prawda. Ale dużo zależy od tego, jak sprawy ustawia min. **Sztachelski**.

Wł[adysław] G[omułka] – I bp **Choromański**. Spróbuję.

⁹⁴ Michał Klepacz (1893–1967), biskup diecezjalny łódzki 1947–1967. Świecenia 1916. W okresie uwięzienia prymasa przewodniczył Konferencji Episkopatu Polski 1953–1956. Zwolennik uległej polityki Episkopatu wobec władz Polski „ludowej”.

⁹⁵ Zenon Kliszko (1908–1989), polityk komunistyczny, jeden z najbliższych współpracowników W. Gomułki. Poseł 1943–1952 i 1957–1972. Wicemarszałek Sejmu PRL 1957–1971. Członek prezydium OK FJN 1958–1971. Sekretarz KC PZPR 1957–1970. Członek Biura Politycznego KC PZPR 1959–1970. W 1970 współodpowiedzialny za krwawą pacyfikację protestów robotniczych.

S[tefan] W[yszyński] – Jest doniosła sprawa dyskrecji. Usłyszałem tu wiele spraw, które – radzę – muszą pozostać między nami. (W tym protokole opuściłem wiele osobistych nawiązań p. Gomułki na sytuację wewnątrz kraju, międzynarodową i jego rozmów z p. Chruszczowem). Ta sama dyskrecja dotyczy i sprawy opinii o kandydatach na stolice biskupie.

Wł[adysław] G[omułka] – Za tę dyskrecję ręczyć nie mogę. Mam przykłady.

S[tefan] W[yszyński] – Ks[ięża] biskupi wybierają się do Rzymu. Zdaje się, że mogą liczyć na paszporty.

Wł[adysław] G[omułka] – Oczywiście.

Pozostają jeszcze drobne szczegóły, bez znaczenia. Kilka minut rozmowy, stojąc. Grzecznościowe życzenia zdrowia. Dalsze możliwości kontaktu przez J[erzego] **Zawieyskiego**.

12 stycznia 1960, wtorek

Warszawa

10.00 **Komisja Główna Episkopatu**, w bibliotece. Obecni wszyscy członkowie. Witam ks[ięży] biskupów, którzy wrócili z Rzymu. B[isku]p Sekretarz czyta protokół z Komisji Główniej. Przyjmujemy porządek dzienny jutrzejszej Konferencji Plenarnej. Arc[y]-b[isku]p **Baziak** informuje o swym pobycie w Rzymie. Uzupełniają b[isku]pi **Barda**⁹⁶ i **Zakrzewski**. Długa dyskusja. Odczytaliśmy list Jana XXIII do Episkopatu. Uznaliśmy za wskazane, by wszczęli starania o paszport b[isku]pi **Kominek**, **Jop**⁹⁷ i dwóch innych.

Po obiedzie omawialiśmy sytuację Kościoła. Zabierał głos bp **Choromański** i bp **Klepacz**. Zreferowałem sumarycznie przebieg swojej czterogodzinnej rozmowy z Wł[adysławem] **Gomułką**. Przed sesją otrzymałem list od J[erzego] **Zawieyskiego**, w którym donosi, że min. Sztachelski prosi o zachowanie wczorajszej rozmowy w dyskrecji – **do czasu**. W dyskusji ks[ięża] biskupi oświadczyli się za poinformowaniem wszystkich ks[ięży] biskupów o fakcie rozmowy wczorajszej, z zachowaniem dyskrecji *circa factum*⁹⁸. Dłuższa rozmowa o sytuacji w Kielcach, na tle wyjaśnień bp. **Kaczmarka**. Wpływa wniosek, by ks[iędz] biskup wyjechał sobie na dłuższy urlop, by stworzyć sobie czas i dać ludziom czas, który jest doniosłym faktorem w rozstrzygnięciu sporów. Wniosek, by wystąpić z protestem do rządu, po „rozróbce” kieleckiej, spotyka się z ujemną oceną bp. **Choromańskiego**. Decyzja – można to uczynić nieco później, gdy już będzie w ręku cały materiał o sposobie zachowania się duchowieństwa. Znamienne, że tak łatwo dali się zwołać przez „wyznaniowców”⁹⁹.

⁹⁶ Franciszek Barda (1880–1964), biskup diecezjalny przemyski 1934–1964. Świecenia 1904. Biskup pomocniczy przemyski 1931–1933.

⁹⁷ Franciszek Jop (1897–1976), delegat Prymasa Polski w Opolu od 1956, administrator apostolski w Opolu od 1967. Świecenia 1920. Wikariusz kapitulny archidiecezji krakowskiej w okresie internowania abp. Baziaka 1952–1956. Uczestnik wszystkich sesji Soboru Watykańskiego II. Biskup diecezjalny opolski 1972–1976.

⁹⁸ *Łac.* około faktu, odnośnie do faktu.

⁹⁹ Chodzi o pracowników UdsW.

Przechodzimy do sprawy listu min. **Sztachelskiego** o nadzorze nad seminariami duch[ownymi]¹⁰⁰.

13 stycznia 1960, środa

Warszawa

7.30 Na Mszy św. lekarze z „Ogniska”¹⁰¹ – w dwulecie istnienia instytucji, dziś już w nowym lokalu.

10.00 59 Konferencja Plenarna Episkopatu. Brak bp. **Adamskiego**¹⁰² i ks. **Sawickiego**¹⁰³. Czytamy list Ojca Świętego Jana XXIII. Wysyłamy **depesę** dziękczynną, zredagowaną przez bp. **Kowalskiego**¹⁰⁴. Protokół z 58 Konferencji Plenarnej przyjęto. Arcyb[isku]p **Baziak** czyni relację z wyjazdu ks[ięży] biskupów *ad limina ap[ostolorum]*¹⁰⁵. B[isku]pów witano serdecznie. Na dworcu był abp **Gawlina**¹⁰⁶, studenci Instytutu i Polonia. Trudności z terminem audienencji wywołały plotki, że zbyt długo biskupi czekają na audiencję. Maestro di camera¹⁰⁷ zaofiarował audiencję w najbliższych dniach, ale biskupi woleli później, by się przygotować. Pierwszą rozmowę prowadzili biskupi [z] Mons. **Poggim**¹⁰⁸, przez dwie godziny¹⁰⁹. Był dobrze poinformowany o personalnych sprawach K[ościół]a.

¹⁰⁰ Władze PRL chciały wprowadzić nadzór nad seminariami duchownymi, wykorzystując do tego pretekst związany z wprowadzaniem nowej ustawy o szkolnictwie wyższym.

¹⁰¹ W związku z liberalizacją przepisów aborcyjnych (tzw. Ustawa o warunkach dopuszczalności przerywania ciąży z 27 IV 1956) grupa obrońców życia zorganizowała w styczniu 1958 w Warszawie Spółdzielnię Pracy „Ognisko” i otworzyła Poradnię Życia Rodzinnego przy ul. Kniewskiego oraz Spółdzielcze Studium Rodziny przy ul. J. Dąbrowskiego. Spółdzielnia liczyła ok. 120 członków, w tym 22 psychologów i pedagogów, 35 lekarzy, 15 prawników, ekonomistów i socjologów, 40 pielęgniarek i opiekunek do dzieci. Działalność spółdzielni nie trwała jednak długo z powodu trudności administracyjnych.

¹⁰² Stanisław Adamski (1875–1967), biskup diecezjalny katowicki 1930–1967. Święcenia 1899. Deportowany przez władze komunistyczne z diecezji 1952–1956, po powrocie z powodu zaawansowanej choroby ograniczył działalność duszpasterską, funkcję jego koadiutora od 1950 pełnił bp Herbert Bednorz.

¹⁰³ Adam Sawicki (1887–1968), wikariusz generalny i kapitulny archidiecezji wileńskiej 1955–1962. Święcenia 1908. Administrator apostolski diecezji wileńskiej w Białymstoku 1962–1968.

¹⁰⁴ Kazimierz Józef Kowalski (1896–1972), biskup diecezjalny chełmiński od 1946. Święcenia 1922. Przeprowadził synod diecezjalny (1959), uczestniczył w pracach Soboru Watykańskiego II.

¹⁰⁵ Właśc. *Ad limina Apostolorum* (łac. do progów apostolskich). Jest to zobowiązanie do odwiedzenia grobów św. Piotra i Pawła biskupów, którzy podczas tej pielgrzymki składają papieżowi sprawozdanie z działalności swoich diecezji.

¹⁰⁶ Józef Feliks Gawlina (1892–1964), biskup polowy WP 1933–1947, następnie Protektor Emigracji Polskiej (czyli opiekun duchowy Polaków na uchodźstwie) z siedzibą w Rzymie przy kościele św. Stanisława przy via Botteghe Oscure (rektor kościoła, założyciel Centralnego Ośrodka Emigracji Polskiej) 1947–1964. Generał dywizji. Od 1952 arcybiskup tytularny. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii pruskiej. Święcenia 1921. Założyciel i pierwszy dyrektor Katolickiej Agencji Prasowej 1927–1929.

¹⁰⁷ Wł. dosł. Mistrz Pokoju, tutaj oznacza zarządcę papieskiego dworu.

¹⁰⁸ Luigi Poggi (1917–2010), włoski ksiądz, doktor obojga praw, dyplomata watykański. Od 1945 urzędnik Sekretariatu Stanu. Święcenia 1940. Od 1965 arcybiskup tytularny. Delegat apostolski w kilku krajach, głównie afrykańskich. Od 1973 wysłannik papieski z nadzwyczajnymi pełnomocnictwami do przywrócenia relacji z państwami socjalistycznymi. Szef delegacji Watykanu do stałych kontaktów roboczych z rządem PRL 1975–1986. Nuncjusz papieski we Włoszech 1986–1992. Od 1994 kardynał.

¹⁰⁹ Arcybiskup Poggi przybył do Polski w celu rozpoczęcia rozmów na temat nawiązania relacji dyplomatycznych Stolica Apostolska – PRL. Prymas Wyszyński obawiał się, żeby do porozumienia nie doszło ponad głowami polskich biskupów i kosztem interesów polskiego Kościoła i z tego względu naciskał na Stolicę Apostolską, by w rozmowach brali udział przedstawiciele Episkopatu.

Mniej się orientował w sytuacji ogólnej. Jedną z doniosłych wizyt była rozmowa z abp. **Samorè**¹¹⁰, człowiekiem zdolnym. Później była wizyta u kard. **Tardiniego**; przyjeźci byli b[ardzo] serdecznie i życzliwie. Miał już wyniki rozmów ks[ięży] biskupów z abp. Samorè i Mons. **Poggim**. Biskupi unikali spraw politycznych, o które zresztą nie pytano, naświetlając raczej pracę duszpasterską i religijną. Najwięcej trudności wywołuje sytuacja młodzieży. Jest ona niepokojąca i za granicą, chociaż u nas z biedy, a tam z luksusu. Taktyka postępowania dygnitarzy watykańskich: pytali, słuchali, ale nie dawali instrukcji, wskazań, sugestii. Jest to stała linia postępowania Watykanu. Spotkanie z Ojcem Świętym wywołało wielkie wrażenie. Dwie sprawy zajmują Rzym: Synod Rzymski i Sobór Powszechny. Główna troska dotyczy nowego duchowieństwa; nie tyle pod kątem, że są gorsi, tylko że są innymi ludźmi, których nie rozumiemy! – Uzupełniał bp **Barda**. Ustala się, że o paszport wystąpią biskupi: **Kominek**, **Nowicki**¹¹¹, **Goliński** i **Kowalski**, którzy zgłosili się sami. B[isku]p **Nowicki** bardzo chce jechać, uważając, że jest zaproszony przez kard. **Tardiniego**, gdyż „dostał fotografię Ojca Świętego” z podpisem¹¹².

Sytuację Kościoła maluje bp **Choromański**, referując ostatnie sprawy, zwłaszcza seminariów diec[ezjalnych]. Czyni to wyjątkowo krótko. Uzupełnia bp **Klepacz**. *Sub secreto*¹¹³ informowałem ks[ięży] biskupów o swej rozmowie z W[ładysławem] **Gomułą**. Na ten temat zabiera głos bp **Klepacz**. Stwierdza, że rządzący kierują się mocno afektem, zwłaszcza wobec ks[iędza] prymasa był afekt negatywny. Tematy przedstawione ciągle u nich działają. Poruszenia w ten sposób dają dużo do myślenia obydwu stronom. Przedziwna jest gra antysemityzmu i obrony semityzmu. Reakcja na rzekomy antysemityzm jest wielka i to powszechna.

B[isku]p **kielecki** informuje o przebiegu akcji rządowej przeciwko biskupowi na terenie diecezji. Prezydya W[ojewódzkich] R[ad] N[arodowych] i Pow[iatowych] zabroniły odczytania listów biskupa; nadto domagano się ukarania księży za niehonorowanie zarządzenia władz, co do^a zakazu czytania listów biskupa Kaczmarka. Ostatecznie zarządzono plebiscyt przeciwko biskupowi, 9 I [19]60 r. Akcja ta nie udała się w całej diecezji. Tylko jeden ks. **Nachtman**¹¹⁴ wyraził się, że biskup jest przeciwny „ks[iężom] patriotom”.

^a W rękopisie po słowie *do* skreślony nieczytelny wyraz.

¹¹⁰ Antonio Samorè (1905–1983), włoski duchowny katolicki, arcybiskup tytularny Tirnowo od 1950. Świecenia 1928. Kardynał od 1967, bibliotekarz i archiwista Świętego Kościoła Rzymskiego 1974–1983.

¹¹¹ Edmund Nowicki (1900–1971), koadiutor i biskup diecezjalny gdański 1951–1971, twórca polskich struktur diecezjalnych i kurialnych w diecezji gdańskiej. Świecenia 1924. Administrator apostolski kamiński, lubuski i Płałatury Piłskiej w Gorzowie Wielkopolskim. Usunięty w 1951 przez władze komunistyczne.

¹¹² To prymas Wyszyński podejmował ostateczną decyzję, którzy polscy biskupi wyjadą na Sobór Watykański II, oraz koordynował przygotowania i aktywność poszczególnych hierarchów w czasie Soboru. Wynikało to z obrony przed taktyką władz komunistycznych, które udzielając pozwoleń na wyjazd wybranym hierarchom, chciały doprowadzić do konfliktu w Episkopacie. Prymas kierował się m.in. zasadą, że jeśli władze zakazują wyjazdu biskupowi diecezjalnemu, to nie mogą wyjechać jego sufragani, choćby otrzymali paszport.

¹¹³ Łac. w tajemnicy, w zaufaniu.

¹¹⁴ Kazimierz Nachtman (1920–2002), ksiądz, proboszcz parafii Bogucice pw. NMP 1954–1960. Świecenia 1944. Proboszcz i budowniczy kościoła w parafii Kostomłoty 1973–1991.

B[isku]p **Choromański** – informuje o liście min. **Sztachelskiego** w sprawie kontroli w seminariach duch[ownych]. Jest odczytany list ministra do bp. **Choromańskiego** i projekt nakreślonej^b odpowiedzi biskupa ministrowi Szt[achelskiemu]. Dyskusja nad sposobem postępowania na wypadek przyjsia wizytatorów. Trzeba zwrócić uwagę rządowi na to, że bez zgody Stolicy Ap[ostolskiej] nie możemy przyjąć zarządzenia. Na wypadek przyjsia wizytatorów – obecny powinien być biskup, by zaznaczyć swoje prawo biskupie i stanowisko. B[isku]p **Choromański** w liście swoim musi zwrócić uwagę na to, że sprawa wchodzi do kompetencji Stolicy Ap[ostolskiej].

Wnioski: 1) List sekretarza Episkopatu, zakończony uwagą o prawach Stolicy Ap[ostolskiej] w seminariach duch[ownych], wręczy osobiście bp **Choromański** i złoży oświadczenie od Konf[erencji] Episkopatu.

2) Księża biskupi *quam primum*¹¹⁵ powiadomią ks[ięży] biskupów sufraganów, rektorów, profesorów i alumnów o sytuacji.

3) W razie pokazania się komisji rządowej, b[isku]p ordynariusz lub b[isku]p sufragan (w razie jego nieobecności) złoży protest na ręce komisji, oświadczając, że tu wchodzi w grę prawa Stolicy Apostolskiej.

4) W razie, gdyby protest nie pomógł, nie odstąpi od wizytatora, jak długo będzie w gmachu seminarium diec[ezjalnego]. Obecnością swoją będzie podtrzymywał rektora i młodzież duchowną. Jako właściciel zakładu będzie podkreślał swoje prawo do obecności.

17.30 Ks[iądz] **Rechowicz** – informuje o sytuacji na KUL, wytworzonej po nałożeniu podatków¹¹⁶. Cała akcja jest prawdopodobnie wywołana wpływem **KUL** na świeckich. Gdyby KUL prowadził pracę kameralną dla 300–400 księży, byłby na tym etapie spokój. To samo dotyczy TP KUL, w którym widzą Akcję Katolicką. Nie chcą rozbudowy KUL. Zdaje się, że o likwidację KUL nie idzie obecnie.

17.50 **Komisja Szkolna** – bp **J[erzy] Stroba**¹¹⁷ informuje o sytuacji religii w szkolnictwie.

Katechizacja rodzinna ma swój wyraz w instrukcji opracowanej przez Komisję Szkolną. Należy w kuriach diec[ezjalnych] sięgnąć do materiałów już tam istniejących; należy je odbić i rozprowadzić do księży.

^b W rękopisie słowo nakreślonej zostało przekreślone.

¹¹⁵ Łac. jak najszybciej.

¹¹⁶ Nałożenie podatków na KUL miało służyć ograniczeniu jego działalności w zakresie nauczania świeckich, którą traktowano jako istotne zagrożenie dla monopolu władz PRL w zakresie szkolnictwa wyższego.

¹¹⁷ Jerzy Stroba (1919–1999), biskup pomocniczy gnieźnieński skierowany do Gorzowa 1958–1967, doktor teologii. Świecenia 1942. Biskup pomocniczy gorzowski 1967–1972. Biskup diecezjalny szczecińsko-kamieński 1972–1978. Arcybiskup metropolita poznański 1978–1996. Członek i przewodniczący licznych gremiów w KEP (m.in. Komisji Katechetycznej, Rady Głównej, Komisji Wspólnej Rządu i KEP) oraz watykańskich (m.in. przygotowujących konkordat). Wiceprzewodniczący Rady Konferencji Biskupów Europy (CCEE) 1974–1983.

18.10 **Komisja Duszpasterska – bp Pluta**¹¹⁸ mówi o sytuacji na odcinku przyrostu naturalnego. B[isku]p **Kominek** referuje projekt listu na I Quadrag[esimę]¹¹⁹. Dyskusja.

Komisja **Maryjna** – składa instrukcję na 8 V [1960] i IV Rok Wielkiej Nowenny. Omawiam czytania majowe i IV program kazań.

Informuję o pracach wydawniczych **Komisji Literackiej**. Konferencja zatwierdza.

Sprawy wydawnicze. – Wniosek Znak o przyjęcie do Kom[isji] Wyd[awniczej] odłożono.

§Przyjęto informację o **rejestracji** rękopisów średniowiecznych – o. Gustawa¹²⁰.

Omawiano sprawę **Zrzeszenia Księży „Caritas”**. B[isku]p **Świrski**¹²¹ referuje swoją rozmowę z min. **Sztachelskim** na temat ks. **Kulawika**¹²², któremu prymas P[olski] za-
bronił działać na terenie Warszawy. Postanowiono, że ks[ię]ża b[isku]pi przeprowadzą rozmowy z księżmi należącymi do Zrzeszenia Caritas.

Ks[iądz] **Dąbrowski**¹²³ omawia sprawy podatków.

Obrazy zakończono o godz. 20.45.

14 stycznia 1960, czwartek

Warszawa

7.30 Na Mszy św. M[irosława] **Hankiewicz**¹²⁴ i J[erzy] **Zawieyski**. Ten ostatni informuje, że Wł[adysław] G[omułka] daje do zrozumienia, że paszport dla jednego biskupa do Rzymu będzie wydany¹²⁵. Prośba, by obecnie wyjechał na urlop.

8.30 Składamy życzenia abp. **Baraniakowi**¹²⁶ przy śniadaniu, przed dniem imienin.

⁸ Słowo przyjęto poprzedza niewyraźny i skreślony wyraz.

¹¹⁸ Wilhelm Pluta (1910–1986), administrator apostolski i wikariusz kapitulny ordynariatu gorzowskiego 1958–1972, doktor teologii. Świecenia 1934. Biskup diecezjalny nowo erygowanej diecezji gorzowskiej 1972–1986. W 2015 zakończono diecezjalny etap procesu beatyfikacyjnego, w 2016 rozpoczęto etap rzymski.

¹¹⁹ Quadragesima, pierwsza niedziela Wielkiego Postu.

¹²⁰ Romuald Gustaw, właśc. Michał Gustaw OFM (1911–1976), historyk, bernardyn, bibliograf, bibliotekarz, dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej KUL 1950–1976. Świecenia 1936.

¹²¹ Ignacy Świrski (1885–1968), biskup diecezjalny siedlecki 1946–1968, doktor filozofii i teologii. Świecenia 1913. Profesor w seminarium w Mohylewie 1914–1917. Profesor Akademii Duchownej w Petersburgu 1917–1918. Profesor na USB 1921–1939. Rektor WSD w Białymstoku 1945–1946.

¹²² Bolesław Kulawik (1905–1972), ksiądz, proboszcz w Sarnakach 1942–1968, jeden z liderów środowiska tzw. księży-patriotów. Świecenia 1930. Wiceprzewodniczący Prezydium Głównej Komisji Księży przy Zarządzie Głównym ZBoWiD 1952–1954, później jej członek. Wchodził w skład prezydium Komisji Duchownych i Świeckich Działaczy Katolickich przy OK FJN.

¹²³ Bronisław Dąbrowski FDP (1917–1997), kierownik Wydziału Spraw Zakonnych SPP oraz dyrektor Biura Sekretariatu Episkopatu od 1950. Śluby wieczyste 1943, święcenia 1945. Biskup pomocniczy warszawski 1961–1993. Sekretarz generalny KEP 1969–1993, członek Komisji Mieszanej i Komisji Wspólnej. Arcybiskup tytularny od 1982. Jeden z najbliższych współpracowników prymasa Wyszyńskiego i prymasa Glempa.

¹²⁴ Mirosława Hankiewicz (?–1987), członkini Instytutu Świeckiego Pomocnic Maryi Jasnogórskiej Matki Kościoła, prawnik, sędzia sądu dla nieletnich, na początku lat 50. wyrzucona z pracy w sądownictwie za działalność kościelną. Wraz z Marią Okońską 6 X 1954 zainicjowała przed cudownym obrazem MB Częstochowskiej nieustającą modlitwę w intencji uwolnienia uwięzionego prymasa.

¹²⁵ Chodzi o bp. Czesława Kaczmarka.

¹²⁶ Antoni Baraniak (1904–1977), arcybiskup metropolita poznański 1957–1977. Świecenia 1930. Sekretarz kard. Hlonda 1933–1948 i abp. Wyszyńskiego 1949–1951, dyrektor Sekretariatu Prymasa Polski 1949–1957. Biskup po-

9.00 Proszę ks. rektora **Miziołka**, by zwołał na dziś sesję ks[ięży] profesorów i moderatorów na godz. 18.00, a alumnów – na godz. 19.30.

9.15 B[isku]p **Pękała**¹²⁷ informuje o sytuacji na Łemkach. Przeszło 40 kościółków greko-katolickich jest w ruinie. Ubogie parafie nie są w stanie remontować ich. Prosi o pomoc. – Co do ks. **Schabowskiego**¹²⁸ z Grybowa, wyraża zgodę na to, by pomagał ks. Rubinowi¹²⁹ w gospodarce Kolegium Polskiego w Rzymie.

10.00 **Konferencja Ks[ięży] Dziekanów Archidiecezji Warszawskiej**. – Po zgażeniu bp **Choromański** informuje o sytuacji Kościoła obecnie. Sytuację szkolną omawia ks. prał. **Piotrowski**; stan nauczania religii w szkołach pogorszył się o 40 proc. B[isku]p **Modzelewski**¹³⁰ referuje sprawy duszpasterskie W[ielkiej] Nowenny i Soboty Królowej Polski. B[isku]p **Majewski**¹³¹ – sprawy finansowe. Ks[iądz] kanclerz **Olszewski**¹³² wyliczył dezyderaty Kurii Archidiecezjalnej – dodaje kilka uwag. Zachęcam do Sobót Królowej Polski, do obrony życia w pracy rekolekcyjnej Wielkiego Postu, do czujności i godnej postawy wobec nacisku urzędników wyznaniowych. Ostrzegam, że ksiądz, który by skarżył się na biskupa u władz państwowych, jest **machinantem** i jest ekskomunikowany. Ks[iądz] **Kliszko**¹³³ mówił o Duszp[asterstwie] Dobroc[zynnym]. Zebranie zakończyło się o godz. 14.00.

Na obiedzie był bp **Kaczmarek**, bp **Bernacki** i bp **Czerniak**.

Po obiedzie proszę bp. **Kaczmarka**, by dla odprężenia w Kielcach wyjechał obecnie do Krynicy na kilkumiesięczny urlop zdrowotny. Biskup przyrzeka, że to uczyni.

B[isku]p **Bernacki**, zaproszony telefonicznie z Gniezna, był poinformowany o sposobie postępowania na wypadek, gdyby przyszli wizytatorzy do sem[inarium] arcyb[iskupiego].

mocniczy gnieźnieński 1951–1957. W latach 1953–1956 więziony przez władze w areszcie śledczym Warszawa-Mokotów, następnie przetrzymywany w Marszałkach. Uczestnik Soboru Watykańskiego II, przewodniczący Komisji Soborowej Episkopatu Polski.

¹²⁷ Karol Pękała (1902–1968), biskup pomocniczy tarnowski 1946–1968, wikariusz generalny i kapitulny diecezji 1959–1962. Święcenia 1928. Zasłużony dla rozwoju działalności charytatywnej Kościoła w Polsce.

¹²⁸ Roman Schabowski (1918–2008), ksiądz, proboszcz w Uściu Gorlickim 1958–1978. Święcenia kapłańskie 1941. Wikariusz w Okulicach 1941–1943; Wilczyskach 1943–1945; w Czarnej k. Sędziszowa 1945–1950; w Trzęsiewce 1950–1958, w Gromniku 1958.

¹²⁹ Władysław Rubin (1917–1990), ksiądz, rektor Kolegium Polskiego w Rzymie 1959–1964. Święcenia 1946. Biskup pomocniczy gnieźnieński i delegat Prymasa Polski ds. duszpasterstwa polonijnego 1964–1980. Sekretarz Synodu Biskupów 1967–1979. Prefekt Kongregacji ds. Kościołów Wschodnich 1980–1985. Od 1985 kardynał.

¹³⁰ Jerzy Modzelewski (1905–1986), biskup pomocniczy warszawski 1959–1986, wikariusz generalny archidiecezji warszawskiej. Przewodniczył Radzie Prymasowskiej Budowy Kościołów Warszawy. Święcenia 1928.

¹³¹ Wacław Majewski (1891–1983), biskup pomocniczy warszawski 1946–1983. Święcenia 1916. Zarządzał archidiecezją warszawską w okresie uwięzienia Prymasa Tysiąclecia.

¹³² Franciszek Olszewski (1906–1979), ksiądz, doktor prawa kanonicznego, doktor nauk społecznych, doktor ekonomii. Kanclerz KMW 1959–1979. Redaktor naczelny „WAW”. Święcenia 1932. Od 1960 kanonik honorowy, od 1969 gremialny kapituły metropolitalnej. W 1935–1946 wicedyrektor, a potem dyrektor Caritas. Student w Belgii i Paryżu 1946–1954. Duszpasterz w PMK we Francji 1954–1958.

¹³³ Michał Kliszko (1905–1986), ksiądz, organizator duszpasterstwa dobroczynnego w Polsce. Proboszcz parafii św. Trójcy w Warszawie na Solcu 1957–1977. Od 1958 członek Kolegium Wydziału Duszpasterstwa KMW. Święcenia 1933. Więzień Pawiaka, kapelan AK. Proboszcz parafii św. Franciszka z Asyżu w Warszawie 1950–1957.

18.00 W Sem[inarium] Met[ropolitarnym] – odbywam konferencję z ks[ieżmi] profesorami o sposobie postępowania na wypadek przybycia wizytacji rządowej do seminarium.

19.30 Wygłaszam konferencję do alumnów Sem[inarium] Metrop[olitalnego] w związku z zagrożeniem seminarium naszego. Trwa trzy kwadranse. Młodzież przyjęła podane myśli z wielką powagą.

15 stycznia 1960, piątek

Warszawa

Na Mszy św. M[ichalina] Pazdro¹³⁴ i M[aria] Tomaszewska¹³⁵ z Wrocławia. Prof[esor] T.¹³⁶ chce wstąpić do zakonu; radzę pracować w świecie, gdyż w obecnej sytuacji Kościoła trzeba być wśród ludzi świeckich i przypominać im Boga.

9.15 Zbigniew Antoni Kruszewski¹³⁷, były powstaniec warszawski, dziś Prezes Związku Akademików Polskich w USA – jako doktorant Uniw[ersytetu] Chicagowskiego bada problem tworzenia się więzi społecznej na Ziemiach Zachodnich. Zwracam mu uwagę na to, że ludność Z[iem] Zachodnich metodą rewolucyjną osiadła na Z[iemniach] Z[achodnich], wskutek czego geneza tworzącej się więzi społecznej jest inna. Wielkie znaczenie ma tu Kościół.

10.00 O[jciec] Przybylski – ustalamy program prac w Instytucie Tom[istycznym]¹³⁸ w związku z rokiem W[ielkiej] Nowenny. Zwoła się Komisję Soborową zakonów, dla której daję szereg sugestii: 1) ocenić pozycję zakonów w naszej rzeczywistości; 2) jak wytrzymują próbę; 3) jak są przystosowane do bytowania i wypełniania zadań; 4) co można zrobić, by przystosować je do sytuacji; 5) fazy zewnętrzne a praca apostołska; 6) główna cnota – *virtus caritatis apostolicae*¹³⁹. Dalsza pomoc dla I[nstytutu] T[omistycznego]. Wizytacje zakonne.

11.45 Ks[iaźdz] Łowiński¹⁴⁰, emeryt.

¹³⁴ Michalina Pazdro (?–1993), tłumaczka z francuskiego i pisarka. Działaczka SKMA „Odrodzenie”, a po II wojnie światowej – grupy seniorów „Odrodzenia”.

¹³⁵ Maria Tomaszewska (1900–1999), profesor muzykologii. Po wojnie wykładała w Państwowej Średniej Szkole Muzycznej (od 1966 w Państwowej Szkole Muzycznej II stopnia) oraz w Metropolitalnym Studium Organistowskim we Wrocławiu.

¹³⁶ Brak bliższych danych nie pozwala na identyfikację.

¹³⁷ Zbigniew Antoni Kruszewski (ur. 1928), politolog, prezes Ogólnoamerykańskiego Związku Studentów Polskich w Stanach Zjednoczonych. W 1943 brał udział w działaniach Szarych Szeregów. Walczył w powstaniu warszawskim, następnie na emigracji w Holandii, Francji i Włoszech. Po zakończeniu wojny zamieszkał w Londynie. W 1952 zdecydował się na wyjazd do Stanów Zjednoczonych, gdzie zdobył wykształcenie na Northwestern University, a następnie na University of Chicago. Tam w 1968 uzyskał tytuł doktora filozofii. Pracownik Uniwersytetu Teksaskiego w El Paso od 1968. Od 1972 profesor zwyczajny.

¹³⁸ Instytut Tomistyczny, założony w 1958 z inicjatywy prymasa Wyszyńskiego. Jego celem było gromadzenie informacji na temat badań teologicznych, ze szczególnym uwzględnieniem prac dotyczących tomizmu i ojców Kościoła. Pierwszym dyrektorem był o. dr Bernard Przybylski OP (1958–1979), kolejnym o. dr Kazimierz Marciniak (1979–2002), obecnie jego pracami kieruje o. dr Paweł Krupa.

¹³⁹ Łac. cnota miłości apostołskiej.

¹⁴⁰ Antoni Łowiński (1888–1972), ksiądz emeryt, teolog. Świecenia 1913. Administrator parafii św. Wawrzyńca w Warszawie 1945–1947, a następnie Mogielnicy od 1947.

12.00 Matka Kuroczycka¹⁴¹ z Wilczej.

12.30 Ks[ia]dz **Kalus**¹⁴², wik[ariusz] z Jadowa, będący w konflikcie z kurią i swoim biskupem¹⁴³. Apelował do Kongregacji w Rzymie. Odpowiedź na apelację była negatywna. Otrzymał pozwolenie na staranie się o przyjęcie do innej diecezji.

12.45 O[jciec] **Romuald Gustaw**, ks. **Rybczyk**¹⁴⁴ i ks. **Librowski**¹⁴⁵ z KUL – w sprawie rejestracji rękopisów średniowiecznych. Ustalono plan współpracy dyrektorów bibliotek seminariów duch[ownych] i zakonnych. Przygotowano list do właścicieli bibliotek, w oparciu o uchwałę Konferencji Episkopatu z 13 I [19]60 r. – Pozostali na obiedzie.

16.00 „Maluchy” z parafii św. Barbary dawały jasełka w sali św. Jana Chrzciciela. Było sto pociech z małymi aktorami, którzy pełnią swe role, udzielali sobie głośno uwag o zachowaniu się. Po przedstawieniu przyszła do mnie „Matka Boska”, Diabeł i Śmierć. Musiałem się wycalać z nimi. Dzieci dostały cukierki i ciastka. Rodzice – obrazki.

18.00 Młodzież akademicka ze wszystkich ośrodków duszp[asterskich] Warszawy – na opłatku. Razem około 60 osób i duszpasterze. Były mowy, kolędy, ciastka, herbata i długa rozmowa *de quolibet*¹⁴⁶.

20.00 B[isku]p **Choromański** – przyniósł projekt odpowiedzi na list do min. **Sztachelskiego** w sprawie nadzoru państwowego nad sem[inariami] duch[ownymi].

16 stycznia 1960, sobota

Warszawa – Łaski

Rano – ks. kan. A[ntoni] **Marchewka**¹⁴⁷ z Częstochowy – w sprawie październikowej pielgrzymki inteligencji odrodzeniowej. Radziłem, by tym razem odbyło się beze mnie, gdyż nasi bracia są wystraszeni, a władze gotowe są przeceniać nasze spotkania, gdyż też

¹⁴¹ Władysława Kuroczycka CSFA (1910–1995), przełożona generalna Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek od Cierpiących 1958–1970. Wstąpiła do zgromadzenia 1934. Absolwentka Warszawskiej Szkoły Pielęgniarstwa 1941. Zaangażowana w organizację Szkoły Pielęgniarstwa Towarzystwa Pielęgowania Chorych św. Józefa – Przytulisko w Warszawie przy ul. Wilczej 9, dyrektor 1947–1949 tej placówki. Po upaństwowieniu szkoły mistrzyni nowicjatu w Kozienicach.

¹⁴² Józef Kalus (1931–?), ksiądz, wikariusz w parafii św. Jakuba Apostoła w Jadowie 1959–1960. Świecenia kapłańskie 1957. Wikariusz w parafii św. Anny w Grodzisku Mazowieckim 1957–1958, w Rawie Mazowieckiej 1958–1959. Odszedł ze stanu duchownego.

¹⁴³ Chodzi o konflikt z bp. Ignacym Świrskim, gdyż parafia Jadów należała ówczesnie do diecezji siedleckiej.

¹⁴⁴ Józef Rybczyk (1912–1983), ksiądz, profesor oraz pracownik Katedry Kościelnego Prawa Publicznego Konstytucyjnego KUL. Świecenia 1937. Prorektor KUL 1957–1959. Dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego KUL 1962–1974 i 1977–1978.

¹⁴⁵ Stanisław Librowski (1914–2002), ksiądz, wykładowca historii Kościoła w seminarium włocławskim 1949–1965 oraz na KUL od 1958. Świecenia 1945. Był założycielem i pierwszym redaktorem naczelnym pisma „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” od 1959.

¹⁴⁶ *Łac.* o wszystkim.

¹⁴⁷ Antoni Marchewka (1890–1973), ksiądz, doktor prawa kanonicznego, dziennikarz. Świecenia 1918. Redaktor naczelný „Niedzieli” 1945–1953. Więziony 1947–1948. Po zamknięciu przez władze komunistyczne „Niedzieli” w 1953 nie ustawał w staraniach – zwłaszcza po Październiku 1956 – o jej reaktywowanie. Sędzia prosynodalny; konsultor Trybunału Prymasowskiego w sprawach małżeńskich; kanonik kapituły katedralnej w Częstochowie. Autor wspomnień *Nadejście kiedyś dzień wolności* (Częstochowa 2008).

są wystraszone. Słowem, wystraszeni władcy boją się zastraszonych odrodzeniowców, z których wielu było gnębionych dochodzeniami UB. Lepiej niech się modlą bez rozgłosu.

Lekarze z „Ogniska” – informują, że zdolali już objąć nowy lokal i w nim pracują.

10.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] Warszawskiej. Brak bp. **Modzelewskiego**. Załatwiamy sprawy personalne. Ks[iądz] **Kwiatkowski** nie chciał przekazać placów kościelnych parafii Cechówce i „wybrał Serpelice”.

15.00 Adwokat Z. **Krzyżanowska**¹⁴⁸ z córką i jej młodym mężem z prośbą o błogosławieństwo na drogę życia.

16.15 Wyjazd do Lasek.

18 stycznia 1960, poniedziałek

Laski

11.00 Przyjechał J[erzy] **Zawieyski** i przywozi swoje męki. Oceniamy wspólnie sprawę rozmowy z p. G[omułka]. Pytany „o wrażenia”, odpowiedział opryskliwie: „Wrażenia, wrażenia! Co może być za wrażenie. Idzie nie o wrażenie, ale o sprawy państwowe”. Po czym dodał: „Gdy idzie o wrażenie, odnoszę, że ks[iądz] prymas nie dąży do zaostrenia sytuacji”. J[erzy] Z[awieyski] uważa, że gdy fragment z bp. Kaczmarkiem będzie załatwiony, to się odpręży. Przypominam dynamikę dydaktyki politycznej: wtedy znajdzie się inna pilna, gorąca, nagła sprawa, która, „gdy będzie załatwiona, odpręży się”. I tak bez końca, aż do śmierci Kościoła. W takim napięciu trzeba pamiętać o słowach Chrystusa: *Dico vobis, amicis meis, ne terreamini...*¹⁴⁹.

19 stycznia 1960, wtorek

Laski

Dłuższa rozmowa na temat sytuacji w PAX-ie, który uważa się za sprzymierzeńca Partii i bawi się w jej admonitora. Musi mieć jakieś silniejsze niż PZPR mandaty i plecy¹⁵⁰. Chciałby tę samą rolę pełnić i wobec Kościoła. **Piasecki**¹⁵¹ głosi, że będzie miał monopol na reprezentowanie problematyki katolicko-postępowej.

Siostra **Maria**¹⁵² – sprawy Zgromadzenia, ul. Piwnej, Domku św. Elżbiety i in.

¹⁴⁸ Z. Krzyżanowska, brak bliższych danych.

¹⁴⁹ *Lac*. Mówię wam, przyjaciele moi, abyście nie byli złęknieni (przerażeni).

¹⁵⁰ Prymas sugerował patronat sowiecki, odnosząc się do informacji, iż Bolesław Piasecki był prawdopodobnie agentem NKWD.

¹⁵¹ Bolesław Piasecki (1915–1979), polityk, prawnik. Aresztowany 1944 przez NKWD, zwolniony 1945 w wyniku zadeklarowanego poparcia dla reform komunistycznych oraz współpracy katolików z władzą komunistyczną w Polsce. W 1945 założyciel tygodnika „Dziś i Jutro”. Współzałożyciel i 1952–1979 przewodniczący Stowarzyszenia PAX. Stolica Apostolska potępiła w 1955 jego poglądy zawarte w książce *Zagadnienia istotne*. Poseł na Sejm PRL 1965–1979. Członek Rady Państwa 1971–1979.

¹⁵² Maria Franciszka Irena Tyszkiewicz FSK, z d. Jezierska (1887–1964), po śmierci męża wstąpiła w 1945 do zgromadzenia w Laskach. Za radą ks. W. Kornilowicza prowadziła Bibliotekę Wiedzy Religijnej w swoim domu w Warszawie przy ul. Litewskiej. Traktowała bibliotekę jako jedną z gałęzi Dzieła Lasek. Po II wojnie światowej powierzono jej skompletowanie na nowo księgozbioru i otwarcie biblioteki w klasztorze przy ul. Piwnej w Warszawie.

20 stycznia 1960, środa**Laski**

9.00 Matka **Benedykta**¹⁵³ i sprawy duszpasterstwa niewidomych. Przypominam, że to D[uszpasterstwo] N[iewidomych] jest zaplanowane przez Episkopat na całą Polskę i zależy teraz od Episkopatu.

S[iostra] **Teresa Landy**¹⁵⁴ – sprawy monografii o ks. **Korniłowiczu**¹⁵⁵.

13.00 U Zygmunta **Serafinowicza**, chorego w infirmerii na ciężkie wyczerpanie.

U s. **Marii Pii**¹⁵⁶, matematyki, uczennicy prof. **Sołtana**¹⁵⁷; mówi o śmierci swego profesora, który zmarł nagle w rozmowie z jakimś francuskim profesorem, który widząc ślaniającego się p. Sołtana, natychmiast podał mu różaniec. Zdaniem siostry, wśród uczonych fizyków jest b[ardzo] wiele ludzi religijnych.

18.00 Ks[iądz] **Ali Fedorowicz**¹⁵⁸, proboszcz z Izabelina – po kolędzie.

21 stycznia 1960, czwartek**Laski – Warszawa**

Po Mszy św. H[enryk] **Ruszczyc**. Wyjaśniam mu intencje moje w przekazaniu klasztoru na Piwnej Zgromadzeniu S[ióstr] Franciszkanek i Domu św. Elżbiety w Laskach. Zgromadzenie jest dla Dzieła Niewidomych, nie tylko w Laskach, ale w Polsce. Gdyby zbrakło Lasek, siostry nie tracą celu istnienia. By spełnić to zadanie, muszą być wewnętrznie dobrze przygotowane. Wymagają warunków. Ma je stworzyć klasztor. Nie trzeba więc widzieć w klasztorze celów ośrodkowych, mających rozdzielić Towarzystwo Ociem-

¹⁵³ Benedykta Wiesława Walicka-Woyczyńska FSK (1901–1975), przełożona generalna Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Służebniczek Krzyża 1950–1962. W 1928 obroniła doktorat z filozofii na USB, do 1933 pracowała jako asystentka na uczelni. Wyszła za dr. Benedykta Woyczyńskiego. Owdowiała niespełna rok po ślubie. W 1933 wstąpiła do zakonu, profesję wieczystą złożyła w 1942. Była bliską współpracowniczką m. Róży Czackiej i jej następczynią w funkcji przełożonej generalnej.

¹⁵⁴ Teresa Zofia Landy FSK (1894–1972), krytyk literacki, filozof, myślicielka katolicka, tłumaczka. W 1928 wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża w Laskach, śluby wieczyste złożyła w 1936. Była bliską współpracowniczką m. Elżbiety Czackiej. Razem z nią opracowała tzw. skróty brajlowskie.

¹⁵⁵ Władysław Korniłowicz (1884–1946), ksiądz, współtwórca i kierownik duchowy Dzieła Lasek – Zakładu dla Niewidomych (wspólnie z m. Elżbietą Czacką, założycielką Towarzystwa Opieki nad Ociemniałymi). Świecenia 1912. Zamieszkał w Laskach w 1930 i pozostał tam aż do śmierci, sprawując posługę duchową wśród pensjonariuszy. Od 1978 Sługa Boży.

¹⁵⁶ Maria Pia, właśc. Konstancja Sołtan CSIC (1903–1992), absolwentka filozofii na UW, do Zgromadzenia Sióstr Niepokalanego Poczęcia NMP wstąpiła w 1932. Profesję wieczystą złożyła 1939. Nauczycielka łaciny w różnych szkołach prowadzonych przez zgromadzenie. Miała siostrę rodzoną u niepokalanek, słynną s. Marię Alnę Sołtan. Były to córki Władysława Sołtana. Członkini Koleżeńskiego Kolegium Jazłowieckiego.

¹⁵⁷ Andrzej Sołtan (1897–1959), fizyk jądrowy. Wykształcenie zdobył w Petersburgu i Warszawie, na tamtejszym uniwersytecie. Jako pierwszy naukowiec uzyskał strumień neutronów (wraz z H.R. Cranem i C. Lauritsenem). Po II wojnie światowej pełnił funkcję kierownika Katedry Fizyki Wydziału Elektrycznego Politechniki Łódzkiej. Od 1953 członek Polskiej Akademii Nauk. Założyciel i pierwszy dyrektor Instytutu Badań Jądrowych.

¹⁵⁸ Aleksander Fedorowicz (1914–1965), ksiądz, młodszy brat ks. Tadeusza Fedorowicza, od 1945 kapelan w Laskach. Pierwszy proboszcz nowo erygowanej parafii św. Franciszka z Asyżu w Izabelinie 1951–1956, gdzie w ciągu roku wybudował kościół. Świecenia 1942. Ceniony jako proboszcz i prekursor soborowej odnowy w Kościele i inicjator nowych form duszpasterstwa.

niałych i Zgromadzenie. Przeciwnie. Byłoby dobrze, gdyby stworzono na Pivnej punkt oparcia dla towarzystwa. Pan Ruszczyc jest zdania, że siostry chętnie udzielają opieki i pomocy wszystkim, którzy załatwiają sprawę w Warszawie.

B[eaata] **Trylińska**¹⁵⁹ – w sprawie odbudowy kościoła Najśw[iętszej] Maryi Panny na Nowym Mieście. Ustalam termin wizyty.

10.00 Odwiedzam matkę **Czacką**¹⁶⁰, która chciała się ze mną widzieć. Niestety spała. S[iostra] Maria **Gołębiowska**¹⁶¹ i s. **Teresa Landy**.

11.15 Wyjazd do Warszawy.

12.00 Ks[iądz] dyr. **Dąbrowski** – omawiamy całokształt spraw Wydziału Spraw Zakonnych, przy al. Szucha.

18.00 B[isku]p Z[ygmunt] **Choromański** – był przyjęty przez min. **Sztachelskiego** we wtorek, w sprawie seminariów. Min[ister] Sz[tachelski] oświadczył, że widzi postępek w stanowisku Episkopatu, który dopuszcza rozmowę na temat nadzoru w sem[inariach] duch[ownych] – min. Sztachelski zaprzeczył, jakoby był w Kielcach; jest zdania, że „odprawy” w Kielcach udały się, są z nich zadowoleni. Wystąpienia bp. Kaczmarka „pchają nas do różnych posunięć”. „Kościołem Narodowym nie zajmuję się” – powiedział pan Sztachelski. W Wolnej Europie była wiadomość o rozmowie prymasa Polski z p. Gomulką.

20.00 D[okto]r **Ozimowski**¹⁶².

22 stycznia 1960, piątek [Warszawa]

Dzień skupienia na Marsie; wygłosiłem dwie konferencje i dyskusje na temat nowej moralności małżeńskiej. Wiele czasu poświęcamy wypracowaniu nowych metod pracy apostołskiej wśród młodzieży. Ciągłe nakłanianiem zespół do pracy terenowej wśród młodzieży żeńskiej, podczas gdy coraz więcej energii wkłada się w biurową pracę Instytutu Ślubów Jasnogórskich i w Częstochowie, i w Warszawie. W pracy apostołskiej właściwie tkwią tylko dwie osoby; reszta pomaga dorywczo albo też prowadzi pracę zawodową

¹⁵⁹ Beata Trylińska (1908–1973), architekt i konserwator zabytków. Od 1927 zajmowała się kościołem św. Anny, z czasem stając się głównym konserwatorem świątyni. Po wojnie kierowała jej odbudową. Od 1945 pracowała w BOS. Kierowała remontem i odbudową wielu świątyń: kaplicy Res Sacra Miser, kościołów św. Marcina, Nawiedzenia NMP, sakramentek, MB Królowej Polski na Marymoncie, św. Augustyna. Pracowała przy konserwacji murów obronnych Starego Miasta, Barbakanu, Łazienek i pałacu w Wilanowie.

¹⁶⁰ Róża Maria Czacka (1876–1961), założycielka Towarzystwa Opieki nad Ociemniałymi 1911 i Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża 1918. Odznaczona pośmiertnie Krzyżem Wielkim Orderu Odrodzenia Polski. Od 1987 Sługa Boża.

¹⁶¹ Maria Gołębiowska, właśc. Bronisława Wajngold, s. Miriam Maria FSK (1902–1984), przełożona lokalna wspólnoty zakonnej w Laskach. Do zgromadzenia wstąpiła w 1928, 3 lata po przyjęciu chrztu, na którym otrzymała imię Agnieszka. Adresatka *Listów do Agnieszki* Jerzego Lieberta.

¹⁶² Eugeniusz Antoni Ozimowski (1909–2005), osobisty lekarz prymasa Wyszyńskiego.

(lekarki, pielęgniarki). Konieczne jest rozważenie zagadnienia przygotowania do apostołstwa terenowego.

23 stycznia 1960, sobota

Warszawa – Otwock

10.00 W Otwocku sesja K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej]. Obecni wszyscy. Sprawy personalne referuje ks. **Piotrowski**. Omawiamy sprawę ks. **Kalusa**; by dać mu możliwość „wyjścia z siebie” – pojedzie do Rzeczyca do ks. **Myczki**¹⁶³. Ustala się plan wizytacji kanonicznych na r[ok] 1960. Sprawę nowych parafii w **Zbroszy Wielkiej** k. Jasieńca i w **Bobrownikach** k. Łowicza.

Sesja trwa z przerwą obiadową do godz. 16.30.

17.00 Powrót do Warszawy z ks. bp. **Modzelewskim** i ks. kanclerzem **Olszewskim**.

18.00 B[isku]p **Z[dzisław] Goliński** z Częstochowy. – Sprawa drugiego sufragana dla Częstochowy. Wybiera się do Rzymu. W związku z tym podaję do wiadomości, że w Rz[ymie] są zastrzeżenia przeciwko konsekracji katedry w Katowicach, dokonanej przez ks[iędza] biskupa podczas nieobecności usuniętego bp. **Adamskiego**. Ks[iędz] bp Goliński tłumaczył tym, że osłaniał bp. **Klepacza**, który musiałby sam katedrę konsekwować. Stało się to z wiedzą bp. M[ichała] **Klepacza** i bp. **Choromańskiego**. Gotów jest przedstawić dokumentację.

24 stycznia 1960, niedziela

Warszawa

Pracuję w domu nad skopiowaniem mej rozmowy z Wł[adysławem] **Gomułą**. Nie jest to pełny tekst, ale zawiera istotne myśli i zagadnienia tam poruszone.

16.00 Odbывamy kołędę w domu. Siostry nasze zorganizowały miłą uroczystość. Zaczęło się od konferencji w kaplicy, na tle lekcji z urocz[ystości] najsw[iejszej] rodziny i III Niedzieli po Objawieniu. Następnie odmówiliśmy modlitwę poświęcenia domu. Wyruszyliśmy na poświęcenie mieszkań; wstąpiliśmy do braci, do p[łaństwa] Cabanków¹⁶⁴, do ks. Borowca¹⁶⁵, cały parter, biura na I piętrze, mieszkanie siostr na II piętrze. Zakończyliśmy podwieczorkiem u siostr, które cały czas śpiewały kołędy.

¹⁶³ Bolesław Myczka, (1916–2000), ksiądz, proboszcz parafii pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Rzerzycy 1959–1965. Świecenia 1944. W czasie wojny brał udział w tajnym nauczaniu w Sochaczewie, wikariusz w parafii Warszawa-Anin 1944–1945. Wikariusz w Mogielnicy, Lesznie 1946–1948. Prefekt parafii Chrystusa Króla 1952–1955. Administrator, a następnie proboszcz parafii św. Apostołów Piotra i Pawła w Giżycku 1955–1959.

¹⁶⁴ Jan Cabanek był dozorcą w Domu Arcybiskupów Warszawskich.

¹⁶⁵ Franciszek Borowiec (1906–1992), ksiądz, doktor prawa kanonicznego, pracownik SPP, ekonom 1957–1983, dyrektor Domu Arcybiskupów Warszawskich. Świecenia 1934. Kapelan AK, powstaniec warszawski (pplk). Sekretarz archidiecezji warszawskiej 1949–1956. Oficjał sądu metropolitalnego 1964–1983.

17.00 Ks[iaǳ] **Dąbrowski** Br[onisław] przyniósł salezjańskie filmy, które wyświetlono dla domowników.

Tak upłynął wyjątkowy w naszym życiu dzień Pański.

25 stycznia 1960, poniedziałek

Warszawa – Służew

10.00 Wyjazd do o[ł]c[ów] dominikanów, gdzie w Instytucie Tomistycznym odbywa się konferencja przygotowawcza do V Roku Wielkiej Nowenny¹⁶⁶. I[nstytut] T[omistyczny] wziął na siebie obowiązek przygotowania planu pracy V Roku Wielkiej Nowenny, a więc kazań katechetycznych i materiału dla prasy kat[olickiej].

Po moim zagajeniu o. **Bernard Przybylski** wygłosił referat orientacyjny nt. zagadnienia współczesnej rodziny i małżeństwa w wypowiedziach Piusa XII i Jana XXIII. W dyskusji podkreślał znaczenie zbliżenia całej nauki Kościoła do świadomości społeczeństwa.

Drugi referat wygłosił prof. **Strzeszewski**¹⁶⁷ z KUL, na temat – warunki bytowe współczesnej rodziny. Uzupełnia temat red. **Żychiewicz**¹⁶⁸ – Problemy rodziny polskiej na tle społeczno-gospodarczym („Tyg[odnik] Pow[szechny]”). Dyskusja. Odprawę dostał naprzód **Żychiewicz**, który okazał brak dyscypliny naukowej, przysypyany rzeczywistością schorzałą gospodarki – bankruta. W walce o drobiazgi życiowe traci się zrozumienie sensu istotnego instytucji rodziny jako takiej. Dla p. Ż[ychiewicza] rodzina ma tylko psychiczną więź; gdy ona ustaje – rozchodzi się rodzina. I taki publicysta jest naczelnym publicystą w „T[ygodniku] P[owszechnym]”.

Na konferencji byłem tylko do obiadu, po czym wróciłem do domu.

16.30 Ks[iaǳ] **Pietkun**¹⁶⁹ – po wyroku, zatwierdzającym wyrok I instancji, na rok więzienia skazany. Pełen żalów do kurii białostockiej, a dziś i do mnie. Wyjaśniłem mu, że widocznie nie wystarczy dawać świadectwo Prawdzie na ambonie, chyba trzeba i – w więzieniu. Był zdania, że mój list do katolików białostockich wpłynął ujemnie na wyrok II instancji. Stanowczo zaprzeczyłem takiej interpretacji.

¹⁶⁶ V rok Wielkiej Nowenny upływał pod hasłem: „Rodzina Bogiem silna” – wychowanie w duchu Chrystusowym.

¹⁶⁷ Czesław Strzeszewski (1903–1999), profesor, ekonomista, socjolog, dziekan Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL 1957–1958 i 1961–1969. Znanca katolickiej nauki społecznej, przedstawiciel i współtwórca lubelskiej szkoły katolickiej nauki społecznej.

¹⁶⁸ Tadeusz Żychiewicz (1922–1994), publicysta i redaktor „Tygodnika Powszechnego” od 1951. W czasie II wojny światowej ukończył szkołę podchorążych, później studiował historię na UJ. W 1952 został młodszym asystentem w Zakładzie Historii Sztuki UJ.

¹⁶⁹ Witold Pietkun (1911–1981), ksiąǳ, teolog dogmatyczny i fundamentalny. Święcenia 1937. W 1940 znalazł się w sowieckim obozie w Słowikach nad Szeszupą. Od 1945 był wykładowcą w seminarium duchownym w Białymstoku, potem został uwięziony przez władze komunistyczne. W latach 1946–1952 wykładał w seminarium duchownym w Łodzi. W 1952 wrócił do Białegostoku. W latach 1959–1960 przebywał ponownie w więzieniu z powodu wygłaszania antykomunistycznych kazań. Od 1962 do 1969 był wykładowcą w seminarium duchownym w Siedlcach, od 1970 – rektorem Diecezjalnego Ośrodka Kształcenia Soborowego w Białymstoku, a od 1979 rektorem Instytutu Teologiczno-Pastoralnego.

17.00 Senat ATK – ks. W[incenty] **Kwiatkowski**, ks. **Chojnacki**¹⁷⁰, ks. **Urmanowicz**¹⁷¹, ks. **Jakubiec**¹⁷², ks. **Biskupski**¹⁷³, ks. **Wład[ysław] Szafrąński**¹⁷⁴ z Włocławka, ks. **Iwanicki**¹⁷⁵, ks. **Subera**. Celem spotkania – szukanie dróg do rozwiązania sytuacji ATK. Na wstępie ks. **Subera** odczytał wielki memoriał, który był zgorzkniałym oskarżeniem Episkopatu, który zdręcza niewinną ATK. Właściwie po tym referacie można było zakończyć spotkanie, gdyż świadczy on o mentalności ludzi spod znaku ATK. Czy mają ducha karności kościelnej? Postanowiłem wszystko wytłumaczyć całemu gronu ATK, gdyż dotychczas moje myśli dochodziły tam przez ks. **Kwiatkowskiego** i ks. **Suberę**, ludzi bardzo niejasnych. Odczytałem list Kongregacji Studiów w sprawie ATK, w którym kard. **Pizzardo**¹⁷⁶ oczekuje, że ogłosi się, iż ATK nie jest uczelnią kanoniczną. List ten zrobił wielkie wrażenie na Senacie ATK. Po moich wyjaśnieniach zabrał głos ks. **Biskupski**, który ustawił zagadnienie bardzo wygodnie dla ATK. Z trzech spraw poruszonych uznał, że wszystkie należą do prymasa Polski: 1) nie są kompetentni, gdy idzie o załatwienie sprawy Bielani; 2) podobnie – gdy idzie o sprawę kanoniczności ATK; 3) gdy idzie o angażowanie się w pracę „patriotów”. Odpowiadam: nie jesteście kompetentni, ale nie możecie zajmować zbyt wygodnego stanowiska; sprawa jest wspólna i musicie pomagać. A więc musicie: 1) zmobilizować siły, by zdobyć Theologicum przy Traugutta, usunąć się z Bielani i złagodzić konflikt między Archidiecezją Warszawską a ATK; 2) musicie tak postępować, by mi nie utrudniać dalszej pracy nad uporządkowaniem stanu prawnego ATK; 3) wywierać nacisk na ks. **Hueta** i innych, by nie płątali się w taką pracę, która rozbija Kościół. Postanowiono spotkać się w końcu miesiąca lutego.

20.00 B[isku]p **Kominek** – w sprawie uroczystości konsekracyjnych we Wrocławiu. Ustalamy terminy przyjazdu, spotkań z duchowieństwem, zakonnikami. Odwiedzę

¹⁷⁰ Piotr Chojnacki (1897–1969), ksiądz, filozof, profesor ATK 1954–1967, dziekan Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej 1954–1955 i 1958–1964. Związany z ruchem księży-patriotów. Świecenia 1919. Wykładowca na UW 1927–1954; od 1934 profesor. W czasie II wojny światowej współorganizator tajnego UW.

¹⁷¹ Walenty Urmanowicz (1898–1969), ksiądz, wykładowca na ATK 1954–1968, dziekan Wydziału Teologicznego 1956–1964. Świecenia 1921. Przed wojną wykładowca na USB. W czasie wojny więziony przez Niemców. Wykładowca na UW 1952–1954 oraz w WSD w Białymstoku 1945–1961.

¹⁷² Czesław Jakubiec (1909–1993), ksiądz, profesor biblistyki (prof. zwyczajny 1969); tłumacz i komentator ksiąg biblijnych. Od 1942 wykładowca w warszawskim WSD. Wykładowca na Wydziale Teologicznym UW 1945–1954 i na ATK 1954–1981. Związany z ruchem księży-patriotów. Świecenia 1932. Kapelan kard. Kakowskiego 1938–1939.

¹⁷³ Stefan Biskupski (1895–1973), ksiądz, profesor prawa kanonicznego na UW i ATK, wikariusz kapitulny diecezji warmińskiej 1953–1956. Świecenia 1917. Kierownik Katedry Kościelnego Prawa Cywilnego i dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego ATK 1954–1966.

¹⁷⁴ Władysław Szafrąński (1908–1996), ksiądz, doktor prawa, wykładowca na ATK. Świecenia 1934. Delegat biskupa włocławskiego ds. Caritas 1945–1948.

¹⁷⁵ Józef Iwanicki (1902–1995), ksiądz, profesor filozofii i logiki, rektor KUL 1952–1956 i ATK 1965–1972. Związany z ruchem księży-patriotów. Świecenia 1936.

¹⁷⁶ Giuseppe Pizzardo (1877–1970), kardynał od 1937, prefekt Kongregacji Seminariorów i Instytutów Naukowych 1939–1968. Świecenia 1903. Sekretarz Świętego Oficjum 1951–1959. Przez wiele lat urzędnik Sekretariatu Stanu i współpracownik kard. Eugenia Pacellego.

karmelitanki, by odprawić Mszę św. B[isku]p Kominek jest zaniepokojony postawą bp. **Kaczmarka**, którego niepokój wprowadza zamieszanie w życiu diecezji.

26 stycznia 1960, wtorek

Warszawa

9.30 O[jciec] Br[onisław] **Wilk**¹⁷⁷ – w sprawach wizytacji kanonicznych w zakonach.

O[jciec] L[udwik] **Zmaczyński**¹⁷⁸ – po zakończeniu wizytacji u Dominikanek z Raby N[iżnej]. Zadanie miał bardzo trudne, sytuację skomplikowaną; nie zawsze umiał znaleźć rozwiązanie, niekoniecznie z własnej winy. Brak wizytacji kan[onicznej] i nadzoru biskupa doprowadził do rządów klikowych. Pomimo wielkiego wkładu, nie można mu powierzać trudnych zadań wizytacyjnych.

Ks[iądz] **Mokrzycki** J[an]¹⁷⁹ z Gdańska – sprawy Instytutów, sióstr pielęgniarek i duszpasterstwa akademickiego.

Ks[iądz] **Miętek**¹⁸⁰, ojciec duch[owny] w Sem[inarium] Metrop[olitalnym] – swoje spostrzeżenia o wychowaniu młodych kapłanów i o unii kapłańskiej. Wyraża nadzieję, że będzie zwolniony z obowiązków ojca duch[ownego]; odpowiedź – mam zaufanie do stylu pracy wychowawczej ojca i nie zwolnię go.

O[jciec] Justyn **Bortkowicz**¹⁸¹, kapucyn – ostatnio wyświęcony na kapłana, b[yły] student KUL, z dyplomem n[umer] I.

11.00 O[jciec] Hieronim **Wyczawski**¹⁸² – w sprawie Studium Pastoralnego w Krakowie. Gromadzą się chmury nad Stud[ium] Pastora[lnym]. U[rząd] ds. W[yznań] zainteresował się nim. Czyni wiele zarzutów, posądzając o tajny Wydział Teolog[iczny] czy o „awangardę zakonną”. O[jciec] Wyczawski jest zdania, że S[tudium] P[astoralne] daje bardzo dużo i trzeba je utrzymać. Poziom alumnów bardzo skromny, chociaż niektóre

¹⁷⁷ Bronisław Jan Wilk OFMCap (1909–1978), kierownik Referatu Spraw Zakonnych w Sekretariacie Prymasa Polski i wizytator z ramienia Prymasa Polski zgromadzeń zakonnych żeńskich oraz kurator zgromadzeń założonych przez o. Honorata Koźmińskiego od 1951. Śluby zakonne złożył w latach 1929–1932. Święcenia 1935.

¹⁷⁸ Własc. Ludwik Romuald Zmaczyński OP (1904–1969), prawnik, liturgista. Wstąpił do dominikanów po studiach prawniczych. Święcenia 1944. Duszpasterz w Krakowie, Warszawie i Poznaniu. W Warszawie rozpoczął powojenną odbudowę kościoła i klasztoru św. Jacka.

¹⁷⁹ Jan Mokrzycki (1908–1984), ksiądz, duszpasterz akademicki w parafii NSJ w Gdańsku-Wrzeszczu 1952–1961. Kierownik duchowy wspólnoty kobiet: Rodzina Serca Miłości Ukrzyżowanej 1955–1965. Święcenia 1936. W zgromadzeniu jezuitów 1936–1948. Inkardynowany do diecezji gdańskiej 1948.

¹⁸⁰ Czesław Miętek (1906–1986), ksiądz, ojciec duchowny WMSD 1952–1982 (a faktycznie do śmierci). Święcenia 1938. Kapelan papieski 1958; kanonik gremialny kapituły kolegiaty łowickiej 1967.

¹⁸¹ Justyn Wacław Bartkowicz OFMCap (1892–1975), zapisał się 1918 na KUL i ukończył studia prawnicze. Egzamin przed komisją państwową 1923 na UJK. Do II wojny światowej prowadził kancelarię adwokacką w Lublinie. Jako wdowiec wstąpił w 1956 do kapucynów. Święcenia 1959. W zgromadzeniu służył radami prawnymi.

¹⁸² Hieronim Eugeniusz Wyczawski OFM (1918–1993), doktor teologii, historyk Kościoła, gwardian krakowskiego konwentu bernardynów i archiwariusz prowincji zakonnej 1957–1961. Wstąpił do bernardynów 1933. Święcenia 1941. Asystent na Wydziale Teologicznym UJ 1945–1954. Wykładowca na ATK 1954–1957 (1956 profesor nadzwyczajny) i 1961–1991. Dziekan Wydziału Teologicznego 1964–1966; profesor zwyczajny 1975.

studia zakonne są na poziomie. Wypowiada się za ograniczeniem egzempcji zakonów na Soborze Powszechnym].

Przełożona sióstr **św. Józefa**¹⁸³ – po osadzeniu się w Warszawie na Żoliborzu, ul. Kaniowska 12, w parafii Dzieciątka Jezus – błogosławieństwo.

12.15 Proboszcz parafii **św. Krzyża**¹⁸⁴ – w sprawie projektowanej ankiety duszpasterskiej. Wyrażam zgodę. Przyjmuję celebrę pontyfikalną u św. Krzyża na zakończenie uroczystości Wincentyńskich (11 XII [19]60).

12.30 Ks[ia]dz **Zasada**¹⁸⁵ – po powrocie z zagranicy.

Poseł **Łubieński**¹⁸⁶ – po powrocie z Francji, dzieli się swoimi spostrzeżeniami.

16.00 Nowe Miasto – kościół Narodzenia Najśw[ie]tszej Maryi Panny – zwiedzam prace odbudowy, w towarzystwie bp. **Modzelewskiego** i inż. Beaty **Tylińskiej**. Była gromadka dzieci z katechizacji. Przyszedł ks. kan. **Kwieciński**¹⁸⁷. Obniża się posadzkę. Cała góra już jest wykończona. Źle wyszły okna górne, zbyt chałupowo, ale projektantka nie chciała ustąpić. Całość jednak robi wrażenie o wiele korzystniejsze po regotyzacji nawy głównej.

Wstąpiliśmy do kościoła **sakramentek**¹⁸⁸ i do ks. Z[ygmunta] **Wądołowskiego**¹⁸⁹, którego zastaliśmy w łóżku, po powrocie ze spaceru. Odnowił swoje prośby o uplasowanie go na parafii.

17.00 Wyjazd do **Służewa** – na dokończenie konferencji o Rodzinie. O[jciec] **Przybylski** prowadził dalej pracę, która dobiegała do końca. Zakończyła się wnioskami, zebranymi przez o. Przybylskiego. Wyraziłem życzenie, by obecna konferencja była stałym studium życia rodzinnego. Byłoby dobrze zwołać następną konferencję na jesieni.

¹⁸³ Wiktoria Magdalena Bursiak CSFA (1887–1963), przełożona generalna Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek od Cierpiących 1946–1958; prezeska Towarzystwa Pielęgnowania Chorych św. Józefa „Przytulisko” do 1963. Wstąpiła do zgromadzenia 1905; śluby wieczyste 1916. Mistrzyni nowicjatu 1937–1946.

¹⁸⁴ Tadeusz Olszański CM (1921–1995), proboszcz parafii św. Krzyża w Warszawie od 1957, doktor teologii. W 1937 wstąpił do Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Wincentego à Paulo. Święcenia 1943. Długoletni wykładowca homiletyki w seminariach duchownych; autor wielu publikacji z zakresu homiletyki.

¹⁸⁵ Walenty Zasada (1882–1969), ksiądz, emeryt i równocześnie 1957–1960 dyrektor Domu Księża Emerytów przy ul. Ratuszowej na Pradze. Święcenia 1924. Proboszcz parafii św. Jadwigi w Milanówku 1935–1940. Inicjator założenia cmentarza parafialnego 1939. Więzień Auschwitz i Dachau. Proboszcz parafii MB Częstochowskiej w Wołominie 1947–1950.

¹⁸⁶ Konstanty Łubieński (1910–1977), polityk, ekonomista, prawnik, publicysta. Po wojnie działał w Stowarzyszeniu PAX, a następnie w Klubach Inteligencji Katolickiej. W latach 1969–1972 był prezesem warszawskiego KIK. Poseł na Sejm PRL 1952–1977.

¹⁸⁷ Antoni Kwieciński (1892–1969), ksiądz, archeolog, profesor UW, następnie ATK. Święcenia 1918. W 1927 obronił doktorat z teologii na UW. Od 1936 wykładowca na Wydziale Teologicznym UW. Po habilitacji 1946 kierownik katedry architektury chrześcijańskiej i historii sztuki kościelnej, a od 1951 profesor nadzwyczajny. Od 1957 profesor zwyczajny. Rektor WMSD w Warszawie 1954–1957, po rezygnacji proboszcz warszawskiej parafii Nawiedzenia NMP do 1969.

¹⁸⁸ Chodzi o kościół pw. św. Kazimierza na Nowym Mieście w Warszawie.

¹⁸⁹ Zygmunt Wądołowski (1892–1971), ksiądz, rektor kościoła sióstr sakramentek od 1957. Święcenia 1919. Prefekt szkół średnich w Warszawie, współredaktor czasopism katolickich, proboszcz w Pludach, Mszczonowie, a po wojnie w Warszawie w parafii Świętej Trójcy. Jeden z założycieli „Tygodnika Warszawskiego”, wydawanego w latach 1945–1948.

27 stycznia 1960, środa

Warszawa

8.30 S[iostra] **Edyta**, elżbietanka z Norwegii¹⁹⁰, gdzie w prowincji Oslo jest przeszło 60 Polek. Otrzymuje obrazki i książki.

B[iskup] **Wilczyński**¹⁹¹ – sprawa pielgrzymki akademickiej na Jasną Górę. Nie wezmę udziału w br. – sprawa b[isku]pa kieleckiego.

Ks[iądz] **Różalski**¹⁹² z Powsina – prosi o pozostawienie go w P[owsinie]; uważa dla siebie za „krzywdę” przenoszenie go na inną placówkę.

Ks[iądz] **Laudy**¹⁹³ – nowo mianowany dziekan w Rawie Mazow[ieckiej].

A[ntoni] **Chaciński**¹⁹⁴ – sprawa pielgrzymki koleżeńskiej na J[asną] G[órę], w październiku. W br. udziału nie wezmę.

11.15 S[iostra] **M[aria] Krysta**¹⁹⁵, niepokalanka – w sprawie listów po abp. Szeptyckim¹⁹⁶, które Matka przepisuje dla procesu. Niech przepisuje nadal. Natomiast gdy idzie o dezyderaty, pochodzące skądinąd, należy odpowiadać, że sprawa należy do prymasa P[olski].

Ks[iądz] **prof. St[anisław] Olejnik**¹⁹⁷ z KUL – w sprawie swej pracy w ATK. Gdyby prosił o *veniam legendi*¹⁹⁸ na ATK, otrzyma je. Zachęcam do napisania *Teologii moralnej*, gdyż jest bardzo potrzebna. Prosi o poparcie wyjazdu do Francji na studia uzupełniające. Skoro otrzyma paszport, dostanie skierowanie do: Sem[inarium] Polskiego w Paryżu.

¹⁹⁰ Edyta Salomea Wanda Kruczkowska CSSE (1905–1983), przełożona prowincjalna Zgromadzenia Sióstr św. Elżbiety 1957–1970 z siedzibą w Warszawie. Wstąpiła do zgromadzenia w 1928. Profesja wieczysta 1935. Wikaria prowincji 1946–1957. Ekonomka prowincji 1970–1976. Przygotowanie zawodowe: przyuczona pielęgniarka.

¹⁹¹ Tomasz Wilczyński (1903–1965), delegat prymasa Wyszyńskiego z uprawnieniami biskupa rezydencjalnego w Olsztynie 1956–1965. Świecenia 1926. Biskup pomocniczy lubelski 1952–1956.

¹⁹² Franciszek Różalski (1919–2001), ksiądz, wikariusz parafii w Powsinie do 1962. Świecenia 1944. Wikariusz w parafii Warszawa-Anin 1947–1952. W drugiej połowie lat 50. kapelan Zgromadzenia Sióstr Wspomożycielek Dusz Czyścicowych w Sulejówku i rektor tamtejszej kaplicy. Proboszcz w Promnej 1962–1989. Kapelan sióstr franciszkanek Rodziny Maryi w Woli Gołkowskiej k. Piaseczna.

¹⁹³ Stanisław Laudy (1903–1982), ksiądz, proboszcz parafii Niepokalanego Poczęcia w Rawie Mazowieckiej 1960–1980. Świecenia 1927. Proboszcz parafii pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Giżycach 1933–1937. Proboszcz parafii w Rzerzycy pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej 1938–1942. Proboszcz parafii pw. Wszystkich Świętych w Żelaznej 1945–1960.

¹⁹⁴ Antoni Chaciński (1891–1970), współzałożyciel SKMA „Odrodzenie”, współtwórca deklaracji ideowej i członek naczelnych władz. Działacz ChD i SP oraz różnych stowarzyszeń katolickich. W czasie powstania warszawskiego kierował opieką społeczną na Starówce. Po wojnie dyrektor Biura ds. Opieki i Repatriacji w PCK. Uczestnik „odrodzeniowych” dni modlitw na Jasnej Górze. Nauczyciel w liceum felicianek w Warszawie i niższym seminarium duchownym w Niepokalanowie.

¹⁹⁵ Zofia Teodora Maria Krysta, właśc. Zofia z hrabianek Szembek (1884–1974).

¹⁹⁶ Andrzej Szeptycki OSBM (1865–1944), duchowny greckokatolicki. Świecenia 1892. Biskup stanisławowski 1899–1900. Arcybiskup metropolita lwowski i halicki, biskup kamieniecki 1900–1944. Sługa Boży.

¹⁹⁷ Stanisław Olejnik (1920–2014), ksiądz, wykładowca teologii moralnej na KUL 1958–1968. Świecenia 1944. Po uzyskaniu tytułu doktora na Wydziale Teologicznym UW został wikariuszem w parafii św. Jana we Włocławku. Od 1953 wykładał teologię moralną. Habilitację uzyskał w 1954, tytuł profesora nadzwyczajnego w 1973, zaś tytuł profesora zwyczajnego w 1980. Członek Międzynarodowej Komisji Teologicznej w Rzymie 1968–1973.

¹⁹⁸ *Lac.* prawo wykładania. Chodzi o prawo do wykładania dla niesamodzielnych pracowników naukowych posiadających tytuł doktora lub magisterium.

Ks[iaǳ] **Żmijewski**¹⁹⁹ – po rozmowie z bp. **Wojtyłą**²⁰⁰ na temat „apostolstwo księży przez księży”.

H[alina] **Dernałowicz**²⁰¹ – w sprawie Żyłowianki – otrzymuje pomoc.

12.30 – Telefon do bp. **Kaczmarka**. Okazuje się, że wbrew obietnicy biskup nie pojechał na urlop, a pytany dlaczego, odpowiedział enigmatycznie. Prosiłem b[ardzo], by nie lekceważył sytuacji, by pojechał. Przysięgł zgłosić się do Warszawy pojutrze.

Maria Machnowska²⁰² z córką i wnuczką – po błogosławieństwo.

Stefan **Kaczorowski**²⁰³ – referuje sprawę ks. Pietkuna, o. Raczynskiego i in.

J[acek] **Woźniakowski**²⁰⁴ – w sprawie druku *Drogi krzyżowej* w języku angielskim. Niech wniesie sprawę na piśmie, gdyż idzie o prawa autorskie. Omawiam sprawę udziału p. **Żychiewicza** w konferencji o rodzinie. Należy przysyłać ludzi, którzy sprostaliby swoją dyscypliną naukową z zespołem.

16.00 D[okto]r **Wójtowicz**²⁰⁵ – sytuacja w dziedzinie położnictwa.

17.00 Inż[ynier] **Bernacki**²⁰⁶ z USA – w sprawie budowy prewatorium pod Krakowem. Zdołał uzyskać pozwolenie władz; interesuje się premier **Cyrankiewicz**²⁰⁷, zgodzono się na kaplicę, praca się rozpoczyna. Inż[ynier] Bernacki utrzymuje kontakt z o. **Zembruskim**²⁰⁸ z Amerykańskiej Częstochowy. Otrzymuje przemówienie do pielgrzymów w am[erykańskiej] Cz[ęstochowie], o Wielkiej Nowennie.

19.00 Przyjechał ks. kan. **Zaręba**²⁰⁹.

¹⁹⁹ Antoni Żmijewski (1935–1973), ksiąǳ i równocześnie student KUL. Świącenia 1958. Kapelan i budowniczy kościoła w Klarysewie 1963–1973.

²⁰⁰ Karol Wojtyła (1920–2005), biskup pomocniczy krakowski 1958–1964. Świącenia 1946. Arcybiskup metropolita krakowski 1964–1978. Od 1967 kardynał. Wybrany na urząd papieski 16 X 1978, sprawował go do swojej śmierci w 2005. Święty Kościoła katolickiego.

²⁰¹ Halina Doria Dernałowicz (1894–1980), przewodnicząca Stowarzyszenia Młodych Ziemianek. W 1937 założyła Świecki Instytut Przemienienia Pańskiego, będący jednym z pierwszych świeckich instytutów życia konsekrowanego w Polsce, który został zatwierdzony przez papieża Piusa XII w 1947.

²⁰² Maria Machnowska, brak bliższych danych.

²⁰³ Stefan Kaczorowski (1899–1988), działacz Stronnictwa Pracy, nestor przedwojennej chadecji, działacz opozycji demokratycznej w PRL, członek KOR i ROPCiO. Po wojnie wraz z Karolem Popielem próbował reaktywować chadeckie SP, na skutek czego musiał wyjechać z Polski zagrożony aresztowaniem. Po krótkich pobytach w Belgii, Francji i Wielkiej Brytanii wyjechał do USA, gdzie był prezesem tamtejszego SP 1947–1948, później w 1956 został wiceprezesem RJN w USA. W 1957 wrócił do Polski. Po powrocie bronił oskarżonych w procesach politycznych. Był też wielokrotnie zatrzymywany za przeciwdziałanie rozbiórkom krzyży i kapliczek przydrożnych 1963–1966.

²⁰⁴ Jacek Woźniakowski (1920–2012), historyk sztuki, pisarz, publicysta i wydawca. Od 1953 wykładowca, 1980–1990 prof. KUL. Sekretarz redakcji „Tygodnika Powszechnego” 1948–1953. Redaktor naczelny miesięcznika „Znak” 1957–1959; założyciel i redaktor naczelny wydawnictwa Znak 1959–1990. Członek założyciel KIK. Uczestnik obrad Okrągłego Stołu. Prezydent Krakowa 1990–1991.

²⁰⁵ Maria Kalina Wójtowicz (1928–2017), doktor nauk medycznych, lekarz ginekolog; członkini „Ósemki” (obecnie IPW).

²⁰⁶ Inżynier Bernacki, brak bliższych danych.

²⁰⁷ Józef Cyrankiewicz (1911–1989), dziennikarz, członek władz PPS i PZPR, pięciokrotny premier RP i PRL w latach 1947–1952 i 1954–1970, przewodniczący Rady Państwa w latach 1970–1972.

²⁰⁸ Michał Marian Zembrzowski OSPPE (1908–2003), duszpasterz polonijny. Wstąpił do paulinów 1926. Świącenia kapłańskie 1934. Mistrz nowicjatu, przeor konwentu, duszpasterz polonijny na Węgrzech 1934–1948 i w Rzymie 1948–1951. Od 1951 w USA. Od 1953 budowniczy sanktuarium MB i centrum polonijnego w Doylestown (Pensylwania).

²⁰⁹ Jan Zaręba (1910–1986), ksiąǳ, pełnił liczne funkcje w KMG, m.in. od 1956 oficjał Trybunału Metropolitalnego, przewodniczący Wydziału ds. Zakonnych, kanonik kapituły prymasowskiej, od 1958 ekonom kapituły. Świącenia

28 stycznia 1960, czwartek

Warszawa

9.00 Wydział Spraw Zakonnych przy al. Szucha. Zebrani są referenci diecezjalni spraw zakonnych. Są niemal wszyscy referenci, chociaż w niektórych diecezjach referenci nic nie wiedzieli o konferencji, pomimo uchwały Konferencji Plenarnej Episkopatu. Wygłaszam referat na temat – **położenie zakonów w Polsce** i zadania zakonnych referentów w kuriach diec[ezjalnych]. Ks[iądz] **prof. Nowicki** to samo zagadnienie ujmuję od strony prawnej. Rozpoczyna się dyskusja. – Muszę iść na zebranie Komisji Soborowej Zakonów w Polsce.

11.30 Konferencja **Komisji Soborowej Zakonów** – powołana *vi facultatem specialissimorum*²¹⁰ – do zebrania materiałów z rzeczywistości polskiej życia zakonnego. Idzie o to, by Sobór miał naświetlenie życia zakonnego, prowadzonego *via extraordinaria*²¹¹; by w odpowiednich komisjach zakonnych myślano i o tym, jak rzeczywistość nasza kształtuje życie zakonne, jakie należy wyprowadzić wnioski dla przyszłości zakonnej w Polsce i w świecie. Pracuje: ks. **Warol**²¹², ks. **Wawryn**, ks. **Waczyński**, o. **Bar**²¹³, ks. **Schletz**²¹⁴, o. **Przybylski**, ks. **Baron**²¹⁵, ks. **Żuchowski**²¹⁶. Powołano komisje, które przystępują do pracy. W ciągu roku należałoby przedstawić projekt memoriału do Soboru.

17.00 Przegląd prac w filii Instytutu Ś[lubów] J[asnogórskich] i w Sekretariacie Tyśiąclecia Chrztu.

29 stycznia 1960, piątek

Warszawa

8.15 **Lwowianka**, wracająca do siebie, prosi o błogosławieństwo. Informuje o sytuacji K[ościół]a w mieście.

1934. Kanclerz kurii gorzowskiej 1945–1948. Biskup pomocniczy włocławski 1963–1969. Biskup diecezjalny włocławski 1970–1986.

²¹⁰ *Lac*. mocą nadzwyczajnego upoważnienia.

²¹¹ *Lac*. drogą nadzwyczajną, nadzwyczajnym sposobem.

²¹² Ksiądz Warol, brak bliższych danych.

²¹³ Joachim Roman Bar OMFCnv (1912–1997), profesor prawa kanonicznego, teolog, od 1939 wykładowca w WSD franciszkanów w Krakowie. Świecenia kapłańskie 1935. Pracownik ATK w Warszawie od 1961.

²¹⁴ Alfons Franciszek Schletz CM (1911–1981), historyk, redaktor, wydawca; zasłużony dla rozwoju badań nad historią Kościoła w Polsce. Założyciel w 1946 i wieloletni redaktor do 1981 periodyku naukowego „Nasza Przeszłość. Studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce”. W 1928 wstąpił do Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Wincentego à Paulo. Świecenia kapłańskie 1936. Podczas wojny zaangażowany w tajne nauczanie we Lwowie. W 1941 doktorat na tajnym Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. W 1946 habilitacja na Wydziale Teologicznym UW.

²¹⁵ Józef Baron CM (1895–1976), zastępca wizytatora Zgromadzenia Misjonarzy św. Wincentego à Paulo 1955–1957, a potem wizytator Zgromadzenia Misjonarzy św. Wincentego à Paulo 1957–1961. W Zgromadzeniu Misjonarzy św. Wincentego à Paulo od 1913. Świecenia kapłańskie 1920. Rektor Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie 1945–1955.

²¹⁶ Alojzy Żuchowski SAC (1913–1994), sekretarz generalny Konferencji Wyższych Przełożonych Zakonnych w Polsce od 1957. Świecenia kapłańskie 1940. Dyrektor Wydziału Spraw Zakonnych w Sekretariacie Prymasa Polski w latach 1962–1977. Pierwszy radca generalny (wicegenerał) stowarzyszenia i przedstawiciel polskiej grupy językowej przy Zarządzie Generalnym 1977–1983, rektor domu generalnego, rekolekjonista.

M. **Kąkolówna**²¹⁷ – o ciężkiej sytuacji w Duszpasterstwie Dobroczynnym.

Ks[iaźdz] **Schletz** z „Naszą Przeszłością”²¹⁸. Przynosi komplet wydawnictwa i komplet kłopotów wydawniczych.

9.30 B[isku]p **Kaczmarek** – sytuacja w Kielcach. Biskup nie pojechał na urlop, gdyż rozpoczął się szturm prasowy na biskupa, a b[isku]p uważa, że w tym wypadku wyjeżdżać nie może. Ponowiłem swoją prośbę, by dla ostudzenia problemu b[isku]p wyjechał na kilka miesięcy na urlop do Krynicy. Zastąpi go bp **Jaroszewicz**²¹⁹. B[isku]p skłania się do tej prośby. Czy pojedzie? Jest bardzo chwiejny, mówi wiele o swoich cierpieniach w więzieniu. W ogóle, mówi bardzo wiele. Dochodzą głosy z terenu bardzo niechętnie biskupowi. Świeccy są zdania, że pozycja biskupa po procesie jest taka, że nie warto go bronić. Współwięźniowie biskupa wypowiadają się przeciwko niemu (K[azimierz] Studentowicz²²⁰).

M[atka] **prowincajna** S[iostr] Misjonarek Franciszkanek, z Francji²²¹ – po przeprowadzeniu wizytacji kanonicznej w Polsce, z nowymi przełożonymi domowymi i jubilatkami.

Ks[iaźdz] **Jerzy Pawski**²²² – sprawy D[uszpasterstwa] D[obroczynnego].

Ks[iaźdz] dziekan **Malesa**²²³, nowo mianowany dziekan w Grójcu – błogosławieństwo na pracę.

Irena i Lucjan **Pławscy**²²⁴, plastycy z Przyryнку – proszą o poparcie wobec duchowieństwa. Brak pracy.

²¹⁷ M. Kąkolówna, brak bliższych danych.

²¹⁸ „Nasza Przeszłość”, czasopismo naukowe wydawane przez Instytut Teologii Księża Misjonarzy w Krakowie od 1946, poświęcone historii Kościoła katolickiego. Jego założycielem był ks. Alfons Franciszek Schletz CM, który kierował pismem do 1981. Kolejnymi redaktorami naczelnymi byli: ks. Tadeusz Gocłowski 1981–1982, ks. Jan Dułała CM 1982–2004, ks. Stanisław Rospond CM 2004–2011. Od 2011 redakcją kieruje ks. Wacław Umiński CM. Do chwili obecnej ukazało się 128 tomów.

²¹⁹ Jan Jaroszewicz (1903–1980), biskup pomocniczy kielecki 1957–1967. Świecenia 1925. Doktorat z teologii w Fryburgu. W czasie II wojny światowej rektor seminarium duchownego w Kielcach. Wikariusz generalny diecezji od 1949. W 1951 aresztowany z bp. Czesławem Kaczmarkiem i skazany na 4 lata więzienia. Zwolniony w 1955. Biskup diecezjalny kielecki 1967–1980.

²²⁰ Kazimierz Studentowicz (1903–1992), prawnik, publicysta, działacz polityczny (SP), uczestnik powstania warszawskiego. Więzień stalinowski w latach 1950–1956 (skazany na 15 lat więzienia za nieudaną próbę ucieczki do Szwecji, zwolniony na mocy amnestii). Członek KIK od 1957. W latach 70. publikował teksty o tematyce ekonomicznej w „drugim obiegu”.

²²¹ Catherine Crowley, im. zakonne Mary Clera of Jesus FNM (1890–1981), Irlandka, wikaria prowincjalna zgromadzenia misjonarek franciszkanek 1960–1963. Do zgromadzenia wstąpiła 1907. Pierwsze śluby 1909, śluby wieczyste 1912. Mistrzyni nowicjatu w Kijowie 1909–1912, podmistrzyni nowicjatu w Odessie 1914–1921. Założycielka pierwszej fundacji zgromadzenia w Polsce – w Łabuniach 1922. Przełożona domu w Winnipeg w Kanadzie 1923–1929. Przełożona w Łabuniach i sukcesywnie w Radecku i Kłemeszowie 1933–1960.

²²² Jerzy Pawski MIC (1902–1968), ksiądz, pracownik KMW, redaktor „WAW”. Świecenia 1932. Przed II wojną światową związany ze środowiskiem B. Piaseckiego i Ruchem Narodowo-Radykalnym. Redaktor naczelny miesięcznika „Pro Christo. Wiara i Czyn” 1933–1938. Wystąpił w 1947 ze zgromadzenia księży marianów. W 1950 inkardynowany do archidiecezji warszawskiej. Od 1962 pomagał duszpastersko w parafii Świętej Trójcy w Żąbkach.

²²³ Stanisław Malesa (1910–1976), ksiądz, proboszcz parafii Grójec i dziekan dekanatu grójeckiego 1959–1976. Członek Kolegium Wydziału Duszpasterstwa i Komisji Duszpasterstwa Wiejskiego KMW. Świecenia kapłańskie 1937. Wiakriusz parafii Matki Bożej Loretańskiej do 1952. Administrator parafii Glinianka 1952–1959. Kanonik prymasowskiej kapituły łowickiej od 1972.

²²⁴ Irena Pławska (1917–1991) i Lucjan Pławski (1909–1984), rzeźbiarze z Warszawy, specjalizujący się w rzeźbie sakralnej.

Jadwiga Poleszak²²⁵ (s. Columba OSB) mówi o **Croisade Mariale**²²⁶. Pragnie sprawę oprzeć o Komisję Maryjną lub o Jasną Górę. Jestem zdania, że nie należy sprawy rozciągać na Polskę, która teraz ma swoje Millenium. Pani P[oleszak] chętnie się zgadza.

12.30 K[azimierz] Studentowicz – po powrocie z USA. Wiele mówi o swoich rozmowach z możnymi tego świata w USA. Często wpada w zapał. Widzi sytuację w bardzo ciemnych barwach. Podobnie – Polskę. Ma rozwiązania, które chciałby realizować. Potrzeba poparcia. Proszę, by rozmawiał z bp. Klepaczem.

17.00 Szpital **Sióstr Elżbietanek**²²⁷ – odwiedzam ks. St[efana] **Ulatowskiego**²²⁸ i chorych na oddziałach.

19.00 Kolęda u sióstr elżbietanek, krótkie przemówienie i rozmowa z dr. **Sitkowskim**²²⁹ o roentgenie dla szpitala z daru NCWC²³⁰.

30 stycznia 1960, sobota

Warszawa

10.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej]. Omawiamy sprawę Duszpasterstwa Dobroczynnego, pracę w Centrali. Referuje ks. kan. **Kliszko**. Postanawia się dać urlop zdrowotny Z[ofii] Czackiej, przeprowadzić Komisję dla zbadania całokształtu pracy i przedstawienia wniosków.

Sprawy personalne. Koniec sesji o godz. 14.30.

17.00 Prof[esor] **Trzcńska-Kamińska**²³¹ – przedstawia nam projekt tablicy pamiątkowej dla kard. Hlonda²³² w archikatedrze. Wręczamy napis na pomniku. Proszę o projekt kosztorysu.

20.00 Pierwsza Sobota Królowej Polski w kaplicy domowej.

²²⁵ Jadwiga Poleszak, brak bliższych danych.

²²⁶ *Fr.* Krucjata Maryjna.

²²⁷ Chodzi o szpital św. Elżbiety na warszawskim Mokotowie. Obecnie Mokotowskie Centrum Medyczne św. Elżbiety.

²²⁸ Stefan Ulatowski (1902–1978), ksiądz, doktor teologii, proboszcz parafii MB Królowej Polski w Aninie 1957–1973. Świecenia 1930. W młodości związany z ks. W. Kornilowiczem i środowiskiem Lasek (spotkania tzw. Kółka często odbywały się w jego domu). Proboszcz parafii św. Anny w Piasecznie i dziekan dekanatu piaseczyńskiego 1945–1957. Aresztowany 1953.

²²⁹ Wacław Stanisław Sitkowski (1924–2010), kardiochirurg, profesor nauk medycznych, powstaniec warszawski. Jeden z pionierów polskiej kardiochirurgii, nauczyciel polskich kardiochirurgów, w tym Zbigniewa Religi.

²³⁰ National Catholic Welfare Council (wcześniej, 1917–1922, National Catholic War Council), amerykańska organizacja katolicka zajmująca się pomocą charytatywną i finansową, szczególnie w zakresie opieki społecznej.

²³¹ Zofia Trzcńska-Kamińska (1890–1977), rzeźbiarka i medalierka, autorka rzeźb o tematyce sakralnej, m.in. tablicy pamiątkowej ślubów jasnogórskich Jana Kazimierza w sali rycerskiej klasztoru na Jasnej Górze (1957), pomnika kard. Augusta Hlonda w archikatedrze św. Jana w Warszawie (1960) oraz figury św. Józefa w kościele oo. dominikanów na Służewie w Warszawie.

²³² August Hlond SDB (1881–1948), kardynał, prymas Polski. Świecenia 1905. Biskup diecezjalny katowicki 1926. Arcybiskup metropolita gnieźnieński i poznański 1926–1946, arcybiskup metropolita gnieźnieński i warszawski 1946–1948. Prymas Polski 1926–1948. Kardynał od 1927. Sługa Boży.

31 stycznia 1960, niedziela**Warszawa**

10.00 W bazylice Najśw[iętszego] Serca Jezusowego na Pradze, z okazji 100-lecia założenia zgromadzenia ks[ięży] salezjanów²³³, wygłaszam na sumie kazanie okolicznościowe. Po sumie, w podziemiach bazyliki rozstrzygnięcie konkursu katechetycznego klas czwartych i piątych. W całej parafii, na 10 szkół, w żadnej już nie jest wykładana religia. Zorganizowano przy parafii 70 kompletów, na które młodzież szkół podstawowych uczęszcza w 90 proc.; młodzież licealna, z powodu przejazdów, uczęszcza w mniejszym procencie. W konkursie brano bardzo żywy udział; w półfinale wybrano 14 dzieci do finału. Odpowiedzi dzieci były zadziwiająco inteligentne.

Po obiedzie wystosowaliśmy depeszę do abp. Baraniaka, z pozdrowieniami na 100-lecie Zgromadzenia.

²³³ Towarzystwo św. Franciszka Salezego zostało założone 18 XII 1859 przez ks. Jana Bosko (1815–1888), świętego Kościoła katolickiego, w celu pogłębiania pracy duszpasterskiej z dziećmi i młodzieżą. Salezjanie przybyli na teren Polski w 1898, ich pierwsza placówka została założona w Oświęcimiu.

LUTY

1 lutego 1960, poniedziałek

Warszawa – Gniezno

Na Mszy św. J[erzy] **Zawieyski**. Pragnie kilka słów zamienić. Ma się spotkać z Wł[adysławem] **Gomułą**, na najbliższej sesji Rady Państwa. Pyta o sprawę bp. **Kaczmarka**. Odpowiadam: sprawę komplikuje napaść prasy na biskupa. Ostatnie^a wystąpienie „Życia Literackiego” z imperatywnym nakazem: „Biskup musi ustąpić”, nie ma nic wspólnego z szukaniem spokojnej drogi do rozstrzygnięcia zagadnienia. Nadto kampania prasy przeciwko osobie prymasa Polski, akcja podatkowa na Z[iemiach] Z[achodnich]²³⁴ – wszystko to wskazuje na sytuację, w której nie można nic posunąć sprawy. B[isku]p K[aczmarek] był gotów jechać do Krynicy, zamówił sobie pokój; ale wobec wybrków „Życia Literackiego” zatrzymał się i siedzi w Kielcach. Gdyby J[erzy] Z[awieyski] miał zapytanie od p. Wł[adysława] G[omułki] w tej sprawie, może odpowiedzieć, że w takiej atmosferze nie może prowadzić spraw. Ufam, że bp K[aczmarek] wyjeżdżie na urlop, ale nie trzeba go drażnić i prowokować. Wobec sprawy Z[iem] Z[achodnich] i akcji przeciwko życiu – sprawa bp. K[aczmarka] maleje. Oczekujemy od Znak, że stanie w obronie Z[iem] Z[achodnich], że zajmie stanowisko wobec rozporządzeń min. **Barańskiego**²³⁵ o spędzaniu płodu. To są sprawy ważniejsze.

Przychodzą odgłosy wystąpienia St[anisława] **Stommy**²³⁶ w Holandii. Pytają stamtąd: kto jest p. Stomma? Referat wywołał niepokój. Te wyjazdy chyba nie pomagają Kościołowi, gdyż źle informują o prawdziwej sytuacji Kościoła. „Nie możecie być chłopcami od posyłek – mówię J[erzemu] Z[awieyskiemu] – musicie umieć stawiać zagadnienia katolickie zasadniczo”. J[erzy] Z[awieyski] chciał iść. Prosiłem, by został na śniadaniu.

^a W rękopisie po słowie ostatnie: niewyraźny, skreślony wyraz.

²³⁴ Chodzi o akcję nakładania wysokich podatków na placówki kościelne na Ziemiach Zachodnich i Północnych w celu zagrożenia ich przejęciem w razie nieprzychylnych postawy miejscowego duchowieństwa wobec władz komunistycznych.

²³⁵ Rajmund Barański (1894–1971), minister zdrowia 1956–1960, minister zdrowia i opieki społecznej 1960–1961.

²³⁶ Stanisław Stomma (1908–2005), doktor habilitowany prawa, publicysta i polityk. Usunięty z UJ 1950–1956. Poseł na Sejm PRL (członek Koła Poselskiego Znak) 1957–1976. Współzałożyciel i 1946–1953 redaktor naczelny miesięcznika „Znak”. Od 1946 członek redakcji „Tygodnika Powszechnego”. Współzałożyciel warszawskiego KIK. Przewodniczący Prymasowskiej Rady Społecznej 1981–1984. Uczestnik obrad Okrągłego Stołu. Senator pierwszej kadencji Senatu RP 1989–1991.

8.45 Po śniadaniu – m. **Teresa Stępówna**²³⁷, przełożona gen[eralna] Rodziny Maryi. Żali się na wizytatora, ks. Kazika²³⁸, że zapowiada zmianę ubioru sióstr. Odp[owiedź]: trwa wizytacja, żadne projekty zarządzeń nie były dotąd zgłoszone. Czy Matka nie ma ważniejszych spraw? Nie troszczy się o strój duszy, a myśli o fatalaszkach. Podobno kursują memoriały. Wszystko to świadczy, że w zgromadzeniu dobrze się nie dzieje, brak ducha posłuszeństwa. Nachodzenie ks[ięży] biskupów i innych kapłanów utrudnia pracę wizytatorowi. Matka dotychczas nie zajęła lojalnego stanowiska wobec wizytacji, chociaż jest ona z mego polecenia. Nie umie ustosunkować się do zarządzeń wizytacji, popiera siostry usunięte, chociaż wiele zaszkodziły Zgromadzeniu. Pisz do nich listy nieszczerze i dwuznaczne, robiąc nadzieje „na odegranie się”, gdy skończy się wizytacja. To wszystko nie jest w dobrym duchu. Matka musi sobie przemyśleć spokojnie swoje zachowanie się. Polecam matce odprawić tygodniowe rekolekcje w Częstochowie.

9.10 O[jciec] **Br[onisław] Wilk** – w sprawie Zgromadzenia Sióstr Rodziny Maryi. Informuję o swoich zarządzeniach. Pojedzie do Krakowa ze sprawami zleconymi. Załatwi w ciągu tygodnia.

10.00 Wyjazd do Gniezna z ks. kan. J[anem] **Zarębą**. Droga do Łowicza czysta. Od Łowicza zaczyna się śnieg, od Kutna tańczymy jak na łyżwach. Można się posuwać bardzo powoli.

15.00 W **Gnieźnie**. Jest bp **Czerniak**. Przychodzi bp **Bernacki**. Przekazuje informacje co do domu bp. Czerniaka. Przekazane są sumy na odbudowę.

2 lutego 1960, wtorek Gniezno

Dziś 11-ta rocznica ingresu na stolicę Prymasowską św. Wojciecha, w Gnieźnie. Korzę się przed Bogarodzą Dziewicą, w poczuciu swej nieudolnej służby. Wszystko, co Bóg pozwolił uczynić, składałam dziś w niepokalane dłonie Pani Jasnogórskiej. Przepraszam, że moja służba jest tak licha i tak mało owocna, że nie zdołałem uchronić Kościoła od niejednego nieszczęścia.

9.00 B[isku]p **Czerniak** – omawiamy jutrzejszą konferencję ks[ięży] dziekanów, konferencję Komisji Duszpasterskiej; uzupełniamy kalendarz czynności na najbliższy okres czasu.

²³⁷ Teresa Katarzyna Stępa (Stępówna) RM (1882–1977), przełożona generalna zgromadzenia z siedzibą w Warszawie 1947–1960. Od 1902 w Zgromadzeniu Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi we Lwowie (śluby wieczyste 1910), z zawodu nauczycielka. W czasie powstania warszawskiego aresztowana przez Niemców, wywieziona do obozu koncentracyjnego w Ravensbrück 1944–1945.

²³⁸ Walenty Kazik SJ (1916–2003), od 1957 vicesuperior w Otwocku. Święcenia 1944. W 1953 złożył śluby wieczyste, spełniał posługę kapłana u sióstr obliczanek, przygotowywał rekolekcje, które potem prowadził w różnych domach zakonnych sióstr. Jemu także prymas zlecał wizytacje kanoniczne poszczególnych domów czy całych zgromadzeń zakonnych.

10.30 Ks[ia]dz **Markiewicz**²³⁹ z Ustki – omawia swoje poczynania duszpasterskie w swojej parafii.

12.30 Arc[y]b[isku]p **Baraniak** – omawiamy cały szereg spraw. M[iędy] in[nymi] zapewniam o swoim udziale w pielgrzymce księży obozowych w Kaliszu. Otrzymuję ciekawe informacje o życiu religijnym Polonii w Niemczech. Omawiamy sprawę bp. Cz[esława] **Kaczmarka**.

13.00 U bp. **Czerniaka** – w pierwszą rocznicę jego konsekracji. Przy obiedzie przemawia abp **Baraniak**, „roczny jubilat” i ja.

15.00 Kończymy rozmowę z abp. Baraniakiem.

19.00 W **bazylice** uroczystość Matki Bożej Gromnicznej. B[isku]p **Czerniak** poświęca świecę, prowadzi procesję wokół katedry i celebkuje sumę. Ja wygłaszam przemówienie po sumie. Ludzi jest niezwykle dużo, zwłaszcza gromada młodych mężczyzn. Modlimy się gorliwie o to, by światłość nasza nie była ciemnością.

20.30 Na wieczery ks[ię]ż, ks. J[an] **Zaręba** oraz ks. J[an] **Michalski**.

3 lutego 1960, środa

Gniezno

Msza św. w domu. Przybyła prowincjalna siostr elżbietanek, **matka Aniela**²⁴⁰. Po Mszy św. ks. prof. **Bolz**²⁴¹ przedstawia swoją rozprawę doktorską „o niewolnictwie u Cyserona” i prosi o pozwolenie na drukowanie. Otrzymuje zezwolenie na druk tezy i kilku artykułów naukowych (w „Meandrze”²⁴²).

9.00 M[atka] **Aniela**, elżbietanka, prowincjalna – żali się na podejrzliwość ks. rektora **Pacyny**²⁴³, który utrudnia siostram pracę w seminarium. Gotowa jest wycofać siostry z seminarium. Oświadczam, że na opuszczenie seminarium nie zgody się. Natomiast swoje kłopoty siostra ujmie na piśmie. Niedługo będzie Komisja Rewizyjna, zobaczymy, jakie spostrzeżenia poczyni.

²³⁹ Wiktor Markiewicz (1908–1994), ksiądz, proboszcz parafii Najświętszego Zbawiciela w Ustce 1957–1977. Świecenia 1935. Proboszcz parafii Trzebież 1950–1957.

²⁴⁰ Matka Aniela CSSE, właśc. Balbina Tomczak (1899–1970), przełożona prowincji poznańskiej elżbietanek 1958–1969 (przed ukończeniem kadencji 19 XII 1969 doznała silnego paraliżu). Do zgromadzenia wstąpiła w Poznaniu w 1921. Pierwszą profesję zakonną złożyła w 1924.

²⁴¹ Adam (Bogdan) Bolz (1913–1993), ksiądz, doktor nauk humanistycznych, ceremoniarz. Wykładowca liturgiki i języków klasycznych w PWSD w Gnieźnie. Kanonik. Świecenia 1938. Tuż przed śmiercią nominowany na członka Komisji Neolatynistycznej Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej PAN.

²⁴² „Meander”, czasopismo naukowe poświęcone szeroko rozumianej wiedzy o antyku. Ukazuje się nieprzerwanie od 1946. Pierwszym redaktorem naczelnym był prof. Kazimierz Kumaniecki. Pismo powstało na odradzającym się UW. Obecnie pismo wydaje Komitet Nauk o Kulturze Antycznej PAN.

²⁴³ Józef Pacyna (1906–1985), ksiądz, od 1937 wykładowca i 1947–1963 rektor PWSD w Gnieźnie (z przerwą 1953–1956, w okresie uwięzienia prymasa). Pełnił też inne funkcje (m.in. sędzia i egzaminator prosynodalny, cenzor ksiąg religijnych). Świecenia 1930. W czasie II wojny światowej robotnik przymusowy w Rzeszy. Proboszcz parafii św. Wawrzyńca w Gnieźnie 1963–1982.

9.30 B[isku]p **Bernacki** w sprawach kurialnych. Składa plan inwestycyjny dla odbudowy bazyliki.

10.15 **Konferencja księży dziekanów** w sem[inarium] arcyb[isku]pim. Wygłaszam referat nt. obecnej sytuacji Kościoła. Omawiam: 1) Synod rzymski a konieczność synodu gnieźnieńskiego; 2) Sytuacja w seminariach duch[ownych] po wprowadzeniu nadzoru ustawy z 1932 r.; 3) Sprawa Kół Księży „Caritas”, PAX-u i sankcji karnych.

Drugi referat wygłasza ks. **Szymański**²⁴⁴, ojciec duchowny, nt. powołań kapłańskich dla archidiecezji. Referat długi, przeładowany psychologią, w drugiej części raczej pozytywny, podający szereg sposobów pielęgnowania powołań. B[isku]p **Czerniak** informuje o programie prac duszpasterskich na najbliższy okres. Zabrał głos **delegat KUL**, ks. **Bania**²⁴⁵, który przedstawił sytuację uczelni po ostatniej akcji wrogiej uczelni oraz sytuację w TP KUL. Ks[iądz] **Raiter** informuje o sprawach **katechetycznych**. Pada głos, że próbuje się zabraniać dzieciom szkolnym chodzenia na katechizację przykościelną. W Żninie rozdano rodzicom materiał uświadamiający dla dzieci; rodzice mają obowiązek uświadamiać dzieci, z pomocą tych materiałów.

Ks[iądz] **prokurator** seminarium²⁴⁶ – informuje o sytuacji płatniczej w Semin[arium] Arc[y]b[isku]pim. Ciężą podatki, które rosną i grożą licytacją; zaległości podatku lokalowego przekraczają 300 tysięcy. Rocznie podatek lokalowy wynosił około 80 tysięcy, dziś chce się te podatki podnieść do 120 tys. rocznie. A nie brak i innych podatków. Usiłuje się obciążyć „stołówkę klerycką” podatkiem przemysłowym.

Zebranie ks[ięży] dziekanów zakończyło się o godz. 13.30.

Po obiedzie zebrał się o godz. 15.00 **Wydział Duszpasterstwa**, zreorganizowany, w nowym składzie. Ks[iądz] bp **Czerniak** kreśli charakter pracy naszej w Wydz[iale] Duszp[asterskim] – ks. **Batkowski**²⁴⁷ zebrał swe spostrzeżenia o „kapłanie w oczach Wiernych” z rozmów przygodnych w wagonach itp. Referat krótki, ale bardzo ciekawy. Pominął problem linii pracy i życia w pracy: czy izolacjonizm, czy trzymanie się linii penetracji (ks. Zimny²⁴⁸). Dziś wytwarza się doskonała izolacja księży, jak mówi – klan księży, z własną problematyką. Proszę o powrót księży do życia codziennego. Przemawia

²⁴⁴ Stanisław Szymański (1901–1964), ksiądz, ojciec duchowny i wykładowca teologii ascetycznej i mistycznej w PWSD w Gnieźnie od 1948. Świecenia 1927. Więzień obozu w Dachau. W czasie uwięzienia prymasa musiał przez 3 lata przebywać poza archidiecezją.

²⁴⁵ Józef Bania (1911–1992), ksiądz, pracownik KUL (brak danych w których latach). Świecenia 1935. Nauczyciel religii w Choborzu od 1935. Od 1938 proboszcz parafii Smyga na Wołyniu. W 1939 kapelan WP.

²⁴⁶ Chodzi o ks. Franciszka Kobsa (1920–1996). Od 1958 sprawował funkcję prokuratora ASD w Gnieźnie i referenta do spraw majątkowych przy Kurii Metropolitalnej w Gnieźnie. Świecenia 1953.

²⁴⁷ Józef Batkowski (1912–2007), ksiądz, proboszcz parafii św. Apostołów Piotra i Pawła w Toruniu na Pogórze 1957–1987. Świecenia 1935. W czasie II wojny światowej więzień obozów Sachsenhausen-Oranienburg i Dachau, ofiara zbrodniczych eksperymentów pseudomedycznych. Po 1945 proboszcz m.in. parafii w Mielżynie, Bydgoszczy. Prałat. Członek rady kapłańskiej w archidiecezji gnieźnieńskiej.

²⁴⁸ Henryk Zimny (1912–2002), ksiądz, proboszcz parafii św. Józefa w Bądczu 1953–1962. Świecenia 1937. Proboszcz parafii św. Mikołaja w Inowrocławiu 1962–1968, parafii św. Jana Apostoła w Mogilnie 1968–1981. Rezydent w parafii św. Antoniego w Toruniu 1981–2002.

się za zbliżeniem się do ludu przez serdeczne, braterskie kontakty z ludźmi, przy każdej okazji. Najważniejsza sprawa – życzliwość braterska dla wszystkich. Na podstawie małej ankiety ks. **Pomin**²⁴⁹ ocenia stosunek wiernych do kazań. Dyskusja ustawia problem krańcowo: oceny optymistyczne i pesymistyczne. Dostrzega się, że nie zawsze przekazuje się tematykę Wielkiej Nowenny.

Program Kongresu Maryjnego w Bydgoszczy omawia bp **Czerniak**. Ma to być takie „uderzenie” na Bydgoszcz pod hasłem: „**Składamy hold Matce^a Bożej Byd[goskiej]**”. Projekt ten przyjmuje się do wykonania.

17.00 W bazylice oglądam **archiwum a[rchi]diecezjalne** i prace systematyzujące. Najpierw – pracownię na dole, świeżo przygotowaną dla pracowników naukowych, którzy już tu mogą pracować. Później – w wieży katedralnej, gdzie przygotowuje się na dwóch poziomach miejsce na metalowych regałach dla starych druków, rękopisów i inkunabułów. Po przeniesieniu tutaj zbiorów rozpocznie się prace w pozostałych salach. Jest to wielki krok naprzód ku uporządkowaniu zbiorów i ich uprzystępnieniu.

W wykopach nawy głównej oglądam nowe odkrycia posadzki romańskiej i nowe fragmenty murów romańskich. Wśród tych odkryć już zagubiono orientację, ile kościołów tu stało. Prof[esor] **Żurawski**²⁵⁰ widzi co najmniej trzy kościoły romańskie. Poniżej poziomu tych fragmentów widać wielkie popielisko, może po pierwszej katedrze Mieszkowej. W głębokim dole widać coś w rodzaju dzisiejszej piscyny z wapna, bez dna, ułożonej w stosunku bardzo niewyraźnym do wszystkich dotychczasowych fragmentów starych budowli. Może to jeszcze jeden ślad nowej budowli, dotychczas nieznanej.

4 lutego 1960, czwartek Gniezno

W nocy przyjechał z Warszawy prof. **Zachwatowicz**²⁵¹ z asystentem romanistą, docentem N.²⁵² Badać będą relikty romańskie, odkryte w archeologicznych wykopach w nawie głównej bazyliki.

10.00 **Doroczna sesja** sprawozdawcza Trybunału Metrop[olitalnego] Gnieźnieńskiego. Składa sprawozdanie oficjał ks. kan. J[an] **Zaręba**. Narzeka się na adwokatów w Trybunale Pelplińskim, którzy mrożą sprawy z tytułu symulacji konsensu. Narzeka się też na oficjała tarnowskiego, ks. **Dziedzicha**²⁵³, który w wyrokach podaje motywy obrażające trybunały

^a W rękopisie po słowie *Matce* skreślone słowa: Boga Człowieka.

²⁴⁹ Tadeusz Pomin (1920–1985), ksiądz, proboszcz parafii św. Stanisława Biskupa i Męczennika na osiedlu Siemieczech w Bydgoszczy 1957–1971. Proboszcz parafii św. Michała Archanioła w Gnieźnie i dziekan gnieźnieński 1971–1985. Świecenia 1948.

²⁵⁰ Profesor Żurawski, brak bliższych danych.

²⁵¹ Jan Zachwatowicz (1900–1983), architekt, profesor Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej. Generalny konserwator zabytków w latach 1945–1957. Był autorem koncepcji odbudowy Starego Miasta w Warszawie.

²⁵² Brak bliższych danych nie pozwala na identyfikację.

²⁵³ Właśc. Ignacy Dziedzic (1904–1968), ksiądz, doktor prawa kanonicznego, wykładowca w WSD w Tarnowie, oficjał sądu biskupiego, od 1936 kanclerz kurii. Świecenia 1928. Kapelan AK i powojennej partyzantki antykomu-

poprzednich instancji. Referat ks. sędziego **Behnkego**²⁵⁴ o wpływie przymusu na ważność małżeństwa. Długa i ciekawa dyskusja. Kończy się moim przemówieniem nt. sylwetki sędziego kapłana, który jest *vir iustus, pacificus, sapiens et prudens, supernaturalis*²⁵⁵.

W archikatedrze pracuje prof. Zachwatowicz z doc. Świechowskim²⁵⁶ (romanista). W czasie obiadu powstaje myśl, by **stworzyć zespół**, który zająłby się opracowaniem dziejów bazyliki. Proszę, by opracowano ramowy plan pracy i w marcu rozważylibyśmy możliwości realizacji.

15.00 Sesja w **seminarium** arcybiskupim. Obecni wszyscy profesorowie i deputaci *pro disciplina*²⁵⁷, w liczbie 18. Ks[iaźdź] **Pacyna** składa suche sprawozdanie z prac zakładu. Ks[iaźdź] **Tokarski**²⁵⁸ (franc[uszanin]), filozof, wygłasza referat o życiowych wartościach filozofii. Ks[iaźdź] prefekt **Fiutak**²⁵⁹ odczytuje wykaz ocen. Wywiązuje się długa dyskusja o wartościach duchowych młodzieży sem[inaryjnej], o rekrutacji powołań, o metodzie wychowania, o grożącym nam dekrete o nadzorze nad seminariami. Sesja trwa do godz. 17.30.

18.00 Ks[iaźdź] prał. **Słomkowski**²⁶⁰ – sprawy KUL, jego pracy w duszpasterstwie stanowym i ośrodku pracy w kuriach. Proszę, by nadal prowadził pracę grupową wśród inteligencji.

19.00 Dalsza dyskusja z prof. **Zachwatowiczem** na temat zespołu historyków sztuki, dla dziejów katedry.

5 lutego 1960, piątek Gniezno

Rano z prof. **Zachwatowiczem** – o pracach przy bazylice.

nistycznej. Aresztowany w 1950 i skazany na 5 lat więzienia (zwolniony w 1955 ze zrujnowanym zdrowiem). Brat ks. Bernardyna Dziedziaka. Prałat papieski.

²⁵⁴ Joachim Behnke (1916–2014), ksiądz, proboszcz w Łopienniu 1958–1967, notariusz KMG; obrońca węzła małżeńskiego oraz sędzia w Trybunale Metropolitalnym. Świecenia 1941. Proboszcz w Żegocinie i Wieczynku 1953–1958. Proboszcz w Klecku 1967–1993. Dziekan dekanatu kleckiego 1965–1992. W 1977 prałat papieski.

²⁵⁵ *Łac.* mąż sprawiedliwy, pokojowy, rozumny i rozważny, nadprzyrodzony.

²⁵⁶ Zygmunt Świechowski (1920–2015), polski historyk sztuki, specjalista w zakresie konserwacji zabytków, badacz sztuki romańskiej, bliski współpracownik prof. Jana Zachwatowicza. Od 1948 pracownik Politechniki Wrocławskiej. Kierownik Katedry Historii Sztuki na Uniwersytecie Wrocławskim 1963–1978. Dyrektor Instytutu Urbanistyki i Architektury na Uniwersytecie Łódzkim 1978–1998.

²⁵⁷ Deputaci *pro disciplina* – opiekunowie w zakresie spraw wychowawczych i formacyjnych, wyznaczeni spoza grona przełożonych seminaryjnych.

²⁵⁸ Mikołaj Tokarski OFMConv (1914–?), doktor filozofii, wykładowca i prof. nadzwyczajny ASD w 1954, wikariusz parafii Wniebowzięcia NMP w Gnieźnie od 1954. Świecenia 1939.

²⁵⁹ Stefan Fiutak (1918–2000), ksiądz, doktor filozofii, wykładowca i wychowawca w PWSD w Gnieźnie. Świecenia 1948. Wicerektor PWSD w Gnieźnie od 1963. Pełnił też różne funkcje w Trybunale Metropolitalnym i w strukturach diecezjalnych. Kanonik kapituły kolegiackiej św. Jerzego na Zamku od 1978.

²⁶⁰ Antoni Słomkowski (1900–1982), ksiądz, prof. zwyczajny od 1946; kanonik kapituły gnieźnieńskiej 1958. Świecenia 1925. Od 1935 wykładowca na KUL, rektor 1944–1951. Więziony 1952–1954. W 1957–1960 ponownie wykładowca na KUL, do usunięcia przez władze komunistyczne. Wykładowca w seminariach duchownych. Założyciel Prymasowskiego Studium Życia Wewnętrznego w Warszawie (1962), Instytutu Świeckiego Chrystusa Króla i Maryi Matki Królowej, ośrodka rekolekcyjnego w Kaniach k. Warszawy.

B[isku]p **Bernacki** – w sprawie dziekana dla Nakła. Dochodzi do wniosku, że kandydat, ks. **Klimacki**²⁶¹, nie cieszy się autorytetem. Wobec czego pozostaje kandydat ks. **Matz**²⁶² z Mroczy.

Ks[iądz] kanclerz **Palewodziński**²⁶³ – dekrety.

Ks[iądz] H[enryk] **Raiter** – sprawy szkolne.

Ks[iądz] dr St[anisław] **Bross**²⁶⁴ – sprawa jego ustąpienia z kapituły. Wobec odmowy na pierwsze propozycje, odczytuję zeznania z akt prowadzonego dochodzenia. Ks[iądz] Bross prosi jeszcze o zwłokę w decyzji. Moje warunki: 1) przez dobrowolne ustąpienie – uniknie się dekretowania; 2) sprawa będzie dyskretna; 3) pozostanie jakiś czas w swoim mieszkaniu i zachowa emeryturę; 4) pomyśli się o beneficjum parafialnym. Ustala się odpowiedź na 9 III [1960].

10.30 Sesja K[urii] **Metropolitalnej** **Gnieź[nieńskiej]** – obraduje nad sprawami bieżącymi.

12.00 Odjeżdża **prof. Zachwatowicz**; umawiamy się na wspólny przyjazd, w dniu 7 marca.

12.30 P[anowie] **Witczakowie**²⁶⁵, którzy remontują sarkofag św. Wojciecha, przenosząc blachy na nową trumnę. Okazują swoją pracę. Im bardziej się przyglądam temu dziełu, tym lepiej widzę, jak każdy szczegół jest tu rzetelnie wypracowany, jak naprawdę jest dziełem sztuki każdy fragment.

13.00 Na obiedzie ks[ięża] biskupi sufragani.

Po obiedzie pracuję nad zaległą korespondencją.

17.00 Ks[iądz] **Kobs** z seminarium, prokurator. Chce ustąpić ze stanowiska. Nie mogę zwolnić, może otrzymać urlop.

19.00 Ks[ięża] b[isku]pi na wieczerzy.

6 lutego 1960, sobota

Gnieźno – Wrocław

9.00 Konferencja z ks. rektorem Pacyną i ks. wicerektorem Kłonieckim. Całokształt spraw. Trudność z s[iostrami] elżbietankami rozstrzyga się tak: 1) ks[iądz] rektor przekaze nadzór

²⁶¹ Ignacy Klimacki (1908–1988), ksiądz, proboszcz parafii św. Wawrzyńca w Nakle 1942–1987, dziekan nakielski do 1963. Świecenia 1934.

²⁶² Edmund Matz (1910–1996), ksiądz, administrator parafii w Mroczy pw. św. Mikołaja 1945–1963. Świecenia 1935. Proboszcz parafii Nakło nad Notecią i dziekan dekanatu noteckiego 1963–1988. Kapelan Jego Świątobliwości.

²⁶³ Edmund Palewodziński (1908–2001), ksiądz, od 1946 notariusz Trybunału Metropolitalnego w Gnieźnie; kanclerz kurii do 1988. Świecenia 1934. Od 1952 kanonik gremialny kapituły w Kruszwicy; od 1958 kanonik gremialny kapituły prymasowskiej w Gnieźnie. Wykładowca konserwacji zabytków w seminarium gnieźnieńskim. Kapelan harcerzy. W czasie II wojny światowej więziony w obozach koncentracyjnych Oranienburg-Sachsenhausen i Dachau, wykorzystywany do eksperymentów pseudomedycznych.

²⁶⁴ Stanisław Bross (1895–1982), ksiądz, pracownik SPP i bliski współpracownik prymasa Wyszyńskiego. Świecenia 1919. Był jednym z organizatorów Akcji Katolickiej w Polsce. Podczas II wojny światowej więziony w Dachau. W 1947 wrócił do kraju i zamieszkał w Warszawie. Po aresztowaniu prymasa w 1953 administrował archidiecezją gnieźnieńską jako wikariusz generalny. Przekraczał swoje kompetencje i doprowadził do podziałów wśród gnieźnieńskiego duchowieństwa. Po uwolnieniu prymasa w 1956 przeszedł na emeryturę.

²⁶⁵ Panowie Witczakowie, brak bliższych danych.

ks[iędzu] prokuratorowi; 2) siostry nie mogą być zwolnione, trzeba więc doprowadzić do porozumienia; 3) ks[iądz] rektor nie może wchodzić między przełożoną domową a zależne od niej siostry; 4) ks[iądz] rektor musi uszanować decyzje przełożonych prowincjalnych wobec siostr domowych; 5) nie można ograniczać władzy przełożonej domowej i zastępować jej przez podwładne jej siły. Należy stać na stanowisku współpracy ks[iędza] rektora i ks[iędza] wicerektora. W czasie pracy Komisji Deputatów – biorą udział ks[iądz] rektor, ks[iądz] wicerektor i ks[iądz] prokurator. Inne drobne sprawy.

12.15 Obiad.

13.15 Wyjazd do Wrocławia z ks. kan. J[anem] Zarębą. Droga w 40 proc. śliska, trzeba posuwać się powoli. Ale pogoda piękna, pola przykryte śniegiem. Pod Wrocławiem czeka bp **Kominek**, który ułatwia dojazd do rezydencji. W mieście niełatwo jest orientować się, gdyż trwa stale odbudowa, zmieniają się kontury miasta i wygląd ulic.

17.00 Podwieczorek w gronie ks[ięży] biskupów i ks[ięży] kapłanów.

17.30 B[isku]p nominat składa przysięgę w kaplicy domowej. Podpisujemy ją wszyscy na świadectwo wiekom o tym, co działo się w polskim Wrocławiu.

18.00 Wieczera w gronie przybyłych ks[ięży] biskupów i kapituły. Jest abp **Baziak**, bp **Pluta**, bp **Stroba** i prawie cała kapituła i kurialiści wrocławscy.

7 lutego 1960, niedziela

Wrocław

Dziś 20 stopni mrozu. Wrocław często wita biskupów zimnicą.

8.30 W domu Instytutu Archidiecezjalnego zebrały się **siostry zakonne** z archidiecezji, przybyłe na konsekrację. Wita nas ks. **Zienkiewicz**²⁶⁶, rektor Instytutu, oraz ks. **Obere**²⁶⁷, który zajmuje się zakonami i duszpasterstwem dobroczynnym. Referentka diecezjalna zakonów żeńskich zdaje sprawozdanie z prac zakonów w archidiecezji; jest ich przeszło 2 i pół tysiąca. Wygłaszam krótkie przemówienie nt. – Jesteście potrzebne Kościołowi świętemu.

9.45 Wyjście do archikatedry. W hallu rezydencji składają swoje pozdrowienia małe dzieci, młodzież szkół i przedstawiciele starszego społeczeństwa. Pochód do katedry wśród rzesz ludu. Na uroczystość przyjechali trzej biskupi z Opola i obydwaj z Gorzowa. Razem jest nas 10. Bardzo wielu księży, chyba połowa z archidiecezji. Uroczystość jest bardzo starannie przygotowana i prowadzona przez młodego ceremoniarza, bardzo spokojnego

²⁶⁶ Aleksander Zienkiewicz (1910–1995), ksiądz, rektor Katolickiego Instytutu Naukowego we Wrocławiu od 1958. Świecenia 1938. Był kapłanem biskupa Kazimierza Bukarby w Pińsku. Od 1943 ukrywał się przed gestapo. Po II wojnie światowej został katechetą. W 1951 prefekt Seminarium Duchownego we Wrocławiu, następnie rektor Wyższego Seminarium Duchownego 1953–1958. Archidiecezjalny duszpasterz młodzieży akademickiej od 1963. Kanonik kapituły katedralnej od 1972. Rektor kościoła św. Piotra i Pawła we Wrocławiu 1976–1994. Sługa Boży.

²⁶⁷ Właśc. Aleksander Oberc (1910–1992), ksiądz, teolog, kanonik kapituły wrocławskiej od 1956. Świecenia 1934. W czasie wojny kapłan AK w okręgu lwowskim, zaangażowany w ukrywanie i ratowanie Żydów (odznaczony medalem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata). W 1944 aresztowany przez gestapo. Dyrektor Caritas we Wrocławiu 1945–1950. Administrator i proboszcz w Muchoborze Wielkim w parafii pw. św. Michała Archaniola 1967–1987.

i opanowanego. Celebra jest pontyfikalna, śpiewa chór katedralny, polifoniczny; ludu pełno, pomimo mrozu. B[isku]p Kominek wygłasza wstępne powitanie. Ja przemawiam z ambony po sumie. Wśród *dona ferentes*²⁶⁸ grupka b[yłych] parafian bp. Urbana, w strojach regionalnych. Uroczystość trwa do godz. 13.30. Kończy się „Boże, coś Polskę...”. Wracamy do rezydencji wśród rzesz ludu, które wypełniają ulicę.

Po krótkim śniadaniu udajemy się do seminarium; tutaj naprzód spotkanie z duchowieństwem w auli. Przemawia ks. dziekan Baron ze Świdnicy. Wygłaszam dłuższe przemówienie.

Obiad dla kilkuset księży trwa blisko 2 godz. Przemawiają kolejno: bp **Kominek**, abp **Baziak**, bp **Jop**, infułat **Bilczewski**²⁶⁹ (wierszem, po łacinie), ks. **Zienkiewicz**, bp **Pluta**, ja i bp **Urban**.

Po obiedzie – rozmowa z bp. **Plutą** i bp. **Strobą**. Idzie o: 1) uzyskanie drugiego sufragana dla Gorzowa – popieram; 2) o losy kościoła św. Jakuba w Szczecinie; 3) o zamieszkanie jednego z biskupów sufraganów w Szczecinie – popieram.

19.00 W **domu s[iostr] elżbietanek** – wieczerza i przemówienie do nowicjatu i przełożonych.

8 lutego 1960, poniedziałek

Wrocław

7.00 W kaplicy s[iostr] karmelitanek – Msza św. i przemówienie.

Małe spotkanie w sali rekreacyjnej, pieśni poetek domowych, wśród których prym wodzi s. **Maria Jolanta Daremniak**²⁷⁰, siostra s. **Kingi**²⁷¹, karmelitanki z Kalisza i Ireny D[aremiak]²⁷² z zespołu świeckiego. Radość prosta, czysta, dziecięca tych czystych serc.

W drodze powrotnej zwiedzamy kościoły: św. Michała (salezjański), Bożego Ciała – w odbudowie i Matki Bożej na Piasku – w odbudowie.

²⁶⁸ *Lac*. niosących dary. Fragment łacińskiej frazy zaczerpniętej z *Eneidy* Wergiliusza: „Timeo Danaos et dona ferentes” (Obawiam się Greków, nawet gdy niosą dary).

²⁶⁹ Kazimierz Bilczewski (1885–1970), ksiądz, prepozyt kapituły metropolitalnej wrocławskiej od 1957. Święcenia 1912. Kapelan wojskowy 1914–1918. Proboszcz i dziekan w Gródku Jagiellońskim 1926–1937. Proboszcz i dziekan w parafii Niepokalanego Poczęcia NMP w Stanisławowie 1937–1941. Aresztowany przez Niemców 1941. Proboszcz parafii św. Maurycego 1946–1953 i 1956–1957. Wikariusz generalny archidiecezji wrocławskiej 1956–1959. Pronotariusz apostolski od 1963.

²⁷⁰ Zofia Jolanta Daremniak OCD (1924–1999), jedna z pierwszych członkiń Instytutu Świeckiego Pomocnic Maryi Jasnogórskiej Matki Kościoła (Instytutu Prymasa Stefana Wyszyńskiego), pracowała w Instytucie 1942–1952. W kwietniu 1952 wstąpiła do zgromadzenia karmelitanek we Wrocławiu. Pierwsze śluby 1953. Śluby wieczyste 1955. Kilukrotnie pełniła funkcję radnej klasztoru.

²⁷¹ Janina Kinga Daremniak OCD (1926–2011), pracowała w domu zgromadzenia w Poznaniu. Do zgromadzenia wstąpiła w 1949 w Kaliszu. Pierwsze śluby 1950. Profesja wieczysta 1954. Od 1985 we Włocławku, jako jedna z sióstr fundatorek.

²⁷² Irena Daremniak (1927–2014), jedna z pierwszych członkiń Instytutu Świeckiego Pomocnic Maryi Jasnogórskiej Matki Kościoła (Instytutu Prymasa Stefana Wyszyńskiego). Śluby wieczyste złożyła w 1957 w Łaskach. W 1958 podjęła pracę w Sekretariacie Prymasa Polski i w nowo powstałym Instytucie Prymasowskim Ślubów Narodu. Sanitariuszka w czasie powstania warszawskiego.

11.00 Odwiedzamy bp. **Urbana** w archiwum, który nam pokazuje najcenniejsze zabytki archiwalne.

12.30 Przyjmuję p[ro]aństwa] **Siemięńskich**, rodziców **Róży S[iemieńskiej]**²⁷³ z zespołu i ks. **Kuśmierz**²⁷⁴ [z] T[owarzystwa] J[ezusowego], świeżo obranego prowincjała. Przychodzi ks. H. **Wyszyński**²⁷⁵, profesor prawa rzymskiego na uniwersytecie; człowiek ten wiele wie z zakresu złych zamysłów rządu przeciwko Kościołowi. Dziwnie za dużo. Jego rozmowa nieco robi wrażenie wywiadu. Widać też, że ci księża, którzy kiedykolwiek zaangażowali się w „patriotów”, nigdy w niczym nie pomagali Kościołowi.

13.30 U bp. **Wronki**²⁷⁶ – obiad; oglądamy rezydencję biskupa sufragana. Piękne mieszkanie z widokiem na katedrę i Nadodrę.

16.30 W gronie ks[ięży] profesorów seminarium.

17.00 Akademia okolicznościowa. Przemawia ks. rektor **Latuszek**²⁷⁷. Chóry, orkiestra – moje przemówienie do młodzieży duchownej. Ks[ia]dz L[atusek] mówi dobrze, ale mało młodzieńczo, nie stosuje się do psychiki młodzieżowej. A tu „luda mnogo”, zakład liczący 270 młodych ludzi, ożywionych porywami do pracy. Trzeba się liczyć z ich dynamizmem. Mają świetny chór i dobrego dyrygenta. Orkiestra jest z czasów lagoszowych²⁷⁸, gdy młodzi klerycy musieli 22 lipca chodzić po mieście i trąbić. Ale odrodziła się z własnej inicjatywy alumnów. Rektor jest wspaniały i dzielny. Odnosi się tu wrażenie jakiejś stabilizacji. Zresztą wszystko tu jest ogromne.

18.30 Jesteśmy w rezydencji. Przyszedł ks. **Nęcek**²⁷⁹, inspektor salezjański.

²⁷³ Róża Siemińska (1920–2015), członkini Instytutu Świeckiego Pomocnic Maryi Jasnogórskiej Matki Kościoła (Instytutu Prymasa Stefana Wyszyńskiego). Pielęgniarka, uczestniczka powstania warszawskiego, aktorka Teatru Rapsodycznego, twórczyni milenijnych misteriów na Jasnej Górze, pedagog i teolog, wieloletnia kierowniczka ośrodka „Ostoja” w Krynicy.

²⁷⁴ Antoni Kuśmierz SJ (1910–1967), filozof, prowincjał prowincji małopolskiej jezuitów 1957–1967. W Towarzystwie Jezusowym od 1925. Święcenia 1936. Wykładowca Kolegium Księża Jezuitów w Krakowie i w Nowym Sączu od 1937, rektor tegoż kolegium 1945–1949. Proboszcz parafii św. Mikołaja we Wrocławiu 1950–1957.

²⁷⁵ Właśc. Bolesław Wyszyński (1910–1989), ksiądz, pracownik Roty Rzymskiej i Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Święcenia 1935. W 1941–1945 więzień niemieckiego obozu w Dachau. Od 1945 w Rzymie. W 1950 doktorat z prawa na Uniwersytecie Laterańskim; w 1952 habilitacja. Absolwent Studium Rotalnego; adwokat św. Roty. Rektor Papieskiego Kolegium Polskiego 1965–1978. Współpracownik wywiadu PRL o ps. „Nihil” 1970–1978.

²⁷⁶ Andrzej Wronka (1897–1974), biskup pomocniczy wrocławski 1957–1974, doktor filozofii. Święcenia 1923. Rektor Papieskiego Kolegium Polskiego w Rzymie 1938–1939. W czasie II wojny światowej tajny duszpasterz w Gnieźnie. Administrator apostolski diecezji chełmińskiej 1945–1946 i gdańskiej 1945–1951.

²⁷⁷ Paweł Latuszek (1910–1973), wykładowca i rektor WSD we Wrocławiu 1956–1961. Biskup pomocniczy gnieźnieński 1961–1967, a następnie biskup pomocniczy wrocławski 1967–1973. Święcenia 1935.

²⁷⁸ Prymas Wyszyński nawiązuje do okresu, gdy funkcję wikariusza kapitulnego we Wrocławiu pełnił ks. Kazimierz Lagosz (1951–1956), jedna z czołowych postaci ruchu księży-patriotów.

²⁷⁹ Józef Nęcek SDB (1903–1982), inspektor salezjańskiej prowincji pw. św. Jacka w Krakowie 1957–1963, teolog. Śluby wieczyste 1924. Święcenia 1930. Profesor teologii w Salezjańskim Studentacie Teologicznym w Krakowie 1930–1940. Zagrożony aresztowaniem, udał się do Przemysła, gdzie w latach 1940–1943 uczył kleryków na tajnych kompletach. Dyrektor domu zakonnego i proboszcz parafii MB Ostrobramskiej na Łyczakowie we Lwowie 1943–1946. Dyrektor Małego Seminarium Salezjańskiego w Marszałkach 1946–1947. Dyrektor wspólnoty zakonnej i proboszcz parafii Najświętszego Serca Jezusowego we Wrocławiu 1947–1957. Wykładowca i profesor teologii

Ks[ia]dz Sz.²⁸⁰ – ma coś do powiedzenia o dyr. **Lechu**. Mówi to, co już wiem, że p. Lech jest ciężko chory, że pracuje po nocach, przynosząc do domu pęki akt, że jest niemożliwy, zdenerwowany, tyran dla żony i dzieci, którym nie pozwala się modlić. Słowem, „osobisty wróg Pana Boga”. Ciekawe, na jakim tle to powstało. Taki człowiek nie może być urzędnikiem obiektywnym G[łównego] UdsW. Jest tu raczej sekciarzem, który osobiste uczucia wyraża w urzędowaniu. A dla partii²⁸¹ może to być wygodne.

Po wieczery – **młodzież akademicka** z duszpasterzami. Jest ich przeszło setka; są delegacją 15 tysięcy. Przemawia ks. **Zienkiewicz**, delegacja młodzieżowa i o[jciec] jezuita. Wygłaszam im przemówienie „lipne”, o odpowiedzialności za *bona superflua*²⁸² wobec społeczeństwa i zachęcam do rehabilitacji wielkich słów – życie. Są pogodni, weseli, śmiali, otwarci i Ignący młodymi duszami do Kościoła.

20.30 B[isku]p **Kominek** – sprawy archidiecezjalne i Komisji Duszpasterskiej Episkopatu.

Dość ma dzień na nędzy swojej. Trzeba iść spać.

9 lutego 1960, wtorek

Wrocław – Warszawa

7.00 Msza św. w rezydencji, w intencji bp. Kominka. Zadanie ma olbrzymie, ale i pomoc obmyślił mu Bóg wspaniałą.

8.15 Wyjazd do W[arsza]wy przez Psie Pole, Kępno, Łódź. Droga na przestrzeni 140 kilometrów oblodzona. Zatrzymujemy się w Zduńskiej Woli, przy domu ks[ięży] orionistów²⁸³.

12.00 Przejeżdżamy przez Łódź. Oddajemy listy w kurii diecezjalnej.

14.45 W Warszawie.

15.10 B[isku]p **Jaroszewicz** z Kielc – przedstawia ciężką sytuację diecezji, która jest prowadzona do całkowitego rozkładu przez siły administracji publicznej. Proszę, by przybył jutro, o godz. 10.00.

16.00 Sesja o Metropolitalnym Seminarium św. Jana – półroczna ocena postępów, dopuszczenie do święceń, terminy święceń niższych. Omawiamy dłużej sprawy wychowawcze. Ks[ia]dz rektor otrzymał zaproszenie do kuratorium szk[olnego], dla ustalenia wizytacji skipowej. Otrzymał instrukcję, by po rozmowie z kuratorem zgłosił się do mnie.

moralnej i pastoralnej w WSD Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie n. Wartą 1963–1966. Dyrektor domu salezjańskiego w Częstochowie 1966–1969.

²⁸⁰ Ks[ia]dz Sz., brak bliższych danych nie pozwala na identyfikację.

²⁸¹ Prymas Wyszyński miał na myśli PZPR.

²⁸² Łac. dobra zbyteczne.

²⁸³ Chodzi o parafię św. Antoniego z Padwy w Zduńskiej Woli. Orionisi rozpoczęli swoją działalność w Polsce w 1923, zakładając tam swój pierwszy dom zakonny.

10 lutego 1960, środa

Warszawa

9.30 Ks[iądz] **Nowak**²⁸⁴ z **Konojadu**, diec[ezja] pozn[ańska], kapłan diec[ezji] łuckiej prosi o pozwolenie na wyjazd do Kanady, do ks. Pluty²⁸⁵. Gdy przedstawi pozwolenie ordynariusza, nie będą wnosili zastrzeżeń.

10.00 B[isku]p Z[ygmunt] **Choromański** i bp **Jaroszewicz** – debatujemy wspólnie nad sprawą kielecką. B[isku]p K[aczmarek] wyjechał do Krynicy, jednak chce wrócić w początkach marca. Ustalamy sposób postępowania. Decyzja należy do bp. Kaczmarka, który przecież może zgłosić u Ojca Świętego prośbę o dymisję. Gdyby tego nie uczynił, ks. bp J[aroszewicz] powinien oddziaływać na duchowieństwo, by pełniło sumiennie swoje obowiązki. Gdyby księży byli pytani o stosunek do bp. K[aczmarka], niech odpowiadają, że wiedzą, iż sprawa należy do Stolicy Ap[ostolskiej] i że ks[ięża] b[isku]pi sprawę tę załatwiają.

11.00 Ks[iądz] **Wróbel Andrzej**²⁸⁶, prowincjał ojców pijarów. W sprawie ks. **T. Bartkowskiego**²⁸⁷. Może przedstawić swoją opinię o ks. B[artkowskim] do S[ekretariatu] P[rymasa] P[olski]. Ks[iądz] B[artkowski] może wnieść petycję o **translokację**. Może uda się go polecić do Olsztyna.

Ks[iądz] **Patrzyk**²⁸⁸, misjonarz, polecany przez o. **Półchłopka**²⁸⁹ – składa tom swoich rozważań o Maryi, Królowej Polski.

11.30 W kurii metropolitalnej wręczamy 20 medali brązowych tym parafiom, które najlepiej urządziły u siebie nawiedzenie Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej. Medal w brązie, wykonany przez p. Trzcinską-Kamińską. Przemawiał bp **Modzelewski**, ks. prał. **Chrościcki** i ja.

12.15 Ks[iądz] **Hrynyk**²⁹⁰ z duszpasterstwa greko-katolickiego – przedkłada szereg petycji o nowe placówki duszpasterskie. Proszę o *fac[ultam] confirmandi adultos. Negative, ad mentem S[ancus] Congr[egatio] Orientalium*²⁹¹.

²⁸⁴ Stanisław Nowak (1908–1988), ksiądz, doktor filozofii, administrator parafii w Konojadzie 1952–1968. Świątceń 1908. Proboszcz parafii w Ociężu 1968–1974.

²⁸⁵ Franciszek Pluta (1905–1990), ksiądz, działacz społeczny i polonijny w Kanadzie, założyciel i proboszcz parafii polonijnej Matki Bożej Częstochowskiej w London w prowincji Ontario 1950–1975. Świątceń 1934. Delegat rządu RP na uchodźstwie na Kanadę 1980–1990.

²⁸⁶ Andrzej Wróbel SP (1917–2006), prowincjał Polskiej Prowincji Zakonu Księży Pijarów 1958–1973. Świątceń 1943. Delegat prowincjałny 1955–1958.

²⁸⁷ Właśc. Bronisław Bartkowski SP (1907–1986), kapelan sióstr zmartwychstanek w Stryżawie 1937–1985. Świątceń 1932. Spowiednik i przewodnik duchowy Służebnicy Bożej Kungundy Siwiec.

²⁸⁸ Michał Patrzyk, ksiądz, misjonarz w Brazylii. Administrator czasopisma „Lud” dla Polonii brazylijskiej.

²⁸⁹ Jakub Półchłopka OFMConv (1912–1982), wieloletni gwardian klasztoru franciszkanów w Sanoku (wcześniej gwardian w Jaśle). Spowiednik sióstr nazaretanek i uwięzionego prymasa w Komańczy. 24 VIII 1956 ofiarował prymasowi kopię obrazu MB Pocieszenia – Pani Ziemi Sanockiej (po uwolnieniu prymas zabrał obraz do Warszawy i umieścił nad swoim łóżkiem).

²⁹⁰ Bazyli Hrynyk (1896–1977), duchowny grekokatolicki. Świątceń kapłańskie 1921. Generalny wikariusz Prymasa Polski ds. grekokatolików 1967–1977.

²⁹¹ *Lac.* zezwolenie na bierzmowanie dorosłych. Negatywne, do rozważenia Ś[więtej] Kong[regacji] Kościołów Wschodnich (właściwa łacińska nazwa to: Congregatio pro Ecclesiis Orientalibus).

Ks[ia]dz] dyr. **Dąbrowski**.

Ks[ia]dz] **Kitliński** – ustalamy terminy Pielgrzymki Nauczycielstwa.

Ks[ia]dz] J[erzy] **Pawski**.

11 lutego 1960, czwartek

Warszawa

Na Mszy św. m. **Adela**²⁹², dawna referentka W[ydziału] S[praw] Z[akonnych], dzielna i inteligentna pomocnica ks. **Dąbrowskiego**, zabrana przez m. **Bonifację**²⁹³ do Gdyni, gdzie załatwia różne sprawy szkolne. Chce jechać na półrocze do Rzymu.

9.00 Ks[ia]dz] rektor **Miziolek** – w sprawie wizytacji kuratorium w seminarium metropolitalnym]. Wraca z kuratorium. Przyjął go pan **Czesław Fatyma**²⁹⁴, bardzo grzecznie. Przedstawił skład komisji wizytacyjnej: z Wyd[ziału] Wyznań – p. **Kochański**²⁹⁵, z kuratorium – p. **Dadlez**²⁹⁶ i p. **Wyka**²⁹⁷ (?). Przedmiot wizytacji: 1) organizacja pracy; 2) zajęcia; 3) program wykładów; 4) lokale – w przerwach wykładowych. Ks[ia]dz] rektor oświadczył, że musi się porozumieć z ks[ie]dzem] prymasem, na co zachnął się p. F[atyma]: „Przecież zawiadomienie było”.

10.00 B[isku]p **Modzelewski** – proszę, by wziął udział w tej wizytacji. Wnosi zastrzeżenia przeciwko p. **Kochańskiemu**, jako człowiekowi wrogo usposobionemu do Kościoła. Proszę, by konsultował bp. **Choromańskiego**.

11.00 Matka **Bentkowska**, prow[incjalna] zgromadzenia zmartwychwstanek²⁹⁸ – sprawa pracy s. Amaty²⁹⁹ i Felicjany³⁰⁰.

²⁹² Adela Maria Łączkówna OSU (1915–1998), pracownica Porozumienia Międzyzakonnego, a następnie Wydziału Spraw Zakonnych przy Sekretariacie Prymasa Polski 1950–1959, przewodnicząca Sekcji Maryjnej. W 1936 wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Urszulanek Unii Rzymskiej. Po profesji w 1938 przebywała w Anglii do grudnia 1945. Śluby wieczyste 1941. W latach 1946–1950 mieszkała we Wrocławiu, następnie w Warszawie. Przełożona Domu Warszawskiego i kierowniczka bursy dla dziewcząt 1950–1953.

²⁹³ Bonifacja (Maria) Werner OSU (1907–1969), przełożona prowincjalna Prowincji Polskiej Urszulanek Unii Rzymskiej 1956–1960. Przełożona w Rybniku 1953–1956.

²⁹⁴ Czesław Fatyma, pracownik Kuratorium Oświaty w Warszawie, brak bliższych danych.

²⁹⁵ Pan Kochański, pracownik UdsW, brak bliższych danych.

²⁹⁶ Dadlez, pracownik Kuratorium Oświaty w Warszawie, brak bliższych danych.

²⁹⁷ Wyka, pracownik Kuratorium Oświaty w Warszawie, brak bliższych danych.

²⁹⁸ Prowincjalną sióstr zmartwychwstanek była w tym okresie Zofia Szulc CR (1908–1980), przełożona prowincji warszawskiej zmartwychwstanek 1959–1963. Przełożona domu zakonnego na Żoliborzu w Warszawie 1957–1958. Delegatka Przełożonej Generalnej na Polskę 1963–1967. Przełożona generalna Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego 1967–1980.

²⁹⁹ Wanda Janina Prusko CR, s. Amata (1912–1985), do Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego wstąpiła w 1941, profesję wieczystą złożyła w 1947. W czasie powstania warszawskiego jako lekarka pomagała w organizacji szpitala powstańczego w klasztorze sióstr na Żoliborzu. Otrzymała Krzyż Powstania Warszawskiego i Armii Krajowej. Posiadała specjalizacje lekarza fizjatri i psychiatry.

³⁰⁰ Felicjana Feliksa Nowak CR (1912–1991), w 1932 wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego, w 1939 złożyła wieczystą profesję. Od 1955 do 1958 była kierowniczką bursy dla akademik przy ul. Mokotowskiej. W latach 1958–1960 zdobyła wykształcanie w zakresie psychologii klinicznej w Lublinie i Warszawie.

Ks[iądz] Król³⁰¹, salezjanin, przewodniczący Komisji Powołań zakonnych – dzieli się spostrzeżeniami z pracy. Wszystkie środki rekrutacji tzw. nowoczesne zawiodły. Afisze z piłką nożną itp. nie chwyciły; gdy miały emblematy religijne – budziły zainteresowanie. Trudności współpracy z zakonami, które nie umieją prowadzić pracy wspólnie. Przydałby się list biskupów o powołaniach i instrukcja dla spowiedników. Projekty należy zgłosić.

B[isku]p **Jankowski**³⁰² z Siedlec – zaproszony do kuratora w sprawie wizytacji w seminarium m[etropolitalnym] wniósł zastrzeżenie. Komisja wybiera się w b[ieżącym] tygodniu. B[isku]p **Świrski** jest zdecydowany nie przyjąć.

Ks[iądz] **Ziółkowski**³⁰³ z Pelplina – wraca do Paryża, gdzie studiuje liturgię. Bierze listy do ks. Banaszaka³⁰⁴. Typ bardzo ciężki i niemrawy, mało inteligentny.

12.30 O[jciec] **Prokulski**³⁰⁵ **TJ** – Wizytator zakonu ojców jezuitów w Polsce. Informuje: 1) ks. **Lipiński**³⁰⁶ w Trenton prowadzi akcję zbiórkową na KUL; prosił o list do kard. **Pizzarda**, który oczekuje zachęty od prymasa. – Pomyśl. 2) Kongres w Monachium³⁰⁷ – nasz udział jest przedwczesny; gdyby wybrano inne miasto, byłby możliwy. K[ongres] E[ucharystyczny] nie może być plasterkiem na zbrodnie „brunatnego miasta”; 3) wykłady na ATK. Przedstawiam całość sytuacji. Zanim o. P[rokulski] skończy wizytację, sytuacja może się zmienić. Będziemy mówili później. 4) Prosi o oszczędzanie zakonników przy wizytowaniu domów zakonnych żeńskich. 5) W Komisjach Episkopatu mogą pracować. 6) Zwracam uwagę na laicyzację zakonników. Książki dla seminariów diec[ezjalnych].

³⁰¹ Józef Król SDB (1916–2000), przewodniczący Komisji Powołań przy Konsulcie Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich i mistrz nowicjatu w Łądzie 1958–1960. Do salezjanów wstąpił w 1934. Pierwsza profesja 1935. Świecenia 1944. Wychowawca młodzieży w Lutomiersku i Łodzi 1947–1951. Socjusz, a następnie mistrz nowicjuszu w domu w Czerwińsku 1953–1958. Dyrektor domu salezjańskiego i proboszcz parafii św. Teresy w Łodzi 1963–1965. Inspektor Prowincji Południowej pw. św. Jacka 1965–1970. Przewodniczący Komisji Powołań przy Konsulcie Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich 1970–1972. Krajowy delegat ds. Rodziny Salezjańskiej 1987–1993.

³⁰² Marian Jankowski (1899–1962), biskup pomocniczy podlaski 1948–1962. Świecenia 1922. Studia w Rzymie i praca duszpasterska wśród polskich emigrantów we Francji. Następnie profesor, ojciec duchowny i rektor seminarium duchownego w Janowie Podlaskim.

³⁰³ Jan Ziółkowski (1903–1972), ksiądz, proboszcz w parafii Świętej Trójcy w Gnieźnie 1946–1972. Wicedziekan dekanatu gnieźnieńskiego. Sędzia synodalny Trybunału Metropolitalnego. Kapelan papieski. Świecenia 1933. Więzień Sachsenhausen i Dachau.

³⁰⁴ Antoni Banaszak (1901–1999), ksiądz, organizator i rektor Polskiego Seminarium Duchownego w Paryżu 1945–1982. Wspomagał Kościół w Polsce, m.in. przekazując książki i podręczniki teologiczne. Świecenia 1927. Więzień obozów w Dachau i Gusen. Z nominacji prymasa Wyszyńskiego: delegat ds. Misji Polskich za Granicą. W 1951 prałat papieski, w 1961 protonotariusz apostolski.

³⁰⁵ Walenty Prokulski SJ (1888–1968), doktor teologii, biblista, wizytator prowincji jezuickich w Polsce 1960–1961. Świecenia 1918. Profesor lubelskiego Bobolanum 1926–1939. Kierownik redakcji tzw. Biblii poznańskiej 1927–1932 i tzw. Biblii krakowskiej 1938. Administrator parafii św. Klemensa Dworzaka we Wrocławiu 1945–1947. Wykładowca w kolegium jezuickim w Starej Wsi 1947–1950; w WSD we Wrocławiu 1950–1951; w Krakowie 1951–1955 i Warszawie 1955–1960.

³⁰⁶ Wacław Lipiński (1899–1976), ksiądz, notariusz Sądu Metropolitalnego Warszawskiego 1946–1967. Szambelan papieski. Świecenia 1927.

³⁰⁷ Kongres Eucharystyczny w Monachium odbył się 31 VII – 7 VIII 1960 pod hasłem „Eucharystia braterską uczta miłości” i uwzględnił elementy pokutne za zbrodnie popełnione podczas II wojny światowej. Episkopat Polski nie wziął w nim udziału.

13.15 Ks[iądz] **Pągowski**³⁰⁸ – ustala się termin spotkania z ministrantami Warszawy; odnotowuję w kalendarzu.

13.30 Na obiedzie ks. Antoni **Zmysłowski**³⁰⁹, proboszcz z Kurozwęk, diec[ezji] sandomierskiej, rodzinnej parafii ks. Kotowskiego³¹⁰.

16.00 W nowym domku s[ióstr] **zmarłychwstanek**, przy ul. Bałuckiego 6, konferencja dla sióstr, które objęły domek w posiadanie.

20.00 B[isku]p J[erzy] **Modzelewski** – informuje o d[alszym] c[iągu] sprawy jutrzejszej wizytacji. B[isku]p Z[ygmunt] **Choromański** radził wnieść zastrzeżenie przeciwko udziałowi p. **Kochańskiego** w wizytacji sem[inarium], gdyż jest on od spraw karnych duchowieństwa i nie powinien wchodzić do zakładu wychowawczego. Ks[iądz] rektor **Miziolek** wniósł sprawę do ministerstwa, gdzie wyrażono zdziwienie, ale obiecano rozważyć sprawę.

12 lutego 1960, piątek

Warszawa

10.30 B[isku]p **Nowicki** – sprawa wyjazdu do Rzymu. Radzę, by bp Kominek jechał teraz sam, a bp Nowicki pojedzie później, na jesieni. Względy natury ogólnokościelnej. Sprawa przyjęcia Znak[u] do Komisji Wydawniczej jest nieaktualna. Widzi konieczność wydania odezwę o szkodliwości wychowania świeckiego. Proszę o projekt.

11.40 O[jciec] **Zapłata**³¹¹, werbista, i o. Ludwik **Widera**³¹², misjonarz z Missiones, Argentyna, oraz o. **Bernard Bona**³¹³ z Indii. W Argentynie jest mowa o „pogrzebie polskości”. Obrazki dla Polonii.

O[jciec] **Zapłata** porusza sprawę **birytualium** dla o. Kwiecienia³¹⁴, werbisty, łacinnika. *Negative*³¹⁵. Wpływy niemieckie wśród werbistów w Argentynie są znacznie mniejsze,

³⁰⁸ Bronisław Pągowski (1900–1967), ksiądz, doktor teologii, proboszcz parafii św. Wawrzyńca w Kutnie i dziekan kutnowski 1945–1967. Świecenia 1926. Kanonik kapituły łowickiej od 1958.

³⁰⁹ Antoni Zmysłowski (1900–1980), ksiądz, proboszcz parafii Wniebowzięcia NMP w Kurozwękach od 1945. Świecenia 1927. Proboszcz parafii św. Doroty w Petrykozach k. Opoczna 1965–1980.

³¹⁰ Stanisław Kotowski (1914–1984), ksiądz, doktor teologii i obojga praw, od 1953 relator w Trybunale Prymasowskim w Warszawie. Od 1957 pracownik SPP. Wielokrotnie towarzyszył prymasowi w podróżach. Świecenia 1938. Od 1944 kapelan II Korpusu gen. W. Andersa. Wrócił do Polski w 1947. Represjonowany przez UB. Szambelan papieski 1959. Sekretarz Komisji KEP ds. Polonii 1967.

³¹¹ Feliks Zapłata SVD (1914–1982), prowincjał polskiej prowincji księży werbistów 1957–1960. Do zgromadzenia wstąpił w 1935. Formację kontynuował w Austrii i Holandii. Świecenia 1941. Duszpasterz Polonii w Belgii 1943–1946. Rektor Niższego Seminarium Duchownego diecezji opolskiej 1948–1952. W 1954 doktorat na KUL. W 1972 habilitacja na ATK. Adiunkt na ATK; specjalista od misjologii 1969–1981.

³¹² Ojciec Ludwik Widera CM, brak bliższych danych.

³¹³ Bernard Bona SVD (1914–1992), od 1960 główny przełożony werbistów w Sambalpur, kierownik wszystkich banków ryżowych w diecezji i proboszcz parafii Konsumdegi 1952–1969. W 1936 wstąpił do nowicjatu w Chludowie. Pierwsze śluby 1939. Świecenia 1948. Do Indii na misję wyjechał w 1950. Prowincjał polskiej prowincji 1978–1979. Członek Komisji ds. Misji Konferencji Episkopatu Polski.

³¹⁴ Ojciec Kwiecień, brak bliższych danych.

³¹⁵ *Lac. negatywnie.*

niż o tym piszą z Argentyny. Zadania konsulty na najbliższy okres czasu. Współpraca Konsulty z Wydziałem Duszpasterstwa. Odsyłam do ks. Piotrowskiego.

12.45 Rektor KUL³¹⁶ i prof. **Makarczyk**³¹⁷. Min[isterstwo] Szkol[nictwa] Wyż[szego] zwróciło się do KUL z prośbą o informację co do budżetu i słuchaczy. Była rozmowa p[anów] **Zawieyskiego** i **Makarczyka** z min. **Dietrichem**³¹⁸. Zdaniem ministra Kościół zawdzięcza Polsce Ludowej, że liczy dziś 90 proc. ludności. Jest to słabością dzisiejszej Pol[ski] Lud[owej], gdyż Episkopat nie wypowiada się za rzeczywistością. Pan D[ietrich] usiłował dowiedzieć się od J[erzego] Z[awieyskiego], o czym rozmawiał prymas z p[anem] Gomułą. Ks[iądz] T[omasz] **Rostworowski**³¹⁹ może być zmieniony ze stanowiska duszpasterza akad[emickiego] w KUL. Sprawa ks. **Kalkowskiego**³²⁰ TJ, kierownika zakładu biologii na KUL – prosi ks[iędza] prowincjała, by zabrał go, a dał innego. Sprawa habilitacji ks. **Kopcia**³²¹ na KUL. ATK oświadczyła, że powinna być przeprowadzona na ATK, która ma dwóch pracowników, a KUL żadnego. Można się zgodzić. Ks[iądz] **Olejniki** otrzymał habilitację i zaangażowanie na ATK; może wykładać na KUL i ATK.

13.30 Na obiedzie bp **Nowicki** i ks. **Rechowicz**. Dokończenie rozmowy z ks. R[echowiczem] o KUL.

16.00 Zwiedzanie katedry z ks. **Kitlińskim** i ks. **Padaczem**; prace w chrzcielnicy postępują naprzód, kładzione są tynki. W podziemiach praca nad sarkofagiem abp. **Fijałkowskiego**³²². Przybyły do zakrystii wik[ariuszowskiej] trzy nowe kredencje. Zwiedzam dzwonnice Anny Mazowieckiej; są tu robione schody i wypracowywane sale. Pomieszczeń jest bardzo wiele. Nad salami dzwonnica.

Odwiedzam ks. **Kitlińskiego**, ks. **Zaleskiego**³²³ i ks. **Sitkowskiego**; tego ostatniego zastałem przy tacy ryb i herbatce. Przychodzi do siebie, wygląda lepiej, próbuje chodzić na kulach.

³¹⁶ Rektorem KUL w tym okresie był ks. Marian Rechowicz.

³¹⁷ Zbigniew Makarczyk (1904–1963), doktor nauk społecznych, działacz katolicki (KIK), poseł na Sejm PRL, członek koła poselskiego Znak 1957–1961.

³¹⁸ Tadeusz Dietrich (1905–1960), ekonomista, minister finansów 1952–1960, członek PZPR od 1948. Minister handlu wewnętrznego w rządzie Józefa Cyrankiewicza 1949–1952.

³¹⁹ Tomasz Rostworowski SJ (1904–1974), duszpasterz akademicki w Lublinie i Łodzi 1957–1963. W 1923 wstąpił do zakonu jezuitów. Świecenia 1935. Od 1937 harcemistrz. W czasie II wojny światowej ekonom w warszawskim domu zakonnym przy ul. Rakowieckiej i jednocześnie żołnierz AK, w czasie powstania warszawskiego kapelan Komendy Głównej AK. Duszpasterz akademicki w Łodzi 1945–1950. W 1950 aresztowany przez UB, a następnie skazany na 12 lat więzienia za „działalność antypaństwową”, w 1956 zwolniony z więzienia. Od 1963 pracował w Rzymie, w latach 1967–1973 kierował polską sekcją Radia Watykańskiego.

³²⁰ Włodzimierz Kałkowski SJ (1911–?), doktor biologii, wykładowca biologii na KUL 1952–1961, od 1957 docent, kierownik katedry i Zakładu Biologii Ogólnej i Zoopsychologii. Następnie pracownik PAN w Warszawie; prof. 1972. Wstąpił do jezuitów 1927. Świecenia 1944.

³²¹ Jerzy Kopeć CP (1938–2010), doktor teologii. Świecenia 1957. Pracownik KUL od 1971. Od 1995 profesor zwyczajny.

³²² Antoni Melchior Fijałkowski (1778–1861), święcenia kapłańskie 1801. Biskup pomocniczy plocki 1842–1844. Wikariusz kapitulny zarządzający archidiecezją warszawską 1844–1857. Arcybiskup metropolita warszawski 1857–1861.

³²³ Wincenty Zaleski SDB (1913–1983), proboszcz parafii Świętej Rodziny w Pile 1959–1964. W zgromadzeniu od 1930. Świecenia 1940. Wikariusz parafii Najświętszego Serca Jezusowego w Warszawie 1947–1957, 1966–1972 proboszcz tej parafii. Członek Komisji Katechetycznej KEP 1970–1975.

13.00 Mec[enas] **Bittner**³²⁴ i B[ohdan] **Skąpski**³²⁵ – w sprawie sądowej w Sądzie Najwyższym. Mec[enas] Bittner widzi możliwość ustawienia sprawy na trzech poziomach: 1) formalnym, drobnych przekroczeń administracyjnych pana B[ohdana], do czego prok[urator] Kulesza³²⁶ sprowadził „bagatelne” sprawy w Katowicach; 2) sprawy Episkopatu, sądzonego w osobie Prymasa Polski za prace millenijne, z ostrym wydźwiękiem; 3) to samo – obiektywnie – ze spokojnym wydźwiękiem. Decydować mam ja. Mam na uwadze względy rodzinne pana B[ohdana] S[kąpskiego], jestem zdania, że decydować o B[ohdanie] S[kąpskim] może on sam. Pan B[ohdan] S[kąpski] zajmuje stanowisko zasadnicze, po linii punktu 2–3. Zwracam mu uwagę na stanowisko rodziny. Pan B[ohdan] S[kąpski] się waha; wyczuwam, że jest złamany. Obawia się podwyższenia kary. Pan B[ittner] jest zdania, że nie będzie podwyższenia kary. Wniosek pana Bittnera: iść po linii poziomu trzeciego. Na przykładzie pana B[ohdana] Skąpskiego widzę, jak we współpracy z katolikami świeckimi trzeba się liczyć z ich obowiązkami wobec rodziny, która zawsze ma głos decydujący o postępowaniu głowy rodziny. Na ludzi rodzinnych Kościoła w chwilach ciężkich liczyć nie może. Słusznie K[ościół] wymaga od kapłanów celibatu, a więc wolności od więzów domowych. Panowie zostają na wieczery, po której pan B[ohdan] S[kąpski] szybko się żegna.

20.00 B[isku]p J[erzy] **Modzelewski** – informuje o przebiegu dzisiejszej wizytacji w Seminarium Metropolitalnym]. Na wstępie bp J[erzy] M[odzelewski] oświadczył, że wizytacja w S[eminarium] M[etropolitalnym] jest faktem nienotowanym w dziejach Kościoła. Toczył się spór kompetencyjny. Protest K[ościół]a dalej trwa pomimo prowadzonej rozmowy. Pytania dotyczyły nawet powołań i decyzji o powołaniach. Atmosfera półsłówkowa.

13 lutego 1960, sobota Warszawa

Po Mszy św. **Zofia Trzeńska-Kamińska** – w sprawie pomnika dla kard. Hłonda. Ustaliśmy kosztorys.

³²⁴ Wacław Bittner (1893–1981), adwokat, działacz katolicki. Członek Chrześcijańskiej Demokracji 1919–1937. Poseł na Sejm II RP 1922–1935. W czasie II wojny światowej kierownik Polskiej Katolickiej Agencji Prasowej w Nowym Jorku. Po powrocie do kraju poświęcił się pracy adwokackiej. Członek Polskiego Towarzystwa Historycznego. Na emeryturę przeszedł w 1972.

³²⁵ Bohdan Józef Skąpski (1908–1986), dziennikarz, publicysta, wszedł w skład Kolegium Instytutu Prymasowskiego Ślubów Narodu, powołanego przez prymasa Wyszyńskiego w maju 1957. Po rewizji w biurach instytutu na Jasnej Górze, przeprowadzonej 21 VII 1958, został aresztowany, a następnie 30 VI 1959 skazany na 10 miesięcy więzienia i 10 tys. zł grzywny. We wrześniu 1944 zorganizował redakcję „Życia Warszawy” (redaktor naczelny do lutego 1945). Następnie pracownik referatu prasowego Biura Odbudowy Stolicy. Współzałożyciel i redaktor tygodnika „Stolica” 1946–1956. W latach 1958–1963 związany z Wydawnictwem Naczelnej Organizacji Technicznej, Wydawnictwem „Ruch”.

³²⁶ Prokurator Kulesza, brak bliższych danych.

10.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej] – bp J[erzy] **Modzelewski** informuje o wczorajszej wizytacji w Sem[inarium] Metrop[olitalnym]. Załatwiamy całą serię spraw personalnych. Już drugi kandydat na N[owy] Dwór nie zyskał zatwierdzenia. Wyrzilem zgodę, by ks. Kalus opuścił diecezję i szukał sobie szczęścia, którego nie znalazł w W[arsza]wie. Stwierdzamy z wielką radością pracę duchowieństwa w mieście, które oddaje się z zapalem wizytacji pasterskiej po domach. Sesja trwa do godz. 14.00.

Po obiedzie – mała sesja z bp. **Modzelewskim** i ks. **Jabłonką**³²⁷ nad „Nabożeństwami dodatkowymi”. Po zatwierdzeniu nowego, spolszczonego Rytuału, staramy się dostosować n[abożeństwa] d[odatkowe] do Rytuału.

14 lutego 1960, niedziela

Warszawa

7.30 Na Mszy św. przełożona gen[eralna] sióstr loretanek³²⁸, w sprawie „nalotów” skarbowych na Zgromadzenie.

Całe dopołudnie pracuję w domu.

13.00 **Domownicy** jadą do kościoła Wszystkich Świętych, gdzie w podziemiach „teatr KUL” wystawia **Claudela**³²⁹ **Zwiastowanie**, we fragmencie *Violana*^a. Niemordowana **Zofia Jasińska**³³⁰ i **Wiesława Sawicka**³³¹, pod opieką Jerzego **Zawieyskiego**, nie dają się zgryźć p. **Kochańskiemu** i bronią resztek wolności sztuki katolickiej. Gra doskonała przy ubogiej wystawie. Zresztą wiąże się to z samym założeniem. Wygłosiłem krótkie przemówienie do widzów, na zakończenie, podkreślając, jak wielką krzywdą dla sztuki katolickiej jest system zakazów stosowanych przez UdsW. Ile udręki przeniosła ta grupa młodzieży, by móc grać. KIK udziela swej opieki, ale nawet protekcja członka Rady Państwa, pana J[erzego] Z[awieyskiego], nic tu nie zdoła uczynić. Jesteśmy „jak szczenięta”, żywiące się okruszynami, które spadają ze stołu wspaniałej sztuki katolickiej, dla nas niedostępnej. Za to bogacze uprzywilejowani żyją wystawnie. To właśnie my, katolicy, mamy prawo dziś wołać: „proletariusze, łączcie się”, bo pozbawiono nas już wszystkiego.

^a Tak w oryginale. Pierwotna wersja dramatu *Zwiastowanie* Paula Claudela zatytułowana była *Dziewczę imieniem Wioleta* (fr. *La jeune fille Violaine*).

³²⁷ Mieczysław Jabłonna (1914–1986), ksiądz, rektor kościoła akademickiego św. Anny 1957–1966. Członek Kolegium Wydziału Duszpasterstwa WKM, przewodniczący Komisji Duszpasterstwa Akademickiego. Święcenia 1939. Proboszcz parafii św. Augustyna w Warszawie 1966–1986.

³²⁸ Chodzi o Marię Benignę Władysławę Kubacką CSL (1910–1992), do Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Loretanckiej wstąpiła w 1932. Pierwszą profesję zakonną złożyła w 1934, a wieczystą w 1947. Pełniła czterokrotnie urząd przełożonej lokalnej w różnych domach zgromadzenia, w czasie okupacji przez dwa lata pełniła funkcję asystentki generalnej; przez długie lata pracowała także jako zakrystianka, angażując się przy tym w formację liturgiczną ministrantów.

³²⁹ Paul Claudel (1868–1955), francuski poeta, dramaturg. Członek Akademii Francuskiej. Dramat *Zwiastowanie* powstał między 1892 a 1948. Stanowił on wyraz głębokiej wiary autora.

³³⁰ Zofia Aleksandra Jasińska (1900–1986), polska aktorka teatralna i filmowa. Debiut 1920. Związana z Teatrem Polskim w Warszawie 1945–1971.

³³¹ Wiesława Sawicka, brak bliższych danych.

Zakończyłem: „Bóg wam zapłać, moje biedne, a jednak jakże bogate dzieci”. Artyści przyszli po błogosławieństwo.

20.00 Depesza do kard. **Tisseranta**³³², po zgonie kard. **Stepinaca**³³³. Przychodzą wieści o wypadku kard. **Königa**³³⁴, jadącego na pogrzeb kard. Stepinaca.

15 lutego 1960, poniedziałek

Warszawa – Laski

Imieniny s. **Georgii**³³⁵, naszej żywicielki, pogodnej, czystej duszy, która cicho pracuje w naszym domu od tylu lat, zawsze uśmiechnięta, zawsze modląca się. W wolnych chwilach klęka, gdzie może, i modli się.

8.30 D[okto]r **Ozimowski**, mój lekarz – dyktuje swoje wskazania. Każe wiele chwytąć tlenu i urządzić sobie wypoczynki.

11.15 Wyjazd do **Lasek** na kilka dni.

13.00 Ks[iądz] **Tadeusz Fedorowicz**³³⁶ – sprawa Duszpasterstwa Niewidomych. Ks[iądz] F[edorowicz] jest niezdecydowany, co robić; dotychczas nie odbył konferencji z duszpasterzami diec[ezjalnymi], nawet nie wie, ilu już jest wyznaczonych. Proszę, aby zorganizował konferencję wstępną, choćby z tymi kilku wyznaczonymi.

Brat, ks. **Aleksander**³³⁷, ciężko choruje; po operacji leży w inifirmerii. Zastępuje go ks. A[ntoni] **Gościmski**³³⁸.

16–17 lutego 1960, wtorek–środa

Laski

Pracuję cały czas nad listami, zwłaszcza dla zagranicy, w sprawie pomocy Ligi Kat[olickiej] z USA i innymi.

³³² Eugène Tisserant (1884–1972), francuski kardynał, dziekan Kolegium Kardynalskiego 1951–1972, bibliotekarz Kościoła Rzymskiego 1957–1971. Święcenia kapłańskie 1907. Kurator Biblioteki Watykańskiej 1908–1914. Służył w armii francuskiej 1914–1919. Przewodniczący Papieskiej Komisji Biblijnej 1938–1971. Od 1961 członek Akademii Francuskiej.

³³³ Alojzy Stepinac (1898–1960), arcybiskup Zagrzebia od 1937, prymas Chorwacji. Aresztowany przez władze komunistycznej Jugosławii w 1946, skazany na 16 lat ciężkich robót, od 1952 do śmierci przebywał na zesłaniu w rodzinnej wsi Krasice. Święcenia 1930. Beatyfikowany przez Jana Pawła II w 1998.

³³⁴ Franz König (1905–2004), arcybiskup Wiednia 1956–1985, od 1958 kardynał. Święcenia 1933. Mianowany biskupem koadiutorem St. Pölten w 1952. Wikariusz wojskowy Austrii 1959–1968.

³³⁵ Być może: matka Georgia Różycka CSSF (ur. 1904), przełożona Domu Sióstr Felicjanek w Wawrze.

³³⁶ Tadeusz Fedorowicz (1907–2002), ksiądz, kapelan w Laskach od 1950, krajowy duszpasterz niewidomych 1958–1980. Święcenia 1936. Starszy brat ks. Aleksandra Fedorowicza. Absolwent prawa na UJK, gdzie związał się z SKMA „Odrodzenie”. Wyjechał w 1940 dobrowolnie z transportem deportowanych Polaków w głąb ZSRR. Wrócił w 1944 do Polski z armią gen. Z. Berlinga jako kapelan IV Dywizji.

³³⁷ Chodzi o ks. Aleksandra Fedorowicza.

³³⁸ Antoni Gościmski (1912–2012), ksiądz, w 1960 inkardynowany do archidiecezji warszawskiej. Święcenia 1948. Uczestnik kampanii wrześniowej i powstania warszawskiego. Referent Wydziału Nauki Katolickiej Kurii Włocławskiej 1957–1959. Sędzia Sądu Biskupiego Włocławskiego 1957–1959. Wykładowca prawa kanonicznego na ATK i w WMSD 1973–1988. Sędzia sądu metropolitalnego 1961–1982.

Wczoraj, we wtorek, długa rozmowa z s. **Teresą**³³⁹ i s. **Odyłą**³⁴⁰. Dziś od rana – z matką Benedyktą³⁴¹.

11.00 Przyjechał dziś (środa) J[erzy] **Zawieyski**. „Urwał się” z Sejmu. Wygłosił przemówienie „o jedności cywilizacyjnej świata”, w dyskusji nad polityką zagraniczną. Na pogańskiego polityka może by to i wystarczyło, ale żadną miarą na „polityka katolickiego”, który ma dać świadectwo prawdzie, *in medio gentis incredulae*³⁴². Ciągłe zawodzi doktryna i wychodzi nieznajomość kultury katolickiej. W takim zagadnieniu nie ma wzmianki o wkładzie chrześcijaństwa. Długo wykładam temu dobremu człowiekowi, jakie są obowiązki chrześcijanina w ustroju dyktatury marksistowskiej. Trzeba pamiętać, że dla tych ludzi „słowo” nie jest po to, by przekazywało treść Bratu-człowiekowi; to jest narzędzie badawcze i zwodzące, ma ukryć intencję własną, odsłonić cudzą; „słowo” jest strategią. To tylko Słowo Wcielone było Prawdą, ale słowo dydaktyczne jest zasłoną. Nie można tu liczyć na lojalną dyskusję. Przypominam obowiązek pisarza katolickiego, do wypełnienia w naszych czasach. Kiedyś miała wyznaczone zadanie „Wielka Czwórka” (Mickiewicz, Słowacki, Krasiński, Norwid), to zadanie dostrzegli i wypełnili dla ratunku Narodu. Dziś mają to zadanie do wypełnienia inni ludzie. Ostrzegam przed podwórkową polityką p. **Stommy**. Przejdzie on w niepamięć. Ale dramaturg **Zawieyski** przejdzie do historii. Będą o nim mówić, czy spełnił zadanie w trudnej chwili Narodu, czy nie? To samo powtarzam Z[ofii] **Szczuckiej**³⁴³, pocziwej babinie z talentem, i płacziwemu J[anowi] Wł[adysławowi] **Grabskiemu**³⁴⁴ i handlarzowi słowem – Dobraczyńskiemu³⁴⁵. Dziś jest mowa do Jerzego.

18 lutego 1960, czwartek

Laski

Po Mszy św. – rozmowa z **Antonim Marylskim** o przyszłych losach Zakładu. Stare pokolenie wytrawnych pracowników Matki Czackiej choruje i odchodzi. Odszedł

³³⁹ Chodzi o Teresę (Zofię) Landy FSK.

³⁴⁰ Odylla Anna Czarlińska FSK (1907–1998), siostra franciszkanka służebnica Krzyża. Do zgromadzenia wstąpiła w 1934. W zgromadzeniu pełniła posługi administracyjne.

³⁴¹ Chodzi o Benedyktę Wiesławę Walicką-Woyczyńską FSK.

³⁴² *Lac*. pośród ludzi niewierzących.

³⁴³ Zofia Kossak-Szczucka/Szatkowska (1889–1968), powieściopisarka, współzałożycielka dwóch tajnych organizacji w okupowanej Polsce: Frontu Odrodzenia Polski oraz Rady Pomocy Żydom Żegota. W latach 1945–1957 na emigracji w Londynie, po powrocie współpracowała z prasą katolicką i PAX-owską. Autorka m.in. powieści *Pożoga* (1922) i czterotomowych *Krzyżowców* (1936).

³⁴⁴ Władysław Jan Grabski (1901–1970), pisarz, publicysta, współpracownik Instytutu Wydawniczego PAX. Powołany w skład Rady Prymasowskiej dla Odbudowy Kościołów Warszawy przez kardynała Hlonda, gdzie prowadził sekcję propagandy. Syn Władysława Grabskiego, ministra i premiera w II RP.

³⁴⁵ Jan Dobraczyński (1910–1994), pisarz i publicysta, uczestnik kampanii wrześniowej i powstania warszawskiego, generał brygady, współpracownik Żegoty, poseł na Sejm PRL, działacz katolicki współpracujący z władzami PRL i wydawnictwem PAX Bolesława Piaseckiego. W latach 80. był przewodniczącym Rady Krajowej PRON i członkiem Krajowej Rady Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej.

inż. **Świątkowski**³⁴⁶, choruje ciężko p. **Ruszczyc**, leży w infirmerii Zygmunt **Serafinowicz**. Czas myśleć o tych, którym przekaże się spuściznę Matki. Ona już nie może troszczyć się o swoje dzieło, trudno, by w jednym pokoleniu przeszło w obce ręce i zmieniło swój charakter. Przecież to jest sprawdzian udolności katolickiej w czasach dzisiejszych, w co tak ludzie wątpią. Już raz o tym mówiłem. Nie widzę, by się coś w tym kierunku robiło. Nie brak natomiast drobnych różnic i sporów. P[an] M[arylski] przyrzekł zająć się tą sprawą.

15.00 Długa rozmowa z s. **Teresą**³⁴⁷.

17.00 Odwiedzam ks. Al[eksandra] **Federowicza** i p. **Serafinowicza** w infirmerii.

18.30 S[iostra] **Maria**, przełożona³⁴⁸.

Przyszły wiadomości z ostatniego etapu procesu Jasnogórskiego w S[ądzie] N[ajwyższym]. Stawał p. **Bittner**. Sąd zmniejszył grzywnę p. **Skąpskiemu** z 8 na 2 tysiące. Ojców jasnogórskich uwolnił od kar grzywny. Starano się odskoczyć od oskarżeń Prokuratury Katowickiej. Byli dość grzeczni.

Piszę list Wielkopostny do Duchowieństwa.

Ojciec Święty Jan XXIII przysłał nam **dwie świece**, z darów, które otrzymał na 2 lutego. Jedna z tych świec, jak wymienia „Osservatore Romano”, jest dla Częstochowy. Drugą wysyłamy do bazyliki św. Wojciecha w Gnieźnie.

19 lutego 1960, piątek

Laski – Warszawa

9.00 Wyjazd do Warszawy.

10.00 B[isku]p **Pękała**, który wyjaśnia sytuację diecezji. B[isku]p **Stępa**³⁴⁹ uzyskał szereg reskryptów, które zwalniają diecezję od świadczeń na rzecz St[olicy] Ap[ostolskiej]; trwać one będą jeszcze długie lata. Sytuacja w „**Księżówce**”³⁵⁰ układa się bardzo dobrze; jest wypełniona po brzegi. Ks[ia]dz **Lustofin**³⁵¹ pracuje bardzo dobrze. Potrzeba pomocy na odbudowę kościołów na Łemkach; gdyby diecezja wpłacała coś na S[ekretariat] P[rymasa] P[olski], mogłaby liczyć na pomoc. W obecnej sytuacji nie jest to możliwe.

³⁴⁶ Witold Bronisław Świątkowski (1892–1959), działacz społeczny i katolicki, zajmował się gospodarstwem rolnym i administracją Zakładu dla Niewidomych, nadzorował budowę drogi z Lasek do Warszawy, wiceprezes Zarządu Towarzystwa Opieki nad Ociemniałymi, bliski współpracownik matki Czackiej i Antoniego Marylskiego, brat Bartłomiej z III Zakonu św. Franciszka. Po przeżyciach wojennych (szlak armii gen. Andersa) po wojnie udał się na leczenie do Anglii, gdzie redagował pismo dla Polaków.

³⁴⁷ Chodzi o Teresę (Zofię) Landy FSK.

³⁴⁸ Chodzi o Marię Gołębiowską, właśc. Bronisławę Wajngold, s. Miriam (Maria) FSK.

³⁴⁹ Jan Piotr Stępa (1892–1959), biskup diecezjalny tarnowski 1946–1959. Święcenia kapłańskie 1915. Profesor filozofii chrześcijańskiej na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie w okresie II RP.

³⁵⁰ „Księżówka”, dom rekolekcyjno-wypoczynkowy dla duchowieństwa w Zakopanem, zakupiony przez Towarzystwo Domu Zdrowia dla Księżów w 1910.

³⁵¹ Zygmunt Lustofin (1919–1988), ksiądz, dyrektor Domu Rekolekcyjnego dla księży „Księżówka” w Zakopanem 1959–1974. Święcenia 1942.

11.00 Ks[iądz] J[arosław] **Zaleski**³⁵² z Jeziorny – prosi o osobistą wizytację J[eziorny] Fabrycznej z uwagi na robotników.

11.30 Ks[iądz] prał. **Duczyński**³⁵³ – sprawy sądu metrop[olitalnego].

12.00 J[erzy] **Pawski** – był w Kielcach, zastał tam bp. **Kaczmarka**, wbrew jego obietnicy, że będzie na urlopie.

18.00 Stefan **Dembiński**³⁵⁴, z synem Krzysztofem³⁵⁵ i jego młodą żoną, Ireną z Rdułtowskich³⁵⁶ – z prośbą o błogosławieństwo na nowe życie.

Czas wypełniam przeglądaniem listów napisanych w Laskach.

20 lutego 1960, sobota

Warszawa – Laski

Po Mszy św. – s. **Wacława**³⁵⁷, fr[anciszczanka] – w sprawie odbudowy kościoła św. Marcina. Wytynkowano lewą nawę boczną; przygotowują materiał do tynkowania nawy prawej i do kładzenia posadzki. Pomoc bardzo potrzebna.

Ks[iądz] **dyr. Dąbrowski** – budżet W[ydziału] S[praw] Z[akonnych] przyjęty; plan kursów i dni skupienia na najbliższe miesiące. Sprawy kasowe S[ekretariatu] P[rymasa] P[olski].

10.00 **Sesja K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej]**. Na wstępie ks. prał. **Markowski**³⁵⁸ informuje o wizytacji skarbowej ksiąg. Brak bp. **Choromańskiego**; musiało zajść coś wyjątkowego, gdyż b[isku]p jest bardzo punktualny i sumienny. Omawiamy sprawy zakonne. Informuję o trudnościach, jakie czyni przełożona gen[eralna] podczas wizytacji Zgrom[adzenia] Rodziny Maryi³⁵⁹. Złą rolę spełnia tu spowiednik, na którego siostry publicznie skarżą się, że przeciwdziała wizytacji.

³⁵² Jarosław Zaleski (1903–1987), ksiądz, filozof, administrator, a następnie proboszcz i budowniczy kościoła w parafii Józefa Oblubieńca NMP w Konstancinie-Jeziornie 1957–1982. Święcenia 1944. Wikariusz w Lubaniu, Zbikowie i parafii św. Zygmunta na Polach Bielańskich 1944–1952. Od 1982 rezydent w Konstancinie-Jeziornie.

³⁵³ Franciszek Duczyński (1892–1964), ksiądz, doktor prawa kanonicznego, prałat papieski, od 1948 kanonik kapituły metropolitalnej warszawskiej, oficjał sądu metropolitalnego 1950–1964, proboszcz parafi Chrystusa Króla w Warszawie na Targówku 1946–1964. Święcenia 1916.

³⁵⁴ Stefan Antoni Dembiński, ps. „Andrzej”, „Antoni”, „56”, „Andrzej Zaklika” (1901–1974), kapitan rezerwy artylerii Wojska Polskiego, filolog. Uczestnik kampanii wrześniowej, potem w konspiracji niepodległościowej: najpierw w składzie Kapitanatu Muszkieterów, a następnie w KG AK. Uczestnik powstania warszawskiego. Po wojnie m.in. urzędnik Wojewódzkiego Urzędu Ziemińskiego w Łodzi, pracownik Mechanicznej Wytwórni Papierów Impregnowanych w Łodzi. W 1954 aresztowany i skazany na 3 lata więzienia wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w Warszawie. Zwolniony w 1956. Pracownik Państwowego Muzeum Archeologicznego w Łodzi 1957–1968.

³⁵⁵ Krzysztof Dembiński, syn Stefana Dembińskiego, brak bliższych danych.

³⁵⁶ Irena z Rdułtowskich, brak bliższych danych.

³⁵⁷ Wacława Ella z Johannsenów Iwaszkiewicz (1896–1977), franciszczanka służebnica Krzyża z Lasek.

³⁵⁸ Stanisław Markowski (1910–1990), ksiądz, magister prawa kanonicznego, skarbnik i referent Wydziału Administracji Ogólnej Kurii Metropolitalnej Warszawskiej od 1950. Święcenia 1938. Kanonik kapituły metropolitalnej od 1974. Prałat honorowy Jego Świątobliwości.

³⁵⁹ Chodzi o Teresę Katarzynę Stępcę (Stępównę) RM.

Przychodzi bp Z[ygmunt] Ch[oromański]. Przyszli do niego posłowie z grupy Znak: p. **Zawieyski**, p. **Makarczyk**, Łubieński. Są oburzeni na p. **Zawadzkiego**³⁶⁰, że zaprosił na F[ront] J[edności] N[arodu] grupę księży kół Caritas. Uważają to za afront wobec Episkopatu Polski. Na znak protestu nie poszli na zebranie F[rontu] J[edności] N[arodu], które właśnie się zaczyna. Dziś poseł **Stomma** złoży oświadczenie na ręce min. **Sztachelskiego**, że właśnie dlatego nie wezmą udziału w posiedzeniu F[rontu] J[edności] N[arodu], że uważają zaproszenie p. Zawadzkiego za nietakt wobec hierarchii.

W czasie sesji nadszedł list z Kuratorium O[święty] Sz[kolnej], skierowany do ks. **Mi-ziolka**, rektora; stwierdza się, że wizytacji nie mogli odbyć; grożą sankcjami, domagają się sprawozdań. Termin do 10 III [1960].

Sesja trwa do godz. 14.30.

16.30 Wyjazd do Lasek.

21–22 lutego 1960, niedziela–poniedziałek

Laski

Wczoraj cały dzień pracowałem nad listami i odezwą do **Ligi Katolickiej** w USA, z powodu majowego zjazdu.

Dziś, w poniedziałek, poszedłem do **Matki Czackiej**. Bardzo osłabił się jej słuch. Pierwszy raz mówiła do mnie po ukraińsku. Przypomniałem jej dawną prośbę, sprzed laty, by **Antoni Marylski** mógł otrzymać święcenia kapłańskie. Postawiłem pytanie: Czy zdaniem Matki, która dobrze zna pana Antoniego, może on przystąpić do święceń kapłańskich? Po pewnym namyśle Matka odpowiedziała: Tak, bardzo tego pragnę. Czy Matka uważa, że jest on godzien? Odpowiedziała: Jestem zdania, że bardzo jest tego godzien. Wyjaśniam, że tu, w kraju sprawa nie jest łatwa, gdyż p. A[ntoni]³⁶¹ jest ciągle zajęty licznymi sprawami. Powinien wyjechać za granicę, na pół roku, zamieszkać u dominikanów i tam przygotować się bezpośrednio do święceń. Matka powtórzyła tę informację. **Antek** nie powinien zwlekać z wyjazdem. Proszę, by Matka mu to powiedziała, że ma wyjechać. Matka C[zacka] dopytywała, po ukraińsku, kiedy ma powiedzieć. Ustaliliśmy, że Matka to powie 25 marca. Bardzo dziękowała, po polsku, za tę wiadomość. Pytam, czy Matka nie zapomni? Takich rzeczy – odpowiada – nie zapomina się.

23–24 lutego 1960, wtorek–środa

Laski – Warszawa

Wczoraj cały dzień pracowałem nad sprawą nowego ruchu księży-patriotów.

³⁶⁰ Aleksander Zawadzki (1899–1964), jeden z głównych odpowiedzialnych za wprowadzenie i utrwalanie reżimu komunistycznego w Polsce. Członek BP KC PZPR 1948–1964. Przewodniczący Rady Państwa PRL 1952–1964. Przewodniczący OK FJN od 1958. Wcześniej pełnił ważne funkcje w KPP i PPR. Dwukrotny wicepremier, poseł do KRN i kilkakrotnie na Sejm PRL.

³⁶¹ Chodzi o Antoniego Marylskiego.

Dziś, o godz. 9.00, wyjazd do Warszawy z braćmi ks[iężmi] **Fedorowiczami**.

10.00 W sprawie abp. **Szeptyckiego** zgłasza się ks. **Lipiński**, kanclerz, i składa akta procesu informacyjnego do rozpatrzenia.

Ks[iądz] **Marzejka**³⁶², Litwin, z diec[ezji] wileńskiej – przed powrotem do Wilna prosi o błogosławieństwo.

O[jciec] M[ichał] Makarewicz³⁶³, cysters, ze Szczyrzycy, w sprawie sytuacji w zakonie. Uważa wizytację ks. **Brossa** za fatalną. B[isku]p **Kominek** rzecz poprawił. Dziś brak obserwacji rozkładu życia klasztorów. Co robić? Pozostaje jedno – zacząć od siebie i na sobie utrzymać ciężar wierności regułom.

Ks[iądz] **Trochonowicz**³⁶⁴ i ks. **Miszczyk**³⁶⁵ – w sprawie udziału ks[ięży] dachauowców w Kongresie Eucharystycznym w Monachium. Sytuacja jest trudna; ks[ięża] biskupi polscy nie wezmą udziału.

Ks[iądz] St[anisław] Kobyłecki³⁶⁶ z KUL – sprawy kapituły **luceoriensis**³⁶⁷.

Ks[iądz] **Olech**³⁶⁸ – w sprawie alienacji depozytów diec[ezji] łuckiej na terenie diec[ezji] lubelskiej. Prosi o uznanie, żeby te rzeczy, głównie ornaty, były uważane za własność tych parafii. Odpowiedź: *quieta non movere*³⁶⁹.

Na obiedzie zostają: ks. **Trochonowicz**, ks. **Miszczyk** i ks. **Olech**. Wspominamy „dni lubelskie”, zwłaszcza wizytację na terenach połud[niowo]-wschodnich diecezji.

14.15 Na konferencji **opiekunek parafialnych**, która trwa 3 dni, pod przewodnictwem bp. **Kominka** – po wysłuchaniu referatu **Hanny Chrzanowskiej**³⁷⁰ – kilka słów wygłaszam do uczestniczek, w liczbie 200.

³⁶² Ksiądz Marzejka, brak bliższych danych.

³⁶³ Michał Witold Makarewicz OCist (1903–1974), prefekt kleryków w Szczyrzycu, rektor kościoła sióstr benedyktynek w Staniątkach 1957–1961. Świecenia 1939. Do zgromadzenia wstąpił w 1956. Śluby zakonne 1957. Przeor w Jędrzejowie 1961–1968. Zgromadzenie opuścił i powrócił do diecezji siedleckiej 1968.

³⁶⁴ Franciszek Trochonowicz (1906–1969), ksiądz, kapitan rezerwy WP, proboszcz parafii św. Jana Chrzciciela w Janowie Lubelskim 1955–1969. Świecenia kapłańskie 1932. W czasie wojny więzień KL Dachau. Dyrektor Caritas diecezji lubelskiej 1945–1950. Proboszcz parafii Wniebowzięcia NMP w Kraśniku 1950–1955, usunięty przez władze komunistyczne.

³⁶⁵ Aleksander Miszczyk (1905–1982), ksiądz, proboszcz parafii Nałęczów do 1982, kanonik kapituły lubelskiej. Świecenia 1930. W czasie wojny więzień KL Dachau.

³⁶⁶ Stanisław Kobyłecki (1902–1987), ksiądz, ojciec duchowny w konwiktach księży studentów KUL od 1957. Świecenia 1926. W 1940 aresztowany przez NKWD i skazany na karę śmierci, z zamianą na 25 lat łagrów. W 1942 aresztowany przez gestapo, wykupiony przez parafian w 1943. Organizował pomoc dla ofiar rzezi ukraińskich na Wołyniu. Po wojnie wraz z parafianami trafił do diecezji warmińskiej. W 1951 wysiedlony przez władze komunistyczne, prymas Wyszyński przyjął go do archidiecezji gnieźnieńskiej. Do 1956 posługiwał jako kapelan szpitalny w Pleszewie oraz opiekun sióstr służebniczek NMP Niepokalanej.

³⁶⁷ *Lac.* łuckiej.

³⁶⁸ Wojciech Olech (1905–1977), ksiądz, doktor filozofii, kanclerz kurii lubelskiej 1946–1974. Świecenia 1930. W czasie wojny więzień KL Sachsenhausen i KL Dachau. Kanonik kapituły lubelskiej.

³⁶⁹ *Lac.* nie ruszać tego, co spokojne.

³⁷⁰ Hanna Chrzanowska (1902–1973), pielęgniarka, działaczka charytatywna, pedagog, prekursorka pielęgniarstwa rodzinnego, domowego i parafialnego. Współorganizatorka Polskiego Towarzystwa Pielęgniarskiego. Błogosławiona Kościoła katolickiego od 2018.

17.00 W kaplicy seminarium jest nabożeństwo dla **Unii Kapłańskiej**³⁷¹. Po Mszy recytowanej wygłaszam konferencję, biorę udział w posiedzeniu Unii Kapłańskiej. Bardzo miły referat ze swoich doświadczeń szkolnych głosi ks. **Mirecki**³⁷², wikariusz na Okęciu.

19.15 Na wieczery bp **Kominek**. Omawiamy sprawę represji podatkowych na Z[emiach] Z[achodnich].

25 lutego 1960, czwartek

Warszawa

9.00 Pan Malarecki³⁷³, jubiler złotnik, wybitny znawca tematu – wziął do odnowienia Krzyż ametystowy (**pektoral** b[isku]pi), po kard. **Ledóchowskim**³⁷⁴. Przedtem bardzo starannie uporządkował zniszczony kielich św. Wojciecha (Trzemeszno), z ogromną znajomością rzeczy. Kielich będzie przewieziony do Gniezna.

9.30 Ks[iądz] prof. **Jakubiec**. Zwracam mu uwagę na opinię, jaka go otacza na skutek obcowania z ks. **Huetem** St[anisławem], który prowadzi rozbijacką robotę Kościoła przez organizację Kół Księży „Caritas”.

11.00 **Doroczne** posiedzenie sprawozdawcze **Sądu Metropolitalnego Warszawskiego**, w Romie. Referat wygłasza ks[iądz] oficjał, sprawozdanie doroczne – ks. **Zdunek**³⁷⁵, gospodarcze – o. Kulibaba³⁷⁶. Ożywiona dyskusja. Wspólny obiad.

15.30 B[isku]p **Pluta** z Gorzowa – prosi o drugiego sufragana i zgłasza *terno*³⁷⁷, prosząc o skierowanie do Ojca Świętego. Omawia szkodliwą działalność księży greckokatol[ickich]. Referuje o spotkaniu bp. **Kominka** z posłem **Izydorczykiem**³⁷⁸ w sprawie

³⁷¹ Właśc. Unia Apostolska Kleru, powstałe w 1862 stowarzyszenie dla kapłanów diecezjalnych, mające za zadanie pogłębić więzi braterskie wśród księży.

³⁷² Marian Mirecki (1930–2006), ksiądz, wikariusz w parafii św. Franciszka z Asyżu na Okęciu 1957–1961. Świeceni 1955. Wikariusz w Pęcicach i Łowiczu 1955–1957. Wikariusz w parafii Najświętszego Zbawiciela w Warszawie 1963–1983. Dziekan dekanatu rembertowskiego 1983–1987. Proboszcz parafii Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Warszawie-Zerzniu 1983–2005. Dziekan dekanatu anińskiego 1987–2005.

³⁷³ Stanisław Malarecki, brak bliższych danych.

³⁷⁴ Mieczysław Halka-Ledóchowski (1822–1902), arcybiskup gnieźnieński i poznański 1866–1886, kardynał od 1875. Świeceni 1845. W latach 1872–1874 sprzeciwił się antykościelnym posunięciom władz pruskich, w 1874 usunięty z urzędu i uwięziony. Po uwolnieniu w 1876 nie wrócił do archidiecezji, w 1886 ustąpił z urzędu. Prefekt Kongregacji Rozkrzewiania Wiary od 1895.

³⁷⁵ Józef Zdunek (1903–1982), ksiądz, wikariusz, a następnie rezydent w parafii św. Michała Archaniola w Warszawie 1957–1975. Świeceni 1929. Odznaczony przywilejem rakiety i mantoletu.

³⁷⁶ Arseniusz Antoni Kulibaba OSBM (1911–1964), ksiądz greckokatolicki, notariusz Sądu Metropolitalnego Warszawskiego 1957–1963. Do zakonu wstąpił w 1925. Świeceni 1936. Prowadził posługę zakonną w klasztorach w Dobromile i Ławrowie (dziś Ukraina). Po II wojnie światowej wysiedlony w ramach akcji „Wisła” na tzw. Ziemie Odzyskane. Kapłan w parafii św. Józefa oo. bazylianów przy ul. Miodowej w Warszawie. W 1963 wyjechał do Rzymu, tam zmarł i został pochowany.

³⁷⁷ *Lac*. trzech kandydatów. Procedura wyboru biskupów w Polsce „ludowej” ustalona na mocy „porozumienia” z 31 XII 1956, polegająca na przesyłaniu przez Episkopat trzech kandydatów na stanowisko biskupie, z których władze milcząco akceptowały jednego.

³⁷⁸ Jan Izydorczyk (1900–1974), członek KC PZPR 1948–1964, poseł na Sejm Ustawodawczy i Sejmy PRL 1952–1969. W czasie II wojny światowej więzień obozów koncentracyjnych. Członek KPP, PPR i PZPR. Ambador PRL w NRD. Działacz Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich.

polityki rządu na Z[iemiach] Z[achodnich]. Poseł Izydorczyk jest przestraszony tym, co się dzieje, zwłaszcza wzrostem „manifestacyjnej niemczyzny” wśród autochtonów. Prosi o zatwierdzenie *distinctorium*³⁷⁹ dla rady (*consultores*) diec[ezji].

16.00 Dyr[ektor] **Kotlarczyk**³⁸⁰ z Teatru Rapsodycznego (Kraków) – zaproszony do Italii, zabiega o paszport od 2 lat, bez rezultatu. Prosi o poparcie przez p. J[erzego] **Zawieyskiego**.

26 lutego 1960, piątek

Warszawa

9.00 B[isku]p **Kominek** – po rozmowie wczorajszej z min. **Izydorzakiem** o Z[iemiach] Z[achodnich]. Ubolewa nad tym, co się dzieje. Uważa, że to biskupi powinni załatwić. Zdziwienie bp. K[ominka]. Narzekał na bp. Jopa, że nie przeciwdziała germanizacji. B[isku]p K[ominek] ocenił szkodliwą działalność dyr. Lecha jako typ patologiczny. Biadał min. I[zydorczyk] nad tym, że Kościół nie wysyła księży do duszpasterstwa emigracji. Trzeba skierować ks. Posadzego³⁸¹ do min. I[zydorczyka]. Cała rozmowa bp. K[ominka] z min. I[zydorczakiem] wygląda na to, że albo min. I[zydorczyk] nie jest poinformowany o sytuacji, albo na grę. Min[ister] I[zydorczyk] oczekuje wszystkiego od Episkopatu, a my widzimy wszędzie przeszkody rządu w akcji na Z[iemiach] Z[achodnich].

Min[ister] I[zydorczyk] jest człowiekiem słabym, słynie ze swoich brutalnych wypowiedzi wobec pracowników. Głośny był swego czasu „Dzień Kobiet”, na którym min. I[zydorczyk] zabawił się w bluźniercę przeciwko Matce Bożej. Bieda, gdy trzeba być eleganckim wobec takich ludzi. Moja siostra, **Stanisława Jaroszowa**³⁸², która w czasie mego uwięzienia jeździła do G[łównego] U[rzędu] [do] s[praw] W[yznań], by zostawić u min. I[zydorczyka] przesyłki dla mnie, uważała, że pan I[zydorczyk] odnosił się najprzychylniej do sprawy ze wszystkich panów w tym urzędzie.

10.30 Ks[iądz] **Lemparty**³⁸³, prezes Zrzeszenia Katolików „Caritas”, człowiek niemal niewidomy, poruszający się z trudem, z głową podniesioną, gdyż musi patrzeć w otwór szkła, by nie stracić jedyne go oka. Właściwie ruina. Takim człowiekiem, godnym współczucia, posługuje się „polityka”. Ponieważ zagaił zjazd Kół Księży „Caritas”, zmuszony

³⁷⁹ Łac. odznaki.

³⁸⁰ Mieczysław Kotlarczyk (1908–1978), reżyser teatralny, aktor, dramaturg i krytyk literacki, pedagog, twórca (1941) i dyrektor Teatru Rapsodycznego w Krakowie 1959–1967, przyjaciel Karola Wojtyły.

³⁸¹ Ignacy Posadzy TChr (1898–1984), współzałożyciel męskiego zgromadzenia zakonnego Towarzystwa Chrystusowego dla Wychodźców (obecnie Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej, SChR), od 1933 do 1968 przełożony generalny tegoż zgromadzenia. Świecenia 1921. W 1959 w Morasku pod Poznaniem założył żeńskie zgromadzenie zakonne – Siostry Misjonarki Chrystusa Króla. Sługa Boży.

³⁸² Stanisława Jarosz (1903–1982), siostra prymasa Wyszyńskiego.

³⁸³ Antoni Lemparty (1903–1978), ksiądz, prezes Zarządu ZK „Caritas” 1950–1971, zastępca przewodniczącego GKK ZBoWiD od 1952. Świecenia 1928. W czasie wojny kapelan II Armii WP. Kapelan LWP, jeden z liderów ruchu księży-patriotów.

jestem złożyć mu oświadczenie, że przekroczył kompetencje, określone w aneksie do „porozumienia”. Powstała nowa organizacja, wbrew prawu kanonicznemu i ustrojowi Kościoła. Ostrzegam przed niebezpieczeństwem machinacji.

11.30 Ks[iądz] **Bartkowski**, pijar – w sprawie uporządkowania swego stanu prawnego.

12.30 R[omuald] **Kukolowicz**³⁸⁴, od prof. Strzeszewskiego.

12.45 K[azimierz] **Studentowicz** – dalszy ciąg rozmowy po powrocie z zagranicy.

27 lutego 1960, sobota

Warszawa

9.30 Ks[iądz] prał. **Ugniewski** – w sprawie Fundacji Piusa XI w Chotomowie³⁸⁵. Na razie bez zmian, ale oglądają pola i zabudowania.

12.00 B[isku]p Z[ygmun]t **Choromański** – w sprawie wizytacji w sem[inarium] diec[ezjalnym], wystąpienia grupy Znak, w sprawie przerywania ciąży. Wręczam projekt instrukcji o Kołach Księży „Caritas”. Dużo bólesci. Konferencja Episkopatu zapowiada się ciężka z uwagi na problem seminariów.

15.00 Prowincjalna s[ióstr] **zmarłychwstanek**³⁸⁶ i s. **Amata**, i s. **Felicjana** – w sprawie poradni psychiatrycznej dla zakonnic. Aprobuję projekt, skierowuję do ks. dyr. Dąbrowskiego, by omówić pomoc dla zakonnic.

16.30 B[isku]p Z[ygmun]t **Choromański** telefonuje, że min. **Sztachelski** podał do wiadomości, że zwołuje Komisję Wspólną na 14 III [1960].

18.00 B[isku]p **Jaroszewicz** – informuje o sytuacji w Kielcach. B[isku]p K[aczmarek] przyjechał z Krynicy, by wygłosić odczyt w sem[inarium] duch[ownym] o św. Janie V. Wrócił do K[rynicy]. Zamierza wziąć udział w Konferencji Plenarnej Episkopatu. Jest pod naciskiem ks. **Danielewicza**³⁸⁷, który jest zdania, że b[isku]p zrobił bardzo źle, że wyjechał na urlop.

³⁸⁴ Romuald Kukolowicz (1921–2008), ekonomista, socjolog, polityk. Wykładowca na KUL. Doradca prymasa Wyszyńskiego w sprawach ekonomicznych i społecznych. W 1980–1981 doradca NSZZ „Solidarność”. W 1992 wice-minister pracy w rządzie Jana Olszewskiego.

³⁸⁵ Fundacja im. Piusa XI powstała dla uczczenia pamięci i działalności przyszłego papieża jako nuncjusza apostolskiego na ziemiach polskich. Zakład w Chotomowie prowadzono od 1924 początkowo dla inwalidów wojennych, a od 1926 dla sierot po inwalidach wojennych – dziewcząt w wieku od 3 do 18 lat. Zakład prowadziły siostry służebniczki NMP. Władze PRL w 1960 próbowały przejąć i upaństwowić zakład, ich zabiegi okazały się jednak nieskuteczne wobec twardej postawy prymasa Wyszyńskiego i ks. Ugniewskiego. Wspomniany dom dziecka istnieje do dnia dzisiejszego.

³⁸⁶ Chodzi o Zofię Szulc CR.

³⁸⁷ Jan Danielewicz (1895–1965), ksiądz, przewodniczący Komisji Artystyczno-Budowlanej w kurii kieleckiej od 1957, członek Komisji Konkursowej ds. Rozbudowy KUL od 1958, tajny szambelan papieski od 1959. Świecenia 1920. Wikariusz w Gnojnie Wolbromiu 1920–1925. Proboszcz kolejno w Dłużcu, Piotrkowicach Jędrzejowskich, Smardzewicach, Sułoszowej. Kierownik Wydziału Gospodarczo-Finansowego w kieleckiej kurii biskupiej od 1938. We wrześniu 1951 aresztowany przez UB, poddany brutalnemu śledztwu i skazany wspólnie z bp. Kaczmakiem w procesie pokazowym w 1953. W 1957 opuścił więzienie.

28 lutego 1960, niedziela

Warszawa

8.30 Na **Mszy św.** jakiś ks[iądz] z **Baniochy**³⁸⁸, który usilnie oskarża ks. o. Dominanta³⁸⁹, oskarżenia – że ks[iądz] o[jciec] ongiś bywał u nich co dzień, a dziś nie zagląda, wobec czego wszystko robi źle. Wyraża obawę o to, że kościoła nie wybuduje. Powołuje się na moją siostrę, **Janinę Jurkiewiczową**³⁹⁰, z Dobiesza. Proszę, by do tych spraw nie wciągał rodziny mojej, która nic nie ma do powiedzenia w sprawach kościelnych.

13.15 B[isku]p **Niemira**³⁹¹ – w stanie żałosnym, przyjechał z **Czubina** i żali się na wszystko. „Nie chce siedzieć w więzieniu”, bo nic nie zawinił. Tłumaczę mu, że stworzyliśmy wygodne warunki bytowania. Ma dobrze utrzymany dom, opiekę siostr, duże mieszkanie, kaplicę, księdza na miejscu, ogród i stałą emeryturę. Czego potrzeba? Proszę, by nie wyjeżdżał, gdyż to go naraża na wypadki, jak ostatni z autem. A później ludzie zarzucają mnie listami i wymówkami, że „Staruszek Biskup jest bez opieki”. B[isku]p N[iemira] użala się, że nic nie ma. Biedny, nie pamięta nic o wypadku z autem.

29 lutego 1960, poniedziałek

Warszawa

Po Mszy św. „błyskawiczny objazd budujących się kościołów, z ks. prał. **Borowcem**. Byliśmy na Opaczewskiej, w parafii Królowej Świata. Kaplica, wzniesiona nocą przez robotników (1953 r.), wyszlachetniała i nabrała charakteru modlitewnego. Byliśmy na placu budowy. Stoi tu barak budowlany, w którym mieści się salka katechetyczna i pro-wizoryczne mieszkanie. Jest ogromny dół wapna. Praca na razie stoi, gdyż G[łówny] UdsW wścieka się na Pana Boga. Ale im to przejdzie. Wziąłem udział w miłej katechizacji I klasy. Dwóch księży wikariuszów prowadzi katechizację przy kościele.

W **parafii św. Wincentego** na Bródnie kościół wyrósł ponad parkany, czego nie mogli zrobić p[aństwo] **Tomaszewscy**³⁹² z ks. **Majchrzakiem**³⁹³. Dziś plenipotentem budowy jest ks. kan. **Sztuka**³⁹⁴. Będzie to piękny kościół.

³⁸⁸ Brak bliższych danych nie pozwala na identyfikację.

³⁸⁹ Ksiądz O. Dominanta, brak bliższych danych.

³⁹⁰ Janina Jurkiewicz (1905–1995), siostra prymasa Stefana Wyszyńskiego.

³⁹¹ Karol Niemira (1881–1965), biskup pomocniczy piński 1933–1965, doktor prawa kanonicznego. Świecenia 1911. Wysiedlony z diecezji we wrześniu 1939, po inwazji sowieckiej, zamieszkał w Warszawie na probostwie w parafii św. Augustyna. Brał udział w przemycaniu Żydów z getta na stronę aryjską. Po wojnie rezydował w Warszawie i w Czubinie.

³⁹² Państwo Tomaszewscy, brak bliższych danych.

³⁹³ Tadeusz Majchrzak (1893–1967), ksiądz, proboszcz parafii św. Wincentego à Paulo w Warszawie na Bródnie 1953–1962. Świecenia 1918. Kapelan w wojnie polsko-sowieckiej 1920. Przed II wojną światową proboszcz parafii i budowniczy kościoła MB Szkaplerznej w Kazuniu. Proboszcz parafii Wniebowzięcia NMP w Kałuszynie 1939–1946.

³⁹⁴ Jan Sztuka (1892–1970), ksiądz, proboszcz parafii Najczystszego Serca Maryi w Warszawie 1924–1970. Świecenia 1919. W czasie II wojny światowej wywieziony do Niemiec. Po powrocie wicedziekan, potem dziekan dekanatu Warszawa-Praga Płd. i kanonik prymasowskiej kapituły łowickiej.

Na **N[owym] Bródnie** – w kościele **M[atki] B[ożej] Różańcowej** roboty w pełnym tempie. Pracuje tu wiele kobiet w ramach „pracy społecznej”. Na cmentarzu spychacz porządkuje ziemię wywiezioną z kościoła dolnego. Miało go nie być, ale w dzisiejszych warunkach duszpasterzowania jest konieczny. Ks[iaźdz] kan. **Zimiński**³⁹⁵ na placu budowy. Będzie to przepiękna świątynia.

Jedziemy na **Jelonki** do parafii Królowej Pokoju. Właśnie rusza praca wiosenna. Wybudowano część plebanii. W absydzie przygotowuje się lokale do przeniesienia kaplicy z domu najętego.

Wreszcie **Stare Włochy**, w kaplicy ojców^a **sercanów**. Po uporczywych walkach, budowa idzie. Powstała duża kaplica na tysiąc osób, z dawnego baraku parafii św. Teresy.

^a *W rękopisie po słowie ojców prymas skreślił słowo: salwatorianów.*

³⁹⁵ Tadeusz Zimiński (1905–1960), ksiądz, proboszcz parafii MB Różańcowej w Warszawie na Bródnie i budowniczy nowego kościoła 1945–1960, od 1945 sędzia Sądu Arcybiskupiego. Świecenia 1930.

MARZEC

1 marca 1960, wtorek

Warszawa

7.00 Z ks. prał. **Padaczem** jedziemy na Mars, na dzień skupienia. Wygłaszam trzy konferencje na temat przygotowania serca na W[ielki] Post. Dyskusja nad kierunkami pracy w W[ielkiej] Nowennie. Nauka odmawiania brewiarza. Informacja o przebiegu Nawiedzenia obrazu Matki Bożej w diec[ezji] łomżyńskiej.

2 marca 1960, środa

Warszawa

9.00 Prawdziwy Popielec. W archikatedrze bp **Modzelewski** celebkuje i posypuje głowy nasze popiołem. Ks[iądz] kan. **Miziolek** wygłasza piękną naukę. Ludzi jest bardzo dużo. Młodzież śpiewa dobrze. Wystąpił nowy ceremoniarz katedralny, ks. **Zaleski**. Prowadzi spokojnie. Młodzież lepiej spisuje się. Po nabożeństwie zwiedzam prace w katedrze. Ks[iądz] **Kitliński** pokazuje piękny krzyż gotycki z XIV w., przywieziony z Pszczonowa, gdzie leżał na strychu. Zaglądamy do podziemi; oglądamy sarkofag przygotowywany dla abp. **Fijałkowskiego**, otrutego ongiś przez Moskali, po zamknięciu katedry, przed wybuchem powstania. Wracam z bp. **Modzelewskim**. Ktoś krzyczy z okna: „Błogosław kardynale”.

11.30 B[isku]p **Bieniek**³⁹⁶ z Katowic – w sprawie sytuacji na terenie diecezji.

12.30 Prof[esor] **Gliński**³⁹⁷ z żoną, redaktor działu muzycznego w „Osservatore Romano”, biorący udział w Festiwalu Chopinowskim. Jest w W[arsza]wie po 20 latach nieobecności. Ma prowadzić w sierpniu wycieczkę „szlakiem Chopina”.

15.00 Przychodzą ciężkie wiadomości z Nysy o brutalnym ograbieniu seminarium biskupiego; zabrano mnóstwo rzeczy, których wywieźć nie mogli wąskimi bramami. Trzeba było je rozbijać. Popielec zaczyna się nam dobrze.

³⁹⁶ Juliusz Bieniek (1895–1978), biskup pomocniczy katowicki 1937–1978. Świecenia 1918. Dwukrotnie wygnany z diecezji: przez Niemców 1941–1945 i przez władze komunistyczne 1952–1956.

³⁹⁷ Mateusz Gliński (1892–1976), muzykolog, dyrygent, krytyk muzyczny, kierownik Wydziału Muzycznego Assumption University w Windsorze 1959–1965. Założyciel i redaktor naczelny czasopisma „Muzyka” 1924–1938. Założyciel Międzynarodowego Instytutu Fryderyka Chopina w Rzymie 1949.

17.00 **Marchesa Olga Cadaral**³⁹⁸ z Portugalii, biorąca udział w Festiwalu Chopinowskim. Gdy wyjeżdżała z Leiria, biskup miejscowy³⁹⁹ obdarzył ją dwoma posągami Matki Bożej Fatimskiej, które przywiozła samolotem. Jeden dla bp. Czajki⁴⁰⁰, drugi dla mnie. Jest pełna żywej wiary i ufności.

3 marca 1960, czwartek

Warszawa

Po Mszy św. p. **Małcużyński**⁴⁰¹, który przyszedł z wyrazami szacunku, po przyjeździe do Warszawy na Festiwal Chopinowski. Zostaje na śniadaniu, po modlitwie w kaplicy. Rozmawiamy na temat sytuacji arrasów wawelskich. Stan zachowania poprawił się. Emigracja, pod wpływem listów prymasa, też poprawia swój stosunek do sprawy. Nawet gen. **Anders**⁴⁰² wypowiada się za powrotem. Informuję p. Małcużyńskiego o liście od Konferencji Episkopatu Kanadyjskiego, który prosi o opinię w tej sprawie. Pan M[alcużyński] jest zdania, że należałoby wypowiedzieć się na temat arrasów. Emigracja byłaby bardzo zadowolona, gdyby prymas znalazł sposobność do zajęcia publicznie stanowiska, np. w jakimś kazaniu. Streszczamy wynik rozmowy: 1) Stanowiska swego nie zmieniam, jestem za powrotem arrasów; 2) choćby rząd uważał to za swój wyłączny sukces, można być spokojnym, gdyż propaganda przeminie, a pozostanie fakt – arrasy w domu; 3) proszę o zapewnienie odpowiednich kół, że o bezpieczeństwo arrasów w kraju można być spokojnym, w granicach wszechświatowej niepewności; 4) odpiszę Konferencji Episkopatu Kanadyjskiego pozytywnie, na ręce kard. **Tardiniego**; 5) znajdę sposobność do zajęcia stanowiska publicznie.

O[jciec] **Br[onisław] Wilk** – wysyłam go do Włocławka i Katowic.

Ks[iądz] **Zimiński** – otrzymuje posąg M[atki] Bożej Fatimskiej dla kościoła M[atki] Bożej Różańcowej.

Ks[iądz] dr **Schabowski** – nowo mianowany prokurator dla Kolegium Polskiego w Rzymie. Otrzymuje wskazania do pracy w Kolegium. Może zwrócić się do abp. Gaw-

³⁹⁸ Właśc. Markiza Olga Cadeval (1901–1996), portugalska arystokratka, mecenas kultury.

³⁹⁹ João Pereira Venâncio (1904–1985), biskup diecezjalny Leirii 1958–1972. Świecenia 1929. Biskup pomocniczy diecezji Leiria 1954–1958.

⁴⁰⁰ Stanisław Czajka (1897–1965), biskup pomocniczy częstochowski 1944–1965 i od 1948 proboszcz parafii św. Zygmunta w Częstochowie, doktor prawa kanonicznego. Świecenia 1920. Rektor częstochowskiego WSD w Krakowie 1936–1944.

⁴⁰¹ Witold Małcużyński (1914–1977), pianista, brat Karola Małcużyńskiego. W latach 50. przyczynił się do zwrotu Polsce przez władze kanadyjskie skarbów wawelskich i bezcennych pamiątek kultury narodowej, które na czas wojny zostały wywiezione za ocean na przechowanie.

⁴⁰² Władysław Anders (1892–1970), od 1954 generał broni, jeden z liderów polskiej emigracji niepodległościowej. Uczestnik I wojny światowej. W czasie wojny polsko-bolszewickiej dowódca 15 Pułku Ułanów Poznańskich. Od 1924 szef sztabu Generalnego Inspektora Kawalerii, od 1925 komendant Warszawy. Naczelnny Wódz Polskich Sił Zbrojnych 1944–1945 i 1946–1954. Po II wojnie światowej pozostał do śmierci na emigracji.

liny w sprawie współpracy *in causis Servorum Dei*⁴⁰³. Bierze pismo do Sekretariatu Stanu z *processus ep[iscop]alis cracoviensis*⁴⁰⁴.

Ks[ia]dz **Zaleski**, nowy ceremoniarz katedralny – instrukcje dla pracy.

S[iostra] **Zofia Kuleszanka**⁴⁰⁵, asystentka generalna USJK – w sprawach rzymskich. Sprawa s. **Dal Pozzo**⁴⁰⁶ wyjaśnia się. Opatrzność Boża przyszła z pomocą.

Ks[ia]dz **Kantorski**⁴⁰⁷ z duszp[asterstwa] akad[emickiego] – prosi o inkardynację do archidiec[ezji] w[arszawskiej]. Wyrażam gotowość. Informuje o p. **Zglińskim**⁴⁰⁸, który miał rewizję; zabrano mu wszystkie stenogramy, które pieczołowicie zbierał.

Ks[ia]dz **E[dward] Wójcik**⁴⁰⁹, pracujący w Sądzie Metrop[olitalnym] i w parafii św. Jakuba – wiele pretensji.

12.00 **T. Nowak**⁴¹⁰ i ks. **Marchewka** – terminy pielgrzymki prawników ustalą na Jasnej Górze. Sprawa „Niedzieli”⁴¹¹ – jeśli są sugestie, można próbować na nowo. Warunków nie ma od strony tzw. „klimatu”. Sytuacja jest b[ardzo] ciężka.

Janusz Skowroński⁴¹² z żoną – po powrocie z Rzymu, od matki Zofii Sk[owrońskiej]⁴¹³.

Ks[ia]dz **Pastuszka**⁴¹⁴ z KUL – sprawy wydawnictw „Pamiętnik Zjazdu Duch[owieństwa]”⁴¹⁵ 1957 – nie dochodzi do skutku, nie można uzyskać zezwolenia. Wypadek ks. **Granata**⁴¹⁶.

Ks[ia]dz **Dąbkowski Wojciech**⁴¹⁶, od św. Floriana.

⁴⁰³ *Lac.* w sprawie Sług Bożych.

⁴⁰⁴ *Lac.* postępowania Kościoła w sprawach krakowskich.

⁴⁰⁵ Zofia Kulesza USJK (1908–1963), pierwsza asystentka generalna zgromadzenia 1955–1963, a w czasie pobytu m. Franciszki Popiel za granicą – jej zastępczyni. Do zgromadzenia wstąpiła w 1945.

⁴⁰⁶ Elisabetta Stefania Dal Pozzo USJK (1903–1990), w 1943 wstąpiła w Rzymie do Zgromadzenia Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego. W 1962 opuściła zgromadzenie i wraz z s. Urszulą (Izabelą) Ledóchowską utworzyła urszulanki Gwiazdy Morza.

⁴⁰⁷ Leon Kantorski (1918–2010), wikariusz parafii Matki Bożej Częstochowskiej na Powiślu, duszpasterz w kościele św. Anny w Warszawie od 1947. Świecenia 1947. Proboszcz parafii w Podkowie Leśnej 1964–1991. Odznaczony Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (1998) oraz Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski (2007).

⁴⁰⁸ Pan Zgliński, brak bliższych danych.

⁴⁰⁹ Edward Wójcik (1913–?) ksiądz, doktor prawa kanonicznego i magister prawa, defensor w Sądzie Arcybiskupim i Metropolitalnym Warszawskim, wikariusz w parafii św. Jakuba w Warszawie 1947–1962. Świecenia 1939.

⁴¹⁰ T. Nowak, brak bliższych danych nie pozwala na identyfikację.

⁴¹¹ Tygodnik katolicki „Niedziela” powstał 1926 w Częstochowie. Po II wojnie światowej reaktywowany w 1945 z ks. A. Marchewką jako redaktorem naczelnym. Do 1953 nakład wzrósł do 100 tys. egz. mimo zmagania z cenzurą, limitami papieru itp. Ostatni numer ukazał się 15 III 1953. Władze nie reagowały na prośby o reaktywowanie pisma, nie pomagały interwencje prymasa po październiku 1956.

⁴¹² Janusz Skowroński, syn Zofii Olszamowskiej-Skowrońskiej, brak bliższych danych.

⁴¹³ Zofia Olszamowska-Skowrońska (1892–1983), historyk. Zajmowała się historią klasztorów i architektury klasztornej. Od lat 60. XX w. przebywała w Rzymie, pracowała w Papieskim Instytucie Studiów Kościelnych, gdzie szukała materiałów dotyczących polskich zabytków sakralnych. Była autorką książki *Męczeńskie dzieje archidiecezji warszawskiej* (1948).

⁴¹⁴ Józef Pastuszka (1897–1989), ksiądz, od 1946 profesor zwyczajny psychologii i filozofii, od 1934 wykładowca na KUL; twórca i kierownik (do 1969) katedry psychologii ogólnej. Prałat. Świecenia 1919.

⁴¹⁵ Wincenty Granat (1900–1979), ksiądz, profesor teologii, wykładowca na KUL od 1956. Świecenia 1924. Rektor KUL 1965–1970. Sługa Boży.

⁴¹⁶ Wojciech Dąbkowski (1918–1978), ksiądz, wikariusz w parafii św. Floriana w Warszawie 1960–1967. Świecenia 1944. Wikariusz w parafii św. Izydora w Markach 1945–1946, św. Teresy we Włochach 1948, Niepokalanego Poczęcia NMP od 1957. Proboszcz parafii Bednary 1967–1978.

Ks[iądz] **Kliszko Michał** – sprawy Duszpasterstwa Dobroczynnego, reorganizacji.

16.00 W[iesława] **Sanecka**⁴¹⁷ i **Jasińska** z teatru młodych KUL. Informacja o rozwoju pracy. Proszę, by miano na uwadze młodych i grano dla nich, gdyż starzy chętnie przyjdą „na młode rzeczy”, ale nie odwrotnie.

4 marca 1960, piątek

Warszawa

7.30 Lekarki warszawskie.

8.00 W kaplicy św. **Kazimierza na Tamce** u s[ióstr] szarytek, Msza św. i przemówienie, poświęcenie nowego tabernakulum. Po śniadaniu, w sali rekreacyjnej, drugie przemówienie do sióstr, które przyjechały na rekolekcje.

11.30 Prowincjał ks[ięży] orionistów⁴¹⁸ i ks. dyr. **Dąbrowski** – zaproszenie na święcenia kapłańskie do Zduńskiej Woli. Przyjąłem.

12.00 Prof[esor] **Marconi**⁴¹⁹, z Ministerstwa Kultury i Sztuki (prywatnie) – w sprawie konserwacji zabytków kościelnych. I oni wszystko muszą załatwiać przez Urząd ds. Wyznań. Oczywiście prof. Marconi „nie boi się”, ale nie mogą przysyłać żadnych instrukcji co do zasad konserwacji zabytków, nawet prywatnie.

12.30 Ks[iądz] **Osmólski**⁴²⁰ z Baniochy – w sprawie budowy kościoła.

12.45 Ks[iądz] prał. S[tefan] Piotrowski – z kurii.

13.00 Ks[iądz] W[incenty] **Malinowski**⁴²¹, Józefów – projektuje przeniesienie Dnia Modlitwy Dziewcząt do Niepokalanowa, gdyż ks. Eug[eniusz] Dąbrowski⁴²² „boi się” i robi trudności.

16.00 Teresa **Strzembosz**⁴²³ – sprawa domu opieki nad matką samotną i organizacji opieki nad prostytutkami. Projektuje się konferencję dla sióstr zakonnych, które zajmują się dziewczętami upadłymi (pasterki, magdalenki, opatrnościanki, antoniani i in.).

⁴¹⁷ Wiesława Sanecka-Tombacher, aktorka i reżyserka teatralna, występująca w Teatrze Powszechnym w Warszawie.

⁴¹⁸ Antoni Miś FDP, dyrektor prowincjalny polskiej prowincji orionistów 1958–1964 i przełożony domu warszawskiego od 1958.

⁴¹⁹ Bohdan Marconi (1894–1975), profesor Akademii Sztuk Pięknych, konserwator malarstwa. Studiował w Berlinie, Paryżu i Warszawie. Jako żołnierz walczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Pracownik Muzeum Narodowego w Warszawie 1922–1951. Odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski 1955.

⁴²⁰ Wiesław Osmólski (1920–2000), ksiądz, administrator parafii i budowniczy kościoła NMP Królowej Pokoju w Baniosze 1956–1962. Święcenia 1946. Rektor kościoła św. Wincentego à Paulo na cmentarzu Bródnowskim w Warszawie 1974–1989.

⁴²¹ Wincenty Malinowski (1900–1982), ksiądz, proboszcz parafii Matki Bożej Częstochowskiej w Józefowie 1947–1982. Dziekan dekanatu karczewskiego, kanonik honorowy kapituły metropolitalnej. Święcenia 1928.

⁴²² Eugeniusz Dąbrowski (1901–1970), ksiądz, biblista, tłumacz, działacz społeczny, proboszcz parafii Bożego Ciała na warszawskim Kamionku 1944–1970. Wiceprzewodniczący Komisji Intelktualistów i Działaczy Katolickich przy Polskim Komitecie Obrońców Pokoju 1951–1953. Walczył jako ochotnik w wojnie polsko-bolszewickiej bez zgody władz seminaryjnych. Święcenia 1923. Związany ze Stowarzyszeniem PAX. Z zaangażowania politycznego zrezygnował po aresztowaniu prymasa Wyszyńskiego. Wykładowca egzegezy biblijnej na KUL 1954–1958.

⁴²³ Teresa Strzembosz (1930–1970), działaczka katolicka, współtwórczyni ośrodków adopcyjno-opiekuńczych i domów samotnej matki. Siostra Adama i Tomasza Strzemboszów. W 1958 założyła dom samotnej matki w Chylicach, który dziś nosi jej imię.

5 marca 1960, sobota

Warszawa

9.00 O[jciec] **Teofil**⁴²⁴ z **Oporowa**, pomimo wielu awantur ze strony UdsW, trzyma się dotąd i pracuje. Odnowia w dalszym ciągu kościół. O[jciec] **Aleksander**⁴²⁵ odszedł i jest wikariuszem w Gdańsku. Nie budzi wielkich nadziei.

10.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej], z ks. rektorem **Miziołkiem**. Postanawia się udzielić odpowiedzi Kuratorium O[święty] S[zkolnej] [w] W[arszawie], po Komisji Wspólnej Episkopatu, o czym zawiadamia się odpowiedni urząd. Sprawy personalne idą bardzo trudno, gdyż UdsW odrzuca niemal wszystkie wnioski.

19.00 Wygłosiłem konferencję do alumnów sem[inarium] warsz[awskiego], na zakończenie rekolekcji, które prowadził o. **Majkowski**⁴²⁶ TJ.

6 marca 1960, niedziela

Warszawa

Dziś czytany jest we wszystkich kościołach całej Polski List Wielkopostny Episkopatu Polski „w obronie życia nienarodzonych”.

7.30 Na Mszy św. s. **Stefania** (Marta Jabłońska)⁴²⁷, która po tragicznej śmierci męża została zakonnicą w Zgromadzeniu „Wspólnej Pracy” we Włocławku. Kierowałem jej sumieniem od chwili tragicznego zdarzenia (1935 r.), a więc od 25 lat; w zakonie jest od 12 lat. Wiele łask Bożych spłynęło na tego człowieka.

Po obiedzie praca nad korespondencją.

7 marca 1960, poniedziałek

Warszawa – Kruszwica – Gniezno

7.30 Na Mszy św. Jerzy **Zawieyski** przed swoim wyjazdem do Francji. Omawiamy sytuację. Informuje, że min. **Sztachelski** miał dla prasy wywiad na temat stosunków K[ościół]a i państwa; ustawiał rzecz tak: my mamy trudności i Kościół ma trudności. Nie chcemy walki. Chcemy utrzymać Porozumienie. Nieco superlatywów dla prymasa.

⁴²⁴ Adam Teofil Krauze OSPPE (1916–2001), przeor klasztoru w Oporowie i proboszcz parafii św. Marcina Biskupa. Wstąpił do zakonu paulinów 1936. Święcenia 1944. W pierwszej poł. lat 50. kustosz sanktuarium na Jasnej Górze. Współinicjator (z o. Jerzym Tomzińskim) narodowej modlitwy o uwolnienie prymasa Wyszyńskiego, codziennego Apelu Jasnogórskiego od 8 XII 1953 i idei peregrinacji kopii obrazu MB Jasnogórskiej po Polsce. Członek Komisji Maryjnej Episkopatu. 1963–1969 przeor Jasnej Góry. Od 1972 odnowiciel zakonu paulinów w Chorwacji.

⁴²⁵ Ojciec Aleksander OSPPE, brak bliższych danych.

⁴²⁶ Józef Majkowski SJ (1915–1987), duszpasterz akademicki przy kościele św. Andrzeja Boboli w Warszawie od 1958. Wykładał na KUL od 1950 oraz na Fakultecie Teologicznym Bobolanum od 1954. Członek kościelnej redakcji transmisji Mszy św. przez Polskie Radio od 1980.

⁴²⁷ Marta Stefania Jabłońska z d. Wysrzykowska (1899–1984), z zawodu nauczycielka, do śmierci męża pracowała w szkole podstawowej. Do Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi wstąpiła w 1949. Pierwsza profesja 1950, śluby wieczyste 1955. Jej kierownikiem duchowym i spowiednikiem był prymas Wyszyński. Od 1950 przebywała w domu zgromadzenia w Kaliszu, pracując równocześnie najpierw jako portierka w hotelu, a potem jako nauczycielka i katechetka.

Chyba pierwszy raz. Trzeba się lękać, gdy chwali nas tego rodzaju człowiek. Pragnie się zgłosić St[anisław] **Stomma**. Polecam sprawę dyrektora **Kotlarczyka**, by mu uzyskać paszport do Rzymu, i sprawę teatru młodych KUL. Przewidywania, w jakim kierunku pójdą obrady Komisji Wspólnej.^{[P]_{SEP}}

10.00 Wyjazd do **Gniezna** z prof. **Zachwatowiczem** i ks. prał. **Padaczem**. Mroźno, słonecznie. Jedziemy przez Łęcko, Gostynin, Włocławek do **Kruszwicy**. Zatrzymujemy się, by oglądać prace reromanizacji.

15.30 W **Gnieźnie**. Przywiozłem kielich św. Wojciecha, odnowiony przez złotnika-jubilera St[anisława] **Malareckiego**. Przywiozłem świecę Jana XXIII, подарowaną dla Polski oraz stulę ojców pijarów, którą ongiś przeznaczili dla Piusa XII, a gdy nie można było jej przesłać, oddali do mojej dyspozycji. Przeznaczam ją do katedry. Przywiozłem też piękny relikwiarz św. **Ludwiki** Marillac⁴²⁸, подарowany mi przez s[iostry] szarytki (4 III).

8 marca 1960, wtorek

Gniezno

7.00 W szpitalu dziecięcym przy ulicy Lecha, w kaplicy sióstr szarytek odprawiam Mszę św. dla sióstr, pielęgniarek, lekarzy. Wygłaszam krótkie przemówienie i rozdaję obrazki pracownikom. Na śniadaniu jest kilkanaście sióstr z wizytatorką prowincji chełmińskiej⁴²⁹.

10.00 Ks[iądz] wicerektor **Kłoniecki** – z prośbą o pozwolenie na wyjazd do USA w czasie wakacji. Wyrażam zgodę. W seminarium dotąd nie było próby wizytacji.

11.30 Ks[iądz] K[azimierz] **Sojka**⁴³⁰, dziekan z Kcyni – składa sprawozdanie ze stanu pracy duszpasterskiej w dekanacie.

Prof[esor] **Zachwatowicz** obchodzi dziś imieniny. Wspomina, że od 25 lat już przyjeżdża do Gniezna dla prac przy katedrze.

18.30 Konferencja z prof. **Zachwatowiczem**, inż. **Holasem**⁴³¹, bp. **Bernackim** i ks. kan. **Michalskim** – w sprawie dalszych prac w bazylice. Omawiamy sprawę dachu nad kaplicami. Inż[ynier] H[olas] przedstawia projekt łamanych dachów i wydzielonych kaplic.

Ks[iądz] M[ichalski] informuje o odmowie przydzielenia stali na zbrojenie sklepienia nad podziemiami. Jest zakaz G[łównego] UdsW do wszystkich punktów sprze-

⁴²⁸ Ludwika de Mallirac (1591–1660), francuska święta, założycielka Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo.

⁴²⁹ Lucja Małgorzata Wejman SM (1907–1978), wizytatorka prowincji chełmińsko-poznańskiej Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo 1963–1975. Do zgromadzenia wstąpiła w 1928. Śluby wieczyste 1933. Służebna (przełożona) sióstr pracujących w Szpitalu Wojewódzkim w Katowicach od 1958. We Wspólnocie w Kościele od 1975.

⁴³⁰ Kazimierz Sojka (1911–1995), ksiądz, proboszcz parafii św. Michała Archaniola w Kcyni i dziekan keyński 1949–1968. Święcenia 1935. Na początku II wojny światowej aresztowany przez Niemców; zbiegł z transportu wiozącego Polaków do obozu koncentracyjnego w Dachau.

⁴³¹ Aleksander Holas (1911–1993), architekt, pracownik Przedsiębiorstwa Konserwacji Zabytków w Poznaniu, autor licznych projektów obiektów architektury sakralnej w Wielkopolsce.

daży dla wszelkich prac kościelnych. Prof[esor] Z[achwatowicz] chce interweniować w K[omitecie] Centralnym [PZPR]. Nie można dopuścić do tego, by podziemie było zasypane dla braku stali.

9 marca 1960, środa

Gniezno

9.00 Miał się zgłosić ks. **Bross**; przysłał list, załączając list swego brata. Usprawiedliwia chorobą przedzawałową swoją nieobecność. Prof[esor] **Bross**⁴³² pisze list pełen ubolewań nad krzywdą, która spotyka brata.

Z prof. **Zachwatowiczem** omawiamy plan monografii historycznej o katedrze. Przedstawia projekt wstępny. Należy odbyć konferencję z ks. dr. **Kryszak**⁴³³, ks. **Palewodzińskim** i ks. **Zientarskim**⁴³⁴ w sprawach inwentaryzacyjnych, koniecznych do tej pracy. Zbierzemy się 25 IV [1960] dla omówienia szczegółów.

Ks[iądz] kan. **Płoszyński**⁴³⁵ z Inowrocławia – ustalamy plan wizytacji kanonicznej w Mątwach, Janikowie i Pieraniu.

Ks[iądz] **Błażejowski**⁴³⁶ z Żerkowa k. Jarocina. Ustalamy plan wizytacji parafii.

Ks[iądz] **Posadzy**, przełożony gen[eralny] ks[ięży] chrystusowców – o trudnościach paszportowych dla księży, chcących jechać na pracę wśród emigracji.

11.00 Ks[iądz] dziekan **Knast**⁴³⁷ z Rogowa – sprawozdanie roczne z pracy duszpasterskiej w dekanacie. Nie podziela opinii, jakoby postępowało zubożenie religijne na wsi; młodzież jest ciężka i nie ma inicjatywy, mało się uczy, ale przychodzi na nabożeństwa, na katechizację dla narzeczonych. Nauczycielstwo odnosi się życzliwie do katechetów i pomaga. Wzrasta zubożenie wsi, ale na cele kościelne zawsze chętnie dają, np. na katedrę zawsze zrzucają konieczne pieniądze. Duchowieństwo ubożeje, ale niedostatku nigdzie nie ma.

15.00 Wstępna konferencja w sprawie monografii katedry. Obecni: ks. dr **Kryszak**, ks. kan. **Palewodziński** i ks. prof. Wł[adysław] **Zientarski**. Ustalamy, że każdy przygotowuje

⁴³² Wiktor Bross (1903–1994), chirurg, profesor nauk medycznych, współtwórca polskiej kardiologii, wieloletni kierownik Katedry i Kliniki Kardiologii Akademii Medycznej we Wrocławiu.

⁴³³ Franciszek Kryszak (1913–1970), ksiądz, doktor teologii, wykładowca w ASD w Gnieźnie od 1954, proboszcz parafii św. Mikołaja w Łubowie od 1949, egzaminator posynodalny od 1951, sędzia posynodalny, obrońca węzła małżeńskiego, członek archidiecezjalnej komisji ds. budowy kościołów i konserwacji od 1950. Świecenia 1937.

⁴³⁴ Władysław Zientarski (1916–1991), ksiądz, dyrektor Chóru Prymasowskiego 1959–1965, twórca i dyrektor archiwum archidiecezjalnego (łącznie z Biblioteką Katedralną) od 1960. Świecenia 1948. Wikariusz przy katedrze gnieźnieńskiej 1949–1953. Administrator parafii w Dusznicy od 1953. Prokurator (ekonom) seminarium duchownego w Gnieźnie 1957–1958. Kanonik gremialny kapituły prymasowskiej od 1963.

⁴³⁵ Stanisław Płoszyński (1879–1961), ksiądz, proboszcz parafii św. Mikołaja (fara) w Inowrocławiu i dziekan dekanatu inowrocławskiego 1946–1961; kanonik honorowy kapituły prymasowskiej w Gnieźnie. Świecenia 1906. Organizator i pierwszy kierownik „Księżówki” w Zakopanem – domu wypoczynkowego dla księży.

⁴³⁶ Feliks Błażejowski (1892–1980), ksiądz, proboszcz parafii Żerków od 1958. Świecenia 1926. Wikariusz parafii Zwiastowania NMP w Inowrocławiu 1930–1933.

⁴³⁷ Adam Knast (1905–1999), ksiądz, dziekan dekanatu rogowskiego i proboszcz parafii Rogowo od 1945. Świecenia 1932. Wikariusz parafii św. Jakuba Apostoła w Mogilnie 1935–1940. Kapelan Jego Świątobliwości.

krótki referat na temat historii wnętrza, historii zabytków i źródeł. W konferencji wezmą nadto udział: bp L[ucjan] Bernacki, ks. Michalski i ja.

10 marca 1960, czwartek

Gniezno

9.00 B[isku]p J[an] **Czerniak**, który wrócił z pracy w terenie, na konferencjach dekanalnych.

Ks[iądz] J[an] **Zaręba** – sprawy personalne w sądzie; prosi o drugiego notariusza. Uzgodnię sprawę na sesji K[urii] M[etropolitalnej] G[nieźnieńskiej].

B[isku]p L[ucjan] **Bernacki** – sprawy personalne.

10.00 Ks[iądz] **dyr. Len**, z Pallot[t]inum. Ten wyjątkowo wytrwały człowiek wydaje się być bardzo przybity i zmęczony akcją podatkową przeciwko Wydawnictwu i stosunkami z kurią poznańską, która faworyzuje **św. Wojciecha**, niekiedy kosztem Pallot[t]inum. Ks[iądz] abp **Baraniak** domaga się dla siebie imprimatur od wszystkich wydawnictw, choćby już je otrzymały od ordynariusza autora. Był zdania, że nawet modlitewnik archidiec[ezji] gnieźnieńskiej, chociaż posiadał moją przedmowę, powinien mieć imprimatur⁴³⁸ arc[y]b[isku]pa. Ks[iądz] Len jest zdania, że stanowisko **Komisji Wydawniczej Episkopatu** wobec firmy **Znak** jest zbyt twarde, tym więcej że zaprasza się tych panów na konferencje dla księży, jak ostatnio w Częstochowie, gdzie odczyty dla referentów diec[ezjalnych] duszp[asterskich] mieli panowie **Turowicz**⁴³⁹ i **Woźniakowski**.

Długa rozmowa na temat pracy A[rtura] **Górskiego**⁴⁴⁰ o matce **Truszkowskiej**. Prosiłem, żeby s[iustry] felicjanki wycofały wydawnictwo, zgodnie z obietnicą daną mi przez m. **Komorowską**⁴⁴¹ w Rzymie. Ks[iądz] dyr. Len widzi tu wielkie trudności ze strony władz skarbowych. Jestem zdania, że s[iustry] felicjanki mogą to zrobić wspólnie z o[jcami] kapucynami.

Ks[iądz] **prokurator** Seminarium Arc[y]b[isku]piego – doraźna pomoc.

Ks[iądz] **rektor Pacyna** – sprawa święceń diakonów, terminarza świąt Wielkanocnych i in.

Młody kapłan z **Grzybowa** – prosi o relikwie Drzewa Krzyża Świętego do wspaniałego relikwiarza, który ongiś je posiadał, a w czasie wojny utracił. Znalazłem w kaplicy dwa relikwiarze z autentykami.

13.00 Ks[ięża] biskupi na obiedzie.

⁴³⁸ Łac. niech będzie odbite – zezwolenie władzy kościelnej na wydanie jakiegoś dzieła.

⁴³⁹ Jerzy Turowicz (1912–1999), dziennikarz i publicysta, współzałożyciel i wieloletni redaktor naczelny „Tygodnika Powszechnego” 1945–1953 i 1956–1999. Autor m.in. *Chrześcijanina w dzisiejszym świecie* (1964), *Biletu do raju* (1999).

⁴⁴⁰ Artur Górski (1870–1959), pisarz, krytyk literacki, współredaktor czasopisma „Życie”.

⁴⁴¹ Właśc. Józefa Komarnicka CR (1900–1983), przełożona prowincjalna zmartwychwstańek w Poznaniu 1959–1967. Do zgromadzenia wstąpiła 1923. Ukończyła seminarium nauczycielskie. Delegatka matki generalnej na Polskę 1951–1957. Przełożona prowincji warszawskiej 1952–1958.

Ks[ia]dz dziekan **Tad[eus] Zieliński**⁴⁴² z Mogilna – składa sprawozdanie z prac dekanatu za rok ub[iegły]. Rozmowa trwa 2 godziny. Ks[ia]dz dziekan widzi załamanie się akcji bezbożniczej, która zurzędniczała i zesłała do rzędu istniejącej instytucji bez życia. Pismo „Argumenty” niemal nie jest znane w powiatowym mieście. Sprawa współpracy z nauczycielstwem wszędzie układa się dobrze; księża doznają wiele pomocy w organizowaniu pracy katechetycznej. Czy znać niedostatek wśród księży? Dotychczas nie; ludzie są ofiarni, księża pracują, niektórzy mają nieco dochodu z ziemi, którą nadal posiadają i obrabiają. Praca duszpasterska nie doznaje większych przeszkód. Nie znać akcji podatkowej i represji fiskalnych. Wielkim powodzeniem cieszą się Msze św. wieczorne. W dekanacie odbyły się misje, prowadzone głównie przez ks[ię]ży filipinów, z dużym rezultatem.

16.30 Ks[ia]dz J[an] **Michalski** – właśnie opuściła go komisja, złożona z 12 osób, która badała na odbudowie w katedrze wszystko: stan bezpieczeństwa budowy, zabezpieczenia pożarowe, rusztowania itp. Kto ją przysłał i po co? Zapewne przyjdą inne. Poszedłem do katedry, by zobaczyć prowadzone roboty. W prezbiterium odbudowano drugi portal, luźno stojący w prześwicie, wiodącym z prezbiterium do *ambitus*⁴⁴³. Razi bardzo, niczym nieusprawiedliwiony. Ale „byt po rzemiu”^a. Nie zdołałem zobaczyć nowego kawałka barwnej posadzki, odkopanej ostatnio, gdyż było ciemno – brak światła.

18.00 B[isku]p **Czerniak** – informuje o pracach swoich w ramach Wydziału Duszpasterstwa.

11 marca 1960, piątek Gniezno – Warszawa

9.30 Wydział Duszpasterstwa. B[isku]p **Czerniak** referuje przebieg obrad konferencji referentów duszpasterskich na Jasnej Górze. Na tle pracy diec[ezjalnej] referat wygłosił ks. dr **Józwiak**⁴⁴⁴; omawiał trudności w pracy duszpasterskiej, według wysuniętych przez ks[ię]ży dziekanów spostrzeżeń. W dyskusji zwracam uwagę na „psychologię krytycyzmu” świeckich. Krytykują b[ardzo] często przez całą swoją mękę, niewiedzę, opór, antyklerykalizm, konflikty moralne, słabość wiary, wpływy propagandy ateistycznej i komunistycznej, czarnowidztwo. Nie przeczymy, że istnieją braki w pracy kapłanów, ale nie brak prawdziwego bohaterstwa w tej pracy, zarówno szkolnej, katechetycznej, duszpasterskiej. Księża lepiej nauczają z ambony niż dawniej; sumiennie pilnują kościoła,

^a Tak w rękopisie.

⁴⁴² Tadeusz Zieliński (1886–1963), ksiądz, proboszcz parafii farnej św. Jakuba Większego w Mogilnie 1939–1940 i od 1948, dziekan mogileński od 1950. Święcenia 1913. Kapelan powstańców wielkopolskich. Proboszcz w Łubowie 1932–1939. 1940 uwięziony w Dachau, do 1948 przebywał w Niemczech.

⁴⁴³ *Ambitus*, wąskie przejście w świątyni, okrążające od tyłu prezbiterium, oddzielone od niego murem lub arkadami.

⁴⁴⁴ Wacław Józwiak (1919–2000), ksiądz, doktor prawa kanonicznego, notariusz kurii gnieźnieńskiej od 1953, konsultor trybunału prymasowskiego, wykładowca w PWSD od 1955. Święcenia 1947. Twórca i dyrektor Muzeum Archidiecezjalnego w Gnieźnie, kustosz skarbcza archikatedry gnieźnieńskiej. Kanonik kapituły gnieźnieńskiej od 1968.

proszą o trynację, co jest dodatkowym ciężarem, przejawem sumienności. Omawia się program konferencji rejonowych dekanatów.

13.30 Wyjazd do Warszawy. Zatrzymuję się w **Słupcy** z wizytą u mojego kolegi, ks. W[o]jciecha **Wolskiego**⁴⁴⁵, który w lutym br. został przeniesiony tutaj z Kramska. Oglądam kościół, pięknie regotyzowany przez ks. **Olczyka**⁴⁴⁶. W dalszą drogę.

18.00 W domu.

12 marca 1960, sobota

Warszawa

9.00 O[jciec] Br[onisław] **Wilk** – po załatwieniu objazdowym sprawy, przywozi listy.

10.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] **Warsz[awskiej]** – poświęcona głównie odbudowie katedry. Dziś w Warszawie i w Gnieźnie były święcenia diakonów.

15.00 J[acek] **Woźniakowski** – w sprawie druku moich kazań w Znak. Otrzymali pozwolenie, pragną przystąpić do druku, ale mają obawy w cenzurze. Dodam – nie mam żadnej nadziei na pozytywny wynik w cenzurze. Długa dyskusja z J[ackiem] W[oźniakowskim] na temat „90 milionów Polaków”. Bez rezultatu. J[acek] W[oźniakowski] jest wyrazicielem poglądów inteligencji, która nie przyjmuje tego wezwania.

16.30 M[aria] **Okońska**⁴⁴⁷ i I[rena] **Daremniak** – sprawa przygotowania do druku w Pallottinum: 1) Rozmyślań więziennych, 2) Kazań o Matce Bożej, 3) Listu do Kapłanów. Rozmyślenia oddadzą do redakcji Pallottinum. Wybiorą materiały do kazań. Na dalszym planie będzie przygotowanie; brak czwartej części.

18.00 F. Robert **Melina**⁴⁴⁸ i hr[abia] **Edward M. Kimrey**⁴⁴⁹, reprezentanci NCWC, przybyli na rozmowy z rządem w sprawie pomocy dla Polski. Odbyli jedną konferencję z dyr. **Lickim**⁴⁵⁰. Odnieśli wrażenie, że mówią z człowiekiem twardym i niedostępnym, choć grzecznym. Dyrektor L[icki] ustawia zagadnienie tak: NCWC może tu działać, ale 80 proc. dostaw idzie do Min[isterstwa] P[racy] i O[pieki] S[połecznej], a 20 proc.

⁴⁴⁵ Wojciech Wolski (1895–1969), ksiądz, kolega kursowy prymasa Wyszyńskiego w WSD we Włocławku. Proboszcz parafii św. Stanisława BM w Kramsku 1956–1960. Proboszcz w Słupcy 1960–1966. Święcenia 1924. Proboszcz parafii św. Wojciecha BM w Kikole 1933–1939 i 1947–1949, parafii Narodzenia NMP w Pyzdrach 1949–1952, parafii św. Mikołaja Biskupa w Lubaniu 1952–1956. Więzień obozów w Stutthofie, Oranienburgu i Dachau.

⁴⁴⁶ Józef Olczyk (1913–1982), administrator parafii Wniebowzięcia NMP w Kaliszu 1960–1965. Święcenia 1937. Proboszcz parafii Słupca w latach 1950–1960.

⁴⁴⁷ Maria Okońska (1920–2013), polonistka, psycholog, uczestniczka powstania warszawskiego, ps. „Emanuela” (organizowała modlitwy i podtrzymywała na duchu walczących). Założycielka Instytutu Prymasa Wyszyńskiego, jedna z najbliższych współpracownic prymasa Wyszyńskiego. Jedyny świadek składania przez niego w odosobnieniu Jasnogórskich Ślubów Narodu w Komańczy (w imieniu ludu Bożego odpowiadała: „Królowo, Polski przyrzekamy!”). Po jego śmierci zabiegała o proces beatyfikacyjny.

⁴⁴⁸ F. Robert Melina, brak bliższych danych.

⁴⁴⁹ Hrabia Edward M. Kimrey, brak bliższych danych.

⁴⁵⁰ Jerzy Licki, właśc. Jerzy Finkelkraut (?–1981), urzędnik Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej. Autor opracowań z dziedziny prawa pracy w PRL i osiągnięć socjalnych Polski Ludowej. Od 1943 współpracownik Departamentu Pracy i Opieki Społecznej w Delegaturze Rządu na Kraj. Przed II wojną światową współzałożyciel Towarzystwa im. Leona Petrażyckiego (i edytor jego pism).

dla prymasa. O zmianie tego procentu mowy nie ma. Kościół nie może mieć w Polsce „dochodu i znaczenia społecznego”. Nie powezmą uchwały bez ostatecznej konsultacji. Moje stanowisko: 1) pertraktacje niech prowadzą i wysiedzą tu do końca miesiąca; 2) niech zabiegają o 30 proc. dla Prymasa Polski; 3) zgodzę się dać swego delegata do Komitetu Trzech (przedstawiciel NCWC, delegat Prymasa, delegat Rządu); 4) zgodzę się posłać delegata do Komitetu Społ[ecznego], by czuwał nad rozprowadzaniem darów NCWC.

13 marca 1960, niedziela

Warszawa

7.30 Na Mszy św. p. **Aleksander Kupski**⁴⁵¹, warszawski piekarz, który darował mi kielich na pamiątkę wyjścia z więzienia. Przed Mszą św. konsekrowałem kielich i w nim konsekrowałem w czasie Mszy św. Ofiarodawca był na Mszy św., przyjął komunię św. Wiele się przyczynia do budowy ołtarza wielkiego w katedrze.

Na Mszy św. była grupka lekarzy z „Ogniska”. Wygłosiłem przemówienie. Wszyscy byli na śniadaniu.

9.00 Rozmowa z p. Kupskim, który jest gotów nadal pomagać katedrze.

9.30 Konferencja z lekarzami. Jest niebezpieczeństwo zamknięcia „Ogniska”. Radzę udać się do min. **Barańskiego** i wniesć zastrzeżenie. Czytamy projekt listu lekarzy do ministra.

12.00 Siostra moja J[anina] Jurkiewiczowa z córką.

18.00 B[isku]p M[ichał] **Klepacz** i bp Z[ygmunt] **Choromański** – narada nad jutrzejszą Komisją Wspólną. Tematów dość. Idzie raczej o metodę postępowania.

14 marca 1960, poniedziałek

Warszawa

7.30 Na Mszy św. dzieci ociemniałe z ul. Piwnej.

8.30 Rozmowa z bp. **Klepaczem** o wizycie p. Z[enona] **Kliszki** w Zakopanem. Biskup zdaje się wierzyć w dobre zamiary p. Kliszki, podczas gdy jego wizyta robi na mnie wrażenie „wywiadu” na temat K[omisji] W[spólnej].

9.30 W[itold] **Malcużyński** – po zakończeniu Festiwalu Chopinowskiego. Długa rozmowa o sytuacji w Polsce. Przechodzimy do sprawy arrasów wawelskich. Projektuje się, że ja zajmę stanowisko na odpuszcie św. Wojciecha, a na 2 tygodnie przed tym wystosuję list do biskupów Kanady.

10.30 B[isku]p **Lorek**⁴⁵² – prosi o przyjazd na 600-lecie Sandomierza. Ustalamy termin.

⁴⁵¹ Aleksander Kupski, brak bliższych danych.

⁴⁵² Jan Kanty Lorek (1886–1967), administrator apostolski diecezji sandomierskiej 1936–1946, biskup diecezjalny sandomierski 1946–1967. Świecenia 1911. Proboszcz parafii św. Krzyża w Warszawie 1930–1936.

11.00 Ks[iądz] dyr. **Dąbrowski** – sprawy W[ydziału] S[praw] Z[akonnych]. Kurs dla zakonów opiekujących się prostytutkami.

11.30 Ks[iądz] inf. **Milik**⁴⁵³ z Gorzowa – w sprawie odpowiedzi na zarzuty Niemców co do jego pracy we Wrocławiu. Zostaje na obiedzie.

15.30 Wracają biskupi z Komisji Wspólnej. Długa rozmowa o przebiegu konferencji.

Główny postulat rządu to „księża patrioci” – *conditio sine qua non*⁴⁵⁴ „atmosfery” i załatwienie innych spraw. Ani słowa o bp. **Kaczmarku** i o seminariach duch[ownych]. Gotowi są rozmawiać o Z[iemiach] Z[achodnich] i o podatkach. Księża biskupi są zdania, że trzeba zaprojektować jakiś list do duchowieństwa na czas pracy wielkopostnej. Wyznaczono następne spotkanie na 26 IV [1960].

Pracuję nad listem do ks. **Filipiaka**⁴⁵⁵, któremu przedstawiam sprawę bp. **Kaczmarka**. Proszę, by ją przedstawił osobiście Ojcu Świętemu. Nie chcę, by mi zarzucono, że papież nie jest poinformowany należycie.

18.00 Przyjechał bp **Czerniak**. W Gnieźnie zapowiedziano wizytację w sem[inarium] d[uchownym]. Wyznaczono 1 1/2 miliona złotych podatków na bazylikę prymasowską. „Komisja 12”, która tu była, zapewne penetrowała kąty.

20.00 Przyjechał abp Baraniak. Jest chory.

Zgłosił się p. **Melina** (NCWC) – po rozmowie z dyr. Lickim.

15 marca 1960, wtorek

Warszawa

9.30 Krótka rozmowa z bp. Klepaczem i bp. Choromańskim – *in causa*⁴⁵⁶ Kielce.

10.00 **Komisja Główna Episkopatu**. Brak abp. **Baziaka** z powodu choroby. Przyjęto porządek dzienny. Zajęliśmy się sprawą kielecką. B[isku]p **Kaczmarek** naświetlił sprawę, jak ją sobie wyobraża; wrócił z urlopu, gdyż był zdania, że chciano go izolować w Krynicy i odciąć od Kielc. Ze swej strony daję pogląd na sytuację. Na sprawie tej ciąży osobowość bp. K[aczmarka], który wyszedł z procesu źle i wychodzi źle w tzw. pamiętnikach ks. Świderskiego⁴⁵⁷. Trudno nam bronić. Biskup niekiedy postępuje, jakby uważał, że *l'État c'est moi*⁴⁵⁸. Trzeba pamiętać, że biskup umrze, a diecezja zostaje;

⁴⁵³ Karol Milik (1892–1976), administrator apostolski z prawami biskupa rezydencjonalnego dolnośląskiej części archidiecezji wrocławskiej i polskiej części archidiecezji praskiej od 1945. Zmuszony w 1951 przez władze komunistyczne do opuszczenia Wrocławia, internowany w Rywałdzie Królewskim i w klasztorze Siostr Sacré Coeur w Pobodziskach. Od 1957 w Gorzowie jako konsultor ordynariatu. Świecenia 1915. Od 1963 protonotariusz apostolski.

⁴⁵⁴ *Lac.* warunek niezbędny.

⁴⁵⁵ Bolesław Filipiak (1901–1978), ksiądz, prawnik, kanonista, od 1947 audytor, od 1967 dziekan Roty Rzymskiej; infułat. Świecenia 1926. Sekretarz prymasa Hłonda 1933–1944. W 1976 arcybiskup tytularny Plestii i kardynał diakon.

⁴⁵⁶ *Lac.* w sprawie.

⁴⁵⁷ Leonard Świdorski (1903–1991), ksiądz, doktor filozofii i teologii, proboszcz w parafii Nowarzyce 1950–1961, członek tzw. ruchu księży-patriotów, informator, a następnie tajny współpracownik UB/SB od 1947. Autor wspomnianego przez prymasa Wyszyńskiego dziennika *Oglądały oczy moje*, na bazie którego sformułowano zarzuty wobec biskupa Kaczmarka. Zawieszony i ekskomunikowany w 1961.

⁴⁵⁸ *Fr.* Państwo to ja (nawiązanie do słynnych słów przypisywanych królowi Francji Ludwikowi XIV).

Papież umiera, a K[ościół] trwa. Po przerwie prosiłem ks[iędz]a biskupa, by sobie odpoczął i w Komisji Głównej udziału nie brał. Ks[iędz] bp **Kaczmarek** był tym dotknięty, uważa to za upokorzenie dla siebie. Ale oświadczył, że wstrzyma się od udziału, chociaż uważa to za votum nieufności dla siebie. Podejmujemy dalsze dyskusje, pod nieobecność ks. bp. K[aczm]arka. B[iskup] **Zakrzewski** przytacza zdanie abp. **Samorè**, że lepiej byłoby, by bp K[aczm]arek siedział cicho. Podobnie Mons. L[ui]ggi **Poggi** jest zdania, że bp K[aczm]arek powinien siedzieć spokojnie. Sugestie z rządu są, by bp K[aczm]arek jechał raczej do Paryża niż do R[zymu].

Po obiedzie – próba zestawienia dyskusji. Wniosek: **Komisja Główna stoi na stanowisku, że sprawę bp. Kaczmarka będzie rozstrzygał Rzym, jak sobie tego życzy bp Kaczmarek, w czym zresztą może bardzo pomóc.** Jutro, w czasie Konferencji Episkopatu, wniosek K[omisji] Gł[ównej] przedstawi się ogółowi ks[ięży] biskupów. Gdyby ks. bp K[aczm]arek chciał sprawę naświetlać, udzieli się wyjaśnienia, zależnie od treści naświetlenia. B[iskup] **Kominek** może wyjaśnić bp. C[zesławowi] Kaczmarkowi stanowisko Kom[isji] Gł[ównej], jeśli będzie pytany.

16.00 Omawialiśmy wyniki konferencji na Komisji Wspólnej. Referował bp Choromański. Przedstawiłem projekt listu od Konferencji do Duchowieństwa o pracy wielkopostnej.

Debatowano długo nad sprawą seminariów diec[ezjalnych] i Kół Księży „Caritas”. Wnioski pójda na plenum. Obrady trwały do godz. 20.00.

16 marca 1960, środa

Warszawa

9.00 P[an] **Studentowicz** i bp **Klepacz** – wysłuchujemy projektów p. S[tudentowicza]. Radzimy ująć to w punkty, w ramowy plan, do rozpatrzenia. Dopiero później mogłaby być dalsza rozmowa C.O.

Arc[y]b[iskup] **Baraniak** poważnie się rozchorował. Arc[y]b[iskup] **Baziak** też jest chory i leży w Tarnowie.

10.15 60 **Konferencja Plenarna** Episkopatu. Brak obydwu arcybiskupów, bp. Adamskiego i bp. Jasińskiego⁴⁵⁹. W zagajeniu składam Ojcu Świętemu podziękowanie za dwie świece z Uroczystości 2 lutego. Kilka uwag *de modo procedendi*⁴⁶⁰ w czasie Konf[erencji] Plen[arnych] Ep[iskopatu]. Przedstawiam porządek dzienny.

B[iskup] Z[ygmunt] Ch[oromański] czyta Protokół z 59 K[onferencji] P[lenarnej] E[piskopatu].

B[iskup] Z[ygmunt] Choromański rozpoczyna dział sprawozdań z obecnej sytuacji Kościoła w Polsce. *Calendarium* prac sekretarza Episkopatu. Sprawozdanie z Komisji

⁴⁵⁹ Włodzimierz Jasiński (1873–1965), biskup diecezjalny sandomierski 1930–1934 i łódzki 1934–1946. W 1946 arcybiskup tytularny. Święcenia 1895. Podczas okupacji deportowany przez Niemców poza diecezję. Na własną prośbę zwolniony z obowiązków biskupa łódzkiego, rezydent w klasztorze redemptorystów w Tuchowie.

⁴⁶⁰ *Łac.* o sposobie procedowania.

Wspólnej. Ks[iaǳ] **dyr. Dąbrowski** informuje o sytuacji podatkowej i omawia problem własności Ziem Zachodnich. B[isku]p **Pękała** informuje, że państwo interesuje się hipoteką „Księżówki”. Składamy podziękowanie ks. **dyr. Dąbrowskiemu** za jego pracę na rzecz Kościoła. B[isku]p **Klepacz** charakteryzuje Komisję Wspólną, gdzie padały skargi, że Kościół nic nie czyni dla państwa w obecnej jego sytuacji.

Po przerwie obiadowej – w czasie której wysłuchaliśmy sprawozdania z odbudowy kościoła Mariackiego w Gdańsku – podjęliśmy sprawę bp. **Kaczmarka**. Zsumowałem stanowisko Komisji Głównej. Po czym bp K[aczmarek] naświetlał sprawę kielecką podobnie jak wczoraj. Wczorajsze nasze naświetlenia nie wpłynęły na tok rozumowania biskupa. Dłuższa dyskusja.

Po przerwie przedstawiłem projekt głosu Konferencji Episkopatu do duchowieństwa. Projekt przyjęto.

Sprawa „nadzoru” nad **seminariami diecezjalnymi**. Referuje bp **Z[ygmun]t Chormański** na podstawie materiału dotychczas zebranego. Ciekawe było stanowisko rektora sem[inarium] diec[ezjalnego] w Gdańsku⁴⁶¹. Wydano tam statut ramowy, regulamin, spis profesorów itp. Dyskusja długa, co do metody postępowania. Nie należy ułatwiać sprawy wizytacji. Wnioski – jutro.

17 marca 1960, czwartek

Warszawa

7.30 Na Mszy św. Jerzy **Zawieyski**.

9.00 **Konferencja Plenarna Ep[isko]patu**, drugi dzień. Przeprowadzam syntezę wczorajszej dyskusji; są trzy drogi;

- 1) odmowa, nie jesteśmy kompetentni, narazilibyśmy się na konflikt moralny ze Stolicą Świętą i Prawem Kościoła;
- 2) przyjęcie nadzoru – prowadzi do rozkładu seminariów;
- 3) zaspokojenie postulatów wstępnych byłoby aprobatą negatywną. Oddajemy sprawę bp. **Chormańskiemu** i bp. **Klepaczowi**.

Referuję **sprawę Kół Księży „Caritas”**. Odczytałem swoje „pro memoria”⁴⁶². Po-
stanowiono odczytać je duchowieństwu na konferencjach dekanalnych, po 1 V [1960].
Prowadzić rozmowy prywatne z księżmi zaangażowanymi.

Wręczono nowe *calendarium* spraw polskich Sług Bożych. Przyszła dziś depesza, że rozpoczął się proces apostołski o. M[aksymiliana] Kolbego⁴⁶³.

⁴⁶¹ Antoni Baciński CM (1917–1987), doktor teologii, historyk Kościoła, rektor WSD w Gdańsku 1957–1967. Święcenia 1943. Wykładowca w WSD w Gorzowie 1947–1957. Od 1969 wykładowca w kilku seminariach w Krakowie. Od 1983 profesor PAT w Krakowie.

⁴⁶² *Łac.* ku pamięci.

⁴⁶³ Maksymilian Maria Rajmund Kolbe OFMConv (1894–1941), ksiądz, misjonarz; więzień obozu Auschwitz; męczennik II wojny światowej. Beatyfikowany 1971, kanonizowany 1982.

Komisja duszpasterska – bp Kominek – sprawozdanie z różnych prac K[omisji] D[uszpasterskiej] Episkopatu. Zmiana duszpasterzy krajowych: ks. Woźnego⁴⁶⁴ – dla kobiet, ks. Jasińskiego – dla mężczyzn. B[isku]p **Wilczyński** informuje o duszpasterstwie akademickim. Metody sportowo-atrakcyjne zawodzą. Dąży się do pogłębienia pracy nadprzyrodzonej. Obozy zachować, ale pogłębiać życie.

Komisja Charytatywna – bp Pękala, imieniem abp. Baziaka, po zebraniu K[omisji] Ch[arytatywnej] w Krakowie.

Komisja Maryjna – przy głosie bp **Goliński**. Informuje o pracy Komisji Maryjnej przed 8 V [19]60. B[isku]p **Pawłowski** – o Kongresie Królowej Polski na J[asnej] G[órze] i studium mariologicznego.

15.00 Po przerwie obiadowej – ks. dyr. Dąbrowski referował sprawy zakonne. Przyjęto regulamin dla pomocnic parafialnych.

W sprawie „**Księżówki**” – postanowiono oddać p. Jessemu⁴⁶⁵ opracowanie projektu regulaminu. Tytuł własności – nie diec[ezja] krakowska.

Komisja szkolna – bp Stroba. K[onferencja] P[lenarna] przyjmuje projekt instrukcji o kształceniu dydaktycznym katechetów. B[isku]p S[troba] przedstawia projekt uposażenia nauczycieli świeckich katechetów; odesłano do Komisji Głównej.

Studia biblijne będziemy organizować na KUL, na podstawie pisma Św[iętej] Kongregacji Studiów.

Długa rozmowa o pracach **Komisji Liturgicznej**. B[isku]p Lorek opracuje projekt listu na 300-lecie św. Wincentego⁴⁶⁶. Druk Rytuału jest uwarunkowany opracowaniem muzyki. Podpisaliśmy wniosek do Stolicy Świętej o doktorat dla św. Bernardyna Sien⁴⁶⁷.

Komisja Wydawnictw. Pozwolono ks[iężom] krakowskim na wydawanie małej encyklopedii katolickiej.

Instrukcję o uposażeniach odłożono do m[iesiąca] czerwca.

Ustalono terminy dalszych konferencji Episkopatu.

Zebranie zakończyło się o godz. 19.20.

Przyjechał ks. prał. **Kulczycki**⁴⁶⁸ z Krakowa, do chorego abp. **Baraniaka**.

⁴⁶⁴ Bonifacy Pius Woźny OSA (1907–1984), ksiądz, proboszcz parafii Matki Bożej Dobrej Rady w Krakowie 1955–1978. Do zakonu augustianów wstąpił w 1927. Święcenia 1935. Podczas wojny więzień KL Auschwitz i Dachau. Prowincjał augustianów od 1947, wiceprzewodniczący GKK przy ZBoWiD od 1950, przewodniczący od 1954, narzucony przez władze państwowe wikariusz generalny archidiecezji krakowskiej 1953–1956.

⁴⁶⁵ Henryk Jesse (1902–1990), adwokat z Poznania. Radca w kuriach biskupich w Poznaniu i w Gorzowie, a także w Sekretariacie Prymasa Polski, m.in. przyjeżdżał na regularne dyżury do Wydziału Spraw Zakonnych przy SPP.

⁴⁶⁶ Wincenty à Paulo CM (1581–1660), francuski ksiądz, założyciel zgromadzeń szarytek i lazarystów, święty Kościoła katolickiego. Założyciel Zgromadzenia Misji 1625. Beatyfikowany w 1729, kanonizowany w 1737.

⁴⁶⁷ Właśc. Bernard ze Sieny (1380–1444), franciszkanin, reformator, święty Kościoła katolickiego. Święcenia kapłańskie 1404. Kanonizowany w 1450.

⁴⁶⁸ Władysław Kulczycki (1896–1968), ksiądz, doktor prawa kanonicznego; urzędnik Sądu Metropolitalnego w Krakowie; prałat papieski. W okresie 1949–1968 był konfidentem UB/SB o pseudonimach: „Żagielowski”, „Staniszewski”, „Torrano”, „Carmen”. Szczególnie zaszkodził abp. Karolowi Wojtyła, opisując szeroko jego kon-

18 marca 1960, piątek

Warszawa

Ks[iądz] **dyr. Len** – otrzymuje uchwały Konf[erencji] Episkopatu w sprawie **Biblioteki Papieskiej**; można chwilowo zwolnić prace przygotowawcze. Gotów jestem dawać poparcie na wydawnictwa Pallottinum, czy w formie przedmowy, czy polecenia.

10.00 Ks[iądz] inf. **Krzywicki**⁴⁶⁹ – zamierza sprowadzić zwłoki Sługi Bożego bp. Łozińskiego⁴⁷⁰ do Drohiczyna. Dzielimy obawę, że ZSRS nie wyda, a PRL nie przyjmie, bojąc się nowego ośrodka kultu religijnego. Poruszenie sprawy może narazić spoczywające relikwie. W sprawie ks. **Ziei**⁴⁷¹, wyrażam zgodę, by wyjechał do Drohiczyna, ale nie wierzę, by tam długo wysiedział. W sprawie przejścia obrazu z Olsztyna do Drohiczyna należy rozmawiać z bp. **Nowickim**. Sprawa bp. **Niemiry** – nie może jechać do Drohiczyna; musi być w Czubinie.

11.00 Ks[iądz] **Goździewicz**⁴⁷² – informuje o rozmowie p. **Meliny** z dyr. **Lickim** w sprawie nowych warunków umowy z NCWC. Proponuje 30 proc. dla pr[ymasa] P[olski]. Dyr[ektor] **Licki** uważa, że to niemożliwe. Ale gotów jest konsultować z M[inisterstwem] P[racy] [i] Opieki S[polecznej].

Ks[iądz] prał. **Ugniewski** – w sprawie fundacji Piusa XI Chotomów-Tarchomin, którą chcą upaństwowić. Starania są w K[omitecie] C[entralnym] [PZPR], by ratować. Od półtora miesiąca nie pokazuje się żadna komisja. Projektuje się list do Jana XXIII.

Ks[iądz] **Ludwik Stefaniak**⁴⁷³ (Kraków-Stradom) – po powrocie [z] zagranicy. Mówi o stosunkach w Anglii. Arc[y]b[isku]p **Gawlina** nie zajmuje się Anglią. Informacja o przygotowaniach do Kongresu Eucharystycznego w **Monachium**. Wybrano Monachium dla-

takty z katolicką inteligencją i radząc SB, w jaki sposób go zwalczać. Święcenia 1922. W latach 1942–1945 był więziony.

⁴⁶⁹ Michał Krzywicki (1895–1967), ksiądz, doktor teologii, administrator apostolski diecezji pińskiej (z siedzibą w Drohiczynie n. Bugiem) 1950–1967, infułat. Święcenia 1919. Wykładowca w pińskim WSD, a następnie w Białymstoku 1945–1950.

⁴⁷⁰ Zygmunt Łoziński (1870–1932), święcenia kapłańskie 1895. Za działalność niepodległościową skazany w 1898 przez władze carskie na 3 lata odosobnienia w klasztorze na Łotwie. Biskup diecezjalny miński 1917–1925. Dwukrotnie aresztowany w 1920, więziony 11 miesięcy w Moskwie (uwolniony dzięki staraniom rządu II RP). Biskup diecezjalny piński 1925–1932. W 1957 z inicjatywy diecezji pińskiej rozpoczął się jego proces beatyfikacyjny.

⁴⁷¹ Jan Zieja (1897–1991), ksiądz, działacz społeczny, tłumacz, publicysta i pisarz religijny, od 1950 rektor kościoła Wizytek w Warszawie. Święcenia 1919. Kapelan wojny roku 1920 i Września 1939, kapelan Szarych Szeregów i AK (ps. „Wojciech”, „Rybak”), uczestnik powstania warszawskiego, działacz opozycji demokratycznej w PRL, podpułkownik WP, współzałożyciel KOR i KSS KOR.

⁴⁷² Hieronim Goździewicz (1911–1984), ksiądz, doktor prawa kanonicznego. Od 1947 pracownik Sekretariatu Prymasa Polski: referent-audytory 1947–1961 i kierownik 1961–1984. Jeden z najbliższych współpracowników prymasów: Hłonda, Wyszyńskiego i Glempa. Informator, tajny współpracownik aparatu bezpieczeństwa o ps. „Heniek” 1951–1958 (z przerwami). Ostatecznie uwolnił się od współpracy, dekonspirując się przed prymasem Wyszyńskim i bp. Choromańskim w 1962. Od tego czasu aż do śmierci był intensywnie rozpracowywany i inwigilowany przez SB. Święcenia 1934. Duszpasterz w Chile 1941–1946.

⁴⁷³ Ludwik Walenty Stefaniak CM (1930–1972), doktor biblistyki, tłumacz Pisma św. Do Zgromadzenia Księżąt Misjonarzy św. Wincentego à Paulo wstąpił w 1947. Święcenia 1953. Redaktor „Ruchu Biblijnego i Liturgicznego” od 1955. Autor m.in. 190 haseł w *Podręcznej encyklopedii biblijnej*. Członek PAN i wykładowca na ATK.

tęgo, że jest zaledwie 20 proc. praktykujących w Bawarii. Pracuje dobrze ks. **Janusz**⁴⁷⁴, kapelan polskich kompanii pracowniczych (Mannheim).

Ks[ia]dz dziekan **Pągowski** – ustala się nowy termin spotkania z ministrantami.

Ks[ia]dz prof. **Ryszard Paciorkowski**⁴⁷⁵ – po śmierci Matki; prosi o Mszę św.

Ks[ia]dz **Zdz[isław] Dobiecki**⁴⁷⁶ – prosi o wyjazd na wakacje do Francji. Podkreśla dwa razy swoje pochodzenie „z inteligencji”, zachowuje się jednak niezgodnie z deklaracją. Półchłopek zmanierowany.

Ks[ia]dz **Wierzbowski**⁴⁷⁷ z Rembertowa – prosi o wizytację; pierwotny plan został zmieniony, gdyż w ub.r. ks. Wierzbowski zaprosił jednego z ks[ię]ż biskupów na bierzmowanie. Trudno jeździć co rok do jednej parafii, podczas gdy sąsiednie czekają latami.

16.00 Siostra mała misjonarka świecka, kanadyjska, z „Radio i Telewizji”, polecona przez s. M[arię] **Franciszkę**⁴⁷⁸, chce się zająć propagandą KUL w Kanadzie. Jest inteligentna i niedostatecznie zorientowana. Trudno się bawić w szczegóły.

19 marca 1960, sobota

Warszawa – Zalesie

7.00 Ks[ia]dz abp **Baraniak** poświęca nowe tabernaculum w kaplicy domowej; zajął się nim z wielką troskliwością, wystarał się o kość słoniową i o rzeźbiarza. Chce, by to był dar dla prymasa. Na uroczystość zaprosił ks. prał. **Kulczyckiego** z Krakowa. Po poświęceniu przeniósł ciboria⁴⁷⁹ do nowego tabernaculum i wygłosił przemówienie.

10.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] **Warsz[awskiej]** – zajmuje się głównie personaliami. Na Nowy Dwór już czwartego kandydata odrzuca UdsW. Pracujemy do godz. 12.30. Brak bp. **Majewskiego**, który czci św. Józefa.

⁴⁷⁴ Juliusz Janusz (1906–1978), ksiądz, naczelny kapelan Polskich Kompanii Wartowniczych i Technicznych przy armii amerykańskiej w Mannheim od 1945, dziekan i proboszcz polskiej parafii w Mannheim 1945–1978. Świecenia 1933. Kapelan rezerwy WP od sierpnia 1939. Od 11 IX 1939 przebywał w obozach jenieckich, a następnie był więziony w Buchenwaldzie i Dachau. Członek Komisji do spraw Duszpasterstwa Polonii Zagranicznej Episkopatu Polski 1975–1978.

⁴⁷⁵ Ryszard Paciorkowski (1908–1981), ksiądz, profesor ATK, apologeta. Świecenia 1930. W 1949 uzyskał stopień doktora teologii na UW. W 1951 habilitował się w zakresie apologetyki, ale zatwierdzenie stopnia docenta otrzymał w 1954, w związku z przeniesieniem do ATK. Od 1956 był profesorem nadzwyczajnym; profesorem zwyczajnym został w 1974.

⁴⁷⁶ Zdzisław Dobiecki (1917–?), ksiądz, filolog klasyczny, duszpasterz w parafii św. Stanisława Kostki na warszawskim Żoliborzu i wykładowca w WSD 1954–1972. Świecenia 1943. W 1959 nie uzyskał pozwolenia na wyjazd do Rzymu. W 1972 wyjechał do Niemiec; inkardynowany 1978 do diecezji Köln.

⁴⁷⁷ Henryk Wierzbowski (ur. 1910), ksiądz, proboszcz w parafii św. Jana Chrzciciela w Rembertowie k. Grójca od 1949. Świecenia 1934.

⁴⁷⁸ Maria Franciszka Popiel USJK (1916–1963), przełożona domu i centrum zgromadzenia w Pniewach k. Poznania od 1954, od grudnia 1955 przełożona generalna zgromadzenia. W 1960 została przewodniczącą Konsulty Przełożonych Wyższych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych w Polsce. Inicjatorka ogłoszenia Maryi Królową Zakonów (11 XI 1961) oraz nawiedzania domów zakonnych przez drugą kopię obrazu Matki Bożej Częstochowskiej – 1962. Zginęła w wypadku samochodowym.

⁴⁷⁹ Cyborium, naczynie na konsekrowane komunikanty w formie kielicha z wieczkiem.

12.00 Odjeżdża abp **Baraniak** i zabiera bp. **Czerniaka**. Ks[iądz] **Kulczycki** wraca do Krakowa. Według jego informacji w Rzymie boją się przyjazdu bp. **Kaczmarka**; czynią to chyba sfery polskie, które wywierają wpływ na Watykan, by bp K[aczmarek] jechał raczej do Francji.

15.00 Jadę do **Zalesia** z Ojcem⁴⁸⁰, by **Józefowi Jaroszowi**⁴⁸¹ złożyć życzenia imieninowe. Mistrz choruje na rupturę, ale obmyśla powszechną wystawę swej twórczości na wiosnę. Przyszła „moda” na obrazy pejzażowe, dzięki temu szanse p. Jarosza poszły mocno w górę.

20 marca 1960, niedziela

Warszawa – Łaski

8.00 W kaplicy św. **Józefa** na Sewerynowie odprawiam Mszę św. i wygłaszam konferencję do zgromadzenia. Po Mszy św. rozmowa z ks. prof. **Szuletą**⁴⁸² i ks. **Mirewiczem**⁴⁸³, odwiedzanie chorych sióstr, rozmowa z uczennicami szkoły gospodarstwa domowego.

16.00 Odwiedzam ciężko chorą **Irenę Szamocką**⁴⁸⁴, w mieszkaniu p. Jadwigi **Okońskiej**⁴⁸⁵, matki ks. **Włodzia Ok[ońskiego]**⁴⁸⁶. Irena – to charakter wolontarystki; uważa, że postanović, to wykonać. Całe życie boryka się z ambicjami, a Dobry Bóg lekko ją szlifuje. Już wiele się zmieniła na korzyść przez ciężkie choroby, z których jedna oddaje dziewczynę w ręce drugiej. Zaczniemy wołać do o. **Kolbego** o zdrowie, raczej z radości, że rozpoczął się proces apostolski, gdyż Irena nie chce zdrowia, chce się poświęcić za Kościół. Czyni to jednakże zbyt samowolnie.

18.00 W **Łaskach**.

⁴⁸⁰ Stanisław Wyszyński (1876–1970), ojciec prymasa Wyszyńskiego, organista. Syn Piotra i Katarzyny z Powierzów, ur. we wsi Gac (parafia Kamieńczyk). Pracował w parafiach w Kamieńczuku, Prostyni, Zuzeli, Andrzejewie i Wrociszewie. W Prostyni w 1899 ożenił się z Julianną z d. Karp. Mieli sześcioro dzieci: Anastazję, Stefana, Stanisława, Janinę, Wacława i Zofię. Po śmierci żony poślubił w 1911 Eugenię Godlewską.

⁴⁸¹ Józef Jarosz (1890–1966), malarz, mąż Stanisławy Wyszyńskiej, siostry prymasa. W latach 1956–1964 wystawiał swe prace z grupą „Zachęta”.

⁴⁸² Józef Szuleta (1908–1997), ksiądz, profesor biologii, wykładowca na UW. Święcenia 1934. Brał udział w kampanii wrześnieowej 1939 jako kapelan wojskowy. W czasie II wojny światowej mieszkał w Warszawie, gdzie prowadził zajęcia na tajnych uczelniach – UW i UZZ. W 1945 obronił doktorat, rozpoczął pracę jako adiunkt i zastępca profesora na UW. Na skutek represji komunistycznych został stamtąd wydalony w 1954, by powrócić w 1957. Na emeryturę przeszedł w 1978.

⁴⁸³ Jerzy Mirewicz SJ (1909–1996), pracownik Sekcji Polskiej Radia Watykańskiego 1958–1959 i 1961–1963. Do jezuitów wstąpił w 1925. Święcenia 1938. W czasie II wojny światowej członek AK. Duszpasterz akademicki w Lublinie 1945–1958. Duszpasterz Polaków w Wielkiej Brytanii; wykładowca na Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie 1963–1993. Redaktor; od 1981 wiceprezes Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie. Członek Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie.

⁴⁸⁴ Irena Szamocka (1924–2012), psycholog; członkini Instytutu Świeckiego Pomocnic Maryi Jasnogórskiej Matki Kościoła.

⁴⁸⁵ Jadwiga Okońska z d. Korszonowska (1897–1971), matka Marii Okońskiej i ks. Włodzimierza Okońskiego.

⁴⁸⁶ Włodzimierz Okoński MIC (1918–1986), brat Marii Okońskiej; lekarz. Wstąpił do marianów w 1943. Zagrożony aresztowaniem przez UB, został wysłany do Włoch. Święcenia 1951 w Rzymie. Wieloletni duszpasterz w polonijnym ośrodku księży marianów w Londynie na Ealingu. Autor książek wychowawczych dla młodzieży.

19.00 W kaplicy Domu Rekolekcyjnego wygłaszam konferencję do pracowników świeckich zakładu na zakończenie rekolekcji. Jest ich przeszło 80 osób. Jest tu wiele ludzi starych, którzy się kończą. Ogromna szkoda, że p. **Marylski** nie stara się o przyciągnięcie ludzi nowych do zakładu, a stawia całkowicie na Misia **Żółtowskiego**⁴⁸⁷. Ciężko choruje **Henio Ruszczyc**.

21 marca 1960, poniedziałek

Laski

6.30 Msza św. dla pracowników świeckich Zakładu dla Niewidomych. Rozdaję wszystkim wielkanocną komunię św.^a i wygłaszam konferencję. Przyszedł też Sanhedryn⁴⁸⁸ – p. **Marylski** i p. **Zula Morawska**⁴⁸⁹. Wartościowi to ludzie, tylko nieco opierają się Panu Bogu; gdyby nie to, byłiby wielkimi ludźmi oboje i błogosławieństwem Zakładu. Dziś są nieco zatrzymani w swoim rozwoju duchowym, ku wielkiemu żalowi galerii laskowskiej.

8.30 Długo błądzimy po lasach z ks. Padaczem, badając „puszcz kaminowskich przepastne krainy”.

16.00 Przyjechał J[erzy] **Zawieyski** przed wyjazdem do Francji. Proszę, by nie udzielał wywiadów. Niepokoi go sytuacja w Libelli, gdzie odkryto łapownictwo. Pragnął, by L[ibella] była wolna od gospodarowania z pomocą tych metod. Długa rozmowa o bieżącej polityce religijnej. Czy mam nadzieję na odprężenie? Raczej nie! Jest to posunięcie taktyczne rządu, które nie zmieni zasadniczej jego myśli postępowania.

22 marca 1960, wtorek

Laski – Warszawa

7.30 Msza św. w kaplicy i konferencja dla siostr franciszek. Po śniadaniu długa seria interesantów: m. **Bonifacja** – ogólna sytuacja. Sprawa wizytacji łagodnieje. Jakoby p. **Tulodziecki** nabrał zaufania do kierownictwa; przekonał się o niesłuszności zarzutów p. **Zajączkowskiego**⁴⁹⁰ *et cons[ortes]*⁴⁹¹.

Leonía Suchecka⁴⁹² – w sprawie zmiany święta dla niewidomych. Niech Rada Niewidomych wniesie na piśmie.

^a W rękopisie po słowach komunię św. niewyraźnie zapisany i skreślony wyraz.

⁴⁸⁷ Michał Żółtowski (1915–2009), ziemianin, pisarz historyczny, prawnik, działacz społeczny zasłużony w dziele pomocy niewidomym i ubogim. W 1950 przybył do Zakładu dla Niewidomych w Laskach, gdzie prowadził pracę wychowawczą wśród pensjonariuszy. Z jego inicjatywy w Zakładzie powstała Ochotnicza Straż Pożarna.

⁴⁸⁸ Sanhedryn, najwyższa władza religijna i sądownicza w starożytnej Jerozolimie.

⁴⁸⁹ Zofia Morawska (1904–2010), w latach 1947–1969 dyrektor administracyjny Zakładu dla Niewidomych w Laskach. Skarbniczka Zarządu Towarzystwa Opieki nad Ociemniałymi, odpowiadająca za pozyskiwanie funduszy. W 1994 jako pierwsza kobieta została odznaczona Orderem Orła Białego.

⁴⁹⁰ Zajączkowski, brak bliższych danych.

⁴⁹¹ *Lac.* i współuczestników.

⁴⁹² Leonia Suchecka (1905–1974), związana z zakładem w Laskach. Pochowana na tamtejszym cmentarzu.

S[iostra] **Teresa**⁴⁹³ – ma sprawy zawsze, jak dobry pijak ma zawsze okazję do wypicia. Pewne uzupełnienia do sprawy uprzednio poruszanej.

S[iostra] **Leonarda**⁴⁹⁴ i s. **Rafaela**⁴⁹⁵ – wątpliwości wyborcze.

S[iostra] **Ksawera**⁴⁹⁶ – w sprawie brata swego, który jest u misjonarzy. Napisze o nowych wątpliwościach do władz zakonnych.

S[iostra] **Maria**⁴⁹⁷, przełożona.

14.30 B[iskup] **Kominek** – w sprawie swego wyjazdu do Rzymu. Przekazuje mu szereg koniecznych informacji na temat rozmów z Mons. **Poggim**, abp. **Samorè** i kard. **Tar-dinim**. Niech się zaopatrzy w wielką liczbę sprawozdań cytowanych na piśmie co do Z[iem] Z[achodnich], by wykazywać, ile Polska zrobiła dla Kościoła na Z[iem] Z[achodnich].

16.00 Powrót do Warszawy.

17.00 Walne Zebranie Rady Prymasowskiej Odbudowy Kościołów Warszawy. Po 1 III br. zreorganizowano Radę Prymasowską. Ustąpił z przewodnictwa bp **Majewski**. Prezesurę objął bp **Modzelewski**. Nowy skład liczy 30 osób. W zagajeniu podziękowałem bp. **Majewskiemu** za pracę od początku. Podkreśliłem znaczenie narodowe na tym odcinku pracy społecznej, gdyż nie wolno opuszczać niemal ostatniej pozycji pracy społecznej. B[iskup] **Majewski** przemawiał jako dotychczasowy prezes. W zastępstwie nieobecnego dr. **Grabskiego** protokół odczytał dr **Grabowski**⁴⁹⁸. Ks[iądz] **dyr. Pękała** złożył sprawozdanie z prac za 1959 r. Dyr[ektor] **Grabowski** złożył wniosek Komisji Rewizyjnej o absolutorium. Wniosek przyjęto. B[iskup] **Modzelewski** objął urzędowanie i wygłosił jako nowy prezes R[ady] Pr[ymasowskiej], *exposé* programowe dla dalszej pracy. Przyjęto skromny preliminarz budżetowy na r[ok] 1960.

W ostatnim słowie podkreśliłem znaczenie kursu o sztuce, który miał miejsce przed kilku tygodniami w sali św. Jana. Choćby sama praca gospodarcza rady była nikła, może dać duże owoce w dziedzinie kształcenia właściwego poglądu na sztukę sakralną. Dalsze kursy, np. o konserwacji zabytków, o wewnętrznym wyposażeniu świątyń – bardzo pożądane. Zebranie zakończono o godz. 19.30.

⁴⁹³ Chodzi o Teresę Landy FSK.

⁴⁹⁴ Jadwiga Leonarda Kozłowska FSK (1916–2013), niewidoma, II radna domu zakonnego św. Franciszka w Laskach od 1958. Służyła pomocą przełożonej domu w Laskach 1950–2013. Do zgromadzenia wstąpiła w 1936. Przebywała w prymasem Wyszyńskim w Kozłowie 1940–1941. W latach 1941–1949 przebywała w Żuławie i od 1949–1950 w Pniewie, zajmując się niewidomymi dziewczętami.

⁴⁹⁵ Urszula Rafała Nałęcz FSK (1934–2016), nauczycielka i wychowawczyni niewidomych w Laskach 1954–1976 i 1986–1989. W zgromadzeniu od 1954. Zaangażowana w duszpasterstwo powołań 1974–1979. Misjonarka w Indiach, gdzie pracowała w placówkach dla niewidomych założonych przez zgromadzenie 1989–1996. Po powrocie do 2002 podejmowała różne prace w Rabce, Warszawie i Laskach. Nauczycielka w szkole dla niewidomych w Siłoe (RPA) 2002–2006, a następnie założycielka szkoły dla niewidomych w Rwandzie.

⁴⁹⁶ Ksawera Franciszka Świder FSK (1913–1995), franciszkanka służebnica Krzyża z Lasek.

⁴⁹⁷ Chodzi o Miriam Marię Gołębiowską FSK.

⁴⁹⁸ Adam Grabowski (1902–1986), prawnik, redaktor, organizator i skarbnik Rady Prymasowskiej dla Odbudowy Kościołów Warszawy od 1947.

20.00 B[isku]p **Bernacki** przyjechał z Gniezna. Informuje, że odbyła się wizytacja w sem[inarium] diec[ezjalnym], dość ogłędna. Praca w katedrze idzie; skończono pierwsze przeszło sklepienia w nawie głównej, przy łuku tęczowym.

23 marca 1960, środa

Warszawa – Ołtarzew

7.30 B[ohdan] **Skąpski** na Mszy św. Jest mu ciężko w pracy „Ruchu”. W rodzinie nie poprawiło się, chociaż poszedł po linii wszystkich wymagań żony. Prosi o dłuższą rozmowę.

8.30 B[isku]p **Bernacki**. Ks[iądz] **dyr. Dąbrowski**.

8.45 Wyjeżdżam do Ołtarzewa z ks. dyr. D[ąbrowskim]. Nieco informacji z konferencji skarbowej. Dyr[ektor] **Lech** był grzeczny, ale sprawa niewiele się posunęła ku załatwieniu.

9.15 W **Ołtarzewie** zebrani są Wyżsi Przełożeni Zakonów Męskich. Obradują już drugi dzień. Wczoraj działał tu bp **Kominek**. Dziś pracujemy z bp. **Golińskim**. O[jciec] **Mońko**⁴⁹⁹ wygłasza referat nt. IV Roku Wielkiej Nowenny w pracy rodzin zakonnych. B[isku]p **Goliński** referuje program do wykonania w IV Roku Wielkiej Nowenny. Ks[iądz] **Król SAC**, z ramienia Pap[ieskiego] Dzieła Powołań Zak[onnych] – referuje owoce swej pracy.

Po **przerwie** wygłosiłem godzinny referat nt. postulatów współpracy rodzin zakonnych w Polsce.

Po **obiedzie** przybył bp **Kominek** po rozmowie z min. Sztachelskim. Odnosił wrażenie, że panu Sz[tachelskiemu] zależy na tym, aby nadmiernie nie „malować na czarno” sytuacji w Polsce. Jednocześnie „robił wrażenie siły”. Rząd nie ustąpi z następujących spraw: 1) księży Caritas; 2) seminaria diec[ezjalne]; 3) bp Kaczmarek; 4) religia w szkołach. Mogą łagodzić sytuację na Z[iemiach] Z[achodnich] i podatkową.

15.00 Zakończenie obrad prowincjałów. Zajęto się sprawami prawno-finansowymi, z pomocą mec. **Jessego** i ks. dyr. **Dąbrowskiego**.

18.00 Wrócił ks. **Kotowski** z objazdu turystycznego z **prof. Meliną** (NCWC) po Polsce.

20.00 Ks[iądz] prał. Piotrowski.

24 marca 1960, czwartek

Warszawa

7.30 Ks[iądz] **Paciorkowski** z siostrą i o[jcami] bazylianami na Mszy św. za duszę jego matki, Anny⁵⁰⁰, zmarłej w tych dniach.

⁴⁹⁹ Leon Mońko SJ (1911–1980), rektor kolegium „Bobolanum” w Warszawie od 1960. Do zakonu wstąpił w 1927. Świecenia kapłańskie 1943. Podczas powstania warszawskiego był kapłanem AK. Po wojnie pracował w redakcji „Przeglądu Powszechnego”. Od 1964 pracował w Komisji Episkopatu Polski ds. Rodziny.

⁵⁰⁰ Anna Paciorkowska, brak bliższych danych.

Dyrektorka s[iostr] **felicjanek** – prosi o spotkanie z młodzieżą w Wawrze. Ustalamy termin 18 V [1960] na nabożeństwie majowym. Dłuższa rozmowa o skuteczności wychowania w szkole katolickiej, która staje się właściwie szkołą specjalną. Należy dążyć do tego, by szkoła nie była punktem zbiorczym dzieci z rodzin rozbitych.

Prowincjał o[jców] zmartwychwstańców⁵⁰¹ i o. **Kosiński**⁵⁰² z Rzymu. Prowincjał objął urzędowanie, prosi o błogosławieństwo. O[jciec] Kosiński przedstawia ciężki stan domu w Wiedniu, na Kahlenbergu i na Remweg. Prosi o poparcie u kard. Königa, by księża polscy mogli mieć utrzymanie wikariuszów.

10.00 **Konferencja ks[ięży] dziekanów**. Po moim zagajeniu, bp **Choromański** naświetla sytuację Kościoła w obecnej chwili. Program IV Roku W[ielkiej] Nowenny referuje ks. **Jabłonka**. Sprawy szkolne – ks. **Piotrowski**. Sprawy duszpasterskie, zwłaszcza dotyczące IV Roku W[ielkiej] Nowenny, przedstawił bp **Modzelewski**. Sytuację finansową archidiecezji warsz[awskiej] przedstawił bp **Majewski**. Zaległości trybutum – 240 tysięcy. Sesja zakończyła się o godz. 14.00.

16.00 Ks[iądz] rektor **Miziolek** – przedstawia mi sprawy Sem[inarium] Metrop[olitalnego]. Po ostatniej „wizytacji” odgłosów na razie nie ma. Ale trudności nie brak.

19.00 Prof[esor] **Melina** i p. **Kinney** z NCWC – po ostatniej rozmowie z dyr. **Lickim**. Pan L[icki] zmienił całkowicie stanowisko. Uważa, że zwłoka w odpowiedzi delegacji równa się nawiązaniu do tradycji ks. **Synowiaka**⁵⁰³. Wobec tego dyr. L[icki] nie może zgodzić się nawet na 20 proc. dla prymasa P[olski]. Oznaczałoby to ciągnięcie korzyści społecznych z dobroczynności przez Kościół. A te korzyści mogą płynąć tylko dla państwa. Dłuższa dyskusja. Pan **Kinney** uda się do USA dla konsultacji, a prof. **Melina** zostanie w W[arsza]wie. Dla nas przyjazd delegacji ma znaczenie, gdyż jest dowodem, że katolicy świata myślą o katolikach w Polsce. Dotychczas używano argumentu, że Polsce pomaga Kościół narodowy, sekty i masoneria, a K[ościół] kat[olicki] milczy.

Obydwa panowie zostali na wieczery.

25 marca 1960, piątek Warszawa

Czternaście lat temu stanąłem przed kardynałem prymasem Hlondem, by przyjąć zwiaśtowanie, że mam iść pasterzować Lublinowi. Czułem się bardzo nieprzygotowany do tego zadania. Bóg wymaga wiele od „głupstwa” tego świata.

⁵⁰¹ Czesław Falkiewicz CR (1904–1974), przełożony domu prowincjalnego Polskiej Prowincji Zmartwychwstańców i asystent generała w Rzymie 1959–1969, doktor prawa kanonicznego. Wstąpił do zgromadzenia w 1923. Pierwsze śluby 1924. Święcenia 1930. Więzień obozów w Buchenwaldzie i Dachau. Prowincjał Polskiej Prowincji Zmartwychwstańców 1948–1959. Od 1969 duszpasterz polonijny w Polskim Kościele w Wiedniu.

⁵⁰² Władysław Kosiński CR (1903–?), teolog. Do zgromadzenia wstąpił w 1926. Święcenia 1930.

⁵⁰³ Edward Synowiak z Buffalo (1926–2000), ksiądz ur. w USA, działacz polonijny. Święcenia 1951 w Buffalo. Przez wiele lat odpowiedzialny za pomoc dobroczynną dla polskiego Kościoła.

7.30 Msza św. na Marsie i dzień skupienia. Drugą Mszę św. odprawia ks. Wł[adysław] Padacz. Dwie konferencje na temat „Vultum tuum desiderant”⁵⁰⁴ – o przyglądaniu się Matce Bożej. Wspólny cały brewiarz i wolna dyskusja na tematy ogólne.

10.00 Wysyłam list do Wł[adysława] **Gomulki** w sprawie „nadzoru” nad seminariami duch[ownymi] i o sytuacji religii w szkole.

26 marca 1960, sobota

Warszawa

7.30 Na Mszy św. Jerzy **Zawieyski**, który udaje się do^a Paryża. Proszę, by nie udzielał wywiadów.

8.30 Pan **Melina** i p. **Kinney** – przed wyjazdem do USA – fotografia barwna. Krótko, zwięźle, po amerykańsku.

9.30 Ks[iaźdz] W[itold] **Malej**⁵⁰⁵ – małe uwagi na temat jego pracy w sekr[etariacie]. Ten dobry chłopak, ale prawdziwy megaloman, pracownik sekretariatu (bibliotekarz), prowadzi listowną korespondencję z kapłanem pr[ymasa] P[olski], w sprawie wypożyczenia do Biblioteki Pr[ymasa] Polski (w której pracuje) książek z Biblioteki Sem[inarium] Metrop[olitalnego]. Nie może pojąć niestosowności, ucieka od niemiłego tematu, stosuje uniki. Proszę, by się strzegł megalomanii, gdyż skończy dziwactwem, do czego ma już dziś wielkie dane.

10.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] Warsz[awskiej]. Brak bp. **Modzelewskiego** – chory. Sprawy personalne, zakonne i gospodarcze. Zawiadomiono nas, że K[uria] M[etropolitalna] W[arszawska] musi płacić za rok ub[iegły] podatku przeszło pół miliona zł. Jednocześnie wpływa do Seminarium Metrop[olitalnego] nakaz płatniczy na pół miliona zł. Dzieje się to w tym samym czasie, gdy obraduje podkomisja podatkowa przy Komisji Wspólnej.

Rozpatrywaliśmy testament ks. **Grzanki**⁵⁰⁶, który umarł w Błędowie i zapisał na Sem[inarium] Metrop[olitalne] swój sad i urządzenie nad Pilicą. Podatek wyniesie ok. 60 proc. Z ciężkiej pracy kapłana, który zmarnował zdrowie i opinię u ludzi, troszcząc się o bardzo wiele, nie pozostanie nic dla Kościoła. Jeszcze jeden dowód, że nie tędy droga.

O[jciec] **Br[onisław] Wilk** – sprawy zakonne.

^a *W rękopisie po słowie do przekreślone słowo: Rzymu.*

⁵⁰⁴ *Łac.* Pragną twojej twarzy.

⁵⁰⁵ Witold Malej (1922–2005), ksiądz, doktor teologii, dyrektor biblioteki seminaryjnej i redaktor „Wiadomości Archidiecezjalnych Warszawskich” 1953–1960, dyrektor archiwum archidiecezjalnego 1960–1967. Świecenia 1949. Proboszcz parafii św. Szczepana i św. Anny w Raszynie 1967–1973. W 1973 wyjechał na misję.

⁵⁰⁶ Tomasz Grzanka (1908–1959), ksiądz, proboszcz w parafii św. Prokopa Opata w Błędowie w latach 1951–1959. Świecenia 1932.

15.00 **Orno**⁵⁰⁷ z najnowszymi pracami swoimi. Nabywam *lavabo*⁵⁰⁸ dla katedry poznańskiej jako rewanż za tabernaculum abp. Baraniaka dla kaplicy prymasowskiej.

20.00 Z ks. **Goździewiczem** oglądam katedrę, modlimy się u o[jców] jezuitów, gdzie kończy się dzień adoracji. Zaglądamy na Nowe Miasto.

27 marca 1960, niedziela

Warszawa – Loretto

Do południa przygotowywanie listów dla Paryża – Seminarium Polskie, ks. Banaszak, książki dla seminariów duc[hownych] itd.

16.00 Wyjazd do **Loretto** na kilka dni świeżego powietrza. Jesteśmy na miejscu około godz. 17.30.

28–29 marca 1960, poniedziałek–wtorek

Loretto

Wędrówki po lesie. Odwiedzamy grobowiec ks. prał. I[gnacego] **Kłopotowskiego**⁵⁰⁹. Pracuję nad listem do wiernych na IV Rok Wielkiej Nowenny.

Dziś, wtorek, przyjechał bp **Choromański** po wczorajszej rozmowie z min. **Sztachelskim**. Zdaje się, że rozmowa była prowadzona bez temperamentu. Dopiero sprawa nadzoru nad seminariami duch[ownymi] wywołała wybuch min. Sz[tachelskiego]. Jego zdaniem wszystko już jest załatwione i nie ma co mówić. Min[ister] Sztachelski uczynił wymówkę, że biskupi na K[omisji] W[sólnej] nic nie mówili o seminariach. Jest on zadowolony z przebiegu wizytacji w sem[inarium] duch[ownym]. Obecność biskupów przy wizytacjach tłumaczy sobie „jako chęć nadania tym wizytacjom znaczenia i charakteru uroczystego”. Sandomierz nie spisał się; byli obydwaj biskupi, udzielili wszelkich informacji i dali wszystko, czego wizytatorzy zażądali. To zapewne wpływ p. **Frankowskiego**⁵¹⁰ na bp. **Lorka**, który jest człowiekiem miękkim i czuje się ciągle zagrożonym. Swego czasu „uratował się zawałem serca”, o którym głośno mówiono w kraju. B[isku]p **Choromański** dopytuje, czy prymas P[olski] nie ma w zapasie jakiejś *f[acultes] sp[ecialissime]*⁵¹¹ dla ustawienia znośnego sprawy seminariów. Odpowiadam, że na to nie trzeba *f[acultes] sp[ecialissime]* – wystarczy rzeczywistość przymuso-

⁵⁰⁷ Orno, spółdzielnia rękodzieła artystycznego powstała w 1949 w Warszawie z inicjatywy Romualda Rachockiego i Adama Jabłońskiego.

⁵⁰⁸ *Lavabo*, naczynie liturgiczne służące do obrzędu obmywania rąk przez kapłana.

⁵⁰⁹ Ignacy Kłopotowski (1866–1931), ksiądz, wydawca prasy katolickiej. Święcenia kapłańskie 1891. Założyciel Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Loretańskiej – 1909. Beatyfikowany w 2005.

⁵¹⁰ Jan Frankowski (1912–1976), prawnik i publicysta, działacz katolicki, poseł na Sejm Ustawodawczy oraz na Sejm PRL 1947–1972, założyciel i prezes Zarządu Głównego ChSS od 1957. Zastępca przewodniczącego zarządu przymusowego organizacji Caritas w 1950. W latach 1952–1956 należał do Stowarzyszenia PAX. Opuścił je po Październiku 1956.

⁵¹¹ Nawiązanie do posiadanych przez prymasa Wyszyńskiego specjalnych pełnomocnictw otrzymanych od Stolicy Apostolskiej.

wa, którą musimy cierpieć. Ale to nie rozwiązuje sprawy, gdyż każde ustępstwo jest stopniem do stawiania większych wymagań. Wystarczy raz wejść na tę drogę. Trzeba więc zwlekać i bronić się na płaszczyźnie niekompetencji naszej⁵¹². Inne zagadnienia, poruszone przez bp. Ch[oromańskiego], nie przyniosły rozwiązań. Zdaje się, że jeszcze nie przyszła godzina.

Może bardziej znamienny jest artykuł Wł[adysława] Gomułki w amerykańskim czasopiśmie „Foreign Affairs”, ogłoszony dziś w prasie pt. „Polityka Pol[skiej] Rz[eczy]p[ospolitej] Ludowej”⁵¹³. Steruje on wyraźnie w kierunku na odprężenie.

⁵¹² Prymas Wyszyński jednoznacznie w tym miejscu wskazuje, że taktyką, jaką obrał wobec władz w tej sprawie, jest odwoływanie się do faktu, iż ta dziedzina pozostaje w sferze kompetencji Stolicy Apostolskiej.

⁵¹³ Chodzi o artykuł: W. Gomułka, *The Policy of Polish People's Republic*, opublikowany w kwietniowym numerze „Foreign Affairs” z 1960.

KWIECIEŃ

1 kwietnia 1960, piątek

Loretto – Warszawa

7.30 Msza św. w L[oretto]. Kilka dni pięknej pogody i możliwość wypoczynku w lasach nad Liwcem. Po Mszy św. wygłaszam konferencję do sióstr loretanek. Dłuższa rozmowa z przełożoną gen[eralną]⁵¹⁴.

16.30 Wyjazd do Warszawy. Po drodze zatrzymujemy się w **Samarrii** u sióstr samarytanek. Są obrabowane już doszczętnie. Rozpoczęły budowę nowego domu dla imbecillów⁵¹⁵. Zabrano im wszystko, pozostawiając 90 chłopców i kawałeczek sadu. Siostry są gnębione podatkami i nakazami. Ciężka dola.

18.15 W domu. Ojciec mój obchodził wczoraj 85-lecie swoich urodzin. Czuje się dobrze, trzyma się prosto, chodzi swobodnie, wiele czyta. Wszyscy się radujemy jego zdrowiem.

Wiele kłopotów. M[iędzy] in[nymi] istny najazd na Mars, komisja za komisją. U p. **Jadwigi Okońskiej** lokatorka, przy pomocy eleganckich panów, zajeżdżających limuzynami, kręci dziury w ścianach, aż wypadają cegły. Są to zapewne podsłuchy albo nowa metoda wystraszenia właściciela mieszkania z własnego mieszkania i domu.

Oddałem do przepisywania list pasterski na Rok Wielkiej Nowenny, przygotowany w Loretto.

2 kwietnia 1960, sobota

Warszawa

7.30 Otrzymuję bliższe informacje o komisjach budowlanych na Marsie. Sprawą zajął się prof. **Marzyński**⁵¹⁶ i inż. B[eata] **Tylińska**.

9.00 Ks[iądz] **dyr. Dąbrowski** – w sprawach zakonnych. Szykuje się do rozmów w komisjach podatkowych i Z[iem] Z[achodnich]. Sprawy się nie posunęły. Potęguje się kampania prasowa, antykościelna.

⁵¹⁴ Cherubina Natalia Zagajewska CSL (1915–2004), przełożona generalna Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Loretańskiej 1957–1963 i 1969–1981. Przełożona domu w Loretto 1954–1957. Mistrzyni nowicjatu 1963–1969. Przełożona sióstr na placówce przy kościele św. Floriana w Warszawie 1981–1987.

⁵¹⁵ Chodzi o dzieci opóźnione w rozwoju, w tym czasie używano takiego określenia, nie miało ono jednakże negatywnych konotacji.

⁵¹⁶ Stanisław Marzyński (1904–1992), architekt, profesor Politechniki Warszawskiej, uczestnik powstania warszawskiego, projektant i budowniczy wielu kościołów w archidiecezji warszawskiej.

10.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] **Warszaw[skiej]** – główna sprawa dotyczy Seminarium Metrop[olitalnego]. Wezwano ks[iędza] rektora do ponownego złożenia materiałów informacyjnych, pod sankcjami karnymi.

Zapis ks. **Grzanki** jest rozkradany przez rodzinę, która najechała posiadłość i rabuje, co może. Ustanowiliśmy ks. **Jarzębskiego**⁵¹⁷ z Czubina opiekunem; całość odda się w dzierżawę. Dłuższa debata nad organizacją Duszpasterstwa Dobroczyнного. Wielka dobroć ks. M[ichała] **Kliszki** utrudnia mu samodzielność pracy. B[isku]p J[erzy] M[odzelewski] przygotuje projekty reorganizacji na najbliższą sesję kurialną.

Pracę skończyliśmy o godz. 14.00.

3 kwietnia 1960, niedziela Męki Pańskiej

Warszawa

W brewiarzu uderzają myśli św. Leona⁵¹⁸: *omnes, qui pie, volunt vivere, persecutionum patientur*⁵¹⁹. Wykład jest ciekawy: jeśli cierpisz prześladowania – na pewno dobrze żyjesz. Bo to dobro wywołuje sprzeciw i ataki.

9.00 W kościele **sióstr wizytek**, na zakończenie rekolekcji dla lekarzy i farmaceutów, wygłaszam kazanie na tle: kto z was dowiedzie na mnie grzechu – o męstwie chrześcijanina, jako obowiązku społecznym. Rekolekcje prowadził ks. St[anisław] **Piotrowski**⁵²⁰ z Włocławka. Udział był znacznie większy niż w innych latach. Potwierdza się to i na innych rekolekcjach stanowych.

Po Mszy św. dłuższa rozmowa z m. **Łukaszewiczówną**⁵²¹, przełożoną wizytek. Jest pełna lęku o stan bytowania klasztoru. „Ciągłe obserwuję”. Pocieszam – „mnie też”. Równe szanse do awansu społeczno-policyjnego.

15.00 Diakoni z Seminarium Metrop[olitalnego] przyszli dziękować za święcenia. Jest ich 17, niektórzy bardzo źle wyglądają.

17.00 Dłuższa rozmowa z **Janem Władysławem Grabskim** z Gołąbek. Chwali „wodza”⁵²².

⁵¹⁷ Ludwik Jarzębski (1902–1975), ksiądz, kapelan kaplicy prywatnej w Czubinie (należącej do parafii św. Jakuba Apostoła w Rokitnie) 1949–1968; administrator majątku WSD w Czubinie. Święcenia 1928. Proboszcz parafii św. Michała Archanioła w Izdebnie Kościelnym 1935–1949.

⁵¹⁸ Leon I Wielki (ok. 390/400–461), papież 440–461, teolog, święty Kościoła katolickiego i prawosławnego.

⁵¹⁹ Łac. Wszyscy, co pobożnie pragną żyć, zniosą prześladowanie.

⁵²⁰ Stanisław Piotrowski (1912–1998), ksiądz, prałat, po II wojnie światowej m.in. prefekt we Włocławku, diecezjalny moderator Sodalicii Mariańskiej, ojciec duchowny w WSD, wikariusz generalny i kanclerz kurii. Święcenia 1938. Aresztowany 1955–1956, po uwolnieniu często zmieniał parafie z powodu szykan SB, m.in. w 1958 administrator parafii Ducha Świętego we Włocławku. Proboszcz parafii św. Mikołaja w Kaliszu 1971–1989. Prepozyt kapituły kaliskiej, protonotariusz apostolski.

⁵²¹ Władysława (Jadwiga) Łukaszewicz VSM (1905–1976), przełożona klasztoru wizytek w Warszawie 1957–1963. Do zakonu Nawiedzenia NMP (wizytek) wstąpiła w 1945. Śluby czasowe 1947. Przełożona w Jaśle 1967–1972.

⁵²² Chodzi o Bolesława Piaseckiego.

4 kwietnia 1960, poniedziałek

Warszawa

7.30 Prof[esor] **Marzyński** z żoną, na 30-lecie swego małżeństwa, przyszli na Mszę św., byli na śniadaniu, wysłuchali słowa Bożego, otrzymali dary.

13.00 B[isku]p **K[azimierz] Kowalski** – przed wyjazdem *ad limina apostolorum*.

Dłuższa rozmowa u min. **Sztachelskiego**, razem z bp. **Golińskim**, była niezwykle uprzejma „pod wpływem Francji”. Minister wychwalał, „jakie pożytki” komunizm przynosi Kościołowi. „Wydał już wszystkie polecenia o paszporcie”, ale paszportu nadal nie ma. Mówi, że „naciśnie klawisze”. Rzeczywiście, ci urzędnicy to naprawdę „klawisze”.

16.00 Przysłano mi z Poznania tekst „Czytanek Majowych” na maj 1960 r., opracowanych na podstawie moich kazań przez mgr Marię **Okońską**. Cenzura wykreśliła wszystko, co dotyczy „Narodu”, życia narodowego, społecznego, znaczenia publicznego Kościoła. Nie wolno Kościołowi przemawiać do Narodu. To zostaje dla p. **Gomułki**. Wobec tak wysokiego autorytetu trzeba milczeć. Zgadzam się na wykreślenia cenzury, bo nie można poświęcać całości dla fragmentów. Odsyłam okrojony tekst do druku.

5 kwietnia 1960, wtorek

Warszawa

10.30 Ks[iądz] **Bozowski**⁵²³ – na moje zaproszenie przyszedł, by mówić o swej pracy. W rzeczywistości formułował różne zarzuty pod adresem wychowania w seminariach. Nadal jest człowiekiem pełnym niepokoju, nieładu w mówieniu. Ma niewątpliwy wpływ na młodych ludzi.

11.30 O[jciec] **Przybylski** – ustalamy wiele spraw dotyczących Studium Maryjnego na J[asnej] G[órze], Kongresu Maryjnego i wydawnictw Instytutu Tomistycznego.

12.00 Ks[iądz] **dyr. Dąbrowski** – wyniki rozmowy na podkomisji dla Ziem Zachodnich. Drobne ustępstwa ze strony dyr. **Lecha**.

12.30 Ks[iądz] rektor **Rechowicz** i prorektor **Papierkowski**⁵²⁴ z KUL – po rozmowie w Min[isterstwie] Szkol[nictwa] Wyż[szego] i w G[łównym] U[rzędzie] [do] s[praw] W[yznań] (dyr. Lech). Sprawa usunięcia z KUL ks. **Słomkowskiego**, prof. **Czумы**⁵²⁵, ks. **Rybczyka**. Są zdecydowani bronić ich. Należy to czynić tak, by nie poświęcać instytucji dla osób. Dyr[ektor] **Lech** zażądał usunięcia ks. **Tomasza Rostworowskiego**.

⁵²³ Bronisław Bozowski (1908–1987), ksiądz, rezydent w kościele rektorskim sióstr wizytek w Warszawie do 1987, bliski współpracownik ks. Ziei. Świecenia 1931. Do 1947 duszpasterz polonijny we Francji.

⁵²⁴ Zdzisław Papierkowski (1903–1980), profesor zwyczajny prawa od 1946, specjalista w zakresie prawa karnego. Prorektor KUL, prodziekan Wydziału Karnego KUL, członek TN KUL. Odznaczony Krzyżem Kawalerskim i Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz medalem za zasługi dla Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

⁵²⁵ Ignacy Czuma (1891–1963), polityk i prawnik, profesor prawa. W 1922 uzyskał na UJ doktorat z nauk prawnych, 2 lata później habilitację. Dziekan Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL 1926–1928. Prorektor KUL 1938–1939. Współautor konstytucji kwietniowej z 1935. 1939–1940 więziony przez Niemców. Po II wojnie światowej pracownik KUL; 1950–1953 więziony przez władze komunistyczne. W 1949 uzyskał godność szambelana papieskiego.

14.00 Ks[iądz] prof. **Iwanicki** na obiedzie; po posiłku długa rozmowa o ATK. Jest zdania, że koła rządowe zmartwiłyby się, gdyby Episkopat porozumiał się z ATK. Moim zdaniem trzeba placówkę utrzymać, ale też zmienić ludzi, gdyż dziś nie ma z kim rozmawiać.

6 kwietnia 1960, środa

Warszawa

10.00 Ks[iądz] **Schletz**, z „Naszej Przeszłości” – prosi o artykuł wstępny do numeru specjalnego na jubileusz św. Wincentego. Pytam o losy sprawy o. **Chmielowskiego**⁵²⁶, gdyż ks. **Strojny**⁵²⁷ nic nie robi. Radzę zwrócić się do ks. **Naruszewicza**⁵²⁸ z zapytaniem, co robić. Sprawa ks. **Naumczyka**⁵²⁹, który poszedł do Kościoła narodowego⁵³⁰; jest stwierdzone, że *contraxit matrimonium civile*⁵³¹. Jest prawą ręką ks. **Rode**⁵³².

Ks[iądz] **Zaleski** St[anisław] z Jeziorny, prefekt szkół, z diec[ezji] łuckiej – prosi o inkardynację do archidiec[ezji] warsz[awskiej]. Pracuje razem z bratem.

11.00 J[erzy] **Kłoczowski**⁵³³ z KUL, kierownik Instytutu Geografii Historycznej Kościoła, po powrocie z Francji, informuje o pracach archiwalnych w Watykanie i socjologii religii we Francji. Ostrzegam przed niebezpieczeństwem utracenia subsydiów, wobec trudności płatniczych Sekretariatu Pr[ymasa] P[olski].

Ks[iądz] prał. **Leśniewski**⁵³⁴ z Sieradza – prosi o przyjęcie dla Warszawy obrazu „Matki Bożej AK”.

⁵²⁶ Adam Chmielowski CFA (1845–1916), założyciel zgromadzenia albertynów i albertynek, święty Kościoła katolickiego. Do zakonu wstąpił w 1880, wcześniej brał udział w powstaniu styczniowym. Beatyfikowany w 1983, kanonizowany w 1989.

⁵²⁷ Marian Strojny (1906–1998), ksiądz, radca i reprezentant Polski w Sekretariacie Papieskiej Unii Misyjnej Kleru 1949–1967, prałat, referendarz Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej od 1960. Świecenia 1931. Rektor Papieskiego Kolegium Polskiego 1945–1948.

⁵²⁸ Piotr Naruszewicz (1917–1997), ksiądz, doktor historii, sekretarz ustanowionej przez prymasa Wyszyńskiego Komisji dla Polskich Spraw Beatyfikacyjnych i Kanonizacyjnych (przewodniczącym był abp J. Gawlina) 1958–1962. Powadził także bibliotekę w Instytucie Polskim w Rzymie. W 1940, jako alumn seminarium w Łomży, aresztowany ze starszym bratem, ks. Czesławem Naruszewiczem; więzień obozów Sachsenhausen i Mauthausen-Gusen; organizator ruchu oporu w obozie. Świecenia 1948 w Rzymie. Od 1955 postulator spraw beatyfikacyjnych polskich Sług Bożych. Redaktor „Sacrum Poloniae Millennium” 1953–1957.

⁵²⁹ Antoni Naumczyk (1925–1969), ksiądz polskokatolicki, administrator diecezji warszawskiej Kościoła polskokatolickiego w PRL 1960–1965. Wikariusz generalny Kościoła polskokatolickiego w PRL 1965–1969. W 1957 został zmuszony do opuszczenia Kościoła katolickiego ze względu na kradzież dokumentów z biblioteki klasztoru Zgromadzenia Księży Misjonarzy na Stradomiu oraz utrzymywanie intymnych kontaktów z kobietami.

⁵³⁰ Chodzi o Kościół polskokatolicki wspierany przez władze komunistyczne.

⁵³¹ *Łac.* zawarł małżeństwo cywilne.

⁵³² Maksymilian Rode (1911–1999), ksiądz polskokatolicki, zwierzchnik Kościoła polskokatolickiego 1959–1965. Profesor Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie, publicysta. Świecenia 1935. Do 1956 ksiądz rzymskokatolicki (opuścił stan kapłański na skutek konfliktu z przełożonym – abp. Walentym Dymkiem).

⁵³³ Jerzy Kłoczowski (1924–2017), wykładowca, kierownik Instytutu Geografii Historycznej Kościoła w Polsce na KUL od 1957. Żołnierz AK i uczestnik powstania warszawskiego. Studiował w Poznaniu i Toruniu, tytuł doktora zdobył w 1950. Jeden z założycieli KIK w 1956. Dziekan Wydziału Nauk Humanistycznych KUL 1968–1974. Członek rady Polskiego Instytutu Kultury Chrześcijańskiej Fundacji Jana Pawła II w Rzymie 1981–1991. Zarejestrowany jako tajny współpracownik SB o ps. „Historyk” w latach 1961–1980.

⁵³⁴ Apolinary Leśniewski (1891–1984), ksiądz, proboszcz fary sieradzkiej od 1945, dziekan sieradzki 1946–1971. Świecenia 1920. W WSD we Włocławku nauczyciel późniejszego prymasa, z którym po II wojnie światowej utrzymywał

Matka generalna samarytanek z Samarii⁵³⁵ z m[atką] asystentką⁵³⁶ – o trudnościach w Zgromadzeniu.

Ks[iądz] **dziekan Łach**⁵³⁷ z KUL – w sprawie habilitacji ks. Kopcia dla KUL. Radzę zrobić to z pomocą ATK, gdyż inaczej habilitacja nie wyjdzie. Sprawa powołania ks. J[ana] **Stępnia**⁵³⁸ na KUL nie jest aktualna ze względów politycznych; lepiej wносить sprawę o **Augustyna Jankowskiego**⁵³⁹. Omawiamy sprawę organizacji Szkoły Biblijnej na KUL, w myśl zachęty Kongregacji Studiów; miałyby zastąpić profesorom biblistom studia w Instytucie Biblijnym.

17.00 Z[ofia] **Trzińska-Kamińska** – oglądamy projekt pomnika kard. Hlonda. Obecny jest prof. Jan **Zachwatowicz**.

7 kwietnia 1960, czwartek

Warszawa

10.00 M[atka] **Bonifacja Werner**⁵⁴⁰ i **m. Angela Kurpisz**⁵⁴¹ – w sprawie klauzury papieskiej swego zakonu. Przekonały się dla „klauzury papieskiej” w nowym ujęciu. Przewiduje to mnóstwo wyjątków od klauzury pap[ieskiej], ilekroć tego wymagają względy pracy społeczno-apostolskiej. W rzeczywistości z kanonicznego pojęcia klauzury papieskiej pozostaje tylko termin. S[iustry] urszulanek zabiegają o ten termin. Wykładam im, że zagadnienie urszulanek w Polsce leży gdzie indziej, nie w terminologii, tylko na życiu „prawdą”, mając na uwadze wymagania Kościoła w Polsce, żyjącego w specjalnych warunkach. Ten Kościół mobilizuje wszystkich do pracy duszpasterskiej i katechetycz-

częste kontakty. W czasie wojny kapelan AK (stopień majora), także w powstaniu warszawskim. Wyniósł z Warszawy i przez 17 lat ukrywał obraz Ireny Pokrzywnickiej *Matka Boska AK*; przekazał go w 1962 prymasowi. Aresztowany 1950 i skazany na 5 lat więzienia; zwolniony po 2 latach.

⁵³⁵ Dominika Maria Szymczewska OSBSam (1899–1990), przełożona generalna benedyktynek samarytanek Krzyża Chrystusowego 1937–1949 (następczyni założycielki m. W. Jaroszewskiej) i 1955–1964. Wybrana na przełożoną generalną także w 1949, z przyczyn prawnych nie mogła pełnić funkcji przez kolejne kadencje. Potem radna generalna, mistrzyni nowicjatu, wikaria generalna. Urodzona na Syberii. Wstąpiła do zgromadzenia w 1927.

⁵³⁶ Brak bliższych danych.

⁵³⁷ Stanisław Łach (1906–1983), ksiądz, biblista, profesor KUL. Święcenia 1930, od 1952 pracownik Wydziału Teologicznego KUL, prof. nadzwyczajny 1956, prof. zwyczajny 1966. Organizator Szkoły Biblijnej przy KUL 1956. Konsultor Papieskiej Komisji Biblijnej 1965–1971.

⁵³⁸ Jan Stępień (1910–1995), ksiądz, wykładowca na ATK 1960–1984. Święcenia 1933. W czasie wojny kapelan NOW i AK; członek władz SN; szef BIP AK na Mokotowie (pplk WP). Po wojnie pracował pod innymi nazwiskami na Ziemiach Odzyskanych. Aresztowany w 1947 i skazany na karę śmierci, zamienioną na 15 lat więzienia; zwolniony w 1955 (1996 wydał wspomnienia pt. *Droga Krzyżowa w słońcu*). Rezydent w Laskach. Rektor ATK 1972–1981. Autor wielu publikacji z dziedziny biblistyki. Tajny współpracownik SB o ps. „Stolarski” w latach 1953–1987.

⁵³⁹ Augustyn Jankowski OSB (1916–2005), mnich tyński, redaktor i tłumacz Biblii Tysiąclecia 1958, wykładowca na KUL, w WMSD i PAT w Krakowie, profesor zwyczajny dr hab. nauk teologicznych. Do benedyktynów wstąpił w 1955. Święcenia 1942. Członek Papieskiej Komisji Biblijnej 1978–1989, opat w Tyńcu.

⁵⁴⁰ Bonifacja Maria Werner OSU (1907–1969), przełożona prowincjalna Prowincji Polskiej Urszulanek Unii Rzymskiej i członkini konsulty zakonów żeńskich 1956–1960. Autorka książki *Św. Aniela Merici w świetle swych pism* (1949, 1958).

⁵⁴¹ Angela Wanda Kurpisz OSU (1897–1980), przełożona domu urszulanek Unii Rzymskiej i Domu Studiów w Lublinie 1957–1960. Dyrektorka Wyższego Instytutu Katechetycznego w Krakowie 1960–1973.

nej. Trzeba mu pomóc. Trzeba odważnie powiedzieć, czego życiu zakonnemu w Polsce potrzeba. Sióstr nie przekonałem. Wobec czego oświadczyłem, że nie będę się zajmował sprawą dyspensy od nowej reguły dla urszulanek. Niech się zwrócą do swoich władz zakonnych w Rzymie i postąpią według otrzymanych wskazań.

Dominik **Morawski** (KIK) – rozmowa bez wyraźnego celu. Mówi o swych wpływach wśród ministrów, pracuje w „Za i Przeciw”, jako pisarz doraźny. Nie zdradzano zapалу w „Tygodniku P[owszechnym”] na drukowanie jego artykułów. Ma wiele zastrzeżeń co do postawy katolików, którzy nie wykorzystują wąskiego marginesu wolności, jaki otrzymują.

Ks[iądz] St[anisław] **Huet** – w sprawie jurysdykcji. Wykładał mu, że tworzenie Kół Księży „Caritas” jest przeciwko jurysdykcji Stolicy Ap[ostolskiej], ordynariusza. Wydawanie pisma „Biuletyn” wbrew przepisom o imprimatur. Daję mu czas do I VI [1960], by się wycofał. Próbuje polemizować. W pracy Kół Księży „Caritas” widzi jakieś dobro Kościoła.

B[isku]p **Kulik**⁵⁴² z Łodzi – przywozi list od bp. **Klepacza** w sprawie ks. **Pietkuna** i album konsekracyjny.

Po obiedzie pracuję nad artykułem wstępnym do „Naszej Przeszłości” o św. Wincencie à Paulo⁵⁴³.

8 kwietnia 1960, piątek

Warszawa

10.00 O[jciec] **Bronisław Wilk** – w sprawach wizytacji w zakonach.

11.00 **Przedstawiciel księgarni** katowickiej – w sprawie wydania *Rytuału polskiego*. Prosi o wystąpienie prymasa Polski o druk; wyrażam zgodę. Podpiszę umowę autorską z Księgarnią św. Jacka. Ustala się format i papier.

Ks[iądz] M[ichał] **Kliszko** – sprawy Duszpasterstwa Dobroczynnego. Sprawozdanie kasowe.

Pra[łat] **Sawicki**, wik[ariusz] Kap[itły] Białostockiej. Sprawa uzupełnienia Kapituły – *positive*⁵⁴⁴. Sprawa ks. Pietkuna – chory psychicznie. Seminarium traci lokal, gdyż gmach był zabrany przez rząd.

16.00 Po obiedzie A[ntoni] **Pawłowski** – w sprawie prac nad Wielką Nowenną.

9 kwietnia 1960, sobota

Warszawa

8.30 W sobotni dzień, po Mszy św. do Pani Jasnogórskiej, przyjąłem m. Agnes⁵⁴⁵, nazarętanę, która wróciła z Rzymu i przywiozła odręczny list Ojca Świętego z darem

⁵⁴² Jan Wawrzyniec Kulik (1918–1995), biskup pomocniczy łódzki 1959–1993, doktor prawa kanonicznego. Wikariusz generalny, dziekan kapituły katedralnej i proboszcz parafii Serca Jezusowego w Łodzi. Świecenia 1945.

⁵⁴³ Chodzi o artykuł: S. Wyszyński, *Dobre oczy ponad nami*, „Nasza Przeszłość” 1960, nr 11, s. 15–20.

⁵⁴⁴ *Lac*. pozytywnie.

⁵⁴⁵ Matka Agnes, brak bliższych danych.

wielkanocnym, pięknej roboty rakieta kardynalską. W liście swoim Ojciec Święty z uczuciem braterskim błogosławi i prosi o wzajemne modlitwy. Darem tym bardzo się wzruszyłem. Widzę w nim odpowiedź na udręki dnia każdego. Jest istną „chustą Weroniki” w tym znoju walki za Kościół Boży. Wysłałem odręczny list z podziękowaniem. Według opowiadania m. Agnes, wezwano ks. prał. Filipiaka na Watykan z tym, by starał się przed świętami doręczyć dar. Gotów był zaraz jechać, ale usłyszał odpowiedź, że może by nie wrócił.

10.00 Sesja **K**[urii] **M**[etropolitalnej] **W**[arszawskiej] – rozpatrywaliśmy projekt zarządzenia o wizytacji biskupiej. Nadto zajmowaliśmy się zaprojektowaniem witraży do katedry św. Jana i wykończeniem wielkiego ołtarza. Odpowiedzialność bierze na siebie bp **Modzelewski**, który będzie rozmawiał z Komisją Budowy.

10 kwietnia 1960, Palmowa Niedziela

Warszawa

8.00 W kościele św. Anny, na zakończenie rekolekcji „bankowców”, Msza św., rozdawanie Komunii św. (600) i ostatnia konferencja nt. „Chrystus – król cichy – Sługa Jego Człowieczej Mości”.

W nocy dzwonił abp Baraniak z zapytaniem, czy prawdą jest, że wzywam go natychmiast do przyjazdu do Warszawy. Nie mógł się połączyć z domem, dopiero przez ks. Szalę⁵⁴⁶. Odpowiedź otrzymał o 1-ej w nocy, że prymas nie zapraszał. Ktoś robi „kawały”⁵⁴⁷.

16.00 Wyjechałem do Lasek, gdzie miałem konferencję do zespołu luźnego, około 15 udyplomowanych kobiet, pracujących na różnych placówkach i posadach.

11 kwietnia 1960, poniedziałek

Laski

Dzień skupienia w Laskach. Wizytacja państwowa, trwająca w Zakładach Niewidomych od grudnia ub.r., skończyła się tym razem bardzo pomyślnie. Chwalono. Mówiono, że to jest najlepszy zakład w Polsce. „Co pokazywalibyśmy zagranicy, gdyby upadł?!” Oto motyw ułaskawienia od upaństwowienia.

Po Mszy św. wygłaszam konferencję do członków zespołu. Po śniadaniu długa rozmowa i dyskusja.

17.00 B[ohdan] **Skąpski** – bardzo biedny. W pracy ma powodzenie, chwałą go. Pracuje, w Ruchu. Ale w domu nadal ciężko.

Spowiadam członków zespołu.

⁵⁴⁶ Leon Szala SDB (1913–?), pracownik Sekretariatu Prymasa Polski i wikariusz w parafii Najświętszego Serca Jezusowego w Warszawie od 1950. Święcenia 1952.

⁵⁴⁷ Tego typu działania były stosowane przez SB wobec duchowieństwa i biskupów w celu zastraszenia bądź wywołania chaosu.

12 kwietnia 1960, wtorek

Laski – Warszawa

Po Mszy św. wygłaszam konferencję do tzw. Dzieci Bogaczowskich, które tu odprowadzają rekolekcje, pod kierunkiem ks. Fedorowicza. Jest to młodzież akademicka rodzin Odrodzeniowych. Pracują rzetelnie.

Rozmowa z A[ntonim] **Marylskim**. Ma nadzieję wyjechać do Francji, by nareszcie przyjąć święcenia kapłańskie. Układamy wspólny plan pracy przygotowawczej.

S[iostra] **Teresa**⁵⁴⁸ – jest przerażona artykułami w „Więzi”, zwłaszcza z zeszytu lutego 1960 r. Redakcja posuwa kolaboracjonizm bardzo daleko, przy czym ma wielkie zaufanie do **min. Sztachelskiego**. Są dowody, że bierze stamtąd subsydia.

H[alina] **Dernałowicz** – odwoła rekolekcje, pomyśli o kursie wakacyjnym dla studiów historycznych.

S[iostra] **Maria**⁵⁴⁹ – w sprawie pomocy dla dr Janiny **Doroszewskiej**⁵⁵⁰ i prof. dr M[arii] **Grzegorzewskiej**, które jadą do Rzymu. Pomoc jest zapewniona na miejscu.

Po obiedzie wracam do Warszawy.

19.00 Wygłaszam konferencję w kościele seminaryjnym, na zakończenie rekolekcji dla mężów. Jest ich więcej w br.

13 kwietnia 1960, środa

Warszawa

7.30 Po Mszy św. I. **Żółtowska**⁵⁵¹ i St. **Radwan**⁵⁵² dziękują za rekolekcje w Laskach.

10.00 Ks[iądz] **pral. Ugniewski** – wręcza album dla Ojca Świętego z Chotomowa i Tarchomina, z prośbą o błogosławieństwo dla Instytucji, którą rząd chciał upaństwowić.

O[jciec] **Kazik** TJ, wizytator sióstr Rodziny Maryi i Zgromadzenia Aniołów. Sprawa kapituły gen[eralnej] w R[odzinie] M[aryi]. Ojciec przewiduje, po wyborach prowincjalnych, że w dużej części zdejmą „wieczystą przełożoną”. Proszę, by myślał o tym, co będzie, gdy wizytacja się skończy, żeby cała praca nie poszła na marne wskutek zadawionych złych zwyczajów.

11.00 O[jciec] Ireneusz **Hotra**⁵⁵³, bazylianin, po powrocie ze Wschodu; po 8 latach więzienia, gdzie zmarnował zdrowie, musiał wyjechać do Polski.

⁵⁴⁸ Chodzi o s. Teresę Landy FSK.

⁵⁴⁹ Chodzi o s. Marię Gołębiowską FSK.

⁵⁵⁰ Janina Doroszewska, brak bliższych danych.

⁵⁵¹ I. Żółtowska, brak bliższych danych.

⁵⁵² St. Radwan, brak bliższych danych.

⁵⁵³ Ireneusz Hotra OSBM (1890–1973), ksiądz grekokatolicki, bazylianin. Do zakonu wstąpił w 1909. Święcenia 1920. W latach 1915–1917 internowany przez Rosjan. Prefekt Duchownego Seminarium we Lwowie w 1920. Prefekt Misyjnego Instytutu oo. Bazylianów w Buczaczu 1921–1930. Sekretarz i prokurator prowincji galicyjskiej 1930–1934. Dyrektor Misyjnego Instytutu w Buczaczu 1934–1939. Proboszcz w Zaleszczykach 1939–1941. Ihumen w Buczaczu 1941–1945. Aresztowany we Lwowie w 1946 i skazany na zesłanie do Karagandy na 15 lat. W 1955 powrócił z zesłania do Lwowa i w 1960 przez Warszawę w 1962 udał się do USA.

12.00 Prof[esor] **Melina** (NCWC) – wraca *via* Rzym do USA, gdyż nie ma nadziei, że dojdzie do porozumienia z Min[isterstwem] P[racy] [i] O[pieki] Sp[olečnej] i dyr. **Lickim**. Liczy na to, że później sytuacja będzie korzystniejsza dla niesienia pomocy Kościołowi. Raz jeszcze oświadczam, że idzie mi o pomoc dla biednego społeczeństwa. Skoro NCWC nie może tego uczynić w warunkach, które dyktuje dyr. Licki, rady nie widzę.

Prof[esor] Cz[esław] **Zgorzelski**⁵⁵⁴ z KUL – w sprawie Archiwum Filomatów, które można pozyskać z pomocą prof. **Pigonia**⁵⁵⁵. Nadal nie odmawiam swej pomocy dla tej sprawy. Proszę o podjęcie sprawy łącznie z prof. **Pigoniem** i informowanie mnie o dalszych stadiach.

16.00 W archikatedrze – na ciemnej **jutrzni**.

20.00 D[okto]r Ozimowski.

14 kwietnia 1960, Wielki Czwartek

Warszawa

Młodzież z **Poczekajki przy KUL**⁵⁵⁶ – z życzeniami świątecznymi.

12.00 ^aW Sem[inarium] Metrop[olitalnym] tradycyjna „wieczera” kapituły i duchowieństwa, po święceniu olejów św. w archikatedrze. Kilka słów przemówienia do confratrów.

14.00 U p. **Trzcíńskiej-Kamińskiej** – oglądamy postępy pracy modelarskiej pomnika kard. Hłonda.

19.00 W archikatedrze celebruję mszę eucharystyczną, wygłaszam przemówienie i umyvam nogi ludziom Bożym.

15 kwietnia 1960, Wielki Piątek

Warszawa – Łaski

9.00 Jestem na Ciemnej Jutrzni w archikatedrze. Śpiew gregoriański.

11.00 Wyjazd do Łasek z ks. prał. Padaczem.

17.00 Uczestniczę w funkcji liturgicznej – adoracji Krzyża Świętego.

Dziś przelatywał przez Warszawę Mons. **Landi**⁵⁵⁷ z Rzymu do Moskwy. Na lotnisku warszawskim prosił o rozmowę z prof. **Meliną** z NCWC, który szykuje się do powrotu do USA. Spotkanie nastąpiło na dworcu lotniczym. Rozmowa była krótka. Oczywi-

^a W rękopisie przed słowem *W niewyraźny, skreślony wyraz.*

⁵⁵⁴ Czesław Zgorzelski (1908–1996), filolog specjalizujący się w historii literatury polskiej oświecenia i romantyzmu, edytor dzieł Adama Mickiewicza. Od 1950 pracownik KUL.

⁵⁵⁵ Stanisław Pigoń (1885–1968), historyk literatury polskiej, edytor, wychowawca i pedagog. W latach 1931–1960 (z przerwą na czas okupacji) profesor UJ. Odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski (1954) oraz Orderem Sztandaru Pracy I klasy (1956) za zasługi położone przy sporządzeniu Wydania Narodowego dzieł Adama Mickiewicza.

⁵⁵⁶ Dom studencki KUL.

⁵⁵⁷ Monsignore Landi, brak bliższych danych.

ście nikt nie wie, dlaczego właściwie Mons. **Landi** jedzie do M[oskwy]. Gdy w lipcu ub.r. był moim gościem w Warszawie, omawiał projekt podróży do Moskwy. Spotkanie Mons. **Landiego** z prof. **Meliną** zapewne zaskoczy dyr. **Lickiego**. Jest rzeczą możliwą, że zwierzchnicy dyr. **Lickiego** teraz będą niezadowoleni z tego, że tak ekskluzywnie stawiał sprawę pomocy z NCWC dla Polski. Dziś, po fakcie rozmowy z prof. **Meliną** na lotnisku, wzbudzi się wątpliwość w słuszność taktyki. Bo po co jedzie Mons. **Landi** do Moskwy? Może się porozumieć bez W[arsza]wy?

16 kwietnia 1960, Wielki Sobota

Laski – Warszawa

7.30 Przemawiam do sióstr franciszkanek w refektarzu klasztornym.

8.15 Wyjazd do Warszawy.

9.00 W archikatedrze jestem na ciemnej jutrzni.

11.00 Przyjmuję siostry zakonne z miasta i składam im życzenia.

16.00 Odwiedzam księży emerytów na Loretańskiej; służbę domową i rozmawiam z ks. **Fertakiem**⁵⁵⁸, nowym dyrektorem Domu Księży Emerytów.

13.00 Poświęcenie pokarmów i rozdanie darów domownikom.

19.00 Msza św. w kaplicy; odprawia ks. kan. Goździewicz. Przyjmujemy wszyscy Komunię św.

Otrzymałem depeszę z **Bolesławia**, w której donoszą mi, że księża, którzy odprawiają w kaplicach, mają zgłosić się 20 IV [1960] do więzienia. Min[ister] **Sztachelski** nic nie wie. Dyr[ektor] **Lech** i dziś się gniewa. Księża masowo wzywani są na kolegia niemal w całej Polsce, za drobne administracyjne odchylenia.

Ożywił się min. **Sztachelski**, przysłał odpowiedź w sprawie Chotomów-Tarchomin. Oczywiście, działają zgodnie z prawem, ale decyzji swojej nie będą realizować.

17 kwietnia 1960, Wielkanoc

Warszawa

10.30 W archikatedrze – celebra pontyfikalna. Kazanie głosi ks. prał. **Murawski**⁵⁵⁹. Po sumie składam życzenia wiernym. Krótkie spotkanie z kapitułą u ks. **Siatkowskiego**⁵⁶⁰. Po drodze gromada dzieci z życzeniami.

Na obiedzie p. **Cabanek**, p. St[anisław] **Maciejak**⁵⁶¹ i domownicy.

⁵⁵⁸ Kazimierz Fertak (1905–1973), ksiądz, dyrektor Domu Księży Emerytów w Warszawie 1960–1973. Świątce-
nia 1930. Administrator parafii Mrozy 1941–1948. W 1949 skazany na 15 lat więzienia za współpracę z AK i NSZ.
Areszt opuścił w 1955.

⁵⁵⁹ Wacław Murawski (1889–1961), ksiądz, proboszcz parafii św. Wojciecha w Warszawie na Woli 1927–1961. Od
1948 kanonik kapituły metropolitalnej. Świątce 1912.

⁵⁶⁰ Właśc. Tadeusz Teofil Sitkowski.

⁵⁶¹ Stanisław Maciejak (1911–2005), kierowca prymasa (wcześniej kierowca w kurii warszawskiej) 1956–1981 (ich
pierwszą wspólną podróżą był przyjazd prymasa z Komańczy do Warszawy 28 X 1956).

19 kwietnia 1960, wtorek

Warszawa

10.00 Na kursie dla duchowieństwa, o IV Roku W[ielkiej] Nowenny, wygłaszam „słowo wstępne”. O[jciec] B[ernard] Przybylski wygłasza długi referat o założeniach światopoglądowych dla instytucji małżeństwa.

W drodze powrotnej oglądam „groby” w kościele seminaryjnym i w kościele św. Anny.

Zastaję list od p. **Gomułki** w sprawie nadzoru nad seminariami. Rząd ma prawo do nadzoru; właściwym terenem do wymiany poglądów jest Komisja Wspólna.

Z Gniezna donoszą dziś o zabranii z konta Kurii Metrop[olitalnej] Gnieźn[ieńskiej] 300 tysięcy zł. Może to rewanż za ustępstwo od podatków na katedrę (przeszło milion zł).

13.00 – Ks[iądz] **Tabaczyński**⁵⁶² i koledzy, którzy przed 10 laty przyjęli z moich rąk święcenia kapłańskie u św. Krzyża.

20 kwietnia 1960, środa

Warszawa

10.30 Ks[iądz] prof. **Kwiatkowski** i ks. **Subera** z ATK. Były trudności z zameldowaniem siostry kierowniczkii stołówki, która miała mieszkać w domku, razem z siostrami pracującymi w Seminarium Metrop[olitalnym] – ks. **Fijałkowski** – po komisji dyscyplinarnej w sprawie wydawnictwa swej książki – ustąpił z ATK. Aktualna staje się sprawa studentów dla ATK. Wiąże się ona z ofertą KUL, o wydanie opinii o trzech profesorach (ks. Łach, Gryplewicz⁵⁶³, Granat). Można je wydać, nie przesądzając o sprawach podstawowych. Nie otrzymują książek z zagranicy. Pan **Lech** informował ATK, że na K[omisji] W[spólnej] sprawy ATK nie omawiano, gdyż nie interesuje ona władz rządowych. Po spotkaniu z prymasem P[olski] członkowie ATK uważają, że już nic zrobić nie mogą. Wszystko zależy od czynników wyższych. Ustala się nowe spotkanie na 31 V br.

O[jciec] **Serafin Kloc**⁵⁶⁴, przeor bonifratrów – w sprawie odbudowy klasztoru warszawskiego i stanu innych domów zakonnych.

Ks[iądz] **Stanisław Meziński**⁵⁶⁵ – prosi o pozwolenie na habilitację na ATK. *Iuxta preces*⁵⁶⁶.

⁵⁶² Wojciech Tabaczyński (1922–2014), ksiądz, ojciec duchowny w WMSD, wykładowca liturgiki, teologii moralnej, eklezjologii i apologetyki w PAT i WMSD. Święcenia 1950.

⁵⁶³ Właśc. Feliks Gryglewicz (1909–1991), ksiądz, biblista, tłumacz Pisma Świętego z języków oryginalnych, od 1950 pracował na KUL. Święcenia 1932. W 1939 ogłosił przekład Ewangelii św. Jana, a w 1947 przekład czterech Ewangelii i Dziejów Apostolskich z języka greckiego. Przewodniczący Komisji Wydawniczej Encyklopedii Katolickiej 1966–1970. Redaktor naczelną serii komentarzy biblijnych KUL do Nowego Testamentu 1970–1979.

⁵⁶⁴ Serafin Wilhelm Kloc OH (1916–1973), przeor konwentu bonifratrów w Warszawie 1956–1962 i 1964–1971. Wstąpił do zakonu w 1935. Pierwsza profesja 1937, wieczysta 1943. Święcenia 1950. Zasłużony w dziele powojennej odbudowy klasztoru i kościoła. Rektor kościoła bonifratrów w Warszawie 1970–1973. Prowincjał polskiej prowincji zakonu bonifratrów 1971–1973 (w 1972 przeniósł urząd prowincjałski z Krakowa do Warszawy).

⁵⁶⁵ Stanisław Meziński (1915–1993), ksiądz, wykładowca w Wyższych Seminariach Duchownych we Wrocławiu 1953–1970 i Lublinie 1956–1963. Święcenia 1943. Stopień doktora uzyskał w 1951, habilitował się w 1961, profesorem nadzwyczajnym został w 1971, profesorem zwyczajnym w 1981.

⁵⁶⁶ Łac. według prośby.

Ks[ia]dz] **Rostkowski**⁵⁶⁷ z Rokitna – w sprawie wizytacji kanonicznej.

15.30 Na II turnusie wykładów o IV Roku Wielkiej Nowenny dla duchowieństwa stolicy – wygłaszam słowo wstępne.

17.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] Warszaw[skiej] – bez udziału bp. **Modzelewskiego**, który przewodniczy na kursie.

21 kwietnia 1960, czwartek

Warszawa – Gniezno

10.00 Wyjeżdżam do Gniezna z [ks.] prał. Fr[anciszkiem] **Duczyńskim**, oficjałem Sądu Metropolitalnego Warszawskiego. Prałat chciał wziąć udział w odpuszcie św. Wojciecha. Jest to człowiek wielkiej pracowitości i sumienności. Buduje z wielkim trudem kościoł i plebanie, w najcięższych warunkach. Pracuje w Sądzie Metrop[olitalnym] z oddaniem. Ma tę wadę, że ciągle podejrzewa, że ktoś o nim źle mówi. Męczy się lękiem przed anonimami. Ciągłe pyta o to, ile anonimów wpłynęło na niego. Gdy się go zapewnia, że nikt nie mówi ani nie pisze nic złego – przyjmuje to z wątpliwością. W czasie podróży zamęcza swoimi wątpliwościami.

Za **Kłodawą** wyskoczył nagle zza stojącego wozu mały chłopaczek z koszykiem. Tylko przytomność p. **Stanisława** uratowała mu życie. Gwałtowne zatrzymanie wozu w bardzo niekorzystnych warunkach pozwoliło dziecku przebiec przez drogę, tuż przed maską wozu.

13.45 W **Gnieźnie**. Przyszedł zakaz użycia głośników na odpuszcie św. Wojciecha.

17.30 Początek kongregacji ks[ięży] dziekanów w kaplicy Seminarium Metrop[olitalnego]. Odbywa się Godzina Świąta. Konferencję wygłasza o. **Bernard Przybylski**. Śpiewamy *Bogurodzicę*, *Veni Creator*⁵⁶⁸ i kompletę.

19.00 Oglądamy **sarkofag św. Wojciecha** po konserwacji dokonanej ostatnio bardzo starannie przez prof. Torwirta⁵⁶⁹ i gnieźnieńskich rzemieślników.

19.30 Księża dziekani przyszedli do domu prymasowskiego na wspólną herbatę. Przy stolikach rozwinęła się długa gawęda, trwająca do godz. 21.30.

Przywiozłem do Gniezna „lavaterz” na 1000-lecie. Jest to misa ze Światowidem przekreślonym krzyżem i dzban w kształcie rogu myśliwskiego. Wytwórnia Orno z W[arsza]wy.

⁵⁶⁷ Stefan Rostkowski (1903–1986), proboszcz w Sanktuarium Matki Bożej Prymasowskiej Wspomożycielki w Rokitnie 1957–1963. Świecenia 1929. Proboszcz parafii Bąków 1963–1971. Proboszcz parafii Kaszewy Kościelne od 1971.

⁵⁶⁸ *Łac. Przyjdź Stwórco* (tytuł hymnu kościelnego).

⁵⁶⁹ Leonard Torwirt (1912–1967), artysta malarz, konserwator zabytków, scenograf, docent UMK w Toruniu. W 1957 na zlecenie prymasa Wyszyńskiego wykonał dwie repliki cudownego obrazu Matki Bożej Częstochowskiej – jedną przeznaczoną dla papieża Piusa XII i drugą – tzw. Obraz Nawiedzenia, który w tym samym roku, mimo sprzeciwów władz PRL, rozpoczął peregrynację po polskich parafiach w ramach przygotowania duchowego polskiego Kościoła do Jubileuszu Tysiąclecia Chrztu Polski.

22 kwietnia 1960, piątek**Gniezno**

Po Mszy św. wysyłam depeszę do min. **Sztachelskiego**, z prośbą o interwencję w sprawie zakazu głośników.

8.00 W Sem[inarium] Arc[y]b[isku]pim zaczyna się kongregacja ks[ięży] dziekanów.

Wygłoszono cztery referaty: ks. W[acław] **Józwiak** – Najbardziej typowe trudności religijno-moralne dzisiejszego duszpasterstwa w parafii. Ks[iądz] dziekan **Fręzko**⁵⁷⁰ – Przebieg i realizacja hasła III Roku W[ielkiej] Nowenny w parafiach; ks. J[an] **Ziółkowski** – Moja parafia w świetle kolędy; ks. **Sojka** – Soboty Królowej Polski. W dyskusji dałem charakterystykę Sobót.

Po przerwie – bp J[an] **Czerniak** wyłożył program pracy duszpasterskiej w następnym roku W[ielkiej] N[owenny].

16.15 Po przerwie obiadowej – o Seminarium Arc[y]b[isku]pim mówił ks. rektor **Pacyna** i ks. prok[urator] **Kobs**. Zajęto konto seminarium, podatki wynoszą przeszło 300 tysięcy. Polecilem, by: 1) alumni wysyłani na praktykę wakacyjną byli skierowywani przez Kurię Metrop[olitalną], mają być przyjmowani obowiązkowo; 2) alumni starsi są zatrzymywani na święta w bazylice, by nauczyli się dobrze uczestniczyć w obrzędach Wielkiego Tygodnia; 3) nachodzeni przez UB profesorowie mają obowiązek zawiadamiać prymasa lub bp. Bernackiego, gdyż idzie o dobro wspólne – o wolność sumienia; wolny obywatel, o ile nie jest w konflikcie z kodeksem karnym, nie może być nachodzony przez władze policyjne; 4) co do zamierzonej wizytacji przez Kuratorium O[święty] Sz[kolnej] – uważamy sprawę za otwartą; jest ona przedmiotem rozmów na Komisji Wspólnej.

16.30 O pracach Trybunału Metrop[olitalnego] mówił ks. oficjał **Zaręba**. Referował też o sprawach zakonnych.

Krótko i zwięźle sprawy sakramentalne przedstawił ks. **dr Józwiak**. O duszpasterstwie dobroczynnym mówił bp **Czerniak**. Zagadnienia budowlano-gospodarcze omówił ks. kan. **Michalski**.

17.00 B[isku]p **Bernacki** informował o przebiegu prac przy regotyżacji bazyliki.

Ks[iądz] **Zientarski** informuje o stanie zabytków archiwalnych w archidiecezji.

18.30 Sprawy Komisji do spraw śpiewu, muzyki i służby liturgicznej – referuje ks. szamb[elan] **Dąbrowski**⁵⁷¹.

⁵⁷⁰ Właśc. Roman Fręsko (1907–1982), ksiądz, proboszcz parafii św. Mikołaja i dziekan w Witkowie 1945–1968. Święcenia 1933.

⁵⁷¹ Stanisław Dąbrowski (1902–1969), ksiądz, radca duchowny i asesor dekanalny. Proboszcz parafii św. Jana Chrzciciela w Czermiejewie 1946–1969. Od 1950 przewodniczący Archidiecezjalnej Komisji ds. Śpiewu i Muzyki Kościelnej. Organizator kursów doszkalających dla organistów, rekolekcji i zjazdów dekanalnych. Tajny szambelan papieski 1959. Święcenia 1926.

23 kwietnia 1960, sobota**Gniezno**

Uroczystość św. Wojciecha. Kończymy prace kongregacji ks[ięży] dziekanów.

8.30 Podjęto obrady w Seminarium Arcybiskupim. Sprawę TP KUL referuje ks. dr E[dmund] **Gierczyński**⁵⁷². Dałem dokładny obraz sytuacji Kościoła w chwili obecnej, na tle rozmów w Komisji Wspólnej i w podkomisjach. Kongregacja zakończyła się o godz. 9.45.

10.30 W bazylice prymasowskiej rozpoczęła się podniosła uroczystość umieszczenia relikwii św. Wojciecha w odnowionym sarkofagu. Obecni są księża dziekani, obie kapituły, wielu kapłanów z archidiecezji. Ks[iaźd] kan. **Palewodziński** wyjaśnia przebieg odnowienia sarkofagu przez panów **Witczaków**, z pomocą prof. **Torwirta** i in. Sarkofag jest oprawiony na nowej modrzewiowej skrzyni; przy okazji przeniesienia blach srebrnych naprawiono uszkodzenia. Praca ta trwała kilka miesięcy. Do sarkofagu wstawia się skrzynię jesionową sprzed 100 laty, którą też zabezpieczono. Skrzynia ta przyjmuje do środka kasę stalową, która mieści w sobie skrzynkę modrzewiową z XVI wieku. Dopiero w tej czwartej skrzyni złożyłem relikwie św. Wojciecha. Jest to wielkie dokonanie i praca przynosząca wielką ulgę. Wiedzieć, że oddajemy czci wiernych relikwie autentycznie stwierdzone – wielka to ulga i radość. Po zamknięciu czterech trumien wciągnięto sarkofag nad ołtarz, na właściwe miejsce przeznaczenia. B[isku]p **Czerniak** rozpoczął celebrę pontyfikalną, w czasie której wygłosiłem kazanie okolicznościowe. Uroczystość trwała dwie i pół godziny.

Na zakończenie kongregacji – obiad dla uczestników uroczystości.

15.00 Wziąłem udział [w] dorocznej sesji Kapituły Prymasowskiej, w mieszkaniu bp. **Bernackiego**. Dokonano wyboru nowych urzędników kapitulnych. Prosiłem o cierpliwość w sprawie ks. St[anisława] Br[ossa].

24 kwietnia 1960, niedziela**Gniezno**

Obchodzimy odpust ku czci św. Wojciecha. Dzień, jak zazwyczaj, zimny i wietrzny; gdy jedziemy do kościoła św. Michała, pada śnieg. Ale procesja z relikwiami św. Wojciecha do bazyliki odbywa się przy dobrej pogodzie.

W ostatniej chwili zdecydowałem się wygłosić kazanie z balkonu rezydencji prymasowskiej. Wypadło to dobrze. Plecy czują za sobą ścianę, osłonięte od wiatru; głos uderza w masyw bazyliki prymasowskiej i dobrze się rozbija na plac. Wszyscy widzą kaznodzieję, skutek czego ma on kontakt ze słuchaczami. Głośniki działały „bez zająknięcia”, chociaż „bez pozwolenia”. Dostałem odpowiedź p. min. **Sztachelskiego**,

⁵⁷² Edmund Gierczyński (1903–1971), ksiądz, doktor teologii, pracownik Wydziału Nauki Chrześcijańskiej w KMG. Delegat archidiecezjalny ds. KUL, rektor kościoła NMP (klaryski) w Bydgoszczy 1946–1971. Rektor IWKR w Bydgoszczy. Kanonik. Święcenia 1928.

że nie mógł interweniować, gdyż nie był powiadomiony. Ale widocznie interweniował, gdyż trudności nam nie czyniono. Po kazaniu poszedłem przed ołtarz. Pontyfikalną sumę celebrował bp **Bernacki**. Tym razem w procesji niesiony był relikwiarz, zawierający cząstkę relikwii św. Wojciecha. Sarkofagu postanowiliśmy nie ruszać, by oszczędzać dzieło sztuki.

Po sumie przemówiłem raz jeszcze z ambony. M[iędzy] in[nymi] powiedziałem, że Kościół przygotowuje Naród na Tysiąclecie Chrztu, co ma znaczenie i dla obchodów Tysiąclecia państwowości. Jako przykład współpracy Kościoła, pomimo tylu trudności nam czynionych, jest fakt dotyczący skarbcza wawelskiego. Episkopat kanadyjski prosił nas o wypowiedzenie się w sprawie powrotu skarbcza. Episkopat polski na ostatniej swej sesji powziął decyzje przychylne, uważając, że skarbiec powinien wrócić do Ojczyzny, by na Millenium był w domu. O tym stanowisku Episkopatu powiadomiłem Episkopat katolicki Kanady. Wiadomość o takim stanowisku Episkopatu Polski wierni przyjęli z wielkim wrażeniem, odczuwalnym nadto widocznie.

12.00 Był obiad w Seminarium Arcybiskupim.

16.00 Nieszpory końcowe w bazylice odprawił bp **Czerniak**, kazanie wygłosił ks. kan. **Kłoniecki**. Po nieszporach przemawiałem jeszcze z balkonu, błogosławiąc pielgrzymów.

17.30 **Chór Prymasowski** ma dziś dwóch jubilatów, którzy od 40 lat śpiewają w Chórze; są to p. **Aniela Zdrojewska**⁵⁷³ i **Jan Sander**⁵⁷⁴. Z tej racji Chór Prymasowski śpiewał w sali rezydencji. Jubilaci otrzymali listy odірeczne z podziękowaniem, książki dedykowane i błogosławieństwo ks[ięży] biskupów.

Mieliśmy dziś wyjątkowe szczęście. W czasie sumy była piękna, słoneczna pogoda; w czasie obiadu zamięć śnieżna. Przed nieszporami pięknie, w czasie nieszporów śnieżycy. Po nieszporach ślicznie; można było błogosławić dzieci na trasie powrotnej. Ale po rozejściu się ludzi – deszcz z czarnej chmury. Jest za co Bogu dziękować, bo i pogoda, i deszcz były w swoim czasie.

Dziś użyto podczas sumy pontyfikalnej odnowionego **kielicha św. Wojciecha**, który ma być używany tylko na św. Wojciecha i na W[niebowzięcie] N[ajświętszej] Maryi Panny. Przywiozłem do bazyliki piękny lawaterz – misę i dzban, wypracowane przez firmę Orno w Warszawie. Na misie jest Światowid przekreślony krzyżem, a dzban jest w kształcie starego rogu myśliwskiego. Miłe pamiątki na Millenium.

18.30 Ks[iądz] kan. **Goździewicz** – przynosi korespondencję z S[ekretariatu] P[rymasa] P[olski] i dekrety. Wśród listów pismo min. Sztachelskiego o „demonstracji religijnej” w Gnieźnie.

Przyjechał abp **Baraniak** – krótka konferencja w sprawie tablicy kard. Hlonda. Przyjedzie I V [1960] do Warszawy.

⁵⁷³ Aniela Zdrojewska, brak bliższych danych.

⁵⁷⁴ Jan Sander, brak bliższych danych.

19.30 Na wieczerzy Kapituła Metrop[olitalna] Prymasowska z okazji uroczystości św. Wojciecha.

25 kwietnia 1960, poniedziałek

Gniezno

Dziś po Mszy św. przyszła depesza z W[arsza]wy, donosząca o śmierci **ks. kan. Tadeusza Sitkowskiego**. Śmierć spodziewana, chociaż zaskakuje. Zgon przyśpieszony tym, że nie umiał wyłączyć się z życia towarzyskiego, zbyt się wyczerpywał w codziennym życiu, podczas gdy organizm jego, wyczerpany operacją, wymagał izolacji i wypoczynku. Odszedł najlepszy znawca prawa liturgicznego w Polsce. Odszedł jakiś „ostatni Mohikanin” dawnego stylu księdza warszawskiego. *R[equiescat] i[n] P[ace]*⁵⁷⁵.

10.00 Konferencja na temat **przygotowania monografii katedry gnieźnieńskiej**. Powołany zespół zebrał się w komplecie: bp L[ucjan] **Bernacki**, prof. **Zachwatowicz**, inż. **Holes**⁵⁷⁶, ks. dr **Kryszak**, ks. kanclerz **Palewodziński**, ks. Wł[adysław] **Zientarski**, ks. dr **Michalski**, docent Świechowski. Zagaja prof. Zachwatowicz, uzupełniając wprowadzenie dokonane przeze mnie. Odróżniamy dobrze monografię archidiecezji i monografię katedry. Obydwa zadania muszą być prowadzone *pari passu*⁵⁷⁷, gdyż obydwie prace mogą sobie bardzo pomagać wzajemnie. Ks[iądz] dr **Kryszak** daje przegląd dotychczas znanych monografii o katedrze, arcybiskupach gnieźnieńskich i kapitule. W dyskusji zarysowuje się konieczność opracowywania dwóch monografii katedry: 1) historii architektury katedry i 2) historii wewnętrznych dziejów katedry. Ks[iądz] prof. **Zientarski** referuje o źródłach w Archiwum Kapituły Prymasowskiej. Wyłania się konieczność stworzenia ekipy paleografów do badania źródeł. Ks[iądz] kanclerz **Palewodziński** zestawia wiadomości o pomnikach i epitafiach.

Zastanawiamy się nad opracowaniem korelacji prac i nad zmontowaniem warsztatu pracy pomocniczych sił, które mogłyby przyśpieszyć ogólny tok pracy.

Wydaje się, że myśl wezwania do pomocy prof. **Zachwatowicza** i jego współpracowników, nie znajduje zbyt dużego zapału u bp. **Bernackiego**, któremu się wydaje, że wszystko można zrobić własnymi siłami księży **Krysza**ka, **Palewodzińskiego** i **Zientarskiego**. Sam ks. **Kryszak** czuje się zagrożony w swej pozycji monopolu na historyka diec[ezji].

Trzeba będzie jeszcze długo przekonywać „zaścianek”, jak przedtem trzeba było długo przekonywać na rzecz regotyżacji katedry. Jednak małe miasto ciąży bardzo na miejscowych dygnitarzach.

⁵⁷⁵ *Łac.* Niech odpoczywa w pokoju.

⁵⁷⁶ Właśc. Aleksander Holas (1911–1993), architekt i konserwator zabytków. Absolwent Politechniki Lwowskiej. Po wojnie zatrudniony najpierw w Gnieźnie, potem w Poznaniu. Renowator i projektant wielu kościołów; współautor m.in. regotyżacji katedry gnieźnieńskiej

⁵⁷⁷ *Łac.* równym krokiem, równomiernie.

Dopiero na obiad przyszedł p. **Świechowski** z żoną, który zrozumiał, że konferencja ma być o godz. 13.00. Przyniósł piękne zdjęcia „studzienki św. Wojciecha” z Isola Tiburina (S[anta] Bertholomeo) i z Bazyliki S[anta] Maria in Trastevere. Zdołał opracować „Spis zdjęć fotograficznych”, koniecznych do monografii katedry gnieźnieńskiej.

Po obiedzie zwiedziliśmy wykopy w **bazylice**, w nawie głównej. Niektóre idą niepokojąco głęboko. Na górze są prowadzone dalej prace przy sklepieniach. Na koniec maja będą skończone. Oglądałem pod wieżami duże pomieszczenie, które służyłoby dla krypty Prymasowskiej, gdyby nie udało się zrobić krypty pod nawą główną.

17.00 Przybył ks. **prał. Jany**⁵⁷⁸ z Poznania, w sprawie Legionu Maryi⁵⁷⁹. Nie wiedział nic o tym, że Episkopat radził wstrzymać się ze współpracą z L[egionem] M[aryi].

26 kwietnia 1960, wtorek

Gniezno – Żerków

Rano rozmowa z prof. **Zachwatowiczem**. Proszę, by wyszukał u prof. Karola **Górskiego**⁵⁸⁰ w Toruniu jakiegoś dobrego kwerendariusza do prześledzenia akt archiwalnych dotyczących budowy katedry w archiwum gnieźnieńskim.

Ks[iądz] **Schneider**⁵⁸¹ ze Sławoszewa – z kłopotami tego typu, jakie miał w Brudni. Zaostrza sytuację, nie umie łączyć.

B[isku]p J[an] **Czeriak** – sprawy personalne w translokatach.

B[isku]p L[ucjan] **Bernacki** – sprawy wizytacji kanonicznych w archidiecezji.

Ks[iądz] H[enryk] **Raiter** – przekazuję autoryzowane kazanie z uroczystości św. Wojciecha dla „Przewodnika Katol[ickiego]”.

Ks[iądz] rektor **Pacyna** – sytuacja w seminarium. Informuje o tym, że UB nachodzi ks. **Wollschlägera**⁵⁸² i ks. **Rosińskiego**⁵⁸³. O sobie nic nie mówi, chociaż widziano ubowców w jego mieszkaniu.

14.15 Wyjazd do **Żerkowa**, z ks. kan. J[anem] **Zarębą**. Odbynam wizytację kanoniczną u ks. **Błażejewskiego**, który pracuje tu od 1958 r. Po drodze śnieżyce i grad.

⁵⁷⁸ Józef Jany (1907–1975), ksiądz, proboszcz poznańskiej fary 1945–1975. Święcenia 1932. Wikariusz w Rozdrażewie, Kłębowie i Rawiczu 1932–1936.

⁵⁷⁹ Legion Maryi, katolicki ruch apostołstwa świeckich, powstały w 1921 w Dublinie. Jego założycielem był Frank Duff. Pierwsze próby tworzenia grup legionowych w Polsce miały miejsce w 1948.

⁵⁸⁰ Karol Górski (1903–1988), profesor historii, specjalizował się w dziejach polskiego średniowiecza i życia duchowego, założyciel KIK w Toruniu.

⁵⁸¹ Jan Schneider (1914–1993), ksiądz, proboszcz parafii Sławoszew 1958–1972. Święcenia 1938. Wikariusz w kościele parafialnym w Inowrocławiu 1947–1949. Proboszcz parafii Brudnia 1949–1958, parafii Góra od 1972.

⁵⁸² Jan Wollschläger (1912–1978), ksiądz, doktor, wykładowca w seminarjach duchownych, proboszcz parafii Wszystkich Świętych w Mielżynie 1958–1978. Święcenia 1937. Inkardynowany do archidiecezji gnieźnieńskiej w 1950.

⁵⁸³ Bolesław Rosiński (1884–1964), ksiądz, od 1946 profesor zwyczajny antropologii UW, wykładowca na ATK 1956–1964 i proboszcz parafii św. Teresy w Warszawie 1953–1960. Święcenia 1907. W latach 1924–1932 prowadził w Stanach Zjednoczonych badania antropologiczne emigracji polskiej. W 1934 został profesorem nadzwyczajnym antropologii na UJK.

W Żerkowie piękna pogoda. Na tle pięknej architektury kościoła barokowego i zieleni rzesza ludu z procesją oczekuje w wielkim skupieniu i porządku. Małe dzieci wypowiadają swoje radości z „psybycia Plymasa”. Kolega szkolny ks[iędz]a] proboszcza wygłasza mowę powitalną. Jest trzech dziekanów: jarociński, kotliński i ostrowski, wielu kapłanów z okolicznych dekanatów. Straż porządkowa z opaskami biało-żółtymi wszędzie tworzy szpaler. Wszystko przebiega z dokładnością. Ks[iędz]a] proboszcz mówi nieco przydługo. Moje przemówienie trwa pół godziny – o celach wizytacji pasterskiej. Prymas tu nigdy nie przyjeżdżał. Jest tu bardzo pięknie; krajobraz usprawiedliwia nazwę „Szwajcarii poznańskiej”. Bierzmowanie w świątyni – 480 dzieci. Po zakończeniu prac w kościele ma miejsce „hołd Kółek Żywego Różańca”: matki, ojcowie, dziewczęta, młodzieńcy, dzieci szkolne, starsze dziewczynki i ministranci. Przemawiam do wiernych – o współżyciu w rodzinie. Miłą innowacją była iluminacja cmentarza grzebalnego w godzinie Apelu Jasnogórskiego. Wśród płonących grobów rozległ się śpiew: „Maryjo, K[rólowo] P[olski]...”

27 kwietnia 1960, środa

Żerków – Kalisz

6.30 Odprawiam Mszę św. i rozdaję Komunię św. Krótkie przemówienie do dzieci szkolnych; po ich odejściu – nauka do rodziców.

Po śniadaniu zwiedzam kolejno – kościół i obydwie zakrystie. W k[ościel]le jest wiele cennych zabytków. Barokowe ołtarze zjada kornik. Dużo wilgoci w dolnych murach. Całość robi b[ardzo] dobre wrażenie. Za wiele miejsca zajmują ławki, co dla parafii liczącej 3900 ludzi nie jest wskazane. Zakrystia uboga w aparaty kościelne, ma cenną barokową **angenterię**. Odwiedziłem mieszkanie zakrystiana, organisty i wikariusza; najgorsze jest mieszkanie ks[iędz]a] wikarego, wilgotne, niskie, niezdrowe. Natomiast cmentarz grzebalny przepięknie położony; roztaczają się stąd piękne widoki na tzw. Wielkopolską Szwajcarię, w kierunku Brzostkowa i Śmiłowa, ku Prośnie.

Po obejrzeniu ksiąg parafialnych udałem się do sali Najśw[iętszego] Serca [Pana] Jezusa. Odbyła się prawdziwa „akademia” maluchów z przedszkola parafialnego; przyszło też przedszkole państwowe. Mały chłopczyk był dyrygentem chóru dziecięcego oraz prezentorem w zbiorowych deklamacjach. Poprowadził też lekcję religii i przepytał [z] groźną miną swoich rówieśników z prawd wiary.

O godz. 11.00 wizytacja kaplicy w **Bieździadowie**; był tu ongiś kościół parafialny; dziś jest niewielka kaplica, gdzie zbierają się ludzie na nabożeństwa.

Po obiedzie zwiedziłem tzw. Szwajcarię Wielkopolską, m.in. kościół w Brzostkowie, przepiękny budynek neoklasycy, dość podniszczony. Młody proboszcz przystąpił energicznie do remontów. W drodze powrotnej od „dębów mickiewiczowskich” wstąpiłem do Śmiłowa, skąd **Mickiewicz** „wybierał się” przez Prosnę do powstania, gdzie Sienkiewicz zatrzymał się dwa dni, a Paderewski koncertował. Oprowadzały nas trzy nauczycielki,

z których jedna była bardzo oficjalną „partyjni[a]czką”, a dwie inne – prostymi polskimi dziewczętami o dobrych oczach.

15.15 W kościele parafialnym – błogosławieństwo niemowląt, pożegnanie wiernych i odjazd. Cały czas przelotne śnieżyce. Podobnie w drodze do Kalisza.

17.30 W **Kaliszu**, przy ul. Grodzkiej, w domu sióstr Niepokalanek Wspólnej Pracy. Jest bp Fr[anciszek] **Korszyński**⁵⁸⁴ i kilku kapłanów.

19.00 W kolegiacie św. Józefa – ingres. Są b[isku]pi Pawłowski, Korszyński, Czapliński⁵⁸⁵, Fondaliński⁵⁸⁶, Etter, Jedwabski⁵⁸⁷ – wszyscy byli więźniowie Dachau. Wzdłuż nawy stoją księża z Dachau. Plac św. Józefa jest nabity. Oczywiście głośników nie będzie, na zakaz Warszawy. Cała rzesza urzędników i partyjniaków uruchomiona; zakazy dla urzędników, by nie ważyli się brać udziału w uroczystościach. Kapłanów jest około 300. Po powitaniu na placu, ingres do kolegiaty. B[isku]p Pawłowski wygłasza dłuższe przemówienie z ambony. Po prześpiewie chóru – wygłaszam kazanie do księży-więźniów – na temat *mysterium sanguinis sacerdotalis*⁵⁸⁸. Wychodzimy na zewnątrz, gdzie przy ołtarzu – odśpiewanie litanii do św. Józefa, po czym odnowienie ślubowań z Dachau i procesja teoforyczna wokół placu św. Józefa. Lud trwa pomimo chłodu. Na szczęście nie pada. Nabożeństwo kończy się o godzinie 22.00, po czym wieczerza na plebanii kolegiaty. Na godz. 23.00 wracam do sióstr, przy ul. Grodzkiej.

28 kwietnia 1960, czwartek

Kalisz – Staw – Sieradz – Łódź

7.30 W kaplicy Msza św. i krótkie przemówienie do sióstr niepokalanek. Pomimo zachęt, by wziąć udział w celebrze pontyfikalnej, zostaję w domu.

O godz. 10.30 pojechałem do sióstr karmelitanek, przy ul. Widok, by polecić się ich modlitwom i zwiedzić klasztor. Jest tu gromadka dzieci bożych, prawdziwych dzieci, które pomimo ciężkich przeżyć – większość to wysiedlone lwowianki – zachowują pogodę serca. Utrzymują się z pracy w ogrodzie i hodowli kur.

12.00 Jestem na obiedzie księży z Dachau, w domu ks[ięży] jezuitów. Przemawia bp **Korszyński**, wysyłamy depesze do Ojca Świętego i niektórych więźniów nieobecnych. B[isku]p **Pawłowski** informuje o przebiegu starań o wszczęcie procesu informacyjnego

⁵⁸⁴ Franciszek Korszyński (1893–1962), biskup pomocniczy wrocławski 1946–1962, wikariusz generalny i kapitułny diecezji 1951–1953. Święcenia 1915.

⁵⁸⁵ Bernard Czapliński (1908–1980), biskup pomocniczy chełmiński 1948–1973. Święcenia 1931. W czasie okupacji niemieckiej więzień obozów w Stutthofie, Sachsenhausen i Dachau (z bł. Stefanem Frelichowskim organizował Caritas obozowy). Biskup diecezjalny chełmiński 1973–1980.

⁵⁸⁶ Jan Fondaliński (1900–1971), biskup pomocniczy łódzki 1957–1971. Wikariusz generalny, dziekan kapituły i proboszcz parafii katedralnej w Łodzi. Ojciec duchowny i profesor seminarium w Łodzi. Święcenia 1924. W czasie okupacji niemieckiej więzień obozu w Dachau.

⁵⁸⁷ Franciszek Jedwabski (1895–1975), biskup pomocniczy poznański 1947–1975. Święcenia 1922. W czasie okupacji niemieckiej więzień obozów w Mauthausen-Gusen i Dachau.

⁵⁸⁸ *Lac*. tajemnica krwi kapłańskiej.

bp. **M[ichała] Kozala**⁵⁸⁹. Wygłaszam krótkie przemówienie na tle wspomnień swoich o bp. **Kozalu**. Uroczystość kończy się o godz. 14.00.

14.30 Powrót na ul. Grodzką, z bp. **Pawłowskim** i pożegnanie z domem gościnnych sióstr.

15.15 W **Stawie**, u ks. proboszcza A[ntoniego] **Kordyńskiego**⁵⁹⁰. Jest ciężko chory, na tle swych przeżyć obozowych w Dachau, gdzie był królikiem doświadczalnym. Dziś dotknięty jest prawostronnym paraliżem i ma utrudnione poruszanie się po mieszkaniu. Pociesza się tym, że wraca do sił.

17.30 W **Sieradzu**, u ks. prał. **Leśniewskiego**, który prosił o wstąpienie na kawę. Wbrew przyrzeczeniom zamieniło się to w kolację. Straciłem wiele czasu i raz jeszcze przekonałem się, że nie trzeba być zbyt uprzejmym.

20.15 W domu **b[isku]pa łódzkiego**⁵⁹¹. Oczekiwał nas. Jesteśmy po wieczery, więc od razu rozmowy o ostatniej konferencji Komisji Wspólnej. Biskup zawsze referuje jedwabnie i optymistycznie. Pytał, czy wiem coś o Czubinie, jakoby było zajęcie. Szczegółów nie znał. Komisja nic nowego nie przyniosła. Poczekam na referat bp. **Choromańskiego**.

29 kwietnia 1960, piątek

Łódź – Nieborów – Żyrardów – Warszawa

9.00 Wyjazd do W[arsza]wy. W Łowiczu skręciliśmy na Nieborów, Bolimów, Wiskitki, Żyrardów, Radziwiłłów. Po drodze zabraliśmy ks. **Kalinowskiego** M[ariana]⁵⁹², który czekał w Ż[yrardowie] na autobus.

12.00 W domu. Ks[iądz] dr **Padacz** informuje o ostatnich chwilach ks. kan. **Sitkowskiego** i o najeździe na **Czubin**⁵⁹³. Ostatnia sprawa jest wyjątkowo drastyczna, gdyż działa się o tej samej godzinie, o której rozpoczynała obrady Komisja Wspólna. Zabranie nastąpiło natychmiast, pod nieobecność właściciela; polecono natychmiast opuścić dom, w którym alumni spędzali wakacje. B[isku]powi **Niemirze** polecono przenieść się do oficyny. Ks[iądz] adm[inistrator] **Jarzębski** „może iść, gdzie chce, gdyż pracę znajduje”. Motyw upaństwowienia bardzo osobliwy: opór Seminarium przeciwko wizytacji

⁵⁸⁹ Michał Kozal (1893–1943), biskup pomocniczy wrocławski 1939–1940. Święcenia 1918. 7 XI 1939 został aresztowany przez Niemców i więziony kolejno we Wrocławku, Łądzie i Dachau, gdzie zmarł w opinii świętości. Beatyfikowany w 1987.

⁵⁹⁰ Właśc. Antoni Kardyński (1897–1968), ksiądz, kolega kursowy prymasa Wyszyńskiego w WSD we Wrocławku, proboszcz parafii św. Mikołaja w Stawach Kaliskich 1950–1968. W 1964 szambelan papieski. Święcenia 1924. W czasie okupacji niemieckiej więzień obozów Sachsenhausen i Dachau; ofiara zbrodniczych niemieckich eksperymentów pseudomedycznych.

⁵⁹¹ Chodzi o bp. Michała Klepacza.

⁵⁹² Marian Kalinowski (1912–1971), ksiądz, doktor teologii, od 1948 pracował na różnych placówkach w Warszawie, wykładowca seminariów zakonnych i duszpasterz przy kościele św. Anny. Święcenia 1935. Inkardynowany do archidiecezji warszawskiej 1958. Od 1963 proboszcz w Falenicy, a od 1967 kapelan cmentarza Bródnowskiego.

⁵⁹³ Chodzi o majątek, który Magdalena Radziwiłłowa przekazała w 1929 Seminarium Metropolitalnemu Archidiecezji Warszawskiej. Klerycy mogli w tym majątku wypoczywać i pomagać w pracy na roli, a tamtejsze produkty rolne trafiały do seminarialnej kuchni. Po II wojnie światowej majątek stopniowo nacjonalizowano, aż w 1961 został przejęty przez Skarb Państwa.

urzędników K[uratorium] O[światy] S[zkolnej]. A więc władze rolne wymierzają karę za przewinienia wobec władz szkolnych. Otrzymałem prezent za wojowanie „o polską rację stanu” na Z[iemiach] Z[achodnich], za kazanie gnieźnieńskie i kaliskie. Może to podziękowanie za upominanie się o „arrays”⁵⁹⁴.

20.00 B[isku]p Z[ygmunt] **Choromański** – referuje sprawę rozmowy w Komisji Wspólnej. Nie chciano wprowadzić na porządek dzienny sprawy nadzoru nad seminariami diecezjalnymi. Głównie zajęto się religią w szkołach; finalizować rozmowę ma min. **Sztachelski** i bp **Choromański**. Bardzo mocno broniono pozycji „Księży Postępowych”; p. **Kliszko** uważał to za znak atmosfery. Rozmowa trwała 5 godzin, bez większego rezultatu. Mają pracować podkomisje. Następna K[omisja] W[spólna] będzie dnia 12 V [1960].

30 kwietnia 1960, sobota

Warszawa

Po Mszy św. wiadomości o trudnościach z Ostoją w Krynicy⁵⁹⁵, którą okładają podatkami.

9.00 S[iostrą] m. Klara **Lewkowicz**⁵⁹⁶, przełożona gen[eralna] sióstr Córek Najśw[iętszego] Serca N[ajświętszej] M[aryi] P[anny] z Nowego Miasta – prosi o udział w uroczystościach 75-lecia Zgromadzenia w N[owym] Mieście. Przyjmują.

10.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej] – Głównie sprawy personalne. Wszelkie przedłożenia o zatwierdzenie ks[ięży] proboszczów z góry są odrzucane, chyba że jakiś ksiądz wyjaśni w G[łównym] UdsW swoje stanowisko i zrobi wrażenie, że „daje gwarancję”. Oczywiście, grozi się rozkładem duchowieństwa, które widzi, że K[uria] M[etropolitalna] W[arszawska] jest bezradna wobec oporu UdsW, i że trzeba ratować się, jak można. Przykład ks. **Pieniążka**⁵⁹⁷ jest wymowny; odrzucono go na tyle placówek, a gdy „się przeszedł” do wyznaniowców, od razu go zatwierdzono na Błędów, a nawet dano do zrozumienia, że zatwierdzono by na N[owy] Dwór, gdyby się zgłosił do UdsW wcześniej. Tylko przy pracy nad wysokim poziomem duchowieństwa można by jeszcze uratować spoistość diecezji. W czasie sesji był telefon od ks. **Dąbrowskiego**, że min. Mierzwiński⁵⁹⁸ zawiadomił, iż polecił Komisji przyjmującej **Czubin** wycofać się z pracy.

⁵⁹⁴ Prymas nawiązuje w tym miejscu do swojej roli w odzyskaniu przez PRL skarbów wawelskich, które władze kanadyjskie zgodziły się wysłać do Polski dopiero na jego wyraźnie zaakcentowane życzenie.

⁵⁹⁵ Prymas Wyszyński regularnie odwiedzał Krynicę. Dom letniskowy „Ostoją” w Krynicy-Zdroju należał wcześniej do rodziny Okońskich. Obecnie: Ośrodek „Ostoją” im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

⁵⁹⁶ Klara Bronisława Frankowska od Matki Bożej Anielskiej (1883–1963), przełożona generalna Zgromadzenia Córek Maryi Niepokalanej 1952–1960; wieloletnia radna generalna (1919–1928, 1934–1952).

⁵⁹⁷ Piotr Pieniążek (1907–1962), ksiądz, proboszcz w Łomnej 1960–1962. Świecenia kapłańskie 1931. Proboszcz w Aninie 1942–1955. Od 1955 proboszcz w Raszynie.

⁵⁹⁸ Antoni Mierzwiński (1915–1997), podsekretarz stanu w Ministerstwie Przemysłu Spożywczego i Skupu 1958–1965. Minister skupu w rządach Bolesława Bieruta i Józefa Cyrankiewicza 1953–1957. Prezes Naczelnej Rady Łowieckiej Polskiego Związku Łowieckiego 1960–1966.

15.00 Ks[iądz] M. **Kuźmicki**⁵⁹⁹ z parafii Minkowa, pow. Sokółka – przyniósł obraz Matki Bożej Częstochowskiej, prosząc o poświęcenie. Obraz przyniosło czterech chłopów, którzy niedawno znaleźli się w Polsce na skutek korektury granicy wschodniej. Ich kościół parafialny został za granicą.

15.15 ^aW Bibliotece Sióstr Franciszkanek przy ul. Piwnej – oglądam ostatnie nabytki. Biblioteka przekroczyła 10 tysięcy książek. Siostra **Alma** przedstawia projekt rozplanowania presbiterium w kościele św. Marcina. Proszę, by projekt szczegółowo opracowany złożyć w K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej].

18.30 W **archikatedrze** – wstępujemy na moment. Odprawia się nabożeństwo. Na ambonie jakiś młody kapłan. Mówi dobrze, chociaż się powtarza. Stoimy obydwa przy chórze muzycznym. Podchodzi do nas jakiś człowiek z koszyczkiem, może robotnik wracający z pracy. Jest nietrzeźwy. Mówi do nas: „Ten ksiądz głupio gada, do nich trzeba inaczej, a nie tak łagodnie. A z komunistami to sobie damy radę”. Prosimy, by nie przeszkadzał w nabożeństwie. Ale uparty człowiek powtarza swoje w kółko. Ks[iądz] **Borowiec** poprosił go, by wyszedł do przedsionka.

19.30 Ks[iądz] **J[an] Zieja** – w sprawach dalszej swej pracy. Wyjeżdża do Drohiczy-na, prowadzić będzie Wydział Duszpasterstwa Kurii Diec[ezjalnej] i wizytację religii w szkołach. Marzy o małej parafii pod miastem.

^a W rękopisie wers rozpoczyna się od skreślonego tekstu: Do pogranicznej parafii diec. Białostockiej po.

⁵⁹⁹ Brak księdza o takim nazwisku w archidiecezji krakowskiej i w parafii Morawica, do której należy dom sióstr albertynek w Minkowie. Kapłanem sióstr w tamtym czasie był ks. Józef Liszka.

MAJ

1 maja 1960, niedziela

Warszawa

Dochodzą odgłosy okrzyków pierwszomajowych. W powietrze idzie mnóstwo petard i ogni sztucznych. Wszyscy są zmęczeni tymi uroczystościami, nie wyłączając czołowych osób z trybuny. Telewizja odsłania brak zainteresowania mową wójarzysza Wł[adysława] G[omułki]; ludzie włączają się jak muchy po placu.

11.00 Przyjechał abp **Baraniak**. Po obiedzie udaliśmy się do p. Zofii **Trzcńskiej-Kamińskiej**. Ks[iądz] W[incenty] **Kiljan**⁶⁰⁰, którego przywiózł arcybiskup, jest najlepszym znawcą twarzy kardynała Hlonda. Czyni szereg b[ardzo] trafnych uwag; pani Zofia od razu poprawia. Całość zyskuje na podobieństwie. Wracamy do domu.

18.00 Odjechał arcybiskup.

20.00 Matka **Edyta**⁶⁰¹ – prosi o przedłużenie urzędowania s. **Maksencji**⁶⁰² na czwarte trzylecie na stanowisku przełożonej domowej. Są poważne powody, by przyjąć tę prośbę.

2 maja 1960, poniedziałek

Warszawa

9.00 B[iskup] p **Mościcki**⁶⁰³ – w sprawie wizytacji w Sierpcu.

9.30 Ks[iądz] **dyr. Dąbrowski** – informacje o przebiegu rozmów na podkomisji podatkowej i Ziemi Zachodnich.

⁶⁰⁰ Wincenty Kilian SDB (1905–1991), ksiądz i artysta, po wojnie m.in. autor licznych polichromii, mozaik (np. ściana mozaikowa w warszawskiej bazylice NSJ przy ul. Kawczyńskiej) i witraży w kościołach (np. w katedrze płońskiej). W 1918 wstąpił do zgromadzenia księży salezjanów. Ukończył Szkołę Sztuk Zdobniczych i Malarstwa w Warszawie. Jego przedwojenny dorobek artystyczny uległ zniszczeniu w powstaniu warszawskim.

⁶⁰¹ Edyta Salomea Wanda Kruczkowska CSSE (1905–1983), przełożona prowincji warszawskiej Zgromadzenia Sióstr św. Elżbiety 1957–1970. Wstąpiła do sióstr elżbietanek w 1928. Pierwsza profesja zakonna 1930. Wikaria prowincji warszawskiej i kierowniczka kancelarii szpitala 1946–1957. Ekonomka prowincji warszawskiej 1970–1976.

⁶⁰² Maksencja Helena Jechalik CSSE (1903–1983), elżbietanka, z zawodu pielęgniarka, posługiwała najpierw kard. A. Hlondowi, potem kard. S. Wyszyńskiemu w rezydencji Prymasa Polski 1946–1981, w tym od 1952 przy ul. Miodowej. Przełożona wspólnoty elżbietanek pracujących w rezydencji prymasa 1950–1963. Radna prowincji warszawskiej 1958–1970. Wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr św. Elżbiety w 1926. Pierwsza profesja 1928.

⁶⁰³ Aleksander Mościcki (1898–1980), biskup pomocniczy łomżyński 1952–1980. Wikariusz generalny, kanonik kapituły katedralnej i profesor seminarium. Świecenia 1925.

12.00 S[iostry] **niepokalanki** z Szymanowa – wobec trudnej sytuacji Zakładu i obawy o jego utrzymanie; czy nie można odwołać się do pomocy p. Fr.⁶⁰⁴ Daję wyjaśnienie. Siostry „wiedzą, co robić”.

12.30 Ks[iądz] J[ózef] **Iwanicki** – w sprawie ATK. Jest zdania, że trzeba naprzód zapewnić liczbę słuchaczy, by poprawić sytuację, chylącą się ku upadkowi. Jestem zdania, że trzeba zacząć od zmiany ludzi, co podniesie zaufanie do ATK. Dziś, gdy na czele stoi człowiek nieudolny, a ks. **Huet** „robi kościół narodowy”, trudno mówić o autorytecie ATK. Ks[iądz] **Iwanicki** jest zdania, że ks. **Huet** ma wprowadzić swoją opinię, ale gdyby stał na czele ATK, przynajmniej „nie będzie kradł”, jak to czynią ks. **Kwiatkowski** i ks. **Myrcha**⁶⁰⁵, którzy biorą z funduszków państwowych na swoje cele wydawnicze. Ks[iądz] Kw[iatkowski] wydaje po raz trzeci swoją *Apologetykę totalną*, a ks. M[yrcha] bierze dwa razy honorarium autorskie za to samo dzieło, raz drukowane w wyd[awnictwie] „Prawo Kanoniczne”, a drugi raz w osobnym wydaniu. Omawiamy sprawę ks. **Biskupskiego** jako ewentualnego kandydata do ATK. Ks[iądz] Iw[anicki] wysuwa ks. **Jakubca**. Ustawiam sprawę tak: wprowadzić istnienie Wydziału Teolog[icznego] w W[arsza]wie nie jest mi obojętne, podobnie jak w Krakowie, to jednak w obecnej sytuacji bardziej o to powinni się starać członkowie senatu ATK aniżeli ja.

3 maja 1960, wtorek

Warszawa – Loretto

9.00 W domu Nuncjatury, przy al. W[ojska] P[olskiego] 12, odprowadzam Mszę św. dla wycieczki **Wydziału Teolog[icznego]** dla świeckich z KUL. Przyjechało 30 osób, które zwiedzają W[arsza]wę, Żelazową Wolę, Niepokalanów i Łaski. Po Mszy św. wygłaszam przemówienie „o pierwszej Studentce teologii”, która w Nazaret dopytywała *quomodo fiat istud*⁶⁰⁶ i głowiła się nad tym *qualis esset ista salutatio*⁶⁰⁷. Podczas śniadania ks. rektor **Rechowicz** przypomniał kilka faktów z historii powstania wydziału teologii dla świeckich na KUL. Zabiegałem o to jeszcze jako W[ielki] Kanclerz KUL, ale na razie bezskutecznie. Udało mi się tylko skłonić Senat KUL do zorganizowania Wydziału Filozofii na KUL, jak tego domagał się statut KUL. Po odjeździe studentów odwiedziłem **Instytut Prymasowski** Ślubów J[asnogórskich], **Wydział Spraw Zakonnych** i Sekcję Filmową ks. Chudego⁶⁰⁸.

⁶⁰⁴ Brak bliższych danych nie pozwala na ustalenie, o kogo chodzi.

⁶⁰⁵ Marian Alfons Myrcha (1907–1996), ksiądz, wykładowca prawa kanonicznego na UW i KUL, a od 1954 prawa kanonicznego i karnego na ATK. Świecenia 1931. Najważniejszym osiągnięciem naukowym ks. Myrchy jest obszerne dzieło *Prawo karne*, t. 2: *Kara*, cz. 1: *Przepisy ogólne* (Warszawa 1960).

⁶⁰⁶ Łac. w jaki sposób to się stanie (słowa z Ewangelii św. Łukasza, Łk 1,34).

⁶⁰⁷ Łac. co miałyby znaczyć to pozdrowienie (słowa z Ewangelii św. Łukasza, Łk 1,29).

⁶⁰⁸ Kazimierz Chudy SJ (1910–1999), pracownik w biurze Komisji Episkopatu Polski ds. Środków Społecznego Przekazu do 1966. Więzień obozów Dachau i Sachsenhausen jako kleryk 1940–1945. Świecenia 1946. Administrator z ramienia Prymasa Polski budynku Nuncjatury Apostolskiej w Warszawie 1966–1985. W 1985 przeniesiony do parafii św. Szczepana przy ul. Narbutta 21 w Warszawie.

12.30 Rektor KUL, ks. **Rechowicz** – informuje o sytuacji podatkowej na KUL. Jest to błędne koło. Gdyby przyjąć, że opodatkowanie odliczy się od 28 milionów, to i od tej sumy, pokrywanej z ewentualnej doraźnej ofiary Kościoła, należałoby zapłacić 65 proc. Trzeba określić politykę finansową KUL. Jednym z elementów byłoby przeniesienie tacki z urocz[ystości] Trójcy Świętej na m[iesiąc] sierpień; nadto – przecena majątku KUL-owskiego i powiększenie go. Pytanie – jakie cele kryją się za polityką podatkową. Na pewno nie idzie o zamknięcie KUL; może raczej o przejęcie majątku jego i wydzierzawienie go KUL-owi.

16.15 Odjeżdżam do Loretto nad Liwcem z ks. prał. **Padaczem** i ks. Fr[anciszkiem] **Borowcem**. Jest dość chłodno. Powietrze tu b[ardzo] dobre, chociaż jędrne. Ks[iądz] Borowiec bardzo się boi dłużej zostać, chce za wszelką cenę być jak najprędzej w W[arsza]-wie. Pan **Stanisław Maciejak** też nie lubi jeździć po nocach, chociaż do nocy jeszcze b[ardzo] daleko.

4–9 maja 1960, środa–poniedziałek

Loretto

Z ks. prał. **Padaczem** podziwiamy wiosnę, która mówi śpiewem ptaków, kwiatami, potęgującym się zapachem sosen. Jest tu dokładnie pusto i cicho. W lasach żywej duszy. Czujemy, że wolność wymaga przestrzeni. Mieszkańcy miast są niewolnikami krawężników, sygnałów, zagrożenia na każdym kroku. Kilka dni spędzamy na samotnej wędrówce przez lasy.

Któregoś dnia zjawiała się „komisja” przejmująca dobro sióstr loretanek na rzecz państwa. Kilku butnych panów pastwiło się nad biednymi zakonnicami. Kazali wyrzucić wszystkie sprzęty gospodarcze i wyprowadzić inwentarz, gdyż chcą przejąć podwórko i budynki gospodarcze. Jest tu kilkoro starych sług, niezdolnych już do pracy, żywiących się przy siostrach. I oni mają polecenie wynieść się ze swoich mieszkań, które zajmują od 20–30 lat. Pan min. **Sztachelski** nazwałby to praworządnością. Od takiej praworządności skracają się wnętrzności. Przyjadą w przyszłym tygodniu – 11 maja.

W dzień św. Stanisława przyjechał mój Ojciec z ks. kan. **Goździewiczem** i ks. prał. **Borowcem**. Spędziliśmy dzień razem. Wyjechali o godz. 16.00. Zjawił się też prof. **Makarczyk** ze swoimi dziećmi.

10 maja 1960, wtorek

Loretto – Warszawa

Dziś wtorek. Trzeba wracać do domu. Kontakt z wiosną skrócony, gdyż jutro jest Komisja Główna Episkopatu.

B[isku]p Z[ygmunt] **Choromański** przynagla do odbycia jeszcze dziś Komisji Wspólnej, przed czwartkową Komisją W[spólną] z rządem.

16.00 Przyjeżdża ks. prał. **Borowiec**. Wyjazd do W[arsza]wy.

17.15 Ks[iądz] prał. **Piotrowski** – przedstawia sprawę zatargu w Błędowie. Parafia nie przyjęła ks. **Pieniążka**, następcy ks. **Grzanki**, i zamknięto kościół. Sytuacja jest groźna. Nadchodzi bp **Choromański**. Postanawia się, że jutro przyjmę delegację trzech z Błędowa; że przychylimy się do prośby delegacji, by obowiązki duszpasterskie pełnił ks. Bednarowicz⁶⁰⁹, z tym, że gdy UdsW nie zatwierdzi, będzie musiał ustąpić.

18.15 B[isku]p M[ichał] **Klepacz** i bp Z[ygmunt] **Choromański** – omawiamy ostatnią K[omisję] W[spólną] i rozmowę bp. Ch[oromańskiego] z min. **Sztachelskim** w sprawie seminariów diec[ezjalnych]. Biskup przedstawił problem w granicach przygotowanych przez prymasa punktów „pro memoria”. Min[ister] **Sztachelski** notował sobie ten wywód. B[isku]p Ch[oromański] odniósł wrażenie, że min. Szt[achelski] „coś chwycił” z problemu.

Po wieczery kończyliśmy rozmowę.

Są wieści o powrocie bp. **Kowalskiego** z Rzymu. Na granicy był rewidowany; zabrano mu wszystkie listy do prymasa, obrazki i książki. Gdy b[isku]p przyjechał w piątek rano do Warszawy, o godz. 6 rano, czekał na niego urzędnik, który zapytał, dokąd ma odesłać zabrane rzeczy. Biskup odpowiedział krótko: do Pelplina. Dziś już mam całą pocztę; są to drobiazgi prywatne. Nadto nominacja drugiego sufragana dla Gorzowa⁶¹⁰ i sprawy Kong[regacji] Orientalnej.

11 maja 1960, środa

Warszawa

9.00 Przyjmuję delegację z Błędowa, z ks. prał. **Piotrowskim**. Wyraziłem zgodę na prośbę delegacji, by ks. **Bednarowicz** pozostał na stanowisku, aż rozstrzygnie się sprawa nominacji. Zwracam uwagę, że już dawno była postanowiona zmiana; był przedstawiony ks. **Balik**⁶¹¹, którego UdsW nie chciał zatwierdzić. Później ks. **Grzanka** zachorował, był pożar w parafii – co wszystko odwlekało nominację. Wreszcie śmierć ks. Grzanki. Zwracam uwagę, że nie wszystkie środki mogą być stosowane, np. zamykanie kościoła, zabieranie kluczy jest niezgodne z duchem prawa kan[onicznego]. Musielibyśmy wyciągnąć z tego wnioski karne. Ale idzie o dobro wyższe. Jeden z delegatów wysunął oskarżenie p[rzeciw]-ko ks. **Goździewiczowi**, że zachował się niewłaściwie i próbował użyć siły. Zarządziłem konfrontację. Wyniki konfrontacji nie są dobre ani dla delegacji, ani dla ks. G[oździewicza], który się zdenerwował. Wniosek: ks. G[oździewicz] musi otrzymać admonicję⁶¹², gdyż skargi na jego nerwowość są częste. Nie może być używany w hallu p. **Cabanek**.

⁶⁰⁹ Jerzy Bednarowicz (1913–1990), ksiądz, administrator parafii Franciszków 1957–1960, proboszcz parafii Giżyce pw. św. Apostołów Piotra i Pawła 1960–1967. Święcenia 1949. Proboszcz parafii Brzozów 1967–1973 i Plecka Dąbrowa 1973–1981. Od 1981 na emeryturze.

⁶¹⁰ Chodzi o nominację dla bp. Ignacego Jeża.

⁶¹¹ Tadeusz Balik (1913–1982), ksiądz, proboszcz w parafii Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Kamieńczuku 1946–1960. Po wojnie odbudował świątynię ze zniszczeń. Święcenia 1939. Odznaczony przywilejem rokie-ty i mantoletu 1967.

⁶¹² Admonicja to upomnienie, przygana, pouczenie, w tym wypadku ze strony biskupa diecezjalnego wobec kapłana.

9.45 O[jciec] **Wawryn** z misjonarzem z Rodezji. Idą do min. **Sztachelskiego** w sprawie paszportów dla misjonarzy.

10.00 **Komisja Główna Episkopatu**. Nieobecny abp **Baziak** i bp **Kominek**. Nie zaprosiłem bp. **Klepacza**, gdyż nie liczy się ze zobowiązaniami, które przyjął od K[omisji] G[łówniej] i Konf[erencji] Episkopatu. B[isku]p Z[ygmunt] **Choromański** informuje o swojej rozmowie z bp. **Kowalskim**. Po powrocie rozmawiał z nim bp. **Kaczmarek**. Otrzymał wskazanie, by słuchał prymasa. Takie jest stanowisko Sekretariatu Stanu.

B[isku]p Z[ygmunt] **Ch[oromański]** referuje przebieg ostatnich rozmów na K[omisji] W[spólnej] i swej rozmowy z min. **Sztachelskim** w sprawie religii w szkołach i seminariów duch[ownych].

Przez 2 godz. ks. dyr. **Dąbrowski** referował wnioski z posiedzenia podkomisji dodatkowej i Ziem Zachodnich. Ustalono granice ustępstw dla przedstawicieli Episkopatu.

Po obiedzie omawialiśmy plan rozmowy w K[omisji] W[spólnej] o „nadzorze” dla seminariów diec[ezjalnych]. Postanowiono zaprojektować list określający to, czego nadzór przymusowy mógłby dotyczyć, w granicach „celu” nadzoru, określonego w liście W[ładysława] **Gomułki**.

Omawiano sprawę religii w szkołach. Wysłunięto konieczność przeprowadzenia Komisji w konwiktach KUL. Należy zająć stanowisko wobec v[ice] dyr. **Lecha**.

Omawiano sprawę „księży pozytywnych”.

Obrady zakończyły się o godz. 19.15.

B[isku]p **Zakrzewski** jest b[ardzo] chory i idzie zaraz do szpitala na Płocką. Diagnoza niezbyt pocieszająca.

12 maja 1960, czwartek

Warszawa

7.30 W Karmelu Warszawskim Msza św. w 14 rocznicę mojej konsekracji biskupiej. Zwiedzam kłauzurę i ogród sióstr, oglądam projekt rozbudowy kaplicy publicznej, kosztem chóru zakonnego. Pomoc dla sióstr. Posyłam maszynę do pisania, pledy i materiały na habity. Proszę siostry o modlitwę w intencji biskupów obradujących na K[omisji] W[spólnej].

10.00 Obraduje Komisja W[spólna].

11.15 Zgłasza się ksiądz] proboszcz z N[owej] **Huty**⁶¹³, który mówi o strasznych represjach stosowanych wobec uczestników zająć w obronie Krzyża⁶¹⁴. Daję mu list do bp. Z[ygmunta] **Ch[oromańskiego]** w UdsW.

⁶¹³ Chodzi prawdopodobnie o ks. Mieczysława Satorę, administratora parafii Bieńczyce. Mieczysław Satora (1917–1980), ksiądz, administrator, a następnie proboszcz parafii Bieńczyce 1959–1965, notariusz kurii metropolitalnej w Krakowie. Świecenia 1943. Długoletni konfident aparatu bezpieczeństwa 1947–1980 jako informator „Kolejarz”; informator „Dyrektor”; TW „Marecki”; TW „Tukan”.

⁶¹⁴ 27 IV 1960 w Nowej Hucie wybuchły zamieszki przeciwko usunięciu krzyża ustawionego „nielegalnie” w miejscu, w którym miała stanąć świątynia. Tysiące ludzi broniących symbolu chrześcijaństwa zostało zaatakowanych

12.30 Wracają ks[ięża] biskupi z K[omisji] W[spólnej]. Wyjątkowo wcześniej, co nie jest dobrym znakiem. Istotnie, biskupi są b[ardzo] zmęczeni. Ocenili, że nigdy K[omisja] W[spólna] nie miała przebiegu tak bolesnego jak obecna. Obydwaj panowie byli nieprzystępni. Z tą różnicą, że min. **Sztachelski** był jeszcze grzeczny, natomiast marsz[alek] **Kliszko** objawiał siebie, swoją zaciętą psychikę sekciarza o wąskiej inteligencji. Wymyślał, wybuchał, każde zdanie formułował poleceniami. Rozmowa skończyła się na stwierdzeniu braku atmosfery. Niech Episkopat pomyśli o tym. Do spraw Ziem Zachodnich, seminariów i in[nych] – nie doszli. Ocena? – Wydaje mi się, że zaważyła N[owa] Huta. Gdyby obecnie wyszło jakieś „trzecie porozumienie”, można by je tłumaczyć jakąś ucieczką ze strachu. Rząd jest prestigowy, nie lubi działać pod wpływem przymusowej sytuacji. Trzeba więc było pokazać biskupom, że „niczego się nie boją”. A może czekają na instrukcje *de sursum*⁶¹⁵. Taka jest moja ocena. Ks[ięża] biskupi są przygnębieni. Po obiedzie piszę z bp. Z[ygmunt] Ch[oromański] list w sprawie sem[inariów] diec[ezjalnych] do ks[ięży] biskupów. Zmartwionemu biskupowi tłumaczę: „Jeśli dobre rzeczy przyjęliśmy z Rąk Bożych, złych czemu nie mielibyśmy przyjąć? Spokojnie. Poczekamy”.

Po obiedzie – rozmowa z bp. W[ilhelmem] **Plutą** z Gorzowa. Informuje o nominacji drugiego sufragana dla Gorzowa. Ustalamy konsekrację w G[orzowie] na Zielone Świąta.

20.00 Wieczorem jestem w katedrze i oddaję Matce mojej Jasnogórskiej 14 lat swego biskupstwa, dziś mijające. Oglądam płytę na mensę ołtarzową, bodaj czwartą, która tym razem przybyła cało. Poprzednie pękły w drodze.

13 maja 1960, piątek

Warszawa

9.00 Ks[iądz] dyr. **Dąbrowski** – sprawy zakonne, spotkanie z wyższymi przełożonymi.

O[jciec] Br[onisław] **Wilk** – sprawy wizytacji zakonnych.

Ks[iądz] kan. **Kitliński** – sprawy budowy archikatedry, organizacji dalszej pomocy, wobec braku funduszy.

Ks[iądz] prof. **Zalewski**⁶¹⁶ – obrzędy na konsekracji katedry ustala się, rozstrzyga wątpliwości. Wyznaczam relikwie do wielkiego ołtarza – św. Jana Chrz[ciciela] i św. Stanisława; do bocznych – św. Wojciecha i św. Andrzeja i in.

przez ZOMO, które przez wiele godzin nie było w stanie sobie poradzić z ich oporem. Aresztowano ponad 500 osób. Aparat bezpieczeństwa intensywnie inwigilował uczestników protestu jeszcze przez wiele miesięcy po jego zakończeniu.

⁶¹⁵ *Łac. z góry.*

⁶¹⁶ Jerzy Zalewski (ur. 1931), ksiądz, rezydent parafii archikatedralnej św. Jana Chrzciciela w Warszawie, członek komisji liturgicznej archidiecezji warszawskiej, archidiecezjalnej komisji egzaminacyjnej zakonników, wykładowca liturgiki w WMSD. Święcenia 1955. Kanonik gremialny od 1986, ceremoniarz prymasowski, notariusz kurii metropolitalnej, dziekan dekanatu staromiejskiego od 1982, w Domu Księża Emerytów w Otwocku od 2010.

B[isku]p **Drzazga**⁶¹⁷ z Olsztyna – sprawa sem[inarium] diec[ezjalnego] skierowana do bp. Z[ygmunta] **Choromańskiego**.

Ks[iądz] kan. **Malinowski** z Józefowa Otwoc[kiego] – w sprawie modlitwy dziewcząt w Niepokalanowie. Przyjmuje się program.

Ks[iądz] **Misiak**⁶¹⁸ z Podkowy Leśnej – w sprawie studiów w Rzymie. Dziś wyjazd nie jest możliwy. Przyjdzie za rok. Niech uczy się języka włoskiego.

O[jciec] **Wawryn** – w sprawie wyjazdu księży na misje do Rodezji. Dyr[ektor] Lech udaje zainteresowanie. Sprawa wizytacji o. **Prokulskiego**, przeciwko której Prowincjalne Rady wniosły do generała jezuitów zastrzeżenie. O[jciec] W[awryn] prosi o zawieszenie wizytacji. *Negative*. Należy czekać na odpowiedź o[jca] gen[erała], do którego się odwołano.

13.30 B[isku]p J[ózef] **Drzazga** – na obiedzie.

15.00 B[isku]p K[arol] **Wojtyła** – opowiada cały przebieg zajścia w N[owej] Hucie. Przedstawia dokumentację, która stwierdza na piśmie obietnice min. **Sztachelskiego**, czynione w imieniu W[ładysława] **Gomułki**. Zamierzają wystąpić do sądu o naruszenie stanu posiadania. Radzę dokumentację przesłać w odpisach do władz państwowych, do K[omisji] W[spólnej], do W[ładysława] **Gomułki**. Warto I sekretarzowi sprawę przedstawić osobiście, podkreślając, że naruszono tu jego autorytet.

18.30 Ks[iądz] I[gnacy] **Jeż**⁶¹⁹, rektor Niższego Seminarium Diec[ezjalnego] w Katowicach, przyjmuje do wiadomości, że Ojciec Święty mianował go biskupem i upoważnił mnie do skierowania do Gorzowa na drugiego sufragana. Ks[iądz] Jeż wyraził *consensus canonicum*⁶²⁰, otrzymał list nominacyjny, drugi do bp. **Pluty**, trzeci do bp. **Adamskiego**. Po wieczery otrzymał piuskę, pas, biret biskupi i kanon i wyjechał do G[orzowa].

14 maja 1960, sobota Warszawa – Lubania

10.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej]. Ustalamy porządek konsekracji archikatedry. Przekazuję list pasterski do archidiecezjan, na urocz[ystość] Zielonych

⁶¹⁷ Józef Drzazga (1914–1978), biskup pomocniczy gnieźnieński 1958–1967, wikariusz generalny i wikariusz kapitulny 1965–1967. Świecenia 1938. Administrator apostolski diecezji warmińskiej 1967–1972. Biskup diecezjalny warmiński 1972–1978.

⁶¹⁸ Józef Stanisław Misiak (1939–2017), ksiądz, wikariusz parafii w Podkowie Leśnej do 1964. Świecenia 1960. Wikariusz parafii św. Izydora w Markach 1964–1965. Proboszcz parafii pw. św. Macieja Apostoła i św. Małgorzaty Dziewicy i Męczennicy w Bednarach 1978–1999 oraz parafii pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Sobocie 1999–2008.

⁶¹⁹ Ignacy Jeż (1914–2007), ksiądz, rektor niższego seminarium duchownego w Katowicach 1946–1960. Biskup pomocniczy gnieźnieński, oddelegowany do pomocy bp. Plucie w Administracji Apostolskiej w Gorzowie Wielkopolskim od 1960. Świecenia 1937. W czasie II wojny światowej więzień obozu koncentracyjnego w Dachau. Brał udział w obradach Soboru Watykańskiego II. Współautor listu biskupów polskich do biskupów niemieckich (1965). Biskup diecezjalny koszalińsko-kołobrzeski 1972–1992.

⁶²⁰ *Lac.* zgodę kanoniczną.

Św[iątek], o konsekracji archikatedry. Ustala się regulamin ogólny procesji Bożego Ciała w stolicy. Coraz trudniej jest doprowadzić procesję do katedry, gdyż niektóre parafie są odległe, tworzą własne już życie i muszą mieć u siebie procesję *ipsa die*⁶²¹. Tych nie zobowiązujemy do udziału w procesji archikatedralnej. Cały potok spraw personalnych. Translokaty wikłają się fantastycznie. Trudno jest je przeprowadzić, tworzą się korki. U[rząd] ds. W[yznań] zatwierdza następcę, a nie zatwierdza poprzednika. Na niektóre parafie odrzucają z rzędu wszystkich niemal kandydatów. Coraz częściej domagają się „zdjęcia” za drobne niekiedy uchybienia.

Sesja kończy się o godz. 14.30.

15.00 Wyjazd do **Lubani** na wizytację kanoniczną, w towarzystwie ks. prał. Padacza. Na granicy parafii N[owego] Miasta jakaś gospodyni wygłasza dobrze przemówienie, z sensem ułożone. Od granic parafii L[ubania] dostajemy się w cały tłum banderii konnej, rowerzystów, motocyklistów, aut. Procesja czeka na drodze publicznej, przy bramie powitalnej. Jest tu i straż ogniowa, i orkiestra. Środowisko wybitnie wiejskie, chociaż „zab miastowy” czyni swoje ślady. Widzi się tu ludzi ubranych z miejska, zwłaszcza dziewczęta pokracznie pokręcone przez coś w rodzaju stonowanej secesji chuligańskiej. Może to resztki przemijającej mody na niechlujstwo i brud. Panuje porządek. Ks[iądz] **Bolesław Śmiałek**⁶²², dobry duszpasterz, czyni sprawozdanie ze stanu swej parafii. Jest trochę pijaństwa, nie ma sekciarzy. Na program W[ielkiej] N[owenny] reagują nierównomiernie. O ile dobrze pojęli „Wierność Bogu, Krzyżowi i Ewangelii”, to wezwania do życia w stanie łaski niecałkowicie pojmują. Ale przyszli gromadnie, zachowują się wzorowo, pilnie słuchają. Do bierzmowania przystąpiło około 800 osób, w czym dużo młodzieży.

Pracę kończymy o godz. 20.00 wspólnym posiłkiem i gawędą z kapłanami.

15 maja 1960, niedziela

Lubania – Regnów

7.30 Wizytacja kościoła, zakrystii, ołtarzy, chrzcielnicy, chóru muzycznego. Kościół jest ciężkim nadwiślańskim gotykiem o grubych murach. Jest piękny, ale źle wyposażony, w tandetę, której wiele tu narosło. Piękny obraz św. Hieronima, zniszczony wisi w przedścionku. Obraz **Łukasiewicza**⁶²³ odsłania brzydką figurę Serca P[ana] Jezusa. Kazałem go utrzymywać na swoim miejscu.

8.00 Msza św. dla dzieci i młodzieży, nauka dla nich i katechizacja.

⁶²¹ Łac. tego dnia.

⁶²² Bolesław Śmiałek (1911–1985), ksiądz, proboszcz parafii Lubania 1955–1960. Świecenia 1936. Wikariusz w parafii Matki Bożej Loretańskiej 1949–1951. Proboszcz parafii Błędów i dziekan dekanatu goszczyńskiego 1960–1981, następnie proboszcz parafii Mogielnica do 1981. Odznaczony przywilejem rakiety i mantoletu 1967.

⁶²³ Józef Ignacy Łukasiewicz (1789–1850), malarz, żołnierz napoleoński. Nadworny malarz wielkiego ks. Konstantego 1819–1830. Portrecista, miniaturzysta i malarz religijny.

10.30 Suma, którą celebruje o. **Vioter**⁶²⁴ z N[owego] Miasta, dobry śpiewak gregorianista. Kazanie o Kościele Bożym głosi ks. **Gruda**⁶²⁵ z Białej. Mało aktualizacji.

Po obiedzie, w czasie którego gra orkiestra strażacka, oglądam kolejno dwa cmentarze, świeżo ogrodzone parkanami. Odwiedzam starego kościelnego, który mieszka u córki. Organista zajmuje stary drewniany domek tuż przy kościele.

15.00 Błogosławię dzieci i żegnam parafię. Odjeżdżam do **Regnowa**. Po drodze zatrzymuję się kilkakrotnie, witając grupki ludzi. Większe spotkanie jest w **Żdżarach**, gdzie przemawiam przy kapliczce Matki Bożej. Również w **Cielądzu** przed kościołem.

17.00 **Regnów**. Ludzie czekają przed kościołem. Otacza nas gromada dziewcząt z wieńcami. Przemawiają dwie dziewczynki, ministrant, panna, młodzieniec, matka, ojciec i staruszka. Ks[iądz] prob. **Jakubowski**⁶²⁶ bardzo ruchliwy, wszędzie go pełno. Ks[iądz] prał. **Padacz** zawsze zgubiony, zazwyczaj się spóźnia ze wszystkim; trzeba dwa, trzy razy prosić o to samo, podaje zawsze co innego. Jest doskonałą szkołą cierpliwości i spokoju.

W k[ościel]e bardzo duszno. Gdy wszedłem na ambonę, by wygłosić kazanie, brak było powietrza. Do bierzmowania przystąpiło 300 osób. Dzieci dobrze wyglądają. Mniej tu kalek i imbecillów niż w Lubani. Przeprowadzam katechizację dzieci o Krzyżu i o Trójcy Świętej. Długo jeszcze śpiewamy, po czym wracamy na plebanię. Dobrze gra orkiestra. Na wieczery jest troje nauczycielstwa. Pracę kończymy o godz. 21.30.

16 maja 1960, poniedziałek

Regnów – Warszawa

6.30 Msza św. dla dzieci, które idą do szkoły. Przyszło około 150 dzieci. Wysłuchały krótkiego przemówienia.

7.30 Zwiedzam świątynię. Znać tu wszędzie ślady zniszczenia. Zakrystia jest niedostatecznie zaopatrzona. Najgorszy jest stan dachu na pięknym kościele; zakwaszone jest sklepienie i mury, wskutek czego odpada piękny gzyms. Już poprzedni wizytator zwracał na to uwagę (1953). Kościół jest bardzo piękny, ale znać brak nadzoru. Ks[iądz] **Jakubowski**, bardzo zacny i pobożny kapłan, nie może pokonać oporów swych bogatych, ale samolubnych owiec.

Na śniadanie przyszło kilka wymownych gospodyń, współpracowniczek ks[iędza] proboszcza. Mówią o tym, jak zastraszano je, gdy zbierały składki na kościół. Ale gotowe są nadal pomagać.

⁶²⁴ Ojciec Vioter, brak bliższych danych.

⁶²⁵ Stanisław Gruda (1904–1972), ksiądz, proboszcz parafii św. Wojciecha w Białej Rawskiej 1957–1972. Świecenia 1930.

⁶²⁶ Leon Jakubowski (1897–?), ksiądz, administrator, a następnie proboszcz parafii Regnów 1951–1973. Świecenia 1919. Administrator parafii Sierchowoy od 1946. Odnaczony przywilejem rakiety i mantoletu 1967. Od 1973 na emeryturze.

O godz. 11.00 suma; kazanie głosi ks. **Miszta**⁶²⁷ z Lewina. Słabo się przygotował, jest trochę pretensjonalny. Po sumie przemawiałem do rodziców – o współpracy rodziny i parafii.

Na obiedzie są gospodarze regnowscy i kierownik Kasy Spółdz[ielczej] – ks[iądz] proboszcz umie jednać sobie wszystkich ludzi. Wczoraj miał na wieczery nauczycielstwo, które pomaga mu w organizowaniu nauczania religii. Ks[iądz] proboszcz dochodzi do szkół, nieraz b[ardzo] odległych, by nie tracić lekcji.

Po obiedzie zwiedzamy cmentarze grzebalne: jeden ogrodzony kamiennym parkanem, a drugi całkowicie rozgrodzony, otoczony zwałami śmieci z porządkowanych grobów. Brak wyczucia stosowności. Na wsi księża zbyt łatwo ulegają nieładowi podwórek.

16.00 Błogosławieństwo dzieci, których przyniesiono o wiele więcej niż w Lubani. Krótkie pożegnanie ks[iędza] proboszcza, słowa konkluzji i odjazd. Przybyło na odjazd tyleż parafian, co i na ingres.

16.45 Do W[arsza]wy przez Rawę Maz[owiecką].

18.15 W domu.

17 maja 1960, wtorek

Warszawa

9.00 Ks[iądz] rektor **Miziolek** i ks. dyr. **Hoffman**⁶²⁸ – w sprawie wizytacji K[uratorium] Sz[kolnego] w seminariach. Ponieważ Sem[inarium] Niższe Warsz[awskie] jest specjalnym zakładem przygotowawczym do Sem[inarium] W[yższego] – należy sprawę wizytacji traktować w łączności z Sem[inarium] W[yższym]. Odczytałem list biskupa sekretarza do biskupów o granicach wizytacji, według oceny Komisji Głównej. Inne sprawy S[eminarium] M[etropolitalnego].

9.30 Ks[iądz] **Ugniewski** – w sprawie Tarchomina. Jest spokój po liście min. **Sztachelskiego**.

Ks[iądz] dr **Malej** – przekazuję list ks. Naruszewicza o hasłach hagiograficznych polskich świętych do Włoskiej Enc[yklopedii] H[agiograficznej]. Podejmuje się opracować.

D[okto]r J. **Maxwell v[el] Kucharski**⁶²⁹ – z ramienia Fundacji Pułaskiego w USA, zajmuje się odbudową Warki. Mówi o trudnościach realizacji.

B[isku]p T[omasz] **Wilczyński** – po pielgrzymce młodzieży akad[emickiej] na Jasną Górę. Było 5 tysięcy młodzieży. Dobre kazanie wygłosił bp Lech **Kaczmarek**. Dobra atmosfera religijna, lepsza niż w ub[iegłych] latach, duch modlitwy i budujący stosunek do komunii św. – cechy pielgrzymki.

⁶²⁷ Zygmunt Misza (1921–?), ksiądz, proboszcz parafii Łęgonice Duże od 1960. Świecenia 1946. Wikariusz w parafii Wołomin 1946. Wikariusz parafii Legionowo od 1946.

⁶²⁸ Być może chodzi o Alfreda Jana Hoffmana SDB (1923–1994), w 1938 wstąpił do nowicjatu Zgromadzenia Salezjańskiego w Czerwińsku n. Wisłą, święcenia 1946. W marcu 1955 rozpoczął pracę w charakterze organisty i dyrygenta chóru w katedrze siedleckiej.

⁶²⁹ Doktor J. Maxwell v. Kucharski, brak bliższych danych.

P[an] **Zajączkowski** i mgr **Wygocki**⁶³⁰ z USA. Zajmują się sprawami Ziemi Zachodnich na terenie USA. Brali udział w sesji Ziemi Zachodnich; przedstawili tamtejszy punkt oceny. Ubolewali nad prześladowaniem K[ościół]a na Z[iem]iach Z[achodnich]. Głosili tezę: dla obrony Z[iem]i Z[achodnich] w USA – nie występować z argumentacją marksistowską i antyreligijną, gdyż skutek jest odwrotny.

Ks[iądz] **Piórkowski**⁶³¹, nowy proboszcz u św. Teresy – ze swoimi kłopotami lokalowymi. Odsyłam do ks. prał. **Piotrowskiego**.

M[atka] Eufemia **Wróbel**⁶³², przeł[ożona] gen[eralna] Sióstr Służebniczek Bogarodzicy D[ziewicy] N[iepokalnego] P[oczęcia] z prośbą o błogosławieństwo.

13.00 B[isku]p **Jaroszewicz**.

17.00 B[isku]p Choromański.

18 maja 1960, środa

Warszawa – Wawer

7.30 Grupka lekarzy warszawskich na Mszy św. i krótka rozmowa o „Ognisku-Poradni” i trudnościach.

9.00 O[jciec] **Perrin**⁶³³ OP z A[ntoni]m **Marylskim** – w sprawach instytutów świeckich. List od kard. Königa.

P[ani] **Sokolnicka**⁶³⁴ w sprawie Komorowa, Duszpasterstwa Dobroczynnego i Zofii Czackiej.

Ks[iądz] **Józef Szarek**⁶³⁵ z USA – polecony przez ks. prał. Kulczyckiego.

B[isku]p **Jop** z Opola – nowe kłopoty fiskalne wśród duchowieństwa.

Ks[iądz] A[leksander] **Federowicz** z Izabelina – wrócił do zdrowia i gotów jest nadal duszpasterzować w I[zabelinie].

13.00 J[erzy] **Turowicz** – w sprawie sytuacji w „Tygod[niku] Pow[szechnym]” i w Wyd[awnictwie] „Znak”. Jest sytuacja trudna, szukają pomocy. Wrócił z Manili wielce podniesiony na duchu, chociaż widzi dobrze sytuację Kościoła. Wniosłem za-

⁶³⁰ Magister Wygocki, brak bliższych danych.

⁶³¹ Bronisław Piórkowski (1906–1995), ksiądz, doktor prawa kanonicznego, sędzia prosynodalny Sądu Metropolitalnego Warszawskiego, proboszcz parafii św. Teresy od Dzieciątka Jezus w Warszawie 1960–1985. Świecenia kapłańskie 1931. Proboszcz parafii pw. Dzieciątka Jezus w Warszawie 1949–1960.

⁶³² Właśc. Epifania Wróbel BDNP (1911–?), przełożona generalna Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Bogarodzicy Dziewicy Niepokalanie Poczętej (Służebniczek Dębnickich) 1959–1977. Do zgromadzenia wstąpiła w 1928. Pierwsze śluby 1934. Śluby wieczyste 1945. Radna generalna 1953–1959. Wikaria generalna 1977–1989.

⁶³³ Joseph Marie Perrin OP (1905–2002), kierownik duchowy Simone Weil, założyciel Instytutu *Caritas Christi*. Do zgromadzenia wstąpił w 1922. Świecenia kapłańskie 1929. W czasie II wojny światowej zaangażowany w pomoc Żydom, za co w 1999 otrzymał tytuł Sprawiedliwego wśród Narodów Świata.

⁶³⁴ Pani Sokolnicka, brak bliższych danych.

⁶³⁵ Z kontekstu dalszych zapisków *pro memoria* z 1960 wynika, że wspomniany duchowny pracował w archidiecezji krakowskiej. W archidiecezji krakowskiej w tym czasie pracował jedynie ks. Konstanty Szarek SDS (1921–?), wikariusz ekspozyt w parafii Trzebinia od 1958. Świecenia 1946.

strzeżenie przeciwko deklaracji w „Więzi” (luty 1960)⁶³⁶. Grupa Znak też uczyniła to samo wcześniej. Pojęcie „socjalizm”, którym posługuje się deklaracja polityczna, jest niesprecyzowane i wieloznaczne.

17.00 W **Wawrze**, w kaplicy szkoły sióstr felicjanek. Po nabożeństwie majowym wygłosiłem przemówienie do dziewcząt. Na sali, pod kościołem była akademii maryjna, z pięknym żywym obrazem, przedstawiającym cześć Maryi w dziejach Narodu. Po akademii przemawiałem do rodziców.

20.30 W domu.

19 maja 1960, czwartek

Warszawa

9.00 W kaplicy sióstr nazaretanek pracując **wyższe przełożone** zakonów żeńskich w Polsce. Odbył się 3-dniowy kurs dla mistrzyń nowicjatek. Wygłosiłem referat dla przełożonych, wysuwając postulaty dla dalszej pracy.

11.00 W internacie dziewcząt **sióstr nazaretanek** przyjąłem życzenia dziewcząt, Komitetu Rodziców i Rady Pedagogicznej. Wygłosiłem przemówienie do maturzystek i rozdałem im mszaliki i obrazki.

12.15 U prof. **Trzcíńskiej-Kamińskiej** – zapada decyzja, że można odlewać w gipsie pomnik kard. Hłonda. Podobieństwo twarzy, po uwagach ks. W[incentego] **Kiljana**, bardzo podciągnięte.

12.30 Na Miodowej s. **Kuleszanka**⁶³⁷ w imieniu m. **Popiel**, która wraca z Rzymu za miesiąc. Wróciła też s. Ledóchowska⁶³⁸ z opozycji rzymskiej.

Prezes **Leon Szelażek**⁶³⁹ z żoną, przewodniczący Kongresu Polonii Kanadyjskiej. Wyraża zdziwienie, że oddałem Min[isterstwu] Opieki Społ[ecznej] aparaty lekarskie, ofiarowane przez K[ongres] P[olonii] K[anadyjskiej] do dyspozycji prymasa P[olski]. Wyjaśniam, że aparaty niszczały w składach w Gdyni, przez co cel ofiarodawców był całkowicie udaremniony. Prezes Szelażek nie jest zadowolony z takiego posunięcia, bo jest zdania, że mogą przysyłać dary tylko do wyłącznej dyspozycji prymasa P[olski].

17.00 W k[ościel]e św. Józefa **modlitwa ministrantów stolicy i archidiecezji**. Przybyło około 2 tysięcy chłopców ze swoimi kapłanami. Ks[ia]dz **Pągowski** odprawił Mszę św.,

⁶³⁶ Chodzi o artykuł redakcyjny *O prąd społeczny zaangażowania*, „Więź” 1960, nr 2, s. 5–13.

⁶³⁷ Chodzi o Zofię Kuleszę USJK.

⁶³⁸ Urszula Izabela Ernestyna Ledóchowska USJK (1910–1998), siostrzenica św. Urszuli Ledóchowskiej. W 1932 wstąpiła do zgromadzenia założonego i kierowanego przez swoją ciocię. Poślana w 1934 do Włoch. Przełożona centrum włoskiego urszulanek SJK (odpowiednik prowincji) 1952–1958. Wojna, a później trudności paszportowo-wizowe rozluźniły kontakt placówek włoskich ze zgromadzeniem w Polsce. Wezwana w 1959 do powrotu do Polski, odmówiła przyjazdu (mimo nakazu prymasa). Z kilkoma siostrami 1962 utworzyła urszulanki Gwiazdy Morza – zgromadzenie nigdy się nie rozwinęło.

⁶³⁹ Leon Szelażek, prezes Kongresu Polonii Kandyjskiej. Prezes Zarządu Okręgu Toronto KPK 1949–1951.

a ja wygłosiłem przemówienie. Wszyscy chłopcy zwiedzili seminarium. Otrzymali obrazki. Uroczystość była b[ardzo] podniosła.

20 maja 1960, piątek Warszawa – Gniezno

7.30 Na Mszy św. **Jerzy Zawieyski** – po powrocie z Francji i Anglii. Krótka rozmowa o wrażeniach odniesionych. Miał pomoc od ks. **Banaszaka** w Paryżu i ks. **Staniszewskiego**⁶⁴⁰ w Londynie.

Matka **Piątkowska**⁶⁴¹, prowincjalna sióstr nazaretanek – pomoc dla szkoły.

Matka **Aniela**, prowincjalna poznańska elżbietanek, matka **Romana**⁶⁴² oraz s. **Eleonora**⁶⁴³ – goście sióstr domowych.

10.00 Sesja **K[urii] M[etropolitalnej] Warsz[awskiej]** – poświęcona całkowicie sprawom personalnym.

16.00 Wyjazd do Gniezna z ks. szambelanem **Lipińskim**, kanclerzem Sądu Metropolitalnego Warsz[awskiego].

19.30 W Gnieźnie. Wieczera w obecności ks. J[ana] **Zaręby** i ks. J[ana] **Michalskiego**. Omawiamy sprawy odbudowy archikatedry. B[isku]p **Bernacki** choruje, bp J[an] **Czerniak** na wizytacji.

21 maja 1960, sobota Gniezno – Mątwy

9.00 Ks[iądz] H[enryk] **Raiter** – sprawy personalne katedry. Przekazuję relikwiarz Drzewa św. Krzyża z autentykiem dla podręcznego relikwiarza do bazyliki.

B[isku]p L[ucjan] **Bernacki** – sprawy translokacji wikariuszów. Zasada: nie można posyłać neoprezbiterów do większych miast w archidiecezji. Wyznacza się sześciu młodych księży na studia specjalne.

Ks[iądz] kan. **Zaręba** – sprawa wizytacji w klasztorach. Wizytatorzy powinni interesować się uposażeniem sióstr parafialnych, które niekiedy są niedostatecznie wynagradzane.

⁶⁴⁰ Władysław Staniszewski (1901–1989), ksiądz, od 1938 rektor Polskiej Misji Katolickiej w Anglii, wikariusz delegat dla cywilnych Polaków w Anglii i Walii z władzą ordynariusza 1947–1974 (mianowany przez kard. Griffina, abp. Westminsteru). Organizator regularnej opieki duszpasterskiej nad Polakami w 18 diecezjach Anglii i Walii. Świeceni 1927. Dyrektor kancelarii prymasa A. Hłonda w Poznaniu do 1938.

⁶⁴¹ Małgorzata Irena Piątkowska CSFN (1912–2001), z zawodu nauczycielka, przełożona prowincjalna Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu w Warszawie 1955–1962. Delegatka generalna na Polskę 1968–1977, z uprawnieniami przełożonej generalnej. Dwukrotnie przełożona domu: w Kaliszu i Wadowicach.

⁶⁴² Romana Janina Kaczmarek CSSE (1914–1998), sekretarka prowincjalna prowincji poznańskiej Zgromadzenia Sióstr św. Elżbiety od 1958. Radna prowincji 1960–1970. Wstąpiła do zgromadzenia w 1934. Pierwsza profesja w 1936. Referentka zakonna w archidiecezji poznańskiej 1963–1992.

⁶⁴³ Eleonora Cecylia Bartkiewicz CSSE (1910–1983), członkini poznańskiej prowincji Zgromadzenia Sióstr św. Elżbiety, referentka diecezjalna żeńskich zgromadzeń zakonnych w archidiecezji gnieźnieńskiej, na placówkach w Gnieźnie przebywała w latach 1957–1972. Do zakonu wstąpiła w 1936.

Ks[iądz] rektor **Pacyna** – ogólne sprawozdanie z sytuacji w Sem[inarium] Arcybi-skupim. Wyznaczono 280 tys. podatków, ale nie ściągają, doradzając, by wpłacić coś a c[onto]. Wezwano znowu 45 alumnów do przeglądu wojskowego. Organizuje się letnisko w Dębkach k. Żarnowca. Ks[iądz] rektor zgłosi się w przyszły piątek.

13.00 Po obiedzie ks. **Lipiński** odjeżdża do W[arsza]wy; skrócił swój pobyt w Gn[ieź-nie] na skutek informacji ks. Wł[adysława] P[adacza], że może tu być tylko do godz. 14.00. W rzeczywistości był proszony na kilka dni.

15.00 Wyjazd do **Inowrocławia** – **Mątwy**, na wizytację kanoniczną. Przed Strzelnem zatrzymują nas pracownicy gosp[odarstwa] spółdz[ielczego], prosząc o błogosławień-stwo. Drugi raz – dzieci przed miastem i za miastem. Podobnie w Markowicach, gdzie czeka ks. kan. **Płoszyński**, dziekan In[owrocławia]. Cała droga przed kościołem zajęta jest przez lud. Wita nas gromada dzieci zbiorową recytacją i kwiatami, potem przedsta-wiciel Ra[dy] P[arafialnej], młodzieży i matek. W kościele zwykle obrzędy lit[urgiczne]. Ks[iądz] proboszcz **Gierszewski**⁶⁴⁴ składa sprawozdanie z pracy duszp[asterskiej]. Ma ludność kujawską w 60 proc., reszta – element zmienny z całej Polski. Wszyscy dobrze usposobieni do pracy Kościoła. Robotnicy sodowni b[ardzo] życzliwi. Żyją w niedostat-ku, gdyż ciągle ograniczanie zarobków doprowadza do nędzy. Społecznie są elementem opornym wobec aparatu polit[ycznego].

Wygłaszam kazanie o celach wizytacji kanonicznej. Po przemówieniu procesja żałobna i przerwa. Przygotowanie dzieci i młodzieży do bierzmowania (530), które ma miejsce na cmentarzu, po katechizacji. O godz. 19.00 jest Msza św. do Królowej Polski, majowe nabożeństwo i A[pel] J[asnogórski]. Dzieci przystępują do Stołu P[ąńskiego] wśród wiel-kiego tłoku, zręcznie opanowywanego przez księży. Po zakończonym nabożeństwie, na cmentarzu, przed ołtarzem jest krótkie spotkanie z parafianami. Przedstawiciele parafii wygłaszają swoje krótkie przyrzeczenia, przeplatane śpiewami i zespołowymi recytacjami dzieci i przedszkolaków. Kończę – przemówieniem.

21.00 Na wieczery jest duchowieństwo z całego dekanatu. Krótkie przemówienie moje o sytuacji Kościoła św., zwłaszcza o ostatnich zdarzeniach na Komisji Wspólnej.

22 maja 1960, niedziela

Mątwy – Janikowo – Ostrowo

7.00 Odprawiam Mszę św. dla rodziców i wygłaszam do nich kazanie na temat współpracy kapłanów i rodziców. Ludu pełen kościół, stoją w ładzie i pilnie słuchają.

9.00 Po Mszy św. dla dzieci – wygłaszam do nich przemówienie o obowiązkach dzieci i młodzieży w rodzinie, w kościele, w życiu społecznym.

⁶⁴⁴ Stanisław Gierszewski (1907–1967), ksiądz, proboszcz parafii Opatrzności Bożej w Mątwach (obecnie dzielni-ca Inowrocławia) 1951–1967 oraz parafii w Inowrocławiu Szymborze od 1953. Świecenia 1931. Po wojnie admini-strator parafii w Łobieźnicy, Fanianowie i Bługowie oraz dziekan łobżeński, radca duchowny od 1962, wicedzie-kan dekanatu inowrocławskiego od 1963.

Na obydwu mszach recytowanych dobrze śpiewano. Jest tu znać umiejętną pracę ks. G[ierszewskiego] i współpracę jego wikariusza, ks. **Sobkowiaka**⁶⁴⁵.

10.30 Oglądałem zakrystię i kościół parafialny. Na plebanii przejrzałem księgi kościelne. Po czym zwiedziłem cmentarz grzebalny, starannie utrzymany.

Po obiedzie, o godz. 14.30 – błogosławiłem dzieci wokół kościoła, których b[ardzo] dużo rodzice przynieśli. Wygląd dzieci dobry, chociaż nie brak i zaniedbanych.

O godz. 15.15 pożegnałem parafię, pobłogosławiłem kapłanów i odjechałem do **Janikowa** (par. Ostrowo). W ślad za nami jechał wóz „wyznaniowca”. Gdyśmy się zatrzymali, on również. Jechał do Janikowa, w znacznej obstawie. Może lękano się, że osiedle robotnicze będziemy rozrabiali. Wielkie osiedle fabryczne Janikowo – Sodownia i Cukrownia, jest bez kościoła. Zastępuje go kaplica, którą wybudowano jeszcze przed wojną na klub sportowy. Brak wyobraźni w kurii też tu zaszkodził. Dziś osada liczy 4 tysiące ludzi, bez kościoła. Wszystkie starania, by budować kościół, są daremne. „Wyznaniowiec” wojewódzki, pan M.⁶⁴⁶, jest zdania, że kościół wystarcza na potrzeby ludności. Księża mieszkają w Ostrowie, odległym o 4 km, gdzie jest maleńki kościółek zabytkowy. Dojeżdżają codziennie do [Janikowa]. Z pomocą przyszła Opatrzność Boża, gdyż ks. proboszcz **Nowaczewski**⁶⁴⁷ wygrał w PKO „syrenkę”. W czasie mojego kazania zaczął padać deszcz. Wobec tego bierzmowanie urządziliśmy w kaplicy (350), wypraszając starszych na deszcz. Może „wyznaniowiec” przekona się, że kościół jest potrzebny. Po bierzmowaniu ks. kan. **Michalski** odprawił mszę śpiewaną i majowe nabożeństwo. Chór śpiewał mszę ks. **Kleina**, opartą na motywach wielkanocnych. Po nabożeństwie wyjechałem do Ostrowa.

23 maja 1960, poniedziałek

Ostrowo – Pieranie

Niewielki zabytkowy kościółek na wysokim brzegu jeziora. Opodal olbrzymi masyw Sodowni ze 100-metrowym kominem i 60-metrowym gmachem, niemal w polu. „Kombinat” sodowy.

O godz. 6.30 w kościółku gromadka ludzi, dla których odprawiam Mszę św. i głoszę krótkie przemówienie. Procesja żałobna wokół kościoła.

Po śniadaniu z Radą Par[afialną] – oglądamy plebanię, budynki kościelne, kościół, zakrystię, cmentarz grzebalny, odwiedzamy organistę, mieszkanie wikariusza.

10.00 Przychodzą matki z niemowlętami na błogosławieństwo. Jest ich ogromna ilość, z osiedla i z Janikowa. Krótkie przemówienie do matek. Uroczystość trwa godzinę. Ks[iaźdź] dziekan stwierdza, że dziś wizytacja kanoniczna wygląda inaczej niż dawniej.

⁶⁴⁵ Bronisław Sobkowiak (1929–2011), ksiądz, wikariusz parafii pw. Opatrzności Bożej w Inowrocławiu 1955–1964. Świecenia 1955. Wikariusz w parafii Dąbrówka Kościelna 1964–1975. Proboszcz parafii Lutynia 1975–1993.

⁶⁴⁶ Brak bliższych danych uniemożliwia identyfikację.

⁶⁴⁷ Feliks Nowaczewski (1913–1982), ksiądz, administrator parafii Ostrowo pod Janikowem 1947–1964. Świecenia 1939. Proboszcz parafii Ludzisko 1964–1970. Radca duchowny archidiecezji gnieźnieńskiej 1970–1982.

Ongiś wiele czasu tracono na wystawnych obiadach po dworach, dziś – ciągle z ludem, na nabożeństwach, błogosławieństwach i modlitwie. O ileż jest to bardziej pasterskie. Trzeba stwarzać sposobność do kontaktu z ludźmi. Ks[iądz] proboszcz N[owaczewski] robi wrażenie człowieka ciężkiego, który mógłby wiele zrobić, ale nie podejmuje inicjatywy. Mógłby wiele zrobić w J[anikowie], ale trzymał się mocno Ostrowa, pozostawiając J[anikowo] własnemu losowi.

11.00 Oglądaliśmy kroniki parafialne, które zostawiają nieco do życzenia.

Na obiedzie była Rada Parafialna.

^aBłogosławiłem dzieci i niemowlęta, których przywieziono b[ardzo] wiele autami, zwłaszcza z osiedla Sodowni. Ks[iądz] proboszcz był mile zdziwiony tą ilością i mówił, że nigdy tyle dzieci tu nie widział.

15.00 Pożegnałem parafian i odjechałem przez Inowrocław do Pierania.

16.00 W **Pieraniu**, miejscu łaskami słynącym, tzw. kujawskiej Częstochowie. Piękny tu kościół, drewniany, z bogatą polichromią na drzewie, sprzed 200 lat (1754). Konserwuje się świetnie, chociaż k[ościół] jest zagrożony ciężarem starego dachu. Trzeba go całkowicie przebudować. Ludu b[ardzo] dużo; są to przeważnie rolnicy lub pracownicy PGR, których jest jeszcze 6. Lud przywiązany do Kościoła, dumny ze swojej świątyni, chociaż nie wszyscy doceniają to zagubione na wsi dzieło sztuki. Udział wiernych w wizytacji jest bardzo żywy, zwłaszcza młodzieży i dzieci, które przeważają w gromadzie ludu. Wygłaszają swoje wiersze i w widoczny sposób garną się do wizytatora. Wysłuchuję sprawozdania proboszcza miejscowego, ks. Łucjana **Zgorzelaka**⁶⁴⁸, młodego kapłana, który pracuje tutaj drugi rok. Wygłaszam przemówienie, w którym podkreślam dwa cele przybycia do P[ierania]: wizytacja i pielgrzymka do Matki Bożej, by polecić Jej opiece Wielką Nowennę.

Po procesji żałobnej wszystkie dzieci przystępują do Komunii św., po czym ma miejsce bierzmowanie (270 dzieci). Katechizacja nie idzie dobrze, powoli jednak dziatwa się rozruszała.

Jeszcze jest Msza św. i krótkie nabożeństwo majowe. Pracę kończymy o godz. 20.30.

24 maja 1960, wtorek

Pieranie – Inowrocław – Gniezno

6.30 Msza św. dla dzieci szkolnych i przemówienie do nich. Wszystkie udają się do szkoły. Dzieci było b[ardzo] dużo.

8.30 Msza św. dla rodziców i przemówienie; rodziców przyszło znacznie mniej. Ks[iądz] proboszcz czyni ciekawe spostrzeżenie na temat porównania starszego i młodego pokolenia. Z młodzieżą pracuje mu się łatwiej, chętniej przychodzą na katechizację

^a W rękopisie zdanie rozpoczyna się od niewyraźnego, skreślonego wyrazu.

⁶⁴⁸ Łucjan Zgorzelak (1923–2006), ksiądz, proboszcz parafii pw. św. Mikołaja Biskupa w Pieraniu k. Inowrocławia i kustosz tamtejszego Sanktuarium Matki Bożej Łaskawej 1958–1999. Świecenia 1953. Wikariusz w Kcyni oraz parafii Świętej Trójcy w Bydgoszczy 1953–1958.

czy nabożeństwa. Natomiast starsi usiłują wytłumaczyć dzieci i uzyskać zwolnienie od różnych zajęć w kościele, względem na zdrowie.

10.00 Oglądamy szczegółowo kościół i debatujemy nad sprawą przebudowy dachu. Radni parafii są z troską tą sprawą. Udajemy się na cmentarz grzebalny, odległy o 600 m od kościoła. Trudność jest z budynkiem kościelnym, który jest zajęty na PGR. Budynki w podwórku plebańskim są w całkowitej ruinie; formalnie są przejęte przez PGR, ale nikt się o nie nie troszczy, a księdzu nie wolno ich remontować. Ks[iądz] proboszcz jest zbyt zajęty duszpasterstwem i szkołą, wskutek czego nie ma już dość uwagi na sprawy gospodarcze; brak mu zresztą i doświadczenia.

Sanktuarium Maryjne Pierańskie nie jest dość ożywione. Przychodzi tu wprowadzić wiele pielgrzymek, ale tylko na odpusty. Natomiast w długie okresy zimowe i letnie nikt tu nie zagląda. Świątynia żyła ongiś kultem Maryi, dziś raczej przyciąga na święta okresowe. Władze konserwatorskie nie udzielają żadnej pomocy na zachowanie zabytków.

15.00 Błogosławieństwo dzieci i niemowląt. Po wysłuchaniu przemówienia końcowego ks[iądz] proboszcz pożegnałem wiernych i odjechałem do Gniezna.

16.16 Na plebanii w Inowrocławiu – u ks. **Płoszyńskiego**.

17.15 W Gnieźnie.

25 maja 1960, środa

Gniezno

9.00 Ks[iądz] J[an] **Michalski** – sprawa odbudowy archikatedry.

9.30 A. **Mikołajczak**⁶⁴⁹, alumn Sem[inarium] Gnieźnieńskiego, urlopowany na rok. Prosi o polecenie go do innego seminarium.

10.00 Przeprowadzam *scrutinium*⁶⁵⁰ kanoniczne diakonów, przed święceniami kapłańskimi. Rozmawiałem z 17 diakonami i 3 alumnami, przedstawionymi do święceń subdiakonatu.

14.00 U pracowników odbudowy bazyliki. Dziś ukończono „przedterminowo” sklepienia gotyckie w nawie głównej. Z tej racji udaliśmy się do izby pracowników, by podziękować im za sumienny wysiłek. Było ich 43; wszystkim wręczono gratyfikację i podziękowanie za trud.

14.45 Zwiedzałem odbudowane sklepienia.

15.30 D[alszy] c[iąg] *scrutinium* z diakonami. Przyjąłem 20 alumnów. Wszyscy oni czynią korzystne wrażenie, o wiele lepsze niż przed laty. Zdaje się, że atmosfera w Sem[inarium] Arc[y]bis[kupim] stopniowo się poprawia.

18.45 B[isku]p J[an] **Czerniak** – w sprawach personalnych. Po sesji personalnej zachodzi potrzeba pewnych zmian. B[isku]p L[ucjan] **Bernacki** nie wniósł wszystkich

⁶⁴⁹ A. Mikołajczak, brak bliższych danych.

⁶⁵⁰ *Lac.* śledztwo.

spraw na sesję. Nadto nie zawsze pozwoli wypowiedzieć się do końca uczestnikom sesji. Jest zbyt apodyktyczny i ostry.

26 maja 1960, czwartek

Gnieszno – Gościeszyn

Uroczystość Wniebowstąpienia. Tłumy gnieźnian podążają do bazyliki.

9.30 Ks[iądz] kan. **Raiter** – wnosi kilka poprawek do listy translokata; proszę, by takie sprawy załatwiano na sesji, gdyż od tego sesja jest. W przeciwnym wypadku te same sprawy muszą załatwiać dwa razy.

10.00 B[isku]p J[an] **Czerniak** – omawiamy sprawę studiów na KUL dla sześciu nowych kandydatów i zmiany wśród wikariuszów.

Całe dopołudnie pracuję nad protokołami z wizytacji kanonicznych ks[ięży] biskupów sufraganów.

16.00 W **Gościeszynie** za Lubczem wprowadzam do nowo zbudowanego kościoła odnowiony obraz Matki Bożej Gościeszynskiej. Ks[iądz] **Szczepan Weber**⁶⁵¹ pracuje tu od 1957 r. Walił się kościółek z muru pruskiego. Ks[iądz] W[eber] zdołał uzyskać pozwolenie na zabezpieczenie kościółka przez podłożenie fundamentów. Z tego wyrosły nowe mury i cały nowy kościółek. Przy okazji rozbioru ołtarza przekonano się, że obraz Matki Bożej pochodzący z XV w. (?) rozsypuje się; oddano go do konserwacji. Właśnie przed kilku dniami wrócił z pracowni konserwatorskiej (p[aństwo] Wolscy⁶⁵²). Dziś go wprowadzamy. Zebrało się tu około 5 tysięcy ludzi. Obraz wprowadzamy z plebanii. Ks[iądz] proboszcz wygłasza krótkie przemówienie; kreśli historię odbudowy k[ościół]-ła. Lud pracował własnymi rękami, nosząc cegłę, robiąc wykopy, niwelując teren. Praca społeczna zaoszczędziła wydatków na 30 proc. Jest to podziwu godne dla biednej parafii. Dziś cieszą się jak dzieci. Trzeba im dziękować. Czynię to z radością, w kazaniu na temat, jak apostołowie zaczęli budować Kościół po Wniebowstąpieniu, trwając z Maryją w wieczniku na modlitwie.

Po uroczystościach – wieczerza na plebanii i powrót do G[nieszna].

27 maja 1960, piątek

Gnieszno – Włocławek – Moczarzewo – Sochaczew

8.30 B[isku]p J[an] **Czerniak** – wykańczamy listę zmian personalnych wśród wikariuszów. Sześciu młodych księży jedzie na KUL na studia specjalne.

Ks[iądz] **rektor Pacyna** – sprawa rozbudowy lotniska dla kleryków w Dębkach k. Żarnowca. Pomoc – kosztorys.

Ks[iądz] **kanclerz Palewodziński** – podpisujemy kilkadziesiąt dekretów translokata.

⁶⁵¹ Szczepan Weber (1911–1967), ksiądz, proboszcz sanktuarium Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Gościeszynie, pow. Żnin 1947–1967. Świącenia 1938.

⁶⁵² Państwo Wolscy, brak bliższych danych.

Ks[iądz] kan. **Michalski** – sprawa opalania bazyliki. Plan niemiecki. Nie do przyjęcia. Radca **Olkiewicz**⁶⁵³ – projektuje dłuższy wypoczynek, z uwagi na wielkie wyczerpanie. Semin[arium] Met[ropolitane] otrzymuje 20 brewiarzy dla alumnów.

14.15 Wyjazd do W[arsza]wy, przez Kruszwicę, Radziejów. We **Włocławku** zatrzymanie u bp. **Korszyńskiego**, którego nie ma w domu.

Wstępuję do **Moczarzewa k. Sannik**, do siostr zmartwychwstanek.

Zatrzymujemy się w **Sochaczewie**, by obejrzeć budowę kościoła. Idą wykopy i zakładane są ławy betonowe pod fundamenty. Zastaję tu ekipę 30 kolejarzy, którzy po pracy zgłosili się na dobrowolną pracę przy budowie kościoła. Udzielam im błogosławieństwa.

20.15 W dalszą drogę.

21.30 W W[arsza]wie.

28 maja 1960, sobota

Warszawa

9.00 O[jciec] **Br[onisław] Wilk** – sprawy zakonnych wizytacji.

10.00 Sesja K[urii] Metrop[olitalnej] W[arszawskiej]. Na wstępie wiadomość o zakazie zjazdu młodzieży żeńskiej w Niepokalanowie; powód – niezastosowanie się do przepisów prawa o zgromadzeniach publicznych. W rzeczywistości idzie o coś więcej, o uniemożliwienie wpływu na młodzież, zebraną w większej ilości. K[uria] M[etropolitalna] W[arszawska] wnosi protest i wyjaśnienie. Biskupi są zdania, że pomimo tego powinienem być w N[iepokalanowie] i nabożeństwo odprawić. Załatwiamy sprawy bieżące, zakonne i gospodarcze. Sprawy personalne odkłada się na sesję następną. Sesja trwa do godz. 14.00.

16.00 Sześciu alumnów Sem[inarium] M[etropolitalnego] przychodzi na *scrutinium* kanoniczne przed subdiakonatem, który otrzymają jutro z rąk bp. **Majewskiego**.

B[ohdan] Skąpski – miał odsiedzieć jeszcze 5 dni; dostał wezwanie, albo też wpłacenie grzywny, z 10 tysięcy ulga na 2 tysiące. Prosi o pomoc.

19.00 **Jerzy Zawieyski** – przyszedł po pociechę. Uporczywie napływają na niego różne skargi. Píše matka, która się upomina o swego syna. Inni są zdania, że J[erzy] Z[awieyski] wykorzystuje swoją sytuację, zbiera wiadomości na Miodowej, a jako słaby człowiek, dzieli się nimi użytecznie⁶⁵⁴. Pomimo uporczywości tych pogłosek i listów nie przestaję odnosić się do J[erzego] Z[awieyskiego], jakby nie było tych rzeczy. Wydaje mi się rzeczą niemożliwą pogodzić to w jednej psychice człowieka. Jest niewątpliwie człowiekiem własnych dróg, ma na sobie cechy konwertyckie, zapaly Boże i deflacje – jak tyłu ludzi wartościowych. Jest człowiekiem dobrej, zatroskanej o Polskę i Kościół woli. Pragnąłby neutralizować „ostrości” zachodzące między p[ra]ństwem a K[ościółem]. Nie

⁶⁵³ Roman Olkiewicz, wieloletni kasjer KMG (zatrudniony przed II wojną światową); odznaczony w 1957 orderem Pro Ecclesia et Pontifice.

⁶⁵⁴ Jerzy Zawieyski był traktowany przez SB jako ważne źródło informacji, m.in. ze względu na jego kontakty homoseksualne i rozwiązyły styl życia.

zawsze wie, jak to czynić, nie zawsze ma odwagę lub cierpliwość. Chce, „by jakoś to było dobrze”. Ale nie ma obowiązku tego „jakoś” napędzać treścią faktów i szczegółów z życia Kościoła w P[olsce]. Zawsze uważa, że Kościół jeszcze może ustąpić, bo p[aństwo] „nie ustąpi”. Długa rozmowa o konieczności zachowania „spokoju” „polityków” katolickich.

29 maja 1960, niedziela

Warszawa

9.30 Wyjechałem do Niepokalanowa na Dzień Modlitwy Dziewcząt o Beatyfikację o. Kolbego. Przed wyjazdem – ostrzeżenie, by jechać *per aliam viam*⁶⁵⁵, bo mogą być policyjne przeszkody. Postanowiłem jechać *via recta*⁶⁵⁶, bo Pasterz idzie do swej owczarni przez drzwi. W rzeczywistości nie widzieliśmy ani jednego milicjanta w mundurze. „Typów” nie brak; poznać ich z daleka, chociaż im się wydaje, że są policją „tajną”. Ale „nie przeszkadzali” w drodze. W przeddzień postraszyli ojców domiarami i zajęciem gruntów. Przebieg uroczystości był normalny. Przyjechało przeszło 4 tysiące dziewcząt, w grupach dekanalnych. Niektóre, jak Łowicz, Rawa Maz[owiecka], Czarniejewice – w strojach regionalnych. Lipków wystąpił z zespołem melodeklamatorskim. Odprawiłem Mszę św. i wygłosiłem kazanie o znaczeniu ojca Kolbego dla nas, dla Kościoła i dla świata. Jego beatyfikacja będzie ostrzeżeniem, by już „nigdy więcej wojen”, już „nigdy więcej obozów koncentracyjnych”. Jest wzorem życia z wiary i bohaterskiej miłości bliźnich.

Po nabożeństwie była przerwa. Młodzież oglądała wystawę pamiątek po o. Kolbem. O godz. 13.30 wspólna fotografia z ojcami franciszkanami i poświęcenie obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w kościele dolnym.

O godz. 15.00 – spotkanie wokół kościoła. Dziewczęta ustawiły się grupami, z młodymi księżmi. Niektóre zespoły śpiewały, inne deklamowały; prosiły o fotografię grupową. „Przegląd” trwał godzinę.

O godz. 16.00 – misterium w kościele, wykonane przez młodzież z Lipkowa. Po misterium wyjechałem do **Szymanowa**, by pobłogosławić młodzież, która otrzymała maturę. W kaplicy Matki Bożej **Jazłowieckiej** przemówienie. Po czym rozmowa w sali z maturzystkami oraz kolejno z klasami X i IX, i VIII w ogrodzie. Po pięknym chórowym występie polskich piosenek wyjazd do domu.

20.15 Na Miodowej.

30 maja 1960, poniedziałek

Warszawa – Chotomów – Tarchomin

7.30 Z. Zielińska⁶⁵⁷, po powrocie z Anglii – kilka spraw „Veritasu”.

⁶⁵⁵ Łac. przez inne drogi, innymi drogami.

⁶⁵⁶ Łac. prostą drogą.

⁶⁵⁷ Z. Zielińska, brak bliższych danych.

10.00 Księża salezjanie – ofiarowują piękny obraz **Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Polsce**, do domu prymasowskiego. Malowany przez ks. **Kiljana** na blasze, pokryty srebrną sukienką, wysadzana drogimi kamieniami, w pięknej ramie. Dziękują za wprowadzenie w Polsce święta Wspomożenia Wiernych. Ze swej strony podkreślam, że prowadzę dalej tę linię, którą zaczął kard. Hlond, który na pewno zabiegałby o to święto w Polsce, gdyby miał czas. Wypełniłem jego życzenie. Zapraszam księży salezjanów na 22 X br. do archikatedry, gdzie będzie odsłonięta tablica brązowa ku czci kard. Hlonda.

13.00 Z ks. prał. **Ugniewskim** i ks. **Padaczem** – do **Chotomowa-Tarchomina** z wizytą do dzieci w Fundacji Piusa XI. Idziemy razem w las na konwalie, śpiewamy, bawimy się, wracamy po 2 godzinach. W **Tarchominie** oglądam nowe prace ks. Ug[niewskiego], odzyskane od dzierżawców ziemi dla domu.

20.00 Powrót do domu.

31 maja 1960, wtorek

Warszawa – Anielin

8.00 Msza św. w Anielinie, w kaplicy Zgrom[adzenia] Sióstr Franciszkanek od Cierpiących. Idąc za moją sugestią wybudowały domek 20-pokojowy dla swoich sióstr na wypoczynek. Mógłby to być również mały dom rekolekcyjny. Zebrały się tu siostry z Warszawy i okolicznych domów. Przemawiam do nich przed domkiem, który poświęcamy, oddając do dyspozycji sióstr. Wracam z o. **Przybylskim** i ks. prał. **Padaczem** na 12.00 godz. do Warszawy.

O[jciec] **Br[onisław] Wilk** – sprawy zakonne.

Ks[iądz] kan. **Jablonka** – otrzymuje pomoc na obozy wak[acyjne] dla młodzieży akad[emickiej].

12.30 B[isku]p **Nowicki** – wraca z Rzymu i z Francji. Miał „Wersal”, bo wprawdzie poprzewracano mu walizy, ale nic nie zabrano. Zmniejszają się nasze wymagania. Już chcemy tylko odrobiny grzeczności od naszych panów, nic więcej. B[isku]p opowiada o swoich wrażeniach z rozmowy z papieżem. Był wesoły, dowcipny; wspominał naszą przejażdżkę po kanałach Wenecji i pytał, czy widział fotografię. Przyjęto go dobrze. Wprawdzie Kongregacja wystawiła *quinquennales*⁶⁵⁸ jako delegatowi bp. Splett⁶⁵⁹, „w którego imieniu i z upoważnienia” bp N[owicki] składał podróż *ad limina*. Ale gdy b[isku]p oświadczył kardynałowi Mimmiemu⁶⁶⁰, że przyjechał w swoim imieniu, doku-

⁶⁵⁸ *Lac*. trwający pięć lat, pięcioletni. Chodzi o pięcioletnie przywileje nadawane biskupom przez papieża.

⁶⁵⁹ Carl Maria Splett (1898–1964), biskup diecezjalny gdański 1938–1964, administrator apostolski diecezji chełmińskiej (od 1939). Rządy w obu diecezjach pełnił do 1945. Aresztowany i więziony przez władze komunistyczne w latach 1945–1956, po zwolnieniu udał się do Düsseldorfu, nie rezygnując jednak z tytułu biskupa gdańskiego, co stanowiło jeden z punktów zapalnych w stosunkach państwo–Kościół. Świecenia 1921.

⁶⁶⁰ Marcello Mimmi (1882–1961), kardynał, sekretarz Świętej Kongregacji Konsystorialnej 1957–1961. Świecenia 1905. W 1930 został biskupem diecezji Crema. Arcybiskup Bari 1933–1952. Arcybiskup Neapolu 1952–1957. W 1953 otrzymał tytuł kardynała prezbitera San Callisto.

menty wycofano z przeproszeniem i wystawiono na imię bp. N[owickiego]⁶⁶¹. Otrzymałem autograf Jana XXIII na fotografii i list dla Chotomowa.

16.00 **Senat ATK** (8 osób) – na naradzie nad sprawą pracy ATK. Główne skrzypce gra tutaj ks. **Kwiatkowski**, sekunduje ks. **Urmanowicz**. Milczą jak zakłęci: ks. **Biskupski**, ks. **Iwanicki** i ks. **Szafrański**, a więc ludzie, którzy mogliby z sensem sprawę poprowadzić. Oczekują, że pr[ymas] P[olski] wszystko załatwi, a oni będą tylko zbierali owoce. Wielkich nadziei na przyszłość to grono nie daje. Jedni, bo nie są zdolni, inni, bo nie chcą działać, jeszcze inni, bo się boją.

⁶⁶¹ Z formalnego punktu widzenia bp Nowicki do śmierci bp. Spletta był jego koadiutorem.

CZERWIEC

1 czerwca 1960, środa

Warszawa – Bielany

7.30 Matka **Klara**⁶⁶², franc[iszkanka], misj[onarka], z Klemensowa.

S[iostra] **Wacława**, franc[iszkanka] z Piwnej – budowa kościoła św. Marcina.

9.00 Ks[iądz] **Kazik TJ**, Wizytator Rodziny Maryi – przed Kapitułą Gen[eralną].

Ks[iądz] **Miszta**, proboszcz z Lewina – w sprawie odbudowy kościoła i rozwinięcia czci Matki Bożej.

Ks[iądz] W[oiciech] **Tabaczyński**, ojciec duchowny na Bielanach – w sprawie uzupełnienia studiów na ATK. *Iuxta preces*.

11.00 Przełożona gen[eralna] s[ióstr] **Dobrego Pasterza** z Jabłonowa Pomors[kiego]⁶⁶³. Proszę, by przyjęły ofertę bp. **Pawłowskiego** i wzięły na własność Chocz; przecięłoby się sprawę franciszkanów, którzy nie zapisali się dobrze w Ch[ocz]. Z wielu szpitali proszą o siostry – dyrektorzy szpitali.

O[jciec] **Idzi Tic**⁶⁶⁴ OFM – mianowany wizytatorem gen[eralnym] zakonu o[jców] bernardynów. Postulaty dla W[arsza]wy, dla Kalwarii Zeb[rzydowskiej]; sprawa zeświecczenia zakonników. Występuje sprawa opieki nad bernardynkami; proszę, by ojciec generał zwrócił się do mnie w tej sprawie.

Wycieczka Polaków z **Detroit** z pięciu księżmi (ks. St[efan] Chojnacki⁶⁶⁵ MIC).

⁶⁶² Klara (Bronisława) Jaroszyńska FSK (1911–2010), w Zgromadzeniu Sióstr Franciszkanek Służebniczek Krzyża od 1936. W czasie wojny pomagała ukrywać się siostram Żydówkom oraz żydowskim dzieciom, za co otrzymała tytuł Yad Vashem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata. W latach 1951–1952 pomagała przy budowie kościoła w Izabelinie, za co została aresztowana przez komunistyczne władze. Po 1965 publikowała pisma zmarłego ks. Aleksandra Fedorowicza.

⁶⁶³ Józefa Lucyna Łakomiec CSDP (1917–1997), matka generalna Zgromadzenia Sióstr Pasterek od Opatrzności Bożej 1958–1974. Do zgromadzenia wstąpiła w 1933. W czasie wojny przeszła przez obozy okupacji niemieckiej dla zakonnic w Puszczykowie, a następnie w Bojanowie 1940–1945. W zgromadzeniu była wieloletnią przełożoną w domach lokalnych, pełniła funkcje radnej generalnej i wikarii generalnej.

⁶⁶⁴ Idzi Tic OFM (1914–1994), wizytator generalny Prowincji Niepokalanego Poczęcia NMP, gwardian w Wejherowie 1959–1962. Do zgromadzenia wstąpił 1932. Profesja wieczysta 1936. W czasie II wojny światowej więzień obozów koncentracyjnych w Buchenwaldzie i Dachau. Wikariusz parafialny w Rybniku 1947–1948, wikary klasztoru w Wejherowie 1948–1950, wikary klasztoru w Poznaniu 1950–1953. Pracownik Kurii Generalnej w Rzymie 1972–1979.

⁶⁶⁵ Stefan Chojnacki MIC (1915–1973), teolog, duszpasterz na różnych placówkach marianów w USA 1952–1965. Więzień łagrów sowieckich. Świecenia 1944. Kapelan katecheta w Dowództwie Szkół Junackich na Bliskim Wschodzie 1944–1947. Od 1965 w Wielkiej Brytanii, gdzie pracował na różnych placówkach, m.in. przełożony domu w Lo-

Wycieczka Polaków z **Filadelfii** z sześciu księżmi.

D[okto]r **Przemysław Hirowski**⁶⁶⁶ z Wrocławia – w sprawie pomocy USA dla polskiego szpitalnictwa. Dziś nieaktualna.

Witrażyści – prof. J. Sławiński⁶⁶⁷ i Michał Baranowski⁶⁶⁸ – przedstawiają kartony witraży do różnych kościołów. Proszą o poparcie w archikatedrze.

Ks[iądz] **Bojasiński**⁶⁶⁹ – plan studiów muzycznych w Aninie.

17.00 **Bielany** – Semin[arium] Metrop[olitalne]; nabożeństwo do Serca P[ana] Jezusa, przemówienie do alumnów, wspólna wieczerza i zwiedzanie ogrodu i kościoła. Obecni: ks. rektor **Miziolek**, ks. wicerektor **Szlenk**⁶⁷⁰, ks. prok. **Baszkiewicz**⁶⁷¹ i kierownictwo miejscowe.

2 czerwca 1960, czwartek

Warszawa – Walendów

Od rana alarmy z **Niepokalanowa**; zabierają ojcom ziemię. W UdsW wyraźnie mówią, że to odwet „za zjazd” dziewcząt. B[isku]p **Goliński** dotychczas nie otrzymał zabranych mu rzeczy. Odbyła się **konferencja kierowników Sanktuariów Maryjnych** (120) – z pełnym powodzeniem.

9.35 B[isku]p **Z[dzisław] Goliński** – informuje o najważniejszych sprawach z pobytu w Rzymie. Podziwia dobre odnoszenie się do biskupów polskich ze wszystkich stron. Ojciec Święty bierze górę swoją bezpośredniością i pogodą serca. Papież dopytywał się, czy otrzymałem raketę, najpiękniejszą jaką miał; podkreślił, że dał monstrancję prymasowi dla J[asnej] G[óry], też „najpiękniejszą, jaka była na Watykanie”. B[isku]p Goliński dobrze załatwił swoją „sprawę katowickiej katedry”; był pytany przez Mons. **Poggiego**. Przywiózł też instrukcję dla bp. **Kaczmarka**; prosiłem, by podał ją na Konferencji Episkopatu, na odrębnej sesji nas czterech. By wcześniej nic nie mówił. B[isku]p G[oliński]

wer Bulligham 1969–1971. Od 1971 ponownie w USA, gdzie pracował w duszpasterstwie w Detroit, a następnie w Waszyngtonie.

⁶⁶⁶ Przemysław Hirowski, doktor medycyny. Aktywny członek Oddziału Wrocławskiego Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny i Farmacji 1957–1962.

⁶⁶⁷ Profesor J. Sławiński, brak bliższych danych

⁶⁶⁸ Michał Baranowski, brak bliższych danych.

⁶⁶⁹ Tomasz Bojasiński (1926–1982), ksiądz, wikariusz w parafii archikatedralnej od 1957 i ponownie od 1964. Świecenia 1950. Wikariusz w parafii Nowy Dwór od 1950. Kapelan kaplicy Sióstr Rodziny Maryi w Aninie 1957–1964. Członek, a następnie przewodniczący Komisji ds. Śpiewu i Muzyki Kościelnej i wykładowca śpiewu w WMSD w Warszawie.

⁶⁷⁰ Eugeniusz Szlenk (1895–?), ksiądz, doktor filozofii, szambelan Jego Świątobliwości, egzaminator posynodalny, cenzor ksiąg religijnych. Wiceregens WMSD w Warszawie od 1957. Świecenia 1913. Rektor WMSD w Warszawie 1953–1956.

⁶⁷¹ Jerzy Baszkiewicz (1914–1984), ksiądz, prokurator WMSD w Warszawie, wikary w parafii św. Michała Archanioła i św. Floriana w Warszawie od 1950, rektor Kościoła Niepokalanego Poczęcia NMP na Bielanych. Świecenia 1940. Jako naczelný kapelan Zgrupowania AK „Kampinos” był zwierzchnikiem ks. Stefana Wyszyńskiego. Ściągany po wojnie przez NKWD, z polecenia przyszłego prymasa Polski wyjechał do Włocławka, gdzie przez rok pracował w parafii św. Jana. Po powrocie w 1946 do Warszawy pracował w kilku stołecznych parafiach i jako ekonom w seminarium metropolitalnym. Wikariusz, a następnie proboszcz parafii archikatedralnej w Warszawie 1964–1980.

potwierdza to, co w tej sprawie już mówił bp **Kowalski**. Z podróży do Fr[ancji] wyniósł wrażenie, że biskupi polscy poza Rzym nie powinni się wychylać.

10.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej] – sprawy personalne: przeniesienia ks[ięży] proboszczów, wikariuszów i ustalanie neoprezbiterów. Trwa do godz. 14.30.

15.30 Wyjazd do **Walendowa**⁶⁷². Miał być ściśle prywatny. Zastałem tu siostry na rekolekcjach oraz pięciu jezuitów i jakiegoś dyrektora. Wycofałem się.

3 czerwca 1960, piątek

Warszawa

Ks[iądz] **dyr. Dąbrowski** – sprawy zakonne.

O[jciec] **Br[onisław] Wilk**.

Ks[iądz] prał. **Piotrowski**.

Z[ofia] **Czacka** – wyjaśnienie dotyczące jej urlopu zdrowotnego w D[uszpasterstwie] D[obroczyнным] i podjęcia pracy.

Ks[iądz] A[ntoni] **Gościmski** – sprawa pracy w parafii św. Katarzyny.

Ks[iądz] J[erzy] **Pawski** – sprawy Duszp[asterstwa] Dobr[oczyнного].

S[iiostry] **Rodziny Maryi** z Brazylii – przyjechały na Kapitułę Generalną (J. **Wirbalkówna**⁶⁷³, S. **Ługowska**⁶⁷⁴, Kat. **Ucieczko**⁶⁷⁵, W. **Nalepa**⁶⁷⁶).

O[jciec] **Przybylski** – sprawy Instytutu Tom[istycznego] i Kongresu Maryjnego. Prosi o pomoc na książki z Wystawy Międz[ynarodowej] Książki w „Pekinie”.

14.00 Dzieci **Przedszkola s[ióstr] Franciszkanek Misjonarek** przyszły po błogosławieństwo. Otrzymały medaliki i cukierki. Było ich 70; wszystkie niemal, pytane, czy są grzeczne, odpowiadały: „nie zawsze”. Przyrzekały, że „będą pracowały nad sobą”. Miłe dzieci. Było kilkoro rodziców, dziwnie smutnych.

4 czerwca 1960, sobota

Warszawa – Poznań – Gorzów

Dochodzą wieści o wypadkach w Zielonej Górze. Ludność broniła Domu Katolickiego, który władze p[łaństwowe] chciały zabrać na Dom Kultury⁶⁷⁷. Bliższych wiadomości brak.

⁶⁷² W Walendowie (wsi w pow. pruszkowskim) siostry ze Zgromadzenia Matki Bożej Miłosierdzia posiadają od 1913 swoją placówkę zakonną. Przebywała w niej w 1932 bł. Faustyna Kowalska, prowadząc rekolekcje przed trzecią probacją.

⁶⁷³ J. Wirbalkówna, brak bliższych danych.

⁶⁷⁴ S. Ługowska, brak bliższych danych.

⁶⁷⁵ Kat. Ucieczko, brak bliższych danych.

⁶⁷⁶ W. Nalepa, brak bliższych danych.

⁶⁷⁷ Chodzi o tzw. wydarzenia zielonogórskie. 30 V 1960 na ulice Zielonej Góry w proteście przeciwko likwidacji Domu Katolickiego wyszło 5 tys. zielonogórzan. Manifestacja została spacyfikowana przez ZOMO. W wytoczonym później jej uczestnikom procesie skazano 196 osób. Wyroki były wysokie i sięgały 5 lat pozbawienia wolności. Bezpieka inwigilowała aktywnych członków manifestacji jeszcze wiele lat po zakończeniu protestu. Podobnie było w przypadku ks. Kazimierza Michalskiego – inicjatora obrony Domu Katolickiego i miejscowego proboszcza.

Wigilia Zesłania Ducha Świętego *Spiritus Veritatis, qui a Patre procedit*⁶⁷⁸ – uczy wszelkiej prawdy, jest daleki od ducha kłamstwa.

10.00 Pracuje sesja K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej] – kończymy przegląd projektowanych translokacji. Pozostają neoprezbiterzy. Omawiamy protokoły komisji rewizyjnych w Seminarium Duch[ownym] na Krak[owskim] Przedm[ieściu] i na Białanach oraz Wydziału Przygotowawczego i Czubina. Wszędzie ciążą wielkie podatki. Czubin jest „przejęty” i dewastowany. Siostry niepotrzebnie oddały kuchnię z całym sprzętem, gotują na maszynkach. Postanawiamy wrócić do tych spraw, a „Czubin” oddać do prokuratora.

14.00 Wyjazd do Gorzowa.

17.50 Jesteśmy w Poznaniu; abp Baraniak przyjmuje nas posiłkiem. Obecny bp **Jedwabski** w doskonałej formie i bp **Etter**. Po wieczery arcybiskup wyprowadza nas na trakt Szczeciński.

20.30 W Gorzowie. Zajeżdżamy cicho. Jest już bp **Kominek**, który opowiada z entuzjazmem o swej podróży do Rzymu, Francji i Szwajcarii. W czasie wieczery mamy miły temat. B[iskup] **Pluta** jest zgaszony wypadkami w **Zielonej Górze**. Władze domagają się, by ks. **Michalski**⁶⁷⁹ opuścił miasto. B[iskup] Kominek mówi o swych rozmowach z Ojcem Świętym, który kazał mu powiedzieć, że w swej sypialni ma fotografię z prymasem w gondoli na kanałach weneckich. Mówi też o swych rozmowach z **La Pirą**⁶⁸⁰, którego odwiedził w klasztorze florenckim; potwierdza on, że relacja z podróży do Moskwy jest prawdziwa. Natomiast **Laudi** nie wykazał krytycyzmu w ocenie sytuacji w M[oskwie]; zresztą jeździł samolotami.

5 czerwca 1960, niedziela

Gorzów – Gniezno

Uroczystość Zesłania Ducha Świętego. W takim dniu przypadła konsekracja bp. Ignacego Jeża. Jest to 15-ty biskup, którego mam konsekrować.

8.00 W kaplicy bp J[eż] złożył przysięgę.

8.30 Długa rozmowa z bp. **Kominkiem** o jego podróży *ad limina*.

10.00 W katedrze **gorzowskiej** konsekracja. Jest niemożliwie duszno i gorąco, już od progu. Są tu przedstawiciele Katowic i Tarnowa. B[iskup] **Pluta** wita gości. Ceremonię prowadzi ks. **Kucza**⁶⁸¹, misjonarz. Przebieg spokojny. Wielkie skupienie ludu i kapłanów.

⁶⁷⁸ Łac. Duch Prawdy, który od Ojca pochodzi (J 15,26).

⁶⁷⁹ Kazimierz Michalski (1898–1975), ksiądz, proboszcz parafii św. Jadwigi w Zielonej Górze 1945–1960 (z przerwą w latach 1953–1956, kiedy to na skutek nacisku władz wojewódzkich musiał opuścić Zieloną Górę). Świecenia 1922. W 1939 nominowany dyrektorem Akcji Katolickiej w Poznaniu. W czasie wojny więzień obozu w Dachau. W grudniu 1960 na skutek presji komunistów złożył rezygnację z funkcji proboszcza i przeszedł na emeryturę.

⁶⁸⁰ Giorgio La Pira (1904–1977), włoski prawnik i polityk. Od 1961 burmistrz Florencji. Sługa Boży (proces beatyfikacyjny rozpoczął się w 1986).

⁶⁸¹ Ksiądz Kucza, brak bliższych danych.

Po zakończeniu uroczystości wygłaszam kilka słów z ambony. Wszystko trwa długo, chociaż chór śpiewa zwięźle i jędrnie.

Na obiedzie jest chyba osiem przemówień; moje przedostatnie. Nieco zdjęć fotograficznych.

16.15 W kurii narada nad listem do wojewody w sprawie zejść w Zielonej Górze. B[isku]p **Pluta** jest smutny, gdyż jeden z MO zmarł. Według relacji chciał on zdjąć krzyż ze ściany Domu Kat[olickiego]. Ktoś odciągnął drabinę, wskutek czego milicjant upuścił krzyż, upadł i złamał sobie kręgosłup. Radzimy list wysłać.

17.00 Wyjazd do Gn[ieźna]. Pod Poznaniem burza gradowa.

20.30 W **Gnieźnie**. Jest bp J[an] **Czerniak**, bp **Bernacki**, ks. **Zaręba** i ks. Michalski.

20.45 Krótka rozmowa z bp. J[anem] Cz[ernakiem], który jutro wyjeżdża na wizytację.

6 czerwca 1960, poniedziałek

Gnieźno – Warszawa

9.00 B[isku]p L[ucjan] **Bernacki**. Wnosi swoje zastrzeżenia co do wymagań o prowadzeniu sesji kurialnych. Pisałem, by na sesjach wszyscy uczestnicy mieli całkowitą swobodę wypowiedzenia się. Były zdania, że b[isku]p, jako przewodniczący, zbyt ucina dyskusję. B[isku]p B[ernacki] nie dostrzega tego.

Ks[iądz] rektor **Pacyna** – w sprawie święceń sobotnich.

10.00 Wyjazd z ks. prał. **Borowcem** do W[arsza]wy. Zbaczamy w Golinie na Kazimierz B[isku]pi, Bieniszew, by pokazać prałatowi kopalnię odkrywkową węgla brunatnego; później, w **Kozłowie B[isku]pim** – na prawo, by zobaczyć tereny za Bzurą, gdzie ma się tworzyć parafię.

16.00 W domu.

17.30 W kościele s[ióstr] wizytek odprowadzam nieszpory na 350-lecie założenia Zakonu. Ks[iądz] prał. **Zieja** głosi słowo Boże. Ludzi jest b[ardzo] wiele.

7 czerwca 1960, wtorek

Warszawa

9.30 O[jciec] **Teofil**⁶⁸² z Oporowa. „Wyznaniowiec” łódzki domaga się ustąpienia pod sankcją, że żadne sprawy archidiecezji warszawskiej w województwie łódzkim nie będą załatwiane. Radzę ojcu T[eoofilowi], by osobiście udał się do Wydziału Wyznaniowego w Ł[odzi] i zwrócił uwagę na niebezpieczeństwo groźenia.

Ks[iądz] **Borowski** – program pracy wśród „chuliganów”, w kontakcie z p. **Czapow**⁶⁸³, który napisał książkę o tej sprawie. Porusza sprawę ks. **Tabora**⁶⁸⁴, exfilipina, który chce pojednać się z Kościołem. Niech omawia sprawę z ks. **Zieją**.

⁶⁸² Chodzi o o. Teofila Adama Krauzego OSPPE.

⁶⁸³ Czapow, brak bliższych danych.

⁶⁸⁴ Stefan Tabor CO, brak bliższych danych.

Siostra N. z **Wilna**⁶⁸⁵ – opowiada o sytuacji Kościoła w mieście i w okolicy.

Duszpasterze akademicki całej Polski – po swej naradzie przedwakacyjnej. Długa rozmowa o pracy duszp[asterskiej] i o charakterze relig[ijnym] społ[eczeństwa] współczesnej młodzieży.

18.00 Księża b[iskupi] sufragani, ks. ceremoniarz **Zalewski**, ks. **Kitliński**, ks. **Janowski** – omawiamy obrzędy konsekracji czwartkowej archikatedry św. Jana.

8 czerwca 1960 r. – środa

Warszawa

11.00 **Ludwik Hieronim Morstin**⁶⁸⁶ z żoną – po otrzymaniu mieszkania w W[arszawie], na Kanonii, z wizytą.

12.00 Nowy Zarząd TP KUL z prof. **Makarczykiem** na czele – prosi o błogosławieństwo.

12.30 Dyr[ektor] **Kotlarczyk** z Teatru Rapsodycznego, Kraków – po 2 latach starań nie może uzyskać paszportu na wyjazd do Rzymu. Teatr jest w sytuacji b[ardzo] ciężkiej. Liczy na pomoc i otrzymuje ją.

Ks[iądz] wizytator **Kazik** TJ – przedstawia listę wybranego nowego zarządu gen[eralnego] w Rodzinie Maryi; oświadczam, że zarząd ten zatwierdzę i błogosławię.

Ks[iądz] Bohdan **Bejze**⁶⁸⁷, prof[esor] sem[inarium] w Łodzi.

Przygotowałem list do kard. **Bej**⁶⁸⁸, jako odpowiedź na jego list, w którym usiłował wyjaśnić swoje kazanie przy grobowcu Piusa XII.

21.00 W kościele o[jców] jezuitów dokonaliśmy złożenia św. relikwii do ołtarzy archikatedry, które jutro będą konsekrowane. Po poświęceniu małych puszek ołowianych złożyłem relikwie św. **Jana** Chrz[ciciela] i św. **Stanisława** B[iskupa] Męczennika – dla ołtarza głównego; bp W[acław] **Majewski** złożył relikwie św. **Wojciecha** B[iskupa] M[ęczennika] i św. **Andrzeja** Boboli M[ęczennika] – dla ołtarza Ubiczowania P[ana] Jezusa; bp J[erzy] **Modzelewski** – dla ołtarza Maryi Królowej Polski – relikwie św. **Joza-fata** B[iskupa] M[ęczennika] i s[iostry] **Agnieszki** D[ziewicy] M[ęczennicy]. Po złożeniu puszek z relikwiami do urny, stojącej na ołtarzu, wyjaśniłem wiernym znaczenie wstępnej uroczystości i zaprosiłem na jutrzejszą konsekrację.

⁶⁸⁵ Osoba niezidentyfikowana.

⁶⁸⁶ Ludwik Hieronim Morstin (1886–1966), major Wojska Polskiego, redaktor, poeta i dyplomata. Współredaktor miesięcznika „Museion” 1911–1913, członek Rady Regencyjnej, później służył jako attaché wojskowy w Paryżu i Rzymie. Redaktor miesięcznika „Pamiętnik Warszawski” 1930–1931.

⁶⁸⁷ Bohdan Bejze (1929–2005), ksiądz, wykładowca w WSD w Łodzi od 1958. Święcenia 1953. Tytuł doktora uzyskał w 1959, habilitację w 1972, profesorem nadzwyczajnym został w 1987, profesorem zwyczajnym w 1993. Członek m.in. Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Biskup pomocniczy łódzki 1963–2005.

⁶⁸⁸ Augustin Bea (1881–1968), kardynał, od 1930 rektor Papieskiego Instytutu Biblijnego, przewodniczący Sekretariatu ds. Jedności Chrześcijan 1960–1968. Święcenia 1912. Prowincjał jezuitów w Niemczech. Profesor PIB 1924–1949. Kardynał diakon San Saba od 1959. Arcybiskup tytularny Germania in Numidia od 1962. Uczestnik Soboru Watykańskiego II.

Rozpoczęto *Matutinum* c[um] *Laudibus*⁶⁸⁹.

Przygotowałem projekt protokołu z konsekracji archikatedry.

9 czerwca 1960, czwartek

Warszawa

10.00 Konferencja ks[ięży] **dziekanów** Archidiecezji Warszawskiej. Na wstępie odczytano list kard. **Tardiniego** do prymasa P[olski] – na dzień konsekracji archikatedry. Zaprosiłem wszystkich na tę uroczystość.

B[isku]p Z[ygmunt] **Choromański** – poinformował o sytuacji aktualnej Kościoła św. w Polsce.

Ks[iądz] **pral. Piotrowski** – mówi o organizacji nauczania religii w szkołach i przy kościołach. Długa dyskusja – moje uwagi. Należy uniknąć dwóch sugestii: 1) że i tak już religii nie będzie po wakacjach w szkołach; 2) że lepiej jest zorganizować katechizację przykościelną. Odpowiedź: 1) zawsze trzeba upominać się o prawo do religijnego wychowania dzieci w szkołach; 2) chociaż katechizacja przykościelna ma swoje plusy, to jednak może też być zagrożona przez tendencyjne zarządzenia administracyjne.

B[isku]p **Modzelewski** – omawia sprawy związane z IV Rokiem W[ielkiej] N[owenny] i z duszpasterstwem wakacyjnym.

B[isku]p W[acław] **Majewski** – podaje komunikaty z wydz[iału] finansowego; informuje o nowej ustawie karnej na płatników podatków. Według tej ustawy skarać można nawet „noworodków”.

Wreszcie ks[iądz] kanclerz – informuje o zarządzeniach administracyjnych w związku z procesjami Bożego Ciała. Trzeba mieć kwity na drzewka dla ołtarzy; nie wolno używać sztandarów stowarzyszeń kościelnych niezarejestrowanych.

13.00 Przyjechali biskupi sufragani z Gniezna na konsekrację.

16.00 Konsekracja archikatedry św. Jana przy dobrej pogodzie. Biorą udział księża biskupi sufragani: **Bernacki** i **Czerniak**. Przybył też abp **Baraniak**. Ulica Świętojańska jest izolowana od ruchu ulicznego przez kilku policjantów w białych „rubaszkach”, którzy mi przypominają rok 1913. Przed katedrą asysta w komplecie. Ceremonię prowadzi ks. **Jerzy Zalewski**, początkujący ceremoniarz prymasowski; czyni to świetnie, z wielkim spokojem i opanowaniem. Instrukcje dla wiernych daje ks. **Bronisław Dembowski**⁶⁹⁰. Obie kapituły i ks[ięża] dziekani w komplecie; dużo duchowieństwa, zakonnic i wiernych. Początkowe obrzędy przebiegają spokojnie, zbliża się burza, jest coraz ciemniej. Zdołałem obejść katedrę trzykrotnie „na sucho”. W czasie litanii wewnątrz katedry rozwi-

⁶⁸⁹ *Lac.* jutrznię.

⁶⁹⁰ Bronisław Dembowski (ur. 1927), ksiądz, doktor filozofii, rektor kościoła św. Marcina w Warszawie przy ul. Piwnej 1956–1992. Asystent kościelny warszawskiego KIK 1957–1992. Świeceni 1953. Wykładowca na ATK, w WSD i na PWT. Od 1990 profesor zwyczajny. Współorganizator ogólnopolskiego duszpasterstwa niewidomych. Od 1984 krajowy duszpasterz Ruchu Odnowy w Duchu Świętym. Uczestnik obrad Okrągłego Stołu. Biskup diecezjalny wrocławski 1992–2003. Od 2003 biskup senior.

nęła się wielka burza nad Warszawą. Odmawiałem modlitwy nad wodą gregoriańską, gdy P[an] Bóg na swój sposób omywał Warszawę. Gdyśmy przenosili relikwie święte z k[ościo]ła oo. Jezuitów do katedry, już było słońce, a chodniki i jezdnia były wymyte. Ludzi wpuszczono do katedry tuż po „zapisaniu posadzki”. Byli przemoknięci, zwłaszcza kobiety w swoich lekkich ubiorach. Im zawsze dostaje się najwięcej. Ale lud trwał spokojnie, ujęty pięknem obrzędów kościelnych. Władze państwowe, choć zaproszone na uroczystość, odmówiły swego udziału. Natomiast przybył prof. **Zachwatowicz** i całe grono profesorów, architektów, artystów, pracowników, słowem „społeczeństwo”, które ma coś wspólnego z miastem. Uroczystości konsekuracyjne trwały do godz. 20.15. B[isku]p **Choromański** wyszedł z celebrą pontyfikalną o godz. 20.30. Wygłosiłem krótkie przemówienie, dziękując Bogu za wszystkie łaski, a ludziom – za pomoc.

21.30 W seminarium krótki posiłek dla naszych gości.

Wielki Dzień radości oddaję *SOLI DEO!*

10 czerwca 1960, piątek

Warszawa – Gniezno

9.30 Arc[y]b[isku]p **Baraniak** wraca do Poznania.

10.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej] – sprawy personalne. Przyszła „wieść”, że odmówiono nam megafonów na Boże Ciało. Pan **Kochański** wyraził się do ks[iędza] kanclerza, że dwa lata temu udzielono zezwolenia i „źle na tym wyszli”. Ale rok temu gorzej na tym wyszli, gdyż zbyt rażący był brak głośników i dla społeczeństwa, i dla opinii zagranicznej. Ustaliliśmy placówki pracy dla neoprezbiterów. Jest kilka spraw personalnych, które uparczywie wracają na sesję i załatwić się nie dadzą na skutek sprzeciwu „władz wyznaniowych”.

Sesja trwa do godz. 13.00.

15.00 Mecenaz **Kołakowski**⁶⁹¹, poseł na Sejm – ze sprawami Jasnej Góry. Wezwano do zapłacenia podatku dochodowego od Instytutu Prymasowskiego. Ojcowie gotowi są płacić, oglądają się na mnie. Mec[enas] Kołakowski jest przeciwny, uważając, że taka gotowość zaostreży apetyty fiskalistów. Jestem tego samego zdania z innego motywu. Sprawa została źle skierowana; jeśli kto ma płacić podatek, to ja, bo I[nstytut] P[rymasowski] jest mój. I dlatego wystosowałem pismo do min[istra] finansów, zwracając na to uwagę. Mec[enas] K[ołakowski] jest zdania, że władze państwowe „unikają” prymasa i dlatego dotyczą jego współpracowników.

16.00 Wyjazd do Gniezna. Postój w lesie. Spotykamy dzieci wracające z katechizacji.

20.15 W Gn[ieźnie]. Biskupi wrócili na godz. 18.00. Sprawy kurialne.

⁶⁹¹ Miron Kołakowski (1911–1993), adwokat i działacz katolicki, poseł na Sejm PRL 1957–1961 w kole poselskim Znak.

11 czerwca 1960, sobota**Gniezno – Bydgoszcz**

9.00 Świecenia 34 diakonów w bazylice. B[isku]p Czerniak będzie święcił trzech – we Wrześni, w niedzielę. Piękne koło tworzyli diakoni w presbiterium; bardzo wielu kapłanów i rodzin przybyło zewsząd. Uroczystość, dzięki liczbie, miała wyjątkowo potężny charakter. Uczestniczyli obydwaj b[isku]pi sufragani i kapituła, oraz wszyscy profesorowie. Na zakończenie wygłosiłem przemówienie do rodziców.

12.30 Obiad dla neoprezbiterów w Sem[inarium] Arcybiskupim.

15.00 Wyjazd do Bydgoszczy.

16.30 Wizytacja parafii na **Jachcicach**. Jest to parafia „październikowa”⁶⁹²; niewielki kościółek na silnie rozbudowującej się dzielnicy i plebania – to dzieło ks. Maciochy⁶⁹³, wikariusza bydgoskiego, który pokonał wszystkie trudności, jakie mu stawiał „wyznanowiec”. Ale lud stanął przy nim ławą. Wszystko tu robią sami. Na co się nie spojrzy – to dzieło rąk rzemieślników i pracowników miejscowych. Ludu moc, do bierzmowania przeszło 500 dzieci i młodzieży. Po bierzmowaniu krótkie przemówienie do dziatwy.

Jeszcze „pod ścianą plebanii” krótka inscenizacja dzieci i chóru. Jeszcze jedna mowa. Uroczystość kończy się o godz. 20.15.

12 czerwca 1960, Niedziela Świętej Trójcy**Bydgoszcz – Jachcice**

Trwa wizytacja kan[oniczna] parafii J[achcice].

7.00 Msza św. dla rodziców, wspólna komunia św. Po Mszy św. kazanie o obowiązkach życia rodzinnego.

9.00 Podczas Mszy św. dla dzieci i młodzieży (ks. kan. Zaręba) – widzimy wielką pracę nad dziatwą. Wszystka młodzież odmawia ministranturę po łacinie. Nadto odmawiają większą część *Credo*⁶⁹⁴ i *Pater N[oster]*⁶⁹⁵; śpiewają niektóre części – po polsku. Wiele pieśni polskich. Wszystkie niemal przystępują do Stołu Pańskiego. Wprawdzie jest nieco błędów w wymowie, ale pracę znać – i to wielką. Zresztą znać ją w najdrobniejszych szczegółach.

Po śniadaniu oglądam kościół i zakrystię. Jest wystarczająco zaopatrzona; wszystkie ornaty i szaty liturgiczne są pracą miejscowych kobiet, jak zresztą – sprzęt kościelny. Ks[iaźdz] M[aciocha] umiał zachęcić swych parafian do myślenia o najdrobniejszym szczególe.

⁶⁹² Prymas ma na myśli, że pozwolenie na jej budowę wydano w okresie „odwilży” w relacjach wzajemnych, która rozpoczęła się w październiku 1956 (a definitywnie zakończyła w 1958 najazdem na Instytut Prymasowski).

⁶⁹³ Wacław Maciocha (1920–1993), ksiądz, pierwszy proboszcz i budowniczy kaplicy w nowo erygowanej parafii Niepokalanego Poczęcia NMP w Jachcicach (osiedle w Bydgoszczy) 1958–1972. Świecenia 1950. W 1974 wyjechał na misję do Zambii.

⁶⁹⁴ *Łac. Wierzę* [w Boga].

⁶⁹⁵ *Łac. Ojczy nasz*.

11.30 Oglądam księgowość parafialną, b[ardzo] starannie prowadzoną, oraz dom plebański, zakrystię i kościół. Niewielki kościółek spełnia swoje zadanie, chociaż niedługo będzie ciasny. Odpowiada on potrzebom duszpasterskim, gdyż kapłan jest blisko ludu, czego lud tak pragnie.

16.00 Zakończenie wizytacji, jak zwykle, z niemowlętami. Matki przyniosły swoje dzieci; bardzo często oboje małżonkowie są z gromadką swoją. Nieraz matka z czwórką lub piątką dzieci. Matki zazwyczaj chwalą swoje dzieci; niekiedy babunia skarci. Wszystkie matki przyjmują z wdzięcznością błogosławieństwo. Po zakończeniu błogosławieństwa, w kościele ks[iaǳz] proboszcz dziękuje za wizytację, a ja wygłaszam pożegnalne przemówienie.

17.00 Wyjazd na Bielawki.

19.30 U ks. **Konopczyńskiego**⁶⁹⁶ na wieczery. Kanonik b[ardzo] wynędzniały i słaby.

13 czerwca 1960, poniedziałek

Bydgoszcz – Gniezno

7.30 W kaplicy Matki Bożej kościoła św. Wincentego na Bielawkach. Msza św. Gromada ludzi – kilka słów.

9.00 **Konferencja rejonowa** dla duchowieństwa dekanatów bydgoskich, nakielskiego, łobżenickiego, szubińskiego. Temat: IV Rok W[ielkiej] Nowenny. Ks[iaǳz] **Ziarniak**⁶⁹⁷ z Mogilna mówił o środowisku wielkomiejskim, pracy wychowawczej rodziców kat[olickich] – ks. mgr **Warda**⁶⁹⁸ mówił na ten sam temat w środowisku wiejskim. Ks[iaǳz] **Zimny** – postawa kapłana w parafii wobec apostołstwa świeckich; ks. dr **Więckowski**⁶⁹⁹ – praca w konfesjonale dla małżeństw; ks. **Putz**⁷⁰⁰ – postawa księdza parafialnego a małżeństwo. Po dwóch pierwszych referatach mówiłem o konieczności tworzenia nowych parafii w Bydgoszczy; dzisiejsze wielkie parafie, w wielkim mieście (250 tys.) nie ogarniają ludności; jest coraz więcej anonimowych ludzi. Powstają osiedla, gdzie „giną dusze”; gdy będą żyły bez świątyni, staną się wylęgarnią obojętności i bezbożnictwa, będą

⁶⁹⁶ Jan Konopczyński (1883–1961), ksiądz, dziekan bydgoski od 1945, kanonik honorowy kapituły gnieźnieńskiej od 1946, proboszcz parafii NSPJ w Bydgoszczy 1946–1961. Świecenia 1911. Organizator i pierwszy proboszcz parafii MB Nieustającej Pomocy w Bydgoszczy 1920–1946. Przez 3 miesiące więziony przez UB 1950–1951.

⁶⁹⁷ Dobromir Ziarniak (1906–1985), ksiądz, proboszcz parafii św. Stanisława w Nakle n. Notecią i dziekan nakielski 1948–1968. Świecenia 1931. Proboszcz parafii św. Wojciecha w Brześciu n. Gopłem, budowniczy kościoła, plebanii i domu katolickiego oraz organizator muzeum regionalnego 1936–1948. W czasie II wojny światowej więziony w Dachau. Proboszcz parafii św. Mikołaja w Inowrocławiu 1968–1981 (ulica w Inowrocławiu nosi jego imię).

⁶⁹⁸ Kazimierz Warda (1918–2001), ksiądz, magister filozofii, proboszcz w Łagiewnikach i Pamarzanach 1958–1965. Świecenia 1946. Proboszcz parafii w Świątkowie i Junczewie 1955–1957. Proboszcz w Marzenie i Grzybowie 1957–1958. Proboszcz konkatedry w Bydgoszczy pw. św. Marcina i św. Mikołaja 1965–1982. Kanonik gremialny kapituły w Kruszwicy. W 1983 przeszedł na emeryturę.

⁶⁹⁹ Kazimierz Więckowski (1917–1978), ksiądz, doktor teologii, profesor seminarium duchownego w Gnieźnie, egzaminator i sędzia posynodalny od 1954, administrator parafii Pawłowo 1954–1970. Świecenia 1945. Sędzia synodalny od 1962. Kanonik gremialny kapituły kolegiaty św. Jerzego od 1963. Proboszcz parafii Łubów 1970–1978.

⁷⁰⁰ Walenty Putz (1913–1963), ksiądz, proboszcz parafii Srebrna Góra 1955–1963. Świecenia 1940. W czasie wojny więziony obozu w Stutthofie. Kapelan Jęgo Świątobliwości.

godziły w pracę najlepszych kapłanów. B[isku]p **Czerniak** zestawia praktyczne wnioski z referatów dla pracy duszpasterskiej. Padł dobry pomysł tworzenia **rad parafialnych** w szerszym znaczeniu, czyli grupy ludzi, z którymi duszpasterz dzieli się swoimi troskami i zamierzeniami. Niech kapłani skupiają przy sobie ludzi poważniejszych, aby dzielić z nimi odpowiedzialność za życie religijne w parafii.

Po obiedzie – **konferencja księży proboszczów Bydgoszczy** – na temat Kongresu Maryjnego w mieście i tworzenia nowych parafii w mieście. Zobowiązujemy księży proboszczów do szukania placów na Osiedlu Leśnym, w Bartodziejach W[arszawskich] i in.

15.00 U ks. radcy **Hanelta**⁷⁰¹ – oglądam farę i prace dokonane przez ks[iędz]a proboszcza.

16.30 Do Gniezna – z bp. J[anem] **Czerniakiem** i ks. **Zarębą**.

18.00 W Gnieźnie.

19.30 W **bazylice** zebrała się **młodzież szkół**, która ukończyła 7-me klasy. Ks[iędz] **Raiter** odprawia Mszę św., wygłaszam przemówienie. Młodzież odprowadza nas do domu. Przyłącza się wycieczka z Łodzi, która zatrzymała się na nabożeństwie i śpiewa *Sto lat* prymasowi. Dzieci krzyczą: „Niech żyje Łódź!”.

14 czerwca 1960, wtorek

Gniezno – Warszawa

8.30 Ks[iędz] kan. **Raiter** – sprawy katedralne.

8.45 Ks[iędz] proboszcz⁷⁰² z **Kwieciszewa** – prosi o poświęcenie kościoła. Ustala się termin na wrzesień.

Ks[iędz] **Dyakowski**⁷⁰³ z Powidza, kapłan diec[ezji] łuckiej – prosi o zwolnienie z diecezji; chce iść do Olsztyna, gdzie ma kolegów. Miałem zamiar go inkardynować. Jednak nacisk władz bez[pieczęstwa] staje się psychicznie dlań niemożliwy. Mając to na uwadze, wyrażam zgodę. Niech wniesie petycję.

D[okto]r **Chwiałkowski**⁷⁰⁴, zaproszony na wykładowcę medycyny pastoralnej w Seminarium Arcyb[isku]pim – prosi o błogosławieństwo.

B[isku]p J[an] **Czerniak**.

10.00 **Konferencja księży dziekanów** – w Seminarium Arc[y]b[isku]pim. B[isku]p **Czerniak** referuje sprawy **duszpasterskie**. Wyjaśniam główne założenia pracy W[ielkiej] Nowenny i Sobót Królowej Polski. Ks[iędz] **Raiter** omawia sprawy katechizacji na

⁷⁰¹ Franciszek Hanelt (1894–1971), ksiądz, proboszcz parafii farnej św. Marcina i św. Mikołaja w Bydgoszczy 1946–1966. Świecenia 1922. Duszpasterz głuchoniemych. W czasie wojny zaangażowany w działalność konspiracyjną w Bydgoszczy.

⁷⁰² Lech Ciesielski (1920–1997), ksiądz, proboszcz parafii św. Marii Magdaleny w Kwieciszewie 1968–1995. Świecenia 1949. Proboszcz parafii św. Macieja Apostoła w Orlu 1952–1957.

⁷⁰³ Henryk (Arkady) Dyakowski (1904–1972), ksiądz, proboszcz parafii św. Mikołaja w Powidzu 1946–1961. Świecenia 1929 (w obrządku bizantyjsko-słowiańskim). Proboszcz parafii Żabcze 1930–1932. W 1936 przeszedł do obrządku rzymskokatolickiego. Proboszcz parafii Niewirków 1937–1943. Proboszcz i dziekan w Morągu 1961–1972.

⁷⁰⁴ Doktor Chwiałkowski, brak bliższych danych.

terenie diecezji. Daję wyjaśnienia co do instrukcji tajnej o „wyprowadzeniu religii ze szkół” przez rady pedagogicz[ne] – ks. rektor **Pacyna** informuje o pracach w Seminarium Arc[y]b[isku]pim. B[isku]p **Bernacki** referował starania o zorganizowanie Domu Księży Emerytów w Wągrowcu. Stojące mury można by przebudować na 30 pomieszczeń, po dwa dla każdego pensjonariusza. Koszta urządzenia można by zredukować do 3 milionów. Jest alternatywa: Wągrowiec albo Bydgoszcz (Dom ks[ięży] duchaczy). Ks[iądz] bp B[ernacki] zbierze informacje na najbliższą konferencję księży dziekanów. Wygłaszam dłuższe przemówienie o postawie duchowieństwa w obecnej sytuacji.

Po obiedzie – konferencja z ks. rektorem **Pacyną** o sytuacji w Sem[inarium] Arcyb[iskupim].

16.00 Wyjazd do Warszawy. Pod Słupcą widzimy wielką katastrofę auta szwajcarskiego, które wymijając wóz ciężarowy, rozbiło się o drzewo. Rannych już nie zastaliśmy, gdyż pogotowie wiozło ich do Słupcy.

20.15 W domu.

15 czerwca 1960, środa

Warszawa

9.15 Ks[iądz] Cz[esław] **Miętek**, ojciec duch[owny] – po 2 latach starań o paszport do USA, gdy już o wszystkim zapomniał, naraz paszport otrzymał. Otrzymuje zezwolenie na wyjazd i polecenie do Kurii Chicagowskiej.

Maria **Graczyk**⁷⁰⁵ – była siostra Rodziny Maryi, która siedziała ze mną w Stoczku i w Prudniku Śl[ąskim]. Po wyjściu z więzienia opuściła zakon. Dłuższy czas nie wiedziałem nic o jej losach. Ostatnio prosiła o przyjęcie. Miałem nadzieję, że będzie chciała wrócić do zakonu. Pracuje w fabryce i na razie o tym nie myśli. Wyraża się bardzo dodatnio o kucharce, która nam gotowała posiłki przez 2 lata. Nie była nigdy zapytywana przez Ube o to, co ją spowodowało do opuszczenia zakonu.

Jerzy **Braun**⁷⁰⁶ – w sprawach Soboru Powszechnego i zjednoczenia Kościołów. Ponieważ tym się bardzo zajmuje, radziłem, by raczej interesował się problemami kultury, które stoją między Wschodem i Zachodem na przeszkodzie w zjednoczeniu Kościołów.

⁷⁰⁵ Leonia Maria Graczyk CSFFM (ur. 1921), franciszkanka Rodziny Maryi od 1938. Wychowawczyni w domach dziecka. W 1951 aresztowana i skazana na 7 lat więzienia, w 1953, w więzieniu w Grudziądzu, zwerbowana do współpracy przez UB jako informator „Ptaszyńska” vel „Ptaszyna”, „Ostrowska”. Więziona z prymasem Wyszyńskim w Stoczku Klasztornym i Prudniku, składała pisemne i ustne raporty. Po przeniesieniu kardynała do Komańczy wróciła do więzienia; odbywała karę w Olsztynie. Wyszła na wolność w 1956. W 1957 opuściła zakon. W 1991 złożyła zeznania w procesie beatyfikacyjnym kard. Wyszyńskiego, które świadczyły o świętości jego życia.

⁷⁰⁶ Jerzy Braun, ps. Bronisław Rogowski (1901–1975), pisarz, poeta, działacz polityczny, publicysta, harcerz. Od marca 1945 przewodniczący Rady Jedności Narodowej; od czerwca 1945 ostatni Delegat Rządu na Kraj; autor *Testamentu Polski walczącej*. W 1948 ukończył filozofię na KUL. 1948–1956 więziony, torturowany i skazany za działalność niepodległościową. Od 1964 przebywał w Rzymie. Zarejestrowany jako kontakt operacyjny wywiadu PRL ps. „Opium”. Autor popularnej pieśni harcerskiej *Plonie ognisko i szumią knieje*.

13.30 Poseł **Miron Kołakowski** – w sprawie podatków nałożonych na J[asną] G[órę]. Chwilowo przedłużono termin wpłacania raty do 15 VI [1960]. Poseł jest zdania, że można dać najwyżej drobną sumę, gdyż wymiar jest niesprawiedliwy.

Dotąd nie otrzymałem odpowiedzi min. **Sztachelskiego** na telefon o pozwolenie na głośniki.

D[okto]r Ozimowski – po konsultacji radzi jechać na wakacje w dwa miejsca, dla zmiany klimatu.

18.00 Poświęcenie kościoła M[atki] Bożej Różańcowej na Nowym Bródnie. Po „październiku” przystąpił ks. Tadeusz **Zimiński** do budowy; on się modlił, a wikary, ks. **Gawlik**⁷⁰⁷, budował. Cały czas padał deszcz. Gdy obchodziłem mury zewnętrzne kościoła – lało. Ale wszyscy byli b[ardzo] zadowoleni. W przemówieniu swym podkreśliłem doniosłość współpracy czynnej parafian w budowie. Uroczystość „na mokro” trwała 2 godziny.

16 czerwca 1960, Boże Ciało

Warszawa

7.30 Msza św. w domu. Przemówienie do domowników.

10.00 Celebrę pontyfikalną w archikatedrze sprawuje bp J[erzy] **Modzelewski**. Ja prowadzę procesję. W br. panuje duże usprawnienie ruchów procesji. Bez korka wyszliśmy ze świątyni. Pogoda zmienna. Przy ołtarzu M[atki] Bożej Passawskiej padał deszcz, jak w ub. roku. Drugi, malutki był przy św. Annie. Ponieważ p. **Sztachelski** nie odpowiedział na moją depeszę, głośników nie było. Postanowiłem jednak przemówić. Było trudno, gdyż wiatr był przeciwny. Mówiłem 10 minut. Ludu pełno w ul. Miodowej, aż do Pałacu Biskupów Krakowskich, cały plac Zamkowy i Krak[owskie] Przed[mieście], jak daleko sięgnąć ucha. Miałem skłonność zaakcentować naruszenie praw obywatelskich przez G[łówny] UdsW, ale dałem „święty spokój”. Wracając do katedry po błogosławieństwie pod Kolumną Zygmunta, dostaliśmy porządny deszcz; wszyscy przemokli, zanim doszliśmy do katedry. Na *Salvum fac*⁷⁰⁸ już słońce świeciło. Uroczystość trwała 3 godziny, a więc krótko.

16.00 Cech **Skórników** Warszawskich z rodzinami, w liczbie stu osób – przyszedł po błogosławieństwo. Otrzymali obrazki i medaliki oraz przemówienie. Przewodniczył spotkaniu M. Świątkowski⁷⁰⁹.

17.00 **Stanisław Stomma** – na dłuższej rozmowie o taktyce grupy Znak w kraju i za granicą.

⁷⁰⁷ Romuald Gawlik (1914–1992), ksiądz, wikariusz parafii MB Różańcowej w Warszawie na Bródnie 1950–1960. Świecenia 1939. Proboszcz parafii MB Różańcowej w Warszawie na Bródnie 1961–1981. Budowniczy i proboszcz kościoła św. Marii Magdaleny w Warszawie w latach 1972–1983.

⁷⁰⁸ *Eac.* dosłownie: uczyni zbawionym. W pieśni *Te Deum* fraza ta brzmi: Zachowaj.

⁷⁰⁹ M. Świątkowski, brak bliższych danych.

17 czerwca 1960, piątek

Warszawa

8.30 Bohdan **Skąpski** – obrazki Matki Bożej Częstochowskiej, jako fotografia.

9.00 Prof[esor] St[anisław] **Marzyński** – sprawa przesunięcia kościoła na Lesznie. Są konkretne plany cofnięcia kościoła o 10 m wstecz. Trzeba postawić warunki, by wybudować barak na czas tej roboty i przesuwać razem budynek klasztorny, jako zabytek, w którym był więziony **Lukasiński**⁷¹⁰. Ks[iądz] **Owczarek**⁷¹¹ jakoby wyraził zgodę, bez warunków. *Quo titulo?*⁷¹² Do sprawdzenia.

Sprawa **kraty** u s[ióstr] nazaretanek, którą kazałem usunąć ze względów społecznych. Profesor przemawia za kratą. Podtrzymuję decyzję.

Sprawa nabycia domu na Rakowieckiej dla nowej parafii, według zabiegów Izy **Plater**⁷¹³.

9.30 Sąd delegowany – ks. Przybyłka⁷¹⁴ – w sprawie Sługi Bożego A[ndrzeja] **Szeptycznego** – *iuramentum*⁷¹⁵.

10.00 B[iskup] **Modzelewski** – przekazuję sprawy prof. **Marzyńskiego**.

10.30 Ks[iądz] prof. **Jankowski** – sytuacja śpiewu kościelnego w archidiecezji stoi fatalnie. Po 10 latach wysiłków praca nie ruszyła. Trzeba całą energię włożyć w seminarium. Należy ułożyć mały program pracy w archidiecezji. Następnie przeszkolić księży stolicy. Później – organistów stolicy. Dalszy etap – szkolenie księży większych miast diecezji. Studium w **Aninie** dla księży trzeba prowadzić.

O[jciec] **Wyczawski** w sprawie *Małej encyklopedii katolickiej* w Krakowie. Konferencja Episkopatu wyraziła zgodę. Otrzyma odpowiedź pozytywną. Skończył się I rok *Tirocinium Pastorale*⁷¹⁶ dla zakonników, z wielkim trudem, wskutek małego zrozumienia sprawy przez przełożonych i studentów. Złoży sprawozdanie.

Ks[iądz] **Kalus** – kapłan diec[ezji] warsz[awskiej], urlopowany – prosi o redukcję *ad statum laicalem*⁷¹⁷. Nie widzi możliwości trwania w szeregach kapłańskich. Ostrzegam, że to nie zwalnia od celibatu. Można wniesć podanie.

⁷¹⁰ Walerian Łukasiński (1786–1868), polski działacz niepodległościowy, major Wojska Królestwa Polskiego, założyciel Wolnomularstwa Narodowego i Towarzystwa Patriotycznego, wielokrotnie więziony przez carat.

⁷¹¹ Stanisław Owczarek (1905–1981), ksiądz, jeden z liderów księży-patriotów. Proboszcz parafii na Lesznie 1954–1964. Od 1950 członek Zarządu Zrzeszenia Katolików „Caritas”. Sekretarz KDİSDK przy OKFN. Wieloletni członek TPPR. Świecenia 1930. Więzień obozu Dachau. Proboszcz parafii w Konarach k. Grójca 1948–1954. Po rozmowach z prymasem zwykle przekazywał notatkę do UdsW. Sekretarz prezydium GKK ZBoWiD 1952–1954. We wspomnieniach *Być zaangażowanym – być księdzem* (Warszawa 1982) usprawiedliwiał dokonane w życiu wybory.

⁷¹² Łac. Na jakiej podstawie?

⁷¹³ Izabela Maria Plater-Zyberk (1917–1988), działaczka społeczna w Warszawie.

⁷¹⁴ Marian Przybyłko (1905–1983), ksiądz, doktor prawa kanonicznego, notariusz sądu metropolitalnego w Warszawie od 1952. Świecenia 1929. Odnaczony przywilejem rakiety i mantoletu 1967.

⁷¹⁵ Łac. przysięga.

⁷¹⁶ Łac. Pierwsze ćwiczenie, próba pasterska.

⁷¹⁷ Łac. do stanu świeckiego.

O[jciec] **Bruno Koziel**⁷¹⁸, prow[incjał] werbistów, nowo mianowany. Prosi, by o. **Zapła** jeszcze do jesieni prowadził konsultę. Przedstawia mi o. Kołka⁷¹⁹ z Argentyny, misjonarza, który przychodzi z piękną lampą z drzewa argentyńskiego. Otrzymuje obrazki dla swych parafian, których ma 20 tysięcy w promieniu 500 km².

12.30 O[jciec] **Niedźwiadek** Florian⁷²⁰ z Bielan – w sprawie *facultates speciales*⁷²¹ na czas *interregnum*⁷²², w braku wizytatora.

12.45 **Aleksander Bocheński**⁷²³ – w sprawach prasowych; zaczyna od „dyskryminacji” ludzi PAX-u. Odpowiadam, że na temat PAX-u już wypowiadałem się wiele razy i nie będę prowadzić rozmowy. Zdaje się, że jest wysłannikiem PAX-u. A[leksander] B[ocheński] próbuje w inny sposób; od wizyty Francuza Fiel⁷²⁴ (?) w Watykanie, z żoną Polką (Rozwadowską⁷²⁵). Papież miał powiedzieć: „Krytykują waszego prymasa, ale nie mam powodów, by mu nie ufać”. Nie podjąłem tej rozmowy. Wszystko trwało 5 minut i pozostawiło przykre wrażenie.

12.50 **Stanisław Łubieński**⁷²⁶, księgarz z Krakowa – po powrocie z zagranicy. Mówi o swych rozmowach i projektach drukarskich. Uważam je za nierealne.

13.00 Ks[iaźdz] rektor **Rechowicz** i ks. **dziekan Łach** z KUL. Projekt Statutu dla Wyższego Studium Biblijnego w KUL. Niech pracują dalej. Rząd domaga się usunięcia z KUL ks. **Słomkowskiego** i prof. **Czумы** – do października.

17.00 Konferencja 6 **prawników** katolickich – o dotychczasowej pracy w zespole, pod kierunkiem ks. prał. **Padacza**.

18.30 Pielgrzymka z **Hamilton** Ont[ario] Kanada. 22 osoby, pod kierunkiem ks. **prob. Józefa Capiga**⁷²⁷ CR.

⁷¹⁸ Bruno Koziel SVD (1916–2004), przełożony prowincjalny polskiej prowincji werbistów 1960–1966. Do werbistów wstąpił w 1937. Święcenia 1948. Podczas wojny więzień KL Dachau. Po wojnie wykładowca w WSD werbistów i jego rektor 1954–1957, dyrektor studiów i radca prowincjalny 1957–1960, mistrz nowicjatu 1966, radca generalny od 1967.

⁷¹⁹ Ojciec Kolek, misjonarz w Argentynie.

⁷²⁰ Florian Jan Niedźwiadek EC, przełożony Domu Kamedułów Kraków-Bielany od 1957. W czasie wojny więzień obozów Sachsenhausen i Dachau. Po II wojnie światowej pracował w domu w Bieniszewie. Przeor z uprawnieniami prowincjała 1967, odwołany z funkcji w 1969.

⁷²¹ *Lac*. specjalne uprawnienia.

⁷²² *Lac*. bezkrólewie, okres między rządami.

⁷²³ Aleksander Bocheński (1904–2001), pisarz i publicysta, brat Adolfa i Innocentego Marii, członek Związku Literatów Polskich od 1956. W czasie wojny członek Konfederacji Narodu, współpracownik RGO. Redaktor „Buntu Młodych” i „Polityki” 1932–1939. Poseł związany z grupą „Dziś i Jutro” 1947–1952. W latach 1962–1985 członek zarządu PAX.

⁷²⁴ Fiel, brak bliższych danych.

⁷²⁵ Rozwadowska, brak bliższych danych.

⁷²⁶ Stanisław Łubieński, brak bliższych danych.

⁷²⁷ Józef Capiga CR (1907–1986), filozof i teolog, duszpasterz polonijny w Kanadzie, proboszcz parafii św. Stanisława Kostki w Hamilton 1949–1976. Święcenia 1933. Proboszcz parafii Najświętszego Pana Jezusa w Kitchener 1940–1949. Rektor PMK w Oakville od 1976. Prezes Konferencji Polskich Księży na Wschodnią Kanadę 1967–1976.

18 czerwca 1960, sobota**Warszawa**

7.30 Na Mszy św. trzy matki, które pragną zorganizować dla swych dzieci wakacje po Bożemu i oczekują pomocy.

D[okto]r T[eresa] **Rylska**⁷²⁸ – w sprawie organizacji sekcji filozofii życia na KUL.

10.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] Warsz[awskiej] – sprawy gospodarcze i personalne. Rozpatrywano projektowane oferty na organy do archikatedry. Obracają się w ramach 2 milionów zł. Zmienia się sytuacja gospodarcza w hospicjum dla księży w Romie; zwalnia się dyrektora, który nic nie robi, a kosztuje wiele. Sprawa projektowanych kościołów. W sprawach personalnych, ks. Piotrowski wyciągnął mnóstwo „debilów duchowych”, z którymi nie wiadomo co robić.

Sesja trwa 4 1/2 godz.

16.00 Przychodzi „stu młodych medyków”, absolwentów po 5 latach studiów. Proszą o błogosławieństwo. Są to „dzieci” starszych naszych lekarzy. Bardzo dodatnie wrażenie. Wygłaszam do nich przemówienie o formacji inteligenta katolickiego.

19 czerwca 1960, niedziela**Warszawa – Łańniew k. Blonia**

8.00 Wyjazd do Łańniewa pod Błoniem na wizytację kanoniczną. Parafia obchodzi swoje 10-lecie; w międzyczasie proboszcz miejscowy, Włoch z pochodzenia, ks. **Zanatta**⁷²⁹, orionista, wybudował tu piękny kościółek, według projektu arch[itekta] **Boniego**⁷³⁰, spolszczonego Włocha, twórcy kościoła Serca Maryi na Grochowie. Ks[iądz] **Zanatta** tak zżył się z Polską, że powrót do Włoch uważałby za największe dla siebie doświadczenie. Wita nas pięknym przemówieniem gospodarz, mała dziewczynka i chłopaczek, który życzy mi, „gdy minie lat kupa, byś został papieżem, a mnie wyświęcił na biskupa”. Panuje tu atmosfera nieco orionistowska; wszędzie pełno ludzi, których stosunek do księży jest bardzo życzliwy. Poświęcam kościół, bardzo udany, niewielki budynek, po czym rozpoczynam wizytację. Ma ona przebieg zwykły, z odchyleniami wskazanymi przez niedzielę. Przechodzą nad nami dwie burze, ale nie zakłócają naszych prac. Wygłaszam przemówienie wstępne, drugie na sumie do rodziców. Po sumie chór i Matki Różańcowe składają swoje ofiary duchowe. Po obiedzie jest bierzmowanie i błogosławieństwo niemowląt. Wracamy do W[arsza]wy na godz. 18.00.

⁷²⁸ Teresa Ścibor-Rylska (1912–1985), doktor biologii od 1948, kierownik Zakładu Botaniki KUL od 1958, a od 1961 również Zakładu Biologii, członkini TN KUL, współorganizatorka Dni Modlitw „Odrodzenia” na Jasnej Górze od 1957, społecznik. Podczas studiów na UW prezes oddziału warszawskiego SKMA „Odrodzenie”. Zmuszona do odejścia z UMCS 1950.

⁷²⁹ Mariusz Zanatta FDP (1909–1974), ksiądz włoskiego pochodzenia, pierwszy proboszcz i budowniczy kościoła św. Antoniego w Łańniewie 1950–1974. Świecenia 1932. Przełożony wspólnoty orionistów w Zagrodniczy 1937–1945.

⁷³⁰ Andrzej (Andrea) Boni (1894–1962), włoski architekt, prowadzący swoją działalność w Polsce. Znany przede wszystkim z projektowania obiektów sakralnych.

20 czerwca 1960, poniedziałek

Warszawa

9.00 Ks[iaźdz] Tadeusz **Federowicz** – w sprawie ks. **Gemola**⁷³¹ z Nyssy, o. **Perrin** ZK, Ewangelii Braille’a w wydaniu brytyjskim. Wyrażam zastrzeżenie przeciwko rozpowszechnianiu tego wydania. Projekty M[ichaliny] Pazdro na wakacje rozważymy z grupą młodzieży.

10.00 **Komisja Maryjna Ep[isko]patu** – w Bibliotece Domu Arcyb[iskupiego]. Obecni wszyscy członkowie K[omisji] M[aryjnej], a więc: prymas, bp Z[dzisław] **Goliński**, bp A[ntoni] **Pawłowski**, bp B[ronisław] **Kominek**, bp J[an] **Czerniak**, o. przeor **Raczyński**, o. Paweł **Kosiak**, ks. prał. **Piotrowski**, o. Bernard **Przybylski**, ks. prof. **Majdański**, ks. dyr. **Dąbrowski**, ks. kan. **Kitliński**, ks. szamb[elan] **Kocyłowski**⁷³². Przewodniczy bp **Goliński**. O[jciec] **Przybylski** głosi referat nt. „Czy można mówić o duchowości maryjnej”. Wielka dyskusja na temat istoty duchowości maryjnej. B[isku]p **Goliński** informuje o rozpowszechnianiu się założeń Wielkiej Nowenny wśród Polonii zagranicznej. Dyskusja nad osiągnięciami duszpasterskimi W[ielkiej] N[owenny]. Ks[iaźdz] dyr. **Dąbrowski** mówi o opinii dyr. **Gobiana**⁷³³ i dyr. **Lecha** w sprawie ustawy o przerywaniu ciąży. Obydwaj mówili o tym, że niesłuszne było żądanie, by Kościół pochwałał ustawę o przerywaniu ciąży. Dyr[ektor] **Lech** był nawet zdania, że przerywanie ciąży jest zbrodnicze. Władze państwowe stwierdzają spadek przyrostu naturalnego ludności w stolicy. Podkreślano, że nasza praca jednak daje rezultaty, gdyż władze wycofują się nieznacznie z pierwszych pozycji, czy to w sprawie rozwodów, czy przerywania ciąży, czy środków antykoncepcyjnych. Ks[iaźdz] **Majdański**: pytanie, czy wśród księży dojrzewa przekonanie o słuszności drogi W[ielkiej] N[owenny]. Kurs Częstochowski Duchowieństwa odsłonił brak niedokształcenia teol[ogicznego] księży, ich oportunizm, niewrażliwość. Społeczeństwo – lekarze i pielęgniarki sygnalizowały ignorancję kobiet. Służba zdrowia mówi o zastraszaniu, które rzeczowo nie jest usprawiedliwione. Konieczne jest uwrażliwienie profesorów teologii moralnej w seminariach duch[ownych], by ich przekonać o misji wobec rodzin. Więcej wrażliwości na rzeczywiste trudności małżeństw w dziedzinie ekonomii rodzinnej. Propagować Kartę Dziecka, którą uchwaliła ONZ i ogłosił Dziennik Ustaw.

Po obiedzie o. **Przybylski** i bp **Czerniak** referują porządek i program Kongresu Królowej Polski na J[asnej] G[órze]. Terenową uroczystość Królowej Polski odkłada się na 3 V 1961 r. O[jciec] **Paweł**⁷³⁴ referuje sprawę Sobót Królowej Polski w szerszym zakresie.

⁷³¹ Książd Gemola, brak bliższych danych.

⁷³² Hieronim Kocyłowski (1910–1983), książd, magister teologii, wicekanclerz kurii wrocławskiej 1957–1971, a następnie kanclerz 1971–1983. Święcenia 1934. Notariusz przemyskiej kurii biskupiej 1939–1945. Konsultor w procesach małżeńskich przy Episkopacie Polski od 1954.

⁷³³ Dyrektor Gobiana (Gobian?), nie wiadomo dokładnie, o kogo chodzi. Prawdopodobnie był to pracownik (funkcjonariusz) UdsW, nie ma jednak pewności, czy jest to poprawna forma zapisu nazwiska.

⁷³⁴ Chodzi o o. Pawła Kosiaka.

W dyskusji nad Sobotami Królowej Polski – zachodzi potrzeba opracowania schematu nabożeństwa S[obót] K[rólowej] P[olski]. Ogłosić Dzień Matki Bożej – „post od grzechów”. Zarządzić suplikacje w ciągu m[iesiąca] sierpnia, w duchu prześlągania za grzechy świata, by go uchronić od katastrof żywiołowych. O[jciec] **przeor** ilustruje charakter pracy wśród pielgrzymów. W widoczny sposób zmniejsza się ilość pielgrzymów na J[asną] G[órę], nawet miejscowych; może dlatego, że J[asna] G[óra] jest bardzo obstawiona przez Ube⁷³⁵. Widać to zmniejszenie się na Komunii św., której spadek jest olbrzymi. Zorganizowano Wystawę Sanktuariów Maryjnych, która powinna pozostać na stałe. Nie można wybudować hali dla pielgrzymów wypoczywających. Przeznaczono na to część pola za klasztorem. O[jciec] **Bernard** przedstawia projekt programu duszpasterskiego w V Roku Wielkiej Nowenny. Rok Rodziny. Ostrą krytykę dotychczasowej pracy Wielkiej Nowenny zawarł w swym liście ks. **Groblicki**⁷³⁶; odpowiedź dał ks. St[anisław] **Piotrowski** z Włocławka. B[isku]p **Pawłowski** przyjął opiekę nad zespołem maryjnym, tzw. szaleńców. Sprawę Różańca rodzinnego referuje bp **Pawłowski**. Obrady kończą się o godz. 18.30.

B[isku]p **Kominek**, *questiones Romanae*⁷³⁷.

19.30 B[isku]p **Lorek** – sprawa listu o św. Wincentym à P[aulo] i drugiego sufragana.

21 czerwca 1960, wtorek

Warszawa

9.00 Mec[enas] **Janczewski**⁷³⁸ – w sprawie p. **Rojczyka**⁷³⁹, który rości pretensję do prymasa Polski o należność za „relikwiarze”, których nigdy nie zamawiałem. Gotów jestem stawić się do sądu dla osobistych zeznań.

10.00 **Komisja Główna**. Nieobecny abp **Baziak** – chory. Nie był proszony bp **Kaczmarek**. Przyjęto porządek dzienny jutrzejszej Konf[erencji] Plenarnej Epis[ko]patu. B[isku]p **Kominek** informuje o swej podróży do Rzymu. B[isku]p K[ominek] odniósł wrażenie, że w S[ekretariacie] S[tanu] „kokietowano” biskupów Z[iem] Z[achodnich] dlatego, że nie można zmienić *status quo*. Zajęło to czas do godz. 13.00.

14.00 Udałem się do sądu pow[szechnego] w sprawie p. **Rojczyka**. Przesłuchanie, bardzo grzeczne i formalne, trwało 10 minut.

⁷³⁵ Aparat bezpieczeństwa na zlecenie władz partyjno-państwowych prowadził w tym czasie aktywne działania mające na celu zmniejszenie liczby pielgrzymów pragnących odwiedzić jasnogórskie sanktuarium.

⁷³⁶ Julian Groblicki (1908–1995), biskup pomocniczy krakowski 1960–1992. Świecenia 1933. Doktorat obronił w 1937. Kapelan i sekretarz arcybiskupa Adama Stefana Sapięhy 1936–1945. Od 1945 wykładał w krakowskim wyższym seminarium duchownym. Wikariusz generalny archidiecezji krakowskiej 1962–1992. Biskup Groblicki był zdecydowanym krytykiem prymasowskiej koncepcji Wielkiej Nowenny, a szczególnie jej maryjnego charakteru.

⁷³⁷ Łac. skarga rzymska.

⁷³⁸ Stanisław Janczewski (1887–1970), prawnik, radca prawny w KMW. Wpisany na listę adwokatów w Warszawie 1912. Wieloletni członek Naczelnej Rady Adwokackiej. Współtwórca „Palestry” 1957 i jej pierwszy redaktor naczelny do 1964. Współautor *Zbioru zasad etyki adwokackiej i godności zawodu* (1961). Autor *Dziejów adwokatury w dawnej Polsce* (1970).

⁷³⁹ Rojczyk, brak bliższych danych.

15.30 D[alszy] c[iąg] sesji K[omisji] Gł[ównej]. B[isku]p Z[ygmunt] **Choromański** ilustrował sytuację Kościoła. Debatowaliśmy nad sprawą seminariów duch[ownych] i doszliśmy do wniosku, że dalszych ustępstw tu zrobić nie można. Szeroko przedstawiłem sprawę ATK. Kom[isja] Główna stanęła na stanowisku, że można dozwolnić posyłać księży do ATK, jeśli władze ATK wypełnią warunki Ep[isko]patu.

W sprawie „księży pozytywnych” należy – po liście bp. Świrskiego – jeszcze nieco odczekać.

Ogólną linię postępowania dalszego usiłuje naświetlić bp **Klepacz**. Rządowi zależy na tym, by nie było dalszych N[owych] Hut i Zielonych Gór⁷⁴⁰. Od Ep[isko]patu oczekuje jakiegoś oświadczenia. Nie możemy go dać. Rząd jest w trudnej sytuacji, Episkopat też. Nie należy spieszyć się z deklaracjami, odczekać, nie wyznaczać linii demarkacyjnej. B[isku]p Z[ygmunt] **Choromański** stwierdza, że rząd idzie na wychowanie socjalistyczne na całego (Dz[iennik] U[staw]).

Obrazy zakończyły się o godz. 19.30.

Po wieczery z **abp. Baraniakiem** oglądałem katedrę św. Jana.

22 czerwca 1960, środa

Warszawa

8.30 B[isku]p **Nowicki** – w drobnych sprawach.

9.00 B[isku]p **Kowalski** informuje o rozmowach swoich z Ojcem Świętym Janem XXIII. Papież dotknął jeszcze sprawy *accordo*⁷⁴¹. Czuł się tym zainteresowany kard. **Tardini**, który wyraził swoje zdziwienie reakcją Papieża i starał się rzecz złagodzić. Papież miał powiedzieć, że „my nie możemy pogodzić się z komunizmem”. Kard[ynał] **Tardini** podkreślał, że mają pełne uznanie dla kard. prymasa i wiedzą, że Episkopat P[olski] nie pójdzie zbyt daleko. We wszystkich sprawach, nawet personalnych i nominacji biskupów – należy zwracać się do prymasa. Proszę, by biskup sprawy najważniejsze poruszył na K[onferencji] P[lenarnej] E[piskopatu].

10.00 **Konferencja Plenarna Episkopatu**. Nieobecni: abp **Baziak**, chory, bp **Adamski**, inf. **Sawicki**. W zagajeniu czytam list młodzieży żeńskiej z Mediolanu. Dziękuję za pomoc na odbudowę archikatedry św. Jana i rozdaję album pamiątkowy z konsekracji. W związku z protokołem bp **Pawłowski** jest zdania, że sprawa bp. **Kaczmarka** jest twardo ujęta. Poprawki są wniesione.

Z wyprawy do Rzymu informacje daje bp **Kowalski**. Ojciec Święty jest dobrze zaznajomiony z kulturą religijną polską. Papież ma zaufanie do postawy Ep[isko]patu Polski. W Kongregacjach ograniczono się do podziwu dla prymasa, Episkopatu i ludu wiernego. Nawet w Św[iętym] Officium nie próbowano dać instrukcji. Ks[iądz] **Poggi** docenia

⁷⁴⁰ Prymas nawiązuje do obrony krzyża w Nowej Hucie i obrony przed likwidacją domu katolickiego w Zielonej Górze.

⁷⁴¹ *Lac.* porozumienie.

znaczenie pertraktacji Ep[isko]patu z rządem. Powiedziano też, że wszystkie sprawy z Rzymem należy prowadzić przez S[ekretariat] P[rymasa] P[olski].

W sprawie kieleckiej – Stolica Ap[ostolska] sprawy kieleckiej załatwiać nie będzie, gdyż: 1) Stolica Ap[ostolska] jest do ustanawiania biskupów, a nie do usuwania; 2) Stolica Ap[ostolska] nie uznaje rozporządzeń o stan[owiskach] k[ościel]nych; 3) gdyby Stolica Ap[ostolska] w tej sprawie zabrała głos, zgłosiłoby się wielu ambasadorów z takimi sprawami. Kard[ynał] **Tardini** nie widzi przeszkody, by b[isku]p kielecki wyjechał na urlop; to nie przesądza nic kanonicznie. Arc[y]b[isku]p **Samorè** określił: „niech siedzi na miejscu, ale niech milczy”. W sprawie bp. **Spletta** bp K[owalski] powiedział, że lepiej, by mógł dotrzymać zobowiązania danego w W[arsza]wie. **Uzupełnia bp Goliński**: powiedziano, że „w Polsce są nie tylko biskupi, ale i Episkopat”. B[isku]pi polscy mają co mówić w Rzymie. B[isku]p **Kaczmarek** prosił bp. G[olińskiego], by jego sprawę przedłożył w Rzymie. B[isku]p G[oliński] był zaproszony przez Mons. **Poggię** i abp. **Samorè** do naświetlenia sprawy. Arc[y]b[isku]p S[amorè] powiedział, że bp K[aczmarek] mógł zostać w Krynicy i przedłużać swój pobyt w Krynicy. Kard[ynał] **Tardini** prosił, by kard[ynał] prymas wpłynął na bp. K[aczmarka], by ponowił wyjazd do Kr[ynicy]. Co do pamiętnika ks. Świderskiego, Rzym go ma; gdyby go wydrukowano, sytuacja byłaby nowa. Stolica Ap[ostolska] nie usuwa b[isku]pów ze względów politycznych, ale ze względów moralnych. B[isku]p **Nowicki** nie ma nic do dodania ze Stolicy Ap[ostolskiej]. Wiele spostrzeżeń z pracy duszpasterskiej Zgromadzenia św. Pawła, filmów, radia, telewizji itp. Skutek niewielki tej pracy, jakkolwiek sama ofiarność pracy coś daje. Różni dostojnicy wyrażali chęć odwiedzenia Polski^a, gdyby prymas ich zaprosił. Zwłaszcza kard. **König** ma gotowość przyjechać do Polski. B[isku]p **Kominek** uzupełnia te wrażenia. W Rzymie widzą nas jako naród, który jest *spectaculum mundo*⁷⁴². Pytają, skąd się to bierze. Odp[owiedź]: Pan Bóg, Matka Najśw[iejsza] i lud przekornie religijny i duchowieństwo niezwykle pracowite. Wpływy niemieckie w Rz[ymie]? N[iemcy] bardzo się zastrzegają, że nie przeszkadzają kanonizacji o. Kolbego; biskupi niemieccy podpisali prośbę o jego kanonizację. Wpływów niemieckich w W[atykanie] nie zauważyli. Języka niemieckiego w Watykanie nie ma; zwyżkuje jęz[yk] angielski. Wpływy anglosaskie wzrastają. Przeczytałem odpowiedź swoją do kard. **Bei**. W sprawie udziału w Kongresie Euch[arystycznym] w M[onachium] – stoimy na przyjętym stanowisku. Udziału brać nie możemy. Podobnie, gdy idzie o ofiary na Kongres – dewizowe przepisy nie pozwalają. *Ad limina apost[olorum]* wybiorą się późną jesienią: bp **Kałwa**⁷⁴³, bp **Pawłowski**, bp **Jop**, bp **Wilczyński**. Rozdano *motu proprio*⁷⁴⁴ Jana XXIII o soborze powszechnym.

^a W rękopisie przed słowem *gdyby* skreślony, niewyraźny, krótki wyraz.

⁷⁴² Łac. widowiskiem świata.

⁷⁴³ Piotr Kałwa (1893–1974), biskup diecezjalny lubelski 1949–1974, następca bp. S. Wyszyńskiego. Wielki kanclerz KUL 1949–1974. Świecenia 1916. Od 1935 prof. KUL.

⁷⁴⁴ Łac. z własnej inicjatywy, w tym kontekście: dekret papieża, wydany przez niego samodzielnie.

Przystąpiliśmy do rozważenia sytuacji K[ościo]ła w P[olsce]. Głos ma bp **Choromański**, który referuje wszystko, co się działo. Uzupełnia ks. dyr. **Dąbrowski**. Podejrzewa, że grzeczność dyr. **Lecha** jest podejrzana, że prawdopodobnie za tą grzecznością kryje się coś niebezpiecznego. Omówił też sytuację na podkomisji w sprawach podatkowych. Wypadki zielonogórskie naświetla bp **Pluta** i składa odpowiednie dokumenty. B[isku]p **Wojtyła** mówi o wypadkach w N[owej] Hucie.

Po obiedzie omawiamy sytuację w **seminariach** diec[ezjalnych]. Informuję o stanowisku Komisji Głównej, która zaleca trzymać się listu Sekretarza Ep[isko]patu z 13 V 1960 r. Dążeniem władz kurat[orium] szkol[nego] jest wejść w życie wewnętrzne sem[inariów] duch[ownych]. Konf[erencja] Pl[enarna] postanawia: dalej iść nie można.

B[isku]p **Klepacz** kreśli *résumé*⁷⁴⁵ dla sytuacji. Nie jest łatwo oceniać sytuację płynną, nawet w polityce międzynarodowej (Paryż, Tokio). Cóż dopiero, gdy idzie o sytuację K[ościo]ła w Polsce. Nie wiemy, do czego rząd dąży, a zwłaszcza jaka jest łamana linia, po której rząd dąży. Linia zasadnicza: likwidacja K[ościo]ła w P[olsce]. Ale taktyka jest nierówna. Ostatnio jest linia próby: co się da uzyskać; są więc próby podatkowe i in. W ich rachubach są niespodzianki, które widzi świat zachodni, np. niespodzianki ekonomiczne, gdyż nie widzą, że ekon[omia] kolektywna jest nieskuteczna. Przerażenie polityków wynika z potencjału, który istnieje w kraju; ujawniają się społeczne resentymenty, nie tylko religijne. Ta perspektywa jest niespokojna, gdyż może coś podobnego wszędzie się wytworzyć. Wyczuwa się pragnienie niewypowiedziane rządu: pomóżcie nam, by nie było tych incydentów. Wnioski: 1) w obecnej chwili raczej byłoby ze strony Ep[isko]patu wskazane czekać, bez inicjatywy i wypowiedzenia się Ep[isko]patu; należy przeczekać; 2) stanowisko jednolite Ep[isko]patu; w zasadniczych sprawach nie różnimy się, ale w taktyce, wypowiedziach różnimy się bardzo; 3) w naszym gronie istnieje stosunek życzliwy dla każdego b[isku]pa i diecezji; mamy za sobą fakty, jak mocno stał Ep[isko]pat przy trudnej sytuacji każdego bi[sku]pa. Oceny odchylające się od tego faktu są niebezpieczne. Chronić się temperamentu własnego. Wypowiedzenie się w cztery oczy jest b[ardziej] celowe, aniżeli puszczanie na *flucta*⁷⁴⁶ opinii tych różnic; 4) o każdą sprawę musi być walka prawna.

16.30 **Komisja Duszp[asterska]** udzielała informacji na temat duszpasterstwa głuchoniemych i pracy Komisji dla Filmu, Radia i T[elewizji].

Komisja **Maryjna** – komunikaty bp. **Golińskiego**.

B[isku]p **Stroba** informuje o pracach programowych Komisji Szkolnej.

B[isku]p **Pękala** – referował sprawy Duszp[asterstwa] Dobr[oczynnego], w imieniu abp. **Baziaka**.

⁷⁴⁵ *Fr.* podsumowanie, streszczenie.

⁷⁴⁶ *Lac.* wpływy.

B[isku]p **Zakrzewski** – przedkłada projekt przekładu nowego Litanii Loretańskiej. Odesłano na Komisję Liturgicz[ną], przedstawi we wrześniu.

KUL – przedstawia bp **Kalwa**. Ks[iądz] **Słomkowski** i prof. **Czuma** muszą opuścić KUL.

Podąłem do wiadomości stanowisko Komisji Głównej w sprawie ATK.

Omawialiśmy sprawę Kół Księży „**Caritas**”. B[isku]p **Kaczmarek** informuje, że ks. **Radosz**⁷⁴⁷ wrócił do kraju, gdyż nie pozwolono mu we Francji dłużej pozostawać. Przedstawiciel „Słowa Pow[szechnego]” oświadczył bp. **Lorkowi**, że B[olesław] **Piasecki** nie ma nic wspólnego z Kołami „**Caritas**”.

W sprawie placówek duszp[asterskich] **grek[o]katol[ickich]** oświadczam, że dalszych tworzyć nie trzeba, gdyż nie ma komu obsługiwać.

B[isku]p **Pękała** – mówi o stanie „**Księżówki**”; zalegają diec[ezje] płocka, włocławska i kielecka.

Informuję o stanowisku Przewodniczącego Konferencji Ep[isko]patu Kanadyjskiego, życzliwym stosunku w sprawie **Skarbów Wawelskich**.

List na **300-lecie św. Wincentego** rozdano do ogłoszenia w tyg[odniu] Miłosierdzia. Zebranie zakończono o godz. 19.15.

Po **wieczery**:

B[isku]p T[omasz] **Wilczyński** – w sprawie przyjazdu do Olsztyna i Malborka na przekazanie Obrazu M[atki] Bożej Częstochowskiej do Gdańska.

Dwaj o[jcowie] **paulini** – w sprawie rewizji ksiąg, która odbywa się na Jasnej Górze. Zgadza się na to, by pracownice Instytutu Prym[asowskiego] były uważane za moje pracownice, wynagradzane z S[ekretariatu] P[rymasa] P[olski].

B[isku]p Cz[esław] **Kaczmarek** – sprawy ustalono: 1) ks[iądz] biskup wyjedzie na dłuższy urlop zdrowotny; 2) ograniczy swoją ekspansywność zewnętrzną; 3) czuwać będzie nad wypowiedzianiem się, zwłaszcza wobec świeckich i confratrów; 4) władzę na czas nieobecności przekaze wikariuszowi gen[eralnemu]. Ks[iądz] biskup przyznaje, że nieopatrznie wypowiadał się o biskupach wobec innych ludzi i b[ardzo] za to przeprasza. Zwalniam Kurię Diec[ezjalną] Kielecką na rok 1960–[19]61 z odsyłania sum należnych za misje, świętopietrze i Grób Chrystusowy. Taksy kancelaryjne ma opłacać.

23 czerwca 1960, czwartek

Warszawa

Prowadzę dzień skupienia w zespole na Marsie; wygłosiłem trzy konferencje i przeprowadziłem recytację brewiarzową.

⁷⁴⁷ Wacław Radosz (1913–1998), ksiądz, publikował w „Słowie Powszechnym”, w 1953 otrzymał urlop z pracy w diecezji. Związany ze Stowarzyszeniem PAX oraz ruchem księży-patriotów. Świeceni 1936. Kapelan AK w czasie wojny. Administrator parafii Matki Bożej Królowej w Łukowej 1965–1976.

24 czerwca 1960, piątek**Warszawa**

Rano **matka Benedykta**, przełożona gen[eralna] z Piwnej – ma wielkie trudności personalne. Proszę, by władzę sprawowała z wielkim spokojem, gdyż jest to działanie Boże, które zawsze jest pełne ducha pokoju.

10.00 Celebra **pontyfikalna** w archikatedrze z okazji odpustu, Nativitas S[aint] Joannis⁷⁴⁸; odpawiam sumę pontyfikalną. Ks[iądz] **Duczyński** głosi kazanie „o zasługach K[ości]ła w Polsce”. Mówi głosem zdenerwowanym i sztucznym. Po sumie krótkie spotkanie z Kapitułą w mieszkaniu ks. **Kitlińskiego**. Rozdaję albumy pamiątkowe po konsekracji katedry.

15.00 Jesteśmy w mieszkaniu artysty plastyka **Jasińskiego**, na Saskiej Kępie. Przedstawia nam cztery projekty nastawy na wielki ołtarz w archikatedrze. Najbardziej odpowiada mi projekt czwarty, który w predelli umieszcza świętych polskich.

16.30 U Z[ofii] **Trzcińskiej-Kamińskiej** – przyjmujemy projekt tablicy pamiątkowej kard. **Hlonda**, w gipsie. Obecnie nastąpi odlew w brązie. Projekt, po umiarkowanej dyskusji z prof. **Zachwatowiczem** i prof. **Marzyńskim**, przyjmujemy. Nastąpi dokonanie odlewu w ciągu najbliższych tygodni

18.00 W k[ości]le M[atki] Bożej Łaskawej, patronki stolicy, przy ul. Świętojańskiej – wieczorna uroczystość ku czci Serca Jezusowego. Zabroniono nam procesji na Stary Rynek, wskutek czego cała uroczystość odbywa się w k[ości]le. W katedrze też pełno ludzi; obydwie kościoły są połączone głośnikami, dzięki czemu lud w katedrze bierze żywy udział w nabożeństwie. Jeden z ojców jezuitów wygłasza przemówienie. Po nabożeństwie wygłaszam krótkie przemówienie. Doznaliśmy ograniczenia naszych praw, gdyż nie możemy oddać hołdu publicznego Sercu Bożemu. Ale musimy wyjść stąd z najlepszym usposobieniem, bo Chrystus włada *Suavi iugo in medio inimicorum*⁷⁴⁹. Musimy Go naśladować i umieć przebaczać. Gdy nie możemy złożyć hołdu publicznego, pogłębiajmy wewnętrznie nasz stosunek do Serca Bożego.

Po nabożeństwie – spotkanie w domu ks[ięży] jezuitów, przy wieczery.

20.00 Rozmowa z o. **Wawrynem**.

25 czerwca 1960, sobota**Warszawa**

7.00 Msza św., po czym wyjazd do prof. Bogdanowicza⁷⁵⁰, stomatologa, z ks. **Borowcem**.

7.30 B[ohdan] **Skąpski** – obrazki i kłopoty.

⁷⁴⁸ *Lac.* Narodzenia Świętego Jana.

⁷⁴⁹ *Lac.* Słodkim jarzmem pośród nieprzyjaciół.

⁷⁵⁰ Jan Bogdanowicz (1894–1967), lekarz pediatra; zajmował się m.in. chorobami zakaźnymi. Od 1949 prof. UW, od 1951 prof. Akademii Medycznej w Warszawie. Ordynator Szpitala im. Karola i Marii w Warszawie 1934–1943. Lekarz w powstaniu warszawskim. Patron Szpitala Dziecięcego w Warszawie przy ul. Niekańskiej.

9.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej] – ostatnia przedwakacyjna. Załatwiamy wszystkie sprawy personalne. Ze spraw gospodarczych wynika sprawa organów do katedry. Zasięgnięto opinii prof. **Rutkowskiego**⁷⁵¹ o planie organów i wynikach konkursu firm. Zgłaszam nowy projekt, by organy, będące na balkonie w kaplicy^a Chrystusa Tumskiego, włączyć do planu wielkich organów, a organek 10-głosowy z kaplicy Lite rackiej przenieść do kaplicy Baryczków. Obniży to koszt budowy organów i pozwoli na lepsze wykorzystanie 36-głosowych organów, dziś niewykorzystanych w pełni. Wniosek przyjęto. Ks[iądz] prof. **Jankowski** przedstawi go prof. **Rutkowskiemu**.

Ustalono plan wakacji członków sesji i następną sesję na 1 sierpnia.

15.00 M[atka] **Bonifacja**, przełożona prow[incjalna] urszulanek – w sprawie wizytacji, zarządzanej w Zgromadzeniu. Matka B[onifacja] wniosła zastrzeżenie przeciwko zarządzanej wizytacji. Znalazło to echo w Kongregacji Religiosorum w Rzymie, skąd przyszło pismo wyjaśniające, kiedy wizytację można przeprowadzać. Zapowiedziano przyjazd wizytatorki z Rzymu.

16.00 Sesja w Sem[inarium] Metrop[olitalnym] – na zakończenie r[oku] ak[ademickiego]. Ocena wyników naukowych młodzieży. Dłuższa dyskusja na temat metod wychowawczych młodzieży. Zagadnienie regulaminu ocen, wobec wielkiej rozpiętości, od wielkiej surowości, do pobłażliwości. Sesja trwała do godz. 20.00.

20.15 Wieczera w Sem[inarium]. Życzenia imieninowe dla ks. rektora Władysława.

20.45 W szpitalu sióstr elżbietanek – roentgen.

Matka **Edyta** i dom elżbietanek – w domu prym[asa].

26 czerwca 1960, niedziela

Warszawa – Baniocha – Dobiesz

8.30 H[alina] **Dernalowicz**, sprawy bytowania w **Zgłowiączce**.

10.00 Świecenia **kapłańskie** 23 alumnów Sem[inarium] Metrop[olitalnego] w archikatedrze. Wśród nich mój siostrzeniec, Włodzimierz **Sulek**⁷⁵². Ceremonię wyjaśnia ks. **Kraszewski**⁷⁵³, prowadzi ks. **Zalewski**. Śpiewy prowadzi ks. **Jankowski**. Wszystko idzie sprawnie. Po święceniach wygłaszam przemówienie do neoprezbiterów. Wśród święconych był **Henryk Sienkiewicz**⁷⁵⁴.

^a W rękopisie po słowie kaplicy niewyraźny, skreślony, krótki wyraz.

⁷⁵¹ Bronisław Rutkowski (1898–1964), polski organista, pedagog, krytyk muzyczny, kompozytor. Rektor Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Krakowie (obecnie Akademia Muzyczna) 1956–1964.

⁷⁵² Włodzimierz Sulek (1930–1997), ksiądz, syn Stanisława i Anastazji Sulek (z d. Wysińskiej – siostry prymasa). Świecenia kapłańskie 1960. Wikariusz w Łyszkowicach 1960–1961; w Sochaczewie 1961–1964; Piasecznie 1964–1965; parafii pw. św. Józefa w Kole 1965–1968; św. Franciszka z Asyżu w Warszawie-Okęciu 1968–1974; wikariusz ekonom, a następnie proboszcz parafii Michałowice-Opacz 1974–1989; rezydent w Raszynie i parafii św. Franciszka z Asyżu w Warszawie-Okęciu 1989–1997.

⁷⁵³ Zbigniew Józef Kraszewski (1922–2004), ksiądz, profesor i prefekt Metropolitalnego Seminarium Duchownego św. Jana Chrzciciela w Warszawie 1956–1964. Świecenia 1949. Kapelan AK w czasie powstania warszawskiego. Biskup pomocniczy warszawski 1970–1992. Biskup pomocniczy warszawsko-praski 1992–1997.

⁷⁵⁴ Henryk Sienkiewicz (ur. 1936), ksiądz. Świecenia 1960. Wikariusz w Rawie Mazowieckiej od 1960.

14.00 Obiad dla neoprezbiterów i ich^a rodziców. Cztery przemówienia: ks[iędza] rektora, przedstawiciela neopresbiterów w duchu egzystencjalistycznym, nowego seniora alumnów i moje. Po obiedzie fotografie.

17.00 W **Baniosze** – poświęcam fundamenty pod nowy kościół pod wezwaniem Królowej Pokoju. Prowadzi ks. **Osmólski Wiesław**, miejscowy proboszcz. Swego czasu nabyłem dla tej parafii dom z dużym ogrodem. Dziś, po usunięciu części lokatorów, ks. O[smólski] zajmuje piętro, obok kaplica rozbudowana i rozpoczęta budowa kościoła. Działa tu komitet złożony z młodych ludzi. Uroczystość przebiega sprawnie. Wygłaszam dwa przemówienia, jedno podczas nabożeństwa, drugie do komitetu budowy przy stole.

20.00 Wstępuję do **Dobiesza**, by odwiedzić siostrę moją **Janinę Jurkiewiczową** i jej męża, w nowej szkole, którą wybudował Cz[esław] **Jurkiewicz**⁷⁵⁵.

21.30 W domu.

27 czerwca 1960, poniedziałek

Warszawa – Gniezno

8.15 M[atka] **Zofia**⁷⁵⁶, przełożona prow[incjalna] zmartwychwstanek – w sprawie przyjazdu do Strysewa na 15 VII [1960].

8.30 Zarząd gen[eralny] Zgrom[adzenia] **Rodziny** Maryi, po ostatniej kapitule – jest na Mszy św., otrzymuje błogosławieństwo i kilka słów.

Ks[iędz] **Józef Szarek**, z diec[ezji] krakowskiej – przed wyjazdem do USA.

Młode **małżeństwo z USA**, on z Politechniki Warszawskiej, ona medyk, wywieziona z powstania warsz[awskiego] – o błogosławieństwo.

Przełożona gen[eralna] **siostr pleszewskich**⁷⁵⁷, z siostrą pracującą w ATK – w sprawie pracy siostr w Semin[arium] Metrop[olitalnym] na Bielanach i w ATK. Mają objąć domek pustelniczy. Siostry w **Czubinie** powinny się utrzymać.

10.30 Ks[iędz] **Schletz**, z „Naszej Przeszłości” – przynosi nowy zeszyt z moim artykułem o św. Wincentym.

Ojciec **Barabasz**⁷⁵⁸, prow[incjał] bazylianów – po powrocie z Rzymu. Ks[iędz] Hrynyk wypisuje listy alarmujące do Kongr[egacji] Wschodniej. Na szczęście Kongre-

^a W rękopisie po słowie ich skreślone słowo alumnów.

⁷⁵⁵ Czesław Jurkiewicz (1904–?), mąż Janiny Wyszyńskiej, siostry prymasa. Nauczyciel w szkole powszechnej w Wojciechowicach, a następnie w Piasecznie. Kierownik szkoły podstawowej w Dobieszu od 1937. W czasie II wojny światowej żołnierz AK.

⁷⁵⁶ Zofia Szulc CR (1908–1980), przełożona domu zakonnego na Żoliborzu w Warszawie 1957–1958, 1959–1963. Przełożona prowincji warszawskiej zmartwychwstanek, delegatka Przełożonej Generalnej na Polskę 1963–1967. Przełożona generalna Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego 1967–1980.

⁷⁵⁷ Chodzi o Bolesławę Marię Radomską.

⁷⁵⁸ Rodion (Roman) Barabasz OSBM (1904–1965), ksiądz greckokatolicki, bazylianin. Święcenia 1931. Od 1952 pełnił obowiązki delegata protoarchimandryty Delegatury Bazylikańskiej w Polsce, a w 1959 został mianowany oficjalnie kolejnym delegatem delegatury. Funkcję tę pełnił do swej śmierci. Prawdopodobnie w połowie lat 50. został pozyskany przez aparat bezpieczeństwa do współpracy jako informator „Eliasz”. Informował bezpiekę zarówno o duchownych obydwu obrządków, jak i hierarchach rzymskokatolickich oraz o znanych mu osobach z Watykanu.

gacja lepiej się już orientuje w sytuacji w Polsce. B[isku]p **Buczko**⁷⁵⁹, ciężko chory, już nie pracuje w Kongr[egacji]. Ks[iądz] **Hrynyk** napisał, że to pr[ymas] P[olski] winien, że katedra w Przemyśle nie wróciła do gr[eko]kat[olików]. Radzę o. bazylianom nie mieszać się do spraw przemyskich, gdyż to może zaszkodzić zakonowi. Trzeba myśleć o przyszłości K[ościół]a gr[eko]kat[olickiego].

Ks[iądz] **Gniewniak**⁷⁶⁰ – przed wyjazdem na obozy wędrowne.

O[jciec] Augustyn **Chodom**⁷⁶¹, ref[ormacji] – przedstawia mandat na wizytatora gen[eralnego] zakonu reformatów. Polecam uwadze klasztor na Senatorskiej, gdzie parafia rośnie i trzeba więcej ludzi.

Ks[iądz] **Nawrocki** TJ, kierownik rekolekcji dla dziekanów i wicediekanów warszawskich – otrzymuje błogosławieństwo i instrukcję.

Telesfor Dobkowski⁷⁶² z Chicago, ojciec ks. Paulina D[obkowskiego]⁷⁶³ – prosi o błog[osławieństwo].

Ks[iądz] A[ntoni] **Słomkowski** z KUL. Praca na KUL kończy się z powodu sprzeciwów rządu. Praca duszp[asterstwa] stanowego wymaga nowych sił kapłańskich.

O[jciec] **Feliks Zapłata** SVD, przewodniczący Konsulty Wyższych Przełożonych Zakonów męskich. – Proszę o dalszą pracę w Konsulcie do jesieni.

12.10 S[iotra] **Berdecka**⁷⁶⁴ – sprawy prof. Freytaga⁷⁶⁵, który pracuje w ciszy u pewnych siostr, a swoje wnioski naukowe przesyła Stolicy Ap[ostolskiej] do Rzymu. O czym powiadamia prymasa P[olski], ze względów lojalności.

S[iotra] **Wacława** – odbudowa kościoła św. Marcina, preliminarz kosztów na br., wynoszący do 700 tys. zł.

12.30 Delegacja b[yłych] wychowanek nazaretanek kaliskich, przed swym zjazdem kaliskim (lipiec) – prosi o przemówienie na taśmie magnetofonowej i o błogosławieństwo. *Ita factum est*⁷⁶⁶.

⁷⁵⁹ Iwan Buczko (1891–1974), arcybiskup tytularny Kościoła katolickiego obrządku bizantyjsko-ukraińskiego od 1953. Konsultor Kongregacji ds. Kościołów Wschodnich 1953–1971. Święcenia 1915. Biskup pomocniczy lwowski 1929–1945. Od 1942 przebywał w Rzymie. Od 1946 wizytator apostolski dla grekokatolików w Europie Zachodniej.

⁷⁶⁰ Józef Lech Gniewniak (1922–2000), ksiądz, historyk, duszpasterz akademicki w kościele św. Jakuba na warszawskiej Ochocie 1957–1973. Świecenia 1952. Duszpasterz akademicki w kościele św. Anny w Warszawie 1956–1957. Duszpasterz Centrum Zdrowia Dziecka, proboszcz parafii Imienia NMP w Międzyzlesiu 1985–1993.

⁷⁶¹ Stanisław Augustyn Chodom OFM (1916–2007), wikariusz polskiej prowincji bernardynów 1957–1963. Do bernardynów wstąpił w 1934. Świecenia 1942. Duszpasterz w Kalwarii Zebrzydowskiej 1943–1944, 1946–1966, 1978–2007. Wykładowca, wicerektor, a następnie rektor Seminarium Duchownego w Kalwarii 1944–1953. Prowincjał w Kalwarii Zebrzydowskiej 1954–1957. Wizytator generalny reformatów.

⁷⁶² Telesfor Dobkowski, brak bliższych danych.

⁷⁶³ Ksiądz Paulin Dobkowski, brak wśród duchowieństwa archidiecezji warszawskiej i archidiecezji gnieźnieńskiej księdza o takim lub podobnym nazwisku.

⁷⁶⁴ S. Berdecka, brak bliższych danych.

⁷⁶⁵ Lucjan Freytag (1883–1967), autor publikacji filozoficznych, łączących elementy kosmologii, filozofii przyrody żywionej, ekologii, spirytyzmu, kabalistyki, mesjanizmu, różnych zagadnień religijno-społecznych itp.

⁷⁶⁶ Łac. To uczyniono, to zrobiono.

13.30 Na obiedzie jest **Jerzy Zawieyski** i domownicy. Czczymy solenizanta, ks. prał. **Padacza**, który dziś obchodzi imieniny.

14.30 Rozmowa z J[erzym] Z[awieyskim] o proponowanym przez **Logę Sowińskiego**⁷⁶⁷ spotkaniu. O czym mówić? Wszystko jest bolesne, a zwłaszcza zachowanie się p. **Kliszki** i **Sztachelskiego** na ostatniej Komisji Wspólnej. Mówić trzeba, ale dotychczas rezultatów nie ma.

15.00 B[isku]p **Jop** z Opola – informuje o zajściach w Gliwicach. Niech bronią się franciszkanie, bez udziału kurii biskupiej.

16.00 Wyjazd do **Gnieszna**, z prał. **Padaczem** i **Józefem Jaroszem**, artystą malarzem.

20.00 W Gniesznie jest abp **Baraniak**, który ogląda bazylikę.

20.30 Wieczera z udziałem kurialistów. Rozmowa z arc[y]b[iskupe]m o różnych drobiazgach administracyjnych.

28 czerwca 1960, wtorek

Gnieszno – Bydgoszcz

9.00 B[isku]p J[an] **Czerniak** – sprawy gospodarcze K[urii] M[etropolitalnej] G[nieźnieńskiej], rozbudowa domu kap[łańskiego], pomoc dla Seminarium Arc[y]b[isku]piego, przekazanie sum na budowę katedry.

9.30 Ks[iądz] wicerektor **Kłoniecki** – przyjęcie nowych 8 kandydatów do Sem[inarium] Arc[y]b[isku]piego, rozbudowa **Dembek** – letniska kleryków nad morzem, nabycie nowej parceli obok, pomoc na wakacje.

10.00 Ks[iądz] dyr. **Len** – otrzymał zwolnienie ze stanowiska dyrektora Pallottinum i zamieszkał w Rucianem na Mazurach. Wydawnictwo prowadzić będzie ks. **Grenatowicz**⁷⁶⁸. Ks[iądz] **Len** nadal będzie prowadził Wydawniczą Komisję Millenium i będzie w Kom[itecie] Wyd[awniczym] Ep[iskopatu].

10.30 B[isku]p L[ucjan] **Bernacki** – sprawy personalne.

11.00 Ks[iądz] dyr. **Zientarski** z Archiwum Kapitulnego. – Wątpliwość, czy istnieje jedno Archiwum Kap[itulne], do którego włącza się wszystkie akta kurialne, sądowe itp., czy ma powstać Archiwum Archidiecezjalne. Odp[owiedź]: ks[iądz] dyr[ektor] przedstawi projekt statutu do Archiwum Archidiecezjalnego jako odrębnej instytucji od Archiwum Kapitulnego. Podobnie biblioteka ma być jednostką odrębną. *Salvis iuribus Capituli Prim[atialis]*⁷⁶⁹.

⁷⁶⁷ Ignacy Loga-Sowiński (1914–1992), przewodniczący Centralnej Rady Związków Zawodowych 1956–1971, członek Rady Państwa 1957–1965. Członek KPP od 1935. W czasie II wojny światowej współzałożyciel organizacji Front Walki za Naszą i Waszą Wolność, która stała się z czasem częścią Polskiej Partii Robotniczej. Członek Komitetu Centralnego PPR 1943–1948. Później członek PZPR, poseł na Sejm PRL 1957–1972, ambasador w Turcji 1971–1978.

⁷⁶⁸ Piotr Granatowicz (1921–1978), ksiądz, duszpasterz w Chełmnie i Radomiu, dyrektor Wydawnictwa Pallottinum 1961–1970. Święcenia 1945. W 1978 rozpoczął misję w Rwandzie.

⁷⁶⁹ *Lac.* z zachowaniem praw Kapituły Prymasowskiej.

Ks[ia]dz] prał. **Degórski**⁷⁷⁰ – z bratem **Stanisławem**⁷⁷¹ z USA.

Ks[ia]dz] **Zaręba** – w sprawie wizytacji kanonicznej w parafii św. Piotra i Pawła w Bydg[oszczy].

15.30 – Wyjazd do Bydg[oszczy]. W parafii św. Piotra i Pawła wizytacja kanoniczna. Stajemy przed kościołem punktualnie o godz. 16.00. Milicja nadzoruje, by auta nie zatrzymywały się. Pan Stanisław denerwuje się. Uspakajam go. Tak jest – daje do zrozumienia, że wie, o co idzie. Przywitanie w bramie kościoła. Ludu na placu, na ulicy i w kościele bardzo dużo. Porządek panuje wzorowy. Wygłaszam przemówienie wstępne, bierzmuję dzieci, poświęcam nowy ołtarz.

29 czerwca 1960, środa

Bydgoszcz – Gniezno

Trwa wizytacja kanoniczna parafii św. Piotra i Pawła. Warunki są trudne, gdyż plebanii nie ma i trzeba mieszkać u ks[ię]ży misjonarzy, dokąd się dojeżdża na posiłki. Ks[ia]dz] proboszcz **Wiśniewski**⁷⁷² skarży się, że parafianie nie zadbali o to, by proboszcz miał gdzie mieszkać. Sam jednak zaniedbał chwile sposobne, na początku, gdy tyle obiektów poniemieckich przechodziło w ręce polskie. Otrzymał bez wysiłku kościół i mógłby o resztę się postarać.

8.00 Msza św. dla dzieci szkolnych i przemówienie o obowiązkach dzieci w rodzinie, w Kościele i wśród ludzi. Wiele dzieci przystąpiło do Stołu P[ą]ńskiego. Msza była dialogowana, z aklamacjami oraz pięknie dobranymi śpiewami. Śniadanie u ks[ię]ży misjonarzy.

10.00 Podczas Mszy św. wygłosiłem kazanie do matek chrześcijańskich. Kościół był napęczniony po brzegi ludem.

10.30 Wizytacja obydwu zakrystii, ołtarzy, balkonów i chóru muzycznego. Brak jest chrzcielnicy; wskazuję miejsce, gdzie dziś stoi boczny ołtarz. Następnie oglądamy księgi parafialne w kancelarii, złożonej z trzech małych pokoiów. Wszystko to ogromnie utrudnia pracę kościelną, gdyż parafia nie posiada nic. Wikariusze mieszkają u rodzin prywatnych, każdy osobno.

13.30 Obiad u s[ióstr] elżbietanek – przed posiłkiem wizytacja kaplicy i błogosławieństwo Najśw[iętszym] Sakramentem.

Po obiedzie odwiedzam s[ióstry] franciszkanki, w chórze i w sali rekreacyjnej. Jest wiele radości i krzyku. Wiele staruszek umarło, niektóre siostry poszły na fundację.

⁷⁷⁰ Edward Degórski (1905–1981), ksiądz, proboszcz parafii św. Marcina w Jarocinie i dziekan jarociński 1945–1981. Prałat, szambelan papieski. Świecenia 1929. Więzień obozu w Dachau.

⁷⁷¹ Stanisław Degórski, brak bliższych danych.

⁷⁷² Stanisław Wiśniewski (1903–1981), ksiądz, doktor teologii, wikariusz prefekt w parafii Wszystkich Świętych przy pl. Grzybowskiem w Warszawie 1947–1962. Od 1951 cenzor ksiąg kościelnych. Świecenia 1928. Wikariusz prefekt 1945–1947 w parafii Bożego Ciała w Warszawie. Od 1961 członek Referatu Akcji Trzeźwości Archidiecezji Warszawskiej. Rezydent w parafii św. Andrzeja Apostoła 1962–1970.

16.30 U ks. **Skoniecznego**⁷⁷³, jubilata brylantowego, który dziś święci swoją uroczystość.

19.00 Msza św. w kościele św. Piotra i Pawła, odpustowa, dla starszych. Wygłaszam dłuższe kazanie. Narodu tak pełno, że brak powietrza. Mszę pontyfikalną celebrował bp J[an] **Czerniak**, który wybierzmował 500 dzieci i błogosławił niemowlęta.

21.00 Powrót do Gn[ieźna] z bp. J[anem] Czerniakiem i ks. Zarębą.

22.15 W domu.

30 czerwca 1960, czwartek

Gnieźno – Warszawa

9.00 Wyjazd do W[arsza]wy z ks. prał. **Padaczem**. W Gnieźnie zostaje p. **Jarosz**, zajęty całkowicie swoimi motywami malarskimi.

11.00 W **Milonicach** – oglądam kościół, budowany przez ks. St[anisława] **Hermanowicza**⁷⁷⁴. Gospodarz w W[arsza]wie. Kościół jest pokrywany dachem, wewnątrz przeniesione utensylia z rozebranego baraku. Na plebanii staruszka, nikogo więcej.

11.40 W **Bednie** – oglądamy budujący się kościół. Proboszcz w Kutnie, szuka materiałów. Mury wyciągnięte do połowy wysokości nawy głównej. Nawy boczne mają już sufit.

13.15 W W[arsza]wie.

17.00 Ks[iądz] rektor **Miziolek** – przedstawia nowych 23 kandydatów do Sem[inarium] Metrop[olitalnego], których przyjmuję.

18.00 Ks[iądz] dyr. **Dąbrowski** – programy prac wśród zakonów m[ęskich] i ż[eńskich], terminy konsulty żeńskiej i dni skupienia na J[asnej] G[órze].

20.00 Prof[esor] **Bohdanowicz** – zabieg dentystyczny.

21.30 D[okto]r Ozimowski.

⁷⁷³ Mieczysław Skonieczny (1882–1969), ksiądz, prałat, proboszcz kościoła Świętej Trójcy w Bydgoszczy 1923–1968. Świecenia 1908. W 1952 mianowany przez papieża Piusa XII prałatem domowym Jego Świątobliwości.

⁷⁷⁴ Stanisław Hermanowicz (1919–1998), ksiądz, proboszcz parafii św. Stanisława BM w Milonicach 1955–1960. Świecenia 1945. Proboszcz w Skulach i w Rokitnie 1960–1972. Proboszcz parafii św. Wincentego à Paulo w Warszawie na Targówku 1972–1994.

LIPIEC

1 lipca 1960, piątek

Warszawa

8.00 W kaplicy domowej ks. **Włodzimierz Sulek**, mój siostrzeniec, syn Anastazji⁷⁷⁵ i Stanisława⁷⁷⁶, odprawia mszę prymicyjną i udziela błogosławieństwa.

Lekarki z „Ogniska” – ze swoimi kłopotami. Zdaniem **dr Massalskiej**⁷⁷⁷ przebieg konferencji Pol[skiego] Tow[arzystwa] Gin[ekologicznego] w Krynicy szedł w dyskusji po linii etyki chrześcijańskiej.

Grupa akademik z Sadyby – przed wyprawą kajakową – prosi o błogosławieństwo.

10.30 Otrzymuję **archiwum kazań i przemówień**, przygotowane w ciągu półrocznej pracy przez Marię **Okońską** i Irenę **Daremiak**. Zawiera ono przeszło 450 kazań, zbieranych albo z taśm magnetofonowych, albo ze stenogramów lub z notatek, zestawianych porównawczo. Połowa tych tekstów jest autoryzowana. Archiwum ma trzy kopie: jedną, „żelazną”, ma leżeć w archiwum; druga – do mojej dyspozycji, trzecią – zabiera zespół redakcyjny.

12.00 Ks[iądz] rektor **Kwiatkowski** i ks. **Subera** – w sprawach ATK.

13.00 Ks[iądz] prał. **Piotrowski** – drobne sprawy kurialne. M[iędzy] in[nymi] odmówiono zatwierdzenia ks. **Boguckiego**⁷⁷⁸ na Saską Kępę, gdzie był przedstawiony na proboszcza. Jest to już druga odmowa. W sprawie **Czubina** nic się nie zmieniło; pomimo obietnicy nie oddano administracji Seminarium Metrop[olitalnego], a czas zwłoki wykorzystuje się na rabunek majątku.

⁷⁷⁵ Anastazja Sulek (1900–1974), siostra prymasa Wyszyńskiego.

⁷⁷⁶ Stanisław Sulek (1895–1965), mąż Anastazji z d. Wyszyńskiej. W okresie międzywojennym funkcjonariusz Policji Państwowej w Warszawie, po 1945 strażnik Polskich Kolei Państwowych w Warszawie, następnie wartownik w Inwalidzkiej Spółdzielni Pracy „Ochrona” w Warszawie 1950–1953, w Zjednoczeniu Budownictwa Miejskiego w Warszawie 1953–1957.

⁷⁷⁷ Jolanta Massalska z d. Manteuffel (1912–1986), lekarz ginekolog. 1945–1958 zatrudniona w Szpitalu Miejskim nr 4 (Przemienienia Pańskiego) w Warszawie, od 1956 jako zastępca ordynatora, także konsultantka szpitala dziecięcego i lekarz w pogotowiu ratunkowym. W 1958 zwolniona z pracy za odmowę wykonania aborcji. Wraz z grupą lekarzy katolickich założyła poradnię życia rodzinnego – spółdzielnię „Ognisko”, opierającą swą działalność na zasadach etyki katolickiej. Następnie lekarz w Przychodni Rejonowej ZOZ Praga-Południe, w lecznicy PCK i w przychodni międzyszkolnej. Propagatorka katolickiej nauki o planowaniu rodziny

⁷⁷⁸ Teofil Bogucki (1908–1987), ksiądz, proboszcz parafii św. Jana Kantego 1952–1974. Świecenia 1936. W czasie wojny kapelan AK, powstaniec warszawski. Proboszcz parafii św. Stanisława Kostki 1974–1987. Opiekun duchowy bł. Jerzego Popiełuszki. W 1984 powołał Ruch Obrony Życia im. ks. Jerzego Popiełuszki.

2 lipca 1960, sobota

Warszawa

9.00 Ks[iądz] **Subera** z ATK – przedstawia mi projekt pisma zezwalającego na podjęcie przeróbek w gmachu po INCO na Bielanych. Pismo podpisuję, by zaznaczyć prawa właściciela – Archidiecezji Warsz[awskiej]. Przy tej sposobności ks. S[ubera] oświadcza o „praworządności” ks. Kwiatkowskiego, co ma wyglądać z memoriału ATK do Episkopatu Polski. Układ memoriału jest autorstwem ks. Kw[iatkowskiego].

12.30 Przyjmuję ks. dr. **Groblickiego** z Krakowa, którego Jan XXIII zamianował sufraganiem abp. **Baziaka** dla Krakowa. Ks[iądz] Gr[oblicki] składa konsens kanoniczny i otrzymuje dekret nominacyjny oraz list do abp. B[aziaka], który jest w Wałcu na kuracji. Wysyłam list do min. **Sztachelskiego**, informujący o tej nominacji. Ks[iądz] Gr[oblicki] zostaje na obiedzie, otrzymuje piuskę, biret i różne drobiazgi do stroju biskupiego. Prowadzę długą rozmowę o charakterze W[ielkiej] Nowenny. Ks[iądz] Gr[oblicki] jest ośrodkiem opozycji przeciwko „maryjności” W[ielkiej] N[owenny] w okręgu krakowskim. Wyjaśniam, dlaczego W[ielka] N[owenna] ma charakter moralny. „Silnej wierze” społeczeństwa polskiego nie odpowiada życie z wiary. Po 3 latach „chrystologicznych” W[ielkiej] N[owenny] trzeba przejść na życie z wiary. Inaczej Tysiąclecie obchodzić będzie lud, „który czci wargami” i wierzy bez konsekwencji, a serce jego jest dalekie od przykazań Bożych. Ks[iądz] Gr[oblicki] wysłuchuje tego wywodu w milczeniu.

3 lipca 1960, niedziela

Warszawa – Zakroczym

Do południa pracowałem nad korespondencją, mnóstwo drobnych listów. Przygotowałem *processum episcopalem*⁷⁷⁹ dla nowych sufraganów do Kielc i Sandomierza. Głowiłem się nad tym, czy nie ruszyć sprawy obsadzenia wakującej stolicy biskupiej w Tarnowie. Nie sprzyjają wprawdzie warunki. Może lepiej przygotować naprzód proces biskupi, a ze sprawą podciągnąć pod wybory; może wtedy będzie strawniejsza atmosfera dla uzyskania od rządu zgody na kandydatów, których trzeba będzie w **terno** przedstawić Stolicy Świętej. Poleciałem sekretariatowi kończyć sprawę ks. **Piskorza**⁷⁸⁰, którego proces kościelny jest ukończony, a ogromna sarta akt leży na stole od kilku tygodni. Ks[iądz] **Piskorz** wychodzi bardzo źle; jest tu wszystkiego po trochu, a przede wszystkim słaby, psychicznie rozbity człowiek. Sekretariat przygotowuje sprawozdanie dla Kongr[egacji] Konsyst[orialnej], która poleciła sprawę przeprowadzić.

16.00 Wyjazd do **Zakroczymia**, w towarzystwie ks. **Padacza** i ks. **Borowca**. W klasztorze przyjmuje nas gromada ojców kapucynów i nowicjuszy. Ks[iądz] **Borowiec** jest

⁷⁷⁹ *Lac.* awans biskupi.

⁷⁸⁰ Jan Piskorz (1901–1964), ksiądz, członek ZK „Caritas” od 1959. Święcenia 1923. Wikariusz generalny archidiecezji wrocławskiej 1952–1954, dziekan kapituły wrocławskiej od 1953, związany z ruchem księży-patriotów. Wikariusz kapitulny diecezji katowickiej 1954–1956.

wyraźnie zaskoczony sytuacją. Małe pokoiki, które dostaliśmy, budzą w nim niepokój. Obydwa z ks. **Padaczem** jesteśmy b[ardzo] zadowoleni, chociaż wiemy, że będzie tu trudno wysiedzieć, w tych ciasnych celach. Ale atmosfera spokoju klasztornego pociąga. Przygotowano dla nas większe pokoje w sąsiednim domu sióstr. Trzeba się namyślić, co wybrać.

Będziemy się stołować u sióstr i tam odprawiać Msze św. Po wieczery postanowiliśmy „wystąpić” jutro od kapucynów i „wstąpić” do sióstr wspomóżycielek dusz czyścicowych.

Ojciec **Makary**⁷⁸¹ pokazał nam swoją „centralkę” akcji przeciwalkoholowej na okręg najbliższy. Pracą swoją dał przykład, jak trzeba ratować się, gdy się traci jeden teren pracy, by zyskać nowy. W rzeczywistości akcja ta bardzo się nadaje dla zakonników, którzy mogliby poświęcić się jej całą duszą, zwłaszcza na misjach. Każdy klasztor mógłby to czynić.

4 lipca 1960, poniedziałek

Zakroczym

Po Mszy św. zamieszkaliśmy u sióstr wspomóżycielek d[usz] cz[yszćcowych]. Jest to dom kapucyński, przerobiony na dom rekolekcyjny. Jest ładna kaplica i kilka jasnych, widnych pokojów. Bliskość Warszawy pozwala na wykorzystanie domu dla dni skupienia np. lekarzy, nauczycieli, tym więcej że jest bardzo dobra komunikacja. Cały dzień leje jak z cebra i nie ma co myśleć o spacerze. Trzeba więc wypoczywać w mieszkaniu. Czytam naraz: **Jasienicę**⁷⁸², *Polska Piastowska*; **Papini**⁷⁸³, *Michał Anioł*; **Breżę**⁷⁸⁴, *Spizowa brama*; **Perin**, *Życie z Bogiem w Ewangelii radości*. Możliwość swobodnej lektury to prawdziwa rozkosz, gdy już nie trzeba mówić, tylko można milczeć i słuchać – duchem.

Pracuję nieco nad tomem wypisów z kazań i przemówień millenijnych. Tom ma być dla wyd[awnictwa] Znak. Przygotowany jest przez Instytut Prymasowski (M[aria] **Okońska**, Janina **Kuszell**⁷⁸⁵ i Krystyna **Szajer**⁷⁸⁶). Redaktorka Znak starała się pominąć wszystko, co zbyt aktualizowało „na Millenium”. Jest to nieco nadmierna wyprawa z myśli przewodnich Tysiąclecia, chociaż cała treść ciąży ku temu tematowi. Redakcja w I[nstytucji] M[aryjnym] chce bardziej uwydatnić ten program. Ścierają się dwa poglądy: laicyzujący Znak i millenijny instytutu.

⁷⁸¹ Alojzy Makary Nowak, przełożony domu prowincjalnego karmelitów bosych w Warszawie.

⁷⁸² Paweł Jasienica (1909–1970), historyk, eseista i publicysta, wiceprezes Związku Literatów Polskich (od 1959). Nauczyciel historii w Grodnie 1928–1932, przed II wojną światową pracował także w „Słowie Wileńskim”. Służył w AK. Działacz i ostatni prezes Klubu Krzywego Koła 1962. Sygnatariusz tzw. Listu 34, skierowanego do premiera Józefa Cyrankiewicza. Wiceprzewodniczący polskiego PEN Clubu od 1966. Po wydarzeniach z 1968 usunięty z ZLP.

⁷⁸³ Giovanni Papini (1881–1956), włoski eseista, krytyk literacki, dziennikarz i poeta. Założyciel pisma „Leonardo” (1903), redaktor „Lacerba” (1913–1915). Na początku lat 20. związał się ze środowiskami katolickimi. Wybrane dzieła: *Pamiętniki Pana Boga*, *Dzieje Chrystusa*, *Święty Augustyn*, *Świadkowie Męki*.

⁷⁸⁴ Tadeusz Breza (1895–1970), powieściopisarz i eseista, absolwent studiów filozoficznych. Sekretarz prasowy i attaché ambasady polskiej w Londynie 1929–1933. Redaktor „Kuriera Warszawskiego” 1933–1937. Radca kulturalny ambasady PRL w Rzymie 1955–1959 i w Paryżu 1961–1965.

⁷⁸⁵ Janina Kuszell (ur. 1929), absolwentka KUL, członkini Instytutu Prymasowskiego Ślubów Narodu.

⁷⁸⁶ Krystyna Szajer (ur. 1934), członkini Instytutu Prymasowskiego Ślubów Narodu. Jedną z głównych współpracowniczek Marii Okońskiej. W latach 1959–1981 prowadziła Archiwum Instytutu.

7 lipca 1960, czwartek

Zakroczym

Od niedzieli siedzimy w klasztorze o[jców] kapucynów w Z[akroczymiu], razem z ks[iędzem] prał[atem] [Padaczem]. Pada błogosławiony deszcz. Wszystkie dary Boże, wiszące na drzewach, wystawiają swoje buzie na tę kąpiel i radują się z obfitości. Przyglądam się, jak ongiś w Rywałdzie⁷⁸⁷, małemu światkowi, otoczonemu wysokimi murami. Na żyznej ziemi ogrodu zakonnego rośnie wszystko, co tylko zmieścić się może. To obraz dobroci detalicznej Opatrzności Bożej, która wyciąga swe błogosławione dłonie z ziemi karmicielki i podaje człowiekowi wszystko. Jak mało czyni człowiek, by mieć tę obfitość. Chyba tyle, ile potrzeba, by nie zgnuśniał do reszty. Wszystko inne czyni Bóg życia.

12.00 Uroczystość imienin o. **Cyryla**⁷⁸⁸, mistrza nowicjatu. Jesteśmy proszeni na obiad do refektarza klasztornego. Grupa nowicjuszków otrzymuje swobodę; mogą się „wygłupiać”, jak mówi sam Mistrz Cyryli. Nawet idzie im to lepiej niż pobożne pieśni. Widocznie zawsze „synowie tego świata roztrośniejsi są w rodzaju swoim od synów światłości”. Zawsze bierze za serce ta prostota i bezpośredniość, która cechuje zakon kapucyński. Są blisko ludzi, tego małego, brudnego miasteczka podwarszawskiego, które leży pod obstrzałem twierdzy modlińskiej i dziś jeszcze odbiera swoje razy. Wszędzie, gdzie są w pobliżu koszary, cierpi na tym ludność, gdyż to obniża poziom duchowy, moralny i społeczny. Małe miasteczko jest zarażone chorobami wenerycznymi, które dziewczęta tutejsze przynoszą z koszar. A ojcowie „sadzą cebulę i piją” – jak ocenia jeden z ojców. Ilu tu ludzi strasznie brudnych i zaniedbanych, chociaż nie są biedni. By ich „otrzeźwić”, pracuje o. **Makary**, promotor ruchu abstynencji na całą okolicę.

10 lipca 1960, niedziela

Zakroczym

Od czwartku pada, z małymi przerwami. Dziś całą noc „łało”.

9.30 Byłem na sumie w klasztornej kościele. Zaczęła się ogłoszeniami, które trwały około 8 minut; ojciec mówił o charakterze dzisiejszej liturgii, o świętych franciszkanach tygodnia, o zebraniu przyjaciół trzeźwości itp. O[jciec] **Cyryl** wyszedł z sumą; lud odśpiewał dobrze aspersję, po czym w czasie mszy śpiewali mszę gregoriańską, *Ave Verum*⁷⁸⁹ i *Christus vincit*⁷⁹⁰. Najlepiej wypadło *Credo*. Wyróżnia się grupa głosów męskich, w cieniu których zaznaczają się soprańskie kobiece. Nie jest to chór kościelny, opiewa cały kościół; pomocą służy wielka tablica „rotacyjna”, którą manewruje jeden z braci. Miałem wrażenie, że pomagają zakonnicy. Jednak nie, śpiewali wierni mieszcianie. Z rozmowy z o[jcem]

⁷⁸⁷ Prymas nawiązuje do okresu, kiedy został uwięziony przez władze komunistyczne. W Rywałdzie przebywał od 26 IX 1953 do 12 X 1953.

⁷⁸⁸ Cyryl Niksa OFMCap (1921–2007), magister nowicjatu w domu zgromadzenia w Zakroczymiu 1959–1967.

⁷⁸⁹ *Lac*. Witaj, prawdziwe [Ciało] (antyfona ku czci Najświętszego Sakramentu).

⁷⁹⁰ *Lac*. dosł. Chrystus zwycięża (hymn, którego polski tytuł brzmi *Chrystus wodzem*).

provincjałem⁷⁹¹, który prowadził śpiew, dowiedziałem się, że to są **tercjarze**. Uczyli się przy lada sposobności, przed lub po nabożeństwie. Trwało to kilka lat. Dziś można powiedzieć, że daje to dobre, poważne nabożeństwo. W czasie sumy o. **Makary** wygłosił kazanie o wartości dziewictwa, jak wypadało z programu W[ielkiej] Nowenny. Niektóre wyrazy były nieco mało delikatne jak na subtelny temat. Ogólne wrażenie: przy dużym wysiłku i przy współpracy zespołowej można dobrze zorganizować nabożeństwo liturgiczne.

12 lipca 1960, wtorek

Zakroczym

Od niedzieli pogoda nieco się poprawiła; wczoraj był dzień słoneczny, dziś bez deszczu.

11.30 Przyjechał ks. prał. **Borowiec**, jako nieoficjalny wysłannik kurii. Kilka spraw: 1) oddając **Czubin**, działa komisja, która przekazuje to, czego nie zrabowano; 2) na Polach Bielańskich zatarg UdsW z ks. **Penkałą**⁷⁹². Po Bożym Ciele został krzyż na placu, przeznaczonym pod budowę kościoła. P[an] **Kochański** zażądał usunięcia krzyża, w przeciwnym razie wystąpią z żądaniem „zdjęcia” ks. P[enkały]. Dziś termin. Polecilem przenieść krzyż na teren przy kaplicy, a jednocześnie przypomnieć sprawę budowy kościoła; 3) materiały z Bielan, zgromadzone na budowę Sem[inarium] Metrop[olitalnego] zabierają różne parafie, według uzgodnienia; 4) roboty remontowe dachów na Miodowej posuwają się; i w[iele] i[nnych] drobiazgów.

14 lipca 1960, czwartek

Zakroczym

7.30 W uroczystość Doktora Serafickiego, św. Bonawentury, w kaplicy sióstr Msza św. dla nowicjatu. Wszyscy recytują. Po Mszy św. wygłaszam konferencję o powołaniu i jego pielęgnowaniu. O[jcowie] kapucyni mają wiele kłopotów z młodym narybkiem nowicjackim, na skutek rygoryzmu o. **Justyna**, który stawia zbyt wielkie wymagania początkującym nowicjuszom. Jeden już wystąpił, a niektórzy są w drzwiach. Staram się w swej konferencji uwydatnić łaskę powołania, wobec której obowiązuje wierność.

15 lipca 1960, piątek

Zakroczym – Warszawa

16.00 Żegnamy s[iostry] wspomożycielki, z matką generalną⁷⁹³, która przybyła z Płocka. Odwiedzam ks. prob. **Skurę**⁷⁹⁴, oglądam piękny kościół i nową plebanię. Kościół był

⁷⁹¹ Chodzi o o. Benignusa Jana Sosnowskiego OFMCap.

⁷⁹² Jan Penkała (1912–1973), ksiądz, dyrektor Biura Prymasowskiej Rady Odbudowy Kościołów od 1947, proboszcz parafii św. Zygmunta na warszawskich Bielanach i inicjator budowy kościoła 1958–1973. Święcenia kapłańskie 1938.

⁷⁹³ Teresa Teofila Fokt CSAAP (1916–1995), przełożona generalna Zgromadzenia Sióstr Wspomożycielek Duszy Czystościowych 1958–1964. Do nowicjatu przyjęta w 1935. W czasie wojny ukończyła szkołę pielęgniarską u sióstr szarytek w Warszawie. Mistrzyni nowicjatu 1949–1958. Sekretarka generalna zgromadzenia 1952–1958.

⁷⁹⁴ Piotr Skura (1905–1991), ksiądz, proboszcz parafii w Zakroczymiu 1945–1985. Święcenia 1934. Wikariusz w Brańszczyku 1935–1939. Od 1964 wicedziekan dekanatu modlińskiego, zaś od 1970 dziekan dekanatu modlińskiego, zamienionego potem na dekanat zakroczymski.

spalony w czasie działań wojennych, sklepienie zwalone. Ks[iaǳ] S[kura] zdołał odbudować kościół, a nadto „po październiku” uzyskał zezwolenie na wybudowanie pięknej, stylowej plebanii. Widoki stąd wspaniałe na Wisłę, na okoliczne wzgórza, z ruinami domu kasztelana zakroczymskiego, gdzie żył ojciec św. Stanisława Kostki⁷⁹⁵. Dziś żadnego śladu tej przeszłości. Miasteczko przedstawia widok żałosny; ludzie budują się byle jak, gdyż boją się podatków. Duże dochody z hodowli warzyw przepijają. Cała Rada M[iej]ska – to pijacy, którzy odstępują innym miastom fundusze przeznaczone na odbudowę, nie rozumiejąc znaczenia funduszy, których przepić nie można. Chociaż to pijacy bez wartości, ale za to komuniści, a więc ludzie godni zaufania. Właśnie mijamy jednego z nich, „wielka szyszka” w Zakroczymiu; patrzy na nas wilkiem. Trudno jest wyjechać z Zakroczymia, gdyż ulicą snuje się mnóstwo pijanych ludzi. O[jciec] **Zachariasz**⁷⁹⁶ i o. **Makary** wzięli się gorliwie do zwalczania tej plagi, ale to kropla w morzu pijaństwa ogólnopolskiego. Zresztą miejscowi dygnitarze patrzą na to niechętnie i smarują w U[rzędach] Wyznaniowych, skąd przyjdą wnioski „o zdjęcie” księdza do kurii.

17.00 W drodze do W[arsza]wy. Mijamy mnóstwo autokarów jadących na pola grunwaldzkie.

17.30 W domu. Na biurku kilka pękatych teczek dekretów do podpisania. List od J[erzego] **Zawieyskiego**, b[ardzo] pilny; proponuje list do p. Wł[adysława] **Gomułki**, gdyż atmosfera staje się coraz cięższa. Wprawdzie Episkopat zachowuje spokój, ale rząd „stoi twardo” i przez szereg faktów pogarsza sytuację Kościoła. Mogą przyjść dalsze decyzje. Listem można by złagodzić grożące rzeczy. Dowiadujemy się, że odbywa się konferencja „Tyg[odnika] Pow[szechnego]” i „**Znaku**”, które czują się zagrożone polityką „Ruchu”⁷⁹⁷, ograniczającego rozprowadzanie pism kat[olickich]. Może ten fakt wpływa na minorowy ton listu J[erzego] Z[awieyskiego]. Trzeba się zastanowić.

18.00 Ks[iaǳ] prał. **Piotrowski** – sprawy kurialne. Niektóre wnioski personalne W[ydział] W[yznań] zatwierdził; zwraca uwagę, że wielu wikariuszów odrzucono jako kandydatów na małe parafie. Incydent na Polach Bielańskich o krzyż – zażegnano.

16 lipca 1960, sobota

Warszawa – Kraków – Stryżawa

Po Mszy św. ks. **dyr. Dąbrowski**. Jego zdaniem są tendencje do nawiązania rozmów przerwanych w kołach rządowych. Spieszą się „z czymś”, ale gotowi są rozmawiać,

⁷⁹⁵ Stanisław Kostka (1550–1568), jezuita, święty Kościoła katolickiego. Beatyfikowany w 1602, kanonizowany w 1726.

⁷⁹⁶ Zachariasz Zdzisław Ruszkowski OFM (1919–?), rektor kościoła Przemienienia Pańskiego w Warszawie od 1952, przełożony Domu oo. Kapucynów w Warszawie. Świecenia 1948. W zgromadzeniu od 1952.

⁷⁹⁷ Przedsiębiorstwo Upowszechniania Prasy i Książki „Ruch”, założone w listopadzie 1947 przedsiębiorstwo zajmujące się dystrybucją prasy i książek, powstałe w wyniku upaństwowienia i przekształcenia istniejącego od 1918 przedsiębiorstwa Ruch Spółka z o.o. W 1973 weszło w skład Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa – Książka – Ruch”. W okresie PRL przedsiębiorstwo było monopolistą w kolportażu prasy. Kolportowało też książki, zajmowało się działalnością poligraficzną i handlem detalicznym.

„gdyż dłużej taka sytuacja trwać nie może”. „Prymas i bp Choromański prowadzą politykę przetrzymania i dlatego wyjechali na urlop” – „u nas się pali i gotuje”. Winą Episkopatu w tej chwili jest, że milczy i jest cierpliwy. „W rewolucji coś zawsze dziać się musi, a tu nic się nie dzieje”. – Jest kampania przeciwko resztkom szkół katolickich. Na odcinku podatkowym wymiary i domiary sypią się, ale księża nie płacą. Dyrektorzy finansowi prą do łagodzenia dekretów, gdyż są absurdem.

Podpisuję szereg pism. Wystosowałem list do J[erzego] **Zawieyskiego**; jestem zdania, że list do W[ładysława] G[omułki] byłby dowodem naszego zdenerwowania. Kościół to nie tylko działanie, ale i trwanie i cierpienie. To jest inna płaszczyzna, aniżeli partii; nawet hierarchia musi nieco inaczej prowadzić sprawę niż świeccy katolicy. My nie możemy ulegać panice i działać pod wpływem trwogi. Trzeba przewycięzać lęk, ufać Bogu i czekać. Nie wiem, czy ten list będzie miał wpływ na przebieg konferencji Znak, gdzie główne skrzypce gra nadal pobudliwa lękliwość St[anisława] **Stommy**.

Pan **Aszkler**⁷⁹⁸ – b[ył]y prezes Ligi Kat[olickiej], od pewnego czasu bawiący w Warszawie, zabiegał o widzenie się. Byłem zdania, że lepiej odłożyć to spotkanie, aż wyjaśni się sytuacja w L[idze] K[atolickiej], po ostatnich wyborach w Scranton.

Grupa nauczycielek, które przybyły na rekolekcje – prosi o błogosławieństwo, w kaplicy.

11.30 Wyjazd do **Stryszawy**, przez Kraków. Postój w lesie za Chęcunami; krótki w Krakowie przy stacji benzynowej. Są objazdy. Z Krakowa droga prowadzi przez Wadowice, Suchą. Gubimy się na ostatnim odcinku, gdzie trzeba pytać „o Siwca”, gdzie siostry mają „swoją posesję”. Na 5 km przed celem trzeba wymieniać koło prawe przednie. Droga tu fatalna, ale maszyny twarde chodzą. Pan Stanisław ma złe podejrzenia. Na ostatnim mostku czekają siostry zmarłych. Jest matka Zofia, prowincjalna i ks. Bogucki z W[arsza]wy. Na 20.15 w domu.

17 lipca 1960, niedziela

Stryszawa

Zamieszkałem w domku kapelańskim; obok ks. **Padacz**. Pan Stanisław mieszka „na wsi”, w domu gospodarza. Jest tam gromadka inteligencji krakowskiej. Na górze, „w leśniczówce”, sporo warszawian. W pobliżu, w domku drewnianym, trzy siostry miłosierdzia (magdalenki) z Krakowa-Łagiewnik, ze swoimi wychowankami z „poprawczaka”. Siostry wybrały „18 najlepszych” dziewcząt i przywiozły je na wakacje w góry. Zachowują się znośnie, jak na swoją b[ardzo] bogatą przeszłość. Ale stryszawianie gorszą się z ich stroju, jakie kierownictwo świeckie „poprawczaka” im sprawiło. Spotkaliśmy grupkę dziewcząt wracających „ze spaceru”; zatrzymały nas i zapraszały do swego domku. Wieczorem dowiedziałem się, że dwie z nich uciekły, a reszta wybrała się w pogoń. Odnalazły je

⁷⁹⁸ Jan Aszkler, działacz katolicki i polonijny, wiceprezes Ligi Katolickiej w USA.

w Sucheju i przy pomocy s[iostry] zmartwychwstanki przywiozły ze sobą do Stryzawy. Wszystkim zależy na tym, aby zachować się dobrze, gdyż wolą być tu niż w Łagiewnikach.

Przyjechał ks. E[dmund] **Boniewicz**⁷⁹⁹ z Otwocka; zainteresował się kolonią „poprawczaka”.

19 lipca 1960, wtorek

Stryzawa

Pan Stanisław wybrał się do Warszawy, gdyż stwierdził znaczne uszkodzenie w łóżysku kulkowym auta; musi przywieźć nowe łóżysko.

Dłuższa rozmowa z s[iostrą] magdalenką o dziewczętach. Mam je ciągle przed oczyma, gdyż snują się z górki ku kaplicy i na dół, po żywność itp. Niektóre mają wygląd dziewcząt zupełnie zepsutych, inne – niewinnych. Pochodzą z różnych domów, niekiedy zasobnych, które nie mogą sobie dać rady z nimi. Budzą we mnie głębokie współczucie. Pragną, by je traktować normalnie i w niczym nie zaznaczać, że się wie, jakimi są. Staramy się okazywać im wiele serca. Niektóre to doceniają, inne raczej brawurują, głośno krzyczą, wyśpiewują kabaretowe szlagiery. Dziękuję Bogu, że mi na oczach umieścił te dzieci, nieszczęsne ofiary stosunków rodzinnych, społecznych, niekiedy – braku wychowania.

Przyjechała p. **Hala Zakrzewska**⁸⁰⁰, kierowniczka **Domku Maryi** w Częstochowie. Od razu zainteresowała się „poprawczakiem”. Weszła w porozumienie z ks. **Boniewiczem** i obmyślają plan pomocy siostrom.

21 lipca 1960, czwartek

Stryzawa

Przepadają deszcze, robi się dość ciepło i duszno. Deszcze zamieniają się w mżawkę. Jest tu sporo dobrych ludzi na wakacjach. Przychodzą do kaplicy, spowiadają się, przystępują do Stołu Pańskiego. Jest gromada ministrantów z parafii sercanów w Krakowie.

Wrócił p. **Stanisław** z W[arsza]wy i przywiózł prasę i kancelarię wakacyjną.

Matka **Zofia**, prowincjalna zmartwychwstanek, pojechała do W[arsza]wy i zabrała podpisane dekrety.

Pracuję nad zbiorem przemówień, które ma wydać Znak.

Ks[ia]dz **Boniewicz** wybrał się z p. **Halą Z[akrzewską]** do „poprawczaka”. Starają się zainteresować dziewczętą i pozyskać ich uwagę. Dotychczas większość ich „gra” **niezależnie**.

⁷⁹⁹ Edmund Boniewicz SAC (1919–2006), duszpasterz, promotor kultu maryjnego i miłosierdzia Bożego, inicjator Doliny Miłosierdzia w Częstochowie, która w 1992 uzyskała status archidiecezjalnego sanktuarium. Spowiednik i kierownik duchowy prymasa Wyszyńskiego, któremu udzielił sakramentu chorych na dzień przed jego śmiercią. Świecenia 1945.

⁸⁰⁰ Helena Zakrzewska (?–2011), członkini Instytutu Prymasowskiego Ślubów Narodu, Komisji ds. Kobiet. Działała również w duszpasterstwie dziewcząt w diecezji gnieźnieńskiej.

„Górali” oburzają się, że siostry chodzą „z prostytutkami”, które są od dołu nieubrane. Wygląda to nieestetycznie, gdyż niektóre dziewczyniska są rozrośnięte i schłopiałe. Ale wygląda jeszcze lepiej niż „przyzwoite panie” normalne na plażach czy na ulicach miast.

28 lipca 1960, czwartek

Stryszawa

W sobotę po południu rozpoczął się deszcz, który zamienił się w mżawicę; trwało to bez przerwy do wczoraj w nocy. Z 26 na 27 VII [1960] całą noc była straszna ulewa, która ustała nad ranem. Owoce jej były przykre. Jesteśmy „odcięci od świata”, gdyż droga nasza przy wylocie na gościniec została rozorana przez potoki wód, spadające do rzeki. Ponieważ woda nie mogła przejść pod mostem, wyrobiła sobie koryto poniżej mostu i wyrzuciła kamienie na drogę na odcinku 20 metrów. Wygląda to beznadziejnie.

Pada dalej. Pomimo niepogody letnicy, pracownicy leśni i siostry naprawili drogę, tak że można wyjechać autem.

Wczoraj lało cały dzień. Z inicjatywy sióstr rozpoczęto o godz. 18.00 adorację błagalną. Przewodniczył ks. **Boniewicz**. Pozwoliłem mu odprawić Mszę św. błagalną *pro quacumque tribulatione*⁸⁰¹. Gdy o godz. 23.45 opuszczaliśmy kaplicę, już nie padało. Całą noc nie padało. Dziś od rana jest sucho i wietrznie. Po Mszy św. dziękczynnej do M[atki] Bożej poszliśmy oglądać naszą drogę na świat. Trzyma się dobrze. Zebrała się tu gromada letników z różnych stron świata. Ks[iaźd] prał. **Padacz** spotyka swoich znajomych z armii włoskiej (Andersa). Gawędzimy. Łatwo ludzie się otwierają i użalają. Wszyscy są pod wrażeniem strasznej powodzi, która niszczy okręg Suchej, Kęt, Oświęcimia, Wadowic, Żywca i Tych. Straty są straszliwe, idą w grube miliony. Biadają, że wydaje się wielkie pieniądze na uroczystości, ale na regulację Soły nie ma funduszków. A rzeka co roku wyrządza olbrzymie szkody. Ludność uboga jest przerażona, ale spokojna i uległa „woli Bożej”. Jakiś pan pyta, dlaczego w Polsce nie ma drugiego kardynała. Kapelan wojskowy wytłumaczył mu, że „idzie o dochody i o władzę”.

29 lipca 1960, piątek

Stryszawa

Moje sąsiadki „z poprawczaka” wyjechały 26 VII [1960] do Krakowa. Wszystkie niemal wypowiedziały się i były u Komunii św. Rano przyszły do zakrystii z kwiatami i dziękowały za okazane im serce. Jedna z nich wygłosiła zwięzłe, dobre przemówienie. Nie brak tu twarzy inteligentnych, ale są i takie, które mówią za siebie. Są tu przecież dziewczęta, które są już po przerwanej ciąży, korzystały z dobrodziejstw ustawy, na swój sposób. Ale szukają wyrozumienia i boją się, by ich nie potępiać. To pewnie z takimi rozmawiał

⁸⁰¹ Łac. w jakimkolwiek utrapieniu.

Chrystus, gdy pisał na piasku palcem grzechy oskarżycieli. Jak bardzo trzeba się modlić o to, by ludzie nie byli wciągani w pokuszenie.

Właśnie w niedzielę znalazła się gromadka chłopaków, jakoby autostopowiczów, których zatrzymał deszcz. Zaczęli szturmować do domku wtedy, gdy ks. **Boniewicz** miał gawędę do dziewcząt. Później awanturowali się dość długo. Podawali się za studentów z Gliwic. Nie wyglądali na to. Zdaje się, że to tacy są głównymi winowajcami niedoli tych dziewcząt z poprawczaka. Ostatecznie, dziewczęta z poprawczaka znalazły się dobrze i same odprawiły chłopaków. Ale ci obrzucili je brzydkimi wyrazami.

Zjawiła się tu jakaś komisja społeczna, która orzekła, że domek nie nadaje się na kolonię ze względów sanitarnych. To miało być przyczyną przedwczesnego wyjazdu.

Jestem pełen podziwu dla ofiarnej pracy siostr magdalenek; to prawdziwe męczennice swego powołania.

„Letnicy” bardzo się do nas garną; byli b[ardzo] wdzięczni za nocną adorację.

Przyszła s. **Bronisława**. Ma swoje objawienia na temat: „Chrystus – Król Polski”. Na szczęście ma to być „w swoim czasie”! Wysłuchałem spokojnie i kazałem pokornie się modlić. Wróciła raz jeszcze – z uzupełnieniami. A później wybrała się „z delegacją” o spowiednika. Odesłałem ją do przełożonych.

O godz. 17.00 siostry urządziły „akademię” pożegnalną. Po tej uroczystości domowej wygłosiłem im konferencję w kaplicy „o duchu przewodnim córek Zmartwychwstania”.

30 lipca 1960, sobota

Stryszawa – Warszawa

10.00 Pożegnanie gości stryszawskich. Małe dzieci z zakładu, częstochowianie, warszawiacy, p. **Maria Malicka**⁸⁰² z córką z Krakowa i wiele innych. Odprowadzają nas na dół.

Droga możliwa; na mostach jedzie się na własne ryzyko. Wiele wyrw w drogach. Omijamy most w Sucheju, gdyż jest pęknięty; jedziemy na Maków. W Krakowie postój przy stacji benzynowej. Wielkie wody na Czarnej Nidzie. W lesie pod Chęcunami wypoczynek. O godz. 15.00 – w dalszą drogę. Na Pilicy w Białobrzegach morze; trudno je ogarnąć okiem. Żniwa na wyższych miejscach w pełni i w dobrym stanie.

18.15 W domu. Przychodzi od razu ks. **Kotowski** ze stosem papierów i niejasnych informacji.

31 lipca 1960, niedziela

Warszawa

Cały dzień pracuję w gabinecie. Wysyłam depezę do kard. **Wendla**⁸⁰³, na Kongres Eucharystyczny. Jednakże nie jedziemy i decyzja jest dobra. Ostatnie wystąpienia

⁸⁰² Maria Malicka, brak bliższych danych.

⁸⁰³ Joseph Wendel (1901–1960), kardynał, arcybiskup Monachium i Fryzycji 1952–1960. Świecenia 1927. Kardynał prezbiter S. Maria Nuova od 1953. Biskup polowy Bundeswehry od 1956.

p. **Adenauera**⁸⁰⁴ postawiłyby ministrów niemieckich, którzy będą na Kongresie, w fałszywej sytuacji. Tam, w obliczu Króla Pokoju, wszystko musi być rzetelne. Kłamałiby nam oczami. Niemcy jeszcze nie wyzdrowiały, trzeba dłuższej i innej kuracji. Gdyby katolicy niemieccy posłuchali rad **Foerстера**⁸⁰⁵ i przejęli się jego książką *Chrystus a życie ludzkie*.

Piszę „wezwanie o pomoc dla ofiar powodzi”; chcę je rozesłać do pism katolickich.

16.00 W **Zalesiu** – odwiedzam Ojca, który czuje się zupełnie dobrze.

⁸⁰⁴ Konrad Adenauer (1876–1967), kanclerz RFN 1949–1963, założyciel i przewodniczący partii chrześcijańsko-demokratycznej (CDU) 1950–1966. Przed II wojną światową nadburmistrz Kolonii 1917–1933.

⁸⁰⁵ Friedrich Wilhelm Foerster (1869–1966), niemiecki filozof, etyk, pedagog. Studiował na uniwersytetach we Fryburgu Badeńskim i Berlinie. W 1899 doświadczył głębokiego nawrócenia na chrześcijaństwo i w tym duchu tworzył swoje dzieła. Ważniejsze prace: *O wychowaniu obywatelskim*, *Szkola i charakter*, *Wychowanie i samowychowanie*.

SIERPIEŃ

1 sierpnia 1960, poniedziałek

Warszawa – Łaski

7.30 Na Mszy św. p. F. **Stercus** (Szczepański)⁸⁰⁶, który wyemigrował z W[arsza]wy po 1936 r. i pracuje w USA. Odwiedza swoich rodziców, prosi o błogosławieństwo.

10.00 Ks[iądz] rektor **Miziolek** – w sprawie przyjęcia nowych alumnów. Dotychczas zgłosiło się 62, przyjęto 31. Seminarium przeprowadziło remonty własnymi siłami. **Czubin** oddano, ale na hipotekę nałożono 1.200.000 zł podatków, których „Seminarium nie płaci”.

11.00 Zarząd Zjednoczenia Polsko-Rzymskiego⁸⁰⁷ z Chicago, z ks. **Kerczem**⁸⁰⁸, kapelanem i p. **Stefanowskim**⁸⁰⁹, sześć osób. Ustalamy plan uroczystości na Jasnej Górze. Wyjaśniam nasze desyderaty od Ligi Kat[olickiej]. Wyrażają się bardzo pozytywnie o nowym dyrektorz L[igi] Kat[olickiej], ks. **Abramowicz**⁸¹⁰.

16.00 **Sesja K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej]** – do godz. 19.30. Brak bp. **Ma-jewskiego**. Mnóstwo spraw personalnych. Członkowie sesji pozostają na wieczerzy.

20.15 Wyjazd do **Lasek**. Rozpoczynam rekolekcje instytutu świeckiego M[arii] **Okoń-skiej**.

3 sierpnia 1960, środa

Łaski – Warszawa

Wczoraj prowadziłem rekolekcje doroczne instytutu św[ieckiego]. Wygłosiłem dwie konferencje. Odmawiamy cały brewiarz wspólnie.

Dziś po Mszy św. wygłaszam konferencję, po czym wyjeżdżam do W[arsza]wy.

⁸⁰⁶ F. Stercus (Szczepański), brak bliższych danych.

⁸⁰⁷ Zjednoczenie Polskie Rzymsko-Katolickie w Ameryce, najstarsza organizacja polonijna w USA, o charakterze bratniej pomocy, założona w 1873. Zjednoczenie jest także założycielem (1935) i głównym sponsorem Muzeum Polskiego w Ameryce – największej tego typu instytucji w USA.

⁸⁰⁸ Walerian Kercz (1902–1982), ksiądz, polonijny działacz społeczny. Świecenia 1926 (w USA). Proboszcz parafii Wniebowzięcia NMP w Chicago od 1939. Działacz Zjednoczenia Polskiego Rzymsko-Katolickiego w Chicago jako kierownik ds. kultury i oświaty oraz kapelan 1958–1974. Współzałożyciel Kongresu Polonii Amerykańskiej.

⁸⁰⁹ Właśc. Zygmunt Stefanowicz (1886–1976), dziennikarz, od 1909 w USA, działacz Zjednoczenia Polskiego Rzymsko-Katolickiego, redaktor naczelny i zarządca jego organu prasowego „Naród Polski” 1918–1931, 1941–1974. Współzałożyciel Kongresu Polonii Amerykańskiej.

⁸¹⁰ Alfred Abramowicz (1919–1999), ksiądz, dyrektor wykonawczy Polskiej Ligi Katolickiej 1960–1968. Świecenia 1943. Organizator obchodów 1000-lecia Chrztu Polski w Chicago. Biskup pomocniczy Chicago od 1968. Proboszcz polskiej parafii Pięciu Braci Męczenników w Chicago 1968–1990.

10.30 Domownicy składają mi życzenia; jest obecny ks. inf. **Filipiak**, audytor Roty Rzym[skiej], i ks. prał. **Mączyński** Fr[anciszek]⁸¹¹, rektor Instytutu Kościelnego, i ks. prał. **Rubin**, rektor Kolegium Polskiego. Przemawia ks. prał. **Padacz**.

11.00 Przyjmuję delegację dzieci z archikatedry, Anina i Radości.

11.15 Gromadka dzieci z **Anglii** będących na wakacjach w Polsce.

W sali św. Jana Chrzciciela przyjmuję życzenia od zakonnic archidiecezji, w liczbie 200; wygłaszam do nich dłuższe przemówienie.

12.00 W sali arc[y]b[iskup]ów warszawskich przyjmuję życzenia duchowieństwa diecezjalnego i zakonów. Przemawia bp **Choromański**. Wygłaszam dłuższe przemówienie.

Kapituła Metrop[olitalna] i prałaci rzymscy zostają na obiedzie.

Ks[iądz] **Olszewski**⁸¹² z Agencji Kat[olickiej] USA.

Jerzy **Zawieyski** – z życzeniami; ma więcej kłopotów, chociaż jest członkiem R[ady] P[aństwa], niż ja.

15.00 **Lekarze warszawscy**, grupa oddana M[atce] Bożej.

15.40 Dłuższa rozmowa z inf. **Filipiakiem** o sprawach rzymskich. Mówi o ostatniej swej rozmowie z Ojcem Świętym w Castel Gandolfo. Papież powiedział, że chowa mnie w sercu. Natomiast kard. **Tardini** był mocno niezadowolony z autografu odręcznego Ojca Świętego.

Rozmowa z prał[atami] **Rubinem** i **Mączyńskim**. Ustalamy wspólną konferencję na 22 VIII [1960] w W[arsza]wie.

18.00 Powrót do Lasek i d[alszy] c[iąg] rekolekcji.

5 sierpnia 1960, piątek

Laski – Warszawa

Wczoraj trzeci dzień rekolekcji dla i[nstytutu] św[ieckiego].

Dziś o godz. 7.30 w czasie Mszy św. przyjmuję przyrzeczenia roczne od kilku członków, wygłaszam przemówienie.

9.30 Do s[ióstr] franciszekanek wygłaszam przemówienie.

10.00 Zebranie członków instytutu św[ieckiego]. Informacje o wędrowce po Warmii, Podlasiu i Sandomierszczyźnie.

Po obiedzie p. A[ntoni] **Marylski** i Z[ofia] **Morawska**.

16.30 Powrót do W[arsza]wy. Praca nad zwałami korespondencji.

⁸¹¹ Franciszek Mączyński (1901–1998), ksiądz, od 1946 ojciec duchowny w Papieskim Instytucie Polskim i Papieskim Kolegium Polskim w Rzymie. Rektor Papieskiego Instytutu Polskiego 1958–1987. Świecenia 1926. Więzień obozów Sachsenhausen i Dachau; ofiara pseudomedycznych eksperymentów z malarią. Od 1945 we Włoszech. Służył pomocą prymasowi Wyszyńskiemu, pośrednicząc w załatwianiu różnych spraw w dykasteriach watykańskich. Pracownik Radia Watykańskiego 1947–1958. Od 1968 konsultor Kongregacji Zakonów.

⁸¹² Ignacy Olszewski SAC (1909–1971), doktor teologii, magister filozofii, duszpasterz środowisk polonijnych, kierownik agencji prasowej Inter-Catholic Press Agency Inc. w Nowym Jorku. Do zakonu wstąpił 1924. Świecenia 1932. Wykładowca w WSD w Ołtarzewie, redaktor „Przeglądu Katolickiego” i „Rodziny Polskiej” od 1932. Kapelan bp. Gawliny 1939–1940. Od 1940 kapelan lotników w Anglii. Od 1951 w USA.

6 sierpnia 1960, sobota

Warszawa – Zduńska Wola

6.30 W k[ościel]e o[jców] paulinów odprawiam Mszę św. dla 244 Pielgrzymki z W[arsza]-wy na Jasną Górę. Wygłaszam przemówienie.

9.00 **Teresa Strzembosz** – sprawy opieki nad matką samotną, organizacji konferencji zakonów opiekujących się kobietą zaniedbaną.

9.30 O[jciec] **Mirewicz** – informacje na temat **rekolekcji dla ks[ięży] b[isku]pów** na J[asnej] Górze; mają iść w kierunku kontaktu z zagranicą, na tle spostrzeżeń Ojca w Rzymie i najnowszej lektury. Uświadomić obowiązek stróżów pojęć.

10.00 **Sesja K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej]**. Wyrażamy zgodę na **przeniesienie k[ościol]a Najśw[iętszej] Maryi Panny na Lesznie** w całej kubaturze; plebania może być rozebrana i zbudowana na nowym miejscu. Sprawa k[ościol]a **św. Jerzego na Świętojerskiej** – czy przyjąć odbudowę na Radę Prym[asowską]. Raczej tak i zwrócić się do franciszkanów, by podjęli się odbudowy. **Dom Dziekana** – zatwierdzono plan odbudowy; polecam robić dokumentację.

15.30 Wyjazd do Zduńskiej Woli – mam udzielić święceń kapłańskich 7 diakonom Zgromadzenia Opatrzności Bożej Don Orione. Jedzie ks. **Padacz** i ks. **Dąbrowski Bronisław**. Na miejscu stajemy, po wypoczynku w lesie, o godz. 19.00. Na ulicy, przed kościołem, stoi tłum kobiet i dzieci; mężczyźni powoli się przyłączają, wracając z fabryk. W mieście „ostre pogotowie”; pełno policji⁸¹³. W zakładach pracy „zakazy”. Nawet w szpitalu dla starców, który umieszczono w części domu zakonnego, ostry zakaz wpuszczania prymasa do chorych, pod karą wyrzucenia dyrektora. On sam oświadczył, że gotów jest znieść chorych, byleby mogli być na nabożeństwie.

Po powitaniu w k[ościel]e przeszliśmy procesją do ogrodu zakonnego, gdzie przed ołtarzem polowym o[jciec] prowincjał wygłosił przemówienie; małe dzieci mówiły wierszyki, z przymieszką „humoru włoskiego”. Wygłosiłem słowo Boże o kapłaństwie. Po nabożeństwie do M[atki] Bożej wróciliśmy do domu. Na wieczerzy był prałat **Leśniewski** z Sieradza i proboszcz miejscowy ks. B[ogumił] **Kasprzak**⁸¹⁴.

7 sierpnia 1960, niedziela

Zduńska Wola – Gniezno – Łekno

8.00 Święcenia kapłańskie przy ołtarzu polowym, w ogrodzie. Ceremonię dobrze prowadzi jeden z księży. Jest chłodno, ale nie pada. W czasie *Credo*, przed [słowami] *et incarnatus*⁸¹⁵, spadł obraz Matki Bożej Częstochowskiej, zawieszony nad tabernaculum. Oparł

⁸¹³ Prymas Wyszyński miał na myśli Milicję Obywatelską.

⁸¹⁴ Bogumił Kasprzak (1895–?), ksiądz, doktor teologii, kanonik kapituły kolegiaty kaliskiej, proboszcz parafii Zduńska Wola pw. Wniebowzięcia NMP 1958–1966. Święcenia 1919. Proboszcz parafii Osięcin 1954–1958 i Złoczew 1966–1976. Od 1976 na emeryturze.

⁸¹⁵ *Lac*. i purpurowy.

się o tabernaculum i stojący krzyż, po czym ciężką ramą runął ku mensie. Właściwie krzyż uratował mnie od okaleczenia czoła. Wy tłumaczyłem ludziom, że M[atka] Boża chce być w życiu naszym jak najbliższej. Przebieg święceń dobry, opiewa chór „Harfa”. Po obrzędach wygłosiłem przemówienie o wzorze kapłanów, ojcu **Maksymilianie Kolbem**, którego proces beatyfikacyjny toczy się w Rzymie.

W drodze powrotnej wstąpiłem do domu macierzystego siostr orionistek, gdzie również zebrały się s[iostry] niepokalanki bp. Owczarka⁸¹⁶.

W czasie obiadu krótkie przemówienie do rodziców, którzy byli na posiłku.

11.00 Wyjazd do Gniezna. Droga przez Kalisz, Pleszew, pusta. Stajemy w Gnieźnie na godz. 13.15. Jest bp **Bernacki**, ks. **Michalski** i ks. **Zaręba**. Mówią o postępach prac w katedrze. Wiadomości o wstrząsach wywołanych defiladą „XII-wieczną” Gniezna były przesadne. Defilowały stare graty, powyciągane z lamusa, by zaimponować „Watykanowi gnieźnieńskiemu”. Ucierpiał bruki. Katedra wytrzymała. Entuzjazm umiarkowany. Prace wewnątrz posuwają się naprzód; są ciekawe odkrycia. Krucyfiks Jakuba z Sienna⁸¹⁷ już jest umieszczony w łuku tęczowym, na belce. Natomiast przykrą rzeczą było „wywiezienie” kleryków z letniska w Dębkach. Miało to wymiary drastyczne. Dom opieczętowano.

15.00 Wyjazd do **Lekna** z ks. **Zarębą**. Przed **Wągrowcem** wsiada ks. dziekan **Mikołajczak**. Punkt godz. 16.00 stajemy przed kościołem, poprzedzani ekipą motocyklistów, która urządziła „orkiestrę”. Proboszcz, ks. **Stelmaszczyk**⁸¹⁸, składa umiarkowane sprawozdanie ze stanu parafii, mówi o opactwie cystersów, o przekleściu miejscowości, o zagrożeniu kościoła, gotyku zabytkowego, zniekształconego odnowieniem i wyprawą wewnętrzną. Bierzmuję 450 dzieci i młodzieży. Wygłaszam kazanie do wiernych oraz konferencję do młodzieży.

8 sierpnia 1960, poniedziałek

Lekno – Kozielsko – Wągrowce – Gniezno

7.30 Msza św. dla rodziców i dłuższa konferencja; wszyscy przystępują do Stołu Pańskiego.

9.30 Dzieci szkolne na Mszy św. przystępują do Stołu P[ąńskiego] i wysłuchują mojej nauki. Dobrze śpiewają. Mały chórek dziecięcy próbuje śpiewów gregoriańskich.

11.00 Oglądam kościół, piękny gotyk cysterski, zniekształcony przez remonty przed pół wiekiem, które zamazują czystość architektury. Wilgoć zjada mury, dociera nieraz do okien. Nie zna nikt tajemnicy. Odwiedzam mieszkanie kościelnego, starego pijaczka,

⁸¹⁶ Wojciech Owczarek (1875–1938), biskup pomocniczy włocławski 1918–1938. Sługa Boży. Święcenia 1898. Z inicjatywą jego procesu beatyfikacyjnego wystąpiło Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi we Włocławku.

⁸¹⁷ Jakub z Sienna (1413–1480), arcybiskup gnieźnieński, prymas Polski 1473–1480. Studiował prawo i teologię. Sygnatariusz pokoju toruńskiego z 1466.

⁸¹⁸ Właśc. Kazimierz Stelmaszyk (1909–1993), ksiądz, administrator parafii Sławno i Waliszewo 1945–1966. Święcenia 1937. Proboszcz parafii Pobiedziska i dziekan dekanatu pobiedziskiego 1966–1985. Radca duchowny *ad honores* od 1970. Kapelan Jego Świątobliwości 1973. Od 1985 na emeryturze.

oraz organisty, który „wzenił się” w gospodarstwo obok kościoła i tu żyje. Oglądamy rozległy cmentarz grzebalny. Przyjechali już księża dekanalni i głośno gawędzą w pokoju. Oglądamy księgi parafialne. Wszystko tu jest w wielkim pedantycznym ładzie.

Po obiedzie błogosławię dzieci; ks[iaźdź] proboszcz zna wszystkie po imieniu, nawet te najmniejsze, na rękę. Żegnam parafian i wyjeżdżam do **Tarnowa Pałuckiego**. Jest tu samodzielna parafia, pochodzenia cysterskiego. Kościółek drewniany, pięknie polichromowany, niedawno odczyszczony przez uczniów prof. Torwirta z Torunia. Jest to dziś muzeum, podobne do k[ościo]ła w Dembnie pod Nowym Targiem lub w Pieraniach czy Powroźniku. Są tu cuda. Lęk ogarnia przed pożarem; ale jest „legenda”, że kościół ten nie spłonie. Wygłaszam przemówienie i błogosławię dzieci.

16.00 Do **Kozielska** – gdzie odwiedzam „stryja” ks. Wojciechowskiego⁸¹⁹, staruszka, leżącego już niemal obłożnie. Opiekuje się nim młody ks. L[eon] **Wilczyński**⁸²⁰, właściwy duszpasterz.

17.00 Do **Wągrowca**. Oglądam odbudowany klasztor i kościół cystersów. Pracuje tu od kilku miesięcy ks. Stefan **Smaruj**⁸²¹, przeniesiony z Magnuszewic. Do odbudowy wziął się z zapalem. Obiekt jest duży, choć b[ardzo] zniszczony. Chcemy tu umieścić Dom Ks[ięży] Emerytów.

Odwiedzam ks. dziekana **Mikołajczaka** i kościół farny.

18.15 Do Gniezna. Po wieczery rozmowa z bp. **Bernackim**, który nieco wypogodniał po wakacyjnym wypoczynku.

9 sierpnia 1960, wtorek

Gniezno – Malanów

9.00 Oglądam katedrę z ks. J[anem] **Michalskim**. Wspaniałe są odkrycia ostrołuków nad portalami nawy bocznej, południowej. Są tu piękne freski. Zdaje się, że nad dalszymi portalami będą też odkrycia. Oglądamy z dołu krzyż Jakuba z Sienna, który już stoi osadzony na belce łuku tęczowego. Widać stąd odsłonięte sklepienie nawy głównej. Jest przedziwnie bogate, o wiele [bardziej] niż sklepienie nawy głównej. Wystrój przepiękny. Wchodzimy na rusztowanie. Imponuje otwarte okno we frontonie. Robimy zdjęcia fotograficzne z pracownikami, którzy składają mi życzenia imieninowe. Warto sprowadzić prof. J[ana] **Zachwatowicza**, by to wszystko obejrzał. Proszę, by ks. J[an] M[ichalski] zrobił pocztówki-fotografie z Drzwiami Gnieźnieńskimi.

⁸¹⁹ Jan Wojciechowski (1876–1960), ksiądz emeryt, rezydent parafii Kozielsk. Święcenia 1902. Proboszcz parafii Kozielsk i równocześnie administrator parafii Niemczyn 1908–1958. Kanonik honorowy kolegiaty kruszwickiej. Radca duchowny.

⁸²⁰ Leon Wilczyński (ur. 1923), ksiądz, proboszcz parafii Kozielsk 1958–1970. Święcenia 1951. Wikariusz parafii Wysoka 1957–1960. Proboszcz parafii Szemborowo 1970–1972 i Żerniki 1972–1988.

⁸²¹ Stefan Smaruj (1915–1980), proboszcz parafii Wniebowzięcia NMP w Wągrowcu 1959–1964. Święcenia 1940. Proboszcz parafii św. Wawrzyńca w Gołańcu 1977–1980.

10.00 Ks[iądz] prał. **Słomkowski** – proszę, by przyjął wykłady *questiones selecte*⁸²² w Sem[inarium] Metrop[olitalnym], zwłaszcza *de Gratia, de Trinitate, de Eucharistia*⁸²³. Wyraża gotowość.

10.30 Pan **Żynda**⁸²⁴ z Księgarni św. Wojciecha. Omawiamy sprawę druku przekładu francuskiego w wyd. kanadyjskim. Ponieważ firma Monze wycofała się, przyjmuję wyd. kanadyjskie i wyrażam na nie zgodę. Księgarnia św. W[ojciecha] przysłała mi deklarację.

Władze państwowe dążą do ograniczenia nakładu „Przewodnika Kat[olickiego]” do 50 tysięcy.

Ks[iądz] rektor **Pacyna** – wyjaśnia sytuację w **Dębkach**, skąd wywieziono kleryków wozem więziennym do Krokowa. Dotąd Sem[inarium] nie miało przepisu hipotecznego na swej kolonii, której właścicielem jest formalnie dr **Kryzan**⁸²⁵. To było przyczyną, że klerycy nie byli w swoim domu, lecz w gościnie u p[ana] d[okto]ra. Dobry pretekst do zlikwidowania kolonii. Klerycy wniosli protest.

Ks[iądz] **oficjał** – ze sprawami sądowymi.

B[isku]p **Bernacki** – sprawy Kurii Metrop[olitalnej] Gnieźnieńskiej.

Ks[iądz] Br[onisław] **Müller**⁸²⁶ z Krostkowa – ubolewa nad swoją sytuacją ekonomiczną. Ratuje się misjami i pracą na roli. To skłoniło go, że przyjął „posadę” wiceprezesa w Caritas. Obecnie wycofał się. Relacje ks. M[üllera] nie są obiektywne. Zamiast do C[aritasu] mógł być trafić do mnie. Należy go przenieść na inną placówkę.

P[an] **Roman Olkiewicz**, radca – ma imieniny. Składał mu życzenia.

15.00 Wyjazd do **Malanowa** na spotkanie koleżeńskie, u ks. **Ignacego Bronszewskiego**⁸²⁷. Jedziemy przez Konin, Kościelec Kolski, Turek. Przyjeżdżamy na godz. 16.30. Zastaję ks. Józefa **Dunaja**⁸²⁸, naszego dziekana kursowego, dziś dziekana w Piotrkowie Kuj[awskim], ks. Stefana **Kołodziejskiego**⁸²⁹, proboszcza w Mąkoszynie, ks. Antoniego **Kardyńskiego**, proboszcza w Stawie pod Kaliszem i gospodarza. Brak ks. kan. **Wojciecha**

⁸²² Łac. wybrane zagadnienia.

⁸²³ Łac. o Łasce, o Trójcy, o Eucharystii.

⁸²⁴ Pan Żynda, brak bliższych danych.

⁸²⁵ Doktor Kryzan, brak bliższych danych.

⁸²⁶ Bronisław Müller (1907–1990), ksiądz, administrator, a następnie proboszcz parafii pw. św. Mikołaja w Krostkowie 1945–1982. Świecenia 1932. Delegat Archidiecezjalnej Komisji Budowy i Konserwacji Kościołów i Budynków Kościelnych.

⁸²⁷ Ignacy Bronszewski (1894–1987), ksiądz, kolega kursowy prymasa Wyszyńskiego w WSD we Włocławku. Proboszcz parafii Przemienienia Pańskiego w Białotarsku 1934–1941 i 1945–1959 (w czasie II wojny światowej ukrywał się w GG). Proboszcz parafii św. Stanisława i św. Mikołaja w Malanowie od 1959. Świecenia 1925.

⁸²⁸ Józef Dunaj (1892–1965), ksiądz, kolega – dziekan kursowy – prymasa Wyszyńskiego z WSD we Włocławku. Proboszcz parafii św. Jakuba w Piotrkowie Kujawskim i dziekan piotrkowski 1956–1965. Świecenia 1924. W czasie II wojny światowej więziony w Sachsenhausen i Dachau. Po wojnie proboszcz parafii św. Michała Archanioła w Russocicach 1946–1948 i św. Wita w Tuliszkowie 1948–1956.

⁸²⁹ Stefan Kołodziejski (1898–1982), ksiądz, kolega kursowy prymasa Wyszyńskiego w WSD we Włocławku. Proboszcz w Mąkoszynie 1955–1964. Świecenia 1924. Był więziony w Dachau, po uwolnieniu znalazł się w Niemczech, w brytyjskiej strefie okupacyjnej. Administrator w Bronisławie 1939–1940 i 1947–1955. Proboszcz w Kalinowie 1964–1973.

Wolskiego, dziekana w Słupcy. To wszyscy, którzy pozostali z 17 neoprezbiterów z 1924 r. święceń we włocławskiej bazylice katedralnej. Najgorszy stan zdrowia ma ks. A[ntoni] **Kardyński**, który był „królikiem doświadczalnym” w Dachau i dotąd cierpi. Ułożyliśmy porządek dzienny naszego spotkania i gawędzimy o najnowszych sprawach Kościoła św. w Polsce.

10 sierpnia 1960, środa

Malanowo – Warszawa

Odbywa się spotkanie koleżeńskie. O godz. 8.00 ks. Stefan **Kołodziejski** odprawia Mszę św. za zmarłych kolegów. O godz. 8.30 odprawiam Mszę dziękczynną za 36 lat kapłaństwa. W świątyni zebrało się mnóstwo ludu, który wypełnił kościół po brzegi. Po Mszy św. wygłosiłem do wiernych przemówienie i podziękowałem za udział w modlitwie.

Po śniadaniu „spowiadaliśmy się” z ostatniego roku naszego życia. Ks[iądz] **Dunaj** remontuje zabytkowy kościół parafialny w Piotrkowie Kuj[awskim]. Młodzieży w mieście prawie nie ma; skoro skończą szkoły, zaraz wyjeżdżają; podobnie ze wsi. W gospodarstwie nie ma kto pracować. Są rzadkie wypadki powrotu, chyba niekwalifikowani. Ks[iądz] **Kołodziejski** mówi o swej pracy w Mąkoszynie. Lud dobry, ale pijaństwo straszliwe. Jednego dnia wypadał odpust; zawiadomił o tym władze i prosił o to, by nie sprzedawano wódki. Na złość zjechało 7 stoisk z wódką. Wszyscy się popili. Warunki bytowania liche, źle pracują i piją. Ks[iądz] **Kardyński** mówi o swoich cierpieniach i chorobie oraz o trudnościach z wikariuszami. Przyjechał ks. Wolski na obiad. Przybył też dr Piotr **Sychowski**⁸³⁰, nasz kolega z liceum włocławskiego, który później wystąpił i skończył medycynę.

Po obiedzie przyszedł **Alfons Ślązak**⁸³¹ z żoną – po błogosławieństwo; jest to nasz kolega z liceum.

16.00 Pożegnaliśmy kolegów i wyjechaliśmy do Warszawy, z ks. **Dunajem**, który wysiadł w Kole.

20.30 W W[arsza]wie.

11 sierpnia 1960, czwartek

Warszawa

8.30 S[iostrą] **Teresa** z Lasek – sprawy wydawnicze. Zgadza się na: 1) przygotowanie tekstów Maritaina⁸³² do wyd. Znak; 2) na wypisy z wyd. Verbum dla wyd. Znak; 3) na opracowywanie tekstów rekolekcyjnych o. Kornilowicza.

⁸³⁰ Doktor Piotr Sychowski, brak bliższych danych.

⁸³¹ Alfons Ślązak, brak bliższych danych.

⁸³² Jacques Maritain (1882–1973), francuski teolog i filozof, wykładowca na Uniwersytecie Princeton 1948–1960. W 1906 przyjął wiarę katolicką. Pracował w Instytucie Katolickim w Paryżu 1914–1939, następnie w Toronto, Princeton 1941–1942 i na Uniwersytecie Columbia 1941–1944. Członek wspólnoty Małych Braci od Jezusa w Tuluzie od 1960. Uczestnik obrad Soboru Watykańskiego II. Przedstawiciel personalizmu chrześcijańskiego, kontynuator

S[iostra] **Wacława** – w sprawie budowy kościoła św. Marcina; brak środków.

9.30 O[jciec] **Stanisław Wójcik**⁸³³, red[emptorysta], wizytator sióstr urszulanek czarnych – po zakończeniu wizytacji.

S[iostry] **nazaretanki**.

Ks[iądz] **Pancer**⁸³⁴ z N[owego] Miasta, po objęciu nowej parafii.

Ks[iądz] **Gwóźdź**⁸³⁵ z Katowic – w sprawie rytuału. Projekt druku w 1961 r.

10.30 Ks[iądz] prał. **Rojek**⁸³⁶ z pielgrzymką z USA, gromadka felicjanek i młodzieży żeńskiej, która nic po polsku nie rozumie.

O[jciec] **Leon Nowak**⁸³⁷ TJ – w sprawie Poradni przy ul. Książęcej i Instytutu.

Ks[iądz] dr **Pawski** – w sprawie pracy w Duszpasterstwie Dobroczynnym.

M[atka] **Popiel**, przeł[ożona] gen[eralna] urszulanek – po powrocie z Rzymu. Opowiada swoją sprawę z s. Dal Pozzo, urszulanką.

Ks[iądz] **Niedziela**⁸³⁸ – w sprawie duszpasterstwa filmem i uzgodnienia pracy ks. **Chudego** i komisji filmowej.

Ks[iądz] **Rostkowski** z Rokitna – chce jechać do Rzymu z Intouristem.

Ks[iądz] M[aksymilian] **Waśkowski**⁸³⁹ – po powrocie z więzienia.

Stanisław **Bukowski**⁸⁴⁰ z Łodzi – w sprawie nowej organizacji Służby Miłosierdzia Bożego, składa projekt.

Krystyna Karska⁸⁴¹ – w sprawie pracy „Małych Sióstr” w Polsce.

13.00 Rozmowa w sprawie druku przemówień w wyd. Znak; składam maszynopisy do przepisywania M[arii] **Okońskiej** i upoważniam ją do dalszych rozmów z J[ackiem] **Woźniakowskim**.

myśli św. Tomasza z Akwinu. Wybrane dzieła: *Religia i kultura, Trzej reformatorzy, Humanizm integralny, Łaska i człowieczeństwo Chrystusa*.

⁸³³ Stanisław Wójcik CSsR (1903–1985), doktor prawa kanonicznego, konsultor ds. małżeńskich 1953–1964, członek Komisji KEP ds. duchowieństwa, wizytator zakonów, członek Konferencji Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich. Świecenia kapłańskie 1928. Wykładowca w WSD redemptorystów w Tuchowie, przełożony domu prowincjalnego redemptorystów w Warszawie.

⁸³⁴ Stanisław Pancer (1899–1965), ksiądz, proboszcz parafii Opieki Matki Bożej Bolesnej w Nowym Mieście nad Pilicą i dziekan bialski 1960–1965, przewodniczący, a następnie członek Sekcji Misjonarzy Archidiecezji Warszawskiej 1958–1964. Świecenia 1924. Administrator parafii Zaborów 1937–1955. Administrator parafii Więzowna 1955–1960.

⁸³⁵ Hilary Gwóźdź (1903–1984), ksiądz, kanonik kapituły katowickiej, dyrektor Wydawnictwa św. Jacka od 1951. Świecenia 1928. W latach 1937–1951 kanclerz kurii biskupiej. Odszedł z kurii na własną prośbę w okresie 1953–1956.

⁸³⁶ Wojciech Artur Rojek (1906–1988), ksiądz, działacz polonijny. Świecenia 1928. We wrześniu 1939 kierował jako dziekan Obrony Warszawy duszpasterstwem wojsk broniących stolicy. Podczas wojny więzień KL Dachau. W 1949 wyjechał do USA. W 1958 został mianowany przez Ojca Świętego Piusa XII prałatem domowym Jego Świątobliwości.

⁸³⁷ Leon Nowak SJ (1909–1965), sekretarz prowincjała 1959–1963, następnie rektor kościoła Jezuitów w Kaliszu 1963–1965.

⁸³⁸ Alojzy Niedziela CM (1919–2004), duszpasterz we Wrocławiu, Tamowie i Krakowie od 1959. Wstąpił do misjonarzy św. Wincentego à Paulo 1934. Świecenia 1943. Kapelan AK. Dyrygent chóru w kościele św. Krzyża 1945–1953. Aresztowany 1953 i skazany na 6 lat więzienia; zwolniony 1956. Duszpasterz w parafii św. Krzyża w Warszawie 1956–1959.

⁸³⁹ Właśc. Maksymilian Waśkiewicz (1910–?) ksiądz, emeryt. Świecenia 1936. Administrator parafii Luszyn 1952–1957 i Kurdwanów 1957–1960.

⁸⁴⁰ Stanisław Bukowski, brak bliższych danych.

⁸⁴¹ Krystyna Karska, brak bliższych danych.

12 sierpnia 1960, piątek Warszawa – Częstochowa

7.30 Na Mszy św. grupa lekarzy z „Ogniska”; są zagrożeni, chcą się bronić. Dają im listy do prof. **Makarczyka** i J[erzego] **Zawieyskiego**.

10.00 **Sesja K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej]**. Omawiamy projekt Kongregacji ks[ięży] dziekanów we wrześniu. Postanawia się zapowiedzieć II Synod Archidiecezji Warszawskiej. Ustala się *Calendarium* prac w następnym roku: konferencji ks[ięży] dziekanów, kursów duszpasterskich i rekolekcji. Cenzura domaga się, aby przy ogłaszaniu w Wiadomościach Archidiec[ezjalnych] Warsz[awskich] listy zmian proboszczów zaznaczać, że jest to „za zgodą” władz p[ra]aństwowych. Niektóre organa diec[ezjalne] już to uwzględniły. U nas – wstrzymać publikację do Konf[erencji] Ep[iskopalnego] Ep[iskopatu].

16.00 Wyjazd do Częstochowy, na Kongres Królowej Polski. Jedzie bp J[erzy] **Modzelewski** i ks. Wł[adysław] **Padacz**.

20.00 Na miejscu, po półgodzinnym postoju w lesie. Jest bp **Kominek**, bp **Goliński**, bp **Czeriak**. Odbywa się próba misterium maryjnego.

13 sierpnia 1960, sobota Jasna Góra

7.30 W kaplicy M[atki] Bożej kończy się Kongres Królowej Polski. Uczestnicy są na Mszy św. i przyjmują Komunię św. O godz. 9.00 w sali Różańcowej, po referacie bp. **Pawłowskiego** o duchowości Maryi referenci komisji sprawę zdają z prac w komisjach. O[jciec] **Przybylski** mówi o programie pracy – na przyszłość. Ks[iądz] **Miziolek**^a mówi o dział[al]no[ści] Studium Mariologicznego. Po czym wygłaszam przemówienie konkluzyjne.

Po obiedzie oglądam **wystawę maryjną**, której tematem są sanktuaria maryjne w Polsce. Wystawę otwierają Drzwi Gnieźnieńskie. Jest tu przegląd przeszło 300 miejsc łaskami słynących, według diecezji. Bodaj najwięcej miejsc kultu maryjnego ma Przemysł.

15.00 Narada techniczna w sprawie uroczystości Kongresu Maryjnego Królowej Polski. Obecni: bp **Goliński**, o[jciec] **general**⁸⁴², o. **Paweł**⁸⁴³, o[jciec] **przeor**⁸⁴⁴, o. **Jan**⁸⁴⁵, bp **Czeriak** i ja.

^a W rękopisie nazwisko ks. Miziołka nadpisano nad skreślonym nazwiskiem bp. Pawłowskiego.

⁸⁴² Chodzi o o. Ludwika Nowaka.

⁸⁴³ Chodzi o o. Pawła Kosiaka.

⁸⁴⁴ Anzlem (Stanisław) Radwański OSPPE (1916–1986), przeor Jasnej Góry 1960–1963. Świecenia 1942. Prokurator WSD w Krakowie na Skałce 1952–1955. Zastępca przeora Jasnej Góry 1955–1957. Przeor klasztoru warszawskiego 1957–1960. Przeor, proboszcz i kustosz sanktuarium maryjnego w Brdowie 1969–1978. Dziekan izbicki, przeor klasztoru nowicjackiego oraz kustosz sanktuarium maryjnego w Leśniewie od 1984.

⁸⁴⁵ Chodzi o o. Jerzego Jana Tomzińskiego.

16.00 Ks[iądz] prał. **Maczyński** – sprawy Instytutu. Trzeba działać na bp. **Woźnickiego**⁸⁴⁶, który gra główne skrzypce w Lidze Kat[olickiej] dziś, a nie rozumie, że poparcie Instytutów Rz[ymskich] jest pomocą dla K[ościół]a w Polsce.

19.15 Otwarcie Kongresu Królowej Polski. Przygotowana procesja na wały i szczyt. W czasie przemówienia powitalnego o[jca] generała zaczyna padać ulewny deszcz. Mowy nie ma o tym, by wyszła procesja. Decydujemy zostać w bazylice. Przemawia bp **Goliński**; śpiewa *Veni Creator* i zwraca się z kilku słowami, w wyniku zmiany porządku dziennego. Proszę, by wszyscy zachowali spokój i spieszyli sobie z pomocą, wobec niepogody. B[isku]p **Bednorz**⁸⁴⁷ odprawia Mszę św. O[jciec] **Paweł** głosi Słowo Boże. Przed Apelem Jasnogórskim przemawiam. Wszyscy biskupi udzielają błogosławieństwa ludowi. Pomimo deszczu zachowaliśmy porządek. O swoim czasie był recital organowy prof. **Chwedczuka**⁸⁴⁸ z Krakowa.

14 sierpnia 1960, niedziela

Jasna Góra

7.00 Msza św. w kaplicy braci. Bohdan **Skąpski** ze swoimi kłopotami.

9.00 B[isku]p **Kominek** – w sprawie *Annuario Pontificio*⁸⁴⁹. Przedstawia projekt listu do kard. **Tardiniego**.

9.30 Ks[iądz] **Michał Sopoćko**⁸⁵⁰ – w sprawie kultu Miłosierdzia Bożego i pewnych niewłaściwości kultu s. **Faustyny**.

B[isku]p T[omasz] **Wilczyński** – ustalamy porządek dzienny uroczystości w Malborku, przekazania obrazu M[atki] Bożej Nawiedzenia do Gdańska.

13.15 Udaję się do k[ościół]a św. Zygmunta, by przyjąć pielgrzymkę warszawską. Jest o[jciec] generał, bp **Modzelewski**, kan. **Miziolek** i kan. **Kitliński**. Przychodzi bp **Czajka**. Procesja zbliża się z wielką powagą i porządkiem. Przyjemnie jest patrzeć na tę „społeczną karność”, która bez jednego policjanta i munduru daje wzór ładu

⁸⁴⁶ Stefan Woźnicki (1894–1968), biskup diecezjalny Saginaw 1950–1968. Święcenia 1921. Biskup pomocniczy w Detroit w USA 1927–1950 i równocześnie proboszcz polskiej parafii św. Jacka. Współzałożyciel Rady Polonii.

⁸⁴⁷ Herbert Bednorz (1908–1989), biskup koadiutor katowicki z prawem następstwa 1950–1967, doktor nauk społecznych i prawa. Święcenia 1932. Deportowany przez władze komunistyczne z diecezji 1952–1956 (mieszkał w Poznaniu). Biskup diecezjalny katowicki 1967–1985. Współprzewodniczący Zespołu Roboczego ds. Wydawnictw i Cza-sopism Rządu PRL i KEP 1981–1985.

⁸⁴⁸ Józef Chwedczuk (1902–1979), profesor Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Krakowie. Studia muzyczne ukończył w Warszawie. Po II wojnie światowej przeniósł się do Krakowa. Znałca chorału gregoriańskiego.

⁸⁴⁹ „Annuario Pontificio”, jeden z oficjalnych organów prasowych Stolicy Apostolskiej. Wydawany od 1912. Zawiera podstawowe dane o strukturze terytorialnej i obsadzie personalnej struktur kościelnych. Zamieszczane są w nim także spisy pracowników Kongregacji Watykańskich.

⁸⁵⁰ Michał Sopoćko (1888–1975), ksiądz, spowiednik św. Faustyny, założyciel Zgromadzenia Sióstr Jezusa Miłosierdnego. Święcenia kapłańskie 1914. Jako kierownik duchowy św. Faustyny w czasach wileńskich, zainspirowany jej objawieniami, oddał się całkowicie szerzeniu prawdy i kultu Miłosierdzia Bożego. Opublikował szereg dzieł o Miłosierdziu Bożym, zabiegał o ustanowienie święta, przyczynił się do namalowania pierwszego obrazu Jezusa Najmiłosiernejszego Zbawiciela. Beatyfikowany w 2008.

i porządku. Otrzymujemy znaczki pielgrzymie i włączamy się do pochodu. Posuwamy się ku Jasnej Górze. Wszyscy pielgrzymi mają niebieskie chusteczki. O[jciec] generał wita „błękitną pielgrzymkę”. Po powitaniu długo śpiewa „Wierna Warszawa”. Wszyscy jesteśmy głęboko wzruszeni. Wchodzimy do kaplicy M[atki] Bożej. Wygłaszam krótkie przemówienie.

15.00 Obiad z księżmi z pielgrzymki warszawskiej i fotografia.

17.00 Ks[iądz] **Zaplata**, werbista – ustalamy program konsulty męskiej.

17.30 B[isku]p **Jaroszewicz** – sprawy kieleckie. Rozrzucane są „zeszyty zielone”, tzw. pamiętnik ks. **Świderskiego** o bp. **Kaczmarku**⁸⁵¹. Jest to tak straszne świństwo, że chyba największym zbrodźcą jest autor. B[isku]p K[aczmarek], pomimo danych mi obietnic, nie wyjechał na urlop, ale nie szanując nawet swego słowa, kłamie w ostatnim liście, że jest poza miastem.

15 sierpnia 1960, poniedziałek

Jasna Góra

Ostatni dzień kongresu ku uczczeniu Królowej Polski.

7.30 Jestem na Mszy św. pielgrzymki warszawskiej.

8.00 Odprawiam Mszę św. dla pielgrzymek amerykańskich. Asystuje: ks. **Rojek** i ks. **Karcz**⁸⁵². Wiele osób z pielgrzymki przystępuje do Stołu P[ąńskiego]. Wygłaszam przemówienie do pielgrzymów.

Po śniadaniu fotografia z pielgrzymką warszawską.

11.00 Podczas sumy pontyfikalnej abp. **Baraniaka** poświęcam ziola, wygłaszam kazanie i odczytuję akt oddania się na służbę Maryi.

13.30 W czasie obiadu wygłaszam przemówienie do duchowieństwa.

Po obiedzie długi szereg interesantów i rozmów.

19.30 Zakończenie Kongresu na szczycie. Wygłaszam słowo końcowe i udzielam błogosławieństwa ludowi wiernemu, który jeszcze się modli i odmawia różaniec. Pogoda dopisała. Matka Boża przyjęła hołd.

16 sierpnia 1960, wtorek

Częstochowa – Warszawa

6.00 Msza św. w kaplicy M[atki] Bożej; jest wielu pielgrzymów warszawskich. Kilka słów przemówienia.

⁸⁵¹ Chodzi o wydane w 1963 „pamiętniki” ks. Leonarda Świderskiego *Oglądały oczy moje*. Aparat bezpieczeństwa kolportował je wśród księży i wiernych diecezji kieleckiej od 1960 w formie maszynopisu, żeby skompromitować bp. Kaczmarka. Ich kontynuacją były dwie kolejne książki wspomnieniowe: *Z owoców ich poznać je* (1966) i *Odmieni się jako orłowa młodość twoja* (1968).

⁸⁵² Właśc. Witold Kacz (1920–1981), ksiądz rezydent parafii św. Stanisława Kostki w Krakowie od 1949, założyciel Instytutu Świeckiego Chrystusa Odkupiciela Człowieka 1960. Święcenia 1943. Więziony przez władze komunistyczne 1950–1954, duszpasterz chorych archidiecezji krakowskiej od 1964.

7.30 W **Prymasowskim** Instytucie Ślubów Jasnogórskich, przyjmuję sprawozdanie z prac bieżących. Pracuje się głównie na maszynach. Księża zabierają wszystkie niemal teksty! Obecnie zajmą się materiałem z kongresu.

8.30 Wychodząc z instytutu, spotkałem grupę dziewcząt zmiotłami; to pielgrzymi warszawscy samorzutnie zorganizowali sprzątanie wałów po kongresie.

9.15 Do Warszawy. W domu na godz. 13.00. Wieczorem lekarz, **Ozimowski**. Nie jest zadowolony z mego serca. Przynagła wyjazd do Krynicy, gdyż wakacje „nic nie dały”.

17 sierpnia 1960, środa

Warszawa – Grunwald – Olsztyn

9.15 O[jciec] Br[onisław] **Wilk** – sprawy zakonne; głównie wizytacja passionistów, dokonana przez o[jca] franciszkanina; nic nie dała, gdyż ojciec poszedł po linii wygodnej.

O[jciec] **Wójcik**, wizytator urszulanek – podpisuje dekret, w którym jest zmiana radykalna Zarządu Prowincjalnego.

Ks[iądz] **Jablonka** – otrzymuje imieninowe dary dla kościoła św. Anny.

Ks[iądz] M[arian] **Jankowski** i ks. **Romaniuk**⁸⁵³ – proszą o udział w 25-leciu ich kapłaństwa.

Jane W. Reese⁸⁵⁴, Polka, warszawianka, zamężna z Amerykaninem, który ją opuścił – prosi o pomoc w uzyskaniu wolnego stanu. Sprawa beznadziejna.

Z[ofia] **Kalinowska**⁸⁵⁵ i Stefania **Żołnowska**⁸⁵⁶ – w sprawie Instytutu Miłosierdzia.

15.30 Wyjazd do Olsztyna.

18.00 Spotkanie z bp. **Wilczyńskim** i oglądanie Grunwaldu, nowego pomnika, muzeum i pól. Może najbardziej udane jest muzeum, gdzie pokazują film dokumentacyjny. Natomiast obelisk jest dziełem zupełnie nieudanym, przy czym traci jeszcze na sąsiedztwie z kominowymi masztami, które przypominają hutę Bieruta. Natomiast systematyzacja pola grunwaldzkiego jest dobra. Przewodnik pokazał nam dokładnie wszystko, nie szczędził uprzejmości. Szczęście, że zdołaliśmy p. **Zawadzkiemu** wytłumaczyć, że na polach grunwaldzkich nie może stać Światowid.

19.30 W Olsztynie. Jest kapituła. Ks[iądz] inf. Zink⁸⁵⁷ odczytuje adres uzupełnionej kapituły. Wspólna wieczerza.

⁸⁵³ Tadeusz Romaniuk (1910–1988), ksiądz, prawnik, proboszcz parafii św. Wawrzyńca na Reducie Wolskiej w Warszawie 1957–1983. Święcenia 1935. Proboszcz parafii św. Judy Tadeusza na Sadybie w Warszawie 1950–1956. Notariusz, potem sędzia Sądu Metropolitalnego Warszawskiego.

⁸⁵⁴ Jane W. Reese, brak bliższych danych.

⁸⁵⁵ Zofia Kalinowska (1921–1993), działaczka społeczna, propagatorka kultu Miłosierdzia Bożego. W okresie okupacji zaangażowana w tajne nauczanie, wolontariuszka w PCK. Po wojnie katechetka, instruktorka świetlicy, represjonowana przez komunistów, zwalniana z pracy, aresztowana. Miała duży wpływ na lokalną społeczność. Za zgodą prymasa w jej domu urządzono kaplicę. Sama żyła niezwykle skromnie. Zamordowana w bestialski sposób w 1993.

⁸⁵⁶ Stefania Żołnowska, brak bliższych danych.

⁸⁵⁷ Wojciech Zink (1902–1969), ksiądz warmiński, obywatel niemiecki, wikariusz generalny bp. Tomasza Wilczyńskiego od 1957. Prepozyt kapituły warmińskiej 1958; protonotariusz apostolski od 1960. Święcenia 1925. W 1951

18 sierpnia 1960, czwartek Olsztyn – Malbork – Olsztyn

7.00 Msza św. w prokatedrze. Olsztynianie, których bp **Tomasz**⁸⁵⁸ uważa za zimnych – w rzeczywistości jest to wielka mieszanina ludzi z całej Polski – przyszli gromadnie i wysłuchali „braterskiego powitania”, które po Mszy św. wygłosiłem.

Po śniadaniu przyszła p. **Zientarowa-Malewska**⁸⁵⁹, poetka warmińska, starsza, siwa kobieta, oddana Kościołowi; przyniosła swoje cztery książki. Zapewnia, że chce współdziałać z hierarchią. W rzeczywistości wplątała się w PAX i żadna siła nie może tego związku rozwiązać. Myślę, że trzyma ją możliwość wydawania książek i in.

Z bp. **Wilczyńskim** długa rozmowa o jego podróży do Rzymu. Moim zdaniem powinien przypomnieć kard. **Tardiniemu** mój list o obsadzeniu Gdańska i Olsztyna. Jest to sprawa najłatwiejsza, gdyż nie wymaga zmiany granic. M[onsi]g[no]r[e] **Tardini** mówił mi, że w tej sprawie będzie rozstrzygnięcie. B[isku]p W[ilczyński] przewiduje, że nie utrzyma się w O[lsztynie]. Zastanawia się nad tym, czy nie należy prosić o drugiego sufragana. Proponuje ks. Br[onisława] **Dąbrowskiego**. Moim zdaniem można o to prosić, ale w O[lsztynie] utrzymać się musi.

12.15 Wczesny obiad.

13.00 Wyjazd do Malborka, przez Mrągów, Pasłęk, Elbląg. Pogoda się psuje. Stacja na plebanii w **Starym Polu**. Zebrało się tu wielu kapłanów. Mży.

17.00 W Malborku, pada, leje. Tłumy ludzi i małych dzieci. Wszystko moknie. Program jest sztywny, więc wśród ulewnego deszczu wysłuchujemy całej serii wierszyków dzieci i powitań starszych. Wreszcie wśród nieprawdopodobnego tłoku wchodzimy do kościoła rektorskiego księży orionistów. Uderza w oczy ogromny ołtarz-tron, na którym wisi wędrujący obraz Matki Bożej Cz[ęstochowskiej]. Smok „franciszkański”, dwaj rycerze – Krzyżak i Polak – z pochylonymi głowami, u góry św.^a Wojciech i św. Kazimierz. B[isku]p **Wilczyński** czyni sprawozdanie z osiągnięć Nawiedzenia. Wypadło ono w części porą zimową, ale owoce dało duże. B[isku]p **Nowicki** przejmuje obraz; w krótkim przemówieniu wypowiada swoje nadzieje. B[isku]p **Drzazga** odprawia cichą Mszę św. Następuje moje przemówienie, które nieco skróciłem z uwagi na to, że na zewnątrz stały na deszczu tłumy ludzi. Na szczęście głośniki działały wspaniale. Po *Tu es Petrus*⁸⁶⁰ udzieliliśmy wspólnie błogosławieństwa od ołtarza. Po czym nastąpiło wyprowadzenie obrazu do wozu, stojącego przed świątynią. B[isku]p **Nowicki** z bp. Lechem **Kaczmarkiem** odjechali z obrazem do najbliższej parafii swej diecezji, odległej stąd o 2 kilometry.

po usunięciu administratorów diecezji na Ziemiach Zachodnich i Północnych, mianowany przez prymasa zarządcą diecezji warmińskiej.

^a W rękopisie po słowie św. skreślone słowo: Stanisław.

⁸⁵⁸ Chodzi o bp. Tomasza Wilczyńskiego.

⁸⁵⁹ Maria Zientara-Malewska (1894–1984), poetka, nauczycielka i działaczka społeczna na Warmii. Członek ZLP od 1952. Odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi i papieskim medalem Pro Ecclesia et Pontifice.

⁸⁶⁰ *Lac*. Ty jesteś Piotr (słowa Chrystusa z Ewangelii wg św. Mateusza, Mt 16,18).

19.30 W czasie wieczery na plebanii wygłosiłem przemówienie do duchowieństwa o duszpasterskim znaczeniu Wielkiej Nowenny. Przemawiał też bp **Wilczyński**, dziękując za udział w uroczystości. Był nieco zasmucony niepogodą. Może być jednak tym pocieszony, że pomimo niepogody wielkie tłumy przetrwały na deszczu. Gdy odjeżdżaliśmy, trudno było wydobyć się z rozległego placu, gruzowiska, pod zamkiem krzyżackim, do którego masywu przytulony był kościół rektorski księży orionistów. Miejsce na przekazanie Obrazu było świetnie wybrane; toteż wymowa Grunwaldu i Malborka dominowała nad uroczystością. Udział 14 biskupów podkreślał znaczenie i wymowę tej chwili.

21.00 Wyjazd do Olsztyna. Deszcz ustał. Droga niebezpieczna, gdyż oślizgła. Masy wód stoją wszędzie na polach. W „Trybunie Ludu” pisano przed tygodniem, że „4 dni i po żniwach”. A tu na rozległych polach gniją olbrzymie zwały żyta, pszenica nietknięta kosą.

23.30 W Olsztynie.

19 sierpnia 1960, piątek

Olsztyn – Warszawa

8.00 Msza św. w kaplicy domu biskupiego.

9.00 Po śniadaniu wyjazd do W[arsza]wy z bp. J[erzym] **Modzelewskim** i [ks.] prał. **Padaczem**.

14.00 Jesteśmy w domu. Po obiedzie praca przy stole; redakcja listu do rodziców katolickich, na progu nowego roku szkolnego.

18.00 Helena **Michaiko**⁸⁶¹ z USA – młoda dziewczyna polskiego pochodzenia, która pracuje, by zebrać potrzebne pieniądze na odwiedzenie Polski. Przywiozła z Rzymu różańce, medaliki itp.

18.30 Siostra moja, Stanisława **Jaroszowa**, po ciężkiej chorobie.

20 sierpnia 1960, sobota

Warszawa – Lipce

10.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej]. Nieobecny ks. kanclerz **Olszewski**, na urlopie. Ks[iądz] prał. **Piotrowski** informuje o swej rozmowie z władzami UB, na ich zaproszenie. Ks[iądz] dyr. Domu Ks[ięży] **Emerytów**⁸⁶² informuje o sytuacji ekonomicznej; nałożono 100 tysięcy podatku „dochodowego”. Czytam projekt listu do rodziców katolickich; wydaje się być przydługi.

15.15 Wyjazd do **Lipiec Reymontowskich** na wizytację kanoniczną. Pod **Przeszkodą** (k. Mszczonowa) strzela guma; tańczymy na szosie, wśród mijających aut. Przyjeżdżamy z opóźnieniem 15-minutowym. Poprzedza nas ekipa 40 motocyklistów. Procesja mogła wyjść 80 metrów od bramy cmentarnej i czeka przy bramie powitalnej. Młody proboszcz,

⁸⁶¹ Helena Michaiko, brak bliższych danych.

⁸⁶² Chodzi o ks. Kazimierza Fertaka.

ks. Jan **Górny**⁸⁶³, w otoczeniu duchowieństwa. Ks[ia]dz[ę] dziekan **Witeska**⁸⁶⁴ ze Skierniewic z całym niemal duchowieństwem dekanatu; brak tylko dwóch „patriotów”. Lud bardzo licznie zebrany, w pięknych strojach ludowych, na pół łowickich. To się jeszcze liczy Księstwo Łowickie. Pierwszy raz usłyszałem wspaniałe sprawozdanie duszpasterskie, ujęte bardzo systematycznie, według „planu pięcioletniego” i duszpasterstwa zwyczajnego i nadzwyczajnego. Kościół pięknie odnowiony. Wygłaszam przemówienie powitalne i zapowiadam porządek pracy. Do bierzmowania przystępuje dziś 500 osób. W czasie procesji żałobnej księży śpiewają podle; ks[ia]dz[ę] dziekan nie przejawia zmysłu „porządkowania”, chociaż lud zachowuje się wzorowo, a księży są bezładną kupą. Pracujemy do godz. 20.00. Po bierzmowaniu drugie przemówienie do dzieci i młodzieży. Pożegnanie i zasłonięcie obrazu M[atki] Bożej Szkaplerznej, czczony tu od 300 lat. W czasie wieczery jest długa rozmowa z kapłanami.

Wieczorem oglądamy witraże, przy świetle elektrycznym.

21 sierpnia 1960, niedziela

Lipce – Warszawa

Trwa wizytacja kanoniczna.

7.30 Oglądam kościół parafialny; poprawia się styl wewnętrznego urządzenia. Znikają figurki z gipsu, ich miejsce zajmuje „nowoczesna plastyka”. Witraże udane, natomiast nowe postacie świętych – zbyt mało mają ducha namaszczenia religijnego. Zakrystia urządzona wzorowo.

8.00 Msza św. dla dzieci, po czym nauka połączona z katechizacją, o obowiązkach dzieci w rodzinie, w szkole, w kościele i w życiu społecznym (ulica itp.).

10.00 Po Mszy św. dla rodziców wygłaszam kazanie o życiu małżeńskim.

11.15 Przed sumą, na cmentarzu, poświęcenie żniwnych wianków i przepiękna procesja wokół kościoła, po czym składanie wieńców przy ołtarzu. Ile piękna jest w ludowych strojach. Sumę śpiewa ks. **Pawski**, lud odpowiada na aklamacje; dobrze śpiewa *Salve Mater*⁸⁶⁵. Kazanie jest na temat: *humanis – divina*⁸⁶⁶; wdzięczność Bogu za dary ziemi.

Po sumie spotkanie z chórem kościelnym, w salce katechetycznej; organista lichi, słaby muzyk i śpiewak. Ks[ia]dz[ę] **Górny** właściwie pracuje bez pomocy.

Po obiedzie odwiedzam cmentarz grzebalny, kaplicę cmentarną, organistę i zakrystiana. Oglądam piękny, czysty ogród plebański.

⁸⁶³ Jan Górny (1912–2011), ksiądz, proboszcz w Lipcach Reymontowskich 1953–1960. Świecenia 1938. Proboszcz parafii św. Kazimierza w Pruszkowie 1960–1993. Członek Rady Prymasowskiej ds. Budowy Kościołów od 1974, kanonik prymasowskiej kapituły łowickiej od 1979.

⁸⁶⁴ Józef Witeska (1899–1991), ksiądz, proboszcz parafii w Skierniewicach i dziekan dekanatu skierniewickiego 1956–1962. Świecenia 1921. Proboszcz w Bielawach 1928–1937. Proboszcz parafii w Kompinie 1937–1956. Proboszcz parafii kolegiackiej w Łowiczu 1962–1982. Od 1982 na emeryturze.

⁸⁶⁵ Łac. Witaj, Matko.

⁸⁶⁶ Łac. ludzkie – boskie.

15.00 Dokończenie bierzmowania i błogosławieństwo dzieci, których jest bardzo dużo. Nieco przeszkodził krótki deszcz. Zresztą pogoda sprzyja.

17.00 Kończymy pracę wizytacyjną, żegnamy licznie zebranych parafian i wracam do domu z ks. prał. **Padaczem**. Na drodze spotykamy mnóstwo żołnierzy, wśród których wielu pijanych.

20.30 W domu.

22 sierpnia 1960, poniedziałek

Warszawa

Po Mszy św. m. **Edyta**⁸⁶⁷, z prośbami dotyczącymi willi w Krynicy.

P[ani] **Giziewicz**⁸⁶⁸ z USA – jest ona nieco dalszą spowinowaconą przez moją matkę, z Kamieńczyka. Jest przewodniczącą Matek Gwiazdy Niebieskiej w USA.

11.00 – Prałat **Mączyński**, prał. **Rubin** i ks. **Wnuk**⁸⁶⁹ z USA – konferencja na temat Instytutów polskich w Rzymie. Ustalamy postulaty dalszego utrzymania instytutów. Konieczne są listy do Ligi Kat[olickiej] i do ks[ięży] biskupów polskich w USA, tworzących Komisję dla L[igi] Kat[olickiej]. Obydwaj prałaci oceniają bardzo dodatnio stosunek kard. **Meyera**⁸⁷⁰ do akcji na rzecz L[igi] K[atolickiej].

Pielgrzymka z USA, pod kierunkiem ks. Wł. **Pelczyńskiego** MIC⁸⁷¹, w liczbie 12 osób.

Przychodzą wiadomości o nalocie urzędników z Kontroli Prasy na **biblioteki seminaryjne**. Komisje domagają się przeglądu książek, chcą zabrać prohibita⁸⁷², których szukają *ad libitum*⁸⁷³. Wybierają książki o masonerii, o Żydach, o Akcji Katolickiej, wyd. Veritasu itp. Składamy protesty. Zjawia się policja MO i prokuratorzy osłaniający policję. Sytuacja bezradna, chociaż brak podstaw prawnych do działania.

15.00 Pan **Stempowski** J.Cz. z Argentyny⁸⁷⁴ – mówi o ciężkiej sytuacji polskich katolików w Argentynie.

23 sierpnia 1960, wtorek

Warszawa – Lublin – Warszawa

9.30 Wyjazd do L[ublina] na kurs dla duchowieństwa o małżeństwie katolickim. Jadą ks. **Mączyński** i ks. **Rubin**.

⁸⁶⁷ Chodzi o s. Edytę Salomeę Kruczkowską.

⁸⁶⁸ Pani Giziewicz z USA, brak bliższych danych.

⁸⁶⁹ Wawrzyniec Wnuk (1908–2006), ksiądz, od 1951 przebywał w USA, a od 1957 w Ontario w Kanadzie, gdzie uzyskał obywatelstwo. W latach 1961–1983 pracował w polskiej parafii w Windsor. Świecenia 1933. Był więźniem niemieckich obozów koncentracyjnych Auschwitz-Birkenau, Buchenwald, Dachau.

⁸⁷⁰ Albert Meyer (1903–1965), arcybiskup Chicago 1958–1965. Świecenia 1926. Brał udział w obradach Soboru Watykańskiego II.

⁸⁷¹ Ksiądz Wł. Pelczyński, brak bliższych danych.

⁸⁷² *Lac.* zakazane.

⁸⁷³ *Lac.* do woli, dowolnie.

⁸⁷⁴ Być może Jerzy Stempowski, ps. Paweł Hostowiec (1893–1969), eseista, krytyk literacki, bliski współpracownik „Kultury”. Na emigracji od 1940.

12.00 Na miejscu. Rozmowa z ks[iędzem] rektorem KUL o sytuacji na uczelni.

Byłem na odczycie ks. prof. **Szafrąńskiego** z Kielc; powitany uprzednio przez bp. P[iotra] **Kałwę**, wygłosiłem krótkie przemówienie o postulatach, jakie stawia Episkopat dla tej pracy.

Po obiedzie dłuższa rozmowa z bp. **Kałwą**. Po czym – referat bp. **Wojtyły**.

16.30 Wizyta u bp. **Kałwy** z ks. rektorem **Rechowiczem** i ks. **Rubinem**.

17.15 Powrót do domu. Pod Garwolinem – guma i postój krótki dla zmiany koła.

19.30 W domu. Jest ks. kan. **Raiter** od bp. **Czerniaka**. Informacje, co czynić w związku z nalotem na Bibliotekę Sem[inarium] Arc[y]b[isku]piego.

24 sierpnia 1960, środa

Warszawa

7.30 Na Mszy św. nowa Konsulta⁸⁷⁵ Zakonów Żeńskich. Nowa przełożona, matka **Popiel**, członkinie: m. **Benedykta Woyczyńska**, m. **Stefania Barwińska**⁸⁷⁶, m. **Piątkowska**, m. **Piller**⁸⁷⁷, m. **Broda**⁸⁷⁸, s. Bronisława **Bzowska**⁸⁷⁹, matka **felicjanka**⁸⁸⁰... Ustala się porządek obrad spotkania przełożonych na Jasnej Górze. Podkreślam, że konsulta musi pracować dla „dobra wszystkich zakonów w Polsce”, mając na uwadze sytuację specjalną w Polsce. Omawiamy program pracy konsulty dla różnych sekcji. Poruszam sprawę „kodeksu towarzyskiego” przełożonych wobec podwładnych.

M[atka] **Piller** – składa relikwie b[łog]o[śław]ionego Ładysława z Gielniowa⁸⁸¹; ponieważ już otrzymałem z Krakowa, proszę, by zachowała u siebie.

M[atka] **Broda**.

⁸⁷⁵ Konsulta, organ konferencji wyższych przełożonych zakonów i zgromadzeń zakonnych przy Prymasie Polski o charakterze doradczym. Składała się z przełożonych generalnych wybieranych przez członków konferencji podczas okresowych zjazdów plenarnych. Z czasem stała się organem kierowniczym i wykonawczym konferencji.

⁸⁷⁶ Stefania Barwińska SM (1904–1996), wizytantka, przełożona prowincjalna Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo prowincji warszawskiej 1957–1969. Do zgromadzenia wstąpiła w 1926.

⁸⁷⁷ Maria Piller, s. Maria Franciszka AI (1885–1974), nauczycielka, przełożona generalna Zgromadzenia Sióstr Sług Jezusa 1952–1965. Członkini Konsulty Wyższych Przełożonych Zakonnych 1960–1966. Do zgromadzenia wstąpiła w 1912. Pierwsze śluby 1920, śluby wieczyste 1923. Socjuszka mistrzyni nowicjatu w Przemyślu 1920–1932. Radna generalna 1932–1952. Po zakończeniu kadencji przełożonej generalnej zamieszkała w Otwocku.

⁸⁷⁸ Franciszka Zuzanna Broda, s. Bolesława SCB (1914–1963), nauczycielka, przełożona generalna Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Karola Boromeusza w Mikołowie 1960–1963. Członkini Konsulty Wyższych Przełożonych Zakonnych 1960–1963. Do zgromadzenia wstąpiła w 1929. Pierwsze śluby 1936, śluby wieczyste 1939. W czasie wojny włączyła się w pomoc więźniom obozów koncentracyjnych. Dyrektor katowickiego oddziału Caritas 1945–1950. Ekonomka generalna w Mikołowie 1953–1960.

⁸⁷⁹ Bronisława Bzowska VSM (1906–1997), pierwsza przełożona regionalna federacji sióstr wizytek od 1959, od 1960 pierwsza przewodnicząca Komisji Klasztorów Klauzurowych Konferencji Wyższych Przełożonych Żeńskich Zakonów w Polsce od 1960. Przełożona sióstr wizytek w Krakowie 1955–1958, 1964–1968, 1977–1980, w Jasle 1961–1964, mistrzyni nowicjatu.

⁸⁸⁰ Maria Aleksandra (Maria) Kucharska CSSF (1896–1969), przełożona generalna Zgromadzenia Sióstr św. Feliksa z Kantalicjo 1958–1969. Urodzona w USA, tam wstąpiła do felicianek w 1914. Śluby wieczyste 1921. Od 1934 radna prowincjalna, następnie przełożona prowincjalna w Buffalo. Komisarka generalna dla felicianek w Brazylii 1953–1958.

⁸⁸¹ Ładysław (Władysław) z Gielniowa OFM (ok. 1440–1505), poeta-pieśniarz średniowieczny, kaznodzieja, bernardyn, błogosławiony Kościoła katolickiego. Od 1962 jeden z patronów Warszawy.

M[atka] prowincjalna s[ióstr] felicjanek – w sprawie wycofania książki **Górskiego** o matce Truszkowskiej; zbiera fundusze na wykupienie nakładu.

M[atka] **Piątkowska**, prowincjalna – Kielce już są zwinięte, szkoły zamknięte przez rząd.

M[atka] **Bzowska**, wizytka – w sprawie udziału w konsultach i dyspensy od klauzury.

M[atka] **Popiel** – w sprawie podziału na dwie prowincje; brak jest personelu. Radzę przygotowywać podział na prowincje.

M[atka] **Adela** – przed wyjazdem do Rzymu.

11.00 Ks[iądz] **Majdański** – w sprawie przebiegu W[ielkiej] N[owenny] i jej owoców. Warto stworzyć „ciało myślące” o sprawach duszpasterstwa W[ielkiej] N[owenny]. Proszę, by wnieść to na Kom[isję] Maryjną i K[omisję] Duszpasterską. Sprawa służby zdrowia, pomocy.

Ks[iądz] T[adeusz] **Strękowski**⁸⁸² z W[arsza]wy, ul. Ratuszowa 5.

Ks[iądz] Paweł **Szurek**⁸⁸³, z diec[ezji] St. Clodoaldi USA – prosi o błogosławieństwo.

Ks[iądz] **Czesław Bialek**⁸⁸⁴ TJ, opiekun inwalidów – po wyjściu trzeci raz z więzienia. Omawia sytuację więźniów politycznych. Dziękuje za pomoc udzieloną.

13.30 Na obiedzie siostra moja, **Janina Jurkiewiczowa**, z mężem.

25 sierpnia 1960, czwartek

Warszawa – Częstochowa

Po Mszy św. notariusz Kurii Gnieźnieńskiej otrzymuje instrukcję w sprawie protokołu z najścia na Bibliotekę Sem[inarium] Arc[y]b[isku]piego w Gnieźnie.

9.00 M[atka] **Benigna Pieniężna**⁸⁸⁵, przełożona gen[eralna] Zgrom[adzenia] S[ióstr] Zwiastunek (Obliczanek) z Polnej – prosi o pozwolenie na nabycie domu w parafii św. Wacława (Gocławek). Sprawę prowadzi p. **Bensch**⁸⁸⁶, brat biskupa. Wyrażam zgodę. Wniosą później pozwolenie na założenie domu zak[onnego].

P[ani] **Alexandrowiczowa**⁸⁸⁷, była pracownica Duszpasterstwa Dobroczynnego, kobieta wymowna, religijna, oddana Kościołowi, ale z kompleksem krzywdy doznanej w D[uszpasterstwie] D[obroczynnym].

⁸⁸² Tadeusz Strękowski (1919–?), ksiądz, wikariusz parafii Matki Bożej Loretańskiej na warszawskiej Pradze 1957–1960. Proboszcz parafii św. Tomasza Apostoła w Grochowie 1960–1966. Świecenia 1950. Administrator parafii Matki Bożej Królowej Polski w Otwocku 1966–1972.

⁸⁸³ Ksiądz Paweł Szurek, brak bliższych danych.

⁸⁸⁴ Czesław Bialek SJ (1920–1984), od 1936 w nowicjacie u jezuitów, święcenia kapłańskie 1950. Uczestnik powstania warszawskiego, ranny w obie nogi (w 1971 amputowano mu lewą nogę). Wielokrotnie represjonowany przez władze PRL, 27 XI 1959 aresztowany, skazany wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w Poznaniu na 8 miesięcy więzienia, osadzony w areszcie, 1 IV 1960 zwolniony. W latach 80. aktywnie działał w „Solidarności”.

⁸⁸⁵ Helena Benigna Pieniężna WNO (1904–1989), przełożona generalna Zgromadzenia Sióstr Wynagrodzicielek Najświętszego Oblicza (obliczanek) 1958–1972. Do zgromadzenia wstąpiła w 1924. Radna generalna 1936–1958. Wiktoria generalna 1953–1958. Wieleletnia przełożona wspólnoty w Częstochowie. Radna generalna i równocześnie sekretarka generalna 1970–1976.

⁸⁸⁶ Pan Bensch, brak bliższych danych.

⁸⁸⁷ Pani Alexandrowiczowa, brak bliższych danych.

O[jciec] M[arian] **Pirożyński**⁸⁸⁸ – po wyjściu z więzienia, z nowymi projektami, dotyczącymi duszpasterstwa więźniów. Radzę, by przez jakiś czas siedział cicho i działalność swoją ograniczył. Wielkiej nadziei na to nie ma.

S[iotra] **Wacława**, z Piwnej – w sprawie Biblioteki Prymasowskiej i spodziewanej kontroli.

Aniela **Snarska**⁸⁸⁹ z Londynu, z córką, bratowa s. Karii Katarzyny⁸⁹⁰ z Lasek i Z[ofii] Rutkowskiej⁸⁹¹. Dziecko wychowane w Anglii, mówi czysto po polsku.

Zygmunt **Sakowicz**⁸⁹², Prezes Polskiej Macierzy w USA.

Pan **Nawoyski** Miecz[ysław]⁸⁹³ z Kanady – otrzymuje aprobatę na wydawanie mej książki o pracy w jęz. francuskim w Kanadzie^a.

Wysłannik b[isku]pa kieleckiego, Cz[ęśława] Kaczmarka, ks. kanclerz **Muszyński**⁸⁹⁴, przywozi list od biskupa, który oskarża ks. **Świderskiego** o autorstwo paszkwili na niego, dziś kolportowanego pt. „Zielony Zeszyt”. Jest to ordynarna pornografia, która najbardziej naświetla samego autora. Biskup, wiedząc o autorze, nie wyciągnął kanonicznych następstw. Dziś oczekuje, że to ja zrobię.

15.30 Do Częstochowy – z ks. prał. **Borowcem** i moim ojcem. W klasztorze jesteśmy na godz. 19.30.

20.00 Ks[iądz] prał. **Reginek**⁸⁹⁵ z New Yorku – pragnie przedstawić zagrożenie parafii polskich w USA. Krytycznie ocenia pozycję abp. **Gawliny**, który wśród Polonii amerykańskiej stracił autorytet swoją interesownością.

21.30 W kaplicy M[atki] B[ożej] Cz[ęstochowskiej] zebrali się czciciele M[atki] B[ożej] Jasnogórskiej, którzy w szczególny sposób poświęcili się sprawie realizacji Ślubów J[asno]g[órskich] i dziełu Wielkiej Nowenny. Nazywają się „szaleńcami”, gdyż chcą wszystko uczynić, co tylko człowiek może uczynić, aby Królowa Polski zwyciężyła. Chcą wszędzie nieść pomoc Służebnicy Pańskiej, aby wszędzie była *Virgo*

^a W rękopisie słowa od otrzymuję do Kanady zostały dopisane z boku strony.

⁸⁸⁸ Marian Pirożyński CSR (1899–1964), redaktor naczelny pisma „Homo Dei” 1946–1952 i 1957–1958. W 1921 wstąpił do zgromadzenia redemptorystów. Świecenia 1925. Duszpasterz i publicysta (publikował pod różnymi pseudonimami); zapoczątkował polską statystykę kościelną. W czasie II wojny światowej zaangażowany w akcję ratowania dzieci żydowskich. Jeden z pierwszych polskich duszpasterzy we Wrocławiu 1945–1949. 1953–1954 aresztowany i więziony; 30 V 1958 ponownie aresztowany i skazany za nielegalny druk i rozpowszechnianie wydawnictw religijnych. Zwolniony w 1960.

⁸⁸⁹ Aniela Snarska, brak bliższych danych.

⁸⁹⁰ Katarzyna Zofia Steinberg FSK (1898–1977), franciszkanka służebnica Krzyża w Laskach; lekarka.

⁸⁹¹ Zofia Rutkowska (1907–1964), ofiarodawczyni tzw. domu nad łączką w Laskach.

⁸⁹² Zygmunt Sakowicz, brak bliższych danych.

⁸⁹³ Mieczysław Nawojski, brak bliższych danych.

⁸⁹⁴ Edward Muszyński (1911–1968), ksiądz, doktor prawa kanonicznego, kanclerz kurii kieleckiej 1947–1948, 1950–1952, 1957–1960. Świecenia 1935. Proboszcz parafii Kije 1955–1957. Biskup pomocniczy kielecki 1961–1968, wikariusz generalny od 1962. Po śmierci bp. Kaczmarka zarządzał diecezją w charakterze wikariusza kapitulnego.

⁸⁹⁵ Tomasz Reginek (1887–1974), ksiądz, doktor teologii, publicysta, w latach 1946–1973 przebywał na emigracji w USA. Świecenia 1914. Działacz plebiscytowy na Śląsku 1921–1922. Poseł Sejmu Śląskiego do 1922. Współzałożyciel i pierwszy sekretarz generalny Związku Górnolazaków. Dziekan dekanatu rybnickiego 1931–1939. Wikariusz generalny abp. Gawliny w czasie II wojny światowej. Infułat od 1963.

*Auxiliatrix*⁸⁹⁶. Po odsłonięciu Obrazu M[atki] B[ożej] zagał wspólną modlitwę bp **Pawłowski**. Następnie odczytałem depeszę papieża Jana XXIII, którą nadesłał z okazji Święta Wniebowzięcia Najśw[iętszej] M[aryi] P[anny], na moje ręce. Jest to stwierdzenie wspólnoty w modlitwie przed tronem Pani Jasnogórskiej. Po odczytaniu depeszy prowadziłem „oddanie się Zespołu” Matce Jasnogórskiej na służbę niewolniczą dla Jej chwały. Trwało to pół godziny. Po modlitwie myślniej, śpiewano pieśni maryjne, po czym biskupi udzielili błogosławieństwa. Wszystkich uczestników tej modlitwy było przeszło sto osób, zarówno duchownych, jak i świeckich.

26 sierpnia 1960, piątek Jasna Góra – Częstochowa

8.00 Msza św. w bazylice. Gra orkiestra z Odolanowa. Po Mszy św. małe dzieci z parafii Raków k. Częstochowy składają kwiaty i proszą o fotografię.

9.00 Przyjmuję delegację obywateli m[iasta] **Kalisza**, która składa kopię wotum dla M[atki] B[ożej] Jasnogórskiej, dla mnie, w 1800-lecie m[iasta] Kalisza. Krótkie przemówienie.

Nagrywam na magnetofon przemówienie do pielgrzymki „Odrodzenia”, z ks. kan. **Marchewką**.

11.00 W czasie sumy, odprowadzanej przez bp. **Pawłowskiego**, bp **Bernacki** wygłosił długie kazanie o świętości małżeństwa. Po sumie odczytałem depeszę Ojca Świętego, Jana XXIII, z okazji święta Wniebowzięcia Maryi; odczytałem Śluby Jasnogórskie. Na zakończenie wniosłem zastrzeżenie przeciwko prasie częstochowskiej, która uwłacza pielgrzymom. Odwołałem się do gospodarzy Częstochowy, by nas, jako pielgrzymów i gości, wzięli w obronę.

W czasie obiadu wygłosiłem przemówienie do duchowieństwa. Obecnych było około 800 księży, przeważnie młodych. Polecałem im sprawę W[ielkiej] Nowenny, wykazując ogólnopolskie znaczenie W[ielkiej] N[owenny] dla Kościoła. Zalecałem Soboty Królowej Polski i Apel J[asno]g[órski].

15.00 B[isku]p **Goliński** – w sprawie drugiego sufragana dla diec[ezji] częstochowskiej.

15.30 Odwiedzam Instytut Prymasowski Ślubów J[asno]g[órskich].

16.00 Wyjazd do W[arsza]wy z ks. prał. **Borowcem** i ojcem.

20.00 W domu.

27 sierpnia 1960, sobota Warszawa – Pieczęta

9.00 Zofia Trzcińska-**Kamińska** – w sprawie napisu dolnego na epitafium dla kard. **Hłonda**. Ustalamy napis możliwie krótki.

⁸⁹⁶ Łac. Dziewica Wspomożycielka.

9.30 Ks[iaźdz] kan. **Miziolek** – w sprawach Semin[arium] Metrop[olitalnego]; przyjmuje nowych kandydatów. Wszystkich przyjęto 40.

10.00 **Sesja K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej]**. Omawiamy sprawę najazdu Urzędu Kontroli Prasy na Bibliotekę Sem[inarium] Metrop[olitalnego]. Zabrano 702 pozycje, przeważnie judaica, massonica, z nauk społ[eczno]-katol[ickich] itp.

Sprawa archikatedry i kłopotów finansowych na pokrycie wydatków. Ks[iaźdz] **Kitliński** przedstawiać będzie budżet miesięczny. W sprawie kościoła **św. Jerzego** – można zgłosić do zatwierdzenia planu, z tym, że będzie to odbudowa części prezbiterialnej kościoła, a nie fundamentów. Na powodzian diecezja wpłaciła c[irca] 300 tysięcy, z 270 parafii. Przekazano na P[olski] C[zerwon]y K[rzyż] – 200 tysięcy, resztę przekaże się po zamknięciu wpływów potrzebującym parafiom. Resztę czasu zajmują sprawy personalne.

15.15 Wyjazd do **Pieczysk** na wizytację kanoniczną z ks. prał. **Padaczem**. Po drodze odwożę ojca do Zalesia, który był bardzo szczęśliwy z pielgrzymki na Jasną Górę.

17.15 Rozpoczyna się wizytacja. Witają nas dzieci mnóstwem wierszyków i naręczami kwiatów. Młody rolnik wypowiada jędrnie swoje uczucia. Ks[iaźdz] prof. **Michrowski**⁸⁹⁷, młodziuchny, początkujący duszpasterz, nieco się gubi. Ks[iaźdz] dziekan **Malesa**, też początkujący dziekan. Księża nie przejawiają zmysłu porządku, stoją biernie, kiepsko śpiewają. Ale ludzie płaczą. Jest to biedny lud, na piaskach żyjący, skupiony tradycyjnie bardziej przy obrazie M[atki] Bożej Pieczyńskiej niż przy Kościele. Obraz ten, niestety, został źle odnowiony przez prof. H[enryka] **Kucharskiego**⁸⁹⁸ – z inicjatywy ks. **Przetacznika**⁸⁹⁹. Dziś jest to zupełnie inny obraz. Lud to dostrzegł i był wzburzony. Wizytacja przebiega normalnie. Ks[iaźdz] Michrowski wygłasza krótkie przemówienie, historycznej treści. Mało tu elementu duszpasterskiego. Do bierzmowania przystąpiło około 200 dzieci i młodzieży. Po wieczery dość długo rozmawiałem z kapłanami dekanatu grójeckiego.

28 sierpnia 1960, niedziela Pieczyka – Warszawa

Trwa wizytacja kanoniczna. O godz. 7.30 oglądam kościół parafialny, zakrystię, chór muzyczny, ołtarze itp. Wszędzie tu trochę brudno, gdyż brak jest zakrystiana, a organista mieszka daleko. Na Mszę św. dla dzieci wszyscy się nieco spóźniają. Podobnie na sumę, tak że kazanie miałem po sumie. Ale przyszło ich bardzo dużo, jak na maluczką parafię. Wygłosiłem dwie nauki, jedną dla dzieci, drugą dla rodziców. Katechizacja dzieci wypadła skromnie, gdyż trudno było nawiązać z dziećmi kontakt; później się rozgadały i odpowiadały śmieiej. Brak tu pracy wśród ministrantów. Śpiew idzie starym trybem;

⁸⁹⁷ Ryszard Michrowski (1917–?), ksiądz, proboszcz parafii Pieczyka 1958–1964. Świecenia 1945. Wikariusz w Sochaczewie od 1945.

⁸⁹⁸ Profesor Henryk Kucharski, brak bliższych danych.

⁸⁹⁹ Czesław Przetacznik (1914–1991), ksiądz, administrator placówki duszpasterskiej pw. św. Józefa Robotnika w Wołominie (filia parafii MB Częstochowskiej w Wołominie, erygowana w 1978 jako samodzielna parafia) 1958–1960. Świecenia 1950. Proboszcz parafii Wniebowzięcia NMP w Szymanowie 1975–1983.

piłują „Kiedy ranne...”, „Już od rana”, jak przed podniesieniem, tak i po podniesieniu. Nasze zarządzenia o śpiewie kościelnym nie docierają do wsi.

Najwięcej radości było po obiedzie, przy błogosławieniu niemowląt. Było ich bardzo dużo. Dzieci na ogół dobrze wyglądają. Nie brak dzieci-kalek, na skutek nieleczonych chorób, chyba Heine-Medina.

W polu, pod wsią, jest wielka figura M[atki] Bożej, przy której leży wielki kamień z tzw. stopką Matki Bożej. Pielgrzymi zaczynają swoje nawiedzenie Pieczysk od modlitwy przy tym kamieniu.

Pracę wizytacyjną skończyłem o godz. 17.30. W drodze powrotnej przez Grójec, zabraliśmy ks. dziek. Malesę.

18.30 W domu.

20.00 Ks[iądz] rektor **Miziolek** zabiera listy na zjazd rektorów i ojców duch[ownych] semin[ariów] duch[ownych] w Krakowie.

29 sierpnia 1960, poniedziałek

Warszawa

10.00 W archikatedrze celebra pontyfikalna z okazji święta tytularnego katedry. Celebrując sumę. Słowo Boże głosi ks. prał. **Padacz**. Lud wypełnia nawę główną. Po sumie ks. kan. **Kitliński** przyjmuje nas w swoim mieszkaniu. Z kapituły brak pięciu osób. Celebra wypadła dobrze.

13.30 Jestem na zakończeniu kursu katechetycznego dla duchowieństwa a[rchidiecezji] w[arszawskiej] z terenu. Omawiamy sytuację religii w szkołach dziś. Księża przytaczają mnóstwo wypadków i prób odsunięcia księdza od szkoły. W przemówieniu końcowym ustalam następujące punkty: 1) poczućmy się apostołami: *sacerdotem oportet docere*⁹⁰⁰. *Ite docete*⁹⁰¹; 2) organizować katechizację dla rodziców; mówią często o obowiązku rodziców katechizowania; 3) dla rodziców organizować katechizację; 4) wprowadzać godziny katechetyczne dla dzieci szkolnych; 5) w budżecie parafii wstawić pozycję na katechizację; przyzwyczajać katolików do ofiarności na „dzieło katechizacji”; 6) siły zwolnione ze szkół, świeckie czy zakonne, użyć do pracy w katechizacji przykościelnej.

Po zakończeniu kursu dla duchowieństwa pozostali jeszcze referenci dekanalni katechizacji. Mówiono o „Ogniskach katech[etycznych]” na terenie dekanatu.

30 sierpnia 1960, wtorek

Warszawa – Otwock – Warszawa

7.30 Na Mszy św. matka Adela OSU, prof. **Marzyński** i Zofia **Trzcińska-Kamińska**. M[atka] Adela j[est] wezwana do Rzymu na probację. Dotąd nie ma wizy. Prof[esor] **Marzyński**

⁹⁰⁰ Łac. należy, żeby kapłani nauczali.

⁹⁰¹ Łac. Zatem nauczajcie.

nie chciał się pogodzić z projektem p. **Kamińskiej**, by odłożyć odsłonięcie tablicy kard. **Hlonda** w archikatedrze. Postarał się o drugiego cyzlarza i ma nadzieję, że na 22 X [1960] dzieło będzie wykończone. Pani **Kamińska** po dłuższej dyskusji poddała się. Prof[esor] M[arzyński] wyjeżdża z żoną do Rzymu. Wróci na początku miesiąca października.

10.00 Sem[inarium] Metrop[olitalne] **drugi cykl kursu katech[etycznego]** dla duchowieństwa stolicy. Tematy wczorajsze. A więc: ks. prof. St[anisław] **Kluza**⁹⁰² z Wrocławia, na temat: Kryzys wiary u młodego pokolenia i szukanie środków zaradczych; ks. dr Edward **Materski**⁹⁰³ nt.: Stosunek młodzieży licealnej do katechizacji. Temat trzeci – opracowanie zbiorowe – nt.: Współpraca K[ościół]a z rodzicami w katechizacji młodzieży. Powtórzyłem uwagi wczoraj wygłoszone.

14.30 Na zakończenie **kursu dla katechetek** archidiec[ezji] warsz[awskiej] w sali św. Jana Ch[rzciela] przy Miodowej wygłosiłem przemówienie do uczestników, około 200 osób świeckich, pań i panów oraz zakonnic. Przemawiał też prał. **Piotrowski** i siostra **Plaska**⁹⁰⁴.

15.30 Do Otwocka na 25-lecie kapłaństwa kursu ks. kan. **Jankowskiego** i ks. **Romaniuka**. Byli obydwaj biskupi – **Choromański** i **Majewski**. Przywiozłem ks. prał. **Piotrowskiego**. Wygłosiłem konferencję w kaplicy do jubilatów i udzieliłem błogosławieństwa. Obejrzałem Dom „Księżówkę” po ostatnim remoncie, który sam finansowałem. Troszczył się bp **Choromański**.

Odwiedziłem bp. **Zakrzewskiego**, po operacji. Biskup jest jeszcze blady; rana jeszcze jest świeża. Ale zdążył już być na jubileuszu 250-lecia Sem[inarium] Płockiego. – Czy będzie mógł pracować? B[isku]p Z[akrzewski] już od dawna jest wybitnie podniecony, chociaż normalnie pogodny i wesół. Trudno mu prowadzić myśl. Gdy ma coś referować, po prostu gubi się w toku myśli, wreszcie słuchacz nie wie, o co idzie. To mu przeszkadza w kazaniach i wykładach. Jako przewodniczący Komisji Liturg[icznej] zupełnie nie zdaje egzaminu; chociaż komisja ma wielu kompetentnych ludzi, sprawy przychodzą na plenum ciągle nieprzygotowane. Losy instrukcji nt. śpiewu kościelnego są beznadziejne. Biskup należy do typu „biskupów proboszczów”, z mieszaniną dawnego typu „biskupów-szlagonów”. Dziś wziął górę w Episkopacie polskim typ „biskupa-profesora”. Który z nich lepszy? Ci ostatni pracują systematycznie, zazwyczaj znają przedmiot, są wytrwalsi i spokojniejsi. Zadania zlecone wykonują rzetelnie; można na nich liczyć. Oni to dźwigają na sobie ciężar pracy w komisjach, wyręczając „biskupów-milczących”, którzy nigdy nie

⁹⁰² Stanisław Kluz (1914–2011), ksiądz, duszpasterz akademicki we Wrocławiu, współpracownik „Tygodnika Powszechnego” w latach 50. i 60. Święcenia 1941. Od 1965 prowadził duszpasterstwo akademickie w Wiedniu.

⁹⁰³ Edward Materski (1923–2012), ksiądz, doktor, wykładowca katechetyki w seminarium duchownym w Kielcach od 1956. Święcenia 1947. Biskup diecezjalny sandomierski 1981–1992. Biskup diecezjalny radomski 1992–1999.

⁹⁰⁴ Halina Katarzyna Plaska USJK (1910–2006), autorka podręczników do nauki religii, nauczycielka religii i wychowawczyni, wieloletnia pracownica Wydziału Nauki Katolickiej Kurii Metropolitalnej Warszawskiej. W 1931 wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego. Od 1954 kierowniczka studiów katechetycznych i organizatorka spotkań katechetów w Wydziale Nauki Katolickiej kurii warszawskiej.

zabierają głosu, chyba że mają jakiś osobisty kłopot podwórkowy. Ale bp **Zakrzewski** jest ruchliwy, pracowity, wszędzie obecny w diecezji, czuwający pasterz. Swoją pogodą też niejedno dobro sprawia, zwłaszcza dla „katastrofistów”.

31 sierpnia 1960, środa

Warszawa – Częstochowa

9.00 B[isku]p **Modzelewski** – preliminarz budżetowy na m[iesiące] IX i X w odbudowie archikatedry.

9.30 Ks[iądz] W[incenty] **Malinowski** – sprawozdanie z wakacyjnych turnusów księży na Mazurach.

Ks[iądz] prał. **Kobylecki** – w sprawach Komitetu Teolog[icznego] i inwentarza diec[ezji] łuckiej.

Ks[iądz] **dyr. Dłopolski**⁹⁰⁵ – sprawa Duszp[asterstwa] Dobroc[ynnego] i powodzi; fala powodziowa była mniej groźna, natomiast klęska deszczów sprawiła, że w PGR zboże zgniło.

D. **Potworowski**⁹⁰⁶, z[akon] k[aznodziejski] – w sprawie Duszpasterstwa Różańcowego. Zlikwidowano „Krucjatę Wstrzemięźliwości” w Katowicach. Czyniono to brutalnie, w nocy, wyrzucono pracujące dziewczęta na ulicę, barak opieczętowano. Zarzut: organizacja nielegalna, druki powielane. Proszę, by akcji różańcowej nie wiązać z K[rucjatą] W[strzemięźliwości]. Charakteryzuję program pracy.

Ks[iądz] **Zenon Krupiński**⁹⁰⁷ z Kasmowa, diec[ezji] włocławskiej – po wyjściu z więzienia; pełno kłopotów.

Siostry **franciszanki** z Kłodzka – po wielu inwestycjach w klasztorze wpadły w długi, proszą o ratunek. Otrzymały pomoc.

St[anisław] **Spasiński**⁹⁰⁸ z synem – przed wyjazdem do Brazylii „za chlebem”. Ojciec boi się, by syn nie stracił ducha Bożego.

Ks[iądz] Wł[adysław] **Czerwiński**⁹⁰⁹ – przeniesiony ze Żdźar do Rdułowa, boi się iść do Rdułowa, gdyż zdrowie mu nie pozwala.

⁹⁰⁵ Karol Wiesław Dłopolski (1914–1982), ksiądz, doktor teologii, od 1949 wicedyrektor Krajowej Centrali Caritas w Krakowie; od 1950 dyrektor Sekretariatu Kościelnej Akcji Miłosierdzia w Polsce (w miejsce zlikwidowanego kościelnego Caritasu). Świecenia 1937. Wieloletni sekretarz Komisji KEP ds. Miłosierdzia (później: Komisja Charytatywna). Kierownik Wydziału Duszpasterstwa Charytatywnego w Krakowie 1966–1977.

⁹⁰⁶ Właśc. Walenty Edward Potworowski OP (1923–2011), duszpasterz. W czasie wojny żołnierz AK. Pierwsze służby 1954. Świecenia 1959. Przeor domów w Warszawie, Poznaniu i Krakowie. Prowincjał polskiej prowincji dominikanów 1982–1985. Przełożony Konsulty Wyższych Przełożonych Zakonnych 1982–1984.

⁹⁰⁷ Zenon Krupiński (1908–?), ksiądz, proboszcz parafii Kosmów 1960–1962. Świecenia 1938. Proboszcz parafii Straszewo 1946–1950. Administrator parafii Góra 1955–1960. Proboszcz parafii Kikół 1962–1967. Administrator parafii Zbrachlin od 1967.

⁹⁰⁸ Stanisław Spasiński, brak bliższych danych.

⁹⁰⁹ Władysław Czerwiński (1910–?), ksiądz, administrator parafii Żdary 1957–1960. Proboszcz parafii Rdułów 1960–1963. Świecenia 1935. Administrator parafii Wilków do 1957.

15.30 Wyjazd do Częstochowy z bp. **Modzelewskim**, na rekolekcje. W klasztorze, o godz. 19.10 zastajemy już niemal wszystkich przy wieczery. B[isku]p Z[ygmunt] **Choromański** ustala porządek rekolekcyjny. Zapowiadamy przedłużenie sesji na poniedziałek.

20.30 W kaplicy Matki Bożej ks. Jerzy **Mirewicz** wygłasza wstępną konferencję o „osamotnieniu biskupa”.

B[isku]p **Lorek** zwolnił mnie od przyjazdu do Sandomierza.

WRZESIEŃ

1 września 1960, czwartek

Częstochowa – Jasna Góra

Wielka łaska milczenia nawiedza człowieka; sama myśl, że przez trzy dni można nie mówić, tylko milczeć, można być tylko „dla siebie”, dla Boga w duszy, tak zazwyczaj osamotnionego – jest już radością i rozkoszą rekolekcyjną. To wielki dar najlepszego Boga. To chyba nawet rozkosz dla człowieka tak zgadanego, jak ja. Nieraz dusza krzyczy o to, by zamknąć usta, by pogrążyć się po uszy w milczeniu, by „nie musieć” tak wiele mówić. Nareszcie mówi ktoś inny, a nie ja. Nareszcie ktoś do mnie mówi, a ja sobie milczę. Nareszcie mogę słuchać, słuchać i tylko słuchać...

2–3 września 1960

Jasna Góra

Wczoraj o. **Mirewicz** wygłosił trzy konferencje, dziś też trzy. Zajął się rehabilitacją podstawowych pojęć. Po swych doświadczeniach w Rzymie ma wiele materiału porównawczego z sytuacji Kościoła w świecie i w Polsce. Rekolekcje zakończyły się o godz. 16.30.

17.00 Obraduje Komisja Główna. Nieobecny abp **Baziak**, który zachorował w nocy. Przyjęto porządek dzienny jutrzejszej K[onferencji] P[lenarnej] E[piskopatu]. Zajmujemy się oceną sytuacji Kościoła w obecnej chwili. Omawiamy projekt listu do wiernych w opracowaniu bp. **Kominka**. Po dłuższej dyskusji projekt przyjęto z tym, by był skrócony; dokona tego autor. Zajmowaliśmy się sprawą b[isku]pa kieleckiego. Sytuacja b[ardzo] ciężka. Wobec rozpowszechniania tzw. „zielonych zeszytów”, paszkwilu, b[isku]p czyni „kanoniczne doniesienie” do prymasa P[olski] i oczekuje jego dekretu. Postanawiam powołać Komisję z abp. **Baraniakiem** na czele, i b[isku]pami **Kałwą** i **Jopem**, do zbadań sprawy, przesłuchania ks. Świderskiego i s. **Domicelli**⁹¹⁰ oraz bp. Kaczmarka. Sesja trwała do godz. 21.30.

Pracowałem nad porządkiem dziennym jutrzejszej sesji plenarnej Episkopatu.

⁹¹⁰ Helena Domicella Gonet SSCJ (1898–1979), ekonomka generalna zgromadzenia sercanek w Krakowie 1953–1962. Do zgromadzenia wstąpiła w 1917. Pierwsza profesja 1919. Śluby wieczyste 1925. Przełożona w Aleksandrowie Kujawskim 1934–1938, w Kielcach w domu biskupim 1938–1942, Rymanowie-Zdroju 1943–1944, w Zakopanem 1944–1953.

B[isku]p **Jaroszewicz** – w sprawach kieleckich. B[isku]p **Kaczmarek** prowadzi żywot człowieka ruchliwego; wszędzie go pełno; jest dziwnie podniecony w swojej bieganiu i myśli, że w ten sposób ratuje swoją pozycję biskupią. A nieznana siła rozprowadza „zielony zeszyt”, paszkwil, któremu jedni wierzą, a inni nie wierzą.

4 września 1960, niedziela

Jasna Góra

9.30 62 Konferencja Pl[enarna] Ep[isko]patu. Obecni b[isku]pi sufragani. Brak abp. **Baziaka**, bp. Fałkowskiego⁹¹¹, Zakrzewskiego, Jasińskiego, Tomczaka⁹¹². Odczytaliśmy depeszę Ojca Świętego przysłaną do prymasa P[olski] z okazji 15 sierpnia. Projekt depeszy do Ojca Świętego opracuje bp **Kowalski**. B[isku]p **Choromański** odczytuje protokół z 61 K[onferencji] P[lenarnej] E[piskopatu]. Protokół przyjęto.

Obecne położenie K[ościół]a św. charakteryzuje bp Choromański. Sytuację światową charakteryzuje bp **Klepacz**. Dyskusja przytacza mnóstwo faktów z udręki Kościoła w terenie.

Przeczytałem projekt listu do wiernych o sytuacji K[ościół]a w Polsce. List ma charakter polemiczny z prasą, chociaż broni pewnych praw społecznych Kościoła. Księża biskupi wysunęli wiele postulatów, których należałoby dotknąć w liście. Domagali się, by poruszyć szerzej sprawę religii w szkołach oraz sytuacji w semin[ariach] duch[ownych].

W czasie przerwy obiadowej przepracowałem list pod kątem dyskusji i przekazałem do przepisywania.

16.00 Podjęto obrady na temat sytuacji religii w szkołach. W referacie swoim ks. prał. **Stefan Piotrowski** z Warszawy charakteryzuje sprawę religii w szkołach. Widzi następujące możliwości: 1) utrzymanie się w szkole, pomimo trudności istniejących, które obniżają autorytet religii; 2) zerwanie ze szkołą i przejście zdecydowanie na katechizację kościelną; 3) etap pośredni – różniczkowanie, zależnie od terenu. Z ramienia Komisji Szkolnej przemawiał bp Stroba, który uważał, że sytuacja nie jest tak tragiczna wszędzie, że to zależy od terenu; są diecezje, jak tarnowska, gdzie nauczanie religii w szkołach obejmowało więcej niż 95 proc. młodzieży. Ks[iaźdz] dyr. **Dąbrowski** mówił o swych rozmowach z dyr. **Lechem** i w Min[isterstwie] Oświaty. Od spraw kościelnych w M[inisterstwie] O[światy] jest pani **Ordyńcowa**⁹¹³, która ma doktorat z prawa kan[onicznego] z Uniwersytetu Fryb[urskiego]. Rozmowa z nią jest niemożliwa; uprzejma, ale bezowocna. Ciekawe są instrukcje dla inspektorów szkolnych, program na 2 lata. Zdają

⁹¹¹ Czesław Falkowski (1887–1969), biskup diecezjalny łomżyński 1949–1969. Świecenia 1910. Pracował w Akademii Duchownej w Petersburgu oraz na Uniwersytetach w Lublinie i Wilnie. Rektor USB 1928–1930. W czasie II wojny światowej więziony sowieckimi i niemieckimi.

⁹¹² Kazimierz Tomczak (1883–1967), biskup pomocniczy łódzki 1927–1967. Wikariusz generalny i dziekan kapituły. Świecenia 1907. W latach 1934–1935 czasowo zarządzał diecezją. W czasie okupacji niemieckiej został osadzony w areszcie domowym, a od 1941 do 1945 wydalony z diecezji i internowany w Bieczu. Po powrocie do Łodzi w 1945 proboszcz parafii św. Krzyża.

⁹¹³ Pani Ordyńcowa, brak bliższych danych.

sobie sprawę, że trudności będą duże. „Rodzice by ustąpili, ale kler nie ustąpi”. Trzeba zaczynać od miast, bo z wsiami będzie trudno. O zamykaniu niższych seminariów pani O[rdyńcowa] nie chce mówić, gdyż to nie jest domena M[inisterstwa] O[święty]. Zostało 11 szkół zakonnych ogólnokształcących i 13 zawodowych. Wydano zarządzenie tajne do wszystkich kuratorów, by zbadały *status quo* i wnioski, czy szkoła ma być. Właściwie postanowiono stopniową likwidację tych szkół. B[isku]p **Klepacz** – ze szkoły nie ustępować, uświadamiać rodziców, tworzyć ośrodki katechetyczne. B[isku]p **Kominek** – mobilizować rodziców, gdyż najbardziej boją się rodziców; modlić się we wszystkich kościołach w tej intencji. B[isku]p **Kaczmarek** – byłby bliski za wyjściem ze szkoły. Zwracam uwagę, że jest to niezgodne z pr[awem] kan[onicznym]. B[isku]p **Barda** – uważa, że komuniści b[ardzo] by się ucieszyli z naszej decyzji wyjścia ze szkoły; rodzice muszą nam pomóc. B[isku]p **Blecharczyk**⁹¹⁴ – usuwanie religii przez państwo wywołuje poczucie krzywdy, a to mobilizuje rodziców przy K[ościel]e; należy pomyśleć, aby zmobilizować rodziców do obrony religii w szkole; bp **Bednorz** – trzeba zмагаć się o zachowanie tego, co można, by opóźnić etap; bp **Choromański** – bardzo gniewano się za zarzut, że *via facti*⁹¹⁵ usuwają religię; walka prowadzona jest etapami; ostatnio w prasie są artykuły o religii poza szkołą; ks. **Dąbrowski** – trzeba zająć się księżmi i zmobilizować ich; księża nie są przygotowani, bo są w trudnych, ciężkich warunkach. Kontakt z rodzicami. B[isku]p **Tomaka**⁹¹⁶ – podkreśla ważność wciągania rodziców; mają oni rozumieć te problemy jako swoje, rodziców. Mało się myśli o pomocy Bożej. Trzeba rodziców zachęcić do modlitwy za sprawy ciężkie Kościoła. Tak można rozmodlić całą Polskę o sprawy kościelne. To będzie b[ardzo] wielka pomoc dla księży. Prymas może wyznaczyć intencję modlitwy na całą Polskę. B[isku]p **Mościcki** – nauczyciele doradzają tworzyć punkty^a katechetyczne we wsiach; jak wyglądało w praktyce, podaje humorystyczną interpretację. Ksiądz, który się zgłosił, otrzymał informację, że ma^b złożyć podanie ze znaczkami 10 zł na punkt katechetyczny; inne podanie o zezwolenie na zebranie – 20 zł; ale ponieważ każda lekcja jest osobnym zebraniem, więc na każdą lekcję trzeba zezwolenie i opłatę. B[isku]p **Wojtyła** – pozostaje katechizacja organizowana przez nas bez ingerencji państwa; trzeba przygotowywać młodzież do różnych sakramentów; to będzie akcja duszpasterska. Rząd zakłada na zubożenie; „społeczeństwo przestanie się bić o religię”. Ważnym jest uwrażliwienie rodziców w całej Polsce, przez modlitwę. Trzeba uatrakcyjnić religię; mogą gdzieś wygasać dusze, ale nie całkowicie; mogą gdzieś jeszcze być ognie, które stawiają większe wymagania kapłanom; wiąże się to z pracą wewnętrzną nad kapłanami, których się skierowuje do nauczania

^a W rękopisie po słowie punkty skreślone słowo nauki.

^b W rękopisie po słowie ma skreślone słowo zgłosić.

⁹¹⁴ Michał Blecharczyk (1908–1965), biskup pomocniczy tarnowski 1958–1965, wikariusz generalny i dziekan kapituły tarnowskiej. Świecenia 1932.

⁹¹⁵ Łac. drogą czynów.

⁹¹⁶ Wojciech Tomaka (1875–1967), biskup pomocniczy przemyski 1934–1967. Świecenia 1899. Kanonik gremialny kapituły przemyskiej od 1923.

religii; musi nam zostać atrakcyjność. B[isku]p **Stroba** – nauczanie czysto kościelne w większości parafii jest nie do urzeczywistnienia; wciąganie rodziców do współdziałania z nauczaniem religii w obecnej jej sytuacji jest konieczne; trzeba silnie postawić tę sprawę. Ks[iądz] **Dąbrowski** – trzeba rozróżnić „**punkt katechetyczny**”, który zaleca instrukcja inspektorów, i „nauczanie przykościelne”. Zwracam uwagę na: 1) godziny duszpasterskie w kościołach; 2) na kółka Ż[ywego] R[óże]ńca; 3) na grupki ministrantów; 4) na biel; to mogą być grupy katechetyczne. B[isku]p **Tomaka** wspomina praktyki rzymskie; bp **Pluta** boi się, że katechizacja rodzinna nie pójdzie; bp **Pękala** mówi o podkładzie pracy bp. **Wałęgi**⁹¹⁷, który wiele lat poświęcił wpajaniu metod katechetycznych w rodziców. Ks[iądz] **Dąbrowski** – termin – nauczanie parafialne, **katechizacja parafialna**.

20.00 B[isku]p **Kaczmarek** – sprawy diecezjalne. Proszę, by jednak wyjechał na urlop; przyrzekł wyjechać do Polanicy. Sprawę „doniesienia kanonicznego” na ks. **Świderskiego** przekazałem abp. **Baraniakowi**.

5 września 1960, poniedziałek Jasna Góra – Warszawa

8.30 Ks[iądz] dyr. **Dąbrowski** – przedstawia programy pracy wśród zakonnic, program dnia liturgicznego na J[asnej] G[órze] i projekt sprawozdania z pracy wśród zakonów w Polsce dla kongregacji relig[ijnych].

9.00 **Konferencja Plenarna Ep[isko]patu** – dalszy ciąg. Przyjmujemy punkty programu Komisji Szkolnej do wiadomości. Księża biskupi podpisują list Ep[isko]patu do wiernych.

Przystępujemy do sprawy seminariów diec[ezjalnych] i bibliotek. Stoimy na stanowisku pisma biskupa sekretarza z 13 V [19]60 r.

Omawiamy sprawy duchowieństwa, różne przejawy rozstroju i upadek dyscypliny kapłańskiej. B[isku]p **Kominek** informuje, że istnieje możliwość stworzenia domu ks[ięży] emerytów. Powierzono sprawę bp. **Pękali** i Komisji „Księżówki”. Termin z bp. **Kominkiem**.

B[isku]p **Kominek** – informuje o sprawach i pracach Komisji Duszp[asterskiej]. Prosimy, by uwrażliwili się na sprawę duszpasterstwa rodzin i pracy katechetycznej w rodzinach. B[isku]p **Bednorz** informuje o rozgromieniu przez UB centrali Krucjaty Wstrzemięźliwości⁹¹⁸. Występował ten sam prokurator **Redzio**⁹¹⁹, co na Jasnej Górze. Po kuriach diec[ezjalnych] były próby likwidacji ekspozytur K[rucjaty] W[strzemięźliwości].

B[isku]p **Goliński** – informuje o sprawach i pracach Komisji Maryjnej.

⁹¹⁷ Leon Wałęga (1859–1933), biskup diecezjalny tarnowski 1901–1933. Świecenia 1883. Profesor Uniwersytetu Lwowskiego. Odznaczony Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski 1930.

⁹¹⁸ W 1960 należało do Krucjaty Wstrzemięźliwości ok. 100 tys. osób, a jej ośrodki istniały w około 1000 parafii. Równocześnie z rozwojem liczebnym Krucjaty jej organizatorzy kładli silny nacisk na formację jej członków. Kontrolą ruchu intensywnie zajmowała się Służba Bezpieczeństwa. 29 VIII 1960 SB na polecenie władz partyjnych zlikwidowała Centralę Krucjaty Wstrzemięźliwości i aresztowała ks. Franciszka Blachnickiego.

⁹¹⁹ Prokurator Redzio, brak bliższych danych.

B[isku]p **Pawłowski** – informuje o przebiegu kongresu mariologów. Było to wielkie dokonanie. B[isku]p **Czerniak** – informuje o kongresie maryjnym – dzieło udane w pełni. B[isku]p **Wilczyński** referuje owoce Nawiedzenia Matki Bożej w diec[ezji] olsztyńskiej. Podziękowanie bp. **Czerniakowi** za organizację kongresu maryjnego.

Ks[iądz] **Dąbrowski** referuje sprawy zakonne. Poinformowałem o zarządzeniach powizytacyjnych wobec urszulanek u[nii] r[zymskiej]. Prosiłem o pomoc dla klasztorów żeńskich kontemplacyjnych.

Ks[iądz] **Dąbrowski** informuje o sytuacji podatkowej, która jest beznadziejna.

B[isku]p **Klepacz** i bp **Kowalski** informują o pracy Komisji Studiów i o zjazdach księży rektorów i ojców duchownych. Informacje te są bardzo pocieszające w porównaniu z obradami o podatkach.

Sprawy Komisji Duszp[asterstwa] **Dobr[oczynnego]** referuje bp **Pękala**. Sytuacja się pogarsza; ktoś wymyślił „podatek” od dobroczynności. Dziś władze adm[inistracyjnej] usiłują odgrodzić księży od ludzi cierpiących. Gdy bp **Pękala** zwiedzał na amfibii tereny zalane, władze partyjne urządziły wojskowym „grandę” za pomoc biskupowi. Najwięcej ucierpiała diec[ezja] tarnowska. Klęska wyzwoliła miłosierdzie chrześcijańskie.

Sprawy KUL przedstawia Wielki Kanclerz, bp **Kalwa**. Zwiększyła się ilość kandydatów na KUL. Skorzystało z tego M[inisterstwo] Sz[kolnictwa] W[yższego] i ustaliło limit „naboru” na granicy zgłoszeń.

Arc[y]b[isku]p **Baraniak** rozdaje list Episkopatu do wiernych i odezwę moją wzywającą wiernych do modlitwy za Kościół św. B[isku]p **Kalwa** projektuje, by KUL zorganizował kurs o Soborze Powszechnym.

Ustala się datę ogłoszenia listu na 18 IX 1960 r. Doręczono wezwanie do modlitwy za Kościół św. Ustalono kalendarz prac.

Po zakończeniu Konferencji Plenarnej Episkopatu abp **Baraniak** dziękuje za przewodniczenie Konferencji.

Po obiedzie składam podziękowanie o[jcu] przeorowi za gościnność. Odwiedzam Instytut Prym[asowski] i dziękuję za pracę maszynową.

15.30 Wyjazd do Warszawy z bp. **Modzelewskim** i ks. kan. **Malinowskim** z Józefowa.

19.00 W W[arsza]wie.

6 września 1960, wtorek

Warszawa

8.30 W Sem[inarium] Metrop[olitalnym] Msza św. dla II naukowego seminarium bibliotów polskich. Jest to drugi dzień obrad. Wygłaszam konferencję religijną po Mszy św. Jestem na odczycie o. Lotna⁹²⁰ TJ i na dyskusji. Zapraszam na III Konferencję do Gniezna.

⁹²⁰ Właśc. Władysław Lohn SJ (1889–1961), profesor teologii. Do zakonu wstąpił w 1904. Świecenia 1917. Prowincjał Prowincji Polski Południowej Jezuitów 1935–1947. Spowiednik Rudolfa Hessa 1947. Dyrektor wyd. Apostolstwa Modlitwy 1948–1956.

7 września 1960, środa

Warszawa – Gniezno

O[jciec] **Jankowski** OSB – w sprawie „Biblii Tynieckiej”. Jest 42 współpracowników, nadesłano już 58 ksiąg. **Mszał** benedyktyński jest już przepracowany i jest gotów do druku. Brak papieru. Prosi, by starać się o papier w Lidze Kat[olickiej]. Długa rozmowa o Wielkiej Nowennie, widzianej w „zagłębiu tynieckim”.

Siostra **Teresa**⁹²¹ z W[ydziału] S[praw] Z[akonnych] – przedstawia projekt sprawozdania dla Kongr[egacji] Spraw Zakonnych w Rzymie z pracy zakonów za dwa ostatnie lata.

11.15 Ks[iądz] **Jan Stępień** z Lasek – pyta o to, czy mógłby pracować na ATK; wyliczam warunki postawione ks. **Kwiatkowskiemu**. Zależnie od spełnienia tych warunków może pracować na ATK. Chętnie widziałbym go na KUL.

S[iostra] **Wacława** – w sprawie budowy kościoła św. Marcina. Otrzymuje pomoc na październik.

13.00 B[isku]p **Krauze**⁹²² z Brazylii i ks. dr **Czapla**⁹²³ z Roty Rzymskiej. B[isku]p K[rauze] jest odrobinę zorientowany w sytuacji Kościoła w Polsce. Podziwia, że dotychczas udało się utrzymać K[ościół] i nie dopuścić do rozbicia jego życia wewnętrznego i organizacji.

16.00 Wyjazd do Gn[iezna]. Zabieramy ks. kan. **Kłonieckiego**. Jedzie ks. prałat Padacz. Cały czas pogoda fatalna; deszcz co 50 km, na przemian ze słońcem. Jest chłodno. W mieście, na godz. 19.45. Czeka ks. **Zaręba**, bp **Bernacki** i ks. **Michalski**. Mówimy o budowie katedry. „Archeologia” stanęła i nic nie robi; stoją otwarte doły, nad którymi wre praca pod sklepieniami.

8 września 1960, czwartek

Gniezno – Kwieciszewo

9.00 Oglądam odbudowę katedry. Strop widnieje już w całej krasie. Łuk tęczyowy wyzwolony z rusztowań. Okno szczytowe wykończone. Trwają prace w kaplicach, które odsłaniają gotyckie prześwity nad portalami. Dodaje to swoistego uroku ścianom ambitus, jak gdyby przeszłość wyglądała przez ramiona współczesności.

⁹²¹ Teresa Zofia Sułowska USJK (1918–2009), pracownica Wydziału Spraw Zakonnych przy Sekretariacie Prymasa Polski 1958–1976. Absolwentka UW i studium katechetycznego w Belgii na „Lumen Vitae”. Współpracowała przy tworzeniu Związku Sodalicii Akademickich w Polsce (do likwidacji Sodalicii Mariańskiej przez władze komunistyczne i związanych z tym aresztowań). Jej kierownikiem duchowym był ks. S. Wyszynski, wówczas biskup lubelski, którego poznała przed wojną we Włocławku. Za jego radą w 1948 wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego.

⁹²² Ignacy Krauze (1896–1984), biskup ordynariusz Xingtai 1946–1983, biskup pomocniczy archidiecezji Kurytyba 1950–1963. Świecenia 1919. Misjonarz w Brazylii 1920–1929.

⁹²³ Stanisław Czapla SAC (1907–1971), profesor liturgiki, misjologii i nauki o stowarzyszeniu w seminarium pallotyńskim, redaktor „Apostoła wśród Świata”. Świecenia 1934. Prowincjał polskiej prowincji pallotyńskich 1947–1959, inicjator rekolekcji różańcowych i nabożeństw fatimskich w Polsce jako rektor i misjonarz ludowy w Zakopanem.

10.30 Ks[iądz] **rektor** – przyjęcie nowych kandydatów; wszystkich 21 na I kurs. Szczegóły w sprawie rewizji w Bibliotece Sem[inarium]. Należy wprowadzić Naukę o Polsce Współczesnej na III lub IV Kursie (ks. Kryszak lub ks. Zaręba). Ustala się termin sesji i inauguracji w Sem[inarium] Metrop[olitalnym].

Ks[iądz] **Raiter** – sprawy szkolne i organizacji religii przy parafiach. Trzeba organizować „katechizację parafialną”.

Ks[iądz] bp Jan **Czerniak** – sprawy budowlane katedry, Kongresu Maryjnego w Byd[goszczy].

15.45 Wyjazd do **Kwieciszewa** na poświęcenie odbudowanego kościoła parafialnego. Wiezie nas szofer kurialny, gdyż pan **Stanisław Maciejak** choruje. Towarzyszy mi ks. kan. **Zaręba**. Po drodze przechodzą deszcze, miejscami ulewy. Witają nas przy kościele protestanckim, który służył dotąd za świątynię parafialną. Ks[iądz] prob. **Dzikowski**⁹²⁴, starszy kapłan, wziął się dość późno do odbudowy spalonego przez Niemców kościoła. Jednak odbudowa jest poprowadzona solidnie, pod kierunkiem konserwatorów. Kościół robi dobre wrażenie, podciągnięty jest do swego stylu gotyckiego, z sufitem kasetonowym. Po poświęceniu kościoła ks. kan. **Wnuk**⁹²⁵ z Trzemeszna odprawił sumę, w czasie której wygłosił kazanie. Po nabożeństwie poświęciłem zioła i piękne wianki, które składały delegacje poszczególnych wsi. Były tu różne rzeczy, m.in. biret, mitra, powstałe z darów ziemi. W czasie wieczery ożywiona rozmowa na temat Olimpiady w Rzymie, religii w szkołach, reformy brewiarza. Powrót do Gn[ieźna] na godz. 21.30.

9 września 1960, piątek

Gniezno

10.00 Konferencja ks[ięży] dziekanów w Seminarium Arc[y]b[isku]pim. Ks[iądz] bp **Czerniak** referuje wnioski z ankiety o młodym duchowieństwie. Długa dyskusja o współżyciu kapłanów pod wspólnym dachem na plebanii. Stołowanie ma być wspólne i pokrywanie kosztów utrzymania – wspólne. Przypomina się sprawę stypendiów mszalnych *ad cumulum*⁹²⁶. Trzeba to przyjąć za zasadę. Gdy idzie o stołowanie, to łączy się ono z kłopotami materialnymi, ale chroni od wielu nieszczęść i załamań duchowych.

B[isku]p **Czerniak** referuje sprawy duszpasterstwa w najbliższych miesiącach.

Ks[iądz] **Raiter** informuje o organizacji „katechizacji parafialnej” dla młodzieży pozbawionej religii w szkołach. Inspektorzy oświadczyli księżom, że w szkołach licealnych

⁹²⁴ Czesław Dzikowski (1899–1991), ksiądz, proboszcz parafii św. Marii Magdaleny w Kwiecieszewie 1946–1968. Świecenia 1926. Proboszcz parafii św. Doroty w Dusznie 1931–1945. Od 1977 proboszcz parafii św. Katarzyny w Ry-narzewie.

⁹²⁵ Walenty Wnuk (1903–1984), ksiądz, proboszcz parafii Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Trzemesznie i dziekan dekanatu trzemeszeńskiego 1952–1976. Kanonik gremialny kapituły prymasowskiej od 1957, konsultor kurii metropolitalnej od 1951, przewodniczący komisji rewizyjnej kasy kurii od 1957. Świecenia 1952.

⁹²⁶ *Lac.*, chodzi o podział stypendiów mszalnych według zasady *ad cumulum*, czyli równy podział między kapłanów pracujących w parafii.

religii nie będzie. Gdyby młodzież licealna upominała się o religię, należy ją natychmiast zwolnić, gdyż licea mają charakter dobrowolny. Wszędzie jest zakaz przyjmowania deklaracji religii. Rodzice na ogół są bierni. Szkoły nowo wybudowane są z zasady bez religii. Dłuższe przemówienie moje o organizacji katechizacji parafialnej.

Ks[ia]dz **Michalski** omawia sprawy majątkowe archidiecezji. Wzywa do sumiennosci w opłacaniu na odbudowę katedry. Ks[ia]dz prokurator sem[inarium] upomina się *seminaristicum*⁹²⁷.

Omawiamy sprawy Kościoła w Polsce; sprzysiężenie milczenia, akcję na biblioteki sem[inaryjne]; akcję Caritas, szkolnictwo a religia, ateizm sekciarski, nowe naloty PAX. Od strony pozytywnej na uwagę zasługuje kongres mariologów i Królowej Polski, konferencja Episkopatu, konferencja rektorów, biblistów i in. Zachęcam do modlitwy w październiku za Kościół św.

17.30 Arc[y]b[isku]p **Baziak** i ks. infułat **Filipiak**. Omawiamy sprawy wspólne. Po wieczery oglądamy bazylikę i nowe oświetlenie. Długa dyskusja na temat efektów świetlnych. Katedra budzi pełny zachwy.

10 września 1960, sobota

Gniezno – Bydgoszcz

9.00 Dłuższa rozmowa z ks. inf. **Filipiakiem** o sprawach rzymskich. Sytuacja w Instytucie i w Kolegium. Sprawy personalne w Rocie Rzymskiej. Sprawa ks. **Ulińskiego**⁹²⁸ i dalszej jego pracy w R[ocie] R[zymskiej]. Arc[y]b[isku]p **Gawlina** i jego droga do USA. Ks[ia]dz **Tardini** a Gdańsk i Olsztyn. Sprawa bp. **Kaczmarka** w Rz[ymie].

10.30 Ks[ia]dz **prokurator Kobs** – sprawy gospodarcze w Sem[inarium] Arc[y]-b[isku]pim.

11.00 B[isku]p **Krauze** z Brazylii, który miał być wczoraj.

11.15 Sesja w **Seminarium Arc[y]b[isku]pim**. Obecni b[isku]pi sufragani i wszyscy wykładowcy i profesorowie seminarium. Sesja omawia plan pracy w roku akademickim [19]60/[19]61. Ks[ia]dz **rektor** informuje o zjeździe rektorów i ojców duchownych we Wrocławiu. Referuje dwa odczyty tam wygłoszone. Ks[ia]dz **Kloniecki** informował o zjeździe biblijnym w Warszawie; ks. Więckowski – zjazd moralistów w Krakowie. Był zjazd apologetów, ale nie ma sprawozdawcy. Był zjazd profesorów **katechetyki** w Tarnowie. Zwracam uwagę na przesadny historyzm w wykładach, który zabiera czas kosztem wykładu pozytywnego. Wprowadza się wykład o Polsce współczesnej, pod kierunkiem ks. dr. **Kryszaka**.

⁹²⁷ *Lac.* opłaty seminaryjne.

⁹²⁸ Edmund Bronisław Uliński (1918–2004), ksiądz, doktor prawa kanonicznego, prałat. Więzień obozów w Buchenwaldzie i Bergen-Belsen. Absolwent studiów w Paryżu i Rzymie. W 1953 władze PRL odmówiły mu wizy powrotnej do Polski. obrońca węzła małżeńskiego w Rocie Rzymskiej. Prezes Fundacji Rzymskiej Margrabiny J.S. Umiaszowskiej (z siedzibą we Frascati k. Rzymu), wspomagającej polskich artystów i badaczy. Następnie duszpasterz w Kanadzie. Organizator pomocy społecznej dla Indian. W 2003 wrócił do Polski.

Ks[iądz] rektor informuje o kontroli książek bibliotecznych w Sem[inarium] Arc[y]-b[isku]pim. Zabrane są książki „do szczegółowej analizy”. Dałem obszernie wyjaśnienie, jak postępować w razie prób dalszych wizytacji w seminarium.

13.00 Na obiedzie bp **Krauze**, wraz z profesorami. Dłuższa rozmowa o sytuacji w Brazylii i o brakach Polonii brazylijskiej.

16.15 Wyjazd do Bydgoszczy z inf. **Filipiakiem** i prał. **Padaczem**.

18.00 U księży misjonarzy.

19.00 W k[ościel]e M[atki] Bożej Łaskawej na Szwederowie, otwarcie Kongresu Maryjnego. Po ingresie ks. prał. **Skonieczny** wita obecnych biskupów: **Kowalskiego**, **Pawłowskiego**, **Bernackiego** i **Czerniaka**. Wygłaszam przemówienie wstępne, w którym określłam cel: dziękczynienie Bogu za Matkę Bożą, ofiarowanie się Jej i prośba za Kościół w Polsce, za rodziny i naród.

Kończymy błogosławieństwem wspólnym. B[isku]p **Czerniak** zostaje i prowadzi godzinną adorację.

11 września 1960, niedziela

Bydgoszcz

7.30 W kościele Ks[ięży] Misjonarzy odprawiam Mszę św. dla ojców, w ramach Kongresu Maryjnego. Wielu przystępuje do Stołu P[ańskiego]. Wygłaszam konferencję na tle dzisiejszej Ewangelii: „Szukajcie naprzód Królestwa Bożego...”. Wzorem ustroju, dla rodziny, narodu, i państwa – człowiek, złożony z ciała i duszy. Wszystkie formy życia społecznego są nie tylko materialne, ale muszą mieć swego ducha.

9.30 Ks[iądz] **Schletz** – program uroczystości krakowskich ku uczczeniu św. Wincen-tego. Prosi o odwiedzenie alumnatu wincentyńskiego.

11.00 Sumę kongresową celebryje bp **Bernacki**, który swym czystym, pięknym głosem wypełnia, bez pomocy głosników, wielkie zbiorowisko ludzi. Śpiewami kieruje ks. prof. **Zientarski**, instrukcje liturgiczne daje ks. dr **Rosieński**⁹²⁹. Na wielkim podium przed kościołem wzniesiono wysoki biały krzyż, pod którym tuli się biała hostia z lilią na twarzy. Obecni są b[isku]pi: **Kowalski**, **Pawłowski**, **Bernacki** i **Czerniak**, inf. B[olesław] **Filipiak**, całe duchowieństwo Bydgoszczy; wielka rzesza ludu wypełnia cały cmentarz i skupia się wokół kościoła. Chór umieszczono na podium, a przed świątynią siedzą siostry zakonne. W czasie sumy wspaniale brzmi polskie *Credo*. Ponieważ „władze” nie pozwoliły na głosniki, kazanie mam w kościele; przez otwarte okna działają wewnętrzne głosniki. Obsługują one teren. Wszędzie dobrze słyszeć głos mowy Bożej. Modlitwa

⁹²⁹ Edmund Rosieński (1920–1988), ksiądz, doktor teologii, proboszcz parafii św. Stanisława BM w Żydowie 1954–1963, wykładowca teologii fundamentalnej i historii filozofii w ASD w Gnieźnie od 1954. Członek archidiecezjalnego wydziału duszpasterstwa od 1957, zastępca delegata okręgowego TP KUL na archidiecezję gnieźnieńską od 1958, członek archidiecezjalnego koła księży rekolekcyjistów. Święcenia 1950. Proboszcz parafii NSPJ w Ostrowie Mogileńskim 1963–1968. Od 1968 proboszcz parafii św. Marcina w Wyrzysku.

pochwalna Maryi idzie pod słoneczne niebo. Bo właśnie jest słońce, którego w tym miesiącu jeszcze nie było.

13.00 Obiad na plebanii. Składałam podziękowanie bp. **Kowalskiemu** i bp. **Pawłowskiemu**, którego zapraszam na uroczystość w Kruszwicy, na wspólną uroczystość międzydiecezjalną Millenium. Przemawia też bp **Kowalski** i bp **Bernacki**.

17.00 Procesja różańcowa do pięciu ołtarzy, wokół kościoła. Prowadzi bp **Pawłowski**. Tłem dla procesji są godzinki o N[ajświętszej] Maryi P[annie], śpiewane w przejściu od jednego ołtarza do następnego. Podnosi to usposobienie modlitwy. Doskonale wprowadzenie do każdej tajemniczki różańcowej daje **ks. dr Rosieński**. Ołtarze niewielkie, proste, z głęboką symboliką, wypracowane w papieroplastyce, o tematyce IV Roku W[ielkiej] Nowenny. Procesja kończy się *Te Deum*⁹³⁰, po którym wygłaszam przemówienie końcowe.

20.00 Wieczera u ks. prał. **Skoniecznego**.

12 września 1960 poniedziałek

Bydgoszcz – Warszawa

7.30 Odprawiam Mszę św. w kościele św. Wincentego. Są Imieniny Matki Bożej. Dziękujemy Bogu za Imię Maryi i Jej obecność w dziejach świata, Kościoła i każdego z nas.

9.00 **Konferencja rejonowa** duchowieństwa Bydgoszczy i dekanatów północnych archidiecezji. Poświęcona jest sprawie duszpasterstwa młodzieży. Referat głosi **ks. dr Pawlik**⁹³¹ z Katowic. Jest to wielki wywód o tzw. współczesnej młodzieży, pełen pogody, swobody i zrozumienia młodzieży. A jednocześnie b[ardzo] kapłański, usiłujący ustawić kapłana w koniecznych granicach oddziaływania. Zasada: co może zrobić sama kobieta dla dziewcząt, niech tego nie czyni ksiądz. Dziewczęta niech będą wychowywane przez kobiety, bo kobietę wychować może w pełni kobieta. Ksiądz jest tylko asystentem. Słuchaczy było przeszło 140. – Pytanie: jak pracować wśród młodzieży? Daję kilka wskazań, by zająć się katechizacją wśród młodzieży ministranckiej, bieli, Żywego Różańca i chórów kościelnych. Dyskusja była b[ardzo] ożywiona.

12.00 Delegacja parafii św. Józefa, która prosi o pozostawienie na stanowisku duszpasterza **ks. Sołtysiaka**⁹³², po **ks. Rymkiewiczu**⁹³³. Odp[owiedź]: jeżeli władze państwowe nie przeszkodzą, chętnie się zgadzimy.

⁹³⁰ *Lac*. Ciebie, Boga, [wysławiamy] (tytuł hymnu kościelnego).

⁹³¹ Jerzy Pawlik (1919–2009), ksiądz, doktor teologii, od 1958 krajowy duszpasterz pracującej młodzieży żeńskiej. Krajowy koordynator pieszych pielgrzymek. Delegat KEP ds. emigrantów polskich; zasłużony duszpasterz Polaków w Europie Wsch. w okresie PRL. Prałat. Świecenia 1942. Katecheta w liceum w Piekarach Śląskich 1945–1958.

⁹³² Bernard Sołtysiak (1928–1993), ksiądz, wikariusz parafii Pakość 1957–1960. Wikariusz parafii św. Józefa Rzemieślnika w Bydgoszczy 1960–1962. Świecenia 1955. Proboszcz parafii Bieganowo 1962–1980 i Kowalew 1980–1993.

⁹³³ Właśc. Piotr Rynkiewicz (1892–1960), ksiądz, proboszcz parafii św. Józefa Rzemieślnika w Bydgoszczy 1946–1960. Świecenia 1915. Tajny szambelan papieski.

12.30 W. **Trzcíński**⁹³⁴ z Rodezji, od abp. **Kozłowieckiego**⁹³⁵. Czują się zagrożeni i myślą o tym, by wracać do Polski.

12.45 D[alszy] c[iąg] konferencji o wychowaniu młodzieży żeńskiej. Ks[iądz] **Raiter** informował o sytuacji religii w szkołach.

Na zakończenie *verbum*⁹³⁶ pasterskie o pracy katechetycznej.

14.30 Wyjazd do W[arsza]wy, przez Toruń, Lipno; w drodze omal nie wypadek z chłopakiem, który jadąc na rowerze, trzymał się wozu; w ostatniej chwili, tuż przed maską wozu, oderwał się od wozu i skręcił w lewo. W 50 km dalej zrobiła to samo dziewczynka. Uratowały ich hamulce.

13 września 1960, wtorek

Warszawa – Wrociszew

9.00 Ks[iądz] inf. **Bochenek**⁹³⁷ z Tarnowa – w sprawie Kapituły Tarnowskiej i wikariusza kapitulnego. Przekazuję ofiary na rzecz powodzian.

9.30 Z wyd. Znak pracowniczka p. H.⁹³⁸; uzgadnia się ostateczne poprawki do druku zbioru kazań pt. *W światłach Tysiąclecia*.

S[iostra] **Maria Franciszka** – w sprawie biblioteki, której otwarcie odkłada się do 1 X [1960].

Ks[iądz] prał. **Piotrowski** – sprawy szkolne w Warszawie.

Benedyktyn, o. Regis Barnig⁹³⁹ OSB, i Eugeniusz Koliński⁹⁴⁰ z Opactwa św. Prokopa, Lisie, In[diana], USA.

Trzej młodzi kapłani z diec[ezji] warszawskiej – w sprawie *perseverantiae sacerdotalis*⁹⁴¹.

13.30 Do **Zalesia i Wrociszewa**, na grób mojej drugiej matki, **Eugenii**, w 12-tą rocznicę jej śmierci. Jedziemy z Zalesia z ojcem i siostrą najmłodszą, Julią⁹⁴². Na cmentarzu wrociszewskim jak zwykle śmietnik i zaniedbanie. Ze wszystkich proboszczów wrociszewskich o cmentarz dbał tylko ks. **Szlązak**⁹⁴³. Obecny proboszcz po pożarze

⁹³⁴ W. Trzcíński, brak bliższych danych.

⁹³⁵ Adam Kozłowiecki (1911–2007), arcybiskup Lusaki 1959–1969. Święcenia 1937. W czasie II wojny światowej przebywał w obozach koncentracyjnych Auschwitz i Dachau. Po 1945 wyjechał do Zambii. Brał udział w obradach Soboru Watykańskiego II. Przewodniczący Papieskich Dziel Misyjnych w Zambii 1970–1991.

⁹³⁶ *Lac*. słowo.

⁹³⁷ Jan Bochenek (1893–1976), ksiądz, doktor filozofii i teologii. Proboszcz parafii katedralnej Narodzenia NMP w Tarnowie 1936–1976. Dziekan kapituły katedralnej 1944–1976. Prałat papieski; od 1953 protonotariusz apostolski. Wykładowca i wychowawca w tarnowskim WSD. Święcenia kapłańskie 1916. Autor wspomnień: *Na posterunku, czyli kartki z dziejów Kościoła tarnowskiego w czasie okupacji niemieckiej* (Tarnów 1947). Brat księży: Stanisława i Władysława Bochenków.

⁹³⁸ Pani H., brak bliższych informacji nie pozwala na identyfikację.

⁹³⁹ Regis Barwig, brak bliższych danych.

⁹⁴⁰ Eugeniusz Koliński, brak bliższych danych.

⁹⁴¹ *Lac*. wytrwałości kapłańskiej.

⁹⁴² Julia Wyszynska (1913–1995), przyrodnia siostra ks. prymasa Stefana Wyszyńskiego.

⁹⁴³ Ksiądz Szlązak, brak bliższych danych.

odbudował budynki gospodarcze na plebanii i nowe – dla służby kościelnej. Ale w kościele raczej zaniedbanie. Miejsce po spalonym domu organisty zarosło chwastami; w dawnym pięknym ogródku kwiatowym, tak pielęgnowanym przez naszą matkę, dziś tylko chwasty i pasie się krowa. Istna bolesć, gdy patrzy się na ten stan rzeczy. Lichy domek, w którym mieszkał mój ojciec, ocalał od kul niemieckich, w pamiętnym dniu 17 I 1945 r., ale padł ofiarą iskiej, która tu przyleciała z palących się budynków plebańskich, w 1957 r. *Cadent a latere tuo mille, et decern millia, ad te autem non appropinquabit*⁹⁴⁴. Ubogie mienie moich Rodziców ocalało w 1945 r., bo ciągle byli oddawani pod opiekę Matki Bożej.

Powrót do domu na godz. 19.00.

14 września 1960, środa

Warszawa – Otwock

Po Mszy św. – o błogosławieństwo na swój odczyt o Konopnickiej⁹⁴⁵ prosi Maria W[inowska]⁹⁴⁶.

9.30 Ks[iądz] rektor Miziolek. Przyjmuję 4 nowych kandydatów do Seminarium Metrop[olitalnego]. W sprawie wizytacji Min[isterstwa] Ośw[iaty] – *nil innovetur*⁹⁴⁷; wszelkie wizytacje mogą być tylko *praesente Episcopo*⁹⁴⁸ i w granicach instrukcji sekretarza Ep[isko]patu.

O[jciec] Barabasz, prowincjał bazylianów – dziękuje za zezwolenie na święcenia.

Ks[iądz] Stefan Sydry⁹⁴⁹, proboszcz parafii Królowej Świata.

D[okto]r Rytel⁹⁵⁰ z Chicago – chce nieść pomoc lekarzom polskim, przybywającym do USA na studia. Otrzymuje zaświadczenie upoważniające.

Ks[iądz] Górny z Lipiec – dziękuje za wizytację w Lipcach.

Ks[iądz] A[ntoni] Czajkowski⁹⁵¹ z Zalesia Dolnego – w sprawie pomocy w budowie kościoła przez Radę Polonii Kanadyjskiej.

⁹⁴⁴ Łac. Choć tysiąc padnie u twego boku, i dziesięć tysięcy, ciebie to nie spotka (niedokładny cytat z *Psalmu 91* z Księgi Psalmów).

⁹⁴⁵ Maria Konopnicka (1842–1910), polska nowelistka, poetka, tłumaczka i publicystka. Autorka m.in. zbiorów nowel *Moi znajomi*, *Ludzie i rzeczy*, zbiorów wierszy *Z mojej Biblii*, *Śpiewnik historyczny*.

⁹⁴⁶ Maria Winowska (1904–1993), pisarka i publicystka katolicka. Od 1940 na emigracji we Francji. Autorka cennionych książek (wyd. po francusku i po polsku), m.in. o prześladowaniu Kościoła w Polsce przez władze komunistyczne, o Maksymilianie Kolbem, s. Faustynie Kowalskiej.

⁹⁴⁷ Łac. nic nie należy zmieniać.

⁹⁴⁸ Łac. w obecności biskupa.

⁹⁴⁹ Stefan Marian Sydry (1894–1981), ksiądz, proboszcz warszawskiej parafii NMP Królowej Świata 1956–1964. Święcenia 1917. W latach 1919–1946 marianin. Od 1946 proboszcz parafii Magdalenka-Sękocin, od 1948 parafii Świętej Rodziny w Zaciszu, od 1952 w Starej Rawskiej.

⁹⁵⁰ Doktor Rytel, brak bliższych danych.

⁹⁵¹ Antoni Czajkowski (1909–1985), ksiądz, proboszcz parafii NMP Wspomożycielki Wiernych w Zalesiu Dolnym 1956–1967. Święcenia 1939. Zaprzysiężony żołnierz ZWZ, następnie AK, aresztowany przez funkcjonariuszy MBP na fali aresztowań grupy Witolda Pileckiego, więziony do czasu odwilży politycznej w 1956.

Ks[iaǳ] Z[dzisław] **Lejchte**⁹⁵² – w sprawie przeniesienia na Solec. Opiera się, oczekuje na rehabilitację. Jestem zdania, że najlepszą formą rehabilitacji jest posłuszeństwo wobec biskupa.

Ks[iaǳ] Z[ygmunt] **Brodnicki**⁹⁵³ z Bednar – broni się przed translokata.

Rektor⁹⁵⁴ k[ościo]ła o[jców] bonifratrów⁹⁵⁵ – w sprawie odbudowy Szpitala Bonifratrów. Pomocy chce udzielić dr **Franek Lock**⁹⁵⁶. Był u dyr. **Lecha**, który dziwił się, że ojciec po 15 latach nie rozumie sytuacji. Rząd pracuje nad uspołecznieniem, a ojcowie chcą własności prywatnej. Dyr[ektor] **Lech** bardzo się gniewał.

Cz[esław] **Zgorzelski** z KUL – w sprawie rewindykacji dokumentów historycznych. Otrzymał wystarczającą pomoc na sprowadzenie dok[umentów].

13.15 Do **Otwocka** na sesję Kapituły Metrop[olitalnej] Warszawskiej.

17.30 Powrót.

19.00 W k[oście]le św. Antoniego, o[jców] reformatów.

15 września 1960, czwartek

Warszawa

9.00 Ks[iaǳ] **Żuchowski** z W[ydziału] S[praw] Z[akonnych] – w sprawie dni skupienia, i sprawozdania dla Rzymu z życia zgromadzeń zakonnych męskich.

10.00 Ks[iaǳ] **Stefan Piotrowski**. Prezydium M[iejskiej] R[ady] N[arodowej] w osobie p. **Kochańskiego** ostrzega przed ogłaszaniem listu pasterskiego z 4 IX [1960] jako „naświatlającego jednostronnie sytuację religii w Polsce”. Nie zakazuje, ale ostrzega przed konsekwencjami „od góry do dołu”. „Pięść w gardle” kopanego, by nie krzyczał.

B[isku]p T[omasz] **Wilczyński** – w sprawie drugiego sufragana dla Olsztyna.

O[jciec] **Augustyn Chadam**⁹⁵⁷, wizytator Zakonu Braci Mn[iejszych] Prowincji Niepok[alanego] Poczęcia N[ajświętszej] M[aryi] P[anny] – z nowym prowincjałem. Zmiana proboszcza na Senatorskiej, o. Feliksa, zdaniem wizytatora jest konieczna. Prowincjał zamieszka w W[arsza]wie.

Ks[iaǳ] **inspektor** salezjanów z m[iasta] Łodzi⁹⁵⁸.

⁹⁵² Zdzisław Lejchte (1904–1965), ksiądz, proboszcz w Trojanowie 1946–1965. Świecenia 1927. Proboszcz w Mrozech od 1934. Proboszcz w Cechówce (obecna Miłosna) 1939–1946.

⁹⁵³ Zygmunt Brodnicki (1903–?), ksiądz, proboszcz parafii Bednary od 1953. Świecenia 1930.

⁹⁵⁴ Rektor kościoła bonifratrów w Warszawie został powołany w 1969, był nim zasłużony dla odbudowy kościoła ze zniszczeń wojennych o. Serafin Wilhelm Kloc OH.

⁹⁵⁵ Chodzi prawdopodobnie o o. Serafina Wilhelma Kłoca OH.

⁹⁵⁶ Franek Lock, brak bliższych danych.

⁹⁵⁷ Właśc. Augustyn Chodom OFM.

⁹⁵⁸ Józef Strus SDB (1905–1973), filozof, inspektor prowincji św. Stanisława Kostki 1959–1965. Pierwsza profesja zakonna 1923. Świecenia 1934. Nauczyciel w Różanymstoku 1934–1939. Okres II wojny światowej spędził w Sokółowie Podlaskim jako dyrektor wspólnoty i nauczyciel na tajnych kompletach. Organizator studentatu filozoficznego WSD TS w Kutnie Woźniakowie 1949–1954. Organizator studentatu teologicznego WSD TS w Łądzie n. Wartą 1954–1959. W nowicjacie w Kutnie Woźniakowie 1965–1968. Dyrektor wspólnoty salezjańskiej w Głoskowie 1968–1971, a następnie w Łodzi 1971–1973.

B[isku]p J[an] Jaroszewicz – w sprawie ks. **Radosza**, który po powrocie z Wiednia roztacza plany pracy swej w Zrzeszeniu „Caritas”.

Ks[iądz] **Mirosław Bielawski**⁹⁵⁹ z Błonia, po powrocie z Kanady – mówi o misyjnych warunkach pracy Kościoła.

16.00 B[isku]p Z[ygmunt] **Choromański** – po rozmowie z min. **Sztachelskim**, który ma tylko jedną sprawę: list⁹⁶⁰. Jest on zdecydowanie polityczny i agresywny, napastliwy; będą wyciągnięte najostrejsze konsekwencje. Wybrano wyjątkowo drastyczny moment, wysoce niebezpieczny, ale „dla Kościoła”. „Episkopat wybrał dobry moment, gdy Gomułka jedzie do Ameryki”. B[isku]p Z[ygmunt] Ch[oromański] odpowiada, że gdy list był podpisywany, nikt nie wiedział jeszcze, że p. G[omułka] jedzie do Ameryki. Po dyskusji, wniosek: należy wysłać do ks[ięży] biskupów depesz treści następującej: „Wobec sprzeciwu rządu, czytanie listu z ambony wstrzymuje się”.

17.00 W **katedrze** i u s[ióstr] Franciszkanek^a Służebnic Krzyża na Piwnej. W katedrze oglądam prace przy odbudowie kaplicy chrzcielnej i kruchty północnej. W grobowcu kard. **Hlonda** umieszczono odlew brązowy maski pośmiertnej. Na Piwnej s. **Maria Franciszka** choruje. Biblioteka nieczynna do 1 X [1960]. W kościele św. Marcina trwa praca nad tynkami.

16 września 1960, piątek

Warszawa – Czubin

7.00 Msza św. u s[ióstr] elżbietanek, w kaplicy, w dniu imienin matki Edyty, prowincjalnej s[ióstr] elżbietanek.

S[iostry] **felicjanki** z Wawra. Władze chcą upaństwowić szkołę podstawową i w pierwszym etapie dać swego kierownika.

B[isku]p J[erzy] **Modzelewski** – List Episkopatu wstrzymuje się do decyzji późniejszej.

Ks[iądz] prof. **Majka**⁹⁶¹ z KUL – podpisuję zaproszenia na konferencję socjologów kat[olickich] w W[arsza]wie. Ustala się program prac.

Janina **Marconi**⁹⁶² – w sprawie kościoła św. Krzyża w W[arsza]wie.

^a W rękopisie po słowie Franciszkanek niewyraźny, skreślony wyraz.

⁹⁵⁹ Mirosław Bielawski (ur. 1934), ksiądz, wikariusz parafii Świętej Trójcy w Błoniach 1958–1961. Świecenia 1958. Wikariusz w parafii św. Augustyna w Warszawie 1961–1963. Urlop i studia w Kanadzie 1963–1964. Duszpasterz akademicki w tym kraju 1973–1987. Proboszcz parafii Narodzenia NMP w Warszawie-Płudach 1988–2012, sędzia sądu metropolitalnego 1987–1991, kanonik honorowy kapituły kolegiackiej od 2008.

⁹⁶⁰ Chodzi prawdopodobnie o List Episkopatu Polski do Dzieci Bożych Kościoła Chrystusowego o aktualnych niebezpieczeństwach, ogłoszony 4 IX 1960, w którym biskupi wskazywali na najważniejsze ograniczenia wolności religijnej w PRL.

⁹⁶¹ Józef Majka (1918–1993), ksiądz, doktor filozofii, wykładowca katolickiej nauki społecznej i socjologii religii na KUL do 1970 (w 1958 habilitacja). Świecenia 1942. Wykładowca w Tarnowskim Instytucie Teologicznym 1950–1970 i w Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie 1968–1980. Dziekan Papieskiego Fakultetu Teologicznego we Wrocławiu i rektor ASD 1970–1988. W 1985 prof. zwyczajny. W 1990 infulat. Członek licznych towarzystw naukowych i komisji Episkopatu Polski. Konsultor Rzymskiego Sekretariatu dla Niewierzących 1973–1988.

⁹⁶² Janina Marconi (1900–1996), brak bliższych danych.

Kruczko Bolesław⁹⁶³, protegowany ks. **Ziei** – po otrzymaniu absolutorium na Uniw[ersytecie] Pozn[ąńskim], dziękuje za pomoc.

13.30 Na obiedzie ks. prał. **Piotrowski**.

14.15 Wyjazd do **Czubina** na sesję gospodarczą majątku Seminarium.

15.00 Obecni: bp Z[ygmunt] **Choromański**, bp W[acław] **Majewski**, bp J[erzy] **Modzelewski**, ks. prał. **Piotrowski**, ks. rektor **Miziolek**, ks. kan. **Jastrzębski**⁹⁶⁴, ks. kanclerz **Olszewski**, ks. prokurator **Baszkiewicz**. Ks[iądz] kan. **Jastrzębski** przedstawia stan majątkowy Czubina po konfiskacie. Wszystkie zasoby zostały zabrane. Sytuacja jest niepewna, tym bardziej że grozi zabranie za zaległości podatkowe. Straty seminarium wynoszą ok. 200 tysięcy zł. Debatuje się nad tym, czy Czubin jest rentowny dla seminarium czy nie. Niezbędny jest plan gospodarczy, zaofiarowanie przez majątek i zapotrzebowanie seminarium. Ks[iądz] rektor **Miziolek** przedstawia potrzeby sem[inarium] od Czubina.

17 września 1960, sobota

Warszawa

7.00 W kaplicy Sem[inarium] Metrop[olitalnego]. Msza św. na inaugurację roku studiów 1960/[19]61. Po Mszy św. wygłaszam konferencję na tle uroczystości stygmatów św. Franciszka: *Nos autem gloriari oportet in Cruce Domini N[ostri] Jesu Christi*⁹⁶⁵. Po śniadaniu była inauguracja na sali Maxima. Ks[iądz] prof. **Tarnowski**⁹⁶⁶ wygłosił referat z zakresu charakterologii.

10.15 **Sesja** Kurii Metro[politalnej] Warsz[awskiej]. Sprawy personalne i rzeczowe, zakonne i gospodarcze.

15.00 Ks[iądz] Michał **Lewandowski**⁹⁶⁷ z Brodford z Anglii, z bratem – prosi o błogosławieństwo dla polskiej parafii.

19.00 Przyjechał ks. prał. **Mączyński**, z którym po wieczery prowadzę długą rozmowę o organizacji Instytutu Kościelnego na Pietro Cavallini w Rzymie.

18 września 1960, niedziela

Warszawa

Wyjątkowo wolna niedziela, na skutek odwołania wizytacji w parafii św. Wojciecha na Woli. Wczoraj cały dzień dzwoniły telefony ze wszystkich kurii, które sprawdzały, czy

⁹⁶³ Kruczko Bolesław, brak bliższych danych.

⁹⁶⁴ Stefan Jastrzębski (1881–1961), ksiądz, proboszcz w parafii Matki Bożej Anielskiej w Polichnie 1948–1961. Świecenia 1907.

⁹⁶⁵ Łac. A myśmy się chlubić powinni Krzyżem Pana naszego, Jezusa Chrystusa (antyfona Mszy Wieczery Pańskiej).

⁹⁶⁶ Janusz Tarnowski (1919–2012), ksiądz, doktor pedagogiki, wykładowca w Metropolitalnym Seminarium Duchownym w Warszawie od 1956. Świecenia 1943. Doktorat na KUL 1962, hablitacja 1972. Pracował na ATK w Warszawie, późniejszym Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego 1966–2001. Członek Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN od 1985.

⁹⁶⁷ Michał Lewandowski (?–1983), ksiądz, wikariusz w polskiej parafii Bradford pw. MB Częstochowskiej do 1966. Proboszcz polskiej parafii Ashton Under Lyne and Stockport 1966–1983.

depesze wysłane przez sekretarza Ep[isko]patu o wstrzymaniu Listu Pasterskiego są autentyczne.

Pracuję u siebie, szczęśliwy, że można mieć nieco czasu wolnego na korespondencję. W **Częstochowie** odbywa się dzień modlitwy Senioratu akad[emickiego] „Odrodzenia”.

19 września 1960, poniedziałek

Warszawa

Po Mszy św. s. **Teresa** – w sprawie nowych trudności w Laskach. Władze adm[inistracyjne] chcą przekazać siostram niewidomych debilów. W tym celu chcą powoli wymieniać dzieci normalne na debilów. Czy godzić się na to? Jestem zdania, że trzeba jeszcze bronić swego stanowiska, by utrzymać się na linii założeń Matki **Czackiej**. Gdyby nie było nadziei, lepiej przyjąć debilów, niż narazić Zakład na upaństwowienie⁹⁶⁸.

10.00 Pracuję nad korespondencją z Ligą Katolicką, w sprawie Instytutu i Kolegium P[olskiego] w Rzymie.

15.00 Teresa **Rylska** i Michalina **Pazdro** – po dniu modlitwy seniorów w Częstochowie.

17.00 Ks[iądz] prał. **Mączyński** – zabiera listy rzymskie i wyjeżdża na dalszy swój objazd. W ciągu swego pobytu w Polsce zwiedził starannie Ziemię Zachodnie, korzystając z opieki bp. **Kominka** i bp. **Jopa**. Ks[iądz] M[ączyński] zajmował się z oddaniem sprawami rodzin zakonnych. Właśnie dlatego przedstawiłem go na referenta-konsultora dla zakonów polskich w Congregatio pro religiosiis⁹⁶⁹. List do kard. **Valeria Valeriego**⁹⁷⁰ poleca ks. **Mączyńskiego** jako kandydata.

20 września 1960, wtorek

Warszawa

9.15 W sali św. Jana Chrzciciela odbywa się konferencja dla zgromadzeń zak[onnych] **zajmujących się dziewczętami moralnie zaniedbanymi**. Po krótkim moim zagajeniu powierzyłem przewodnictwo ks. prałatowi **Janowi Ziei**, który był w Polsce współczesnej inicjatorem domów dla matek samotnych (Słupsk). Z ramienia Duszp[asterstwa] Dobr[oczynnego] bierze czynny udział w konferencji ks. dyr. **Dłopolski**. Pierwszy referat wygłasza ks. prof. **Kluz** nt. „Zakonnice wobec trudności współczesnej kobiety”. Panna **Teresa Strzembosz** mówi o opiece nad matką samotną i o prostytutce w Polsce. To, co mówiła na podstawie osobistego doświadczenia, budzi poczucie „winy bez winy”, jak gdyby ogrom męki ludzkiej był przez nas wszystkich zawiniony. Ks[iądz] **Kluz** omówił jeszcze warunki reedukacji. Długa dyskusja nad możliwościami zaradzenia potrzebom.

⁹⁶⁸ Chodzi o osoby niepełnosprawne umysłowo. Władze chciały wykorzystać sytuację do upaństwowienia zakładów w Laskach.

⁹⁶⁹ *Lac*. Kongregacja do spraw religii.

⁹⁷⁰ Valerio Valeri (1883–1963), kardynał, prefekt Kongregacji ds. Zakonów 1953–1963. Święcenia 1907. Od 1927 tytularny arcybiskup Efezu i delegat apostolski do Egiptu i Arabii.

11.30 Ks[iądz] inf. Sawicki wnosi o uzupełnienie Kapituły Wil[eńskiej] w Białymstoku.

Ks[iądz] **Nossowski**⁹⁷¹, który złożył deklarację wystąpienia z szeregów kapłaństwa, wycofał się i prosi o określenie swego stanowiska.

ATK – ks. **Kwiatkowski** i ks. **Subera**. Zapisało się 13 osób, w czym 11 księży z Archidiec[ezji] Warsz[awskiej]. Ks[iądz] **Barański** otrzymał już parafię w Łomży, ale nie zrezygnował. Ks[iądz] **Huet** jeszcze nie zareagował. Domek dla sióstr jest na wykończeniu. Inauguracja będzie prywatnie 3 X [1960]. Lista kandydatów na nowych wykładowców będzie rozpatrywana na Radzie Wydziału.

Jadwiga **Domańska**⁹⁷², siostra Jerzego Brauna – przed wyjazdem do Kanady.

Delegacja ze **Żbikowa** – w sprawie ks. Kamińskiego⁹⁷³.

Ks[iądz] dr Pawski – w sprawie Duszpasterstwa Dobroczynnego, na kongr[egacji] ks[ięży] dziekanów.

O[jciec] **Bernard Przybylski** – w sprawie samowoli „Tyg[odnika] Pow[szechnego]”, który ogłosił sprawozdanie z Kongresu Mar[yjnego], przeznaczone dla „Znaku”.

17.00 W Domu sióstr franciszekanek misjonarek przy ul. Raclawickiej, uroczystość 30-lecia przedszkola. W kościele ministranci z siostrami; przedszkolaki i b[yli] wychowankowie wypełniają salę i korytarze. Piękna inscenizacja na temat 30-lecia. Przemawia młody kapłan, który ongiś był przedszkolakiem. Później podwieczorek wśród rodziców i przemówienie do nich. Wizyta w chórze matek i przemówienie. Razem przemówień 3, wiele miłego krzyku i radości. Mówiłem rodzicom o liście, który otrzymałem przed samym wyjazdem do was. Dziewczynka Basia, którą przeprowadziłem w pierwszych dniach powstania warszawskiego z Lasek do Kampinosu, przypomina mi się dziś. Widziałem ją raz. Donosi, że jest żoną od 11 lat i matką 8 dzieci. Dzielna dziewczyna, umiała walczyć za Ojczyznę, a dziś umie walczyć o życie w rodzinie. Opowieść ta wywarła wielkie wrażenie na słuchaczach.

21 września 1960, środa

Warszawa

9.00 W archikatedrze odprawiam Mszę św. do Ducha Świętego na otwarcie kongregacji ks[ięży] dziekanów archidiec[ezji] warsz[awskiej]. Obecni są wszyscy członkowie Kapituły Metrop[olitalnej] Warsz[awskiej] i Prymasowskiej Łowickiej, wszyscy dziekani

⁹⁷¹ Jerzy Nosowski (1921–1999), ksiądz, doktor habilitowany teologii, na urlopie w Tyńcu 29 XI 1960 – 22 I 1961, wykładowca na ATK 1961–1970. Święcenia 1950. Studia i praca naukowa m.in.: Wydział Teologii Katolickiej UW, Wydział Filozoficzny UW, Dominikański Instytut Orientalistyczny w Kairze, Uniwersytet Wiedeński. Wykładowca na ATK 1986–1991 i KUL 1989–1991.

⁹⁷² Jadwiga Domańska (1907–1996), aktorka teatralna, pedagog, reżyser. W czasie II wojny światowej członkini ZWZ w Wilnie. W 1940 zesłana na Syberię, skąd trafiła do armii Andersa, w której inicjowała życie artystyczno-kulturalne. Kierownik artystyczny Żołnierskiego Teatru Dramatycznego 1943–1948. Mieszkała w Londynie, w 1960 przeniosła się do Kanady.

⁹⁷³ Aleksander Kamiński (1905–1994), ksiądz, rezydent-prefekt w parafii Niepokalanego Poczęcia NMP w Żbikowie od 1947. Święcenia 1930. Odznaczony przywilejem rakiety i mantoletu w 1947.

i wicedziekani. Po Mszy św. wygłaszam przemówienie na tle Ewangelii o powołaniu Mateusza na Apostoła, od martwych blaszek do żywych ludzi.

10.30 W sali św. Jana Ch[rzciela] na Miodowej rozpoczynają się obrady. Zagajam, uwydatniając charakter współpracy kapłanów z biskupami. Modlimy się za zmarłych kapłanów. Przewodnictwo obejmuje bp **Modzelewski**, asesorami są inf. **Mystkowski**⁹⁷⁴ i prał. **Kamiński**. Po moim przemówieniu bp **Choromański** charakteryzuje obecną sytuację Kościoła św. B[isku]p **Modzelewski** informuje o projektowanym synodzie arch[idiecezji] warszawskiej. Ks[iądz] prał. **Piotrowski** omawia sprawę administracji ogólnej.

Obiad wspólny w Semin[arium] Metrop[olitalnym].

15.30 II Sesja Kongregacji k[sięży] d[zikanów] zajmuje się sprawami duszpasterstwa, sakramentalnymi, nauki katolickiej. B[isku]p **Majewski** informował o pracy Wydziału Sakramentalnego. Ks[iądz] prał. **Piotrowski** – o pracach Wydziału Nauki Katolickiej. Długa dyskusja. Obrady kończą się o godz. 19.00.

22 września 1960, czwartek

Warszawa

9.00 W archikatedrze bp **Modzelewski** odprawia Mszę żałobną w obecności całej kongregacji ks[ięży] dziekanów. Po Mszy św. odprawiam *absolutio tumuli*⁹⁷⁵ za duszę śp. abp. Wincentego **Chościaka-Popiela**⁹⁷⁶. Udajemy się procesjonalnie do podziemi, gdzie złożono trumnę arc[y]b[isku]pa – więźnia do nowego sarkofagu. Podpisujemy odpowiedni dokument, który jest złożony do sarkofagu. Udajemy się do krypty **Książąt Mazowieckich**, których ciała złożono we wspólnym sarkofagu; i tu złożono protokół. Odśpiewano *Salve Regina*⁹⁷⁷. Wierni zwiedzają krypty.

11.00 **Sesja III Kongregacji**. Wygłaszam godzinny referat na temat – współczesna postawa kapłanów wobec rzeczywistości. B[isku]p **Majewski** składa sprawozdanie z prac Wydziału Spraw Zakonnych; bp **Modzelewski** mówi o pracach Wydziału Gospodarczo-Budowlanego. B[isku]p **Majewski** informuje o pracach Wydziału Finansowego.

15.00 Po obiedzie podejmujemy obrady sprawozdawcze, ks. rektora **Miziołka** – o sytuacji w Sem[inarium] Metrop[olitalnym]. Długa dyskusja nad Domem Ks[ięży] Emerytów. Postanowiono podnieść kwotę od księdza na rzecz domu em[erytów].

Dyskusja nad wnioskami końcowymi i moje przemówienie zajęły czas do godz. 17.00.

⁹⁷⁴ Stanisław Mystkowski (1892–1982), ksiądz, proboszcz parafii św. Jakuba w latach 1943–1972, dziekan dekanatu Warszawa-Śródmieście. Święcenia 1915. Sekretarz kard. Kakowskiego 1920–1929. Profesor warszawskiego seminarium duchownego 1929–1939. W czasie okupacji więziony na Pawiaku. W swoim testamencie prymas wymienił ks. Mystkowskiego wśród osób, które udzieliły mu wsparcia w początkach posługi biskupiej.

⁹⁷⁵ *Lac.* modlitwa żałobna.

⁹⁷⁶ Wincenty Teofil Popiel-Chościak (1825–1912), arcybiskup metropolita warszawski 1883–1912. Święcenia 1849. Biskup diecezjalny płocki 1863–1875. Biskup diecezjalny kujawsko-kaliski 1876–1883.

⁹⁷⁷ *Lac.* Witaj, Królowo (antyfona maryjna).

17.00 W kaplicy Domu Arcyb[isku]piego *Te Deum* odśpiewał bp **Choromański**, po czym udzieliliśmy kapłanom błogosławieństwa.

18.00 Kawa dla uczestników kongregacji w Domu Prymasowskim. Dłuższy czas księża grupkami prowadzą rozmowy w braterskiej atmosferze. Niektórzy oglądają na własną rękę dom i ogród.

23 września 1960, piątek

Warszawa

Cały dzień prowadzę **Dzień Skupienia** dla Zespołu na Marsie. Obecnych jest 25 osób; ks. prał. Padacz spowiada. Wygłaszam dwie konferencje na tle liturgii Suchych Dni wrześniowych.

Po obiedzie rozmowa i lektura: 1) listu Episkopatu do wiernych, „zabronionego przez Min[istra] Sztachelskiego”; 2) kazania malborskie[go], które – o dziwo – ukazało się w „Tyg[odniku] Pow[szechnym]”⁹⁷⁸; 3) artykułu Susła z tegoż „Tyg[odnika] Pow[szechnego]” o „problemie Jasnej Góry” – żywa dyskusja; 4) informacje o reformie brewiarza, na tle kodeksu liturgicznego. Wracamy obydwaj do domu po Apelu Jasnog[órskim].

24 września 1960, sobota

Warszawa

Po Mszy św. dwie s[iostry] franciszkanki wyjeżdżające za granicę na oglądanie zakładów dla niewidomych.

10.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej] – Głównie sprawy personalne; są trudności w „zatwierdzeniu”. Ks[iądz] **Wiśniewski** cofnął się z ofiarowanej mu parafii Matki B[ożej] Lor[etańskiej]; jest to chyba pierwszy kapłan, który nie chce przyjść do W[arsza]wy. Omawiamy plan prac w archikatedrze. Bardzo dobrze wypadła uroczystość przeniesienia zwłok śp. arc[y]b[isku]pa Popiela. Oddanie czci Fundatorom „Św[iętego] Jana” zainteresowało „koła oficjalne” i możliwych tego świata. Sesja trwa do godz. 13.30.

S[iostra] **Mieczysława**⁹⁷⁹ wróciła ze swej wyprawy po wymianę darów NCWC na powodzian. Przewidywania moje okazały się słuszne; położono rękę na tych pieniądzech, gdyż są na powodzian. Oczywiście proszą, by ks[iądz] prymas z nimi porozumiał się, jak pieniądze mają być rozprowdzone. Słowem: siedzisz za kratą, a co ci podają, może być ci nieoddane, żebyś pamiętał, żeś niewolnikiem.

16.00 W k[ościel]e **św. Jakuba** na Grójeckiej – konsekracja kościoła. Wszystko jest starannie przygotowane i przebiega b[ardzo] dobrze. Prowadzi ks. J[erzy] **Zalewski**,

⁹⁷⁸ Prymas Wyszyński sceptycznie podchodził do polityki wydawniczej „Tygodnika Powszechnego”. Wynikało to z różnic w spojrzeniu na misję Kościoła w realiach komunistycznych. Wspomniany temat wymaga dalszych pogłębionych badań.

⁹⁷⁹ Mieczysława Maria Wasilewska CSSE (1917–2012), sekretarka w Sekretariacie Prymasa Polski (S. Wyszyńskiego, potem J. Glempa) 1950–1985. Wstąpiła do sióstr elżbietanek w 1948. Pierwsza profesja 1950. Profesja wieczysta 1955. Przełożona domu sióstr elżbietanek w Krynicy 1985–1991. Od 2008 emerytka w domu zakonnym przy ul. Rycerskiej w Warszawie.

trochę nerwowo, ale rzetelny, panuje nad sytuacją. Wszystkie obrzędy konsekracji kościoła i ołtarza trwają do godz. 20.00. O godz. 20.15 – Msza św.; celebruje ks. prał. **Chrościcki**. Wygłaszam kazanie z amfony. Kończymy wszystko Apelem Jasnogórskim.

Wieczera na plebanii.

25 września 1960, niedziela

Warszawa

Niedziela w domu przy pracy biurkowej. Przygotowuję trzy prośby do Stolicy Świętej o sufraganów dla Kielc, Sandomierza i Częstochowy. Procesy informacyjne są gotowe. Zabiera je ks. inf. **Filipiak**⁹⁸⁰.

12.00 Ks[ia]dz] prał. **Mączyński** przed swym wyjazdem do Rzymu. Wykańczamy rozmowę o sytuacji polskich instytutów kościelnych w Rzymie. Pytanie, co będzie, gdy Liga Kat[olicka] odmówi opłat? Tyle listów poszło z pokornymi prośbami.

19.00 W k[ości]le św. Anny wygłaszam kazanie ku czci błog[osławionego] **Ładysława z Gielniowa**, patrona stolicy. Jest to siódma rocznica mojego aresztowania. Coraz ktoś mi mówi: „nigdy więcej”. Dziwię się – dlaczego? Jeśli tego wymagać będzie chwała Potężnego Ojca mego i Jego wola, czemu nie? Mam ciągle przekonanie, że jeszcze jedno więzienie nie ominie mnie. Trzeba ufać Bogu i Matce N[ajświętszej]. Ostatecznie to, co było przed 7 laty, zamieniło się na większą chwałę Bożą.

W k[ości]le jest bardzo dużo wiernych, którzy rzetelnie się modlą; dobrze recytują *Gloria*⁹⁸¹, *Credo*, ministranturę. Nie brak też i „pobożnych niewierzących” braci naszych, spod znaku odrodzonego Ube⁹⁸². Bóg z nimi.

Po wieczery, na górze u ks. **Jablonki**, powrót do domu.

26 września 1960, poniedziałek

Warszawa – Kraków

9.00 Ks[ia]dz] prał. **Mączyński** – sprawy rzymskie.

10.00 O[jciec] **Gustaw Romuald**⁹⁸³, dyrektor Biblioteki KUL, ks. prorektor **Rybczyk**, ks. dr **Kumor**⁹⁸⁴ – w sprawach mikrofilmów. Praca idzie naprzód. Ale łączy się

⁹⁸⁰ Ksiądz Filipiak często wypełniał podobne zadania. Jako zaufany współpracownik prymasa Wyszyńskiego prowadził w jego imieniu wiele działań na terenie Watykanu.

⁹⁸¹ *Łac.* Chwała [na wysokości Bogu] (część stała Mszy św.).

⁹⁸² Prymas nawiązuje do obecności w czasie nabożeństwa funkcjonariuszy SB, którzy nagrywali wszystkie jego wystąpienia.

⁹⁸³ Romuald (Michał) Gustaw OFM (1911–1976), doktor, historyk, bibliograf, bibliotekarz, dyrektor biblioteki uniwersyteckiej KUL 1950–1976. Współzałożyciel Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych oraz współredaktor pisma „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1961–1973. Święcenia 1936. Generalny bibliotekarz i archiwista bernardynów 1936–1950. Habilitacja 1964.

⁹⁸⁴ Bolesław Kumor (1925–2002), ksiądz, doktor habilitowany, pracownik KUL, specjalizujący się w nowożytnej historii Kościoła. Święcenia kapłańskie 1952. Profesor zwyczajny 1978. Odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1993). Autor licznych książek i artykułów naukowych. W 1982 został szambelanem papieskim, a 1994 honorowym prałatem papieskim.

z niepokojem. Prof[esor] **Schaff**⁹⁸⁵ zdradził się, że jest zamiar umieszczenia wszystkich zbiorów kościelnych w trzech miejscach, jak to jest w Czechach. Prof[esor] S[chaff] boi się, że gdyby rząd załatwił siłą, byłaby „draka”. Wolałby, by to zrobiono przez KUL. Ostrzega przed tym prof. **Birkenmayer**⁹⁸⁶, który stoi poza akcją; również prof. **Karwasińska**⁹⁸⁷. Wobec braku zaufania do akcji, zwalnia się tempo pracy i ogranicza się do zadań najbardziej istotnych. Trzeba myśleć o organizowaniu stacji mikrofilmowej własnej, przy KUL.

Ks[iądz] Władysław **Piaskowski**⁹⁸⁸ CR z nowym proboszczem par[afii] św. Kazimierza⁹⁸⁹.

Ks[iądz] prob[oszcz] **Czajkowski** z Zalesia Dolnego – w sprawie budowy kościoła parafialnego, z pomocą Polonii Kanadyjskiej. Podpiszę list do Polonii.

Ks[iądz] **Woliński**⁹⁹⁰ z Paryża – przed swoim powrotem do pracy. Młodzi księża gnieźnięscy narzekają, że nie mają kontaktu z Francją, z[e] środowiskiem francuskim. Brak profesora jęz. francuskiego w Seminarium Polskim. Zajęcia ich w sem[inarium] niższym rozrywają im pracę. Proszę, by odpowiedział, że celem ich pobytu w P[aryżu] są studia na Inst[ytucji] Kat[olickim]; dopiero od roku mają obowiązek pomagać w wykładach w sem[inariach] niższych. Pod względem materialnym czują się dobrze. Położenie Sem[inarium] P[olskiego] jest b[ardzo] dobre, chociaż brak spokoju. Może pozostać na dwa lata, by zrobić doktorat.

12.30 Ks[iądz] rektor **Miziolek** – w sprawie poboru alumnów Sem[inarium] M[etropolitalnego] do wojska. Był u ks. prof. **Dąbrowskiego**. Jest zdania, że niech młodzi alumni raczej idą do wojska, niżby mieli się ratować z pomocą ATK. Samo „wojsko” podsunęło ratunek przez zapisanie się na ATK (!) Nie będziemy z tego korzystali.

13.15 Arc[y]b[isku]p **Baraniak**, który przyjechał w sprawie bp. **Kaczmarka**. Komisja ma dziś sesję.

15.00 Wyjazd do Krakowa z ks. prał. **Padaczem**.

⁹⁸⁵ Adam Schaff (1913–2006), filozof marksistowski, kierownik Instytutu Filozofii i Socjologii PAN 1956–1968. Członek Komitetu Centralnego PPR, a od 1948 PZPR. Kierownik Radia Moskwa 1944–1946. Założyciel i kierownik Instytutu Kształcenia Kadr Naukowych 1949–1954. Członek Klubu Rzymskiego od 1969.

⁹⁸⁶ Krzysztof Birkenmajer (ur. 1929), geolog, pracownik Instytutu Nauk Geologicznych PAN w Krakowie. Sekretarz Międzynarodowego Komitetu Badań Antarktyki 1992–1996, honorowy członek Akademii Rumuńskiej oraz Polskiego Towarzystwa Geologicznego od 1997.

⁹⁸⁷ Jadwiga Karwasińska (1900–1986), historyk, od 1957 pracownik Instytutu Historii PAN. W czasie wojny polsko-bolszewickiej sanitariuszka. Kustosz Działu Archiwistyki w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie 1924–1951. Członek honorowy Stowarzyszenia Archiwistów Polskich i Polskiego Towarzystwa Historycznego.

⁹⁸⁸ Władysław Piaskowski CR (1913–2010), proboszcz parafii św. Kazimierza w Warszawie 1960–1980. Do zakonu wstąpił w 1917. Świecenia 1939. Proboszcz parafii w Gniewie 1945–1947, wikariusz w Kościerzynie 1947–1949, proboszcz w Krakowie 1949–1960.

⁹⁸⁹ Prymas popełnił błąd, gdyż to właśnie ks. Piaskowski objął w 1960 wspomnianą parafię.

⁹⁹⁰ Józef Woliński (ur. 1933), ksiądz, urodzony i wychowany we Francji, w październiku 1952 wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Reims. Świecenia 1959 w Polsce, w archikatedrze warszawskiej. Po święceniach nie pozostał jednak w Polsce, gdyż znalazł się w grupie pięciu księży, których kard. Wyszyński wysłał na studia teologiczne w Instytucie Katolickim w Paryżu.

27 września 1960, wtorek

Kraków

9.00 B[isku]p **Pękala** i abp **Baziak**. Wspólna narada nad tym, co zrobić z 21 tysiącami dolarów, które NCWC przysłało na powodzian. W mojej intencji leżało, by je przekazać w połowie na Tarnów i Kraków. Ale stoi na przeszkodzie sprawa wymiany. Po długiej dyskusji bp Pękala projektuje, by raz jeszcze poprosić o wymianę; w razie oporów oświadczyć, że prymas będzie musiał powiadomić o tym NCWC. Właściwie jedynie możliwą rzeczą jest stać na tym stanowisku. Oczywiście, nie będzie ono miłe dla rządu. Ale i dla nas nie jest miłe to ograniczanie praw obywatelskich.

10.00 W kościele księży misjonarzy na **Stradomiu** mam celebrę pontyfikalną. B[isku]p **Kominek** głosi kazanie. Obecny jest abp **Baziak**, bp **Wojtyła** i bp **Groblicki**, bp **Pękala** i bp **Urban**. Ludu jest bardzo dużo.

12.30 Obiad w refektarzu misjonarskim.

15.00 Dalszy ciąg narady w sprawie pomocy amerykańskiej.

16.00 W redakcji „Nasza Przyszłość” spotkanie przyjaciół pisma, organizowane przez ks. A[lfonsa] **Schletza**. Obecny jest prof. **Vetulani**⁹⁹¹, prof. **Barcz**⁹⁹², dr **Kwapiszewski**⁹⁹³, dr **Jagoda**⁹⁹⁴, ks. **Baron**, bp **Urban**. Przemawiają ks. **Schletz**, prof. **Vetulani** i ja. Staram się kierować swoje myśli do ks. **Barona**, który powodowany trudnościami ekonomicznymi, niezbyt chętnie popierał plany redaktora. Ostatecznym ratunkiem dla utrzymania pisma jest prymas. Staram się uwydatnić, jak dziś wielkie znaczenie ma notowanie wiadomości o przeszłości historycznej Kościoła w Polsce, tym więcej że innych wydawnictw nie ma, a „sekcjarze polityczni” weszli już na drogę likwidowania archiwów kościelnych. Świeży przykład, to oddanie biblioteki Towarzystwa P[iotra] Skargi – ateistom.

18.00 W kościele św. **Piotra** bp **Wojtyła** odprawia celebrę pontyfikalną, a ja wygłaszam kazanie na temat: „**Res sacra homo**”⁹⁹⁵ – walka o wolność człowieka. Jest takie mnóstwo ludzi, że wejście do kościoła staje się niemożliwe. W tym samym mniej więcej czasie p. **Gomułka** walczy w ONZ o wolność Kubańczyków i Kongo. Ja wyrażam nadzieję, że jeżeli już na całym świecie zapanuje wolność, to może i my w Polsce ją odczuwamy. Wyjście z kościoła jest jeszcze trudniejsze. Dostać się do auta jest niemożliwe.

20.30 Wieczerja u misjonarzy.

⁹⁹¹ Adam Vetulani (1901–1976), historyk, kierownik Katedry Historii Państwa i Prawa Polskiego UJ od 1946. Jako żołnierz armii austriackiej brał udział w I wojnie światowej, w 1920 walczył w wojnie polsko-bolszewickiej, a następnie w kampanii wrześniowej 1939. Był uczniem Stanisława Kutrzeby. Sekretarz generalny Polskiej Akademii Umiejętności 1957–1958.

⁹⁹² Profesor Barcz, brak bliższych danych.

⁹⁹³ Doktor Kwapiszewski, brak bliższych danych.

⁹⁹⁴ Doktor Jagoda, brak bliższych danych.

⁹⁹⁵ *Lac*. Człowiek rzeczą świętą.

28 września 1960, środa**Kraków – Krynica**

7.00 W domu centralnym s[iostr] szarytek, przy al. Warszawskiej 8 odprawiam Mszę św. i wygłaszam przemówienie „o wieczystej Miłości”. Zebrało się przeszło 200 sióstr, które tu miały rekolekcje. Po śniadaniu, w towarzystwie ks[ięży] misjonarzy, przyjmuję powitanie w sali rekreacyjnej i odwiedzam chore siostry i starszki-emerytki.

9.00 Wyjazd do ks[ięży] misjonarzy. Oglądam bibliotekę, bardzo ciekawą wystawę Trzystulecia i biorę udział w spotkaniu z klerykami, do których przemawiam. Piękny chór produkuje swoje utwory. Znać tu duży poziom intelektualny i śpiewu kościelnego.

10.30 Powrót na Franciszkańską. Krótka rozmowa z abp. **Baziakiem**.

11.00 Wyjazd do Krynicy. Cały czas jest słońce i droga obślizgła.

14.30 W Krynicy. Jest matka **Edyta**; omawiamy jutrzejsze przygotowania do poświęcenia nowej kaplicy. Jest piękna, ale „umalowana” w stylu „kalwaryjskim”, manierą pokojowych pacykarzy. Nasze siostry nie mają smaku estetycznego. Już przyjechał ks. prał. **Piotrowski** na wypoczynek. Matka **Edyta** chce wielkiego programu wystawnego; proszę, by nie nadawała uroczystości wielkiego rozgłosu, bo „wyznaniowcy” pomyślą, że tu się coś organizuje przeciwko władzy ludowej.

29 września 1960, czwartek**Krynica**

7.00 Poświęcenie kaplicy s[iostr] **elżbietanek** w części nowego domu. Obecny jest ks. dziekan Wojewoda⁹⁹⁶, który niedawno wrócił z USA i jest pełen pesymistycznych rozczarowań. Surowo ocenia postawę duchowieństwa USA wobec Polski, na którą patrzy się tu jako na „czerwoną”. Szczególnie czarno ocenia postawę bp. **Woźnickiego** i ks. **Piwowara**⁹⁹⁷ – obydwu niechętnych do niesienia Polsce pomocy.

Po poświęceniu kaplicy wygłosiłem krótkie przemówienie do zebranych życzliwych siostrzom gości.

Po Mszy św. – przedstawiono mi rzemieślników pracujących przy odbudowie domu i budowie kaplicy. Śniadanie wspólne z księżmi. Jest tu ks. **Godziek**⁹⁹⁸ z Piekar i proboszcz z Muszyny⁹⁹⁹.

⁹⁹⁶ Antoni Wojewoda (1910–1992), ksiądz, proboszcz parafii w Krynicy-Zdroju, dziekan dekanatu krynickiego, opiekun sanktuarium na Górze Parkowej z figurą MB Królowej Krynickich Zdrojów 1953–1974. Świecenia 1936.

⁹⁹⁷ Stanisław Piwowar (1903–1990), ksiądz archidiecezji chicagowskiej, prałat, doktor filologii klasycznej, działacz polonijny. Dyrektor Ligi Katolickiej 1944–1960. Od 1956 proboszcz parafii św. Heleny w Chicago, budowniczy szkoły i kościoła. Jako dziecko wyemigrował z rodzicami do USA. Świecenia 1929.

⁹⁹⁸ Antoni Wincenty Godziek (1910–1997), ksiądz, administrator 1947–1957, a następnie proboszcz bazyliki Najświętszej Maryi Panny i św. Bartłomieja w Piekarach Śląskich 1957–1973. Świecenia 1935.

⁹⁹⁹ Eugeniusz Piech (1919–1987), ksiądz, proboszcz parafii Muszyna 1956–1987. Świecenia 1942.

PAŹDZIERNIK

6 października 1960, czwartek

Krynica

Wielcy dżentelmeni z Tarnowa, bp K[arol] **Pękała** i bp M[ichał] **Blecharczyk**, przybywają „na 5 minut” z wizytą. Trwa to półtorej godziny gadania o wszystkich drobiazgach bez znaczenia.

9 października 1960, niedziela

Krynica

Dzisiejszy „Tygodnik Powszechny” przynosi „Oświadczenie Sekretariatu Episkopatu” w sprawie wycofanego listu Episkopatu. Odczytano go w radio londyńskim; rozpoczęła się kampania prasowa. Wyobrażam sobie, w jaki sposób min. **Sztachelski** postawił sprawę oświadczenia. W rzeczywistości narobiło ono jeszcze większego rozgłosu dla listu Episkopatu. Nasi władcy ciągle jeszcze myślą, że można siłą tłumić opinię publiczną. Gdyby nie przeszkodzili w odczytaniu listu, przyjęto by go spokojniej i może nie byłby sensacją. Zakaz zaciekał opinię, a „oświadczenie” jeszcze zaostrzyło ciekawość.

Otrzymałem dziś z Warszawy kilka kopert „**Argusa**”; połowa wykradziona, ale tych kilka wycinków prasowych, które zostały, informuje o „**kazaniu malborskim**”, które uważają za poparcie dla W[ładysława] **Gomułki**. Inni zwalczają tę opinię. Prasa widzi tu „mocną napaść” na Adenauera za jego wypowiedzi rewizjonistyczne.

11 października 1960, wtorek

Krynica

8.00 Msza św. w „Ostoi”. Po remoncie kaplicy, położeniu nowych podłóg i odmalowaniu, odprawiłem dziś Mszę św. i zostawiłem Pana Jezusa. Rozważaliśmy sobie z brewiarza mowę św. Bernarda¹⁰⁰⁰, który podziwiał w Matce Boga, Jej: *humilitas, singularis Virginitas et incomparabilis fecunditas*¹⁰⁰¹.

¹⁰⁰⁰ Bernard z Clairvaux (1090–1153), zakonnik cysterski, opat klasztoru w Clairvaux (od 1115), doktor i święty Kościoła katolickiego, teolog.

¹⁰⁰¹ *Lac*. pokorę, wyjątkowe dziewictwo i nieporównywalną płodność.

Po śniadaniu **Róża Siemieńska** opowiadała bardzo szczegółowo o przyjeździe do Boga komunisty warszawskiego, **Stefana Kurowskiego**¹⁰⁰², który umierał w Rzymie na Monte Mario na gruźlicę i serce. Oboje z żoną niewierzący, deklarowali swoją niewiarę bardzo mocno. Później rozpoczęła się walka dwóch kobiet, żony i Róży, o Boga. Żona głośno wykrzykiwała, że jest niewierząca i mąż jest niewierzący. Bo co powie partia, gdy się dowie, że mąż się spowiada. Mąż milczał. Wyczuł zapewne, że żona walczy o resztę, którą mogłaby stracić, gdyby się okazało, że mąż doszedł do Boga. A Róża walczyła bezinteresownie o Boga dla człowieka. Zwyciężył Bóg, gdyż S[tefana] Kurowskiego wypowiadał ks. **Langman**¹⁰⁰³ i zaopatrzył go św. sakramentami. *Magna pars*¹⁰⁰⁴ był tu o. **Andrzej**, profesor z Regina Mundi, którego p. K[urowski] chętnie słuchał. Wielkie znaczenie miała tu cała subtelna i czysta osobowość Róży, która pozyskała sobie przyjaźń p. **Kurowskiego** i ułatwiła mu pojednanie się z Bogiem. Żona nic nie wiedziała o powrocie męża do Boga. Oczywiście partia sprowadziła zwłoki do Warszawy i urządziła czerwony pogrzeb na koszt państwa. *Deus absconditus*¹⁰⁰⁵ zwyciężył, bo czerwone bukiety uschną, szarfy wyblakną, a człowiek żyć będzie w Bogu.

20.00 Dziś, po różańcu, przysłała do klęcznika mojego mała 5-letnia Tereska ze Świętochłowic. Poprosiła o pierścień biskupi. Pyta: Czy tu jest święta hostia? – Nie. – Czy tu są relikwie? – Tak. Proszę pocałować. – Czy ks[iądz] kardynał się modli? Odp[owiedź]: Tak, dziecko, modlę się. – I ja też modlę się. – O której ks[iądz] kardynał idzie spać? – O godz. 9.30, zaraz po różańcu. – Ks[iądz] kardynał za późno idzie spać. – Pocałowała pierścień i z niezwykłą powagą przyjęła błogosławieństwo. Straszny lęk, by to dziecko nie zaczęło „grać roli”.

21 października 1960, piątek

Krynica – Tarnów – Warszawa

Urlop się kończy. W ciągu tego okresu każdego dnia wygłaszałem krótkie wprowadzenie liturgiczne do Mszy św. Przychodziło b[ardzo] dużo kuracjuszków z różnych sanatoriów. Spowiadali się, przystępowali gromadnie do komunii św., prosili o błogosławieństwo, płakali. Biedni, schorowani, bezradni ludzie. Odwiedziłem „Ostoję”, gdzie zatrzymała

¹⁰⁰² Stefana Kurowski (1897–1959), polski działacz komunistyczny, prawnik. Absolwent Wydziału Prawa UW 1925. Od 1918 członek KPP, bliski współpracownik Tadeusza Duracza w grupie prawników broniących działaczy komunistycznych. Od 1942 członek PPR, a następnie PZPR. Pierwszy prokurator Najwyższego Trybunału Narodowego 1946–1948. Szef delegacji Polski „ludowej” na proces norymberski. Od 1956 prezes Sądu Najwyższego i Izby Karnej SN.

¹⁰⁰³ Jerzy Langman (1903–1982), ksiądz, etnograf, historyk sztuki. Świecenia 1951 w Rzymie. Wykładowca na Angelicum i na UJ. Organizator licznych wystaw sztuki polskiej w Rzymie. Przed II wojną światową nauczyciel na Śląsku, redaktor pism dla młodzieży, redaktor programowy PR w Katowicach, kierownik działu etnograficznego w Muzeum Śląskim w Katowicach. Więzień obozu w Buchenwaldzie. Autor wspomnień: *Oczekiwanie. Buchenwald* (Kraków 1973).

¹⁰⁰⁴ Łac. Wielką częścią.

¹⁰⁰⁵ Łac. Bóg ukryty.

się, w swym domku, p. Jadwiga **Okońska**, ciężko chora na serce. Tutaj też zamieszkał ks. J[an] **Wysocki**¹⁰⁰⁶, na dokończenie kuracji. W ciągu ostatniego tygodnia odprawiłem Mszę św. za śp. **Józefa Stadnickiego**¹⁰⁰⁷, który padł ofiarą wypadku na szosie pod Grójcem. Żona jego, dzielna **Elżbieta** z Lubomirskich¹⁰⁰⁸, była budująca. Cała rodzina Stadnickich była na Mszy św. i u Komunii św.

9.00 Wyjazd do Warszawy z ks. prał. **Padaczem**. Ks[iądz] prał. **Piotrowski** zostaje jeszcze na kilka dni. Zatrzymujemy się w Tarnowie u bp. **Pękali**, który nas nieco pożywił. Przy posiłku jest bp. **Blecharczyk** i ks. prał. **Dziedziak**.

12.00 W dalszą drogę. Pada coraz bardziej, droga obślizgła, niepewna.

17.00 W W[arsza]wie. Właśnie zajeżdżają bp **Bernacki** i bp **Czerniak** z Gn[iezna].

17.30 Przystępuję z miejsca do podpisywania gotowych dekretów; cztery grube teczki. Trwa to do wieczery. Jest abp **Baraniak** z kapłanem.

19.30 Dłuższa konferencja z abp. **Baraniakiem**, bp. **Bernackim** i s. **Mieczysławą** oraz ks. **Goździewiczem** na tematy prac bieżących.

22 października 1960, sobota

Warszawa – Gdańsk

7.30 Msza św. w kaplicy, w 12-tą rocznicę śmierci kard. **Hlonda**.

9.00 W **archikatedrze**, nabożeństwo żałobne *in anniversario*¹⁰⁰⁹ odprawia bp **Choromański**. Po Mszy św. wygłaszam krótkie przemówienie, poświęcone ks[iędzu] kardynałowi. Odprawiam *benedictio tumuli*¹⁰¹⁰, po czym procesja udaje się do Kaplicy Prymasowskiej, gdzie dokonuje odsłonięcia pomnika kard. **Hlonda**. Jest to piękne dzieło **Zofii Trzcińskiej-Kamińskiej**, wspieranej przez męża, prof. **Kamińskiego**, przy udziale prof. **Zachwatowicza** i prof. **Marzyńskiego**. Dzieło budzi powszechne zadowolenie. Podobieństwo jest duże. Grupa Ślązaków, biorących udział w uroczystości, wyraża swoje głębokie zadowolenie. Udajemy się wspólnie do krypty kard. **Hlonda**, gdzie odmawiamy modlitwy za zmarłego prymasa, syna Ziemi Śląskiej, na Prymasowskiej Stolicy. Po zdjęciu szat liturgicznych oglądamy kryptę Książąt Mazowieckich, fundatorów katedry, i Arcybiskupów Warszawskich.

11.00 Krótkie śniadanie na Miodowej, w towarzystwie abp. **Baraniaka**, biskupów **Bernackiego**, **Choromańskiego**, **Czerniaka**, **Modzelewskiego**, ks. kan. J[ana] **Michalskiego** i domowników.

¹⁰⁰⁶ Jan Julian Wysocki (1890–1982), ksiądz. Święcenia 1915. Wikariusz parafii Krypno 1944–1945. Proboszcz parafii Świętej Rodziny na Zaciszu w Warszawie 1952–1955.

¹⁰⁰⁷ Józef Edward Stadnicki (1919–1960), ziemianin, oficer AK, wydawca podziemnego pisma „Myśl Polska” (od 1943). Po 1945 zajmował się handlem zbożem oraz pracował w zakładzie fotograficznym.

¹⁰⁰⁸ Elżbieta Lubomirska (1922), żona J.E. Stadnickiego w latach 1944–1960, następnie Jana Olieria (1964–1980).

¹⁰⁰⁹ Łac. w rocznicę.

¹⁰¹⁰ Łac. błogosławieństwo grobowca, modlitwa żałobna.

12.00 Wyjazd do Gdańska, z ks. prał. Fr[anciszkiem] **Borowcem**. Arc[y]b[isku]p **Baraniak** wyjeżdża do siebie. B[isku]pi sufragani wracają do Gniezna. Jedziemy przez Sierpc, Golub, Grudziądz.

17.00 Jesteśmy w **Oliwie**. Właśnie odjeżdża obraz M[atki] Bożej Częstochowskiej, z kaplicy Sem[inarium] Diecezjalnego do kościoła Mariackiego w Gdańsku. Jest już bp **Goliński** z Częstochowy.

18.00 Wieczera.

19.30 Konferencja z bp. **Golińskim** o najbliższej sesji Komisji Maryjnej w W[arsza]wie.

23 października 1960, niedziela

Gdańsk-Oliwa – Sopot

7.30 Msza św. w kaplicy domowej biskupa gdańskiego.

8.30 Krótka rozmowa z bp. **Nowickim**, pomoc dla diecezji, wręczona biskupowi.

9.30 Wyjazd do kościoła Mariackiego.

10.00 Powitanie. Na placu mnóstwo narodu. Są biskupi: **Kowalski**, **Czapliński**, **Goliński**, **Wilczyński**, **Lech Kaczmarek**. Małe dzieci składają kwiaty. Wchodzimy do kościoła i z trudem przebijamy się do ołtarza. Świątynia jest tak nabita, że zda się głowa przy głowie. Panuje porządek dzięki kordonowi mężczyzn, którzy czuwają. B[isku]p **Nowicki** wygłasza 50-minutowe powitanie, o charakterze historycznym.

Przekazuje obraz bp. **Kowalskiemu**, który przemawia 10 minut. Sumę ma bp **Goliński**. Występują połączone chóry gdańskie. Teraz mam możliwość stwierdzić, jak wiele już zrobiono w świątyni. Tynki są w całej głównej i bocznych nawach. Brak już tylko w ramionach transeptu. Wszystkie okna oszklone. W czasie sumy wygłaszam kazanie 50-minutowe, nagrane na taśmę magnetofonową. Po sumie poświęcam nowy obraz^a Matki Bożej Częst[ochowskiej] dla kościoła Mariackiego. Rzemieślnicy gdańscy, fundatorzy obrazu, przenoszą go do wielkiego ołtarza, gdzie obydwa obrazy spotykają się. Po czym obraz Nawiedzenia udaje się przez kościół na plac. Przejście jest tak trudne, że trwa niezwykle długo. Wydostajemy się na plac, gdzie oczekują ogromne tłumy. Wóz gdyński, ozdobiony kwiatami, przyjmuje obraz, gdzie ludzie zapalają świece. Składam kwiaty, które dostałem od dzieci, u stóp obrazu. Wreszcie wóz rusza w stronę Gdyni, gdzie rozpocznie wędrowkę po diec[ezji] chełmińskiej, od kościoła o[jców] jezuitów. Czekamy dość długo, by wydostać się z placu. W drodze do **Oliwy** mijamy bp. **Kowalskiego**, podążającego do Gdyni, i wóz z obrazem.

14.00 Obiad z duchowieństwem i krótkie przemówienie.

15.30 Przemówienie do duchowieństwa gdańskiego.

17.00 Spacer na molo w **Sopocie**.

^a W rękopisie po słowie obraz skreślono słowo dla.

24 października 1960, poniedziałek

Gdańsk – Kwidzyn – Gniezno

9.00 Wyjazd z Oliwy do **Gniezna**, w towarzystwie ks. prał. **Borowca**. W Tczewie skręcamy na Malbork, Sztum. Zatrzymujemy się w **Kwidzynie**, by obejrzeć katedrę. Była oszczędzona podczas wojny; prowadzone są remonty sklepień. Oprawdają nas bracia franciszkanie, którzy opiekują się kościołem. Oglądamy w górnej kaplicy serię biskupów pomezańskich, aż do reformacji Lutra. Jeden z nich trzyma mitrę w rękę, a głowicę pastorału na posadzce, gdyż jeszcze nie miał zatwierdzenia Stolicy Świętej. Wśród fresków bardzo wymowny jest fresk panien mądrych w koronach i głupich, którym korony spadają z głów, bo nie wzięły oliwy z sobą. W **Grudziądzu** wracamy na trakt bydgoski. Jest mgła i deszcz, droga obślizgła.

14.15 W Gnieźnie. Jest ks. Jan **Zaręba**, ks[ia]dz kanclerz i bp **Czerniak**.

17.00 W archikatedrze oglądamy odsłonięte sklepienie.

17.15 W Seminarium Arc[y]b[isku]pim – inauguracja roku akad[emickiego]; wygłaszam przemówienie do alumnów. Po inauguracji – spotkanie z profesorami na wieczery.

25 października 1960, wtorek

Gniezno

9.00 B[isku]p J[an] **Czerniak** – terminy prac z duchowieństwem.

9.30 Ks[ia]dz rektor **Pacyna** i **Kłoniecki** – sprawy personalne w Sem[inarium] Metrop[olitalnym].

Ks[ia]dz **Ryszka Eug[eniusz]**¹⁰¹¹ – po wyjściu z więzienia, skruszony, poczuwający się do winy, prosi o przebaczenie. Wysłał go na Jasną Górę.

Ks[ia]dz **Bolz** – po otrzymaniu doktoratu w Uniw[ersytecie] Pozn[ańskim].

Ks[ia]dz **kanclerz**.

Ks[ia]dz **Lenz**¹⁰¹² – prosi o ostateczną decyzję w jego sprawie. Oświadczam, że jestem gotów przeprowadzić *reductio ad statum laicalem*.

Ks[ia]dz **Lipiński**¹⁰¹³ – po powrocie ze studiów we Francji, obejmuje stanowisko prefekta studiów w Sem[inarium] Arc[y]b[isku]pim i wykłady filozofii, biologii i języka francuskiego.

B[isku]p **Bernacki** – sprawy kurialne, Komisji Synodalnej itp.

¹⁰¹¹ Eugeniusz Ryszka (1926–2015), ksiądz, w latach 1958–1960 w więzieniu. Świecenia 1955. Wikariusz w Żninie, Bydgoszczy, Inowrocławiu oraz Szczepanowie 1957–1958. Proboszcz w Lubini Małej k. Jarocina 1968–1972, Stołach 1972–1980 i Wójcinie 1980–2002.

¹⁰¹² Leon Lenz (1907–1970), ksiądz. Świecenia 1935. Proboszcz parafii św. Jakuba w Kamieńcu 1948–1950, administrator parafii św. Marcina w Ostrowitem Prymasowskim do 1956, administrator parafii św. Mikołaja we Wszemborzu od 1956.

¹⁰¹³ Zbigniew Lipiński (1922–2013), ksiądz, doktor filozofii, wykładowca w AWSD w Gnieźnie i WSD w Szczecinie. Świecenia 1951. Kanonik honorowy od 1994. Wykładowca filozofii na Uniwersytecie Szczecińskim 1995–1997 i PWT w Poznaniu od 1997. Honorowy obywatel miasta Bydgoszczy 2006. Podczas wojny więziony m.in. w KL Mauthausen.

J[an] **Tetzlaff**¹⁰¹⁴ z Poznania – sprawa KIK w Poznaniu; wątpliwości, czy mogą pracować, wobec milczenia Kurii Pozn[ਾਂskiej]. Odp[owiedź]: jak długo władza kościelna nie mówi „nie”, mogą ze spokojnym sumieniem pracować.

18.00 Ks[iądz] J[an] **Zaręba** – sprawa wizytacji w zakonach; proszę o zestawienie odbytych wizytacji i projektowanych.

20.00 B[isku]p J[an] **Czerniak** – zarządzenia o przygotowawczej Komisji Synodu Gnieźńskiego.

26 października 1960, środa

Gniezno – Warszawa

9.00 Oglądanie prac budowlanych przy domu bp. Czerniaka i w archikatedrze. W domu wyprowadzono mury do wysokości I piętra; pracuje się w wykopie na zboczu wałów Mieszkowych. W archikatedrze oglądamy archiwum, które ma miłą pracownię; powoli idzie praca nad oczyszczeniem ksiąg i przenoszeniem ich do nowego pomieszczenia, na metalowe regały. W samej bazylice roboty stanęły po wielkim wysiłku przebudowy sklepienia. Archeologowie stanęli całkowicie i nic nie robią; wykop przykryto deskami. Trzeba decydować o wyglądzie chóru muzycznego, o rozmieszczeniu płyt nagrobkowych. Prace nad oczyszczeniem sklepienia w ambitus i półściennych nad portalami, pójdą dalej w zimie.

11.00 Podpisuję dekret nominacji ks. dr. Z[bigniewa] **Lipińskiego** na prefekta studiów w Sem[inarium] Arc[y]b[isku]pim i wykładowcę filozofii, w porozumieniu z ks. dr. **Fiu-takiem**, drugim profesorem filozofii.

Ustanawiam komisję przygotowawczą do synodu arch[idiecezji] gnieźńskiej w osobach: bp **Bernacki**, bp **Czerniak**, ks. J[an] **Zaręba**, ks. J[an] **Michalski**, ks. W[acław] **Jóźwiak**.

12.30 Wyjeżdżam do W[arsza]wy z ks. prał. **Borowcem**. Całą drogę leje fantastycznie.

16.45 W W[arsza]wie.

18.00 **Gerda Hagenau**¹⁰¹⁵ z Wiednia – tłumaczka mojego „Ducha pracy” na język niemiecki, z uszanowaniem. Otrzymuje album kościołów warszawskich i inne wydawnictwa.

18.30 Wręczam ks. H[ieronimowi] **Goździewiczowi** nominację na kanonika gremialnego Kapituły Prymasowskiej w Gnieźnie.

27 października 1960, czwartek

Warszawa – Zalesie Dolne

8.30 S[iostra] **Wacława** – sprawy kościoła św. Marcina.

¹⁰¹⁴ Jan (Janusz) Tetzlaff (1928–2000), prawnik i działacz katolicki. Współzałożyciel 1956/1957 i do 1961 członek zarządu KIK w Poznaniu. Od 1961 mieszkał w Zielonej Górze i pracował jako radca prawny.

¹⁰¹⁵ Gerda Leber-Hagenau (1918–2004), austriacka tłumaczka, pisarka, krytyk literacki. Przetłumaczyła na język niemiecki m.in. utwory prymasa Wyszyńskiego, Romana Brandstaettera i Włodzimierza Odojewskiego.

Matka **Edyta** – sprawy kaplicy w Krynicy i aparatów lekarskich dla szpitala.

9.00 Ks[iądz] **dyr. Dąbrowski** – sprawa porządku dnia skupienia s[ióstr] na Jasnej Górze. Sprawa p. **Strzembosz** i opieki nad matką samotną; trzeba współpracę koordynować. Jestem przeciwny temu, by powoływać nowe siostry do tej pracy. Niech to robią zakony same w porozumieniu z W[ydziałem] S[praw] Z[akonných].

10.00 Ks[iądz] **Baszkowski**¹⁰¹⁶, proboszcz od św. Andrzeja – otrzymuje pomoc na budowę w parafii.

Ks[iądz] Cz[esław] **Miętek**, ojciec duchowny – po powrocie z USA. Ubolewa nad ciężką sytuacją Polonii amerykańskiej. Sprawy wychowania alumnów, którzy przyszli z obciążeniem moralnym ze świata. Sprawa „Więzi” – autor.

11.30 Ks[iądz] **Kitliński** – sprawa katechizacji przy katedrze. Budowa katedry.

B[isku]p **Mościcki** – sprawy wizytacji klasztorów benedyktyńskich w Staniątkach i Łazach. Stan materialny fatalny, są bez środków do życia. Ludność okoliczna jest życzliwa, ale z ofiarą nie śpieszy, gdyż jest biedna; pamięta jeszcze, że siostry były „obszarniczkami”. Kościół jest dobrze odnowiony.

Ks[iądz] W[alenty] **Kazik** TJ – w sprawie wizytacji u Sióstr Rodziny Maryi; ma ją skończyć do 15 XII br.

Ks[iądz] kan. **Adamecki**¹⁰¹⁷ z Włocławka – sprawy prac w Komisji Lit[urgicznej] Ep[isko]patu.

O[jciec] Czesław **Kudroń**¹⁰¹⁸ CR – w sprawie likwidacji „Homo Dei” przez ograniczenie nakładu i rozmiarów.

Ks[iądz] W[incenty] **Malinowski** z Józefowa.

14.30 Do **Zalesia D[olnego]**; ojciec miał wypadek; wskutek upadku złamał dwa żebra i obolały leży.

18.30 B[isku]p **Modzelewski** – długa debata nad porządkiem nabożeństw w katedrze. Kapituła nie dba o sprawy nabożeństw. W sprawie organów – zgadzam się na to, by nie przenoszono organów z Kaplicy Baryczków, by na chórze muzycznym budowano nowe, 50-głosowe. Co do nastawy na ołtarz, potrzebna jest dyskusja z prof. **Zachwatowiczem**.

¹⁰¹⁶ Prymas Wyszyński popełnił błąd. Proboszczami kościołów pw. św. Andrzeja w Warszawie byli inni duchowni. W kościele św. Andrzeja Apostoła był nim ks. Kazimierz Dankowski, zaś proboszczem kościoła pw. św. Andrzeja Boboli był ks. Józef Nowak SJ.

¹⁰¹⁷ Jan Adamecki (1895–1972), ksiądz, profesor od 1927 i dyrektor biblioteki w WSD we Włocławku, liturgista, redaktor „Ateneum Kapłańskiego”. Kanonik kapituły katedralnej. Świącenia 1917.

¹⁰¹⁸ Czesław Kudroń (1924–2011), ksiądz, redaktor kwartalnika „Homo Dei” 1957–1964. Świącenia 1949. Wykładał m.in. etykę i historię filozofii w Seminarium Redemptorystów w Toruniu 1955–1957, kapelan i spowiednik sióstr karmelitanek bosych od 1961. Redaktor naczelný „Homo Dei” 1982–1990.

28 października 1960, piątek**Warszawa**

Dziś w kaplicy domowej dziękowali Bogu za mój powrót z wygnania, przed czterema laty. Nieco poprawiam ich intencję; trzeba za wszystko dziękować, i za to, co było przed 4 laty, i za to, co jest dziś. Bo takie dziękczynienie jest zaufaniem do Mądrości Bożej.

Po Mszy św. udzielam instytucji kanonicznej ks. kan. H[ieronimowi] **Goździewiczowi**, na kanonika gremialnego Kapituły Prymasowskiej w Gnieźnie. Krótkie przemówienie.

9.00 Ks[iądz] **Stefan Kośnik**¹⁰¹⁹ – w sprawie swego doktoratu. Zgadzam się, by pracę rozłożył na 2 lata. Niech wie, że w Sądzie M[etropolitalnym] będzie pracował długo.

10.00 Ks[iądz] Br[onisław] **Dembowski** – pyta, czy mógłby przyjąć ofertę KIK o zajęcie stanowiska duszpasterza KIK. Odp[owiadam]: słowo „być duszpasterzem” – to zbyt wiele, ale słowo „być” – wystarczy.

10.30 O[jciec] **Gustaw**, ks. **Rybczyk** i ks. **Kumor** z KUL – sprawa inwentaryzacji i mikrofilmowania archiwaliów kościelnych. Pokryję kosztą aparatu.

Ks[iądz] Marian **Malarz**¹⁰²⁰ z Puław, diec[ezja] lub[elska], zapisany na Akademię Sztuk Pięknych w Warszawie; prosił o zmianę stanowiska, zastrzeżenia naszego przeciwko studiom w A[kademii] S[ztuk] P[ięknych]. Chce się przenieść do Krakowa. Odp[owiadam]: w tej sprawie nie jestem zainteresowany, gdyż to należy całkowicie do b[isku]pa lubelskiego i ordynariusza w Krakowie.

B[isku]p **Modzelewski** – w sprawie projektów II Synodu Warszawskiego; powołuje się Komisję do przygotowania wstępnych prac do synodu.

16.00 **Sesja Pedagogiczna** w Seminarium Metropolitalnym do święceń subdiakonatu alumnów VI kursu. Długa dyskusja nad tzw. nowoczesnością młodzieży; co się składa na pojęcie właściwe nowoczesności, a co jest tylko na peryferiach nowoczesności. Dyskusja nad artykułem ks. **Stradomskiego**¹⁰²¹ w „Więzi” – „Notatnik kleryka”¹⁰²².

¹⁰¹⁹ Stefan Kośnik (1935–2010), ksiądz, doktor prawa kanonicznego, wikariusz parafii Matki Bożej Loretańskiej w Warszawie oraz notariusz Sądu Metropolitalnego Warszawskiego od 1960. Święcenia 1958. Prałat honorowy Jego Świątobliwości. Kanonik honorowy Kapituły Metropolitalnej Warszawskiej. Kanonik gremialny Kapituły Katedralnej Warszawsko-Praskiej. Proboszcz parafii św. Barbary w Warszawie 1981–2006. Z prymasem Wyszyńskim łączyły go więzy pokrewieństwa przez matkę, Julianę z d. Karp.

¹⁰²⁰ Marian Malarz (ur. 1922), ksiądz, teolog, artysta malarz, wikariusz w parafii Wniebowzięcia NMP w Puławach od 1957. Święcenia 1951. Wikariusz w parafii Wielącza 1951–1957. Kanonik honorowy kapituły chełmskiej od 1994. Honorowy obywatel miasta Puławy od 2017.

¹⁰²¹ Stanisław Stradomski (ur. 1936), ksiądz. Święcenia 1960. Wikariusz parafii Siennica, Goszczyn, Żychlin, Żyrardów. Rektor kaplicy, a następnie proboszcz parafii Kostowiec 1972–1980. Proboszcz w Jasieńcu 1980–1987. Proboszcz parafii św. Stefana w Warszawie od 1987.

¹⁰²² Wspomniany tekst, opublikowany we wrześniowym numerze „Więzi” pt. *Dopomóż mi wyjść z ukrycia (zapiski kleryka)*, s. 95–123, dotyczył życia w seminarium duchownym.

29 października 1960, sobota

Warszawa

10.00 Oglądam całą archikatedrę św. Jana w towarzystwie ks. **Kitlińskiego**. A więc: pomnik kard. **Hłonda** i jego grobowiec, kaplicę chrzcielną i kruchtę, zakrystię, kapitułarz, sale katechetyczne itp. Wydaję zarządzenia co do dalszej pracy. Ks[iądz] K[itliński] ciągle ma żale do różnych ludzi; jest człowiekiem bardzo trudnym, chociaż zaprowadził wiele porządku w katedrze.

12.00 Ks[iądz] Z[bigniew] **Kraszewski** – otrzymuje pieniądze na dar imieninowy dla bp. **Niemiry**, który jest znów bardzo smutny i narzeka na świat.

12.30 Ks[iądz] prał. **Pluta** z Kanady, przysłany przez bp. **Cody'ego**¹⁰²³ w sprawie pomocy dla powodzian w zbożu. Zdaje się, że są i inne intencje tej podróży.

17.00 Poświęcam mieszkanie swemu siostrzeńcowi, mgr. **Zdzisławowi Sulkowi**¹⁰²⁴, które otrzymał w spółdzielni mieszkaniowej. Obecna moja siostra, Anastazja, z córką Danutą¹⁰²⁵ i brat Tadeusz¹⁰²⁶. Towarzyszy prał. **Padacz**.

30 października 1960, niedziela

Warszawa

Uroczystość Chrystusa Króla obchodzę w domu. W katedrze celebryje bp **Majewski**, na moją interwencję, gdyż Kapituła sprawą się nie zajęła. W domu, po Mszy św., spowiedź i praca przy stole.

18.00 Prof[esor] **Makarczyk** – który przedstawia projekt „deklaracji katolików”, jaką chce ułożyć, jako orientacyjny dokument dla katolików w tych zmiennych czasach. Przy tej okazji wyjaśnia się, że inicjatorem „Oświadczenia Sekretariatu Episkopatu” był nie p. **Sztachelski**, lecz grupa **Znak**. Wspólnie ułożono u bp. **Choromańskiego** tekst. Gdy później pos[eł] **Stomma** oświadczył to min. Sz[tachelskiemu], ten zrobił grymas i powiedział, że nic mu na tym nie zależy, gdyż i tak nie zmienia linii postępowania z Kościołem. Zgadzam się na pracę nad projektem; co do jego użycia rozstrzygniemy później, gdy poznamy tekst.

19.00 J[erzy] **Zawieyski** – wiele tematów, ale projekt zasadniczy: oświadczenie się episkopatu przeciwko bombie atomowej. Jakoby rząd tego oczekiwał i jakoby miał to dobrze przyjąć. Długo wyjaśniam tło wewnętrzne, które jest ciągłą bombą atomową dla Kościoła w Polsce. Czy w takiej sytuacji można mówić o deklaracjach, wydaje mi

¹⁰²³ John Christopher Cody (1899–1963), biskup diecezjalny London w Kanadzie 1950–1963. Święcenia 1923. W latach 1936–1946 biskup diecezjalny Victoria.

¹⁰²⁴ Zdzisław Sulek (1924–1999), syn Stanisława i Anastazji (siostry prymasa) Sulek, brat Włodzimierza.

¹⁰²⁵ Danuta Sulek (1925–2010), siostrzenica prymasa Wyszyńskiego, córka Anastazji z d. Wyszyńskiej i Stanisława Sulka.

¹⁰²⁶ Tadeusz Wyszyński (1917–1981), przyrodni brat prymasa Wyszyńskiego, syn Stanisława i Eugenii z Godlewskich. Żołnierz NSZ. W 1948–1952 przetrzymywany bez wyroku w więzieniu. Ożenił się z Józefą z Bielawskich. Mieli dwoje dzieci: Stanisława i Annę.

się dziwna ta akcja grupy „Znak”, ludzi dobrych, ale politycznie naiwnych. Występują z projektami w oderwaniu od rzeczywistości.

31 października 1960, poniedziałek

Warszawa – Andrzejewo – Zuzela – Warszawa

Dziś upływa 50 lat od chwili, gdy w Andrzejewie umarła moja Matka, Julianna¹⁰²⁷ z domu Karp. Miała lat 33, pozostawiła pięcioro drobnych dzieci. Miałem wtedy lat 9, starszą siostrę – Anastazję, dwie młodsze – Stanisławę i Janinę, i małego brata Wacława¹⁰²⁸, który umarł w 1919 r. we Wrociszewie. Gdy Matka umierała, byli obecni przy niej jej bracia Jan i Antoni. Wszyscy troje stracili bardzo młodo rodziców, gdyż Matka¹⁰²⁹ mej Matki też umarła w 33 roku życia. Dzieci poszły w rozsypkę, a majątek w Fideście k. Myszkowa zajęli opiekunowie, którzy doprowadzili go do zniszczenia. Matka moja wychowywała się w Warszawie, do czasu dojścia starszego brata do odzyskania Fidestu. W dzień śmierci Matki, na 2 godziny przed zgonem, gdy już przybyli bracia, z trudem poznani przez umierającą siostrę, Matka odzyskała przytomność. Stałem w nogach łóżka. Powiedziała do mnie: „Stefan, ubieraj się”. W przekonaniu, że mam iść do apteki, wziąłem palto i wróciłem do łóżka. Usłyszałem ponownie: „Ubieraj się, ale nie tak”. Nie rozumiejąc, o co idzie, zwróciłem się do Ojca. „Później ci to wytłumaczę” – odpowiedział. – Od tej chwili upływa dziś 50 lat.

Przybyłem do Andrzejewa z ks. prał. **Padaczem** i bratem moim – **Tadeuszem**. Pomimo prywatnego przyjazdu zjechała się cała niemal parafia. Typowe „furmanki” zalegały plac przyległy do świątyni.

Oczekiwał bp **Mościcki** z Łomży, z ks. kan. **Biernackim**, ks. kan. dr. Jan[em] **Tyszką**¹⁰³⁰ i miejscowi kapłani, z ks. **Glińskim**¹⁰³¹, proboszczem, na czele. Na plebanii włożyliśmy szaty liturgiczne i udaliśmy się do kościoła. Na cmentarzu dzieci wygłosiły „siedem” powitalnych wierszyków. Odprawiłem cichą Mszę św., podczas gdy bp **Mościcki** odprawiał przy bocznym ołtarzu, a przy trzecim – inny kapłan. Po odprawieniu modlitw żałobnych przy katafalku – wygłosiłem przemówienie do wiernych i udzieliłem im błogosławieństwa.

¹⁰²⁷ Julianna Wyszyńska z d. Karp (1877–1910), matka prymasa Wyszyńskiego; żona Stanisława. Urodziła się w miejscowości Fidest (parafia Kamięńczyk). Zmarła 31 X 1910 w Andrzejewie.

¹⁰²⁸ Wacław Wyszyński (1908–1919), młodszy brat prymasa Wyszyńskiego.

¹⁰²⁹ Aniela Karp (1853–1886), babcia prymasa Wyszyńskiego.

¹⁰³⁰ Jan Tyszką (1903–1993), ksiądz, przyjaciel Stefana Wyszyńskiego od dzieciństwa. Świecenia 1926. W 1933 objął funkcję prefekta szkół w Łomży. Znaczną część II wojny światowej spędził w Wąsewie, w tamtejszej parafii, gdzie był proboszczem 1942–1945. Po zakończeniu walk nad Narwią powrócił do Łomży na zajmowane poprzednio stanowisko prefekta, które piastował do 1961. Wikariusz w parafii Tykocin 1961. Proboszcz parafii Płonka Kościelna 1961–1974. Wieloletni wizytator diecezjalny nauki religii w szkołach.

¹⁰³¹ Kazimierz Gliński (1911–1967), ksiądz, proboszcz parafii św. Małgorzaty w Kościelcu Kujawskim 1958–1965. Świecenia 1934.

Po śniadaniu udaliśmy się na cmentarz grzebalny, na mogiłę Matki. Przy grobie stała gromadka dzieci, które paliły światła. Pomnik granitowy trzyma się doskonale. Wokół grobu pusto, gdyż niszczały piękne drzewa przy sąsiednim grobie ks. **Korolca**¹⁰³².

Po modlitwie obejrzelśmy cmentarz i kaplicę. Tak niewiele się tu zmieniło. Miasteczko znowu w popiołach, po niedawnym pożarze. Ale stoi świątynia, niemal niezmieniona, chociaż została gruntownie odmalowana i zyskała sufity kasetonowe w nawie głównej i bocznych. Mury te muszą wytrzymywać malaryczny klimat osady i wilgoć gruntową pobliskiej rzeki Brok i stawów rybnych. Ale na ołtarzu ten sam pulpit, którego nie mogłem kiedyś udźwigać, gdy zacząłem być ministrantem, ten sam krzyż i lichtarze, ten sam obraz Wniebowzięcia i tyle szczegółów, pamiętnych z dziecięcego życia.

Pożegnałem ks[iędza] biskupa, wiernych i kapłanów i wyjechałem przez Nur do **Zuzeli**, by zobaczyć stan kościoła. Był on bardzo mocno uszkodzony w czasie wojny, utracił wieżę, nosi ślady pocisków; wokół zniszczone drzewa. Odwiedziliśmy wnętrze, które się zachowało dobrze. Duszpasterz, ks. **Roszkowski**¹⁰³³, ongiś dzielny wikary z Ostrowi Mazowieckiej, dziś kaleka, który stracił zdrowie „w więzieniu ludowym”, bity do nieprzytomności. Dziś to ruina człowieka, z nieskoordynowanymi ruchami rąk. Z trudem się opanował. Pytanie? I za co? – tego nie wie nikt, nawet p. C.¹⁰³⁴, który zawsze wszystko naprzód wie.

15.00 W dalszą drogę – przez Małkinię i Ostrów Maz[owiecką] – do Warszawy. Na miejscu o godz. 16.30.

20.00 **S.M.**¹⁰³⁵ – informuje o swych rozmowach w PKO w sprawie wymiany sum wpłaconych przez NCWC. Pan dyrektor przyznaje, że prymas ma rację, że nie wolno odmówić mu wypłaty, gdyż to jest wbrew statutowi Banku PKO. Ale gdyby wypłacił dziś, to „za dwie godziny już by nie siedział na tym stołku, ale byłby w więzieniu”. Bardzo przeprasza, prosi o wyrozumienie. Biedny człowiek, musi słuchać anonimów.

¹⁰³² Józef Korolec, proboszcz parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Andrzejewie 1884–1904.

¹⁰³³ Ksiądz Roszkowski, brak księdza o takim nazwisku w archidiecezji warszawskiej.

¹⁰³⁴ Pan C., brak bliższych danych nie pozwala na ustalenie, o kogo chodzi.

¹⁰³⁵ S.M., brak bliższych danych nie pozwala na ustalenie, o kogo chodzi.

LISTOPAD

1 listopada 1960, wtorek

Warszawa

Cały dzień pracuję nad listem do W[ładysława] **Gomułki** o sytuacji Kościoła.

18.30 B[isku]p Z[ygmunt] **Choromański** przynosi list min. **Sztachelskiego**, istną filipikę przeciwko biskupom, napisaną nerwowo, urywanymi zdaniem, choć w rodzaju groźby, upustu cierpliwości. Dziwny list i dziwny człowiek. B[isku]p nie przejął się. Ja też nie uważam, że trzeba się tym przejmować. Jestem zdania, że to jest jakiś wstęp do tego, co ma przyjść.

2 listopada 1960, środa

Warszawa

10.00 W archikatedrze – udział w nabożeństwie żałobnym, w procesji. Modlitwa na grobach arcybiskupów warszawskich i kard. Hlonda.

12.00 Ks[iądz] dyrektor Ligi Katolickiej z USA – **Abramowicz**, po przylocie z Ameryki – prosi o rozmowę. Ustalamy program pomocy L[igi] K[atolickiej] dla Kościoła w Polsce. Ks[iądz] Abramowicz jest człowiekiem młodym, spokojnym, zdrowym. Oświadcza, że dezyderaty prymasa P[olski] dla Instytutu i K[olegium] Polskiego oraz dla S[eminarium] Polskiego w Paryżu przyjmuje; suma 80 tysięcy będzie wypłacana. Natomiast reszta dochodu rocznego – c[irca] 70 tysięcy, będzie obracana na doraźne pomoce. Ks[ięża] b[isku]pi zasypują nieraz prośbami; muszą być one w jakiejś proporcji do całości budżetu.

D[okto]r T[eresa] **Rylska** – w sprawie organizacji sekcji filozofii życia na KUL.

3 listopada 1960, czwartek

Warszawa

9.30 **Teresa Strzembosz** – w sprawie referatu, na zjeździe sióstr przełożonych, o matce samotnej.

S[iost]ra **Wacława** – w sprawie Domu Rekolekcyjnego w Laskach, G[minna] R[ada] N[arodowa] prowadzi wywiad o charakterze Domu. Odp[owiedź]: uwydatnić, że Dom należy do prymasa P[olski], od początku budowy Domu Rek[olekcyjnego] przez ks. Kor- niłowicza.

Ks[iądz] J[an] **Sikora**¹⁰³⁶ i ks. J[an] **Szymborski**¹⁰³⁷ – w sprawie ks. J[erzego] **Nowosowskiego**.

Ks[iądz] **Weron Eugeniusz SAC**¹⁰³⁸, prowincjał – prosi o wstęp do wydawnictwa o ks. **Turowskim**¹⁰³⁹ autorstwa ks. **Bohdana**¹⁰⁴⁰. Gdy idzie o KIK, nie mam zastrzeżeń, by członkowie pallotynów bywali na zebraniach.

Ks[iądz] **W[acław] Radosz** – po powrocie z zagranicy; informacje o trudnościach, które miał za granicą. Pytam, co robi i co zamierza. Zastrzegam się przeciwko pracy jego w Kołach Księży „Caritas”. Natomiast gdy idzie o pracę w Zrzeszeniach Świeckich Kat[olików] Caritas, stoję na stanowisku Porozumienia. Miejsce jego widzę w diec[ezi] kieleckiej.

Matka H[elena] **Kaniakówna**¹⁰⁴¹, przeł[ożona] gen[eralna] – w sprawie udziału w nabożeństwie ku czci Matki Bożej – 10 XII [1960]. Warunek – wieczera b[ardzo] skromna.

Ks[iądz] **J[ózef] Pastuszka** z KUL – w sprawie Zjazdu Sekcji Filozoficznej profesorów filozofii. Program przyjęty.

12.30 Ks[iądz] **rektor Rechowicz**, KUL – jest zdania, że co najgorsze, to minęło. Postanowiono „u góry”, by nie likwidować KUL-u, ale ograniczać jego możliwości i rozwój. Wstrzymano wszelkie inwestycje. W TP KUL chce utrzymać *status quo*, nie może powiększać go. Zerwano dla KUL wszelkie stosunki z zagranicą. Zagadnienie profesorów stało się na martwym punkcie; nie zatwierdzono, lecz nie żądają usunięcia; był to raczej pomysł Urzędu do Spraw Wyznań. Nie zatwierdza się habilitacji (ks. Majka, Popłatek¹⁰⁴², Chodździło¹⁰⁴³,

¹⁰³⁶ Jan Sikora (1921–2011), ksiądz, magister teologii, wikariusz parafii MB Częstochowskiej w Wołominie do 1962. W czasie II wojny światowej służył w AK. Świecenia 1950. Wikariusz parafii Żyradów, parafii Dzieciątka Jezus w Warszawie. Proboszcz parafii MB Częstochowskiej w Wołominie i wicedziekan, a następnie dziekan radzyński od 1962. Odznaczony przywilejem rakiety i mantoletu w 1967.

¹⁰³⁷ Jan Szymborski (1922–2016), ksiądz, referent i notariusz Wydziału Duszpasterstwa Kurii Metropolitalnej Warszawskiej 1961–1969, kapelan Zgromadzenia Sióstr Niepokalanek w Warszawie 1964–1970. Proboszcz parafii Dzieciątka Jezus w Warszawie 1971–1985. Sekretarz Komisji Episkopatu Polski ds. Duchowieństwa 1980–1994. Egzorcysta archidiecezji warszawskiej 1999–2016.

¹⁰³⁸ Eugeniusz Weron SAC (1913–2009), prowincjał polskiej prowincji pallotynów 1959–1965. Świecenia 1938. Doktorat 1947, habilitował się w 1975, profesorem nadzwyczajnym został w 1984. Rektor WSD w Ołtarzewie 1948–1954. Wykładowca i kierownik Prymasowskiego Instytutu Życia Wewnętrznego 1962–1993.

¹⁰³⁹ Wojciech Turowski SAC (1894–1959), przełożony generalny Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego od 1947, radca watykańskiej Kongregacji Sakramentów Świętych od 1953. Świecenia 1921. Generał zakonu pallotynów 1947–1953.

¹⁰⁴⁰ Franciszek Bogdan SAC (1909–2008), doktor prawa kanonicznego, wykładowca, kapelan elżbietanek w Zalesiu Górnym. Świecenia kapłańskie 1934. Duszpasterz akademicki w Gdańsku 1945–1950.

¹⁰⁴¹ Alfonsa Helena Kaniak (1918–1990), przełożona generalna Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi 1960–1972. Do zgromadzenia wstąpiła w 1936. Profesja wieczysta 1944. Imię zakonne Alfonsa, używała jednak chrzestnego – Helena. Absolwentka polonistyki UJ 1952. Sekretarka generalna 1957–1960.

¹⁰⁴² Władysław Popłatek (1907–1994), ksiądz, teolog, kierownik Katedry Teologii Moralnej Ogólnej 1957–1976, 1965–1972 dziekan Wydziału Teologii na KUL. Doktorat w zakresie teologii uzyskał w 1939, habilitację w 1958, w 1969 otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego. Świecenia kapłańskie 1931.

¹⁰⁴³ Teofil Chodździło SVD (1909–1979), werbista, 1932–1938 odbył nowicjat i studia filozoficzno-teologiczne w St. Gabriel. W 1938 studia teologiczne na Gregorianum w Rzymie. W 1939 wyjechał do Szwajcarii, gdzie na uniwersytecie katolickim we Fryburgu specjalizował się w etnologii i religioznawstwie. Doktorat 1942. Od 1942 asystent i członek Instytutu Anthropos oraz współpracownik redakcji czasopisma „Anthropos”. W 1948 wrócił do Polski. W Semina-

Mazierski¹⁰⁴⁴). Jest nacisk na wprowadzenie wykładów marksizmu na KUL; z uwagi na wymagania programowe można się zgodzić.

16.00 Matka **Benedykta** z Lasek – sprawy stosunku Zgromadzenia i Towarzystwa Ociemniałych: 1) nominacja s. Klary na przełożoną w Laskach jest przedwczesna, wywołana koniecznością, a nie jej zdadnością na to trudne stanowisko; 2) dążyć do rychłego spotkania w gronie przedstawicieli Zgr[omadzenia] i Tow[arzystwa]; 3) nie pisać zbędnych listów, załatwiać ustnie; 4) sprawa s. Janiny¹⁰⁴⁵, s. Jeny¹⁰⁴⁶ i s. Odylli – do wiadomości.

19.00 Odwiedzam szpital elżbietanek, oglądam nadesłane z daru NCWC aparaty. Rozmawiam z chorym ks. St[anisławem] **Sprusińskim**.

4 listopada 1960, piątek

Warszawa

9.00 W archikatedrze – celebra pontyfikalna i *Te Deum*. Po nabożeństwie wygłaszam przemówienie o Janie XXIII, z ambony. Obecna jest Kapituła, prócz bp. **Choromańskiego**, całe seminarium, *familiars S[ancti] S[piritus]*¹⁰⁴⁷.

Dziś na godz. 11.00 zapowiedziała się wizytacja w Sem[inarium] Metrop[olitalnym] z p. **Kochańskim** na czele. Ks[iądz] rektor otrzymał polecenie, by oświadczył, że nie jest kompetentny w przyjmowaniu wizytacji, gdyż zależy od prymasa, który się zastrzegł przeciwko wizytacji.

O godz. 11.02 przybył p. K[ochański] w towarzystwie dwóch panów. Oświadczone im, że rektor nie ma kompetencji wprowadzenia ich na wizytację, gdyż to zależy od ordynariusza. Po kwadransowej dyskusji opuścili gmach, oświadczając, iż uniemożliwiono im przeprowadzenie wizytacji.

Ks[iądz] J[erzy] **Zalewski**, ceremoniarz – w sprawie dekretu konsekracji św. Jakuba. Ustalamy tekst.

Ks[iądz] prof. J[an] **Stępień** – w sprawie swej pracy w ATK, do której został zaproszony. Wyjaśniam *modus procedendi*¹⁰⁴⁸. Po tym ks. S[tępień] określa stanowisko: pójdzie do ATK tylko na mój rozkaz. Odp[owiedź]: suponując zgodę b[iskupa] sandomierskiego proszę, by poszedł na ATK z wykładami. Wyraża zgodę.

rium Misyjnym w Pieniężnie wykładał teologię fundamentalną, religioznawstwo i etnologię 1948–1959, a ponadto teologię fundamentalną w Warmińskim Seminarium Duchownym w Olsztynie 1949–1958. W Pieniężnie objął na 3 lata funkcję prefekta kleryków 1954–1957. Pełnił też funkcję asystenta prowincjalnego 1957–1963 i duszpasterza parafii Radziejewo 1949–1957. W 1957 podjął zajęcia naukowo-dydaktyczne na KUL jako zastępca profesora w katedrze historii religii, w ramach sekcji teologii fundamentalnej. W 1958 przeniósł się na stałe do Lublina. Pełnił obowiązki rektora domu i wykładowcy na KUL. Habilitował się w 1973.

¹⁰⁴⁴ Stanisław Mazierski (1915–1993), ksiądz, doktor filozofii, od 1952 wykładowca na KUL. Wykładowca metafizyki i filozofii przyrody w seminarium wrocławskim 1953–1970 i w seminarium lubelskim 1956–1963. Świecenia 1943. Profesor zwyczajny 1981.

¹⁰⁴⁵ Siostra Janina, brak bliższych danych.

¹⁰⁴⁶ Siostra Jena, brak bliższych danych.

¹⁰⁴⁷ *Lac*. przyjaciele Ducha Świętego.

¹⁰⁴⁸ *Lac*. sposób postępowania.

Ks[iądz] prał. St[anisław] **Piotrowski** – w szpitalu na Solcu ks. prał. **Murawski**, przed operacją, oczekuje spotkania się ze mną. Pojadę o godz. 16.00.

O[jciec] **Walerian Ryszka**, prowincjał o[jców] karmelitów – prosi o oficjum M[atki] B[ożej] Częstochowskiej, dla *proprium*¹⁰⁴⁹ karmelińskiego. Dla chorego kleryka karmelińskiego, br. Apolliniego¹⁰⁵⁰, otrzyma dyspensę. Prosi o poparcie sprawy o. **Rafała Kalinowskiego**¹⁰⁵¹ wobec tego, że zbliża się 400-lecie reformy zakonu w Polsce.

O[jciec] **Józef Prus**¹⁰⁵² i o. Cherubin **Pikoń**¹⁰⁵³ – w sprawie Instytutu Świeckiego Teresianum (Notre Dame de Vie).

Ks[iądz] **prof. Olejnik** – w sprawie ewentualnego objęcia stanowiska dyrektora komitetu w ATK. Wyjaśniam, że nominacji dotąd nie było, tylko omawianie projektu. Projekt: ks. Olejnik firmuje dyrektora i ma zastępcę. Wyjazd za granicę – damy poparcie w Paryżu.

Ks[iądz] **Tadeusz Fedorowicz** w sprawie pracy w Izabelinie.

12.30 K[azimierz] **Studentowicz**, po rozmowie z bp. **Klepaczem** i grupą Znak.

13.00 Wrócił z Zalesia **ojciec** po półrocznej nieobecności i zamieszkał w pokoiku na górze. Po wypadku złamania żebra czuje się zupełnie dobrze.

Ks[iądz] **Tad[eusz] Fedorowicz** z Lasek – w sprawie kapelana do Izabelina. Decyzję odkłada się na dwa miesiące.

K[azimierz] **Studentowicz**, ze swoim programem politycznym, po rozmowie z bp. **Klepaczem**. Wysłuchałem tej głośniejszej mowy *nihil dicens*¹⁰⁵⁴. Jest to polityk zacietrzewiony, który gdy zaczyna coś robić, już ustawia przeciwko sobie wszystkich, z którymi pertraktuje.

16.00 Z ks. **Luftem**¹⁰⁵⁵ i ks. **Padaczem** odwiedzam w szpitalu na Solcu ks. prał. **Murawskiego**, który ma jutro operację. Jest usposobiony dobrze.

5 listopada 1960, sobota

Warszawa

10.00 Na sesji **kurialnej** – odczytaliśmy protokół ks[iędza] rektora z zamierzonej wizytacji K[uratorium] O[święty] Sz[kolnej] w Seminarium.

¹⁰⁴⁹ Liturgiczne teksty własne zakonu karmelitańskiego.

¹⁰⁵⁰ Brat Apolinary, brak bliższych danych.

¹⁰⁵¹ Rafał Kalinowski OCD (1835–1907), karmelita, powstaniec styczniowy, sybirak. Świecenia 1882. Służył jako przeor w Czernej i przełożony klasztoru w Wadowicach. Beatyfikowany w 1983, kanonizowany w 1991.

¹⁰⁵² Józef Prus OCD (1900–1962), przeor klasztoru w Wadowicach od 1951, inicjator odbudowy domu zakonnego w Zagórz. Do zgromadzenia wstąpił w 1915. Świecenia 1923. Prowincjał karmelitów bosych 1942–1951, budowniczy i dyrektor Niższego Seminarium Duchownego Karmelitów Bosych w Wadowicach.

¹⁰⁵³ Cherubin Pikoń OCD (1921–2003), współzałożyciel Elanium – świeckiego instytutu życia konsekrowanego 1957. Świecenia 1945. Pracował m.in. w Krakowie, Warszawie, Wadowicach, a przede wszystkim w Czernej.

¹⁰⁵⁴ *Łac.* nic nie mówiąc.

¹⁰⁵⁵ Andrzej Luft (1922–2008), ksiądz, doktor teologii w zakresie sztuki kościelnej. Wikariusz m.in. w parafii św. Wojciecha na Woli, następnie rezydent w parafii św. Aleksandra. Świecenia 1948. Wykładowca w WSD w Warszawie, Siedlcach i Drohiczyń. Dyrektor biblioteki WSD w Warszawie 1969–1995. Od 1983 konserwator zabytków w archidiecezji warszawskiej. Prałat papieski 1974.

Jeszcze wczoraj ks. prał. **Piotrowski**, będąc u dyr. **Kochańskiego**, usłyszał, że wobec ks[iędz]a rektora i seminarium będą wyciągnięte konsekwencje. Wobec tego wystosowałem do kuratorium list z oświadczeniem, że sprawa jest wniesiona na K[omisję] W[spólną] i podejmowanie wizytacji przed rozpatrzeniem sprawy na K[omisji] W[spólnej] jest przedwczesne.

Sesja trwała do godz. 14.30.

17.00 Komisja artystyczna do rozpatrzenia projektów p. **Jabłońskiego**¹⁰⁵⁶ z Orno, nastawy na wielki ołtarz w archikatedrze. Obecni: prof. J[erzy] **Zachwatowicz**, prof. **Kamiński** z żoną **Zofią Trzcinską-Kamińską**, prof. **Marzyński** z żoną, bp **Modzelewski**, ks. dyr. **Penkała** i ja. Z rozpatrzonych czterech projektów wybraliśmy tzw. trzeci, zalecając duże modyfikacje. Podziękowałem p. **Trzcinską-Kamińską** za pomnik kard. **Hłonda** w archikatedrze.

20.00 Wrócił z Białegostoku ks. prał. **Abramowicz** z Ligi Kat[olickiej] i zamieszkał na II piętrze. Będzie odwiedzał różne diecezje.

6 listopada 1960, niedziela

Warszawa – Częstochowa

9.00 Na Żoliborzu u s[ióstr] zmarłych wstaniek w kaplicy, odprawiłem nabożeństwo dla nauczycielstwa z grup pielgrzymkowych ks. **Kitlińskiego** i ks. **Słomkowskiego** i wygłosiłem kazanie na temat: „Nauczycielu, wiemy, iż jesteś prawdomówny”. Po Mszy św. było śniadanie w gronie nauczycielstwa, przeszło 200 osób, przeważnie starszych.

12.30 Ks[iędz] prał. **Rojek** z USA – na obiedzie. Mówi o projekcie Nawiedzenia Obrazu M[atki] B[ożej] Częstochowskiej w USA. Przedstawiam swoje zastrzeżenia, które należy omówić przed podjęciem akcji.

13.00 Wyjazd do Częstochowy z ks. prał. **Padaczem**.

16.00 Na Jasnej Górze. Rozmowa z o[jcem] **generałem**¹⁰⁵⁷ i o[jcem] **przeorem**¹⁰⁵⁸. Proszę, by rozważyli projekt o. **Zembrzuskiego**, który chce uruchomić drugi obraz Nawiedzenia w USA. Boję się komercjalizacji tego projektu, zwłaszcza gdyby nie pogłębiło się strony duszpasterskiej.

7 listopada 1960, poniedziałek

Częstochowa

7.00 Msza św. w kaplicy Matki Bożej J[asno]g[órskiej].

8.15 Mec[enas] Sz.¹⁰⁵⁹ z Katowic.

¹⁰⁵⁶ Jabłoński, brak bliższych danych.

¹⁰⁵⁷ Chodzi o o. Ludwika Nowaka OSPPE.

¹⁰⁵⁸ Chodzi o Anzlema Radwańskiego OSPPE.

¹⁰⁵⁹ Mecenaz Sz., brak bliższych danych nie pozwala na identyfikację.

8.30 O[jciec] **Zapłata**, przewodniczący Konsulty Męskiej – ustalamy program pracy spotkania prowincjałów.

9.00 B[isku]p **Goliński** – w sprawie Komisji Maryjnej, która odbędzie się w W[arsza]wie.

9.30 Na zebraniu wyższych przełożonych zakonów żeńskich; dziś kończy się trzyniowa praca. Zbieramy wnioski i dajemy wskazania. Ciekawe są sprawozdania z akcji pomocy na rzecz powodzian; siostry złożyły przeszło $\frac{1}{2}$ miliona zł na ręce W[ydziału] S[praw] Z[akonných]. Wiele rzeczy jest nieuchwytnych, niedających się obliczyć. Wielce udana jest praca Wielkich Sobót. Dużo dała Pielgrzymka Gregoriańska na J[asną] G[órę]. Sprawozdanie z tych prac złożyła s. **Sułowska**¹⁰⁶⁰. O pracy Nawiedzenia w diec[ezji] chełmińskiej mówiła **Róża Siemieńska** z Instytutu Prymasowskiego. Ks[iądz] dyr. **Dąbrowski** przedstawia sytuację prawną życia zakonnego. „Istne *silva rerum*”¹⁰⁶¹, z którego wybrnąć nie mogą nawet urzędnicy fiskalni. Wygłosiłem dłuższe przemówienie nt. postawy wewnętrznej *supra firmam petram*¹⁰⁶² – zakonów żeńskich. Zebranie zakończyło się o godz. 13.30.

Różne rozmowy w przerwach pracy.

O[jciec] **Niedźwiadek** z Bielan k. Krakowa – chce zwołać szerszą kapitułę dla opracowania wniosków do dalszej pracy. Nie zgłaszam sprzeciwów.

M[atka] **Dębińska**¹⁰⁶³ z Jasła – wyrażam życzenie, by po zakończeniu kadencji w Jasle wracała do W[arsza]wy.

J[erzy] **Zawieyski**.

Ks[iądz] A[ntoni] **Marchewka** – informuje o spotkaniu grupy Znak w Krakowie i o debacie nad „Tyg[odnikiem] Pow[szechnym]”. Ostra krytyka polityki St[anisława] **Stommy**. Od „T[ygodnika] P[owszechnego]” domagają się, by był pismem bardziej katolickim (ks. **Eug[eniusz] Dąbrowski**).

15.00 **Obrady wyższych przełożonych zakonów męskich**. Przewodniczy o. **Zapłata**, werbista. Obradowali już od rana pod opieką bp. **Golińskiego**. Zajmują się problemem braci w zakonach. B[isku]p **Kominek** robi „wielkie pranie” w rodzinach zakonnych. B[isku]p **Goliński** mówi o Wielkiej Nowennie w pracy zakonnej. **Dodaje do tego swoje uwagi** na temat wspólnej pracy zakonów z diecezjami.

Problem „braci” w zakonach przedstawiony na tle życia franciszkanów, salezjanów, werbistów, misjonarzy, cystersów. Wszędzie widać zanik tej instytucji; przyczyna głównie natury społecznej, a nie religijnej (egalitaryzm). Obrady trwają do godz. 18.30.

¹⁰⁶⁰ Teresa (Zofia) Sułowska OSU (1918–2009), w 1936, po maturze, wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Urszulanek Unii Rzymskiej, zaś w 1948 w Warszawie do urszulanek szarych. W latach 1958–1976 pracowała w Wydziale Spraw Zakonnych przy sekretariacie Prymasa Polski.

¹⁰⁶¹ *Łac.* las rzeczy (oznacza mieszanię niekiedy nieprzystających do siebie elementów).

¹⁰⁶² *Łac.* na mocnej skale.

¹⁰⁶³ Właśc. Helena Dembińska (po mężu: Mycielska), m. Maria Elżbieta VSM (1899–1990), do Zakonu Nawiedzenia NMP wstąpiła jako wdowa w 1943. Przełożona w klasztorze wizytek w Warszawie 1951–1957. Przełożona w Jasle 1958–1961 i 1964–1967. Przełożona w Krakowie 1961–1964.

20.00 Odwiedzam Instytut Prymasowski Ślubów J[asno]g[órskich] z J[erzym] **Zawieyskim**.

20.30 B[isku]p B[olesław] **Kominek** – ze sprawami wrocławskimi.

20.45 O[jciec] **general** i o[jciec] przeor w sprawach jasnogórskich.

8 listopada 1960, wtorek Częstochowa – Warszawa

6.00 Msza św. w kaplicy Matki Bożej. Udzieliłem Komunii św. J[erzemu] **Zawieyskiemu** i członkiniom Instytutu Pr[ymasowskiego].

7.45 Wyjazd do Warszawy z J[erzym] **Zawieyskim**.

10.30 W Seminarium Metrop[olitalnym] – przemawiam do konferencji profesorów nauk społ[ecznych] w seminariach diecezjalnych. Uczestników przeszło 40 osób, przeważnie księży; jest prof. **Strzeszewski**, prof. **Makarczyk** i in. D[okto]r Kyrył **Sosnowski**¹⁰⁶⁴ wygłasza pierwszy referat.

12.15 Spodziewany bp M[ichał] **Klepacz** nie przyjechał z powodu „chwilowego niedomagania”. Jest bp **Choromański**. Został zaproszony przez min. **Sztachelskiego**. Pewno poda do wiadomości „hiobową wieść”. Może będzie wymyślał za nieprzyjęcie wizytacji w Sem[inarium] Metrop[olitalnym]. Może będzie się domagał „odwołania” bp. **Kaczmarka**.

18.30 O[jciec] **Augustyn Jankowski** OSB, z Tyńca. Dwie sprawy: ks. J[erzego] **Nosowskiego** i Biblii **Tynieckiej**. Proszę o opiekę nad ks. N[osowskim], który został skierowany do Tyńca na wypoczynek. Jest możliwość uzyskania pomocy z Ligi Kat[olickiej] na druk Biblii **Tynieckiej**; Liga K[atolicka] gotowa jest opłacić papier.

9 listopada 1960, środa Warszawa

7.30 Na Mszy św. s. **Narcyza**¹⁰⁶⁵ z towarzyszką, z Komańczy.

Odżyła sprawa arrasów wawelskich. Ambasada kanadyjska przysyła mi krótkie *aide memoire*¹⁰⁶⁶, zapytując w imieniu kard. **Légera**¹⁰⁶⁷, czy podtrzymuję swoje stanowisko w sprawie zwrotu skarbcza wawelskiego Polsce, z^o listopada 1958 r. Jeżeli tak, czy uważam za konieczne, by to szło bezpośrednio przez władze kościelne, jako że rząd Polski jest

^c W rękopisie po słowie *z skreślone* słowo dnia.

¹⁰⁶⁴ Kyrył Władysław Sosnowski (1910–1966), przedwojenny działacz obozu narodowego, członek ZWZ/AK, współzałożyciel konspiracyjnej organizacji Ojczyzna. Więzień stalinowski. W latach 1953–1961 pracował w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk, Instytucie Zachodnim i Księgarni św. Wojciecha. Od 1959 do 1964 prowadził redakcję krajową pisma „Cahiers Pologne-Allemagne”, wydawanego w Paryżu.

¹⁰⁶⁵ Siostra Narcyza, brak bliższych danych nie pozwala na identyfikację.

¹⁰⁶⁶ *Fr*: ku pamięci (nota dyplomatyczna przekazywana osobiście lub doręczana korespondencyjnie po zakończeniu rozmów).

¹⁰⁶⁷ Paul-Émile Léger (1904–1991), arcybiskup Montrealu 1950–1968. Świecenia kapłańskie 1929, uczestnik Soboru Watykańskiego II. Uczestnik czterech konklawe w 1958, 1963 i 1978.

temu zdecydowanie przeciwny. Ustalam odpowiedź: 1) stoję na stanowisku z listopada 1958 r.; 2) uważam, że skarbiec może być wydany przedstawicielom Muzeum Wawelskiego; 3) byłoby rzeczą pożądaną, by przy tym przekazaniu był przedstawiciel Kościoła rzym[sko]kat[olickiego] – kanadyjskiego. List skierowany jest do kard. **Légera**. Przykrą zbieżnością jest wyjazd apostaty M[aksymiliana] **Rodego** do USA i Kanady.

11.00 Biorę udział w pracach konferencji socjologów katolickich. Referat głosi prof. **Strzeszewski** z KUL. Długa dyskusja.

Ks[iądz] **Rojek** – przed wyjazdem do USA.

15.00 B[isku]p **Z[ygmunt] Choromański** – po rozmowie z min. **Sztachelskim**. Komunikuję, że jest w przygotowaniu nowa ustawa o zniesieniu święta Trzech Króli i 15 VIII. Skarży się na kazania **prymasa** i bp. **Kominka**. Pyta, „dokąd się będzie ciągnęła sprawa bp. **Kaczmarka**”. Kwestia listu bp. **Adamskiego** w sprawie „księży pozytywnych”. Porusza „**incydent** w Wyższym Seminarium Duch[ownym]”. Przyznał, że „zerwali rozmowy” w Komisji Wspólnej. Ks[iądz] biskup podkreślił, że to wyznanie ministra ma dla biskupów doniosłe znaczenie, gdyż chroni nas od zarzutu, że to my uniemożliwiamy prace porozumienia. Czytam projekt mego listu do W[ładysława] **Gomułki**. Biskup uważa, że jest za długi.

16.00 Udział w końcowych obradach profesorów nauk społecznych w seminariach. Wskazuję na niektóre zadania dla następnych konferencji: 1) praca kapłanów społeczników idzie w kierunku zastosowań moralnych; profesorów świeckich – w kierunku ekonomii i socjologii. Obydwa te kierunki pomagają sobie; 2) trzeba pracować na rzecz ubogacenia tematyki teologii moralnej, od strony problemów ekonomicznych; 3) należy pracować nad językiem na ambonie dla tematów społecznych; będzie to aktualne dla VII Roku W[ielkiej] Nowenny; 4) zająć się historią katolicyzmu społecznego w Polsce i historią dobroczynności kat[olickiej] w Polsce; 5) specjalne zagadnienia wiążą się z sytuacją seminariów, w których musi się znaleźć miejsce dla: historii doktryn społ[eczno]-ek[onomicznych] z uwzględnieniem marksizmu; kodeksu pracy; nauki o ustroju współczesnym Polski. Celowość konferencji społeczników jest widoczna; pracujemy dla teraźniejszości i przyszłości. Obradom przewodniczył bp **Wojtyła**; zakończono je o godz. 17.30.

18.00 U ks[iędza] **rektora** – sprawy bieżące seminarium. Sytuacja ekonomiczna zupełnie dobra. Przeprowadzono zbiórkę warzyw bez przeszkód. Młodzież zlekceważyła zupełnie wystąpienie ks. **Stradomskiego** w „Więzi”.

19.00 Adoracja kapłanów stolicy; przewodniczy ks. **Miętek**, który głosi piękną konferencję.

20.00 Ks[iądz] dr Jan **Skowroński**¹⁰⁶⁸ z Santiago (Chile), prorektor Uniwersytetu. Opowiada o swej pracy.

¹⁰⁶⁸ Ksiądz dr Jan Skowroński, brak bliższych danych.

10 listopada 1960, czwartek**Warszawa**

8.30 Z. **Zielińska** – w sprawie Instytutu Veritas-Caritas, dziś nazwanego Pawła.

9.00 Ks[iądz] **Moskwa**¹⁰⁶⁹, salezjanin – wraca do Japonii, gdzie pracuje w misjach; otrzymuje błogosławieństwo dla kleryków japońskich, którzy modlą się za polski Kościół.

9.30 Ks[iądz] **Granatowicz**, kierownik wyd. Pallot[t]inum. Idzie o finansowanie wydawnictwa Mszału benedyktyńskiego i Biblii Tynieckiej. Liga Ka[tolicka] jest gotowa pokryć część wydawnictwa, zapłacić nam papier dewizami, czego bardzo pragnie polityka dewizowa państwowa.

10.00 **Konferencja ks[ięży] dziekanów**. Ks[iądz] J[erzy] **Zalewski** omawia nowy kodeks liturgiczny, mszalny i brewiarzowy. Ks[iądz] prał. **Piotrowski** przedstawia stan organizacji nauki katechizmowej w terenie. Są duże zaniedbania w wielu dekanatach. Zaapelowałem do gorliwości apostołskiej i obowiązku sumienia – *ite, docete*. B[isku]p **Modzelewski** mówił o wynikach ankiety o frekwencji w kościołach archidiecezji (18 IX [19]60 r.). Dała ona obraz zbliżony, obejmujący c[irca] 800 tysięcy obecnych tego dnia w świątyniach, na przypuszczalną liczbę 2 500 000. Podniesiono składkę roczną na emerytów do 800 zł, z tym że ks[ięża] emeryci będą zobowiązani do pewnych wpłat, ci zwłaszcza, którzy mają dochody z cmentarzy. Obrady zakończono o godz. 14.00.

15.00 Ks[iądz] **Malej** – w sprawie ustalenia chronologii synodów warszawskich, przed ogłoszeniem nowego synodu.

16.00 W **Seminarium** Metrop[olitalnym] – akademie ku czci św. Stanisława K[ostki]. Krótki odczyt alumna IV roku, po czym dramat **Eliota**¹⁰⁷⁰ *Murder in the Cathedral* – męczeństwo św. Tomasza Becketa¹⁰⁷¹, doskonale odtworzony we fragmentach przez alumnów IV roku.

13.00 Po wieczery w Sem[inarium] M[etropolitalnym] – odwiedzam z ks. kanclerzem Olszewskim katedrę, kościół św. Marcina, Bibliotekę Wiedzy Religijnej, chorą s. matkę **Franciszkę**.

20.00 B[isku]p J[an] **Czerniak**.

12 listopada 1960, sobota**Warszawa – Lublin**

Dziś upływa 12 lat od chwili powołania mnie przez Stolicę Świętą na stolicę gnieźnieńską i warszawską. Ojciec Święty wybrał na tę nominację dzień dla Polski uroczysty – Świę-

¹⁰⁶⁹ Michał Moskwa SDB (1915–2016), misjonarz w Japonii. Pierwsza profesja 1937. Świecenia 1946. Mistrz salezjańskiego nowicjatu od 1958. Był pierwszym salezjańskim misjonarzem w Japonii oraz założycielem salezjańskiej prowincji w Japonii.

¹⁰⁷⁰ Thomas Stearns Eliot (1888–1965), amerykański poeta, dramaturg i esecista, laureat Nagrody Nobla w dziedzinie literatury (1948). Studiował w USA, Francji i Anglii. Przedstawiciel modernizmu. Autor m.in. sztuki *Mord w katedrze*, o której wspomina prymas Wyszyński.

¹⁰⁷¹ Tomasz Becket (1118–1170), arcybiskup Canterbury 1162–1170, męczennik, święty Kościoła katolickiego. Jego śmierć opisał T.S. Eliot w wymienionej przez prymasa sztuce pt. *Mord w katedrze*.

tych Męczenników Polskich. Biskupi polscy postanowili obradować nad tą sprawą 16 XI. Uchwalono wtedy, by prosić Ojca Świętego o nominację na Gniezno – bp. **Dymka**¹⁰⁷², a na Warszawę – mnie. Tymczasem Stolica Święta rozstrzygnęła inaczej. Oddaję Bogu, przez Matkę Jasnogórską – tych 12 lat pracy i proszę o siły do dalszej pracy. Cały czas było bardzo ciężko, jak gdyby ktoś trzymał człowieka za gardło i nie pozwolił mu spokojnie oddychać. Moc Boża jest siłą człowieka, a opieka Matki Najświętszej – spokojem i nadzieją. *Dominus diriget...*¹⁰⁷³

9.00 Sesja **K**[urii] **M**[etropolitalnej] **Warszawskiej**. Zajmujemy się głównie sprawami personalnymi.

13.00 Wyjazd do Lublina na inaugurację roku akad[emickiego] na KUL z bp. **Czer-niakiem** i ks. prał. **Borowcem**.

15.30 W Lublinie.

16.00 Komisja Episkopatu KUL. Obecni: bp **Świrski**, bp **Wilczyński**, bp **Kalwa**, ks[iądz] **rektor** i **prymas**. Ks[iądz] rektor składa długie sprawozdanie o charakterze organizacji naukowej^d, spraw personalnych i gospodarczych. Zwrócono uwagę na konflikty na Wydziale Fil[ozoficznym], zwłaszcza w sekcji filozofii przyrody, z kierownikami biologii (ks. **Kalkowski**¹⁰⁷⁴, dr **Rylska**). Zasada: biologia ma służyć celom filozofii przyrody, a nie odwrotnie. Zaznacza się znaczny spadek wpływów z parafii, na skutek podatków, niekiedy do 60 proc. O konwikcie opinia ks[iędza] rektora b[ardzo] przychylna. Duszpasterstwo akademickie prowadzi nadal o. **Tomasz Rostworowski**, pomimo tego, że dyr. **Lech** domagał się usunięcia ks. T[omasza]. Bardzo pomagają ksi[ęża] studenci. Sprawa pomocy zagr[anicznej] nie rozwinęła się.

13 listopada 1960, niedziela

Lublin

7.30 Msza św. w kaplicy domowej. Została ona urządzona wygodniej; ołtarz przeniesiono na drzwi do kurii, wskutek czego wejście z korytarza jest wygodniejsze.

9.00 W kościele akademickim KUL bp **Kalwa** odprawia Mszę św. na inaugurację roku akademickiego. Przemówienie wygłaszam po Mszy św. na temat: wychowanie integralne człowieka w pedagogice katolickiej.

^d W rękopisie skreślone słowo: organizacji.

¹⁰⁷² Walenty Dymek (1888–1956), arcybiskup diecezjalny poznański 1946–1956. Święcenia 1912. Biskup pomocniczy poznański 1929–1946. Zarządzał diecezją poznańską od 1939. Podczas okupacji przebywał w niemieckim areszcie domowym. W 1942 Watykan mianował go administratorem apostolskim dla katolików polskich w Kraju Warty.

¹⁰⁷³ Łac. „Pan kieruje” (frazja występuje w kilku łacińskich tekstach brewiarzowych).

¹⁰⁷⁴ Włodzimierz Kalkowski SJ (1911–2009), ksiądz, docent biologii, profesor na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego w Krakowie 1946–1947 i 1948–1952 oraz na KUL 1952–1961, od 1957 kierownik katedry i Zakładu Biologii Ogólnej i Zoopsychologii. Następnie pracownik PAN. Do zakonu wstąpił w 1927. Aresztowany w Wilnie 26 III 1942, był więziony na Łukiszkach, następnie internowany w Poniewieżu, skąd wydostał się na wolność, symulując gruźlicę płuc. Święcenia 1944.

10.30 W **konwikcie teolog[icznym]**, krótkie przemówienie do młodych studentów, w odpowiedzi na długie przemówienie ks. dyr. **Granata**. Po drodze błogosławieństwo dla dzieci, które uczą się katechizmu w k[ół]le akademickim.

11.00 Inauguracja r[oku] akad[emickiego] KUL. Doskonałe przemówienie o wolności nauczania wygłosił **ks. rektor Rechowicz**. Prof[esor] **Papierkowski** złożył sprawozdanie z prac r[oku] akad[emickiego] 1959/[19]60. Dobry referat o księdze wojny z Qumran wygłosił ks. prof. **Gryglewicz**¹⁰⁷⁵. Przemawiała młoda akademiczka imieniem młodzieży akademickiej. Wygłosiłem przemówienie do senatu i młodzieży. Również w czasie obiadu, po przemówieniu ks[iędza] rektora, przemawiałem ja i **Jerzy Zawieyski**. Obecny był p. **Stomma** z żoną i in[ni] członkowie „Znak”.

Przy stole był Hindus, katolik, z ambasady hinduskiej w W[arszawie]. Poświęciłem mu kilka słów.

18.30 W KUL młodzież akad[emicka] urządziła przedstawienie ze sztuką frag[mentu] J[erzego] **Zawieyskiego**. Obecny był autor, któremu urządzono owację i złożono kwiaty. Po jego przemówieniu, złożyłem kilka słów zachęty do autora, który pisze „do biurka”, by nie zapominał, że człowiek żyje raz, a chociaż pisze do biurka dziś, w rzeczywistości pisze dla przyszłych pokoleń.

14 listopada 1960, poniedziałek

Lublin – Warszawa

6.00 Msza św. w kaplicy domowej.

7.15 Wyjazd do Warszawy z bp. **Czerniakiem**, prał. Plutą z **Kanady** i prał. **Borowcem**. Całą drogę omawiamy sytuację Polonii w Kanadzie i USA.

9. 30 W W[arsza]wie.

10.00 **Komisja Maryjna Episkopatu**. Obecni niemal wszyscy członkowie. B[isku]p **Goliński** daje sprawozdanie z prac Komisji. O[jciec] B[ernard] **Przybylski** daje sprawozdanie z Kongresu Mariologicznego, a bp **Czerniak** z Kongresu Maryjnego. Dyskusja nad ożywieniem prac W[ielkiej] N[owenny] wśród duchowieństwa. Dłuższa dyskusja nad kaznodziejskim programem V Roku W[ielkiej] N[owenny]. Krytycy domagają się luzów dla innych tematów. Sprawę przekazano Komisji o. **Przybylskiego**. Dłużej zajmujemy się sprawą Jasnej Góry. Ojciec **Paweł**¹⁰⁷⁶ stwierdza spadek frekwencji pielgrzymek, komunii św., spowiedzi. Myślą o duszpasterstwie indywidualnym i grupowym. Strona materialna J[asnej] G[óry] też się pogorszyła; jest mniej pomieszczeń dla księży. Stworzyła się

¹⁰⁷⁵ Feliks Gryglewicz (1909–1991), ksiądz, biblista, docent w Katedrze Egzegezy Nowego Testamentu na Wydziale Teologicznym KUL, tłumacz Pisma Świętego. Świecenia 1932. Wikariusz w Dzierżkowicach 1934, Sulmierzycach 1934–1936, Kamińsku 1936–1938, Sosnowcu 1939–1942, Kromolowie 1942–1944. Administrator parafii Matki Bożej Szkaplerznej w Sosnowcu 1944–1946. Proboszcz w Niegownicach 1946–1950. Przewodniczący Komisji Wydawniczej Encyklopedii Katolickiej 1966–1970, redaktor działu Nowego Testamentu Encyklopedii do 1980, redaktor naczelny serii komentarzy biblijnych KUL do Nowego Testamentu 1970–1979.

¹⁰⁷⁶ Chodzi o o. Pawła Kosiaka.

klika hotelarzy, którzy wyzyskują pątników, a nieraz źle na nich moralnie oddziałują. Ks[iaǳ] **Majdański** przedstawia ogromny program pracy dla J[asnej] G[óry]. Radzę opracować program mały na najbliższy czas, by o[j]cowie paulini mieli czas przygotować młodzież swoją do tej pracy. Omawia się duszpasterstwo w sanktuariach maryjnych. Pracę zakończono o godz. 18.00.

20.00 Dłuższa rozmowa z bp. **Klepaczem** o „Tygodniku Powszechnym”, o grupie Znak, o sprawie kieleckiej.

15 listopada 1960 wtorek

Warszawa

8.30 Po Mszy św. – grupa lekarzy, w sprawie zagrożonego „Ogniska” lekarskiego. Zachęcam do spokojnego trwania w pracy dla dobra ludzi.

10.00 Komisja Główna Episkopatu; kilka słów zagajenia. K[omisja] Gł[ówna] musi poznać prawdę cierpiącego Kościoła, ale ta prawda nie może nam odbierać wiary i nadziei, z jaką mamy stanąć na K[onferencji] P[lenarnej] E[piskopatu]. Musimy oddziaływać w prawdzie i w miłości, by nie podcinać ducha ludzi słabych, by z twarzy biskupów duchowieństwo nie wyczytało smutku.

Przedstawiam porządek dzienny 63 K[onferencji] P[lenarnej] E[piskopatu], który przyjęto. B[isku]p Z[ygmunt] **Choromański** informuje o swoich rozmowach z min. **Sztachelskim**. B[isku]p **Kominek** informuje o swej rozmowie sobotniej w sprawie własności kościelnej i in. z Przewodniczącym Wojewódzkiej R[ady] N[arodowej] na miasto i wieś i z czynnikiem Frontu Narodowego. Był nacisk na biskupa, by zgodził się na czynsze i umowy w sprawie obiektów kościelnych na Z[iemiach] Z[achodnich]. Biskup odmówił. W sprawie oświadczenia Sekretariatu Ep[iskopatu] w „Tyg[odniku] Pow[szechnym]” wyjaśnia bp Z[ygmunt] **Choromański**, że St[anisław] **Stomma** i [Konstanty] **Lubieński** uzgodnili sprawę z min. **Sztachelskim** i domagali się od bp. Ch[oromańskiego]. B[isku]p Choromański wyjaśnia – *vae homini soli*¹⁰⁷⁷, nie miał kogo się poradzić. Sprawę wniesie się na K[onferencję] P[lenarną] E[piskopatu].

Po obiedzie przyjęto wniosek, by przygotować instrukcję dla duchowieństwa o obowiązku ochrony wiary, wobec zorganizowanej akcji antyreligijnej.

Zastanawiamy się nad sytuacją w seminariach duch[ownych]. Usiłowano dokonać wizytacji w niektórych seminariach.

Przedstawiam projekt listu do W[ładysława] **Gomułki**, który K[omisja] Główna przyjęła, uznając celowość takiego listu.

Informuję o ks. **Radoszu** i akcji Zrzeszenia „Caritas” i Kół Księży „Caritas”. **PAX** zaczął znowu zwoływać księży na konferencje (Wrocław, Opole); tematyka ta sama (kołchozy). Wyznaniowcy objeżdżają młodych księży i namawiają do wstępowania do Kół Ks[ięży] „Caritas”.

¹⁰⁷⁷ Łac. biada człowiekowi samotnemu.

Kończymy o godz. 18.00.

18.00 Arc[y]b[isku]p **Baraniak** – sprawa bp. Cz[esława] **Kaczmarka** (komisja informacyjna), druku pracy ks. oficjała **Karłowskiego**¹⁰⁷⁸ w „Prawie Kanonicznym” – *negative*; druku brewiarza i mszału w Księg[arni] św. Wojciecha.

16 listopada 1960, środa

Warszawa

10.00 63 Konferencja Pl[enarna] Ep[isko]patu. Brak abp. **Baziaka**, chorującego w dalszym ciągu na serce, i bp. **Adamskiego**. Dodatkowo są biskupi: **Czeraniak**, **Stroba**, **Wojtyła**, **Modzelewski**, **Majewski**. Jest dzień Matki Bożej Ostrobramskiej, Matki Miłosierdzia. Prośba – *ne claudes ora te cenantium*¹⁰⁷⁹ – dodaje otuchy. Przyjmujemy porządek dnia. B[isku]p sekretarz odczytuje protokół z 62 K[onferencji] P[lenarnej] E[piskopatu]. Uchwalono, by żadnych tekstów nie ogłaszać w organach diec[ezjalnych] bez cyfry ordynariusza. Komisje zwracają zlecone sobie sprawy do przewodniczącego K[onferencji] P[lenarnej] E[piskopatu], a nie wprost do ordynariusza.

Omawiamy sprawę dziejów wrześniowego listu Ep[iskopa]tu. B[isku]p Z[ygmunt] Choromański referuje swoją rozmowę z min. **Sztachelskim**. Uzupełnia bp **Klepacz** i ks. dyr. **Dąbrowski**. Po obiedzie dyskusja rozwija się w dwóch kierunkach: sytuacji zewnętrznej i wewnętrznej. Biskupi omawiali swoje rozmowy z przewodniczącymi Woj[ewódzkich] R[ad] N[arodowych] i wyznaniowcami.

B[isku]p **Stroba** mówi o sytuacji religii w szkołach; pozostało 26 proc. szkół z religią; w ub[iegłym] roku było 85 proc. szkół z religią. Komisja Szkolna przygotowała instrukcję dla księży, którą otrzymują biskupi. Zachęcać należy do modlitwy za dzieło katechizacji w parafiach.

Sprawy prawno-kościelne referuje bp Z[ygmunt] **Choromański** i dyr. **Dąbrowski**. Cały labirynt podatkowy zmusza do tego, by zwołać konferencję referentów prawnych i skarbników na połowę grudnia br.

17 listopada 1960, czwartek

Warszawa

9.00 Dalszy ciąg K[onferencji] P[lenarnej] E[piskopatu]. Przed porządkiem dziennym przychodzi wiadomość, że sejm uchwalił zniesienie dwóch świąt: Trzech Króli i Wniebowzięcia Najśw[iętszej] Maryi P[anny]. Przeciwno przemawiał poseł **Makarczyk**, za pos. **Frankowskim**, który mówił, że był w Boże Ciało w Belgii i widział, że wszędzie

¹⁰⁷⁸ Kazimierz Karłowski (1895–1976), ksiądz, doktor teologii, kanonik gremialny kapituły metropolitalnej w Poznaniu od 1946, oficjał sądu metropolitalnego od 1947. Prałat domowy Jego Świątobliwości od 1947. Cenzor ksiąg kościelnych. Świecenia 1917.

¹⁰⁷⁹ Łac. „nie zamykaj ust o tobie śpiewających [ciebie opiewających]” (słowa z Księgi Estery 13,17, które weszły do jednej z antyfon w łacińskim mszale rzymskim).

pracowano. Wczoraj alarmowali dziennikarze włoscy, że na Komisji sejmowej poseł katolicki milczał. Przeciwno uchwale głosowało 10 posłów.

Rozpoczęliśmy obrady nad sytuacją w seminariach diec[ezjalnych]. Po niedopuszczeniu wizytacji w Seminarium Metrop[olitalnym] w Warszawie usiłowano wizytować inne seminaria; w niektórych seminariach dokonano wizytacji przedmiotów wybranych (logika, łacina, historia Kościoła, filozofia). Z Czechosłowacji przysłano kilkudziesięciu panów, którzy instruują, jak urządzać stosunki kościelne w seminariach. Długa dyskusja – *quomodo procedendum*¹⁰⁸⁰. Postanowiono wystosować list do rządu. Opracują b[isku]pi **Kałwa, Kowalski, Wojtyła, Choromański**.

Wśród spraw duchowieństwa – sprawa ubioru świeckiego. Dom emerytów na razie nie wychodzi. Arc[y]b[isku]p Baraniak zajmuje się sprawą **Goruszek** pt. Rawicz.

Sprawy dobroczynne referuje bp **Pękała**. Pracownicy NCWC. Ks[iądz] **Swantron**¹⁰⁸¹ i ks. **Wycisło**¹⁰⁸² zostali biskupami sufraganami. Informuję o Lidze Katolickiej i o ATK.

Referowałem o akcji rejestracji archiwaliów i bibliotek – ośrodek pracy A[rchiwum] B[ibliotek] [i] M[uzeów] K[ościelnych] – KUL.

B[isku]p **Kałwa** – daje sprawozdanie z KUL. Ostatnio odbyła się Komisja Ep[isko-]patu KUL i inauguracja roku akademickiego.

15.00 Po obiedzie, Komisja specjalna przedstawia projekt pisma do rządu w sprawie wizytacji w seminariach diec[ezjalnych]. Projekt przyjęto. Instrukcję czyta bp **Wilczyński**.

Dyskusja nad „Więzią” i „**Tygodnikiem P[owszechnym]**”. Ks[iądz] **Bardecki**¹⁰⁸³ jest asystentem oficjalnym „T[ygodnika] P[owszechnego]”. Episkopat wstrzymuje się od pisania w „T[ygodniku] P[owszechnym]”.

Przyjęto projekt instrukcji dla ks[ięży] rektorów w sprawie wizytacji w seminariach diec[ezjalnych].

Sprawy z Komisji Duszpasterskiej referuje bp **Kominek**.

Rozdano nowe opracowanie „Pouczenia pasterskiego o sakramencie małżeństwa – na uroczystość N[ajświętszej] Rodziny”. Zajęto stanowisko wobec inicjatywy ks. **Blachnickiego**¹⁰⁸⁴, polecając^a skierować je do Kurii Diec[ezjalnej] w Katowicach.

^a W rękopisie po słowie polecając skreślono: złożyć je.

¹⁰⁸⁰ Lac. w jaki sposób postępować.

¹⁰⁸¹ Edward Ernest Swanstrom (1903–1985), amerykański ksiądz, wikariusz w katedrze św. Jakuba na Brooklynie 1934–1960, biskup pomocniczy Nowego Jorku 1960–1978. Dyrektor diecezjalnej Katolickiej Organizacji Charytatywnej Catholic Relief Services 1947–1970. Święcenia 1928.

¹⁰⁸² Alojzy Wycisło (1908–2005), amerykański ksiądz, dyrektor Polskiej Sekcji NCWC, biskup pomocniczy archidiecezji Chicago 1960–1968. Święcenia 1934. Biskup diecezjalny Green Bay (Wisconsin, USA) 1968–1983.

¹⁰⁸³ Andrzej Bardecki (1916–2001), ksiądz, doktor teologii, asystent kościelny w „Tygodniku Powszechnym” 1951–1953, 1957–1991. Święcenia 1939. Wikariusz w Brodach 1939–1943. Duszpasterz robotników przymusowych w Dortmundzie 1943–1944. Proboszcz parafii w Tucznie Krajeńskim 1946. Dyrektor Niższego Seminarium Duchownego i prefekt szkół średnich we Wschowie 1949–1949. Kanonik kapituły metropolitalnej w Krakowie od 1964. Członek Rady Kapłańskiej Archidiecezji Krakowskiej 1977–1981. Kapelan honorowy Ojca Świętego od 1972.

¹⁰⁸⁴ Franciszek Blachnicki (1921–1987), ksiądz, założyciel i ojciec duchowy Ruchu Światło-Życie – jednego z ruchów odnowy Kościoła wg nauczania Soboru Watykańskiego II oraz wspólnoty życia konsekrowanego Instytutu Niepo-

Po przerwie biskupi podpisują list do rządu w sprawie seminariów duch[ownych]. Ks[iądz] **dyr. Dąbrowski** uzupełnia uwagi dotyczące podatków. Rozdaje się ks[iężom] biskupom odpis listu Ep[isko]patu do rządu w sprawie seminariów diec[ezjalnych].

B[isku]p **Zakrzewski** omawia sprawę nowego Kodeksu Liturgicznego, Ordo i in.

Ustalamy terminy konferencji w 1961 r. Arc[y]b[isku]p **Baraniak** dziękuje za przewodniczenie.

Obrady kończą się o godz. 18.00.

18.50 Dłuższa rozmowa z bp. **Kaczmakiem** o sytuacji w Kielcach.

18 listopada 1960, piątek

Warszawa

9.00 B[isku]p Cz[esław] **Kaczmarek** – sprawy ks. **Świderskiego**, który przyznaje się do autorstwa „Zielonych zeszytów”. B[isku]p K[aczmarek] myśli o usunięciu ks. Św[iderskiego] z parafii. Proszę, by obmyślił sposób postępowania kanonicznego^f i przedstawił mi.

M[atka] **Romana** – w sprawie Domów Polskich w Jerozolimie. O[jciec] **Borkowski**¹⁰⁸⁵ chce ustąpić z kuratorstwa i proponuje ks. **Semkowskiego**¹⁰⁸⁶. Radzę, by to na razie miało charakter prywatnej umowy między o. B[orkowskim] i ks. S[emkowskim]. Zdecyduję później.

Matka Zofia CR – w sprawie kłopotów z bursą akademicką na Mokotowskiej. Ze **Stryaszawy** zabrano dzieci.

Ks[iądz] **Zenon Zgorzelak**¹⁰⁸⁷, prowincjał salwatorianów – dziękuje za wizytację.

S[iostra] M[atka] **Cherubina**¹⁰⁸⁸, przełożona gen[eralna] loretanek – w sprawach zgromadzenia.

kalanej Matki Kościoła. Był również inicjatorem Krucjaty Wstrzemięźliwości oraz założycielem Krucjaty Wyzwolenia Człowieka, Chrześcijańskiej Służby Wyzwolenia Narodu, Międzynarodowego Centrum Ewangelizacji Światło-Życie w Carlsbergu. W czasie wojny działał w ruchu oporu przeciwko niemieckiemu okupantowi, więzień KL Auschwitz. Święcenia 1950. Na emigracji od wprowadzenia stanu wojennego.

^f W rękopisie po słowie kanonicznego skreślono nieczytelne słowo.

¹⁰⁸⁵ Ludwik Aureliusz Borkowski OFM (1887–1970), przewodnik dla polskich pielgrzymów po Ziemi Świętej. Do zgromadzenia franciszkanów wstąpił w 1905 w Ziemi Świętej. Pierwsze śluby 1906. Święcenia 1912. Pracownik Komisariatu Ziemi Świętej w Waszyngtonie 1913–1921. W 1918 doktor z prawa kanonicznego. Prosektarz zgromadzenia w Kustodii w Ziemi Świętej 1923–1957.

¹⁰⁸⁶ Ludwik Semkowski SJ (1891–1977), biblista, hebraista, wykładowca w filii Papieskiego Instytutu Biblijnego w Jerozolimie i dyrektor Domu Jerozolimskiego 1949–1955 i 1959–1972. Wstąpił do jezuitów w 1907. Święcenia kapłańskie 1920. Wykładowca w Papieskim Instytucie Biblijnym i Instytucie Orientalnym w Rzymie od 1925. W 1943–1947 pracownik Sekcji Polskiej Radia Watykańskiego. W 1943–1945 rektor kościoła św. Stanisława. Rektor Papieskiego Kolegium Polskiego w Rzymie 1955–1959.

¹⁰⁸⁷ Właśc. Zenon Zgrdziak SDS (1927–?), przełożony polskiej prowincji salwatorianów 1960–1963. W czasie okupacji niemieckiej członek AK. Do zgromadzenia wstąpił w 1946. Prefekt kleryków w Trzebini 1952–1954. Magister nowicjatu 1957–1960. Rektor seminarium salwatorianów 1963–1968. W 1968 wyjechał na misję do Tanzanii.

¹⁰⁸⁸ Cherubina (Natalia) Zagajewska CSL (1915–2004), przełożona generalna Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Loretańskiej 1957–1963 i 1969–1981. Przełożona w domu zakonnym w Loreto 1954–1957, mistrzyni nowicjatu 1963–1969. Przełożona sióstr na placówce przy kościele św. Floriana w Warszawie 1981–1987.

Inż[ynier] **Beata Tylińska** – w sprawie pomocy na dokończenie odbudowy kościoła N[ajświętszej] Maryi Panny na N[owym] Mieście.

Ks[iądz] **Kwiatkowski** i ks. **Subera** z ATK – w sprawach uczelni.

15.00 D[okto]r **Przytuła**¹⁰⁸⁹, który uzyskał zaproszenie do Kanady, na interwencję prymasa u kard. **Légera** – z prośbą o błogosławieństwo na drogę.

16.00 Inż[ynier] **Poray-Biernacki**¹⁰⁹⁰, przyjaciel Częstochowy Amerykańskiej, budujący szpital w Polsce.

18.00 Poświęcenie grobowca o. **Jacka Woronieckiego**¹⁰⁹¹ w kościele o[jców] dominikanów na Nowym Mieście. B[isku]p **Kalwa** odprawia mszę żałobną; wygłaszam kazanie – sylwetka o. Jacka. Jest ks. **Rechowicz** z KUL, prof. **Papierkowski**, ks. dziekan **Łach**.

19 listopada 1960, sobota

Warszawa – Gniezno

10.00 O[jciec] **Gerard Piotrowski**¹⁰⁹² OFM, misjonarz z Japonii – przed powrotem do siebie, prosi o błogosławieństwo. Długa rozmowa o pracy ewangelizacyjnej na Dalekim Wschodzie. Kard[ynał] **Tien**¹⁰⁹³ już wrócił na Formozę, jak do tego namawiałem go podczas *conclave*.

Poprawiam teksty kazań wygłoszonych na KUL i autoryzowane wysyłam do L[asek] przez Urszulę **Tyszko**¹⁰⁹⁴.

12.00 Wyjazd do Gniezna z prof. J[erzym] **Zachwatowiczem**. Pogoda i droga piękna.

16.00 W Gnieźnie. Oglądamy wspólnie bazylikę. Jest ks. prał. **Abramowicz z Chicago**. Wszyscy są zachwyceni. Prof[esor] **Zachwatowicz**: to wielkie dzieło. Toczy się jeszcze spór o zabytkowy ołtarz **Schrögera**¹⁰⁹⁵. Ale ostatecznie zwyciężyły stare zabytki

¹⁰⁸⁹ Doktor Przytuła, brak bliższych danych.

¹⁰⁹⁰ Janusz Stanisław Poray-Biernacki, ps. Janusz Jasieńczyk (1907–1996), architekt, projektant i fundator Szpitala Dziecięcego w Krakowie. Przed II wojną światową pracował jako adwokat i dziennikarz. W 1940 przedostał się do Palestyny jako emisariusz Związku Walki Zbrojnej, gdzie wstąpił do Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich. Po wojnie osiadł w Londynie. Jego główne dzieła to zbiór reportaży *Po Narviku był Tobruk* (1945) oraz powieść *Słowo o bitwie* (1955).

¹⁰⁹¹ Jacek Woroniecki OP (1878–1949), święcenia 1906. Teolog, filozof, rektor KUL 1922–1924, założyciel Zgromadzenia Sióstr Dominikanek Misjonek Jezusa i Maryi. Studiował w Szwajcarii i Rzymie. Wykładał etykę w krakowskim dominikańskim Studium Generalnym 1914–1919. Kapelan Wojska Polskiego w czasie wojny polsko-bolszewickiej. Od 1919 wykładał na KUL. Później pracował w Rzymie, Lwowie i Warszawie.

¹⁰⁹² Ojciec Gerard Piotrowski OFM (1885–1969), bernardyn, misjonarz. Święcenia 1910. Na misjach w Chinach 1911–1949, pełnił m.in. funkcję administratora apostolskiego południowej Syberii w Charbinie 1918–1929. Od 1950 na misjach w Japonii.

¹⁰⁹³ Thomas Tien Ken-si (1890–1967), arcybiskup Pekinu 1946–1967, administrator apostolski Tajpej 1959–1966. Święcenia 1918. W 1929 wstąpił do Zgromadzenia Słowa Bożego. W 1939 mianowany wikariuszem apostolskim Yanggu i biskupem tytularnym Ruspe, w tym samym roku konsekrowany w Rzymie przez Piusa XII.

¹⁰⁹⁴ Urszula Tyszko, brak bliższych danych.

¹⁰⁹⁵ Efarim Schröger (1727–1783), architekt pochodzenia niemieckiego, jeden z przedstawicieli wczesnego klasycyzmu. Ważniejsze prace: wspomniana przebudowa katedry w Gnieźnie, Pałac Prymasowski i kościół św. Jakuba w Skierniewicach, pałac Lelewelów przy ul. Miodowej w Warszawie.

nad nie najlepszym barokiem, jaki tu był wtłoczony. Jestem całkowicie spokojny, że to, czego dokonano, jest dla kultury rodzimej doniosłe. Dziękuję w duchu Bogu za pomoc: Tobie, Dziewico, na chwałę. Troszczymy się o pracę archeologów, którzy całkowicie zawiedli.

20.00 Dłuższa rozmowa z prał. **Abramowiczem**. Ustalamy plan pomocy wydawnictwom katolickim wewnątrz kraju: Rytuał Polski, Mszał benedyktyński, Biblia Tyniecka. Ks[ia]dz prałat podkreśla ciągle, że o wydatkach decyduje prymas. Składano mu wiele próśb nieraz o rzeczy kosztowne, np. witraż do kościoła Mariackiego w Gdańsku, o organy itp. Wyjaśniam prałatowi, że te sprawy mogą poczekać; natomiast zamiast witraży lepiej dać na odbudowę świątyń, leżących jeszcze w gruzach.

20 listopada 1960, niedziela

Gniezno – Mogilno

Msza św. w domu. Dłuższa rozmowa z prał. **Abramowiczem**. Wręczam mu drobne pamiątki z Gniezna.

10.00 Wyjazd do **Mogilna** z biskupami sufraganami. Jedzie też abp **Baraniak**, bp **Jedwabski**, ks. prał. **Mieliński**¹⁰⁹⁶, ks. prał. **Lewandowski**¹⁰⁹⁷ z Poznania i kanonicy **Rajter**, **Wnuk** i in. Czczymy pamięć 50-lecia śmierci ks. **prałata Piotra Wawrzyniaka**¹⁰⁹⁸ (1910 r.), „niekoronowanego Króla Polski” (Bismarck¹⁰⁹⁹). Arc[y]b[isku]p **Baraniak** odprawia sumę pontyfikalną, a ja wygłaszam kazanie, w którym charakteryzuję postać „Króla czynu”, który „jedną ręką oparty o ołtarz, drugą układał cegłę na cegle, by budować fundamenty społeczne Polski” (jego słowa). Po nabożeństwie odśpiewano „Boże, coś Polskę”. Przejechaliśmy do ks. kan. **Zielińskiego**, gdzie w czasie obiadu przemawiał abp **Baraniak** i ja.

¹⁰⁹⁶ Roman Mieliński, właśc. Roman Kwasiborch (1906–1976), ksiądz, redaktor naczelny „Przewodnika Katolickiego” 1956–1967. Święcenia 1931. Podczas powstania warszawskiego był kapłanem AK na Żoliborzu. Po wojnie powrócił do Poznania, gdzie przebywał od czasów seminaryjnych. W 1948 został aresztowany przez UB i w 1951 skazany na 10 lat więzienia za przynależność do Zrzeszenia WiN. Wolność odzyskał w 1955. W 1957 wszedł w skład Komisji Prasowej Episkopatu Polski.

¹⁰⁹⁷ Henryk Lewandowski (1886–1969), ksiądz, proboszcz kościoła pw. Najświętszego Serca Jezusa i św. Floriana, dziekan dekanatu Poznań-Zachód 1946–1966. Tajny szambelan papieski od 1951. Członek Głównej Komisji Synodalnej Archidiecezji Poznańskiej. Cenzor ksiąg. Święcenia 1922.

¹⁰⁹⁸ Piotr Wawrzyniak (1849–1910), ksiądz, działacz społeczny. Święcenia 1872. Wikariusz w parafii Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Śremie, następnie proboszcz parafii św. Jakuba Mogilnie od 1898. Stał na czele Towarzystwa Przemysłowego św. Wojciecha w Śremie 1873–1899. Od 1876 dyrektor Banku Ludowego. Zarządzał też Drukarnią i Księgarnią św. Wojciecha w Poznaniu 1902–1910.

¹⁰⁹⁹ Otto von Bismarck (1815–1898), prusko-niemiecki mąż stanu, poseł pruski przy sejmie związkowym we Frankfurcie, poseł w Rosji, ambasador we Francji. Jako prezes ministrów Prus (od 1862) zapewnił im hegemonię w Niemczech (zwycięska wojna z Austrią, 1866). Zwycięstwo w wojnie z Francją (1870–1871) umożliwiło zjednoczenie Niemiec, po którym Bismarck został pierwszym kanclerzem nowo utworzonego Cesarstwa Niemieckiego. Pełnił ten urząd w latach 1871–1890 – w tym czasie m.in. rozbudował ustawodawstwo socjalne, wprowadził przepisy antysocjalistyczne, prowadził politykę Kulturkampf.

15.00 Udaliśmy się na cmentarz do grobowca ks. **Wawrzyniaka**. Odśpiewano Libera i modlitwy żałobne. Przemawiałem po raz trzeci, do tłumnie zebranych wiernych. „Obywatele uprzywilejowani” zorganizowali przedpołudniowe akademie, wywieźli masę młodzieży, kazali otworzyć sklepy, zmusili ludzi do pracy, by przeszkodzić im w udziale w uroczystościach ku czci człowieka, który ich bronił przed hakatą. To się nazywa polityka pozyskiwania społeczeństwa.

16.30 Powrót do Gniezna.

21 listopada 1960, poniedziałek

Gniezno

8.30 Prof[esor] **Zachwatowicz** projektuje komisję z prof. **Karolem Górskim** w sprawie monografii zabytków bazylik.

9.00 B[isku]p **Jan Czerniak** – sprawy projektowanego synodu diec[ezjalnego] i kalendarium na 1961 r.

Ks[iądz] prof. Wł[adysław] **Zientarski** – organizacja Archiwum Archidiecezji Gnieźnieńskiej; projekt przewiduje połączenie Archiwów Kapitulnego, Kurialnego i Sądu i in. w jedno wspólne. Prace w organizacji postępują naprzód. Wyrażam gotowość przyjęcia z dalszą pomocą na urządzenie drugiej sali i zaopatrzenie jej w regały metalowe.

Ks[iądz] kanclerz **Palewodziński**.

12.00 Rozmowa z dziekanem wrzesińskim, ks. kan. **Kinastowskim**¹¹⁰⁰, o stanie nauczania religii w dekanacie.

Ks[iądz] **Kryszak** – sprawozdanie z pracy nad monografią katedry i współpracy z prof[esorami] **Świechowskim** i **Zachwatowiczem**.

Ks[iądz] kan. **Raiter** – w sprawie Wzajemnej Pomocy Duchowieństwa.

Prof[esor] K[arol] **Górski** – w sprawie monografii bazyliki. Idzie o usprawnienie pracy ks. **Krysaka**, o pomoc techniczną kopisty, która ułatwiłaby pracę innych pracowników, czekających na wyniki pracy z pogranicza historii i sztuki w bazylice. Proponuje się ks. **Grochowskiego**¹¹⁰¹, który skończył historię na KUL.

Po obiedzie wyjechał prof. **Górski**; prosił o poparcie jego wydawnictw w Pallottinum i w KUL.

17.00 Odjeżdża prof. **Zachwatowicz**, po odbyciu narady z prof. **Górskim**, inż. **Holąsem** i prof. **Świechowskim**.

¹¹⁰⁰ Kazimierz Kinastowski (1888–1978), ksiądz, proboszcz parafii we Wrześni 1934–1960, dziekan wrzesiński od 1945. Świecenia kapłańskie 1913. Wikariusz w parafii Łopienno 1913, w Sławsku 1913–1914, w Gniewkowie 1914–1917, w archikatedrze w Gnieźnie 1917–1922. Administrator w parafii Żnin 1922–1934.

¹¹⁰¹ Leonard Grochowski (1924–?), ksiądz archidiecezji gnieźnieńskiej, skierowany na studia na KUL. W 1959 wikary w Gnieźnie. W 1969 odszedł z kapłaństwa.

18.00 Konferencja z proboszczami gnieźnieńskimi: ks[iężmi] **Ziółkowskim, Łapką**¹¹⁰², dr. **Sobczakiem**¹¹⁰³ i o[jcem] **franciszkaninem**¹¹⁰⁴.

22 listopada 1960, wtorek

Gniezno

9.00 B[isku]p J[an] **Czerniak** – przedstawia zmiany w projektowanym dekrete zwołania Synodu Gnieźn[ieńskiego]. Dla prowadzenia prac przygotowawczych do monografii bazyliki, bp Jan projektuje siostrę zakonną ze Zgromadzenia Imienia Jezus z W[arsza]wy.

9.30 Ks[iądz] rektor **Pacyna** i ks. **Kloniecki**. Sprawa o. **Tokarskiego** jest rozwiązana; przestał wyklądać. Będziemy dążyli do tego, by ks. **Słomkowski** objął wykłady teologii dogmatycznej. Diakona **Wolnika**¹¹⁰⁵ trzeba redukować *ad statum laicalem*, gdyż stan chorobowy psychastenii nie budzi żadnych nadziei na poprawę. Referat Dzieła Powołań przejmie Sem[inarium] Arc[y]b[isku]pie. Informuję o liście Episkopatu do rządu w sprawie nadzoru w seminariach.

B[isku]p L[ucjan] **Bernacki** – sprawa ks. **Patyka**¹¹⁰⁶, który definitywnie opuszcza szeregi kapłaństwa. Ks[iądz] **Pinkowski**¹¹⁰⁷ dojrzał już do degradacji; nie ma nadziei na opamiętanie się.

Ks[iądz] Józef **Jura**¹¹⁰⁸ z Gostynia Wielkop[olskiego] – udział w spotkaniu prowincjałów.

O[jciec] **Jan Obarski**¹¹⁰⁹ CSSp Bydgoszcz – rozwiązano seminarium niższe, mogą też zabrać gmach do n[iższego] s[eminarium]. Należy konsultować z mec. **Jessem**.

Ks[iądz] **Metelski**¹¹¹⁰ – prosi na 50-lecie kapłaństwa do Pobiedzisk. Przyjadę 23 I 1961 r. z kazaniem.

¹¹⁰² Mieczysław Łapka (1896–1971), ksiądz, proboszcz kościoła św. Michała Archaniola w Gnieźnie 1946–1971. Świecenia 1921. Proboszcz parafii św. Mikołaja w Janowcu Podlaskim 1932–1939, 1945–1946.

¹¹⁰³ Stanisław Sobczak (1920–1999), ksiądz, doktor teologii. Od 1953 wykładał w gnieźnieńskim seminarium duchownym. Pierwszy proboszcz parafii Chrystusa Króla Wieczystego Kapłana w Gnieźnie (i budowniczy kościoła) 1957–1995. Od 1953 wykładowca w gnieźnieńskim seminarium duchownym. Kanonik. Świecenia 1949.

¹¹⁰⁴ Adam Narloch OFM Conv (1908–1971), gwardian, notariusz dekanalny, proboszcz parafii Wniebowzięcia NMP w Gnieźnie 1956–1971. Świecenia 1936.

¹¹⁰⁵ Diakon Wolnik, brak bliższych danych.

¹¹⁰⁶ Tadeusz Patyk (1933–?), ksiądz, wikariusz parafii Toruń-Podgórz 1957–1960. Świecenia 1957. Wystąpił ze stanu kapłańskiego w 1960.

¹¹⁰⁷ Zygmunt Pinkowski (ur. 1930), były ksiądz, wystąpił ze stanu duchownego 2 lata po święceniach kapłańskich, w 1958 założył rodzinę. Po długiej wędrówce zamieszkał na Śląsku. Autor książki *Od kapłaństwa do ateizmu. Wspomnienia byłego księdza*.

¹¹⁰⁸ Józef Jura CO r (1913–1974), przełożony domu świętogórskiego 1958–1974. W 1948 wstąpił do Kongregacji św. Filipa Neri na Świętej Górze, następnie rozpoczął studia filozoficzno-teologiczne w Tarnowie. Świecenia 1954.

¹¹⁰⁹ Jan Obarski CSSp (1911–1973), duszpasterz we Francji, Niemczech. Prowincjał Misjonarzy Ducha Świętego (duchaczy) 1950–1956. Pierwsza profesja 1935. Świecenia 1939. Przełożony domu w Puszczykowie 1965–1968, od 1971 w Bolimowie, Leśnej Polanie i Cielądzu k. Rawy Mazowieckiej.

¹¹¹⁰ Kornel Metelski (1886–1966), ksiądz, proboszcz parafii w Pobiedziskach 1945–1966. Świecenia 1911. Wikariusz w Konarach 1911–1915, potem tamtejszy administrator. W 1958 honorowy, następnie tajny szambelan papieski.

Ks[ia]dz **Nowacki**¹¹¹¹ i ks. **Szczygielski**¹¹¹² – proszą o pozwolenie wyjazdu do diec[ezji] wrocławskiej. Złożą podania na piśmie.

Ks[ia]dz **Fiutak** – dziękuje za to, że pracuje w seminarium. Stosunki się poprawiają; czuje się lepiej.

Ks[ia]dz **Matz**, dziekan nakielski, z Mroczy – charakteryzuje swoją pracę w dekanacie. Działalności ateistów nie znać, chociaż wiadomo, że są ich agenci. Katechizacja jest zorganizowana wszędzie, są punkty katechetyczne; trudności na razie nie ma ze strony administracji.

Thea Schmidt¹¹¹³, Włoszka zamężna z Polakiem – otrzymała pomoc na wyjazd z rodziną do Włoch.

Ks[ia]dz **Słomkowski** – po usunięciu przez Min[isterstwo] Szk[olnictwa] Wyż[szego] z KUL urządzi się w Gnieźnie.

Ks[ia]dz **oficjał** Sądu Metrop[olitalnego].

Ks[ia]dz Stanisław **Tywonek**¹¹¹⁴ z Koźminka.

Po południu redaguję list do Władysława **Gomułki** o wyjątkowym stanie Kościoła.

19.30 Młodzi wikariusze z parafii gnieźnieńskich, w liczbie 18, na herbacie. Dyskutujemy nad organizacją nauczania religii dla młodzieży szkolnej. W całym mieście i powiecie nie ma ani jednej szkoły z religią. Widać, że miasto zostało dotknięte szczególną złośliwością administracji. Może to jest nadzieja, że na Millenium Gniezno przestanie być chrześcijańskie. Uwagi młodych pracowników są bardzo ciekawe. O młodzieży wyrażają się dobrze. Młodzież licealna niemal w 80 proc. przychodzi na religię. Natomiast młodzież szkół zawodowych ma większe trudności.

23 listopada 1960, środa

Gniezno

8.30 B[isku]p **Czerniak** – program dzisiejszej konferencji ks[ię]ży dziekanów.

Ks[ia]dz J[an] **Zaręba** – informacje o wizytacjach w klasztorach.

10.15 Konferencja księży dziekanów. Po moim zagajeniu ks. St[anisław] **Oborski**¹¹¹⁵ omówił nowy Kodeks Liturgiczny Jana XXIII. B[isku]p **Czerniak** podaje informacje

¹¹¹¹ Józef Nowacki (1895–1964), ksiądz, historyk Kościoła (habilitacja w 1938 na UJK we Lwowie). Dyrektor Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu 1933–1964, zasłużony w dziele inwentaryzacji, a po II wojnie światowej rewindykacji zbiorów. Wykładowca seminarium gnieźnieńskiego od 1927 i poznańskiego od 1947. Święcenia 1917.

¹¹¹² Bernard Szczygielski (ur. 1927), ksiądz, wikariusz w parafii św. Mikołaja w Inowrocławiu 1957–1961. Święcenia 1955. Administrator parafii Sokolniki Wielkie 1961–1971. Administrator parafii Jarosów od 1971.

¹¹¹³ Thea Shmidt, brak bliższych danych.

¹¹¹⁴ Stanisław Tywonek (1903–1966), ksiądz, proboszcz parafii Koźminek 1956–1964. Redaktor „Kroniki Diecezjalnej” od 1937. Święcenia 1929. W 1946 mianowany prokuratorem Seminarium Duchownego we Włocławku, a następnie ojcem duchownym tegoż 1952–1956.

¹¹¹⁵ Właśc. Stanisław Oborski (1908–1988), ksiądz, administrator parafii Ludzisko 1946–1964. Święcenia 1932. Proboszcz parafii farnej w Mogilnie i dziekan dekanatu mogileńskiego 1964–1982. Członek Archidiecezjalnej Komisji Liturgicznej od 1967. Kanonik Honorowy kapituły kolegiackiej w Kruszwicy od 1977. Na emeryturze od 1982.

duszpasterskie i wskazania na najbliższy okres liturgiczny. Ks[iądz] kan. **Raiter** omawia stan katechizacji w archidiecezji. Ks[iądz] **Michalski** omawia sprawę „karno-fiskalne”, zwane dziś podatkami kościelnymi. Prokurator seminarium informuje o świadczeniach na rzecz Seminarium Archidiecezjalnego].

B[isku]p **Bernacki** odczytuje zapowiedź Synodu Archidiecezjalnego Gnieźnieńskiego. Ustanawia się Komisję Główną i 11 podkomisji. Oznacza się kalendarz prac.

Omawiam stan Kościoła w obecnej chwili, głównie sytuację religii i katechizacji przykościelnej, prób nadzorów w seminariach i losy listu wrześnieowego Ep[isko]patu.

15.00 Po zakończeniu konferencji ks[ięży] dziekanów przyjmuję sprawozdanie ks. **Smaruja**, dziekana miłosławskiego. Katechizacja jest wszędzie [w] szkołach, w całym dekanacie. Młodzież utrzymuje się nadal przy kościele, chociaż PZPR przeszkalało działaczy, ateistów, ale wszyscy musieli uciekać z terenu. Kwitnie budownictwo gospodarskie. Dom rodzinny włącza się w pracę katechetyczną. Zabawy są spokojniejsze, bez wódki. Pomoc sąsiedzka rozwija się z obawy, by gospodarstw upadających nie włączono do kolchozów. Likwiduje się sklepy z wódką. Jest łączność z Kościołem.

Dziekan z Kruszwicy¹¹¹⁶ – informuje o postępie prac przy kolegiacie. Kazanie moje w Bydgoszczy odbiło się korzystnie na zainteresowaniu kolegiatą, gdyż zaczęli przyjeżdżać z W[arsza]wy różni dygnitarze czerwoni dla zwiedzania.

17.00 Arc[y]b[isku]p **Baraniak** z kapelanem – w sprawie bp. Cz[esława] **Kaczmar-ka**; składa sprawozdanie z przewodu „procesowego” Komisji specjalnej, która badała zainteresowanych w „Zielonych zeszytach”.

20.00 Prof[esor] **Karol Górski** – wracając z Wrocławia, jest na wieczery i nocuje w domu. Dłuższa rozmowa o monografii Archikatedry Gnieźnieńskiej. Jest zdania, że ks. dr **Kryszak** nie ogarnia całości materiału. Trzeba prowadzić kwerendę dla monografii budowlanej osobno.

24 listopada 1960, czwartek

Gniezno

Ks[iądz] J[an] **Zaręba** – sprawa uchwały w ONZ.

Ks[iądz] H[enryk] **Raiter** – w sprawie statutu Bratniej Pomocy.

B[isku]p J[an] **Czerniak**.

Ks[iądz] prokurator Seminarium Arc[y]b[isku]piego¹¹¹⁷ – składa protokół komisji, która badała stan budynków.

Ks[iądz] prof. **Lipiński** – informuje o organizacji studium filoz[oficznego] w Instytucie Katol[ickim] w Paryżu i w Louvain. Mówi o dziejach tomizmu, który chociaż zajmuje tu honorowe miejsce, to jednak jest raczej kommemoracją. W Paryżu **Maritain** nie jest popularny.

¹¹¹⁶ Chodzi o ks. Leona Kijewskiego.

¹¹¹⁷ Chodzi o ks. Franciszka Kobsa.

Natomiast do **Gilsona**¹¹¹⁸ odnoszą się z zaufaniem. Marksizm, jako ideologia, jest we Francji już nieaktualny, i nie jest niebezpieczny. Natomiast masoneria jest nadal siłą, która włada.

10.30 Ks[iądz] **Len**, ks. **Martuszewski**¹¹¹⁹, ks. **Granatowicz** – w sprawie dalszej pracy Wydawnictwa Pallottinum. Dyrektorem jest ks. **Granatowicz**, ks. **Martuszewski** – przeznaczonym domu w Poznaniu. Z Komisją Millenijną będzie kontaktować ks. G[ranatowicz] i ks. **Martuszewski**. Błogosławię obydwu. Ks[iądz] **Len** zostaje sam i omawia plan wydawniczy, w ramach potrzeb Komisji Millenijnej. Wręczam zbiór moich listów pasterskich do druku. Omawiam sprawę wydania w Pallottinum Mszału i Biblii Tynieckiej. Rozmowa z ks. prał. **Abramowiczem** dała rezultaty pozytywne; gotów jest pomagać w wydaniu Mszału Ben[edyktyńskiego] i B[iblii] T[ynieckiej].

Matki z Sacré Coeur w Polskiej Wsi – sprawy Zgromadzenia.

11.15 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] G[nieźnieńskiej]. Sprawy personalne. Ks[iądz] **Lenz** może być przyjęty do Gdańska; zasadniczo należałoby go *reducere ad statum laicale*. Jest to ostatnia próba. Ks[iądz] **Roman Zientarski**¹¹²⁰ może być przedstawiony na Inowrocław.

15.00 Przeprowadziłem *scrutinium canonicum*¹¹²¹ 17 alumnów sem[inarium] gnieźn[ieńskiego] przed subdiakonat.

19.00 Biskupi sufragani na wieczery.

25 listopada 1960, piątek

Gniezno – Warszawa

9.15 Wyjazd do W[arsza]wy. Na drodze błoto i mgła do Konina, później sucho i słonecznie. Odwiedzam kolejno kościoły w **Woźniakowie**, ks[ięży] salezjanów, przygotowany już do malowania. Stanowczo odradzam malowanie. Wstępuję do **Bedlna**, oglądam budowę kościoła; strop nawy głównej już jest związany, robią obecnie dachową konstrukcję. Ks[iądz] **Gogolewski**¹¹²² rozchorował się z wysiłku. Kolejno zatrzymuję się w **Sochaczewie**.

¹¹¹⁸ Étienne Gilson (1884–1978), francuski historyk filozofii, badacz średniowiecza, neotomista. Wykształcenie zdobył m.in. w Małym Seminarium Notre-Dame-des-Champs i na Uniwersytecie Paryskim. W swojej działalności naukowej interesował się przede wszystkim myślą św. Tomasza z Akwinu, a także Bonawentury czy Dunska Szkota.

¹¹¹⁹ Stanisław Martuszewski SAC (1913–2013), rektor domu seminaryjnego pallotyń w Poznaniu 1960–1963. Święcenia 1940. W latach 1947–1950 proboszcz i rektor domu pallotyń w Radomiu, mistrz nowicjatu 1952–1956 i rektor domu w Wadowicach 1953–1957. Prowincjał Prowincji Chrystusa Króla w Warszawie 1965–1972.

¹¹²⁰ Roman Zientarski (1907–2001), ksiądz, proboszcz sanktuarium w Dąbrowce Kościelnej 1947–1961 oraz wykładowca filozofii, psychologii, pedagogiki i biologii w seminarium duchownym w Gnieźnie. Święcenia 1930. Prefekt w Prywatnym Niższym Seminarium Nauczycielskim Żeńskim 1931–1934. Kapelan w Zakładzie Karnym w Szubinie 1934–1937. W czasie wojny został osadzony w obozie koncentracyjnym w Buchenwaldzie, następnie w Dachau. Duszpasterz Polaków w Niemczech 1945–1947. Proboszcz parafii Zwiastowania NMP w Inowrocławiu 1961–1984 i dziekan dekanatu Inowrocław II; od 1963 kanonik gremialny kapituły kruszwickiej. W 2000 Honorowy Obywatel Miasta Inowrocławia.

¹¹²¹ *Lac.* śledztwo kanoniczne.

¹¹²² Korneliusz Gogolewski (1902–1966), ksiądz, od 1945 administrator, a następnie proboszcz parafii św. Floriana w Bedlnie (urządził tymczasową kaplicę, wybudował drewniany kościół i 1959–1963 nowy kościół). Święcenia 1928. Przed II wojną światową wikariusz m.in. w Sochaczewie, Łowiczu, Markach, Warszawie.

Potężna konstrukcja kościoła dolnego ukończona. Ludzie pracują na górze. Dalszy etap to **Chodaków**, oglądam kościół. Ze starego młyna wyszedł piękny budynek, starannie wykończony. Pracuje tu młody wikariusz. Katechetka czeka na dzieci.

14.30 W Warszawie. Towarzyszył mi ks. prał. A[ntoni] **Słomkowski**.

26 listopada 1960, sobota

Warszawa

9.00 Ks[iądz] dyr. **Dąbrowski** – sprawy zakonne.

10.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej] – sprawy personalne; najtrudniejsze, umieszczenie kapłanów, którzy już nie mogą pracować. Wielki kłopot z ks. **Wądołowskim**, który nie chce przystać na żadne propozycje. Podobnie sprawa ks. **Lejchtego**, który miał wyjść z Trojanowa, dla spraw osobistych, ale nigdzie nie chciano go zatwierdzić. Sprawa **Bielan**; w opozycji są ks[ięża] marianie, którzy nie chcą prowadzić robót remontowych w kościele, wszystko składając na diecezję. Postanowiono, że na rektora przyjdzie ks. **Samkowski**¹¹²³, który będzie spowiednikiem w sem[inarium] duch[ownym] i będzie pracował w Wydziale Duszp[asterskim] K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej].

15.00 Ks[iądz] prof. **Różycki**¹¹²⁴ z Krakowa.

15.30 Ks[iądz] prof. **Michalak**¹¹²⁵ z Łodzi, który dostał stypendium roczne na wyjazd do Paryża. Dziękuje za otrzymaną pomoc.

16.00 Wyjazd do Lasek.

16.30 M[atka] **Benedykta** i s. **Klara**, nowa przełożona w Laskach.

27–28 listopada 1960, niedziela – poniedziałek

Laski

Wczoraj, w niedzielę, pracowałem nad listem do Wł[adysława] **Gomułki**.

Dziś, poniedziałek, cały dzień konferencja z redakcją „Tygodnika Powszechnego”. Obecni: **Jerzy Zawieyski**, **Jerzy Turowicz**, **Jacek Woźniakowski**, **Stanisław Stomma**, **Antoni Marylski** i ja. Trzy tematy do omówienia: 1) Ocena pracy w „T[ygodniku] P[owszechnym]”, w Wydawnictwie „Znak”, w klubie Znak i KIK-ach; 2) uwagi na marginesie tej oceny; 3) wnioski i dezyderaty w stosunku do każdego z tych działów pracy. Konferencja trwała cały dzień, do godz. 19.00.

¹¹²³ Zygmunt Samkowski (1900–1966), ksiądz, proboszcz parafii św. Jana Chrzciciela w Mszczonowie 1953–1960; wicedziekan. Świecenia 1922. Proboszcz parafii św. Wawrzyńca w Białyninie 1939–1946 i parafii Znalezienia Krzyża Świętego w Lipcach 1946–1953.

¹¹²⁴ Ignacy Różycki (1911–1983), ksiądz, profesor teologii dogmatycznej na UJ i w ASD w Krakowie od 1938. Cenзор kościelny. Egzaminator zakonników do święceń. Świecenia 1934. Kanonik kapituły metropolitalnej w Krakowie od 1964.

¹¹²⁵ Stefan Michalak (1914–1989), ksiądz, doktor filozofii, profesor seminarium archidiecezjalnego w Łodzi, prefekt seminarium, wikariusz parafii Podwyższenia św. Krzyża w Łodzi od 1957. Świecenia 1914. Odnaczony przywilejem rakiety i mantoletu w 1957. Tajny szambelan papieski od 1962.

29 listopada 1960, wtorek

Laski

Trio rozważa sytuację, po wyroku na doc. **Rorzce**¹¹²⁶ w Toruniu, z Instytutu Miłosierdzia Bożego. O pracy tzw. „Ósemek” Prymasowskich piszą ostatnio „Argumenty”. Może to być przygotowanie opinii do jakiegoś uderzenia w Zespół. Posądzają nas, że wszystkie Instytuty to tzw. „Ósemki” – podczas gdy w rzeczywistości „Ósemkę” stanowi gromadka dziewcząt, pozostających pod moim kierunkiem od 1941 roku, dziś pracujących w Instytucie Ślubów Jasnogórskich. Po aresztowaniu M[arii] **Okońskiej** i Lili **Wantowskiej** w Lublinie wyjaśniłem min. **Radkiewiczowi**¹¹²⁷ charakter Instytutu. Od tej pory wiele się nie zmieniło, chociaż nad projektem Statutu pracowaliśmy pół roku w Komańczy z M[arią] **Okońską** i J[aniną] **Michalską**, okresowo z L[ilą] **Wantowską**. Uchwalono, że sytuację przedstawi J[anina] **Michalska** mecenasowi **Jessemu**.

Wysyłam M[arię] **Okońską** na Jasną Górę, by tam modliła się do 9 XII [1960] w mojej intencji. Jest bardzo posłuszna i czyni wszystko od razu, co się jej poleca. Jest człowiekiem ogromnej modlitwy i czci głębokiej do Matki Bożej. Zda się, tylko to czyni świadomie. Wszystko inne, jej życie osobiste, spoczynek czy posiłek, pełnione są nieświadomie. Nie dostrzega tego. Upływa 7 lat, gdy w **Stoczku** ofiarowałem się w niewolę M[atce] Bożej Niepokalanej. Na Jasnej Górze **Maria** zastąpi mnie i ponowi moje oddanie się Matce naszej.

30 listopada 1960, środa

Laski – Warszawa

9.00 Ks[iądz] prał. **Miętek**, ojciec duchowny sem[inarium] duch[ownego] – w sprawach wychowania alumnów.

Prowincjalna s[ióstr] **urszulanek**¹¹²⁸ – sytuacja w zgromadzeniu po zmianie zarządu.

Ks[iądz] **Edward Rytko**¹¹²⁹, marianin z Anglii – informuje o sytuacji Polonii w Anglii. Sytuacja jest trudna, gdyż b[isku]pi angielscy chcą zanglizować Polaków i włączyć ich do parafii kat[olików] angielskich. Arc[y]b[isku]p **Gawlina** wycofał się z patronatu „Veritasu”. Pozostał na czele p. **Dłużewski**¹¹³⁰. Sprawa „Odnowy”.

¹¹²⁶ Właśc. Ludmiła Roszko (1913–2000), geograf, pracownik naukowy UMK w Toruniu od 1945; w 1951 obroniła doktorat, w 1955 habilitację. Współzałożycielka powstałego w 1948 Instytutu Miłosierdzia Bożego i jego wieloletnia prezes 1948–1991. W czasie wojny służyła w AK, ucząc przyrody i geografii na tajnych kompletach.

¹¹²⁷ Stanisław Radkiewicz (1903–1987), dyrektor generalny Urzędu Rezerw Państwowych 1960–1968. W 1941 wstąpił do Armii Czerwonej. Członek Biura Politycznego KC PPR, później PZPR, generał brygady, minister bezpieczeństwa publicznego w latach 1944–1954.

¹¹²⁸ Chodzi o Bonifację Marię Werner OSU.

¹¹²⁹ Edward Rytko MIC (1920–2003), do zgromadzenia wstąpił w 1940. Święcenia 1949. 1946–1949 studiował w Rzymie, a następnie w 1949 został skierowany do Anglii, gdzie zajmował się duszpasterstwem i wychowaniem polskich emigrantów m.in. w Herford oraz Fawley Court. Mistrz nowicjatu mariańskiego w Anglii 1952–1955. Duszpasterz Polaków w południowej Walii 1969–2003. Organizator wielu pielgrzymek polonijnych do sanktuariów.

¹¹³⁰ Wojciech Dłużewski (1914–1989), inżynier, współzałożyciel, powiernik, później honorowy sekretarz Fundacji Veritas i kierownik Katolickiego Ośrodka Wydawniczego Veritas w Londynie.

Ks[iaǳ] **Jarzębowski**¹¹³¹ prosi, czy nie można by uzyskać pomocy kard. **Cushinga**¹¹³² dla marianów w Anglii.

Ks[iaǳ] **Stradomski** – w sprawie swego artykułu w „Więzi”.

Ks[iaǳ] **Hrynyk** – informuje, że urzędy wyznaniowe zabraniają odprawiania nabożeństw gr[ecker]kat[olickich] pod pozorem, że wyznanie gr[ecker]kat[olickie] nie jest uznane.

P[ani] **Azburienowicz**¹¹³³ z koleżanką, z Wilna, pracujące na KUL.

16.00 Prowadziłem *scrutinium* kanoniczne 7 alumnów, przed święceniami subdiaconatu.

¹¹³¹ Józef Jarzębowski MIC (1897–1964), działacz polonijny. Święcenia kapłańskie 1923. Studiował na KUL. We wrześniu 1939 trafił do Wilna, gdzie poznał spowiednika siostry Faustyny Kowalskiej – ks. Michała Sopoćkę – i jej świadectwo, które później gorliwie szerzył. W 1941 trafił do Stanów Zjednoczonych, później do Meksyku, a w 1950 do Anglii. Założyciel Instytutu Miłosierdzia Bożego 1953.

¹¹³² Richard Cushing (1895–1970), kardynał i arcybiskup Bostonu 1944–1970. Święcenia 1921. Biskup pomocniczy Bostonu 1939–1944. Aktywny uczestnik Soboru Watykańskiego II.

¹¹³³ Pani Azburienowicz, brak bliższych danych.

GRUDZIEŃ

1 grudnia 1960, czwartek

Warszawa

7.30 Na Mszy św. Konsulta Wyższych Przełożonych Zakonów Żeńskich i ks. dyr. Dąbrowski. Krótka konferencja od ołtarza. Po śniadaniu. Przełożona prowincjalna^a matka **Popiel** składa sprawozdanie z prac konsulty. Jako tematy do dalszych prac przedkładam: 1) problem cnót domowych i pomocy sąsiedzkiej; 2) Soboty Królowej Polski; 3) współczesne pojęcie wychowawcze dla cnót i ślubów zakonnych (czystość, posłuszeństwo, ubóstwo).

9.30 Generał o[jców] pasjonistów, o. **Malcolm La Velle**¹¹³⁴, wizytujący zakony w Polsce.

Ks[iądz] **Rufin Weis**¹¹³⁵, emeryt z diec[ezji] gorzowskiej, pracuje w kościele s[ióstr] **felicjanek** w Warszawie.

Ks[iądz] **Słomkowski** – w sprawie pracy w duszpasterstwie stanowym.

11.30 **Witold Małcużyński**, przed wyjazdem z kraju. Informuje o sytuacji sprawy powrotu **arrasów** wawelskich. Spowodował, że gen. **Anders** wypowiedział się pozytywnie na temat powrotu arrasów do Polski. Decydującym wpływem na tę decyzję było kazanie pr[ymasa] P[olski] w Gnieźnie na uroczystość św. Wojciecha br. Tegoż dnia treść wypowiedzi była przekazana do L[ondynu], jakkolwiek prasa polska milczała o wypowiedzi. W czasie ostatniej swej obecności w Polsce p. Małcużyński rozmawiał z wiceministrem **Winiewiczem**¹¹³⁶ i powiedział mu, że rozmawiał z pr[ymasem] P[olski] na ten temat. Pan W[iniewicz] był zdania, że jego prywatne rozmowy nie mają tu znaczenia; podobnie wypowiedź prymasa P[olski] – zdaniem p. W[iniewicza] – ma dla rządu takie samo znaczenie jak każda wypowiedź każdego obywatela. Otrzymał podziękowanie za to, co uczynił na rzecz powrotu pierwszej serii skarbów. Jednocześnie poproszono go, by już w tej sprawie nie czynił żadnych kroków. Pan Małcużyński jest zdania, że rząd nie chce w tej sprawie niczyjej interwencji, chce działać sam, gotów pójść na najbardziej ostre

^a W rękopisie po słowie prowincjalna dwa niewyraźne, skreślone słowa.

¹¹³⁴ Malcolm La Velle CP (1901–1984), przełożony generalny Zgromadzenia Męki Jezusa Chrystusa (pasjoniści) 1952–1964.

¹¹³⁵ Ksiądz Rufin Weis, brak bliższych danych.

¹¹³⁶ Józef Winiewicz (1905–1984), dyplomata i dziennikarz, wiceminister spraw zagranicznych 1956–1972. Ambasador PRL w USA 1947–1956.

wymagania wobec rządu kan[adyjskiego]. Nawet gotów jest oddać sprawę do Trybunału N[ajwyższego] w Hadze, co może sprawę przedłużyć. Po tej relacji poinformowałem pana M[ałcużyńskiego] o moich zabiegach, o *aide-memoire* ambasady kanadyjskiej, na prośbę kard. Légera i o mojej odpowiedzi. Pan M[ałcużyński] dziwił się, że kard. Légerowi nie wystarczył mój list z 1957 r. i rozmowa podczas *conclave* – 1958 r. Wyjaśniłem mu, że kard. L[éger] mógł uważać, że zaostrenie się sytuacji Kościoła w P[olsce] mogło wpłynąć na zmianę mego stanowiska z 1957 r. W rzeczywistości uważam, że arrasy trzeba ratować, niezależnie od najbardziej wrogiego stanowiska rządu do Kościoła. Pan M[ałcużyński] wie o tym, że rząd jest wrogo usposobiony do mej ewentualnej interwencji w Kanadzie. Ustalamy zasadę postępowania: w najgłębszej dyskrekcji prowadzić robotę dalej na rzecz powrotu arrasów, choćby rząd chciał całą zasługę sobie przypisać. Nie idzie w tej chwili o dzielenie się zasługą, tylko o pozytywne dobro, które powinno być dokonane. Prof[esor] M[ałcużyński] podziela to stanowisko.

13.00 Pan **Tadeusz Mazowiecki**¹¹³⁷ z „Więzi” – w sprawie linii redakcyjnej. Wnoszę zastrzeżenie przeciwko artykułom p[ana] **Grzegorzcyka**¹¹³⁸ i ogłaszaniu „Zapisków kleryka”. Dłuższa, nieskończona rozmowa, której d[alszy] c[iąg] nastąpi później.

16.00 *Scrutinium* kanoniczne 6 alumnów Sem[inarium] Metrop[olitalnego] Warszawskiego przed subdiakonatem.

20.00 Zwiedzam katedrę.

2 grudnia 1960, piątek

Warszawa

8.30 Oj[ciec] **Br[onisław] Wilk** – sprawy zakonne.

Ks[iądz] **Stefan Kośnik** – po ocenie pracy magisterskiej na „dostateczny” nie został dopuszczony do pracy doktorskiej. Obecnie rad by to czynić, ale ks[iądz] dziekan **łowicki**¹¹³⁹ czeka na list od prymasa. Niech poczeka. Odłożymy sprawę do czerwca przyszłego roku.

Ks[iądz] **oficjal Duczyński** – sprawy i kłopoty sądowe.

¹¹³⁷ Tadeusz Mazowiecki (1927–2013), redaktor naczelny miesięcznika „Więź” 1958–1981. W 1946 został członkiem Stronnictwa Pracy. Działacz Stowarzyszenia PAX 1948–1955, zastępca redaktora naczelnego dziennika „Słowo Powszechne” 1950–1952, współzałożyciel i redaktor naczelny „Wrocławskiego Tygodnika Katolików” 1953–1955. Później związał się ze środowiskiem „Tygodnika Powszechnego” i „Po Prostu”. Sygnatariusz deklaracji założycielskiej Ogólnopolskiego Klubu Postępowej Inteligencji Katolickiej. Jeden z założycieli warszawskiego KIK (1957). Poseł na Sejm PRL 1961–1972. Przewodniczył Komisji Ekspertów przy Prezydium Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego 1980–1981. Pierwszy premier III RP 1989–1990.

¹¹³⁸ Andrzej Grzegorzcyk (1922–2014), matematyk i filozof (prof. nadzwyczajny 1960, prof. zwyczajny 1972). Pracownik Instytutu Matematycznego PAN 1950–1974, od 1974 IFiS PAN. Wykładowca 1960–1968 na Wydziale Matematyki i Mechaniki UW. Członek KIK warszawskiego, wiceprezes 1972–1973, następnie członek zarządu; zaangażowany w dialog ekumeniczny z prawosławiem. W ramach represji objęty zapisem cenzury.

¹¹³⁹ Edward Kawiński (1881–?), ksiądz, proboszcz kolegiaty łowickiej 1938–1962, prałat, prepozyt, dziekan dekanatu Łowicz-Kolegiata 1948–1962. Świecenia 1904.

O[jciec] **Małaczyński**¹¹⁴⁰ OSB – sprawa wątpliwych przekładów psalmów do Rytuału Polskiego. Odsyłam go do biblistów, nie czuję się kompetentny. Teksty muzyczne są gotowe do podłożenia pod słowa.

S[tefan] **Kaczorowski** – sprawa obrony ks. Pietkuna, pozostającego w więzieniu w Barczewie.

Ks[iądz] M[arian] **Jankowski** – sprawozdanie z dni gregoriańskich dla zakonnic na Jasnej Górze. Sprawa legalizacji szkoły w Aninie. Co robi Komisja Muzyczna K[urii] M[etropolitalnej] Warsz[awskiej].

18.00 Prof[esor] **Kadziński**¹¹⁴¹ z żoną.

3 grudnia 1960, sobota

Warszawa

10.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] Warsz[awskiej]. Długa debata nad sytuacją w Domu Ks[ięży] Emerytów. Idzie o zmniejszenie budżetu i rozłożenie go na parafie, zwłaszcza na te, w których dzisiejsi emeryci dłużej pracowali.

16.00 Zofia **Trzińska-Kamińska** – likwiduję sprawy rachunkowe za pomnik kardynała Hlonda. Otrzymuję trzy pokwitowania, że cała należność została już rzeźbiarce wyrównana. Jeden kwit z moim podpisem – zostaje przy autorce, drugi włączam do akt sprawy, a trzeci przekazuję do K[urii] M[etropolitalnej] Warsz[awskiej]. W drodze powrotnej oglądam kościoły. Naprzód u św. Floriana. Ks[iądz] dziekan właśnie wychodzi z furtki, idzie^h „kupować księdza”. Jest godzina 17.30. Wstępuję do kościoła, ze 30 osób w ławkach, ani jednego księdza w konfesjonale. Przy świetle latarki oglądam prezbiterium wytynkowane. Wstępuję na plebanię.

18.00 W k[ościel]e św. Stanisława, u prał. **Pogorzelskiego**¹¹⁴². Osób około 50. Zapalone świece. Nikogo w konfesjonale. Wychodzi Msza św. Pojawia się ks[iądz] proboszcz i siada w konfesjonale.

18.25 W kościele na Chłodnej – świątynia rzęsiście oświetlona. Ks[iądz] proboszcz w konfesjonale. Na ambonie wikariusz głosi kazanie. Około 300 osób w ławkach.

18.45 W kościele W[szystkich] Świętych. W konfesjonale jeden kapłan, drugi wychodzi ze Mszą św., pokazuje się ks. prał. **Kaulbersz**, jest ks. **Wysocki**; ludzi około 200 osób.

Objazd pouczający.

^h W rękopisie po słowie idzie niewyraźny, skreślony wyraz.

¹¹⁴⁰ Franciszek Małaczyński OSB (1920–2009), ksiądz, sekretarz komisji KEP ds. liturgicznych od 1960, współpracownik zespołu przygotowującego polskie teksty obrzędów sakramentów, błogosławieństw i liturgii pogrzebowej od 1958, wydane 1963; tłumacz i redaktor *Mszалу Rzymskiego dla diecezji polskich* (wyd. 1963) i in. Święcenia 1943, u benedyktynów od 1950.

¹¹⁴¹ Roman Kadziński (1904–1997), przed II wojną światową polonista w gimnazjum marianów na Bielanych, po wojnie w XXII LO do jego zamknięcia w 1954. Przyjaciół prymasa, którego poznał przed wojną w czasie wypoczynku u urszulanek w Zakopanem.

¹¹⁴² Brak pewności, czy jest to prawidłowy zapis nazwiska. Jedyne znany warszawski kapłan o tym nazwisku to ks. Konstanty Pogorzelski (1883–1956), jednakże ze względu na datę śmierci nie może to być ta osoba.

4 grudnia 1960, niedziela

Warszawa – Łaski

Na Mszy św. w mojej intencji są siostry – czczą rocznicę wiadomości o promocji kardynałskiej.

9.30 Mecenaz z Pobiedzisk – w powrocie z Paryża, przywozi list od prał. **Banaszaka**.

10.00 Wykończyłem list do W[ładysława] **Gomułki**; list ma charakter prywatny, przedstawia we fragmentach sytuację Kościoła w PRL, zwłaszcza na skutek wrogiej działalności G[łównego] UdsW, prowadzonej z pomocą tajnych instrukcji. Inicjatorem listu jest bp M[ichał] **Klepacz**, który nadesłał mi projekt szkicu. Zdaje się, że ten projekt pochodzi od trzecich osób, gdyż bp K[lepacz] nie ma zwyczaju przysyłać tak porządnie opracowanych rzeczy. Projekt wymagał przepracowania i rozszerzenia. Drugą redakcję przedstawiłem na Komisji Głównej Episkopatu. W dyskusji okazało się, że trzeba jeszcze poprawek, chociaż wszyscy byli za wysłaniem listu. Nastąpiła trzecia redakcja, całkowicie pochodząca ode mnie. Przeglądał ją wczoraj bp **Choromański** i uznał za dobrą. Po wprowadzeniu kilku drobnych poprawek kazałem przygotować tekst i wręczyłem ks. **Goździewiczowi**, by poufnie doręczył W[ładysławowi] **Gomułce**¹¹⁴³.

11.30 Opracowałem ostateczny tekst listu do Ojca Świętego w sprawie bp. **Kaczmarka**. Protokół z posiedzenia Komisji Specjalnej, której przewodniczył abp **Baraniak**, zestawiał sam, dokonał przekładu na język włoski i doręczył mi. Tak powstał list, w którym ponawiam prośbę do Ojca Świętego o zwolnienie bp. K[aczmarka]. Zarówno abp **Baraniak**, jak komisja i ja jesteśmy przekonani, że bp K[aczmarek] powinien ustąpić, gdyż w takiej sytuacji nie da się dalej skutecznie pracować dla Kościoła św.

5 grudnia 1960, poniedziałek

Łaski

Rano przysłała wiadomość, że **Stefan Rakoczy**¹¹⁴⁴, ociemniały instruktor w Zakładzie, umarł na stole operacyjnym na wyrostek robaczkowy. Wzrok stracił na skutek przesądów wiejskich. Po ośpie cierpiał na oczy. Jakaś wiejska babka kazała przetrzeć oczy tłuczoną cegłą. Pytany o to, czy nie ma żalu do matki, odpowiedział: „Oni chcieli dobrze, ale nie wiedzieli”. Był zawsze spokojny, cichy, głęboko oddany modlitwie. Odprawiłem Mszę św. w jego intencji. Był jakiś czas moim uczniem.

9.00 Ks[iaźdz] prał. **Padacz** pojechał do W[arsza]wy. Był wczoraj bardzo podniecony jakoby tym, że „na Ojca ciągle teraz piszą gazety”. Proszę, by się tym nie przejmował, gdyż i ja się nie przejmuję. Ostatecznie „o Bierucie nic teraz nie piszą”. Czy to nie jest

¹¹⁴³ Chodzi o list prymasa datowany na 5 XII 1960, w którym wskazywał na działania władz zmierzające do ograniczenia roli społecznej Kościoła i planowanie usunięcia religii katolickiej ze szkół. Władysław Gomułka odpowiedział pismem z 11 II 1961, w którym w mało uprzejmy sposób podkreślał, że kwestie poruszone przez kard. Wyszyńskiego były już przedmiotem korespondencji, zaś stanowisko prymasa nie sprzyja dalszej dyskusji.

¹¹⁴⁴ Stefan Rakoczy (1911–1960), niewidomy od 8 roku życia, wychowanek Łasek, następnie wychowawca i instruktor szczerbarkstwa. Bliski współpracownik matki Czackiej.

dowód, że żyjemy i że pracujemy? Trzeba zachować spokój i cierpliwość. Pracujemy, jak długo pozwala Bóg.

9.30 S[iostra] **Wacława** – omawiamy bieg prac przy odbudowie kościoła św. Marcina na **Piwniej**.

S[iostra] **Teresa** – otrzymuję resztę odpowiedzi na kwestionariusz o ojcu **Kornilowiczu**. Jutro się zdecyduje, czy wykorzystamy do monografii, gdyż mają charakter poufny.

13.00 Na obiedzie A[ntoni] **Marylski** – sprawy współpracy Towarzystwa Ociemniałych i Zgromadzenia s[ióstr] **franciszkanek**. Omawiamy monografię o ks. **Kornilowiczu**, w opracowaniu s. **Teresy**. Projektuję przystąpić do opracowania podobnej monografii o Matce **Czackiej**.

6 grudnia 1960, wtorek

Laski

10.00 Trzygodzinna debata z s. **Teresą** i Zofią **Wyrzykowską**¹¹⁴⁵ na temat monografii o ojcu **Kornilowiczu**. Przedyskutowaliśmy wszystkie uwagi poczynione podczas lektury w Krynicy. Wskazałem na konieczność opracowania części drugiej, syntetycznej, która podałaby charakterystykę apostołstwa tomistycznego, liturgicznego, rekolekcyjnego, w konfesjonale; ojca jako mówcę, Jego życie wewnętrzne, cnoty, ducha modlitwy. Na razie nadal ma być opracowywana *vera imago*¹¹⁴⁶ ojca. Dopiero gdy całość powstanie, opracuje się redakcję drugą, która będzie szła po linii możliwości wydawniczych i strawności cenzury.

7 grudnia 1960, środa

Laski – Warszawa

8.30 Do W[arsza]wy z ks. **Padaczem**.

9.15 Sprawy sekretariatu: ks. **Kotowski**, ks. **Goździewicz**, s. **Mieczysława**.

9.45 Ks[iądz] W[incenty] **Malinowski** – projekt Konferencji Duszpasterstwa Specjalnego – młodzież.

Ks[iądz] **Jan Adamecki** z Włocławka – sprawy seminariów duch[ownych] w Polsce. *Vita communis clericorum*¹¹⁴⁷, praca Komisji Liturgicznej Ep[isko]patu.

Z[ofia] **Kalinowska** – projekt ordynacji wewnętrznej dla mającego powstać instytutu.

Ks[iądz] **Subera** – sprawy ATK. Kandydatem na stanowisko dyrektora konwiktów i biblioteki byłby ks. dr **Grabowski** z Białegostoku. Jeżeli przedstawi pozwolenie swego ordynariusza – zgodzę się. Zastrzegam się przeciwko ks. Huetowi, który nadal widnieje w spisie wykładowców ATK i prowadzi^a ćwiczenia, wbrew zobowiązaniom senatu.

^a W rękopisie skreślony skrót wykł.

¹¹⁴⁵ Zofia Wyrzykowska (1900–1984), historyk, wychowawczyni dziewcząt w Laskach, współautorka opracowań dotyczących historii Towarzystwa Opieki nad Ociemniałymi.

¹¹⁴⁶ Łac. prawdziwy obraz.

¹¹⁴⁷ Łac. Życie wspólnoty duchownych.

13.00 Jacek **Woźniakowski** – z wyd. **Znak**. Przekazuję aprobatę umowy z firmą wyd[awniczą] niemiecką o druk *Drogi Krzyżowej* w przekładzie niemieckim. Z honorariów rezygnuję na rzecz wyd. Znak. Omawiamy ingerencję cenzury w projektowane wydanie w Znaku przemówień moich pt. *W światłach Tysiąclecia*. Cenzura poczyniła wiele ingerencji, niektóre zniekształcają myśl albo zaciemniają oddziaływanie społeczne Kościoła.

19.00 W Res Sacra Miser wygłaszam konferencję dla pielęgniarek i lekarzy.

8 grudnia 1960 – czwartek

Warszawa – Nowe Miasto

8.00 Wyjazd z ks. Br[onisławem] **Dąbrowskim** i o. Br[onisławem] **Wilkiem**, kapucynem, do Nowego Miasta na uroczystość 75-lecia Zgromadzenia Córek Najczystszego Serca Maryi. Zgromadzenie to założył o. Honorat¹¹⁴⁸ i umieścił Dom Centralny w N[owym] M[ieście].

10.00 Przed Domem Cent[ralnym] Zgromadzenia. Po powitaniu na dole, odprawiam w kaplicy Mszę św. recytowaną i wygłaszam przemówienie. Po śniadaniu jest akademii dla sióstr, które przybyły z całej Polski. Krótki rys historyczny przedstawia pracę sióstr w Rosji Carskiej, poświęconą ratowaniu polskości Polonii, rozproszonej po całej Rosji. Olbrzymie to zasługi; dziś dom jest pełen weteranek, które wiele lat pracowały wśród rozproszonych Polaków. Dzisiaj tym weterankom zabiera się resztę własności. Po akademii drugie moje przemówienie. Odwiedzam chore staruszki. Obiad wspólny. Po czym odwiedzam o[jców] kapucynów, oglądam ich kościół. Z kolei odwiedzam ks. proboszcza **Pancera** i kościół parafialny.

17.30 Powrót do Warszawy. Lila **Wantowska** z Zespołu robi dziś doktorat na temat: „Ludowość *Dziadów* Mickiewicza”.

9 grudnia 1960, piątek

Warszawa

Na Mszy św. Teresa **Strzembosz**. Po rozgromieniu Chocza przez wyznaniowca poznańskiego dziewczęta zabrano do różnych zakładów. S[iostry] pasterki nadal trzymają się na miejscu. Szukamy księdza do pracy w tym dziele. Ks[iądz] **Zieja** nie ma czasu. Projektuję któregoś z ks[ięży] pallotyńców. **Teresa S**[trzembosz] godzi się na współpracę z pallotynami.

Ks[iądz] **Granatowicz**, dyrektor wyd. Pallottinum. Otrzymał obietnicę **Brodimex**, że otrzyma na Mszał Benedyktyński 25 ton papieru, przy nakładzie 20 tysięcy. Cena

¹¹⁴⁸ Honorat Koźmiński OFMCap (1829–1916), kapucyn, teolog. Śluby złożył w 1850. Święcenia 1852. Założyciel wielu zgromadzeń zakonnych, m.in. Zgromadzenia Sióstr Felicjanek, Zgromadzenia Sióstr Serafitek czy wspomnianego Zgromadzenia Córek Najczystszego Serca Maryi. Beatyfikowany w 1988.

12 tysięcy dolarów. Każę wysłać depeszę do ks. prał. Abramowicza z prośbą o przekazanie na Bank Handlowy tej sumy, stosownie do umowy.

L[ila] **Wantowska** świetnie obroniła swoją tezę, co uznano jednogłośnie, przy udziale najwybitniejszych profesorów pracujących nad Mickiewiczem.

Wanda Dynowska¹¹⁴⁹, od wielu lat mieszkająca w Indiach – odwiedza Polskę; informuje o pracy kard. **Graciasa**¹¹⁵⁰ na rzecz Polaków, którzy byli wydobywani z ZSRS. W dwóch obozach **Jahmnagar** i **Kolhapur** stale odwiedzał Polaków, zaopatrywał w żywność i odzież, niósł pomoc duchową. Proszę panią D[ynowską], która wraca w tych dniach, by wyraziła podziękowanie osobiście. Napiszę list z podziękowaniem.

Wacław Lipnicki, fundator klasztoru s[iostr] karmelitanek w Leśnej Polanie k. Jazgarzewa¹¹⁵¹ – opowiada o pracach nad rozbudową kaplicy przy pomocy okolicznej ludności, która ma b[ardzo] daleko do swych kościołów parafialnych. Wzruszający człowiek.

Jerzy Kłoczowski, prof. KUL – sprawozdanie z prac Instytutu Geografii Historycznej Kościoła w Polsce.

Ks[iądz] **dr Wójcik**¹¹⁵², prof. KUL, z Sandomierza, mianowany drugim sufraganiem sandomierskim – składa konsens kanoniczny, otrzymuje dekrety nominacyjne i formuły przysięgi.

Ks[iądz] **dr Barela**¹¹⁵³, ojciec duchowny sem[inarium] częstochowskiego – mianowany drugim sufraganiem częstochowskim, składa konsens kanoniczny; otrzymuje dekrety nominacyjne i formuły przysięgi.

10 grudnia 1960, sobota

Warszawa

10.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej]. Przeglądamy listy personalne komisji w różnych wydziałach K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej] i ustalamy nowy ich skład. Sesja kończy się o godz. 13.30. Jest przykładem, jak napięcie rozładowywać w spokojnym toku pracy.

14.00 Generał o[jców] pasjonistów – po objędzie swych domów, dzieli się wrażeniami. Ubolewa nad płytkim nurtem życia wewnętrznego młodzieży zakonnej.

¹¹⁴⁹ Wanda Dynowska, brak bliższych danych.

¹¹⁵⁰ Valerian Gracias (1901–1978), arcybiskup Bombaju 1950–1978. Przewodniczący Konferencji Episkopatu Indii 1954–1972. Świecenia kapłańskie 1926. Sekretarz arcybiskupa Bombaju i kanclerz archidiecezji 1929–1937.

¹¹⁵¹ Wacław Lipnicki (1887–1976), 3 V 1960 – z inicjatywy swej córki Krystyny, która w 1945 wstąpiła do Zakonu Karmelitanek Bosych w Łodzi, przeznaczył swą willę na użytek zakonu karmelitańskiego.

¹¹⁵² Walenty Wójcik (1914–1990), ksiądz, profesor seminarium duchownego w Sandomierzu. Świecenia 1939. Wikariusz w parafiach w Bidzinie i Skarżysku-Kamiennej. Studiował na KUL. Autor prac z zakresu prawa kanonicznego. Biskup pomocniczy diecezji sandomierskiej 1961–1990 (od 1980 sandomiersko-radomskiej).

¹¹⁵³ Stefan Barela (1916–1984), ksiądz, ojciec duchowny w częstochowskim WSD 1956–1961. Świecenia 1944. Biskup pomocniczy częstochowski 1961–1964. Biskup diecezjalny częstochowski 1964–1984.

15.30 B[isku]p T[omasz] **Wilczyński** – mówi o swoich bojach z prasą (J[ózef] **Siemek**¹¹⁵⁴). Napadają nań, że „się uważa za biskupa samodzielnego, podczas gdy tak nie jest”, bo zależy od prymasa. O tym samym przekonuje biskupa prasa niemiecka, która też napada na prymasa i na biskupa. Co zyskuje pan **Siemek** na takich sprzymierzeńcach w walce z biskupami?

17.00 B[isku]p **Goliński** – prosi, abym był konsekratorem bp. **Barely**. Wyjaśniam, że powinien to sam uczynić, gdyż będzie to pierwsza konsekracja w Katedrze Częstochowskiej.

19.00 W kaplicy S[ióstr] Rodziny Maryi, przy ul. Żelaznej, na zakończenie Triduum ku uczczeniu Niepokalanie Poczętej, mówię słowo Boże o Sobotach Królowej Polski. Po nabożeństwie – rozmowa z ministrantami i przedstawicielami grup katechetycznych. Rozdaję dyplomy wiernym ministrantom i klasom, które w 100 proc. chodzą na religię. Po wieczeryz akademii w nowicjacie.

11 grudnia 1960, niedziela

Warszawa

Mszę św. mam wieczorem, u św. Krzyża.

Po Mszy św. ks. **Goździewicz** – wygłaszam konferencję adwentową do domowników.

D[okto]r T. **Giżycka**¹¹⁵⁵ – po powrocie z Rzymu, gdzie była 5 tygodni, korzystając z opieki ks. prał. **Maczyńskiego**. Mówi o swej pracy w klinikach i o mieście. Instytut na P[ietro] Cavallini robi bardzo dobre wrażenie.

Korespondencja świąteczna.

17.00 Poświęcenie gabinetu dentystycznego domowego, zmontowanego pod kierunkiem dr **Janiny Cyranowej**¹¹⁵⁶.

19.00 Św[ięty] **Krzyż** – celebra pontyfikalna z okazji 300-lecia św. Wincentego. Obecny bp Lorek. Po nabożeństwie wygłosiłem dodatkowe przemówienie z ambony, o zasługach szarytek dla stolicy. Odwiedziłem pomocnice parafialne w duszpasterstwie dobroczynnym, ze słynną p. **Antoniną Górską**¹¹⁵⁷. Brak ciągle młodych sił do pracy. Nadal

¹¹⁵⁴ Józef Siemek (1913–1983), dziennikarz i polityk komunistyczny, z wykształcenia polonista, zastępca kierownika Biura Prasy przy KC PZPR 1957–1965. W latach 1946–1947 poseł w KRN, 1947–1952 poseł w Sejmie Ustawodawczym; od 1948 członek PZPR; kierownik działu Aktualności Politycznych w wydawnictwie „Książka i Wiedza” 1949–1950. Zastępca dyrektora UdsW i kierownik Funduszu Kościelnego 1950–1955. Redaktor naczelny „Gazety Poznańskiej” 1955–1957. Prezes Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk (cenzury) 1965–1973.

¹¹⁵⁵ Właśc. Irena Giżycka (1916–?), lekarz kardiochirurg, profesor doktor habilitowana. Kierownik Katedry i Kliniki Chirurgii i Kardiologii Dziecięcej Akademii Medycznej w szpitalu przy ul. Litewskiej w Warszawie 1966–1986. W czasie II wojny światowej działała w Pogotowiu Harcerek. Uczestniczka powstania warszawskiego.

¹¹⁵⁶ Janina Cyran, doktor medycyny, związana ze spółdzielnią lekarską „Ognisko” i środowiskiem obrońców życia.

¹¹⁵⁷ Właśc. Andrzej Górski USJK, Maria Stefania Górski (1917–2007), przełożona generalna urszulanek szarych 1964–1983. W 1938 wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego, zaś w 1941 złożyła śluby zakonne. Podczas II wojny światowej uczestniczyła w akcji pomocy dzieciom żydowskim wyprowadzonym z getta.

pracuje dawny zespół „Pań Miłosierdzia”, starymi metodami. Konflikt z Duszpasterstwem Dobroczynnym wygasa, siłą rzeczy.

12 grudnia 1960, poniedziałek

Warszawa – Łaski

Po Mszy św. wyjazd do Łasek. Straszliwa pogoda. Siedzę w domu, przezwyciężając zmoczenie i ataki zaziębienia. Pracuję z Zespołem trio „Ósemki”. Jest p. **Marylski**, s. **Teresa**, ks. **Federowicz**. Wspomnienia po pogrzebie Stefana **Rakoczego**. Ogromny udział ociemniałych, delegacje z całej Polski.

13 grudnia 1960, wtorek

Warszawa – Wielgolas – Stachówka

8.00 Powrót z Łasek.

9.00 Wyjazd z bp. **Modzelewskim** na inspekcję kościołów budowanych. Naprzód **Wielgolas**, nowa parafia, powstała na piaskach, w ubogiej okolicy, skupionej wokół kultu M[atki] B[ożej] Wielgoleskiej. Młody kapłan, ks. **Wacław Koryś**¹¹⁵⁸, pracuje tu od 3 lat i rozpoczął budowę pięknej świątyni, z podcieniami okalającymi korpus budowli od frontu i boków. Za absydą jest szereg pomieszczeń dla bieli, ministrantów, dla katechizacji itp. Jest to wielkie dzieło uczynione ofiarnością ubogich ludzi, w naturze i w pracy. Ksiądz K[oryś] założył cegielnię, z której dziś korzysta spółdzielnia na budowę domów w okolicy.

Następna parafia – **Stanisławów** – postęp w pracach bardzo wielki. Kościół już jest nakryty i rozpoczęto budować sklepienie. Będzie to piękna świątynia, chociaż powstaje z gruzów. Zostajemy na obiedzie.

Strachówka – montowane są wiązania dachowe stalowe.

Wreszcie – **Wieliszew**, kościół nad zalewem Narwi, spalony w czasie wojny. Już przykryto dachem, buduje się fronton górny, stawiana jest konstrukcja pod sygnaturkę. Sklepienie na siatce w budowie. Wszędzie robota posuwa się powoli, wskutek wielkich przeszkód, ale idzie naprzód.

17.00 W domu.

14 grudnia 1960, środa

Warszawa

Na Mszy św. Prokuratorce prowincjalne s[iostr] elżbietanek z matką **Edytą**. Były na konferencji w sprawach gospodarczych w U[rzędzie] [do] s[praw] W[yznań]. Matka

¹¹⁵⁸ Wacław Koryś (1920–1993) ksiądz, proboszcz parafii w Wielgolesie od 1957–1965. Świecenia 1946. Wikariusz w parafii św. Małgorzaty Dziewicy i Męczenniczki w Kiernozie 1946–1948. Wikariusz w parafii św. Mikołaja w Grójcu 1948–1957. Administrator i budowniczy kościoła NMP Matki Kościoła w Sulejówku 1965–1976 i jej proboszcz 1976–1993.

Edyta ma kłopoty z dyrektorem szpitala, który jest „życzliwy”, ale doradza ostrożność, by nie narazić się władzom.

Ks[iądz] dyr. **Dąbrowski** – w sprawach konferencji dla prokuratorów seminariów i referentów gospodarczych w kuriach diec[ezjalnych].

Teresa Romanowska¹¹⁵⁹ – po śmierci swego ojca, profesora **Henryka Romanowskiego**¹¹⁶⁰, w Lublinie; był on profesorem na^a Wyższej Szkole Rolniczej w Dublanach, pracował z prof. L[eonoldem] **Caro**¹¹⁶¹ w Tow[arzystwie] Ekonomicznym, był prawnym człowiekiem i dobrym chrześcijaninem. Wychował rodzinę wzorowo. Córka jego, Teresa, jest członkinią instytutu i pracuje z pełnym oddaniem na rzecz Ślubów Jasnogórskich.

Ks[iądz] **Kraszewski** – w sprawie bp. **Niemiry**, który zdradza wyraźne oznaki nieświadomości siebie. Proszę o zbadanie sytuacji.

Ks[iądz] rektor **Miziolek** – w sprawach Sem[inarium] Metr[opolitalnego].

B[isku]p **Mościcki** – po wizytacji klasztorów w Krzeszowie i w Wołowie. By zgromadzenie mogło żyć, potrzeba szeregu dyspens, by siostry mogły pracować poza klauzurą.

Prof[esor] St[anisław] **Marzyński** – w sprawie „kraty” u s[iostr] nazaretanek. Nudzą go siostry, a on mnie. Krata ma być usunięta, bo „dzieli” ludzi. Odkładamy sprawę na po świętach.

Ks[iądz] **Michał Urbanowicz**¹¹⁶², marianin z USA, prowincja św. Kazimierza. Mówi o życiu Litwinów na emigracji.

Ks[iądz] **Jerzy Pawski** – sprawy wycinków prasowych. Poprawianie traktowania siostr przez ks. P[awskiego], na którego wszyscy narzekają.

Ks[iądz] **Lemparty** z Caritas. – Co się dzieje? Jest spychany. Urzęduje ks. **Czarnecki**¹¹⁶³, ekschrystusowiec. Ma przyjąć ks. **Stefański**¹¹⁶⁴ i ks. **Bartkowski**. Od chwili, gdy

^a Tak w rękopisie.

¹¹⁵⁹ Teresa Romanowska (ur. 1927), pedagog; członkini „Ósemki” (obecnie IPW).

¹¹⁶⁰ Henryk Romanowski (1889–1960), ekonomista rolny, profesor UMCS. W 1933 uzyskał doktorat, w 1936 habilitację. Dziekan Wydziału Rolniczego UMCS 1947–1948. Prorektor ds. nauki Wyższej Szkoły Rolniczej 1956–1957. Odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

¹¹⁶¹ Leopold Caro (1864–1939), profesor Politechniki Lwowskiej, ekonomista, myśliciel polityczny. Studiował ekonomię oraz prawo na uniwersytecie w Lipsku. Po powrocie do rodzinnego Lwowa studiował również filozofię i obronił doktorat z zakresu prawa. Członek Lwowskiego Towarzystwa Naukowego. W 1932 powołany na stanowisko wiceprzewodniczącego Rady Społecznej przy Prymasie Polski. Uznawany za prekursora tzw. solidaryzmu chrześcijańskiego.

¹¹⁶² Michał Urbanowicz MIC (1891–1973), duszpasterz polskich i litewskich emigrantów w USA, działacz polonijny, wychowawca kleryków. Świecenia 1921.

¹¹⁶³ Jan Czarnecki TChr (1908–1988), kapelan siostr Matki Bożej Miłosierdzia w Kiekrzu 1958–1960. Sekretarz ZK „Caritas” w Warszawie 1960–1961. Do towarzystwa wstąpił w 1935. Świecenia 1942. Administrator parafii Lwicie i Łowyń 1945–1946. Administrator parafii św. Jana Chrzciciela w Sarbii 1947–1954. Proboszcz parafii Wniebowzięcia NMP w Szczecinie 1954–1955. Proboszcz parafii św. Andrzeja Boboli w Szczecinie 1955–1957. Zawieszony w funkcjach kapłańskich 1957–1958 (ekskomunika). 15 VI 1961 przeniesiony do stanu świeckiego dekretem prymasa Wyszyńskiego.

¹¹⁶⁴ Być może Bolesław Stefański (1910–?), ksiądz emeryt w domu Księży Emerytów w Otwocku. Świecenia 1939.

o. **Wierusz-Kowalski**¹¹⁶⁵ został starszym radcą w G[łównym] UdsW, sprawa zakonów bardzo się pogorszyła, gdyż o. W[ierusz] zna życie zakonne, jego słabe strony i tendencje, wrogo naświetla ich sprawy przychodzące do UdsW.

Delegacja z Ogródowej – z prośbą o dołączenie do parafii na Chłodnej, gdyż dojście na Leszno jest b[ardzo] trudne dla dzieci.

Ks[iądz] **Czarnecki**, chrystusowiec, pełniący obowiązki sekretarza w Zarządzie Caritas. Pytany, co robi w W[arsza]wie i dlaczego dotąd nie zgłosił się do kurii o celebret, nie umie na to odpowiedzieć. Zasłania się ks. **Posadzym**, który miał wszystko załatwić. Ostrzegam go, żeby sprawy swoje uporządkował.

14.30 Zwiedzam kościół s[ióstr] **Sakramentek** i ich klasztor na N[owym] M[ieście] z ks. prał. **Borowcem**. Siostry pokazują nam wielkie dzieło odbudowy. Pozostaje jeszcze b[ardzo] dużo do zrobienia, zwłaszcza w części przylegającej do o[c]ców redemptorystów i pałacu Kotowskich. Oglądam opłatkarnię sióstr, gdzie pracuje kilka sióstr. Mają wiele zamówień.

Zwiedzam kościół N[ajświętszej] **Maryi Panny** i przysłuchuję się katechizacji dzieci.

Odwiedzam księgarnię św. Wojciecha na N[owym] M[ieście].

15 grudnia 1960, czwartek

Warszawa

8.30 J[anina] Cyran i radca prawny – w sprawie „Ogniska” lekarskiego.

9.00 Ks[iądz] prał. **Pawlikiewicz**¹¹⁶⁶ z Wrocławia. Składa memoriał do W[ładysława] **Gomułki** o sytuacji Kościoła na Z[iemniach] Z[achodnich]. Były rozmowy na szczepku wojewódzkim. Zagrożono biskupowi konsekwencjami, bo prześladowuje księży pozytywnych. Gdy biskup odpowiedział, że nie lęka się konsekwencji, wycofano się, wyrażając nadzieję, że przyjdzie do współpracy pozytywnej.

S[iostro] **Czerwińska**¹¹⁶⁷ i s. **Żukowska**¹¹⁶⁸, zmartwychwstanki – w sprawie sytuacji w domu akademickim zmartwychwstanek. Interweniuje tam ks. **Czarnecki** i „rozrabia” wśród dziewcząt.

¹¹⁶⁵ Jan Wierusz-Kowalski OSB (1912–1991), doktor teologii, przeniesiony do stanu świeckiego w 1959, pracownik UdsW, potem również Departamentu IV MSW 1978–1985. Do benedyktynów wstąpił w 1931 w Belgii. Święcenia 1937. Jeden z odnowicieli wspólnoty w Tyńcu od 1939. Opuścił zakon w 1952. Administrator parafii NMP Częstochowskiej we Wrocławiu 1953–1955. Od 1955 agent struktur antykościelnych aparatu bezpieczeństwa. Pod ps. Jan Wnuk opublikował 4 książki poświęcone Soborowi Watykańskiemu II, w fałszywym świetle przedstawiające aktywność polskich biskupów na Soborze. Habilitacja 1975.

¹¹⁶⁶ Ksiądz prał. Pawlikiewicz z Wrocławia, brak wśród księży archidiecezji wrocławskiej kapłana o takim lub podobnym nazwisku.

¹¹⁶⁷ Maria Zofia Tereza Czerwińska CR (1907–1999), magister filozofii, kierowniczka i nauczycielka Studium Międz zakonnego 1953–1960, przełożona domu na Mokotowskiej 55 w Warszawie 1960–1963. Do zgromadzenia wstąpiła w 1931. Pracowała jako nauczycielka, wychowawczyni, bibliotekarka, była kierowniczką internatu. Uratowała życie wielu dziewczętom żydowskim i brała udział w tajnym nauczaniu. W czasie wojny pracowała jako kierowniczka kuchni i stołówki RGO w Częstochowie. Przełożona prowincji warszawskiej 1963–1969.

¹¹⁶⁸ Maria Bogumiła Żukowska CR (1923–1987), kierowniczka bursy dla akademik w Warszawie przy ul. Mokotowskiej 55 1958–1961, pracowała w duszpasterstwie akademickim w kościele pw. św. Anny. Do zgromadzenia

Przełożona gen[eralna] s[ióstr] samarytanek, M. **Tymkówna**¹¹⁶⁹, z Samarii. Min[i-sterstwo] Rol[nictwa] i Leśn[ictwa] chce zabrać całą własność, łącznie z klasztorem.

Ks[iądz] **Władysław Poplatek**, prof. teologii moralnej KUL – w sprawie zaproszenia sekcji moralnej w semin[inarium] warsz[awskim] – profesorów. Wyrażam zgodę.

Ks[iądz] **Bruno Koziel** SVD, prowincjał werbistów – w sprawie przyjęcia do zakonu starokatolickiego księdza Stefana Sułkowskiego¹¹⁷⁰.

Matka gen[eralna] **Kaniakówna** – dziękuje za pobyt na Żelaznej i kazanie. Sprawa ks. **Szostkiewicza**¹¹⁷¹, który pisze o abp. **Felińskim**¹¹⁷². Nic nie wychodzi, gdyż ks. Sz[ostkiewicz] „nie ma pióra”. Ks[iądz] wizytator **Kazik** powinien kończyć swoją pracę.

Prof[esor] **Wesołowski**¹¹⁷³ z żoną i córką – dziękują za pomoc w zdobywaniu instrumentacji dla szpitali i za pomoc dla córki w Rzymie i w Paryżu.

Ks[iądz] **dr K. Gołębiowski**¹¹⁷⁴ z Chicago, dziś wykładający ascetykę na KUL. Potwierdza wiadomości o zagrożeniu parafii polskich w USA.

O[jciec] **general pasjonistów** – po wyborze prowincjała, o. **Stefana**¹¹⁷⁵. Nie jest zadowolony.

Doręczono w K[omitecie] C[entralnym] [PZPR] list do p. **Gomulki** od bp. **Kominka** w sprawie sytuacji na Z[iemiach] Z[achodnich]. W K[omitecie] C[entralnym] [PZPR] przyjęto księdza **Kotowskiego**, jako „księdza-towarzysza”.

Prof[esor] **Makarczyk** – sprawy sejmowe, zwłaszcza ustawy o zniesieniu świąt Trzech Króli i Wniebowzięcia.

17.00 Klub Inteligencji Katolickiej, z p. **Krzysztofem Morawskim** na czele, osób 10. Krótkie informacje o pracy w KIK. W czasie dyskusji wskazują na konieczność pracy systematycznej w sekcjach teologii fundamentalnej, filozoficznej, moralnej, liturgicznej.

wstąpiła w 1947. Wychowawczyni, nauczycielka, katechetka w szkołach zgromadzenia w Poznaniu i Warszawie. Kierowniczka internatu dla dziewcząt w Warszawie na Żoliborzu.

¹¹⁶⁹ Prymas popełnił błąd, przełożoną generalną w tym czasie była Dominika Maria Szymczewska OSBSam.

¹¹⁷⁰ Stefan Sułkowski, brak bliższych danych.

¹¹⁷¹ Zbigniew Szostkiewicz (1925–1997), ksiądz, kapelan siostr franciszkanek Rodziny Maryi w Międzyzlesiu 1959–1997. Świecenia 1950. Wikariusz w parafii św. Teresy od Dzieciątka Jezus w Warszawie 1957–1958. Kapelan siostr Niepokalanego Poczęcia NMP we Wrzosowie 1958–1959.

¹¹⁷² Zygmunt Feliński (1822–1895), arcybiskup metropolita warszawski 1862–1883. Świecenia 1855. W 1857 założył zgromadzenie zakonne Sióstr Rodziny Maryi. Od 1862 stały członkiem Rady Stanu Królestwa Polskiego. Zesłany do Jarosławia nad Wołgą za list napisany do cara w obronie Polaków represjonowanych po powstaniu styczniowym. W 2002 beatyfikowany, w 2009 kanonizowany.

¹¹⁷³ Stefan Jacenty Wesołowski (1908–2009), chirurg urolog, autor publikacji specjalistycznych i pamiątkarskich (*Wspomnienia*, 2003). Ordynator Oddziału Urologii Szpitala Wolskiego (obecnie Instytut Gruźlicy) 1951–1962. Jego pacjentami było wiele znanych osób ówczesnego życia publicznego, w tym m.in. kard. Stefan Wyszyński. Był inicjatorem budowy samodzielnej Kliniki Urologicznej, powstałej w 1970 na terenie warszawskiego Szpitala im. Dzieciątka Jezus.

¹¹⁷⁴ Ksiądz dr K. Gołębiowski z Chicago, brak bliższych danych.

¹¹⁷⁵ Józef (Stefan) Szaraniec CP (1914–1990), prowincjał polskiej prowincji zakonu 1960–1969. Świecenia 1938. W 1940 dołączył do domu zakonnego w Rawie Mazowieckiej. Od 1945 w domu w Sadowie, w 1948 został jego przełożonym. Członek zarządu prowincji 1951–1957. Przełożony w Przasnyszu 1954–1957.

Gdy idzie o bazę materialną (Libella) – „pragnąć mieć dużo, by móc wiele dobrze czytać” – (Tomóło¹¹⁷⁶).

16 grudnia 1960, piątek

Warszawa

7.30 Z ks. prał. **Padaczem** – na Marsie, odprawiam „Rorate” i przeprowadzam dzień skupienia adwentowego. Jest domowa uroczystość, gdyż **Maria Okońska**, założycielka instytutu, kończy dziś 40 lat. Przybyła matka Marii – Jadwiga¹¹⁷⁷. Wspominamy ks. **Włodzia**, który jest również pełen ogni Bożych, jak i jego siostra. Oboje bez pamięci o sobie, poświęcają się sprawom Bożym. Maria jest główną promotorką współczesnej czci Matki B[ożej] Częstochowskiej, w oparciu o W[ielką] Nowennę. Pracuję z nią od 1942 roku, kiedy powstał Zespół, wśród wojennych i powstańczych udręk. Maria O[końska] prowadziła w czasie okupacji pracę sodalicyjną, skupiając kilkaset dziewcząt licealnych i akademickich. Z tego wyrósł Zespół „Ósemki”, któremu taką reklamę robią ostatnio „Argumenty”.

20.30 W kościele św. Anny dzielę się opłatkiem z **prawnikami**. B[isku]p Modzelewski miał tu referat. Wygłaszam okolicznościowe przemówienie. Słuchaczy jest przeszło 50, przeważnie starsi ludzie, w czym około 5 kobiet, przeważnie sędziów. Dłuższa rozmowa przy opłatku. Ci panowie garną się do Kościoła, chociaż przeszkód mają bardzo wiele ze strony dokuczliwych bezpieczeniaków.

17 grudnia 1960, sobota

Warszawa

10.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] Warsz[awskiej]. Omawiamy sprawy zakonne, gospodarcze i personalne. B[isku]p Z[ygmunt] **Choromański** święci subdiakonów w archikatedrze. Siostry domowe przygotowały dla uczestników sesji małe gwiazdkowe podarunki.

W godzinach popołudniowych spowiedź św. kilku członkiń Instytutu. Praca nad korespondencją świąteczną. Plan gospodarczy S[ekretariatu] P[rymasa] P[olski] na rok następny, w opracowaniu s. **Mieczysławy**. Z powodu zmniejszających się wpływów S[ekretariatu] P[rymasa] P[olski] i grożących kuriom diecezjalnym podatków należy zrewidować całość uposażeń w S[ekretariacie] P[rymasa] P[olski].

18 grudnia 1960, niedziela

Warszawa – Gniezno

Msza św. w domu. Po Mszy św. załatwiam sprawy Instytutu Ślubów Jasnogórskich, przekazuję do archiwum akta i materiały (J[anina] **Michalska**). Otrzymuję zbiór kazań dla Gniezna, przygotowany w 8 teczkach (lata 1956–[19]60) przez pracowniczkę instytutu.

¹¹⁷⁶ Tomóło, brak bliższych danych.

¹¹⁷⁷ Jadwiga Okońska z d. Korszonowska (1897–1971), matka Marii Okońskiej i ks. Włodzimierza Okońskiego.

12.45 Wyjazd do Gniezna z inf. **Mystkowskim**; w Zdunach przymusowy postój, gdyż dyferencjał zaczął nam stukać. P[an] **Stanisław** wrócił do Warszawy i sprowadził „forda – juniora”, którym wyruszyliśmy o godz. 18.00 w dalszą drogę. Dotarliśmy bez przeszkód, gdyż mgła w międzyczasie została spędzona przez wiatry.

20.30 W Gnieźnie. Jest bp Jan **Czerniak**, ks. **Zaręba** i ks. **Michalski** na wieczery.

19 grudnia 1960, poniedziałek

Gniezno

B[isku]p L[ucjan] **Bernacki** – sprawy kurialne, m.in. ks. **Patyka**, który rezygnuje z kapłaństwa, pomimo perswazji.

Ks[iądz] **Kaczmarkiewicz**¹¹⁷⁸ z Pakości – prosi o opieczętowanie relikwiarza Drzewa św. Krzyża, gdyż przy użyciu na Kalwarii stara pieczęć wykruszyła się. Ponieważ jest autentyk, nie ma trudności.

Ks[iądz] dziekan **Szymański**¹¹⁷⁹ z Kowalewa k. Pleszewa – sprawozdanie z pracy duszpasterskiej w dek[anacie] pleszewskim.

B[isku]p **Nowicki** z Gdańska – w sprawie kłopotów w par[afii] Stella Maris, w Sopocie; po śmierci ks. **Łęgi**¹¹⁸⁰ parafię chce zająć ks. dr **Janowski**¹¹⁸¹, salezjanin eksklaustrowany, szukając oparcia w U[rzędzie] [do] s[praw] W[yznań]. Radzę nie mianować proboszcza, zwlekać, aż „okupant” da się dobrze ludziom we znaki, a wtedy łatwiej będzie się go pozbyć. W każdym razie poczekać do połowy stycznia.

20 grudnia 1960, wtorek

Gniezno

B[isku]p J[an] **Czerniak**.

Ks[iądz] kan. **Raiter** – sprawy katechizacji w archidiecezji.

Ks[iądz] Wł[adysław] **Zientarski** – przedstawia projekt statutu i regulaminu dla Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie. Obydwa zatwierdzam. Zezwalam księdzu Z[ientarskiemu] na publikację muzykaliów gnieźnieńskich.

¹¹⁷⁸ Kazimierz Kaczmarkiewicz (1896–1976), ksiądz, proboszcz parafii Pakość i dziekan dekanatu Inowrocław I 1949–1971. Kanonik gremialny kolegiaty kruszwickiej. Delegat Archidiecezjalnej Komisji ds. Budowy i Konserwacji Kościołów i Budynków Kościelnych od 1950. Święcenia 1919. Proboszcz w Dębowie 1927–1949. Od 1971 na emeryturze.

¹¹⁷⁹ Aleksander Szymański (1906–1981), ksiądz, proboszcz parafii św. Bartłomieja w Kowalewie 1935–1980. Święcenia 1930. W czasie II wojny światowej ukrywał się w GG. Szambelan papieski.

¹¹⁸⁰ Władysław Łęga (1889–1960), ksiądz, archeolog, etnograf, historyk, administrator, a następnie proboszcz parafii NMP Gwiazdy Morza w Sopocie 1945–1960. Święcenia 1914. Sanitariusz i kapelan w czasie I wojny światowej; następnie kapelan w błękitnej armii gen. Hallera. Proboszcz wojskowy w Grudziądzu w randze majora 1921–1939. W 1928 obronił doktorat, opublikował ok. 150 prac naukowych.

¹¹⁸¹ Marian Janowski (1912–?), magister filozofii, magister teologii, doktor historii. Pierwsza profesja 1933. Święcenia 1941. Aresztowany 2 III 1942 w Wilnie, więziony na Łukiszkach, zwolniony 28 III 1942, do 1945 pracował w Wilnie przy kościele św. Stefana. Po wojnie nauczyciel historii i języka polskiego w gimnazjum i liceum salezjańskim w Aleksandrowie Kujawskim. W 1957 opuścił zgromadzenie salezjańskie i do 1960 pracował w diecezji gdańskiej; 3 II 1961 przeszedł do diecezji wrocławskiej.

List od bp. **Pluty** z Gorzowa – w sprawie alumnów zabranych do wojska. B[isku]p ma nadzieję, że decyzja władz W[ojska] P[olskiego] będzie zmieniona.

Dziś pada pierwszy w tym roku śnieg, mokry i błotnisty.

12.00 Ks[iądz] dziekan **Metelski** – składa sprawozdanie z prac duszpasterskich w dekanacie.

16.00 W katedrze jestem świadkiem rekolekcji dla dzieci; na ambonie o. Filipin¹¹⁸² z Gostynia Wielk[iego], uruchamia cały aparat instrumentacji, która działa na wyobraźnię dziatwy. Ma czarne i białe chustki, szkła powiększające, świece, które to płoną, to gasną. To wszystko, umiejętnie użyte, przedstawia stan duszy dziecięcej po grzechu i po spowiedzi. Księża już czekają w konfesjonałach na małych penitentów. Po nauce wszyscy gremialnie wychodzą z katedry, by się przewietrzyć. Wkrótce wracają do spowiedzi.

18.00 Piszę odezwę do duchowieństwa i wiernych o oddaniu miasta i archidiecezji Matce Bożej.

21 grudnia 1960, środa

Gniezno

Na Mszy św. siostry zakonne z życzeniami.

B[isku]p Jan **Czerniak**. Zatwierdzam porządek kwietniowej kongregacji ks[ięży] dziekanów i porządek Dnia Oddania się Matce Bożej Duchowieństwa Archidiecezji. Oddaję odezwę do druku.

10.00 Ks[iądz] **rektor Pacyna**. Był wezwany do prokuratora w sprawie rewizji w bibliotece seminarium; zarzuca się, że seminarium przechowuje prohibity i książki zwalczające ustrój. Ks[iądz] rektor tego zarzutu nie przyjął.

Ks[iądz] prok[urator] **Kobs** – o sytuacji w gospodarce sem[inarium]. Radzę ściągać zaległości od młodych księży, gdyż wydają pieniądze na zbędne rzeczy.

11.00 Konferencja informacyjna dla Tymczasowej **Komisji Przygotowawczej do Synodu** Archidiecezjalnego 1963 r. Po odczytaniu dekretów powołujących komisje i podkomisje wyjaśniam zadania komisji, określa się ich kompetencje. Praca ma być prowadzona po polsku, ma mieć charakter wybitnie kanoniczno-duszpasterski, ma liczyć się z dorobkiem ustawodawstwa diecezjalnego, musi odtwarzać nie tylko prawo powszechne Kościoła, ale i naszą rzeczywistość.

13.00 Pracownicy kurialni z życzeniami świątecznymi.

Ks[iądz] dziekan **Kijewski**¹¹⁸³ z Kruszwicy – z życzeniami.

15.30 Ks[iądz] kan. **Michalski** – melduje o wykonanym planie odbudowy domu b[isku]pa Jana, pod dach.

¹¹⁸² Brak bliższych danych nie pozwala na ustalenie, o kogo chodzi.

¹¹⁸³ Leon Kijewski (1905–1976), ksiądz, kanonik, proboszcz kolegiaty św. Apostołów Piotra i Pawła i dziekan kruszwicki od 1953. Prowadził prace remontowe w celu reromanizacji kolegiaty. Świącenia 1931. Proboszcz parafii św. Mikołaja w Dźwiersznie. Więzień obozu w Dachau.

17.00 Oplątek w seminarium. Młodzież wystawiła „jasełka”, po czym przemawiał ks[iaǳ] **rektor**. Wieczera wigilijna duchowieństwa miasta i alumnów poprzedzona była przemówieniem bp. **Czerniaka**, na które odpowiedziałem swoimi życzeniami. Po wieczery przemawiał ks. infułat **Mystkowski**. Odwiedziliśmy siostry w kuchni z opłatkiem.

22 grudnia 1960, czwartek Gniezno – Łą – Warszawa

8.30 Przyjmuję dwunastu księży gnieźnieńskich, którzy studiują na KUL. Przyjeżdża abp **Baraniak**. Żegnam się z Kurią.

9.15 Wyjazd do Łądu; arcybiskup prowadzi. Błoto, klasztor oblany wodą, jak w marcu. Wiosna wszędzie, zieleń urzekająca. Oglądamy rozlewisko Warty i zalane ogrody. Właściwie powódź. W sali rekreacyjnej młodzież salezjańska okazuje na trąbach swoją radość. Przeżyli tu dwa tygodnie nieustannych rewizji w związku z zaaresztowaniem ks. **Króla**¹¹⁸⁴. Dziś już jest po procesie. Ks[iaǳ] K[ról] bardzo dziękował władzom państwowym za czułą opiekę, bo z okazji jego „przestępstwa powielaczowego” było przeszło 30 rewizji w różnych miejscach, rozjazdów komisji. Państwo wydało wiele pieniędzy, a prokurator wściekał się na procesie, aż sędzia się uśmiechał. Ostatecznie skazano go na grzywnę.

Przemawia ks[iaǳ] infułat nt. „starości” Łądu pod Poznaniem. Podzielam jego zdanie, gdyż P[an] Bóg też zaczął od łądu – *aridam fundarent manus Eius*¹¹⁸⁵. Oglądamy piękny kościół, bardzo zniszczony przez Hitlerjugend¹¹⁸⁶ w czasie wojny. Po śniadaniu – w dalszą drogę. Jest sucho i słonecznie.

Jedzie ze mną ks. **Mystkowski**, który w swej dobroci nie przestaje mówić. Czynił to całe cztery dni pobytu w Gn[ieźnie], szukał wzorów duszpasterskich.

16.00 W W[arsza]wie.

18.00 W Niższym Seminarium Archidiecezjalnym na Kawęczyńskiej. Jest 25-lecie pracy kapłańskiej ks. **dyr. Hoffmana**. Młodzież wystawia piękną sztukę francuską *Sacerdos*. Po wieczery wigilijnej miłe spotkanie z rodzicami młodzieży.

23 grudnia 1960, piątek Warszawa

7.30 Na Mszy św. grupka koleżanek akademickich Anny **Kadzińskiej**, wszystko matki licznych rodzin. Są na Mszy św. i słuchają konferencji świątecznej.

Znak przysłał po cenzurze moją książkę – zbiór kazań. Cenzura ustąpiła w wielu wypadkach. Są małe poprawki. M[aria] **Okońska** przegląda je, do uzgodnienia.

¹¹⁸⁴ Chodzi o ks. Józefa Króla, zob. przyp. 301 na s. 55.

¹¹⁸⁵ *Lac*. „suchy [łąd] ukształtowały ręce Jego”, Ps 94,5 (Wulgata).

¹¹⁸⁶ Hitlerjugend, niemiecka organizacja młodzieżowa NSDAP zorganizowana na wzór mililitarny w 1922 jako przybudówka Oddziałów Szturmowych.

L[eonard] Słomkowski¹¹⁸⁷, chory brat ks. **Słomkowskiego**, po wielu latach więzienia za sprawy KUL – oczekuje pomocy na urządzenie się w W[arsza]wie.

Ks[iądz] **Subera** – sprawy ATK.

14.30 W **Laskach** – składam życzenia siostrze i A[ntoniemu] **Marylskiemu**.

17.00 D[okto]r **Stomma** z żoną i z dziećmi.

24 grudnia 1960, sobota

Warszawa

Wigilia Bożego Narodzenia – pogoda wiosenna, ciepło, bez odrobiny śniegu, słonecznie.

8.30 J[erzy] **Zawieyski** i małe dzieci z parafii katedralnej z rodzicami – choinka i życzenia.

9.00 Siostry zakonne – składają życzenia. Wygłaszam przemówienie, rozdaję obrazki z autografem.

10.00 Odwiedzam księży emerytów na Loretańskiej, z bp. **Modzelewskim**; oglądam kościół z przybudowaną nawą.

12.00 Duchowieństwo stolicy z życzeniami; przemawia bp **Choromański**, odpowiadam.

13.00 Kapituła – na filiżance barszczu; ks. kanclerz **Olszewski** otrzymuje nominację na kanonika honorowego przy Kapitułę św. Jana.

16.00 Na Marsie – życzenia dla dzieci.

18.00 W **Sem[inarium] Metro[politalnym]** – na wieczery wigilijnej.

19.00 Wśród domowników; życzenia wypowiada ks. dr **Padacz**.

25 grudnia 1960, niedziela

Warszawa

Boże Narodzenie.

7.30 Odprawiam dwie Msze św. Dzieci śpiewają kolędy.

10.30 W archikatedrze odprawiam sumę pontyfikalną. Kazanie głosi ks. **Piotrowski**, inteligentnie, ostrożnie. Po sumie, od tronu rzucam kilka myśli-życzeń dla Ojczyzny: 1) by szanowała prawdę, 2) by szanowała człowieka, 3) by szanowała wolność, 4) by szanowała prymat ducha nad materią. Na tle tych zasad przedstawiłem udręki Kościoła św., zwłaszcza zniesienie dwóch świąt i zamach na Boże Ciało, ukazane ręką katolika (Frankowskiego) do zniesienia. Zastrzegłem się przeciwko „podciąganiu” sytuacji religijnej w Polsce do poziomu innych państw satelickich. „Jesteśmy w Polsce suwerennej i urządzamy się po polsku, a Polska jest katolicka”.

¹¹⁸⁷ Leonard Słomkowski, magister ekonomii, intendent KUL w pierwszym powojennym okresie działania uczelni, brat księdza rektora Słomkowskiego, dwukrotnie aresztowany przez władze komunistyczne, po raz pierwszy pod zarzutem przynależności do nielegalnej organizacji (wtedy w jego sprawie interweniował ksiądz rektor Antoni Słomkowski), po raz drugi wraz z bratem w styczniu 1952.

Po sumie – krótkie śniadanie u ks. **Kitlińskiego**. Obiad w gronie domowników. Wieczorem jest siostra **Anastazja**, z mężem i dziećmi.

26 grudnia 1960, poniedziałek

Warszawa

Napływają odgłosy z mojego wczorajszego przemówienia w archikatedrze. Oczywiście radio zagraniczne ustawia sprawę politycznie. Można ciągle powtarzać do nich: „dla was to igraszka, nam idzie o życie”.

8.00 Odprawiam Mszę św. na Marsie i wygłaszam konferencję duchowną. Po śniadaniu – w studium – wspólna rozmowa o początkach instytutu, z okazji 40-lecia urodzin założycielki instytutu. Odmawiamy wspólny brewiarz.

27 grudnia 1960, wtorek

Warszawa

7.30 Msza św. w domu. Przyszło siedmiu młodych akademików, którym pomogłem urządzić wakacje kajakowe. Dziś chcą zwrócić pomoc i podziękować. Prosiłem, by zachowali pomoc na dalsze wyprawy, dla tych młodych, którzy nie mają za co pojechać w lasy. Grupka miała wśród siebie księdza, który odprawiał im Mszę św. przez cały czas wyprawy.

9.00 Siostra moja, **Stanisława** – informuje o 25-leciu małżeństwa mojej siostry Janiny. Przyjadą w uroczystość Trzech Króli na Mszę św.

10.00 W **kaplicy Sem**[inarium] Metrop[olitalnego] jest zimowe zebranie Perseverantiae Sacerdotalis, dla najmłodszych kapłanów archidiecezji. Po Mszy św. wygłaszam konferencję do księży, na temat: *Sic eum volo manere*¹¹⁸⁸. W sali **Antiqua**, bp **Pluta** wygłasza referat do 150 młodych kapłanów. Mówi o kształtowaniu osobowości kapłańskiej przez modlitwę i rozmyślanie, przez odosobnienie wewnętrzne wśród pracy kapłańskiej, przez umartwienie.

15.00 Ustalamy listę plac na 1961 r.; musi ona ulec zmianie, gdyż system podatkowy, grożący i nam, zmusza do zmian.

16.00 **Sekretariat** urządził **film** i zaprosił pracowników swoich, siostry elżbietanki – na film *Noc jest moim światem* (?). Po ciężkiej pracy mała odmiana jest bardzo korzystna. Naszym impresario jest ks. **Chudy**.

19.00 Na Żoliborzu, u s[ióstr] zmartwychwstanek, wygłaszam konferencję duchowną do 70 lekarzy warszawskich. Mówię o wymowie aktualnej betlejemskiego żłóbka. Po błogosławieństwie w kaplicy, na sali jest opłatek i herbata, z życzeniami. Przemawia kilku lekarzy. Informuję ich o najważniejszych troskach Kościoła św.

¹¹⁸⁸ *Lac.* „Chcę, aby tak pozostał” (J 21,23; słowa Jezusa o św. Janie Apostole, które weszły do łacińskich responso-riów liturgicznych).

28 grudnia 1960, środa Warszawa

7.30 Brat **Augustyn**¹¹⁸⁹, długoletni furtian na Jasnej Górze, przeniesiony na Skalkę – przybył do Warszawy, by przedstawić swoje sprawy wewnętrzne. Zachęcam, by spokojnie trwał na Skalce, a przez uległość zyskiwał sobie łaskę Bożą, by dał argument tym, którzy chcą go doświadczyć. Brat A[ugustyn] jest jednakże typem psychicznie skomplikowanym i nawet „zdolnym do wszystkiego”.

Kasia i Krzys K[adzińscy]¹¹⁹⁰ – moja chrześniczka i jej brat, na Mszy św.

Rodzina Rodzin – przygotowanie zebrania Bożego Narodzenia.

10.30 Otwarcie konferencji duszpasterstwa specjalnego młodzieży. Pod nieobecność bp. **Wojtyły** zagajam konferencję. Wysłuchuję dwóch referatów – ks. dr. **Rylki**¹¹⁹¹ i ks. **Malińskiego**¹¹⁹².

16.00 Grupka lekarzy z „Ogniska”.

18.00 Katechetki diecezjalne – na opłatku. Kolędy, życzenia, opłatek, obrazki, dary świąteczne. Moje przemówienie.

19.30 B[isku]p **Wojtyła**. Dwie sprawy: 1) przekazanych do Krakowa 600 tysięcy na powodzian, z wymiany PKO; 2) „**Tygodnika P[owszechnego]**”, a mianowicie – cenzora kościelnego. Jest projekt, by nadzór powierzyć biskupowi W[ojtył]e. Uważam ten projekt za dobry, tylko by to było mniej oficjalnie.

29 grudnia 1960, czwartek Warszawa

7.00 W k[ościel]e św. Marcina na Pivnej, odprawiam Mszę św. i wygłaszam przemówienie. Oglądam kościoły, bibliotekę, składam życzenia ociemniałym.

9.30 O[jciec] **Zapłata** – ustalamy program kursu dla misjonarzy diec[ezjalnych] konsulty kwietniowej, która się odbędzie w Górcie p[owiat] Gostynin, u o[jców] filipinów.

10.00 Ks[iądz] Z[bigniew] **Szostkiewicz** – przedstawia swoje prace nad abp. **Felińskim**. Spotykają się one z mocną krytyką matki Heleny **Kaniaków**, przełożonej gen[eralnej] s[ióstr] Rodziny Maryi, która się uważa za znawcę tematu. Tekst napisany wręczył kilku historykom, u których opracowanie „nie wzbudziło entuzjazmu”. Czuję, że ma brak przygotowania historycznego. Radzę rozłożyć pracę na dłuższy okres czasu, odczytać się w literaturze współczesnej dla osoby, radzić się ludzi.

¹¹⁸⁹ Brat Augustyn, brak innych danych.

¹¹⁹⁰ Katarzyna i Krzysztof Kadzińscy, dzieci Romana i Hanny Kadzińskich.

¹¹⁹¹ Stefan Ryłko (1923–2015), ksiądz, wikariusz i katecheta w Gietrzwałdzie 1957–1961. Święcenia 1949. Wikariusz i katecheta w Krakowie 1949–1950, następnie pracował w Dreźnie 1950–1957. Proboszcz parafii w Gietrzwałdzie i referent sanktuariów maryjnych diecezji warmińskiej 1963–1967.

¹¹⁹² Mieczysław Maliński (1923–2017), ksiądz, krakowski duszpasterz (od 1960). Święcenia 1949, studiował w Krakowie, Rzymie, Monachium i Münsterze. Pracował przez 11 lat jako duszpasterz w Rabce. Rektor kościoła wizytów w Krakowie (od 1977). Był autorem wielu tekstów i książek poświęconych tematyce religijnej, filozoficznej i teologicznej. Tajny współpracownik SB o ps. „Mechanik”.

Ks[iądz] **Zbigniew Sadowski**¹¹⁹³ z Wolbromia – po odsiedzeniu 10 lat i 8 miesięcy więzienia przychodzi z podziękowaniem za opiekę. Omawia ciężką sytuację duszpasterstwa więziennego.

Ks[iądz] Edmund **Boniewicz** SAC z Instytutu Miłosierdzia.

Ks[iądz] **Jan Pączek**¹¹⁹⁴ z Dąbrowy Tarnowskiej – w sprawie podręczników dla 3 klasy nauczania religii.

Ks[iądz] **Stanisław Piotrowski** z Kazimierza Konińskiego.

17.30 Z[ofia] **Czacka** – w sprawie swej pracy w Duszp[asterstwie] Dobroczynnym.

19.00 Opłatek TP KUL – w sali św. Jana. Przewodniczy prof. **Makarczyk**, przewodniczący TP KUL. Wygłosił przemówienie o zadaniach KUL dziś, na przykładzie programu religioznawstwa.

30 grudnia 1960, piątek

Warszawa

7.30 Na Mszy św. czterech młodych potomków akademickiego „Odrodzenia”. Byli u komunii św.; przedstawiają plan pogłębienia wiedzy filozoficzno-teologicznej.

Przyjechał bp J[an] **Czerniak** na Komisję Maryjną.

10.00 **Komisja Maryjna** – pod przewodnictwem bp. **Golińskiego**. Omawiamy duszpasterstwo w V roku W[ielkiej] N[owenny] – jako duszpasterstwo rodzinne. Referat o. Przybylskiego.

12.00 B[isku]p **Jan Jaroszewicz** – w sprawach kieleckich. Sprawa ks. Świderskiego ciągle niejasna; zamierza wyjść z diecezji, lecz odkłada wyjazd. Jest w widoczny sposób „kierowany zdalnie”.

Ks[iądz] D.¹¹⁹⁵ – informuje o doręczeniu listu do ks. **Wierusz-Kowalskiego**, wręczonego w dzień wigilijny w U[rzędzie] [do] s[praw] W[yznań]. Warunki sprzyjały, gdyż W[ierusz]-K[owalski] był sam w biurze i miał możliwość list spokojnie przeczytać.

15.00 Dalszy ciąg obrad Komisji Maryjnej. Omawia się sytuację Jasnej Góry w obecnej pracy Kościoła. Informacje mariologiczne, bardzo ciekawe, daje o. **Przybylski**. Obrady trwają do 17.30.

B[isku]p **Kominek** – w sprawach Ziem Zachodnich.

18.00 Młodzież katolickich szkół licealnych – na opłatku; dziewcząt przeszło 120 i rady rodzicielskie. Przemawiają kolejno: maturzystka, przedstawiciel Rady Rodziciel-

¹¹⁹³ Chodzi o Zbigniewa Gadamskiego (1921–1993), księdza, skazanego w tzw. procesie wolbromskim i więzionego przez komunistów przez ponad 10 lat: 1950–1960. Święcenia 1945. Wikariusz w Sułoszowie, Sotni i Wolbromiu 1945–1950. Organizator duszpasterstwa więziennego w Rawiczu. Po zwolnieniu i rekonwalescencji w 1962 rozpoczął pracę w Piotrkowicach, a następnie w Gnojnie. Proboszcz w Brzezinkach 1962–1965, Kalinie Wielkiej 1965–1970. Proboszcz w Kozłowie i wicedziekan dekanatu Miechów od 1970.

¹¹⁹⁴ Właśc. Jan Pączek (1911–?), ksiądz, doktor teologii, katecheta, a następnie rezydent w parafii Dąbrowa Tarnowska pw. Matki Bożej Szkaplerznej 1947–1972. Święcenia 1937. Wikariusz w Tuchowie od 1942. W 1972 wyjechał do USA.

¹¹⁹⁵ Osoba nieidentyfikowana.

skiej, dyrektorka felicjanka. Wygłaszam dłuższe przemówienie. Po opłatku i kolędach młodzież prosi o kilka słów o spotkaniu z Ojcem Świętym.

31 grudnia 1960, sobota

Warszawa – Gniezno

Po Mszy św. – nowy Zarząd Córek Najświętszego Serca Maryi – z prośbą o błogosławieństwo.

9.00 Sesja K[urii] M[etropolitalnej] W[arszawskiej]. Brak ks. **Olszewskiego**, który jest na urlopie. Omawiamy sprawy personalne. Przychodzi wiadomość, że umarł nagle ks. **Tadeusz Zimiński**, budowniczy kościoła na N[owym] Bródnie i sędzia Sądu Metrop[olitalnego]. Był człowiekiem cichym, spokojnym, czym więcej zdobywał sobie ludzi niż pracą duszpasterską, do której nie miał talentów. Składamy sobie życzenia na N[owy] Rok Boży 1961.

12.30 Wyjazd do Gniezna z bp. **Czerniakiem** i ks. **Padaczem**. Droga dobra, sucha, nigdzie śladu śniegu.

16.00 W Gnieźnie. Przychodzi bp Bernacki. W ostatniej chwili bazylika otrzymała żelazo na wiązania sklepień nad kryptami. Walczono o to rok, stracono jeden sezon budowlany. Przeszkadzał „wyznaniowiec”. Dostał podobno kapelusze. Żelazo zładowywano całą noc.

23.30 Idziemy do bazyliki. Pada pierwszy w tym roku umiarkowany śnieg, który przykrył brzydkość roku konającego. W bazylice bp **Bernacki** śpiewa *Te Deum*. Dziękujemy Bogu za wszystko, co dał z łaski i co dopuścił z męki tego okropnego dla Kościoła roku.

Wszystko składałam w Ręce Niepokalanej Dziewicy Wspomożycielki, Pani Jasnogórskiej, w niewolniczym hołdzie. Proszę, by wszystko to odmieniła i oddała Bogu w Trójcy Świętej Jedyńemu. **SOLI DEO!**

WYKAZ SKRÓTÓW

AAG	– Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie
AAW	– Archiwum Archidiecezjalne Warszawskie
abp	– arcybiskup
AK	– Armia Krajowa
al.	– aleja
ASD	– Arcybiskupie Seminarium Duchowne
ATK	– Akademia Teologii Katolickiej
AWSD	– Archidiecezjalne Wyższe Seminarium Duchowne
BIP AK	– Biuro Informacji i Propagandy Armii Krajowej
bł.	– błogosławiony
BM	– Biskup Męczennik
BOS	– Biuro Odbudowy Stolicy
bp	– biskup
br.	– bieżącego roku
br.	– brat (zakonny)
CCEE	– Consilium Conferentiarum Episcoporum Europae (łac. Rada Konferencji Episkopatów Europy)
ChD	– Chrześcijańska Demokracja
ChSS	– Chrześcijańskie Stowarzyszenie Społeczne
dł.	– długość
doc.	– docent
dosł.	– dosłownie
dr	– doktor
ds.	– do spraw
dyr.	– dyrektor
dziek.	– dziekan
egz.	– egzemplarz
FJN	– Front Jedności Narodu
FN	– Front Narodowy
fr.	– francuski
gen.	– generał
GG	– Generalne Gubernatorstwo
GKK ZBoWiD	– Główna Komisja Księży przy Zarządzie Głównym Związku Bojowników o Wolność i Demokrację

godz.	– godzina
hab.	– habilitowany
IFiS PAN	– Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk
im.	– imienia
in.	– inny
inf.	– infulat
inż.	– inżynier
IPN	– Instytut Pamięci Narodowej
IPW	– Instytut Prymasa Wyszyńskiego (wcześniej: „Ósemka”)
itd.	– i tak dalej
itp.	– i tym podobne
IWKR	– Instytut Wyższej Kultury Religijnej
IW „PAX”	– Instytut Wydawniczy PAX
jęz.	– język
k.	– karta
k.	– koło
kan.	– kanonik
kard.	– kardynał
KC	– Komitet Centralny
KC KPZR	– Komitet Centralny Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego
KC PPR	– Komitet Centralny Polskiej Partii Robotniczej
KC PZPR	– Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej
KDiŚDK przy OK FN	– Komisja Duchownych i Świeckich Działaczy Katolickich przy Ogólnopolskim Komitecie Frontu Narodowego
KEP	– Konferencja Episkopatu Polski
KG AK	– Komenda Główna Armii Krajowej
KIK	– Klub Inteligencji Katolickiej
KiW	– Spółdzielnia Wydawniczo-Handlowa „Książka i Wiedza”
KL	– Konzentrationslager (niem. obóz koncentracyjny)
km	– kilometr
KMG	– Kuria Metropolitalna w Gnieźnie
KMW	– Kuria Metropolitalna Warszawska
KOR	– Komitet Obrony Robotników
KPK	– Kongres Polonii Kanadyjskiej
KPP	– Komunistyczna Partia Polski
kpt.	– kapitan
KPZR	– Komunistyczna Partia Związku Radzieckiego
KRN	– Krajowa Rada Narodowa
ks.	– ksiądz

KSS KOR	– Komitet Samoobrony Społecznej Komitetu Obrony Robotników
KUL	– Katolicki Uniwersytet Lubelski
LWP	– Ludowe Wojsko Polskie
łac.	– łacina
m	– metr
m.	– matka
MB	– Matka Boża
MBP	– Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego
mec.	– mecenas
mgr	– magister
m.in.	– między innymi
min.	– minister
mjr	– major
mln	– milion
MO	– Milicja Obywatelska
Mons.	– monsignore (wł. tytuł dostojnika kościelnego we Włoszech)
MSW	– Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
MSZ	– Ministerstwo Spraw Zagranicznych
n.	– nad
NCWC	– National Catholic Welfare Council
niem.	– niemiecki
NKWD	– Narodnyj komissariat wnutriennich diel (ros. Ludowy Komisariat Spraw Wewnętrznych)
NMP	– Najświętsza Maryja Panna
NOW	– Narodowa Organizacja Wojskowa
np.	– na przykład
nr	– numer
NRD	– Niemiecka Republika Demokratyczna
NSDAP	– Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (niem. Narodowo-socjalistyczna Niemiecka Partia Robotnicza)
NSJ	– Najświętsze Serce Jezusowe
NSPJ	– Najświętsze Serce Pana Jezusa
NSZ	– Narodowe Siły Zbrojne
NSZZ „Solidarność”	– Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”
nt.	– na temat
o.	– ojciec
ok.	– około
OK FJN	– Ogólnopolski Komitet Frontu Jedności Narodu
OK FN	– Ogólnopolski Komitet Frontu Narodowego

ONZ	– Organizacja Narodów Zjednoczonych
oo.	– ojcowie
p.	– pan, pani
PAN	– Polska Akademia Nauk
PAT	– Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie
PAU	– Polska Akademia Umiejętności
PCK	– Polski Czerwony Krzyż
PGR	– Państwowe Gospodarstwo Rolne
PIB	– Papieski Instytut Biblijny
PIW	– Państwowy Instytut Wydawniczy
PKO	– Powszechna Kasa Oszczędności
płk	– pułkownik
PMK	– Polska Misja Katolicka
pol.	– polski
poł.	– połowa
por.	– porównaj
pow.	– powiat
ppłk	– podpułkownik
ppor.	– podporucznik
PPR	– Polska Partia Robotnicza
PPS	– Polska Partia Socjalistyczna
PR	– Polskie Radio
prał.	– prałat
PRL	– Polska Rzeczpospolita Ludowa
prob.	– proboszcz
prof.	– profesor
prok.	– prokurator
PRON	– Patriotyczny Ruch Odrodzenia Narodowego
ps.	– pseudonim
PSL	– Polskie Stronnictwo Ludowe
PSZ	– Polskie Siły Zbrojne (na Zachodzie)
pt.	– pod tytułem
pw.	– pod wezwaniem
PWN	– Państwowe Wydawnictwo Naukowe
PWRN	– Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej
PWSD	– Prymasowskie Wyższe Seminarium Duchowne
PWT	– Papieski Wydział Teologiczny
PZPR	– Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
r.	– rok

red.	– redaktor
RFN	– Republika Federalna Niemiec
RGO	– Rada Główna Opiekuńcza
RJN	– Rada Jedności Narodowej
ROPCiO	– Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela
RP	– Rzeczpospolita Polska
RSW „Prasa – Książka – Ruch”	– Robotnicza Spółdzielnia Wydawnicza „Prasa – Książka – Ruch”
RW	– Radio Watykańskie
s.	– siostra
s.	– strona
SB	– Służba Bezpieczeństwa
SD	– Stronnictwo Demokratyczne
SKMA „Odrodzenie”	– Stowarzyszenie Katolickiej Młodzieży Akademickiej „Odrodzenie”
SL	– Stronnictwo Ludowe
SN	– Stronnictwo Narodowe
SP	– Stronnictwo Pracy
SPP	– Sekretariat Prymasa Polski
św.	– święty
t.	– tom
tj.	– to jest
tłum.	– tłumaczenie, tłumacz
TN KUL	– Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
TP KUL	– Towarzystwo Przyjaciół Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
TPPR	– Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej
tys.	– tysiąc
TW	– tajny współpracownik
tzn.	– to znaczy
twz.	– tak zwany
UAM	– Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu
UB	– Urząd Bezpieczeństwa
ub.r.	– ubiegłego roku
UdsW	– Urząd do spraw Wyznań
UJ	– Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
UJK	– Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie
ul.	– ulica
UŁ	– Uniwersytet Łódzki
UMCS	– Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
UMK	– Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ur.	– urodzony
USA	– United States of America (Stany Zjednoczone Ameryki)
USB	– Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie
UW	– Uniwersytet Warszawski
UZZ	– Uniwersytet Ziemi Zachodnich (konspiracyjny)
w.	– wiek
„WAW”	– „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie”
wg	– według
WIK	– Wyższy Instytut Katechetyczny w Krakowie
WiN	– Zrzeszenie Wolność i Niezawisłość
wł.	– włoski
właśc.	– właściwie
WMSD	– Wyższe Metropolitalne Seminarium Duchowne
WP	– Wojsko Polskie
WRN	– Wojewódzka Rada Narodowa
wsch.	– wschodni
WSD	– Wyższe Seminarium Duchowne
WSR	– Wojskowy Sąd Rejonowy
wyd.	– wydawnictwo, wydanie, wydawany
z d.	– z domu
ZBoWiD	– Związek Bojowników o Wolność i Demokrację
ZG	– Zarząd Główny
ZG ZBoWiD	– Zarząd Główny Związku Bojowników o Wolność i Demokrację
ZG ZLP	– Zarząd Główny Związku Literatów Polskich
ZK „Caritas”	– Zrzeszenie Katolików „Caritas”
ZLP	– Związek Literatów Polskich
zł	– złoty
zob.	– zobacz
ZOMO	– Zmotoryzowane Odwoły Milicji Obywatelskiej
ZSRR	– Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich
ZSRS	– Związek Socjalistycznych Republik Sowieckich
ZWZ/AK	– Związek Walki Zbrojnej / Armia Krajowa

SKRÓTY NAZW ZAKONÓW I ZGROMADZEŃ ZAKONNYCH

- AI – *Congregatio Ancillarum Iesu* (łac. Zgromadzenie Sług Jezusa), sługi Jezusa
- BDNP – *Congregatio Sororum Servularum Beatae Mariae Virginis Immaculatae* (Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej), służebniczki staro-wiejskie
- CM – *Congregatio Missionis* (łac. Zgromadzenie Księży Misjonarzy Świętego Wincentego à Pau-lo), misjonarze
- COOr – *Congregatio Oratorii Sancti Philippi Neri* (łac. Kongregacja Oratorium Świętego Filipa Neri), filipini, oratorianie
- CP – *Congregatio Passionis Iesu Christi* (łac. Zgromadzenie Męki Jezusa Chrystusa), pasjoniści
- CR – *Congregatio a Resurrectione Domini Nostri Iesu Christi* (łac. Zgromadzenie Zmartwych-wstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa), zmartwychwstańcy
- CR – *Congregatio Sororum a Resurrectione Domini Nostri Iesu Christi* (łac. Zgromadzenie Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego), zmartwychwstanki
- CSAAP – *Congregatio Sororum Auxiliatricum Animarum Purgatorii* (łac. Zgromadzenie Sióstr Wspomożycielek Dusz Czyścowniczych), wspomożycielki
- CSFA – *Congregatio Sororum Franciscalium ab Afflictis* (łac. Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek od Cierpiących), franciszkanki od cierpiących
- CSFN – *Congregatio Sororum Sacrae Familiae de Nazareth* (łac. Zgromadzenie Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu), nazaretanki
- CSIC – *Congregatio Sororum Immaculatae Conceptionis Beatae Virginis Mariae* (łac. Zgromadzenie Sióstr Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny), niepokalanki
- CSL – *Congregatio Sororum Beatae Mariae Lauretanae* (łac. Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Loretańskiej), loretanki
- CSSE – *Congregatio Sororum a Sancta Elisabetha* (łac. Zgromadzenie Sióstr Świętej Elżbiety), elżbietanki
- CSSF – *Congregatio Sororum Sancti Felicis de Cantalice Tertii Ordinis Regularis Sancti Francisci Seraphici* (łac. Zgromadzenie Sióstr Świętego Feliksa z Kantalicjo Trzeciego Zakonu Regularnego Świętego Franciszka Serafickiego), felicjanki
- CSSp – *Congregatio Sancti Spiritus Subtutela Immaculati Cordis Beatissimae Virginis Mariae* (łac. Zgromadzenie Ducha Świętego pod opieką Niepokalanego Serca Maryi Panny, Misjonarze Ducha Świętego), duchaczce
- CSsR – *Congregatio Sanctissimi Redemptoris* (łac. Zgromadzenie Najświętszego Odkupiciela), redemptoryści
- EC – *Congregatio Eremitarum Camaldulensium Montis Coronae* (łac. Kongregacja Eremitów Kamedułów Góry Koronnej), kameduli
- FDP – *Parvum Opus Divinae Providentiae* (łac. Małe Dzieło Boskiej Opatrzności), orioniści
- FSK – *Sorores Franciscas Ancillae Crucis* (łac. Siostry Franciszkanek Służebnice Krzyża), siostry z Lasek

MIC – *Congregatio Clericorum Marianorum sub titulo Immaculatae Conceptionis Beatissimae Virginis Mariae* (łac. Zgromadzenie Księży Marianów Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny), marianie

OCD – *Fratres Discalceatorum Ordinis Beatae Mariae Virginis de Monte Carmelo* (łac. Zakon Braci Bosych Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel), karmelici bosi

OCD – *Moniales Discalceatae Beatissime Virginis Mariae de Monte Carmelo* (łac. Mniszki Bose Zakonu Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel), karmelitanki bose

OCist – *Ordo Cisterciensis* (łac. Zakon Cysterski), cystersi

OFM – *Ordo Fratrum Minorum* (łac. Zakon Braci Mniejszych), franciszkanie

OFMCap – *Ordo Fratrum Minorum Capuccinorum* (łac. Zakon Braci Mniejszych Kapucynów), kapucyni

OFMConv – *Ordo Fratrum Minorum Conventualium* (łac. Zakon Braci Mniejszych Konwentualnych), franciszkanie konwentualni

OH – *Ordo Hospitalarius Sancti Ioannis de Deo* (łac. Zakon Szpitalny Świętego Jana Bożego), bonifratrzy

OP – *Ordo Praedicatorum* (łac. Bracia Zakonu Kaznodziejskiego), dominikanie

OSA – *Ordo Sancti Augustini* (łac. Zakon Świętego Augustyna), augustianie

OSB – *Ordo Sancti Benedicti* (łac. Mnisi Reguły Świętego Benedykta), benedyktyni

OSBM – *Ordo Sancti Basilii Magni* (łac. Siostry Zakonu Świętego Bazylego Wielkiego), bazylianki

OSBM – *Ordo Sancti Basilii Magni* (łac. Zakon Świętego Bazylego Wielkiego), bazylianie

OSBSam – *Congregatio Sororum Benedictinarum Samaritanarum a Cruce Christi* (łac. Zgromadzenie Sióstr Benedyktynek Samarytanek Krzyża Chrystusowego), benedyktynki samarytanki

OSPPE – *Ordo Sancti Pauli Primi Eremitae* (łac. Zakon Świętego Pawła Pierwszego Pustelnika), paulini

OSU – *Unio Romana Ordinis Sanctae Ursulae* (łac. Unia Rzymska Zakonu Świętej Urszuli), urszulanki Unii Rzymskiej

RM – *Congregatio Sororum Franciscalum Familiae Mariae* (łac. Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi), siostry Rodziny Maryi

SAC – *Societas Apostolatus Catholici* (łac. Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego), pallotyni

SCB – *Congregatio Sororum Misericordiae Sancti Caroli Borromaei* (łac. Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia Świętego Karola Boromeusza w Mikołowie), boromeuszki mikołowskie

SDB – *Societas Sancti Francisci Salesii* (łac. Towarzystwo Świętego Franciszka Salezego), salezianie

SDS – *Societas Divini Salvatoris* (łac. Towarzystwo Boskiego Zbawiciela), salwatorianie

SJ (SI), TJ – *Societas Iesu* (łac. Towarzystwo Jezusowe), jezuici

SM – *Congregatio Puellarum Caritas Sancti Vincentii a Paulo* (łac. Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia Świętego Wincentego à Paulo), siostry miłosierdzia, szarytki, wincentki

SSC – *Congregatio Servularum Sacratissimi Cordis Iesu* (łac. Zgromadzenie Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego), sercanki

SVD – *Societas Verbi Divini* (łac. Zgromadzenie Słowa Bożego), werbiści

TJ – zob. SJ

TChr – *Societas Christi pro Emigrantibus Polonis* (łac. Towarzystwo Chrystusowe dla Polonii Zagranicznej), chrystusowcy

USJK – *Congregatio Sororum Ursularum a Sacro Corde Iesu Agonizantis* (łac. Zgromadzenie Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego), urszulanki szare

VSM – *Ordo Visitationis Beatae Mariae Virginis* (łac. Zakon Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny), wizytki

WNO – *Congregatio Sororum Expiatricum a Santissimo Vultu Domini* (łac. Zgromadzenie Sióstr Wynagrodzicielek Najświętszego Oblicza), obliczanki

SIGLA DO KSIĄG PISMA ŚWIĘTEGO

Rdz – Księga Rodzaju

Wj – Księga Wyjścia

Mdr – Księga Mądrości

Mt – Ewangelia wg św. Mateusza

Mk – Ewangelia wg św. Marka

Łk – Ewangelia wg św. Łukasza

J – Ewangelia wg św. Jana

Dz – Dzieje Apostolskie

Hbr – List do Hebrajczyków

Ap – Apokalipsa św. Jana

INDEKS OSÓB

„56” zob. Dembiński Stefan Antoni

Abramowicz Alfred, ks. 180, 239, 243, 254,
255, 260, 270

Adamecki Jan, ks. 234, 268

Adamski Stanisław, bp 21, 31, 83, 124, 158,
246, 251

Adela, m. 54, 197, 201

Adenauer Konrad 179, 228

Agnes, m. 101, 102

Aleksander OSPPE 75

Alexandrowiczowa 197

Anders Władysław 56, 62, 72, 177, 221, 264

„Andrzej” zob. Dembiński Stefan Antoni

„Andrzej Zaklika” zob. Dembiński Stefan An-
toni

„Anna” TW zob. Auleytner Wacław

„Antoni” zob. Dembiński Stefan Antoni

Apolinary, b. 242

Aszkler Jan 175

Augustyn, b. 282

Auleytner Wacław (TW „Anna”, TW „Jaro-
sławski”) 10

Azburienowicz 263

Baciński Antoni CM 84

Balik Tadeusz, ks. 121

Balon-Mrocza T. V

Banaszak Antoni, ks. 55, 94, 130, 267

Bania Józef, ks. 45

Bar Joachim Roman OMFConv 38

Barabasz Rodion (Roman) OSBM („Eliasz”)
164, 216

Baraniak Antoni, abp VII, 24, 41, 44, 78, 82,

83, 85, 87, 88, 94, 102, 110, 118, 143, 146,
147, 158, 166, 190, 205, 208, 209, 225,
230, 231, 251, 252, 253, 255, 259, 267,
279

Baranowski Michał 141

Barański, ks. 221

Barański Rajmund 42, 81

Barcz, prof. 226

Barda Franciszek, bp 20, 22, 207

Bardecki Andrzej, ks. 252

Bareła Stefan, bp 270, 271

Baron Józef CM 38, 50, 226

Bartkiewicz Eleonora Cecylia CSSE 130

Bartkowicz Justyn Wacław OFMCap 34

Bartkowski Bronisław SP 53, 68, 273

Barwig Regis 215

Barwińska Stefania SM 196

Baszkiewicz Jerzy, ks. 141, 219

Batkowski Józef, ks. 45

Baziak Eugeniusz, abp 6, 9, 20, 21, 49, 50,
82, 83, 85, 122, 157, 158, 160, 170, 205,
206, 212, 226, 227, 251

Bea Augustin, kard. 145

Becket Tomasz, św. 247

Bednarowicz Jerzy, ks. 121

Bednorz Herbert, bp 21, 189, 207, 208

Behnke Joachim, ks. 47

Bejze Bohdan, bp 145

Bensch 197

Berdecka S. 165

Berling Zygmunt 60

Bernacki, inż. 37

Bernacki Lucjan, bp 3, 5–7, 25, 43, 45, 48,
76, 78, 91, 108–112, 130, 134, 144, 146,

- 151, 166, 183–185, 199, 210, 213, 214,
230, 232, 233, 257, 259, 277, 284
- Bernard z Clairvaux, św. 228
- Bernard ze Sieny, św. 85
- Bialecki Konrad VII
- Białek Czesław SJ 197
- Bielawski Mirosław, ks. 218
- Bieniek Juliusz, bp 71
- Bierut Bolesław 13, 116, 191
- Bilczewski Kazimierz, ks. 50
- Birkenmajer Krzysztof 225
- Biskupski Stefan, ks. 33, 119, 139
- Bismarck Otto von 255
- Bittner Wacław 58, 62
- Blachnicki Franciszek, ks. 208, 252
- Blecharczyk Michał, bp 207, 228, 230
- Błażejowski Feliks, ks. 77, 112
- Bochenek Jan, ks. 215
- Bochenek Stanisław, ks. 215
- Bochenek Władysław, ks. 215
- Bocheński Adolf 154
- Bocheński Aleksander 154
- Bocheński Innocenty Maria OP 154
- Bogdan Franciszek SAC 240
- Bogdanowicz Jan 162
- Bogucki Teofil, ks. 169, 175
- Bojasiński Tomasz, ks. 141
- Bolz Adam (Bogdan) 44, 232
- Bona Bernard SVD 56
- Bonawentura, św. 173, 260
- Boni Andrzej (Andrea) 155
- Boniewicz Edmund SAC 176–178, 283
- Bonifacja, m. 54, 89, 100, 163, 262
- Borkowski Ludwik Aureiliusz OFM 253
- Borowiec Franciszek, ks. 31, 69, 117, 120, 144,
162, 170, 173, 198, 199, 231–233, 248,
249, 274
- Bosko Jan 41
- Bozowski Bronisław, ks. 98
- Brandstaetter Roman 233
- Braun Jerzy („Bronisław Rogowski”, KO
„Opium”) 151, 221
- Breza Tadeusz 171
- Broda Franciszka Zuzanna (s. Bolesława) SCB
196
- Brodnicki Zygmunt, ks. 217
- „Bronisław Rogowski” zob. Braun Jerzy
- Bronszewski Ignacy, ks. 185
- Bross Stanisław, ks. 48, 65, 77
- Bross Wiktor 77
- Buczko Iwan, abp 165
- Bukarba Kazimierz, bp 49
- Bukowiecki Stanisław 12
- Bukowski Stanisław 187
- Bursiak Wiktoria Magdalena CSFA 35
- Bzowska Bronisława VSM 196, 197
- C. 238
- Cabanek Jan 31, 105, 121
- Cabankowie 31
- Cadeval Markiza Olga 72
- Capiga Józef CR 154
- „Carmen” zob. Kulczycki Władysław, ks.
- Caro Leopold 273
- Chaciński Antoni 36
- Chmielowski Adam CFA 99
- Chodom Stanisław Augustyn OFM 165, 217
- Chodźdło Teofil SVD 240
- Chojnacki Piotr, ks. 33
- Chojnacki Stefan MIC 140
- Choromański Zygmunt, bp 64, 83, 95, 121–
–123, 218, 250
- Chrościcki Julian Feliks, ks. 7, 53, 224
- Chruszczow Nikita 16, 20
- Chrzanowska Hanna 65
- Chudy Kazimierz SJ 119, 187, 281
- Chwedczuk Józef 189
- Chwiałkowski, dr 150

- Ciesielski Lech, ks. 150
- Claudel Paul 59
- Cody John Christopher, bp 236
- Crane H.R. 29
- Crowley Catherine (Mary Clera of Jesus FNM) 39
- Cushing Richard, kard. 263
- Cyran Janina 271, 274
- Cyrankiewicz Józef 12, 37, 57, 116, 171
- Czacka Róża Maria 12, 29, 30, 61, 62, 64, 220, 267, 268
- Czacka Zofia 40, 128, 142, 283
- Czajka Stanisław, bp 72, 189
- Czajkowski Antoni, ks. 216, 225
- Czapla Stanisław SAC 210
- Czapliński Bernard, bp 114, 231
- Czapow 144
- Czarlińska Odylla Anna FSK 61
- Czarnecki Jan TChr 273, 274
- Cząstka Antoni, ks. 10
- Czerniak Jan, bp 3–6, 25, 43–46, 78, 79, 82, 88, 108–110, 112, 130, 134, 135, 144, 146, 148, 150, 156, 166, 168, 188, 196, 209, 211, 213, 230, 232, 233, 247–249, 251, 256–259, 277–279, 283, 284
- Czerwińska Maria Zofia Terezja CR 274
- Czerwiński Władysław, ks. 203
- Czuma Ignacy 98, 154, 161
- D., ks. 283
- Dadlez, pracownik Kuratorium Oświaty w Warszawie 54
- Dal Pozzo Elisabetta Stefania USJK 73, 187
- Danielewicz Jan, ks. 68
- Dankowski Kazimierz, ks. 234
- Daremniak Irena 50, 80
- Daremniak Janina Kinga OCD 50
- Daremniak Zofia Jolanta OCD 50
- Darowska Marcelina Maria CSIC 10
- Dąbkowski Wojciech, ks. 73
- Dąbrowski Bronisław FDP, abp 24, 30, 32, 54, 63, 68, 74, 82, 84, 85, 91, 96, 98, 118, 122, 123, 142, 156, 160, 168, 174, 182, 192, 206–209, 225, 234, 244, 251, 253, 261, 264, 269, 273
- Dąbrowski Eugeniusz, ks. 74, 244
- Dąbrowski Stanisław, ks. 108, 116
- Degórski Edward, ks. 167
- Degórski Stanisław 167
- Dembińska Helena zam. Mycielska (m. Maria Elżbieta) VSM 244
- Dembiński Krzysztof 63
- Dembiński Stefan Antoni („Andrzej”, „Antoni”, „56”, „Andrzej Zaklika”) 63
- Dembowski Bronisław, ks. 146, 235
- Dernałowicz Halina Doria 37, 103, 163
- Dietrich Tadeusz 57
- Dłopolski Karol Wiesław, ks. 203, 220
- Dłużewski Wojciech 262
- Dobiecki Zdzisław, ks. 87
- Dobkowski Paulin, ks. 165
- Dobkowski Telesfor 165
- Dobraczyński Jan 61
- Domańska Jadwiga 221
- Dominanta, ks. 69
- Doroszewska Janina 103
- Drzazga Józef, bp 124, 192
- Duczyński Franciszek, ks. 63, 107, 162, 265
- Dudek Antoni V, VI, VIII
- Duff Frank 112
- Dukała Jan CM 39
- Dunaj Józef, ks. 185, 186
- Duracz Tadeusz 229
- Dyakowski Henryk (Arkady), ks. 150
- Dymek Walenty, abp 99, 248
- Dynowska Wanda 270
- „Dyrektor” zob. Satora Mieczysław, ks.
- Dziedziak Bernard, ks. 47

- Dziedziak Ignacy, ks. 46, 230
 Dzikowski Czesław, ks. 211
 Dzwonkowski Tadeusz V
 Dżugaszwili Józef zob. Stalin Józef
- Eborowicz Wacław, ks. 6
 Edyta, m. 234
 „Elias” zob. Barabas z Rodion (Roman)
 OSBM
 Eliot Thomas Stearns 247
 Etter Tadeusz, bp 9, 114, 143
- Falkiewicz Czesław CR 92
 Falkowski Czesław, bp 206
 Fatyma Czesław 54
 Fedorowicz Aleksander, ks. 29, 60, 65, 140
 Fedorowicz Tadeusz, ks. 29, 60, 65, 103, 242
 Feliński Zygmunt, abp 275, 282
 Fertak Kazimierz, ks. 105, 193
 Fiel 154
 Fijałkowski Antoni Melchior, abp 57, 71, 106
 Filipiak Bolesław, kard. 82, 102, 181, 212, 213, 224
 Filipin, o. 278
 Finkelkraut Jerzy zob. Licki Jerzy
 Fiutak Stefan, ks. 47, 233, 258
 Foerster Friedrich Wilhelm 179
 Fokt Teresa Teofila CSAAP 173
 Fondaliński Jan, bp 114
 Franczyk Jan Leszek V
 Frankowska Klara Bronisława (od Matki Bożej Anielskiej) 116
 Frankowski Jan 94, 251, 280
 Frelichowski Stefan, ks., bł. 114
 Freytag Lucjan 165
 Fręsko Roman 108
- Gadomski Zbigniew, ks. 283
 Gawlik Romuald, ks. 152
 Gawlina Józef Feliks, abp 21, 86, 99, 181, 198, 212, 262
 Gemola, ks. 156
 Gepner Bolesław 12
 Gierczyński Edmund, ks. 109
 Gierszewski Stanisław, ks. 131
 Gilson Étienne 260
 Giziewicz 195
 Giżycka Irena 271
 Glemp Józef, kard. 24, 86, 223
 Gliński Kazimierz, ks. 237
 Gliński Mateusz 71
 Gniewniak Józef Lech, ks. 165
 Gobiana (Gobian?), dyr. 156
 Gocłowski Tadeusz, abp 39
 Godlewska Eugenia 88, 236
 Godziek Antoni Wincenty, ks. 227
 Gogolewski Korneliusz, ks. 260
 Goliński Zdzisław, bp 4, 5, 7, 22, 31, 85, 91, 98, 141, 156, 159, 160, 188, 189, 199, 208, 231, 244, 249, 271, 283
 Gołębiowska Maria (właśc. Bronisława Agnieszka Wajngold, s. Miriam Maria) FSK 30, 62, 90, 103
 Gołębiowski K., ks. 275
 Gomułka Władysław V, VII, VIII, 13–16, 19, 20, 22, 30, 31, 42, 57, 93, 95, 98, 106, 122, 124, 174, 218, 226, 228, 239, 246, 250, 258, 261, 267, 274, 275
 Gonet Helena Domicella SSCJ VIII, 205
 Gościmski Antoni, ks. 60, 142
 Goździewicz Hieronim, ks. (TW „Heniek”) 86, 94, 105, 110, 120, 121, 230, 233, 235, 267, 268, 271
 Górny Jan, ks. 194, 216
 Górska Andrzeja (Maria Stefania) USJK 271
 Górski Antoni 12
 Górski Artur 78, 197
 Górski Karol 112, 256, 259

- Grabowski Adam 90, 268
 Grabski Władysław 61
 Grabski Władysław Jan 61, 90, 97
 Gracias Valerian 270
 Graczyk Leonia Maria CSFFM („Ptaszyńska”
 vel „Ptaszyna”, „Ostrowska”) 151
 Granat Wincenty, ks. 73, 106, 249
 Granatowicz Piotr, ks. 166, 247, 260, 269
 Griffin, abp 130
 Groblicki Julian, bp 157, 170, 226
 Grochowski Leonard, ks. 256
 Gruda Stanisław, ks. 126
 Gryglewicz Feliks, ks. 106, 249
 Gryz Ryszard V–VIII
 Grzanka Tomasz, ks. 93, 97, 121
 Grzegorzczak Andrzej 265
 Grzegorzewska Maria 12, 103
 Gustaw Romuald (właśc. Michał Gustaw)
 OFM 24, 27, 224
 Gwóźdź Hilary, ks. 187
- H. 215
 Halka-Ledóchowski Mieczysław, kard. 66
 Haller Józef 277
 Hanelt Franciszek, ks. 150
 Hankiewicz Mirosława 24
 „Heniek” TW zob. Goździewicz Hieronim,
 ks.
- Hermanowicz Stanisław, ks. 168
 Hess Rudolf 209
 Hirowski Przemysław 141
 „Historyk” TW zob. Kłoczowski Jerzy
 Hlond August SDB, kard. 7, 24, 40, 58, 61,
 82, 86, 92, 100, 104, 110, 118, 129, 130,
 138, 162, 199, 202, 218, 230, 236, 239,
 243, 266
 Hoffman Alfred Jan SDB 127, 279
 Holak Władysław, ks. 10
 Holas Aleksander 76, 111, 256
- Hotra Ireneusz OSBM 103
 Hrynyk Bazyli, ks. 53, 164, 165, 263
 Huet Stanisław, ks. IX, 11, 12, 33, 66, 101,
 119, 221, 268,
- Iwanicki Józef, ks. 33, 99, 119, 139
 Iwaszkiewicz Wacława Ella z Johannsenów
 63, 140, 165, 187, 198, 210, 233, 239, 268
 Izydoreczek Jan 66, 67,
- Jabłonka Mieczysław, ks. 59, 92, 138, 191,
 224
 Jabłońska Marta Stefania z d. Wyszrzykowska
 75
 Jabłoński 243
 Jabłoński Adam 94
 „Jackowski” TW zob. Nawrocki Stanisław SJ
 Jagoda, dr 226
 Jakub z Sienna, abp 183, 184
 Jakubiec Czesław, ks. 33, 66, 119
 Jakubowski Leon, ks. 126
 Jan XXIII (właśc. Angelo Giuseppe Roncalli)
 9, 14, 20, 21, 32, 62, 76, 86, 139, 158, 159,
 170, 199, 241, 258
 Jan Duns Szkot OFM, bł. 260
 Jan Paweł II (właśc. Karol Wojtyła) 37, 67,
 124, 160, 196, 207, 226, 246, 251, 252,
 282
 Janczewski Stanisław 157
 Janina, s. 241
 Jankowski Augustyn OSB 8, 100, 145, 153,
 163, 202, 210, 245
 Jankowski Marian, bp 55, 191, 266, 277
 Janusz Jasińczyk zob. Poray-Biernacki Ja-
 nuszek Stanisław
 Janusz Juliusz, ks. 87
 Jany Józef, ks. 112
 „Jarosławski” TW zob. Auleytner Wacław
 Jarosz Józef 88, 166, 168

- Jaroszewicz Jan, bp 39, 52, 53, 68, 128, 190, 206, 218, 283
- Jaroszewska W. 100
- Jaroszewa Stanisława z d. Wyszyńska 67, 88, 193
- Jaroszyńska Klara (Bronisława) FSK 140
- Jarzębowski Józef MIC 263
- Jarzębski Ludwik, ks. 97, 115
- Jasienica Paweł 171
- Jasińska Zofia Aleksandra 59, 74
- Jasiński Włodzimierz, abp 83, 85, 162, 206
- Jastrzębski Stefan, ks. 219
- Jechalik Maksencja Helena CSSE 118
- Jedwabski Franciszek, bp 114, 143, 255
- Jena, s. 241
- Jesse Henryk 85, 91, 257, 262
- Jeż Ignacy, bp 121, 124, 143
- Jop Franciszek, bp 20, 50, 67, 128, 159, 166, 205, 220
- Jóźwiak Wacław, ks. 79, 108, 233
- Jura Józef COr 257
- Jurkiewicz Czesław 164
- Jurkiewicz Janina 69, 81, 164, 197
- Justyn, o. 173
- Kacz Witold 190
- Kaczmarek Czesław, bp V, VII, VIII, 17, 20, 22, 24, 25, 28, 30, 34, 37, 39, 42, 44, 53, 63, 68, 82–84, 88, 91, 122, 141, 157–159, 161, 190, 198, 205–208, 212, 225, 245, 246, 251, 253, 259, 267
- Kaczmarek Lech, bp 127, 192, 231
- Kaczmarek Romana Janina CSSE 130
- Kaczmarkiewicz Kazimierz, ks. 277
- Kaczorowski Stefan 37, 266
- Kadzińska Anna 279
- Kadzińska Hanna 282
- Kadzińska Katarzyna 282
- Kadziński Krzysztof 282
- Kadziński Roman 266, 282
- Kakowski Aleksander, kard. 33, 222
- Kalinowska Zofia 191, 268
- Kalinowski Marian, ks. 115
- Kalinowski Rafał OCD 242
- Kalus Józef, ks. 27, 31, 59, 153
- Kałkowski Włodzimierz SJ 57, 248
- Kałwa Piotr, bp 159, 161, 196, 205, 209, 248, 252, 254
- Kamiński Aleksander, ks. 221, 222
- Kamiński Zygmunt 230, 243
- Kaniak Alfonsa Helena 240, 275, 282
- Kantorski Leon, ks. 73
- Kardyński Antoni, ks. 115, 185, 186
- Karłowski Kazimierz, ks. 251
- Karp Aniela 237
- Karska Krystyna 187
- Karwasińska Jadwiga 225
- Kasprzak Bogumił, ks. 182
- Kaulbersz Tadeusz, ks. 8, 266
- Kawiński Edward, ks. 265
- Kazik Walenty SJ 43, 103, 140, 145, 234, 275
- Kąkolówna M. 39
- Kercz Walerian, ks. 180
- Kijewski Leon, ks. 259, 278
- Kilian Wincenty SDB 118
- Kimrey Edward M. 80
- Kinastowski Kazimierz, ks. 256
- Kinney 92, 93
- Kitliński Antoni, ks. 5, 54, 57, 71, 123, 145, 156, 162, 189, 200, 201, 234, 236, 243, 281
- Klepacz Michał, bp 19, 20, 22, 31, 40, 81–84, 101, 115, 121, 122, 158, 160, 206, 207, 209, 242, 245, 250, 251, 267
- Klimacki Ignacy, ks. 48
- Klinkosz Anna 10
- Kliszko Michał, ks. 25, 40, 74, 97, 101
- Kliszko Zenon 19, 81, 116, 123, 166

- Kloc Serafin Wilhelm OH 106, 217
- Kluz Stanisław, ks. 202, 220
- Kłoczowski Jerzy (TW „Historyk”) 99, 270
- Kłoniecki Felician, ks. 3, 48, 76, 110, 166, 210, 212, 232, 257
- Kłopotowski Ignacy, ks. 94
- Knast Adam, ks. 77
- Kobs Franciszek, ks. 45, 48, 108, 212, 259, 278
- Kobyłecki Stanisław, ks. 65, 203
- Kochański, pracownik UdsW 54, 56, 59, 147, 173, 217, 241, 243
- Kocyłowski Hieronim, ks. 156
- Kolbe Maksymilian Maria Rajmund OFMConv 84, 88, 137, 159, 183, 216
- „Kolejarz” zob. Satora Mieczysław, ks.
- Koliński Eugeniusz 215
- Kołakowski Miron 147, 152
- Kolek, o. 154
- Kołodziejski Stefan, ks. 185, 186
- Komarnicka Józefa CR 78
- Kominek Bolesław, kard. 4–6, 9, 20, 22, 24, 33, 34, 49, 50, 52, 56, 65–67, 83, 85, 90, 91, 122, 143, 156, 157, 159, 188, 189, 205, 207, 208, 220, 226, 244–246, 250, 252, 275, 283
- König Franz, kard. 60, 92, 128, 159
- Konopczyński Jan, ks. 149
- Konopka Hanna VI
- Konopnicka Maria 216
- Konstanty Romanow 125
- Kopeć Jerzy CP 57, 100
- Korniłowicz Władysław, ks. 28, 29, 40, 186, 239, 268
- Korolec Józef, ks. 238
- Korszyński Franciszek, ks. 114, 136
- Koryś Wacław, ks. 272
- Kosiak Paweł OSPPE 4, 6, 7, 156, 188, 249
- Kosiński Władysław CR 92
- Kossak-Szczucka/Szatkowska Zofia 61
- Kostka Stanisław, św. 174
- Kośnik Stefan, ks. 235, 265
- Kotlarczyk Mieczysław 67, 76, 145
- Kotowski Stanisław, ks. 56, 91, 178, 268, 274, 275
- Kowalska Faustyna 142, 189, 216, 263
- Kowalski Kazimierz Józef, bp. 21, 22, 98, 121, 122, 142, 158, 206, 209, 213, 214, 231, 252
- Kozal Michał, bp, bł. 115
- Koziół Bruno SVD 154, 275
- Kozłowiecki Adam, abp 215
- Kozłowska Jadwiga Leonarda FSK 90
- Koźmiński Honorat OFMCap 34, 269
- Kraśńska Wanda z Badenich 12
- Kraśński Zygmunt 61
- Kraszewski Zbigniew Józef, ks. 163, 236, 273
- Krauze Adam Teofil OSPPE 75, 144
- Krauze Ignacy, bp 210, 212, 213
- Król Józef SDB 55, 91, 279
- Kruczek Bolesław 219
- Kruczkowska Edyta Salomea Wanda CSSE 36, 118, 195
- Krupa Paweł OP 26
- Krupiński Zenon, ks. 203
- Kruszewski Zbigniew Antoni 26
- Krysta Zofia Teodora Maria (właśc. Zofia z hrabianek Szembek) 36
- Kryszak Franciszek, ks. 77, 111, 211, 212, 256, 259
- Kryzan, dr 185
- Krzysztofiński Mariusz VI
- Krzywicki Michał, ks. 86
- Krzyżanowska Z. 28
- Kubacka Maria Benigna Władysława CSL 59
- Kucharska Maria Aleksandra (Maria) CSSF 196
- Kucharski Henryk 200

- Kucza, ks. 143
 Kudroń Czesław, ks. 234
 Kukołowicz Romuald 68
 Kulawik Bolesław, ks. 24
 Kulczycki Władysław, ks. („Żagielowski”, „Staniszewski”, „Torrano”, „Carmen”) 85, 87, 88, 128
 Kulesza Zofia USJK 73, 129
 Kulesza, prokurator 58
 Kulibaba Arseniusz Antoni OSBM 66
 Kulik Jan Wawrzyniec, bp 101
 Kumaniecki Kazimierz 44
 Kumor Bolesław, ks. 10, 224, 235
 Kupsi Aleksander 81
 Kuroczycka Władysława CSFA 27
 Kurowski Stefan 229
 Kurpisz Angela Wanda OSU 100
 Kuszell Janina 171
 Kuśmierz Antoni SJ 51
 Kutrzeba Stanisław 226
 Kuźmicki M. 117
 Kwapiszewski, dr 226
 Kwasiborch Roman zob. Mielński Roman, ks.
 Kwiatkowski Wincenty, ks. 11, 12, 28, 33, 106, 119, 139, 169, 170, 210, 221, 254
 Kwiecień, o. 56
 Kwieciński Antoni, ks. 35

 La Pira Giorgio 143
 La Velle Malcolm CP 264
 Lagosz Kazimierz, ks. 51
 Landi, mons. 104, 105
 Landy Teresa (Zofia) FSK 29, 30, 61, 62, 90, 103, 186
 Langman Jerzy, ks. 229
 Latusek Paweł, bp 51
 Laudy Stanisław, ks. 36
 Lauritsen C. 29

 Leber-Hagenau Gerda 233
 Lech Jan 11, 12, 52, 67, 91, 98, 105, 106, 122, 124, 156, 160, 206, 217, 248
 Lechoń Jan (właśc. Leszek Serafinowicz) 12
 Ledóchowska Urszula (Izabela) 73
 Ledóchowska Urszula Izabela Ernestyna USJK 129
 Léger Paul-Émile 245, 246, 254, 265
 Lejchte Zdzisław, ks. 217, 261
 Lemparty Antoni, ks. 67, 273
 Len Roman Rafał SAC 6, 78, 86, 166, 260,
 Lenz Leon, ks. 232, 260
 Leon I Wielki 97
 Leśniewski Apolinary, ks. 99, 115, 182
 Lewandowski Henryk, ks. 255
 Lewandowski Michał, ks. 219
 Lewkowicz Wojciech, ks. 8
 Librowski Stanisław, ks. 27
 Licki Jerzy (właśc. Jerzy Finkelkraut) 80, 82, 86, 92, 104, 105
 Liebert Jerzy 30
 Lipiński Wacław, ks. 55, 65, 130, 131
 Lipiński Zbigniew, ks. 232, 233, 259
 Lipnicka Krystyna 270
 Lipnicki Wacław 270
 Liszka Józef, ks. 117
 Lock Franek 217
 Loga-Sowiński Ignacy 166
 Lohn Władysław SJ 209
 Lorek Jan Kanty, bp 81, 85, 94, 157, 161, 204, 271
 Lubomirska Elżbieta 230
 Ludwik XIV 82
 Luft Andrzej, ks. 242
 Lustofin Zygmunt, ks. 62

 Łach Stanisław, ks. 100, 106, 154, 254
 Ładysław (Władysław) z Gielniowa OFM 196, 224

- Łakomiec Józefa Lucyna CSDP 140
 Łapka Mieczysław, ks. 257
 Łatka Rafał V–VII, XI
 Łączkówna Adela Maria OSU 54
 Łęga Władysław, ks. 277
 Łowiński Antoni, ks. 26
 Łoziński Zygmunt, ks. 86
 Łubieński Konstanty 35, 64, 250
 Łubieński Stanisław 154
 Ługowska S. 142
 Łukasiński Walerian 153
 Łukaszewicz Józef Ignacy 125
 Łukaszewicz Ładysława (Jadwiga) VSM 97
- M. 132
 Machnowska Maria 37
 Maciejak Stanisław 105, 120, 211
 Maciocha Wacław, ks. 148
 Majchrzak Tadeusz, ks. 69
 Majdański Kazimierz, abp 5, 6, 156, 197, 250
 Majewski Wacław, bp 25, 87, 90, 92, 136, 145, 146, 180, 202, 219, 222, 236, 251
 Majka Józef, ks. 218, 240
 Majkowski Józef SJ 75
 Makarczyk Zbigniew 57, 64, 120, 145, 188, 236, 245, 251, 275, 283
 Makarewicz Michał Witold OCist 65
 Makary, o. 171–174
 Malarecki Stanisław 66, 76
 Malarz Marian, ks. 235
 Malej Witold, ks. 93, 127, 247
 Malesa Stanisław, ks. 39, 200, 201
 Malicka Maria 178
 Malinowski Wincenty, ks. 74, 124, 203, 209, 234, 268
 Maliński Mieczysław, ks. (TW „Mechanik”) 282
 Mallirac Ludwika de 76
 Małaczyński Franciszek OSB 266
 Małcużyński Karol 72
 Małcużyński Witold 72, 81, 264
 Marchewka Antoni, ks. 27, 73, 199, 244
 Marciniak Kazimierz OP 26
 Marconi Bohdan 74
 Marconi Janina 218
 Marecki Józef, ks. V
 „Marecki” TW zob. Satora Mieczysław, ks.
 Marek Łucja V
 Maritain Jacques 186, 259
 Markiewicz Wiktor, ks. 44
 Markowski Stanisław, ks. 63
 Martuszeński Stanisław SAC 260
 Mary Clera of Jesus FNM zob. Crowley Catherine
 Marylski Antoni Józef, ks. 12, 61, 62, 64, 89, 103, 128, 181, 261, 268, 272, 280
 Marzejka, ks. 65
 Marzyński Stanisław, ks. 96, 98, 153, 162, 201, 230, 243, 273
 Massalska Jolanta z d. Manteuffel 169
 Materski Edward, bp 202
 Matka Aniela CSSE zob. Tomczak Balbina
 Matz Edmund, ks. 48, 258
 Maxwell vel Kucharski J. 127
 Mazierski Stanisław, ks. 241
 Mazowiecki Tadeusz IX, 265
 Mączyński Franciszek, ks. 181, 189, 195, 219, 220, 224, 271
 „Mechanik” TW zob. Maliński Mieczysław, ks.
 Melina F. Robert 80, 82, 86, 91–93, 104, 105
 Metelski Kornel, ks. 257, 278
 Meyer Albert, abp 195
 Mezglewski Artur VIII
 Meziński Stanisław, ks. 106
 Michalak Stefan, ks. 261
 Michalska Janina 8, 262
 Michalski Jan, bp 7, 9, 44, 76, 78, 79, 108,

- 111, 130, 132, 134, 136, 183, 184, 210, 212, 230, 233, 259, 277, 278
- Michalski Kazimierz, ks. 142–144
- Michańko Helena 193
- Michałowicz Jan, ks. 9
- Michrowski Ryszard, ks. 200
- Mickiewicz Adam 61, 104, 113, 269, 270
- Mieliński Roman, ks. (właśc. Roman Kwasi-
borch) 255
- Mierzwiński Antoni 116
- Miętek Czesław, ks. 34, 151, 234, 246, 262
- Mikołajczak A. 134, 183, 184
- Milik Karol, ks. 82
- Mimmi Marcello 138
- Mirecki Marian, ks. 66
- Mirewicz Jerzy SJ 88, 182, 204, 205
- Misiak Józef Stanisław, ks. 124
- Miszczuk Aleksander, ks. 65
- Miszta Zygmunt, ks. 127, 140
- Miś Antoni FDP 74
- Mizolek Władysław, bp 8, 25, 54, 56, 64, 71, 75, 92, 127, 141, 168, 180, 188, 189, 200, 201, 216, 219, 222, 225, 273
- Modzelewski Jerzy, bp 25, 28, 31, 35, 53, 54, 56, 58, 59, 71, 90, 92, 93, 102, 107, 145, 146, 152, 153, 188, 189, 193, 203, 204, 209, 218, 219, 222, 230, 234, 235, 243, 247, 251, 272, 276, 280
- Mokrzycki Jan, ks. 34
- Mońko Leon SJ 91
- Morawska Zofia 89, 181
- Morawski Dominik („Realista”, „Nowak”, KI „Sao”) 10, 101
- Morawski Krzysztof 9, 10, 275
- Morstin Ludwik Hieronim 145
- Moskwa Michał SDB 247
- Mościcki Aleksander, bp 118, 207, 234, 237, 273
- Müller Bronisław, ks. 185
- Murawski Wacław, ks. 105, 242
- Muszyński Edward, bp 198
- Myczka Bolesław, ks. 31
- Myrcha Marian Alfons, ks. 119
- Mystkowski Stanisław, ks. 222, 277, 279
- N., s. z Wilna 145
- Nachtman Kazimierz, ks. 22
- Nalepa W. 142
- Nałęcz Urszula Rafaela FSK 90
- Narcyza, s. 245
- Narloch Adam OFMConv 257
- Naruszewicz Czesław, ks. 99
- Naruszewicz Piotr, ks. 99, 127
- Naumczyk Antoni, ks. 99
- Nawojski Mieczysław 198
- Nawrocki Stanisław SJ (TW „Jackowski”) 5, 165
- Nęcek Józef SDB 51
- Niedziela Alojzy CM 187
- Niedźwiadek Florian Jan OSBCam 154, 244
- Niemira Karol, bp 69, 86, 115, 236, 273
- „Nihil” zob. Wyszynski Bolesław, ks.
- Niksa Cyryl OFMCap 172
- Norwid Cyprian 61
- Nosowski Jerzy, ks. 221, 240, 245
- Noszczak Bartłomiej V
- Nowacki Józef, ks. 258
- Nowaczewski Feliks, ks. 132, 133
- Nowak Alojzy Makary OCD 171
- Nowak Felicjanna Feliksa CR 54, 68
- Nowak Józef SJ 234
- Nowak Leon SJ 187
- Nowak Ludwik OSPPE 188, 243
- Nowak Stanisław, ks. 53
- Nowak T. 73
- „Nowak” zob. Morawski Dominik
- Nowicki Edmund, bp 22, 38, 56, 57, 86, 138, 139, 158, 159, 192, 321, 277
- Nowicki Henryk zob. Zawieyski Jerzy

- Obarski Jan CSSp 257
 Obarski Stanisław, ks. 258
 Oberc Aleksander, ks. 49
 Obertyński Zdzisław, ks. 10
 Odojewski Włodzimierz 233
 Okońscy 116
 Okońska Jadwiga z d. Korszonowska 88, 96, 230, 276
 Okońska Maria 8, 24, 80, 88, 98, 169, 171, 180, 187, 262, 276, 279
 Okoński Włodzimierz MIC 88, 276
 Olczyk Józef, ks. 80
 Olech Wojciech, ks. 65
 Olejnik Stanisław, ks. 36, 57, 242
 Olier Jan 230
 Olkiewicz Roman 136, 185
 Olszamowska-Skowrońska Zofia 73
 Olszański Tadeusz CM 35
 Olszewski Franciszek, ks. 25, 31, 193, 219, 247, 280, 284
 Olszewski Ignacy SAC 181
 Olszewski Jan 68
 „Opium” KO zob. Braun Jerzy
 Ordyńcowa 206
 Osmólski Wiesław, ks. 74, 164
 „Ostrowska” zob. Graczyk Leonia Maria CSFFM
 Owczarek Stanisław, ks. 153
 Owczarek Wojciech, bp 183
 Ozimowski Eugeniusz Antoni 30, 60, 104, 152, 168, 191
 Pacelli Eugenio Maria Giuseppe Giovanni zob. Pius XII
 Paciorkowska Anna 91
 Paciorkowski Ryszard 87, 91
 Pacyna Józef, ks. 44, 47, 48, 78, 108, 112, 131, 135, 144, 151, 185, 232, 257, 278
 Padacz Władysław, ks. 12, 57, 71, 76, 89, 93, 104, 115, 120, 125, 126, 138, 154, 166, 168, 170–172, 175, 177, 181, 182, 188, 193, 195, 200, 201, 210, 213, 223, 225, 230, 236, 237, 242, 243, 267, 268, 276, 280, 284
 Palewodziński Edmund, ks. 48, 77, 109, 111, 135, 256
 Pancer Stanisław, ks. 187, 269
 Papierkowski Zdzisław 98, 249, 254
 Papini Giovanni 171
 Pastuszka Józef, ks. 73, 240
 Patrzyk Michał, ks. 53
 Patyk Tadeusz, ks. 257, 277
 Paulo Wincenty à CM, św. 35, 38, 69, 74, 76, 85, 86, 101, 168, 187, 196
 Paweł Hostowiec zob. Stempowski Jerzy
 Pawlik Jerzy, ks. 214
 Pawlikiewicz, ks. 274
 Pawłowski Antoni, bp 4, 85, 101, 114, 115, 140, 156–159, 188, 199, 209, 213, 214
 Pawski Jerzy MIC 39, 54, 63, 142, 187, 194, 221, 273
 Pazdro Michalina 26, 156, 220
 Pączek Jan, ks. 283
 Pągowski Bronisław, ks. 56, 87, 129
 Pełczyński Wł. 195
 Penkała Jan, ks. 173, 243
 Pereira Venâncio João 72
 Perrin Joseph Marie OP 128, 156
 Pękala Karol, bp 25, 62, 84, 85, 160, 161, 208, 209, 226, 228, 230, 252
 Pia Maria (właśc. Konstancja Sołtan) CSIC 29
 Piasecki Bolesław IX, 28, 39, 61, 97, 161
 Piaskowski Władysław CR 225
 Piątkowska Małgorzata Irena CSFN 130, 196, 197
 Piech Eugeniusz, ks. 227
 Pieniążek Piotr, ks. 116, 121
 Pieniężna Helena Benigna WNO 197

- Pietkun Witold, ks. 32, 37, 101, 266
- Pigoń Stanisław 104
- Pikoń Cherubin OCD 242
- Pilecki Witold 216
- Piller Maria (s. Maria Franciszka) AI 196
- Pinkowski Zygmunt, ks. 257
- Piotrowski Gerard OFM 254
- Piotrowski Stanisław, ks. 97, 157, 242, 280, 283
- Piotrowski Stefan, ks. 4, 7, 25, 31, 57, 74, 91, 92, 121, 128, 142, 146, 155, 156, 169, 174, 193, 202, 206, 215, 217, 219, 222, 227, 230, 243, 247
- Piórkowski Bronisław, ks. 128
- Pirożyński Marian CSR 198
- Piskorz Jan, ks. 170
- Pius XII (właśc. Eugenio Maria Giuseppe Giovanni Pacelli) 14, 32, 33, 37, 76, 107, 145, 168, 187, 254
- Piwowar Stanisław, ks. 227
- Pizzardo Giuseppe 33, 55
- Plater-Zyberk Izabela Maria 153
- Pluta Franciszek, ks. 53, 236, 249
- Pluta Wilhelm, bp 24, 49, 50, 66, 123, 124, 143, 144, 160, 208, 278, 281
- Plaska Halina Katarzyna USJK 202
- Pławska Irena 39
- Pławski Lucjan 39
- Płoszyński Stanisław, ks. 77, 131, 134
- Poggi Luigi, abp 21, 22, 83, 90, 141, 158, 159
- Pogorzelski Konstanty, ks. 266
- Pokrzywnicka Irena 100
- Poleszak Jadwiga (s. Columba OSB) 40
- Pomin Tadeusz, ks. 46
- Popiel Franciszka 73
- Popiel Karol 37
- Popiel Maria Franciszka USJK 87, 129, 187, 196, 197, 264
- Popiel-Chościak Wincenty Teofil 222, 223
- Popiełuszko Jerzy, ks. 169
- Poplatek Władysław, ks. 240, 275
- Poray-Biernacki Janusz Stanisław („Janusz Jasieńczyk”) 254
- Posadzy Ignacy TChr 67, 77, 274
- Potworowski Walenty Edward OP 203
- Półchłopek Jakub OFMConv 53, 87
- Prokulski Walenty SJ 55, 124
- Prus Józef OCD 242
- Pruszek Wanda Janina CR (s. Amata) 54, 68
- Przetacznik Czesław, ks. 200
- Przybylska Renata XII
- Przybylski Bernard Ludwik OP 4, 5, 26, 32, 35, 38, 98, 106, 107, 138, 142, 156, 188, 221, 249, 283
- Przybyłko Marian, ks. 153
- Przyczyna Wiesława XII
- Przytuła, dr 254
- „Ptaszyńska” vel „Ptaszyzna” zob. Graczyk Leonia Maria CSFFM
- Putz Walenty, ks. 149
- Rachocki Romuald 94
- Raczyński Kajetan Karol OSPPE 4–7, 37, 156
- Radkiewicz Stanisław 262
- Radomska Bolesława Maria BDNP 7, 164
- Radosz Wacław, ks. 161, 218, 240, 250
- Radwan St. 103
- Radwański Anzlem (Stanisław) OSPPE 188, 243
- Radziwiłłowa Magdalena 115
- Raiter Henryk, ks. 9, 45, 48, 112, 130, 135, 150, 196, 211, 215, 255, 256, 259, 277
- Rakoczy Stefan 267, 272
- Rdułtowska Irena 63
- „Realista” zob. Morawski Dominik
- Rechowicz Marian Józef, bp 11, 23, 57, 98, 119, 120, 154, 196, 240, 249, 254
- Reczek Rafał VII

- Redzio, prok. 208
 Reese Jane W. 191
 Reginek Tomasz, ks. 198
 Religa Zbigniew 40
 Rode Maksymilian, ks. 99, 246
 Rojczyk 157
 Rojek Wojciech Artur, ks. 187, 190, 243, 246
 Romaniuk Tadeusz, ks. 191, 202
 Romanowska Teresa 273
 Romanowski Henryk 273
 Roncalli Angelo Giuseppe zob. Jan XXIII
 Rosieński Edmund, ks. 213, 214
 Rosiński Bolesław, ks. 112
 Rospond Stanisław CM 39
 Rostkowski Stefan, ks. 107, 187
 Rostworowski Tomasz SJ 57, 98, 248
 Roszko Ludmiła 262
 Roszkowski, ks. 238
 Rozwadowska 154
 Różalski Franciszek, ks. 36
 Różewicz Tadeusz, ks. 6
 Różycka Georgia CSSF 60
 Różycki Ignacy 261
 Rubin Władysław, kard. 25, 181, 195, 196
 Ruszczyc Henryk 12, 29, 30, 62, 89
 Ruszkowski Zachariasz Zdzisław OFM 174
 Rutkowska Zofia 198
 Rutkowski Bronisław 163
 „Rybak” zob. Zieja Jan
 Rybczyk Józef, ks. 27, 98, 224, 235
 Ryłko Stefan, ks. 282
 Rynkiewicz Piotr, ks. 214
 Ryszka Eugeniusz, ks. 232
 Ryszka Walerian 242
 Rytel, dr 216
 Rytko Edward MIC 262

 S.M. 238
 Sakowicz Zygmunt 198

 Samkowski Zygmunt, ks. 261
 Samorè Antonio, kard. 22, 83, 90, 159
 Sander Jan 110
 Sanecka-Tombacher Wiesława 74
 „Sao” KI zob. Morawski Dominik
 Sapięha Adam Stefan, kard. 6, 14, 157
 Satora Mieczysław, ks. („Kolejarz”, „Dyrektor”, TW „Marecki”, TW „Tukan”) 122
 Sawicka Wiesława 59
 Sawicki Adam, ks. 21, 101, 158, 221
 Schabowski Roman, ks. 25, 72
 Schaff Adam 225
 Schletz Alfons Franciszek CM 38, 39, 99, 164, 213, 226
 Schneider Jan, ks. 112
 Schröger Efarim 254
 Semkowski Ludwik SJ 253
 Serafinowicz Leszek zob. Lechoń Jan
 Serafinowicz Zygmunt 12, 29, 62
 Shmidt Thea 258
 Siedziako Michał VII
 Siemek Józef 271
 Siemieńscy 51
 Siemieński Henryk 9
 Siemińska Róża 51, 229, 244,
 Sienkiewicz Henryk, ks. 163
 Sienkiewicz Henryk, pisarz 113
 Sikora Jan, ks. 240
 Sitkowski Tadeusz Teofil, ks. 7, 57, 105, 111, 115
 Sitkowski Wacław Stanisław 40
 Siwiec Kunegunda 53
 Skąpski Bohdan Józef V, 58, 62, 91, 102, 136, 153, 162, 189
 Skibiński Paweł VI, VII
 Skonieczny Mieczysław, ks. 168, 213, 214
 Skowroński Jan, ks. 246
 Skowroński Janusz 73
 Skura Piotr, ks. 173, 174

- Sławiński J., prof. 141
 Słomkowski Antoni, ks. 47, 98, 154, 161, 165, 185, 243, 257, 258, 261, 264, 280
 Słomkowski Leonard 280
 Słowacki Juliusz 61
 Smaruj Stefan, ks. 184, 259
 Snarska Aniela 198
 Sobczak Stanisław, ks. 257
 Sobkowiak Bronisław, ks. 132
 Sojka Kazimierz, ks. 76, 108
 Sokolnicka P. 128
 Sołtan Andrzej 29
 Sołtan Konstancja zob. Pia Maria
 Sołtan Maria Alma 29
 Sołtan Władysław 29
 Sołtysiak Bernard, ks. 214
 Sopoćko Michał, ks., bł. 189, 263
 Sosnowski Benignus Jan OFMCap 10, 173
 Sosnowski Kirił Władysław 245
 Spasiński Stanisław 203
 Splett Carl Maria, bp 138, 139, 159
 Sprusiński Stanisław, ks. 8, 241
 Stadnicki Józef Edward 230
 Stalin Józef (właśc. Józef Dżugaszwili) 16
 Stanisław 167, 175, 176
 „Staniszewski” zob. Kulczycki Władysław, ks.
 Staniszewski Władysław, ks. 130
 Stanuch Zbigniew VII
 Stefaniak Ludwik Walenty CM 86
 Stefanowicz Zygmunt 180
 Stefański Bolesław, ks. 273
 Steinberg Katarzyna Zofia FSK 198
 Stelmaszyk Kazimierz, ks. 183
 Stempowski Jerzy (Paweł Hostowiec) 195
 Stepa Jan Piotr, bp 62
 Stepinac Alojzy, kard. 60
 Stercus (Szczepański) F. 180
 Stępa (Stępówna) Teresa Katarzyna RM 43, 63
 Stępień Jan, ks. (TW „Stolarski”) 100, 210, 241
 „Stolarski” TW zob. Stępień Jan, ks.
 Stomma Stanisław 42, 61, 64, 76, 152, 175, 236, 244, 249, 250, 261, 280
 Stradomski Stanisław, ks. 235, 246, 263
 Strękowski Tadeusz, ks. 197
 Stroba Jerzy, abp 23, 49, 50, 85, 160, 206, 208, 251
 Strojny Marian, ks. 99
 Strus Józef SDB 217
 Strzembosz Adam 74
 Strzembosz Teresa 74, 182, 220, 234, 239, 269
 Strzembosz Tomasz 74
 Strzeszewski Czesław 32, 68, 245, 246
 Studentowicz Kazimierz 39, 40, 68, 83, 242
 Subera Ignacy Leonard, ks. 11, 33, 106, 169, 170, 221, 254, 268, 280
 Suchecka Leonia 89
 Sułek Anastazja z d. Wyszyńska 88, 163, 169, 236
 Sułek Danuta 236
 Sułek Stanisław 163, 169, 236
 Sułek Włodzimierz 163, 169, 236
 Sułek Zdzisław 236
 Sułkowski Stefan 275
 Sułowska Teresa Zofia USJK [OSU] 210, 244
 Swanstrom Edward Ernest, bp 252
 Sychowski Piotr 186
 Sydry Stefan Marian 216
 Synowiak Edward, ks. 92
 Sz., ks. 52
 Sz., mecenas 243
 Szafrąński Władysław, ks. 33, 139, 196
 Szajer Krystyna 171
 Szała Leon SDB 102
 Szamocka Irena 88
 Szaraniec Józef (Stefan) CP 275

- Szarek Jarosław V
 Szarek Józef, ks. 128, 164
 Szarek Konstanty SDS 128
 Szczygielski Bernard, ks. 258
 Szelażek Leon 129
 Szeptycki Andrzej OSBM 36, 65, 153
 Szlązak, ks. 215
 Szlenk Eugeniusz 141
 Szostkiewicz Zbigniew, ks. 275, 282
 Sztachelski Jerzy VIII, 12, 13, 19–21, 23, 24, 27, 30, 64, 68, 75, 91, 94, 98, 103, 105, 108–110, 116, 120–124, 127, 152, 166, 170, 218, 223, 228, 236, 239, 245, 246, 250, 251
 Sztuka Jan, ks. 69
 Szulc Zofia CR 54, 68, 164
 Szuleta Józef, ks. 88
 Szurek Paweł, ks. 197
 Szymański Aleksander, ks. 277
 Szymański Stanisław, ks. 45
 Szymborski Jan, ks. 240
 Szymczewska Dominika Maria OSBSam 100, 275
 Ścibor-Rylska Teresa 155
 Ślązak Alfons 186
 Śledzianowski Jan, ks. V
 Śmiałek Bolesław, ks. 125
 Świątkowski M. 152
 Świątkowski Witold Bronisław (Bartłomiej) 62
 Świder Ksawera Franciszka FSK 90
 Świdorski Leonard, ks. VII, VIII, 17, 82, 159, 190, 198, 205, 208, 253, 283
 Świechowski Zygmunt 47, 111, 112, 256
 Świrski Ignacy, bp 24, 27, 55, 158, 248
 Tabaczyński Wojciech, ks. 106, 140
 Tabor Stefan COr 144
 Tardini Domenico, kard. 14, 22, 72, 90, 146, 158, 159, 181, 189, 192, 212
 Tarnowski Janusz 219
 Tetzlaff Jan (Janusz) 233
 Tic Idzi OFM 140
 Tien Ken-si Thomas, abp 254
 Tisserant Eugène, kard. 60
 Tokarczuk Ignacy, bp 15
 Tokarski Mikołaj OFMConv 47, 257
 Tomaka Wojciech, bp 207, 208
 Tomasz z Akwinu, św. 187
 Tomaszewscy 69
 Tomaszewska Maria 26
 Tomczak Balbina (Matka Aniela CSSE) 44
 Tomczak Kazimierz, bp 206
 Tomóło 276
 Tomziński Jerzy Jan OSPPE 75, 188
 „Torrano” zob. Kulczycki Władysław, ks.
 Torwirt Leonard 107, 109, 184
 Trochonowicz Franciszek, ks. 65
 Trylińska Beata 30
 Trzcńska-Kamińska Zofia 40, 53, 58, 100, 104, 118, 129, 162, 199, 201, 230, 243, 266
 Trzcński W. 215
 „Tukan” TW zob. Satora Mieczysław
 Tułodziecki Wacław 13, 89
 Turowicz Jerzy 78, 128, 261
 Turowski Wojciech SAC 240
 Tysza Jan, ks. 237
 Tyszkiewicz Maria Franciszka Irena z d. Jezierska FSK 28
 Tyszko Urszula 254
 Tywonek Stanisław, ks. 258
 Ucieczko Kat. 142
 Ugniewski Stefan, ks. 8, 68, 86, 103, 127, 138
 Ulatowski Stefan, ks. 40
 Uliński Edmund Bronisław, ks. 212

- Umiński Wacław CM 39
 Urban Wincenty, bp 6, 9, 50, 51, 226
 Urbanowicz Michał MIC 273
 Urmanowicz Walenty, ks. 33, 139

 Valeri Valero, kard. 220
 Vetulani Adam 226
 Vioter, o. 126

 Waczyński Bogusław SJ 11, 38
 Wajngold Bronisława Agnieszka zob. Gołębiowska Maria
 Walicka-Woczyńska Benedykta Wiesława FSK 29, 61, 196
 Wałęga Leon, bp 208
 Wantowska Maria („ciocia Lila”) 8, 262, 269, 270
 Warda Kazimierz, ks. 149
 Warol, ks. 38
 Wasilewska Mieczysława Maria CSSE 223
 Waśkiewicz Maksymilian, ks. 187
 Wawryn Stanisław SJ 11, 38, 122, 124, 162
 Wawrzyniak Piotr, ks. 255, 256
 Wądołowski Zygmunt, ks. 35, 261
 Weber Szczepan, ks. 135
 Weil Simone 128
 Weis Rufin, ks. 264
 Wejman Grzegorz, ks. VII
 Wejman Łucja Małgorzata SM 76
 Wendel Joseph, kard. 178
 Wergiliusz 50
 Werner Bonifacja (Maria) OSU 54, 100, 163, 262
 Weron Eugeniusz SAC 240
 Wesołowski Stefan Jacenty 275
 Widera Ludwik CM 56
 Wierusz-Kowalski Jan OSB 274, 283
 Wierzbowski Henryk, ks. 87
 Więckowski Kazimierz, ks. 149, 212
 Wilczyński Leon, ks. 184
 Wilczyński Tomasz, bp 36, 85, 127, 159, 161, 189, 191, 192, 192
 Wilk Bronisław Jan OFMCap 34, 43, 72, 80, 93, 101, 123, 136, 138, 142, 191, 203, 265, 269
 Winiewicz Józef 264
 Winowska Maria 216
 Wirbalkówna J. 142
 Wiśniewski Stanisław, ks. 167, 223
 Witczakowie 48, 109
 Witeska Józef, ks. 194
 Wnuk Walenty, ks. 211, 255
 Wnuk Wawrzyniec, ks. 195
 „Wojciech” zob. Zieja Jan, ks.
 Wojciechowski Jan, ks. 184
 Wojcieszek Elżbieta VII
 Wojewoda Antoni, ks. 227
 Wojtyła Karol zob. Jan Paweł II
 Woliński Józef, ks. 225
 Wollschlaeger Jan, ks. 112
 Wolnik, diakon 257
 Wolscy 135
 Wolski Wojciech 80, 186
 Wołczański Józef, ks. VI
 Woroniecki Jacek OP 11, 254
 Woczyński Benedykt 29
 Woźniakowski Jacek 37, 78, 80, 187, 261, 269
 Woźnicki Stefan, bp 189, 227
 Woźny Bonifacy Pius OSA 85
 Wójcik Edward, ks. 73
 Wójcik Stanisław CSsR 187, 191
 Wójcik Walenty, ks. 270
 Wójtowicz Maria Kalina 37
 Wronka Andrzej, bp 51
 Wróbel Andrzej SP 53
 Wróbel Epifania BDNP 128
 Wycisło Alojzy, bp 252

- Wyczawski Hieronim Eugeniusz OFM 34, 153
- Wygocki, mgr 128
- Wyka, pracownik Kuratorium Oświaty w Warszawie 54
- Wyrzykowska Zofia 268
- Wysocki Jan Julian, ks. 230, 266
- Wysocki Wiesław Jan V
- Wyszyńska Anastazja zob. Sułek Anastazja
- Wyszyńska Anna 236
- Wyszyńska Eugenia z d. Godlewska 88, 236
- Wyszyńska Janina 88, 164
- Wyszyńska Józefa z d. Bielawska 236
- Wyszyńska Julia 215
- Wyszyńska Julianna z d. Karp 88, 237
- Wyszyńska Katarzyna z Powierzów 88
- Wyszyńska Stanisława zob. Jaroszowa Stanisława
- Wyszyńska Zofia 88
- Wyszyński Bolesław („Nihil”), ks. 65
- Wyszyński Piotr 88
- Wyszyński Stanisław, senior 88, 236, 237
- Wyszyński Stanisław, syn Tadeusza i Józefy 236
- Wyszyński Stefan, kard. *passim*
- Wyszyński Tadeusz 236, 237
- Wyszyński Wacław 88, 237
- Zabłocki Janusz X
- Zachwatowicz Jan 46–48, 76, 77, 100, 111, 112, 147, 162, 184, 230, 234, 243, 254, 256
- Zagajewska Cherubina (Natalia) CSL 96, 253
- Zajączkowski 89, 128
- Zakrzewska Helena 176
- Zakrzewski Tadeusz Paweł, bp IX, 13, 20, 83, 122, 161, 202, 203, 206, 253
- Zaleski Jarosław, ks. 63, 71, 73
- Zaleski Stanisław, ks. 99
- Zaleski Wincenty SDB 57
- Zalewski Jerzy, ks. 123, 145, 146, 163, 223, 241, 247
- Zanatta Mariusz FDP 155
- Zapłata Feliks SVD 56, 154, 165, 190, 244, 282
- Zaręba Jan, bp 37, 43, 44, 46, 49, 78, 108, 112, 130, 144, 148, 150, 167, 168, 183, 210, 211, 232, 233, 258, 259, 277
- Zasada Walenty, ks. 35
- Zawadzki Aleksander 64, 191
- Zawieyski Jerzy (do 1946 Henryk Nowicki) IX, 13, 20, 24, 28, 42, 57, 59, 61, 64, 67, 75, 84, 89, 93, 130, 136, 166, 174, 175, 181, 188, 236, 244, 245, 249, 261, 280
- Zdrojewska Aniela 110
- Zdunek Józef, ks. 66
- Zembrzusi Michał Marian OSPPE 37, 243
- Zgliński 73
- Zgorzelak Łucjan, ks. 133
- Zgorzelski Czesław 104, 217
- Zgrdziak Zenon SDS 253
- Ziarniak Dobromir, ks. 149
- Zieja Jan („Wojciech”, „Rybak”), ks. 86, 117, 144, 269
- Zielińska Z. 137, 247
- Zieliński Tadeusz 79, 255
- Zienkiewicz Aleksander 49, 50, 52
- Zientara-Malewska Maria 192
- Zientarski Roman 260
- Zientarski Władysław 77, 108, 111, 166, 213, 256, 277
- Zimiński Tadeusz, ks. 70, 72, 152, 284
- Zimny Henryk, ks. 45, 149
- Zink Wojciech, ks. 191
- Ziółkowski Jan, ks. 55, 108, 257
- Zmaczyński Ludwik Romuald OP 34
- Zmysłowski Antoni, ks. 56
- Zofia, m. 176

„Żagielowski” zob. Kulczycki Władysław, ks.

Żaryn Jan V

Żmijewski Antoni, ks. 37

Żołnowska Stefania 191

Żółtowska I. 103

Żółtowski Michał 89

Żuchowski Alojzy SAC 38, 217

Żukowska Maria Bogumiła CR 274

Żurawski, prof. 46

Żychiewicz Tadeusz 32, 37

Żynda 185

SPIS TREŚCI

Rafał Łatka, Wstęp do tomu siódmego	V
Zasady wydania	XII
Rok 1960	1
Wykaz skrótów	285
Indeks osób	294

